

په پښتو ژبه د نور الإيضاح آسانه او جامع شرحه

فتح الإيضاح

پښتو شرح

نور الإيضاح

① لومړی ټوک

کتاب الطهارة - باب إدراك الفريضة

تأليف و ترتيب:

مولوي حبيب الرحمن مدني

فاضل وفاق المدارس العربية

مولوي محمد صادق کامران

فاضل جامعه محمدية کوئټه

صداقت کتب خانہ

تمام فنون کے کتب کے پی-ڈی-ایف ہمارے ویب سائٹ سے اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید کتب شامل کر رہے ہیں اس لیے آپ ہفتے میں ایک بار ضرور ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو چیک کیا کریں۔

ابھی مطلوبہ پی-ڈی-ایف مفت ڈاؤن لوڈ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احیث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ و دعوت

تمام فنون

مکتبۃ الاشاعت ڈاٹ کام

Contact Us: maktaba.tul.ishaatofficial.com

په پښتو ژبه د نورالإيضاح آسانه او جامع شرح

فتح الإيضاح

پښتو شرح

نور الإيضاح

لومړۍ ټوک

کتاب الطهارة - باب إدراك الفريضة

تأليف او ترتيب:

مولوی حبیب الرحمن مدني

فاضل وفاق المدارس العربيه

مولوي محمد صادق کامران

فاضل جامعه محمديه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فتح الإيضاح بستان شرح نور الإيضاح (لومړی ټوک)

تأليف او ترتيب: مولوي حبيب الرحمن مدني او مولوي محمد صادق کامران

خپرندوی: صداقت کتب خانه

چاپ کال: ۱۴۰۰ش - ۲۰۲۲ م.

د خپرونو لړ: ۳۹۹

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د تر لاسه کولو ځایونه:

صَدَاقَتُ کُتُبْ خَانَةُ

اوله ناحیه، نوی سړک - کریم اعتماد مارکیټ - کندهار

📞 Sadaqat.books@gmail.com / ۰۷۰۰۳۰۵۴۰۷ 📞

کندهار: صداقت خپرندویه ټولنه - ارگ بازار - قلم او کتاب مارکیټ هلمند: تاج منور خپرندویه ټولنه.
هرات: صداقت کتاب پلورنځی - کوچه گدام. غزلي: نعماني کتاب پلورنځی. پکتیکا: مجاهد کتاب
پلورنځی. خوست: اسلامي کتاب پلورنځی.

د دې کتاب ټول حقوق په خپرونکي سره لري؛

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د پېل خبرې

رسول الله ﷺ فرمايلي دي "مَنْ لَرِدَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفْقِهَهُ فِي الدِّينِ" چې الله تعالى د کوم چاد خیر اراده وکړي او د خیر فیصله یې وکړي، هغه ته د دین فهم (پوهه) وړ نصیب کړي، هغه ته د "فَقْه فِي الدِّينِ" علم وړ کړي، علم الفقه د اسلامي تعلیماتو عطر دی او د اسلامي ژوند رهبر او لار ښوود دی، همدا وجه ده چې د علم الفقه و طرف ته خاص پاملرنه سوې ده، د دیني مدرسو په نصاب کې د هغه اهمیت او ارزښت بیان ته محتاج نه دی، د فقه د نصابي کتابونو په سلسله کې یوه کړۍ د ابو الاخلاص حسن بن عمار وفائې شرنبلالي رَجَته الله تصنیف نور الايضاح دی، دا کتاب خاص د عباداتو، طهارت، صلاه، زکاة او حج پر احکمو مشتمل دی. په دې کتاب کې د جزئیاتو او صرف د صحیح، راجح او مفتی به مسائلو د ذکر کولو خاص خیال ساتل سوی دی.

نور الايضاح له مقبوله کتابونو څخه شمېرل کېږي او د دې مقبولیت له دې څخه اندازه کېدلای سي چې له ډېرې مودې څخه د مدرسو په نصاب کې شامل دی او زیات شروح یې لیکل سوي دي، په عربي ژبه کې د نور الايضاح تر ټولو جامع او مفصل شرح خپله د مصنف رَجَته الله له قلم څخه مراقي الفلاح ده او په مراقي الفلاح باندې د علامه طحطاوي رَجَته الله حاشیې "حاشية الطحطاوي" نور مقبولیت او ښکلا ور بخښلې ده، په پښتو ژبه کې هم د دې کتاب څو شروح لیکل سوي دي او هره شرح ځان ته حیثیت لري. څو له هغوی څخه په انفرادي توګه په جلا طرز د عصري خصوصیاتو مطابق په آسانه پښتو ډیر جامع شرحي لیکلو ضرورت محسوس سو چې د هغه غوښتنه صداقت کتب خلقه، "ا" "قاري محمد اسماعیل صاحب" له بنده "مولوي حبیب الرحمن ملني" او "مولوي محمد صادق کلراني"

څخه وکړه. نو موږ هم د هغه غوښتنې ته لیک ووايه او تر ډېرو هڅو وروسته مو د "فَتْحُ الْإِيضَاح" په نامه د دې کتاب يوه جامع شرح وليکله او پوره کوښښ مو دا وو چې د کتاب هر عبارت په پوره توگه حل سي او د طالبانو لپاره آساني پيدا سي.

او زياتره استفاده موله ① "انوار الايضاح" ② او "شفاء الارواح" څخه وکړه (چې دا کتاب زياتره له همدې دوو اردو شروحو څخه اخيستل سوي دي) او د دې تر څنگ موله ③ ثمره النجاح، ④ عون الفتاح، ⑤ نور الإصباح او داسي نورو شروحو څخه هم استفاده وکړه او په دې کي چې کومو شروحو له نورو کتابونو څخه اخذ کړي وو، د دوی د صراحت مطابق مو د هغه حوالې هم وليکلې چې په اعتماد کي اضافه وي او د علماؤ او طلباؤ لپاره په مراجعت کي آسلي وي.

له لوستونکو حضراتو څخه دا خواست دی چې په کوم ځای کي څه غلطې او تېروته محسوس کړي، نو د هغه اطلاع دي دخپرو ونکي ادارې "صداقت کتب خانې" په واسطه سره موږ ته حتماً راکړي چې په آينه چاپ کي يې اصلاح وسي. په آخر کي له رب تعالیٰ څخه سوال کوو چې په دې کي موږ ته اخلاص رانصيب کړي او په خپل فضل سره يې مقبول وگرځوي او زموږ لپاره يې دا خروي نجات او درضاء الهي د حصول ذريعه وگرځوي "آمين يا رب العالمين".

حبيب الرحمن "ملفی"

......*

﴿ د فتح الايضاح خصوصيات ﴾

(۱)...د عربي عبارت د هري جملې تر څنګ آسانه ژباړه، او په کوم ځای کې چې جمله او عبارت مشکل وي، نو په قوسينو کې په آسانه الفاظو سره دهغه وضاحت.

(۲)... هري مسئلې ته نمبر (رقم) ورکړل سوی دی، او په دې توګه له کتاب الطهارة څخه تر کتاب الحج پوري په ټوله کتاب کې (۱۴۸۲) ارقام په وجود کې راغلي دي، لهندا دا وېل کېدلای سي چې په نور الايضاح کې (۱۴۸۲) مسائل دي، خو بعضي وخت موږ داسي هم کړي دي چې يوه اوږده مسئله وي او تر هغه لاندې څو نور ضمني مسائل هم وي، نو کله مو هغه ضمني مسائلو ته جلا نمبر ورکړی وي او په بعضي ځايو کې مو جلا کول ضروري نه وي ګڼلی، بلکې ټوله مو دهغه يوې مسئلې په ضمن کې په يوه نمبر سره مرقم کړي وي.

(۳)...د عربي عبارت بشپړ د هر حرف اعراب، په پوره تحقيق او تدقيق سره.

(۴)...د لغاتو پوره، کافي حل او دهغوی صرفي تحقيق.

(۵)...د هري مسئلې تشریح او بشپړ وضاحت.

(۶)...د عنواناتو اضافه.

(۷)...د ضروري مسئلو اضافه، په بعضي عبارتو کې د مسئلې تر تشریح وروسته دهغه عبارت سره مناسبه مسئلې هم اضافه کړل سوي وي، ددې لپاره چې د عبارت د مسئلې تر څنګ په نورو مسئلو باندې هم علم راسي، هلته مو تر تشریح وروسته د انبې ليکلې وي:

مقدمه

مبادیات (بنیادي خبري)

د هر فن او کتاب تر شروع کولو مخکې د هغه فن یو څو شیان پېژندل ضروري دي، د دې لپاره چې د هغه فن او کتاب سره مناسبت پیدایږي، لکه څرنګه چې خطیب تر بیان کولو مخکې د شروع (سریز) کلمات وایي، د دې لپاره چې مناسبت پیدایږي (ماحول جوړوي)، همدې مبادیاتو ته مقدمه ویل کېږي. په پخوا زمانه کې چې به کله لښکر یو خوا ته روانېدی، نو د هغه له روانتیا څخه مخکې به یوه کوچنۍ ټولۍ (بله) د دې مقصد لپاره (مخکې) روانه کړل سوه چې هغوی مخ ته ولاړ سي او د لښکر د پراو کولو او د داسې نورو ضروریاتو او سهولیاتو لپاره انتظام وکړي، دغه ټولۍ (بلي) ته مقدمه الجیش ویل کېده، نو مقدمه الکتاب د کتاب هغه ابتدائي حصه سوه کوم چې د اصل کتاب تر شروع کولو مخکې د کتاب د وضاحت او مقصد په هکله ولیکل سي.

څرنګه چې دا کتاب د فقهې دي، نو د دې تر شروع کولو مخکې هم د څو شیانو پېژندل ضروري دي: ① د فقهې تعریف، ② موضوع، ③ غرض او هدف، ④ د دې فن حکم، ⑤ د مصنف ژوندلیک.

د دې شیانو پېژندل ولې ضروري دي؟ ① د تعریف پېژندل ځکه ضروري دي چې طلب د مجهول مطلق رانه سي، ځکه د نامعلومه شي طلب کول عبث او بې فایده کار دی، ② د موضوع پېژندل ځکه ضروري دي چې د دې فن مسئلې له بل فن څخه علیحده او جلا کړل سي، ③ د غرض پېژندل ځکه ضروري دي چې طلب د عبث شي رانه سي، یعنې د لوستونکي لپاره د فن د هدف معلومېدل ځکه ضروري دي چې د عبث او بې فایده شي طلب کونکی نه سي، ④ د مصنف د ژوندلیک پېژندل ځکه ضروري دي، چې د هغه د علمي ژوند او علمي مقام په پېژندلو سره د هغه د تصنیف علمي مقام معلوم سي.

د فقهې لغوي تعریف: فقه مصدر دی، له کَرَّمَ او تَمَيَّع دواړو بابونو څخه راځي، کله چې له سَمِع څخه راسي، یعنې قَفَّهَ يَفْقَهُ يَفْقَاهُ، نو معنی یې ده: العلم بالشيء، په یو شي پوهېدل، پېژندل، یا په بله وینا "پوهه" او "یوشی څرګندول، واضح کول"، او کله چې له کَرَّمَ څخه راسي، یعنې قَفَّهَ يَفْقَهُ يَفْقَاهُ، نو معنی یې ده: فقیه او عالم کېدل، هوښیار کېدل، قَفَّيْنِه هغه پوه او زیرک عالم ته وایي چې شرعي احکام واضح کوي، او د هغوی حقیقت او پیچلی مسئلې په ښکاره توګه بیانوي.

د فقهي اصطلاحې تعريف: د شريعت په اصطلاح كې د فقهي تعريف دا دی: «هُوَ الْعِلْمُ بِالْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ الْفَرْعِيَّةِ الْمُكْتَسَبَةِ مِنْ أَدْلَتِهَا التَّفْصِيلِيَّةِ». (يعني په تفصيلي دلائلو سره شرعي فرعي حكمونه معلومول. يا په بله وينا: فقه د شرعي و فرعي احكامو هغه علم ته وايي كوم چې د دې شرعي و فرعي احكامو په تفصيلي دلائلو سره حاصل كړل سي. د كومو احكامو تعلق چې د عمل سره وي. هغه ته فرعي احكام وايي او د كومو تعلق چې د عقيدې سره وي. هغه ته شرعي او اصلي احكام وايي).

تفصيلي دلائل: تفصيلي دلائل يا په بله وينا د شرعي احكامو د ثبوت دلائل شلور دي: ① قرآن، ② سنت، ③ اجماع، ④ قياس. هر شرعي حكم به حتماً په دې كې په يوه دليل سره ثابتېږي. يعني د انسان د يو عمل په هكله دا حكم چې هغه حرام دی، يا مكروه دی، يا مباح دی، يا فرض دی، يا واجب دی، يا سنت دی، دا ټوله به يا په قرآن كرم سره ثابتېږي. يا په سنت (يعني په حديثو) سره. يا په اجماع او قياس سره. له دې څخه پرته د شرعي حكم ثابتولو بله هيڅ ذريعه نسته.

أدلتها التفصيلية: يعني فقه هغه علم دی چې په هغه كې د احكامو تفصيلي دلائل هم معلوم كړل سي (د تفصيلي دلائلو وضاحت پورته ورسو). مثلاً يو څوك ووايي چې حج فرض دی، نو دليل به يې هم ورته معلوم وي چې دا آيت دی: «وَأَتُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ» [البقرة: ۱۹۶]. يا مثلاً دا مسئله بيان كړي چې لمونځ او زكاة فرض دی، نو دا به هم ورته معلومه وي چې دليل يې دا آيت دی: «أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ» [البقرة: ۲۳]. لڼه دا چې د انسان د اعمالو پر هره جزئيه د حلت، حرمت، كراهت او د وجوب حكم لگولو او د هر يوه دليل بيانولو ته علم فقه ويل كيږي.

له امام صاحب رَجَته الله څخه روايت دی چې د حلال و حرام او د جائز و ناجائز د پېژندلو نوم فقه ده، او د صوفيائو په نېز د علم او عمل د مجموعې نوم فقه ده.

د فقهي موضوع: «فِعْلُ الْمُكَلَّفِ تُبُوءًا أَوْ سَلْبًا»، (يعني د مكلف انسان له فعل او عمل څخه دا بحث كول چې: ① دا فرض دی، ② واجب دی، ③ سنت مؤكده او غير مؤكده دی، ④ نفل او مستحب دی، ⑤ يا حرام دی، ⑥ يا مكروه تحریمي او مكروه تنزيهي دی، ⑦ يا مباح دی؛ د مكلف انسان د يو عمل په هكله دا حكمونه كول د فقهي موضوع ده).

د مكلف په قيد يې له نابالغه كوچني او مجنون څخه احتراز وكړی. ځكه په شريعت او فقه كې د دوی پر اعمالو نه يو حكم كول كيږي او نه له دوی څخه بحث كيږي. فقط د مكلف انسان له اعمالو څخه بحث كيږي.

د فقهي غرض او هدف: «الْفُؤْزُ بِسَعَادَةِ الدَّارَيْنِ». (يعني د فقهي د زده كولو غرض او هدف دا دی چې د دې په ذريعه د دنيا او آخرت كاميابي او نېكبختي تر لاسه كړل سي). دنيا كاميابي خو داده

چې فقيه د خدای مخلوق ته ديني فايده رسوي، چې د هغه په وجه به د احترام او عزت مقام تر لاسه کړي، او د آخرت کليميايي او ټپک بختي ټنکاره ده چې له حرامو کارونو څخه د ځان ساتلو او پر مأموراتو د عمل کولو په وجه به په آخرت کې شفاعت او جنت حاصل کړي او د خپل پروردگار په مقنس ديدلو سره به مشرف سي.

د فقهي حکم: د فقهي زده کول فرض عين هم دي او فرض کفايي هم دي.

په فقه کې دومره معلومات حاصلول فرض عين دي چې په دين کې هغه ته ضرورت او احتياج پيښيږي (مثلاً د طهارت مسئلې، د لمانځه مسئلې او داسې نور)، او تر خپل ضرورت زيات د نورو خلکو د فقهي او فايدي لپاره علم حاصلول فرض کفايي دي يعنې چې نور خلک هم پر مأموراتو عمل وکړي او له محرماتو څخه ځان وساتي، او په بشپړه توگه د فقهي د ټولو انواعو زده کړه يعنې د ټولو عباداتو او معاملاتو علم حاصلول متحب دي.

هملرونه پر هر انسان د خپلې شمېې او ځانگړي سره داروند احکامو زده کړه هم ضروري ده، مثلاً پر تاجر کس د کاروبار سره داروند مسئلوزده کړه ضروري ده، د دې لپاره چې په دې شعبه کې له محرماتو او منهياتو څخه وژغورل سي، له دې مسئلو څخه چاره نسته او د دې حاصلول ضروري دي؛ ځکه له دې څخه بغير خو يو مسلمان د اسلام مطابق نه خپلې فقه وارياتي اداء کولای سي او نه خپل حقوق حاصلولای سي؛ نو ځکه پر هر مسلمان لازم دي چې هغه له ضروري ديني مسائلو څخه غافل نه سي. په بعضي کتابو کې د فن د مآخذ پېژندل هم ضروري کتل سوي دي کوم چې له تعريف څخه خپله معلومېږي، نو د فقهي مآخذ کتاب، سنت، اجماع او قياس دي.

د "نور الايضاح" د مصنف لنډ ژوند ليک

نوم او نصب: د نور الايضاح د مصنف نوم حسن دی، کنيت يې ابو الاخلاص دی، د پلار نوم يې عمار دی او د نيکه نوم يې علي دی، په وفائي سره مشهوره دی.

د پيدايښت ځای او نېټه: دغه عظيم فقيه په سنه ٩٩٢ هـ کې په "شېرابولله" کې دې نړۍ ته سترگې پرانيستلې، "شېرابولله" د مصر د صحرا په هلاقو کې د يو علاقې نوم دی، د هملې و طرف ته په نېټ کولو سره مصنف زېڼه الله ته شرنېلاي ويل کېږي، خلاف القياس؛ ځکه د قيس په اعتبار سره شېرابوللی کېدل پکار دي.

تحصيل: مصنف زېڼه الله فقط د شپږو کالو و چې پلار محترم هغه د تعليم لپاره مصر ته راوستی، همدلته يې قرآن شريف حفظ کړی او د خپل وخت د غوره علماء لکه د شيخ محمد حَمَوِي، شيخ عبد الرحمن العيسري، امام عبد الله نحريري، شيخ الاسلام نور الدين او داسې نورو سره يې علم حاصل کړی او له دې څخه بغير نور هم له ډېرو علماء څخه يې کافي استفاده وکړه.

فضل و کمال: د نور الايضاح د مصنف رَجَّةُ الله فقهي مقام خو مُسلم دی. د دې تر څنګ د خپل وخت په نامتو محدثينو کي دده شمار وو، له دې څخه بغير يې په نورو علومو او فنونو کي هم مهارت تلمه درلودی، خصوصاً په فتاوی کي د ځانګړي شان مالک او مرجع الخلائق وو. يوه ډېره موده يې د مصر په لويه علمي درسګاه "جامعه اظهر" کي تدریس کوی.

دده د شاګردانو فهرست ډېر اوږدی چي له هغوی څخه ځيني دادي: ① علامه احمد عجمي. کوم چي د شافعي مسلک له سترو علماؤ څخه وو، ② سيدُ السند احمد الحموي. کوم چي په مختلفه علومو کي يې بېلابېل تصانيف کړي دي، ③ شيخ شاهين الازمناوی. کوم چي د قاهرې ستر فقيه او د متون کثيره مثلاً د کنز، شاطبيه، الرحبيه او داسي نورو حافظ وو.

وفات (مړينه): په سنه ۱۰۶۹ ه کي په ۱۱/ درمضان المبارک د جمعې مبارکي په ورځ د دماز ښکر تر لمانځه وروسته يې د ۷۵ کالو په عمر کي د اجل پېغام ته لبيک ووايس او له دې فاني نړۍ څخه يې د تل لپاره سترګي پټي کړې.

مصنف رَجَّةُ الله د سترو علماؤ په نظر کي: علامه محمد امين المحبي رَجَّةُ الله د مصنف رَجَّةُ الله په شان کي ليکي:

"دئ د زماني محقق او د فضلال سردار وو. په فقهي ملکه کي احسن المتأخرين وو. په فقهي قواعدو او نصوصو زيات عالم وو".

شيخ علامه محمد المحبي رَجَّةُ الله د مصنف رَجَّةُ الله په هکله ليکي: که چيري صاحب د سراج الوهاج دئ (يعني مصنف رَجَّةُ الله) ليلي وای، نو دده له نور (علم) څخه به يې اکتساب کولای. يا که صاحب د ظهير ليلي وای، نو دده د ښکاره کېدو په وخت کي به پټېدلای. دئ غوره اخلاقو والا او د فصيح ژبي مالک وو، د زماني په غوره علماؤ کي دده شمار وو، دئ د ښکاتو او مجذوبينو معتقد وو. او د دوی له طرفه به ده ته د بعضي حالاتو او واقعاتو (غيبی) اشارې هم ورکول کېدې، لکه څرنگه چي ويل سوي دي چي يوه صالح ده ته وويل: اي حسن! له نن څخه وروسته ته د خپل ځان او د خپل اهل و عيال لپاره کپړې (جلمې) مه رانيسه!، نو له هاغه ورځې څخه به ده ته غوره کپړې راتللې او تر هغه وروسته بيا هيڅکله کپړې وانيولو ته محتاج نه سو.

تصنيفات و تاليفات: د علامه شرنبلالي رَجَّةُ الله تصنيفات، تاليفات، رسائل او کتابونه کوچني او لوی ټوله له اويا (۷۰) څخه هم زيات دي، اکثر په دوی کي پر فقه او فتوی مشتمل دي، د اکثر و نومون او سونه د تاليف په "ثمره النجاج" او "ظفر المحصلين" کي مذکور دي، خو په دوی کي "حاشية فرد و فر" او "نور الايضاح و نجات الارواح" تر ټولو اعلیٰ و ارفع، معروف و مقبول دي، "املاؤ الفتاح"

هم غوره کتاب دی خو نایابه دی، "حاشیه دُور و غُور" ډېره مقبوله حاشیه ده، غُور الاحکام (د ملا خسرو محمد بن علي زين الله) مشهوره متن دی، خپله مصنف زين الله د "دُور الاحکام فی شرح غُور الاحکام" په نامه سره د دې شرح لیکلې ده کوم چي په دوو جلدونو کي مطبوعه ده. علامه شربلالي زين الله پر همدې متن دا حاشیه وليکله کوم چي دده په ژوند کي يې غير معمولي شهرت ترلاسه کړی، او پاته سو نور الايضاح، نو هغه په فقه کي داسي امتیازي شان او مقبوليت ترلاسه کړی چي تر اوسه د مدارسو په نصاب کي داخل دی، مصنف زين الله دا اول تر کتاب الاعتکاف پوري وليکی چي له هغه څخه په ۲۴ د جمادی الأولى په مټ ۱۰۳۲ ه کي د جمعې په ورځ فارغ سو، تر هغه وروسته يې مسائل زکاة او مسائل حج هم ور سره يو ځای کړل او په دې توگه يې عبادات څخه پوره کړل.

د علم الفقه فضيلت

تر تفسير، حديث او عقائدو وروسته تر ټولو غوره علم "علم الفقه" ده، لوی څښتن ﷻ فرمايي: «مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا». (سورة البقرة: ۱۲۹)، (يعني چاته چي پوهه او حکمت ورکړای سو، په تحقيق سره هغه ته ډېر خیر ورکول سو)، ځيني مفسرينو د "حکمت" تفسير په علم الشرائع سره کړی دی، او له علم الشرائع څخه مراد همدا د فقهې علم دی.

نبي کرم ﷺ فرمايلي دي: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»، (تومندي شريف، بېل اذا اراد الله بجد خیر..... حديث شمېره: ۲۶۲۵)، (چا ته چي الله ﷻ د خیر اراده ولري، نو هغه ته د دين پوهه ور نصیب کړي)، له دې حديث څخه معلومه سوه چي د کوم بنده په باره کي لوی څښتن ﷻ د خیر فيصله وکړي، هغه ته د "فقه في الدين" علم ورکوي.

په بل حديث کي ذکر سوي دي: «فَقِيْهُ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى السَّيِّئَاتِ مِنَ أَلْفِ عَابِدٍ»، (تومندي شريف، بېل حاجا، فی فضل الفقه..... حديث شمېره: ۲۶۸۱)، (يو فقيه عالم پر شيطان تر زرو بزرگانو هم بوج او سخت دی)، لهنا فقه زده کول او پر هغه عمل کول ډېر د فضيلت مقام لري. يو شاعر د فقهې په تعريف کي ويلي دي:

① إِذَا مَا اغْتَرَّ ذُو عِلْمٍ بِعِلْمِهِ فَاعْلَمْ الْفَقْهَ أَوْ لِي بِأَعْيُنِ

② فَكَمْ طَيْبٍ تَفَنُّحٌ وَلَا كَيْسٍ لِي وَكَمْ ظَلُمٍ يَطْشُوهُ وَلَا كِبَارُ

ژباړه: ① کله چي يو عالم په خپل علم سره وياړ کوي، نو د وياړ او فخر وړ د فقهې علم دی.

② څکه څومره خوشبختي پورته کيږي، څويوه خوشبختي هم د مشکو په غير نه ده؛ او څومره مارغان الوزي، څويوه هم د باز په څير نه دی.

يعني دنورو علمونو په مقابله کي علم الفقه داسي فضيلت لري، څرنگه چي مشک دنورو عطرونو په مقابله کي اوباز دنورو مارغانو په مقابله کي فضيلت لري.

اوبل شاعر ويلي دي:

① وَ خَيْرُ عُلُومٍ عِلْمُ فِقْهِ لِأَنَّهُ يَكُونُ إِلَى كُلِّ الْمَعَالِي تَوْشُلًا

② فَإِنَّ فِقْهَهَا وَاحِدًا مَتَوَزِعًا عَلَى أَلْفِ ذِي زُهْدٍ تَفْضُلٌ وَاعْتِلًا

ژباړه: ① له ټولو علمونو څخه غوره علم الفقه دی، چي هغه دلورو رتبو وسيله ده

② همدا وجه ده چي يو پر هېزگاره فقيه پر زرو زاهدانو فضيلت لري.

حضرت علي کرم الله وجهه به دخپل تعلم او علم په هکله په وياړ سره ويل:

① رَضِينَا قِسْمَةَ الْجَبَّارِ فِينَا لَنَا عِلْمٌ وَلِلْجُهَالِ مَالٌ

② لِأَنَّ الْمَالَ يَفْنَى عَنْ قَرِيبٍ وَإِنَّ الْعِلْمَ بَاقٍ لَا يَزَالُ

ژباړه: ① موږ د لوی څښتن جلالت پر تقسيم راضي يو؛ چي موږ ته يې علم را نصيب کړی دی، او جاهلانو ته يې مال.

② ځکه چي مال به ډېر ژر فنا سي؛ او علم به تل تر تله پاته وي.

د علم فقه تدوين (او د علم فقه مدون اوباني)

که څه هم د اسلامي علومو پېل د اسلام سره يو ځای و سو او دنزول وحی له زمانې څخه دعقائدو، حديث، تفسير او فقه تعليم شروع سو، خو څرنگه چي په ځانگړي ترتيب او خاص طرز سره په اوله هجري سلۍ (پېړۍ) کي د "علم الفقه" تدوين نه دی سوی او نه هغه ته د يو ځانگړي فن حيثيت حاصل وو، نو ځکه په اوله پېړۍ کي د يو خاص کس وطرف ته د فقه تدوين نه منسوب کيږي، خاص همدغه حال دنورو علومو او فنونو هم دی.

لېکن کله چي په دويمه هجري پېړۍ کي تر ټولو مخکي امام اعظم ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ (مولد: ۸۰هـ، متوفی: ۱۵۰هـ) په ځانگړي اندازه او ترتيب سره تر اصولو او ضوابطو لاندې "فقه" تدوينه کړه، او هغه ته يې د مستقل فن شکل ورکړی، نو ځکه هغوی ته د دغه اهم فن باني ويل کيږي.

لکه څرنگه چي حافظ جلال الدين سيوطي شافعي (متوفی: ۹۱۱هـ) په خپل کتاب (تبیین الفحیلة بمنال ابن حنيفة) کي له ځيني سترو علماؤ څخه را نقل کړي دي چي: "دامام صاحب له ځانگړي مناقب څخه د ايم چي امام صاحب تر ټولو مخکي هغه کس دی چي د

شرعت علم يې سره راټول او ملون کړی او هغه ته يې د فقهې بابونو ترتيب ورکړی. بيا د هغه په اتباع کې امام مالک رَجِهَ الله (موطأ امام مالک) وليکي. (تبيين الصحيفة ص: ۳۶)

ښکاره دي وي چي له تلون شريعت څخه مراد د شريعت مسائلو ته د فقهې بابونو ترتيب ورکول دي (يعني باب الطهارة، باب الصلاة، باب الصوم، باب الزكاة..... إلخ). چي د هغه دويم نوم "تدوين فقه" ده، همدارنگه د صحاح سته وو مشهور راوي او محدث نصر بن شميل فرمايلي دي چي: "خلق له علم فقه څخه غافل وو. دامام صاحب انقلابي حرکت دوی راوړين کړل".

له دې معتبر روايتونو څخه ښکاره سوه چي د علم فقه يانې او ملون امام ابو حنيفه رَجِهَ الله دی. مشهور محدث د ترمذي راوي خلف بن ايوب رَجِهَ الله فرمايي چي: له الله تعالى څخه علم حضرت محمد ﷺ ته ورسېدی. نبي ﷺ صحابه وو ته ورسوی، صحابه وو تابعينو ته ورسوی. تر تابعينو وروسته امام ابو حنيفه او د هغه ملگرو ته ورسېدی. په دې خبره که څوک خوشحاله کيږي، او که ناراضه کيږي! (همدا خبره په معارف السن ج: ۲، ص: ۲۶۱ کې هم ذکر سوې ده).

د فقه د تلون يا په بله وينا د حنفي فقهې د سند نقشه داسي ښوول سوې ده: "أَلْفَقَهُ زَرْعَةُ عَبْدِ غَدِيٍّ مَسْعُودٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ سَقَاوُ عِلْقَتَهُ وَ حَصَدَهُ الشَّخْصُ وَ دَاسَهُ حَمَادٌ وَ طَحَنَهُ أَبُو حَنِيفَةَ وَ عَجَنَهُ أَبُو يُوسُفَ وَ خَبَزَهُ مُحَمَّدٌ فَسَائِرُ النَّاسِ يَأْكُلُونَ مِنْ خُبْزِهِ". يعني د فقهې کښت حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وکړی (مطلب دا چي د اجتهاد طريقه له مغه څخه شروع سوه)، او حضرت علقمه بن قيس رَجِهَ الله دغه کښت ته لوبه ورکړې او اوبه يې کړې (يعني دغه وضاحت او تشرېح يې وکړه). ابراهيم نخعي رَجِهَ الله دا کښت ورپسې ورپسې (يعني نواند متفرقه يې جمع کړل)، غويل يې حماد بن ابي سليمان رَجِهَ الله وکړی (يعني هغه يې ښه منقح او مرتب کړی). او امام ابو حنيفه رَجِهَ الله میده کړی او اوږه يې ځني جوړه کړه (يعني امام صاحب رَجِهَ الله د دېرشو کالو په موده کې د خپلو ناستو شاگردانو کوم چي د فن ماهرين وه چي شهر يې غلوښت وو. مثلاً امام ابو يوسف. امام محمد زفر، حازم طايين، همدارنگه داسي نورو په گډه تقريباً دوولس لکه نيوي زره مشلې مستتب کړې او د فقهې بابونو ترتيب يې ورکړی يعني باب النعامة، باب النعامة، باب النعامة..... إلخ. په همدې وجه امام صاحب رَجِهَ الله ته د فقهې ملونو لو باقي ويل کېږي). امام ابو يوسف يعقوب رَجِهَ الله دا اوږه خيسته کړل (يعني د امام صاحب رَجِهَ الله په اصولو کې يې ښه غور وکړی او له مغه څخه يې فروحي مسائل مستتب کړل). او امام محمد بن الحسن الشيباني رَجِهَ الله له دې څخه دوډی پخې کړې او اوس يې ټوله خلگ خوري (يعني هغه د امام صاحب رَجِهَ الله منقح ښه منقح او مهذب کړی او په قاعده سره يې کتابي شکل ورکړی او خلکو ته يې پېش کړی. تر دې چي بعضي علماء فرمايي چي نهه سوه نهه نيوي ۱۹۹۱ کتابونه يې تصنيف کړل).

دامام محمد زجته الله تصاتیف په حنفي فقه کي اوله مرجع گڼل کیږي. خو څرنگه چې ټوله کتابونه یې د استاد په اعتبار سره مساوي نه دي، نو ځکه علمای هغوی پر دوو قسمونو تقسیم کړي دي: اول قسم "کتاب ظاهر الروایة" دي او هغه د اشپړ کتابونه دي. د فقهی حنفی اعتبار پر همدې کتابونو دی: ① المبسوط، ② الزیادات، ③ الجامع الصغیر، ④ الجامع الکبیر، ⑤ السیر الصغیر، ⑥ السیر الکبیر، دې ته اصول هم وایي او ظاهر الروایة ځکه ورته وایي چې داله امام محمد جته الله څخه د تواتر په توګه مروی دي. او دویم قسم "کتاب غیر ظاهر الروایة" دي کوم چې دامام محمد زجته الله و طرف ته په منسوب کېدلو کي د اول قسم سره برابر نه دي. هغه دا دي: ① کیسانیات، ② هارونیات، ③ جرجانیات، ④ الرقیات، ⑤ زیادة الزیادات، دې ته "نواد" هم وایي.

حنفي ضروري اصطلاحات

اثمه اربعه: کله چې د فقهی په کتابو کي دالفظ ذکر سي: نو له دې څخه څلور ستر امامان مراد وي. يعني: امام ابو حنيفه، امام مالک، امام شافعی او امام احمد زجته الله.

شخین: کله چې دالفظ ذکر سي. نو له دې څخه مراد امام ابو حنيفه او امام ابویوسف زجته الله وي. ځکه دا دواړه دامام محمد زجته الله استاذان دي.

صاحبین: امام ابویوسف او امام محمد زجته الله ځني مرادوي: ځکه دوی دواړه له امام صاحب زجته الله څخه د علم په زده کړه کي ملګري (یاران) ول.

طرفین: امام ابو حنيفه او امام محمد زجته الله ځني مرادوي: ځکه دوی دواړه دوو طرفونو ته دي يعني امام ابو حنيفه زجته الله لور طرف ته، يعني استاذ دی. او امام محمد زجته الله لاندي طرف ته، يعني شاعر دی.

امام صاحب: له دې څخه مراد امام ابو حنيفه زجته الله وي.

سلف و خلف: له امام صاحب زجته الله څخه تر امام محمد زجته الله پوري چې کوم فقهه، حضرات دي هغوی ته "سلف" وایي. او له امام محمد زجته الله څخه وروسته تر شمس الاثمه حلواني، حجة الله پوري چې کوم حضرات دي، هغوی ته "خلف" وایي.

ظاهر الروایة: مخکي هم دې وضاحت سو. ظاهر روایت دامام صاحب، امام ابویوسف او امام محمد زجته الله هغو اقوالو او هغو مسئلو ته وایي کوم چې دامام محمد زجته الله په دې شپږو مشهوره کتابو کي را نقل سوي وي: ① مبسوط، ② زیادات، ③ جامع صغیر، ④ جامع کبیر، ⑤ سیر کبیر، ⑥ سیر صغیر. دا درجه په مسائلو کي تر ټولو اعلیٰ لوی او قوی ده.

غير ظاهر الرواية (يا نادر الرواية): كوم اقوال، مسئلي او روايتونه چي دامام محمد رَحْمَةُ اللهِ په پورتنيو شپږو کتابو کي ذکر سوي نه وي، هغوی ته غير ظاهر الرواية يا نادر الرواية وايي. ددوی سند د ظاهر الرواية په څېر معروف نه دی. د دغه درجي رواياتو مرتبه له ظاهر روايت څخه کمه ده. نو ځکه د تعارض په وخت کي به ظاهر روايت راجح وي. مگر دا چي د يو علت پر بناء متاخرين دهغه په خلاف (غير ظاهر روايت) راجح وگرځوي.

فتاوی: هغه مسئلې دي چي د هغوی په هکله په ظاهر روايت يا په غير ظاهر روايت (نادر الرواية) کي له اهل مذهب څخه هيڅ حکم منقول نه وي او مجتهدينو د اصولو په رڼا کي د هغوی استنباط او استخراج کړی وي. داسي مسائل د اصولو په اصطلاح کي په فتاوی سره تعبيرول کيږي.

مسائل نوازل: همدا د مذهب د مجتهدينو امامانو فتاوی وو ته وايي.

متون معتبره: په حنفي فقه کي چي شومره کتابونه دي. ځيني په هغوی کي متن وي او د يو کتاب شرح نه وي، لکه مختصر القدوري، کنز او داسي نور، او ځيني د يو متن شرح وي لکه هدايه او شرح الوقايه: نو په متونو کي تر ټولو مشهوره او معتد متون د فقهاؤ په نېز درې دي: ① **مُخْتَصَرُ الْقُدَوْرِي**. ② **کُنْزُ الدَّقَائِقِ**. ③ **وَقَايَةُ**: دې ته **مُتُونٌ ثَلَاثَةٌ** وايي، متاخرنو علماؤ پر همدغه کتابو اعتماد کړی دی. ځيني علماؤ **مُخْتَارٌ** او ځينو **مَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ** هم په متون معتبره وو کي شمار کړی دي. نو د هغوی په نېز متون معتبره څلور دي.

د متون معتبره وو مصنفين ستر او منل سوي فقهاؤ دي، نو د تعارض په وخت کي به وې متونو ته رجوع کيږي.

بېلابېلي فايدې

فايده: د **مَكْرُوَّةٌ** يا د **يُكْرَهُ** لفظ چي كله د فقهاؤ په كلام کي مطلق ذکر سي. نو عموماً له دې څخه مراد مکروه تحريمي وي، خو دا چي د کراهت تنزيهي په هکله څه صراحت يا دليل موجود وي.

فايده: كله نا كله د سنت لفظ ذکر سي او له هغه څخه مراد مستحب وي، او كله د دې برعکس کيږي. يعني له مستحب څخه مراد سنت وي. او دا به له قرائنو څخه معلوم سيږي. او كله نا كله واجب ذکر سي او له هغه څخه علمه معنی مراد وي کوم چي فرض او واجب دواړو ته شامل سيږي.

فايده: كله نا كله د **يَجُزُّ** لفظ استعمال سي، خو مراد ځني هغه شی وي چي په شريعت کي معنی نه وي. په داسي وخت کي **يَجُزُّ** واجب، مندوب، مباح، مکروه ټولو لره شامل سيږي او دا به په قرينه سره معلوم سيږي. همدا وجه ده چي په مکروه طريقه سره د لومړنځ د اداء کولو په هکله ځيني وختونه علماء **جَازٌ** ليکي، نو له دې څخه مراد نفس صحت وي بغير د کراهت له خيال څخه.

فايده: د **تَنْبِيْهِ** لفظ د متاخرينو په عرف کي زياتره په مندوباتو او مستحباتو کي استعمال سيږي. لېکن د متقدمين په عرف کي د علمي معنی لپاره استعمال سيږي، چي هغه واجب ته هم شامل سيږي.

علامات افتاء: څرنگه چې مصنف زبده الله په خپل دې کتاب "نور الايضاح" کې د يو قول د صحيح لپاره مختلف الفاظ استعمال کړي دي او همداسې د فقهې په نورو کتابو کې د يو قول د صحيح او ترجيح لپاره مختلفه الفاظ مذکور دي. نو د فايدي په خاطر د دوی وضاحت هم پېشول کېږي. په فتاویٰ خيريه کې د مضمرات په حواله سره ليکلي دي چې علامات افتاء په لاندې توگه دي: ① عليه الفتوى، او به يې ② عليه الاعتماد، ③ عليه عمل اليوم، ④ هو الصحيح، ⑤ هو الاصح، ⑥ هو الاظهر، ⑦ هو المختار.

⑧ هو فتوى مشائخنا، ⑨ هو الأشبه، ⑩ هو الأوجه، او داسې ډول الفاظ په حاشیې بزدي کې هم ذکر سوي دي، علامه خير الدين وروسته فرمايي چې له دوی څخه بعضي الفاظ د نورو په مقابله کې زيات وړنداره دي، لکه څرنگه چې لفظ د فتوى له صحيح، اصح، اشبه او داسې نورو څخه زيات مؤکد دی.

او به يې د الفتوى عليه په مقابله کې راجح دی، او لفظ د اصح د صحيح په مقابله کې زيات مؤکد دی او لفظ د احوط له احتياط څخه زيات مؤکد دی، بعضي علماء ترتيب داسې پېش کړی دی:

① عليه عمل اليوم، عليه عمل الأمة، ② عليه الفتوى، به يې ③ عليه الاعتماد، به يې ④ هو مشائخنا، ⑤ الفتوى عليه، هو الاصح، هو الأشبه، هو الأوضح، هو الاظهر، هو الأحوط، هو الأرقت، ⑥ هو الاحتياط، هو الصحيح.

په دې کې اول او دويم قسم الفاظ زيات مؤکد دي، تر دې وروسته درېيم او شلورم قسم درجه ده، د تعارض په وخت کې عموماً د همدې ترتيب اعتبار کول کېږي، او که تعارض نه وي، نو محض صحيح کافي ده.

وجه ترجيح: ① که يو طرف ته لفظ د صحيح وي او بل طرف ته لفظ د اصح وي، نو په دې صورت کې به لفظ د اصح لره ترجيح وي.

② که يو طرف ته لفظ د فتوى وي او بل طرف ته نور الفاظ وي، نو لفظ د فتوى لره به ترجيح وي.

③ که دواړو طرفونو ته صحيح برابره وي، نو کوم طرف ته چې د متن قول وي، هغه لره به ترجيح وي.

④ د مساوي صحيح په صورت کې به د ظاهر روايت موافق قول اخيستل اولی وي.

⑤ په متعارضه تصحيحاتو کې چې د کومي صحيح اکثره حضرات قائل وي، نو هغه به اخيستل کېږي.

صاحب د نور الايضاح بعضي ځايونه د ظاهر روايت، ظاهر مذهب او داسې نور الفاظ هم ذکر کړي دي چې د هغوی وضاحت هم څه مخکې وسو، ښکاره دي وي چې په اوله درجه کې به د ظاهر الرواية اعتبار کول کېږي او په دويمه درجه کې د نادر الرواية لويه بابه د فتوى اعتبار کول کېږي. او

د تمارض په صورت کي به د طبقه اولي روايت لره ترجيح وي، مگر دا چي مشاخصو په يوبل روايت باتلي د فتوي ور کولو صراحت کړي وي.

له پورتنۍ بحث څخه دا پوره اميد لرم چي دنور الايضاح مصنف رَجَه انده چي کوم دافتاء علامات ليکلي دي، د هغوی د پېژندنې په هکله به دا بحث معاون ثابت سي.

د فقهي اصطلاحات

(د شرعي احکامو قسمونه)

احکام شرعيه پر پنځه قسمه دي:

(۱) **فرض**: هغه حکم ته وايي کوم چي په قرآن او حديث دواړو سره يا صرف په قرآن سره يا په بې شمېره حديثونو سره (پا په بله رڼا په متواتر حديث سره) ثابت وي او په هغه کي هيڅ شېبه نه وي، هغه فرض دی، مثال: لکه د پنځو لمنځونو د فرضيت حکم چي په قرآن او حديث سره ثابت دی، هملرنگه لکه زکاة، روزه، حج او ناسي نور عبادات.

د فرض حکم: د فرضو انکار کونکی کافر کيږي، او پيله عنده پرېښوونکی يې فلسق او د سخت عذاب مستحق گرځي.

فرض پر دوه قسمه دي: ① فرض عين، ② فرض كفایه.

فرض عين هغه دی چي د هغه اداء کول د هر يوه لپاره ضروري دي.

فرض كفایه هغه دی چي د هغه اداء کول خو د هر يوه لپاره ضروري دي، لېکن که څه خلگ يې اداء کړي، نو عام خلگ به له گناه څخه بچ سي.

(۲) **واجب**: هغه حکم ته وايي چي په ظني دليل سره ثابت وي يعني په ناسي دليل سره چي په هغه کي يوبل ضعیف احتمال هم وي (يعني په خبر واحد حديث سره يا د مجتهد په قیاس سره ثابت وي)، مثال: لکه د وترو لمنځ، څکه و تر چي په کوم حديث سره ثابت دي، هغه خبر واحد دی، متواتر نه دی، او خبر واحد ظني دليل دی، نو ځکه و تر به واجب وي.

د واجب حکم: د دې درجه که څه هم د فرضو برابر ده، خو دومره فرق يې سته چي د دې انکار کونکی نه کافر کيږي، بلکي فاسق گرځي، او پيله عنده پرېښوونکی يې فلسق او د سخت عذاب مستحق گرځي لېکن تر فرضو د کم عذاب مستحق گرځي؛ نو د فرض او واجب تر مينځ فقط د عقيدې په اعتبار سره فرق سته، يعني د فرضو منکر کافر دی او د واجبو منکر کافر نه دی بلکي فلسق دی، لېکن د عمل په اعتبار سره چي همرنگه فرض ضروري دي، هملسي واجب ضروري هي، هملوا وجه ده چي ځينې د ختونه واجب ته فرض هم ويل کيږي.

(۲) **سنت**: سنت هغه حکم ته وايي چې زموږ له ستر پېغمبر ﷺ څخه ثابت وي.

سنت پر دوه قسمه دي: ① - سنت مؤکده، سنت غیر مؤکده.

سنت مؤکده: هغه حکم ته وايي چې پر هغه نبي ﷺ همېشه عمل کړی وي، او خلکو ته یې هم د هغه ترغیب ورکړی وي؛ مثال: لکه داودس په شروع کي سواک وهل، د جمعې په ورځ غسل کول، لمونځ په جماعت سره کول، شل رکعت ته تراویح کول او داسي نور.

د سنت مؤکده حکم: د دې اداء کونکي د ثواب مستحق گرځي، او د پرېښولو عادت یې جوړول د گناه او عتاب لامل گرځي، او بېله عذره پرېښول یې د گمراهۍ لامل گرځي.

سنت غیر مؤکده: دې ته مستحب هم ویل کیږي، دا هغه حکم ته وايي چې ځيني وختونه پر هغه نبي ﷺ عمل کړی وي، او خلکو ته یې د هغه ترغیب هم ورکړی وي؛ مثال: لکه د آذان په وخت کي کار او خبري نه کول؛ د آذان جواب ورکول؛ له راسته طرف څخه شروع کول او داسي نور.

د سنت غیر مؤکده حکم: د دې اداء کونکي د ثواب مستحق گرځي، او پرېښوونکي یې نه گناهکاره کیږي، خو بیا هم له غټ خیر او فضیلت څخه محروم پاتېږي.

د فقه په اصطلاح کي دې ته نفل، مندوب، تطوع (او سنن زوائد) هم وايي، ځيني علماء د مستحب او سنت غیر مؤکده په مینځ کي څه فرق هم کړی دی.

(۴) **هرام**: کوم شی چې په قطعي دلیل (یعني په آیت، یا متواتر حدیث) سره ممنوع گرځول سوی وي.

هغه ته حرام وايي؛ مثال: لکه لمونځ تر خپل وخت وروسته اداء کول، دیو چا مال غصب کول، پر خلکو ظلم کول، غلا کول، شراب چینل، سود خوړل، درواغ ویل، لمنځونه پرېښول او داسي نور ټوله حرام دي.

د هرام حکم: د دې منکر کافر کیږي، او بېله عذره کونکي یې فاسق او د سخت عذاب مستحق گرځي، او نه کونکي یې د ثواب مستحق گرځي.

مکروه: هغه حکم ته وايي چې له هغه څخه په شریعت کي منع سوې وي، لېکن د روایت دلیل یې هم موجود وي، د دې دوه قسمه دي: ① مکروه تحریمي، ② مکروه تنزیهي.

مکروه تحریمي: د کوم څه حرمت چې په غیر متواتر یا په غیر مشهور روایاتو سره ثابت وي (یا په بله وينا: په دلیل ظني سره ثابت وي)، هغه ته مکروه تحریمي وايي، مکروه تحریمي حرام ته نژدې دی او د

واجب په مقابل کي دی، نو ځکه امام محمد رَحِمَهُ اللهُ هغه ته حرام هم وايي؛ مثال: مکروه تحریمي لکه دیو چا په غصب سوې څمکه کي لمونځ کول؛ د ملزیمو لمونځو پر ځنډول او په خپل آخري وخت کي اداء کول؛ د

قضاء حاجت د مردونوالي په وخت کي لمونځ کول؛ داخرونو په ورځ روژه نیول؛ د سپینو لو سروزرو لوښي استعمالول؛ دا ټوله مکروه تحریمي دي.

د مکروه تحریمي حکم: د دې منکر فاسق گرځي، او بېله عذره کونکي یې گناهکار او د عذاب مستحق گرځي.

مکروه تنزیهي: هغه څه چې شریعت ناخوښه گڼلې وي، لېکن د کونکي په هکله یې د سزا او عذاب څه یادونه کړې نه وي (یعنې دمانعت څه دلیل یې نه وي)، دا د جواز او روایت په دائره کې دی او کراهت طبعي لري او د سنت غیر مؤکده په مقابل کې دی؛ مثال: داوداسه په اوبو کې اسراف کول. د جمعې غسل نه کول او داسي نور.

د مکروه تنزیهي حکم: د دې پرېښوونکي د ثواب مستحق دی او کونکي یې د سزا مستحق نه دی.

(۵) **مباح:** له دې څخه مراد هغه کار دی چې شریعت یې نه د "کولو" حکم کړی وي او نه یې د "نه کولو" حکم کړی وي.

د مباح حکم: په دې کې نه ثواب سته او نه څه سزا سته او انسان ته یې په کولو او پرېښولو کې اختیار دی. خو که داسي کار په ښه نیت سره وکړای سي، نو د مستحب درجې ته رسیږي او کونکي به یې د اجر او ثواب مستحق وگرځي، مثلاً په لاره کې د مسافرانو د خدمت لپاره درېدل، د هلمبه د عزت لپاره له هغه سره ډوډۍ خوړل، یا په ورځ کې په دې نیت بیدېدل چې د شپې به عبادت وکړم. یا ښه کالې په دې نیت اغوستل چې د الله نعمتونو اثر ښکاره کړم.

مقدمة الكتاب

بِسْمِ اللَّهِ په نامه دالله (شروع کوم) الرَّحْمَنِ چې ډېر مهربانه الرَّحِيمِ (او) زيات رحم کونکی دی.

تشرېح: په "بسم الله الرحمن الرحيم" سره د کتاب شروع کولو شوو وجهي دي: ① د کتاب الله د اتباع کولو لپاره؛ ځکه قرآن کریم په "بِسْمِ اللَّهِ" سره شروع کيږي (بلکې هر سورت یې په بسم الله سره شروع سوی دی). ② د حدیثو د اتباع کولو لپاره؛ ځکه په حدیث مبارک کې هم په بسم الله سره د شروع کولو ترغیب ورکول سوی دی؛ په حدیث کې راځي: "كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ" (صحيح ابن حبان، باب من صفة النبي وأخباره، حديث شمیره: ۳۶۱۷)، (يعني کوم ابه شان والا کار چې په "بِسْمِ اللَّهِ" سره شروع نه کړل سي، هغه بې برکته وي يعني ناقص او نابشپړ پاتېږي). همدارنگه په بل حدیث کې راځي: "كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ بِذِكْرِ اللَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ" (دارقطني، کتاب الصلاة ج ۱، ص: ۲۳۵، حديث شمیره: ۸۷۳)، او بسم الله هم ذکر دی. ③ د سلف صالحينو د اتباع کولو لپاره؛ ځکه مخکينيو اکابرانو او صلحاو به هم خپل کتابونه وغيره په بسم الله سره شروع کول. ④ د برکت لپاره. (همدا ډول په ځينو کتابو کې نوري وجهي هم ليکل سوي دي؛ مثلاً: ⑤ اولنۍ وحی چې راغلې، نو په هغه کې دالله په نامه سره د ويلو حکم سوی دی: ﴿وَأَقْرَأْ بِسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾. ⑥ او بل دا چې د نبي کریم ﷺ ټوله خطوط او ټوله خطبات په بسم الله سره شروع کيږي. ⑦ سليمان عليه السلام چې وبلقيس ته کوم خط ليکلی دی، نو هغه هم په بسم الله سره شروع کيږي.

بيا مصنف زجه الله تر "بِسْمِ اللَّهِ" وروسته په "الْحَمْدُ لِلَّهِ" سره خپل کتاب شروع کوي. په دې کې يې مقصد هم د قرآن کریم، حدیث شریف او د سلف صالحينو تابعداري ده. ځکه په قرآن کریم کې هم تر "بِسْمِ اللَّهِ" وروسته "الْحَمْدُ لِلَّهِ" ذکر سوی ده. همدارنگه په حدیث کې د "الْحَمْدُ لِلَّهِ" په باره کې راځي: "كُلُّ عَمَلٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِحَمْدِ اللَّهِ فَهُوَ أَجْزَمُ" (ابوداؤد شریف، باب الهدى فی الكلام ج ۲، ص: ۳۱۷، حديث شمیره: ۲۸۲۰، ابن ماجه شریف، باب غطاة النكاح، ص: ۲۷۲، حديث شمیره: ۱۸۹۴)، (يعني هر هغه کلام چې په "حمد" سره شروع نه کړل سي، هغه ناقص او بې برکت اوي).

حرف پاء: په بسم الله کې حرف جر دی، او "باء" د پنځلسو (۱۵) معانيو لپاره استعمالېږي، لېکن په بسم الله کې د "الصاق" لپاره ده، ياد "استعانت" لپاره ده؛ "الصاق" وايي "مېلولو" ته. نو د الصاق

د باء معنی 'داسو' چې: وروستی کلام به یې د مخکیني کلام سره "مُلَصَّق" (یعنې مونیستی) وي، او استعانت وایي "د مرستي طلب کولو" ته، نو د باء استعانت معنی 'داسو' چې: وروستی کلام به یې د مخکیني کلام لپاره مرسته (مقدمه) او خړیبه وي (یعنې د الله د ناله په مله سره شروع کوم).

خړنگه چې باء حرف جر دی، نو ځکه دلته به یو محذوف فعل مقدر (پټ) منل کیږي چې دا حرف جر تعلق ورسره ونیسي، او غوره داده چې دلته "أَبْتَدَأُ" محذوف ومنل سي. نو مطلب به یې دا وي: د الله په ناله سره شروع کوم.

"ب" خو متعلق سو او "اسم" خود الله تابع دی، نو ځکه یې لفظ د الله تر ټولو مقدم (مخکي) سو، او په ﴿اقرأ باسم ربك﴾ کې همدغه حکم سوی دی چې د الله په ناله سره یې ووايه!، نو ځکه یې همدا د الله نوم تر ټولو مقدم سو.

الله: نوم دی د هغه ذات کوم چې واجب الوجود دی او تمام صفات کمالیه وولره جامع دی، د الله ﷻ نه نوي (۹۹) صفاتي نومونه دي، او یو یې ذاتي نوم دی چې هغه "الله" دی، د الله د لفظ معنی ده: "معبود" (یعنې هغه ذات چې عبادت یې کیږي).

د "الله" او "إله" په هیڅ کي فرق: د دوی تر مینځ فرق دا دی چې د الله پر لفظ الف لام عهدی سته، لېکن پر "إله" نسته، نو ځکه د الله لفظ خاص د "معبود برحق" لپاره استعمالیږي او د "إله" لفظ عام دی د هر "معبود" لپاره استعمالیږي سي، هغه که پر حق وي لکه الله ﷻ، او که پر ناحقه وي لکه بتان او باطل خلایان.

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ: الرَّحْمَنُ د مبالغې صیغه ده، د قَعْلان پر وزن دی، له رحمت څخه مشتق دی، د رحمت معنی ده: "د زړه نرموالی"، لېکن کله چې یې الله ﷻ ته نسبت وسي، نو دې معنی راځي: "فضل او مهرباني کول. احسان کول".

"الرَّحِيمُ" د قَعِيل پر وزن د اهم د مبالغې صیغه ده، د اهم له رحمت څخه مشتق دی، خو په دې لفظ کې د "رَحْمَن" په نسبت مبالغه کمه ده او په "رَحْمَن" کې مبالغه زیاته ده، ځکه چې د "رَحْمَن" حروف زيات دي چې ټوله حرف یې پنځه (۵) دي، او د "رَحِيم" ټوله حروف څلور (۴) دي، نو ځکه په "رَحْمَن" کې مبالغه زیاته ده، چې د حرف زیاتوب د معنی پر زیاتوب دلالت کوي، لکه قَطْلًا معنی 'پرېکول او تَقْطِيعًا معنی 'په بڼه توگه پرېکول، نو د "رَحْمَن" په معنی کې زیاتوب دی یعنې رحم عام د کافر او مؤمن ټولو لره شامل دی، "الرَّحِيم" خاص دی، د دې تعلق دا آخرت سره دی، یعنې په هغه وخت کې به صرف پر مؤمنانو رحم وي.

د ”رَحْمَن“ او ”رَحِيم“ په مینځ کي فرق: صاحب د ”کلمات الوحیدیه“ د رَحْمَن او رَحِيم په مینځ کي خلور (۲) فرقه ذکر کړي دي:

① رَحْمَن: صرف د الله جلّ و علا د غور حمتونو لپاره راځي، او رَحِيم: د کوچنیو رحمتونو لپاره راځي.

② رَحْمَن: د دنیا او آخرت دواړو لپاره راځي، او رَحِيم: صرف د آخرت لپاره راځي.

③ رَحْمَن: د هغه عمومي او خصوصي صفاتو لپاره راځي چي هغه د ټوله اتسایت لپاره عام دي، او رَحِيم: د هغه خصوصي صفاتو لپاره راځي چي هغه فقط د مؤمنانو لپاره خاص دي، او هغه چي په ځانگړي توگه د قیامت په ورځ څرگندېږي؛ لکه څرنګه چي د نبی کریم ﷺ په دعاء کي ذکر سوي دي: «يَا رَحْمَنُ الدُّنْيَا وَرَحِيمُ الْآخِرَةِ».

④ رَحْمَن: د ”الله“ د لفظ په څیر اسم علم دی، پر مخلوق د دې اطلاق نه سي کېدلای، لېکن رَحِيم: اسم علم نه دی، بلکي صفت دی او پر مخلوق يې اطلاق کېدلای سي.

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ ټوله تعريفونه (صفتونه اخلاصاً) الله تعالى لره دي رَبِّ الْعَالَمِينَ چي رب (پالونکی) د ټولو مخلوقاتو دى وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ او درود (رحمت) او سلام دي وَي عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ زموږ پر سردار محمد ﷺ باندې کوم چي آخر (آخري) د نبیاتو دى وَعَلَى آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَصَحَابَتِهِ أَجْمَعِينَ او (درود او سلام دي وي) د هغوى پر پاک آل او پر ټولو صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ (يعني د نبی ﷺ پر اولاد او کورنۍ او د هغوى پر ټولو صحابه کرامو دي الله تعالى رحمت لوستاوي).

تشریح: تر بسم الله وروسته په حمد سره د شروع کولو وجه مخکي د بسم الله په بحث کي بیان سوه.

د ”حمد“ تعريف: د ”حَمَد“ لغوي معنی ده: ”تعريف کول“ (ستاينه)، او اصطلاحی معنی يې ده: ”د يو چا اختیاري ښېگنه (صفت) په ژبه سره بیا تلو (یا په بله وينا: د تعظیم او اکرام په لراه سره په ژبه) په خوله تعريف کول، هغه که د نعمت په بلله کي وي او که نه وي“؛ د الله له طرفه هر وخت پر موږ د بېلابېلو نعمتونو او انعامونو باران اوريږي، نو موږ چي د الله جلّ و علا لپاره کوم حمد هم وايو، هغه د نعمت په بلله کي دی. يو لفظ د ”مَدَح“ او ”شُکْر“ دی چي د هغه تعريف به څه وروسته ذکر سي.

د ”الْحَمْدُ“ الف لام، په الحمد کي چي کوم الف لام دی، په دې کي څو احتمالات ست.

(۱) اللام للجنس: يو احتمال دا دی چي دا الف لام د جنس لپاره دی. يعني تمام جنس د حمد يا په بله وينا جنس ثناء او صفت الله تعالى لره دي. صاحب د کشف دغه قول خوښ کړی دی.

(۲) اللام للتعهد: دویم دا چي دا الف لام د عهد لپاره (معهود) دی، یعنی مراد ورڅخه هغه حمد دی کوم چي الله تعالیٰ پخپله پر خپل ځان ویلي دی، لکه په حدیث شریف کي چي راغلي دي "کما أثبتت على نفسك" (متنوعه السمیع ۳)، یا په بله وینا دا چي الف لام معهود ذهني دی، یعنی کوم چي د متکلم په ذهن کي دې هغه مراد دی، صاحبکې د مجمع الف لام د عهد لپاره کېدل خوښ کړي دي؛ ځکه چي عهد پر استغراق باندې مقدم وي.

(۳) اللام للاستغراق: او درېیم احتمال دا دی چي د استغراق لپاره دی، یعنی هر قسم تعریف او تحسین (تمام تعریفونه) الله تعالیٰ لره خاص دي، برابر ده د هغه تعلق د خالق تعالیٰ ذات سره وي او که د مخلوق سره وي، ټوله به د رب تعالیٰ منل کيږي ټوله په حقیقت کي د الله تعالیٰ تعریف دی. یا په بله وینا: هغه تعریف برابر ده د بلا واسطه وي یعنی چي خاص د الله تعالیٰ ذات تعریف وکړي، او که بالواسطه وي، لکه په مخلوق کي په یو کمال باندې د چا تعریف او صفت وکړل سي، نو دا په حقیقت کي د الله تعالیٰ تعریف دی؛ ځکه دغه صفت الله تعالیٰ ورکړی دی. جمهوره عالمان الف لام د استغراق لپاره کېدل خوښوي.

د "مدح" او د "شکر" تعریف: د یو چا ښېگنه (صفت) په ژبه سره بیانول. دا ښېگنه که د هغه په اختیار کي وي او که نه وي، لکه د ملغلري د ښېگني او ښایسته والي تعریف کول، او ښکاره ده چي دا ښېگنه د هغه په اختیار کي نه ده، یو لفظ د "شکر" دی:

د "شکر" تعریف: هغه فعل (کار) ته وایي چي د منعم (انعام کوونکي) د تعظیم خبر ورکړي. هغه فعل که په ژبه سره وي او که په زړه یا په اندامو سره وي.

نو د شکر او حمد په مینځ کي فرق دا سو چي په حمد کي نعمت او انعام شرط نه دی، لېکن په شکر کي شرط دی، همدارنګه حمد صرف په ژبه سره ویل کيږي او شکر عام دی له ژبي څخه پرته په زړه او نورو اندامو سره هم کېدای سي.

حَرَبَ: د اسم فاعل صیغه ده، په اصل کي "رَابَّ" دی، الف حذف کړی سو او باء په باء کي مدغم کړل سوه. د "رَبَّ" معنی ده: "پالونکی". او بعضو ویلي دي چي مصدر دی. په اصل کي د تربیه په معنی سره دي (یعني د تغذیه د باب اسم مصدر دی) او تربیه وایي "په کراره کراره دیو شي پالنه کول او د کمال حد ته رسول". او که سوال وسي چي کله رب مصدر دی، نو دا د الله صفت څنګه

وگرځول سو. نو جواب دا دی چي دا د "زَيْدٌ عَذَلَ" له قبیل څخه دی، یعنی بطور مبالغه د رب صفت وگرځول سوی دی. او الله جلّ و ټولو جهاتو او مخلوقاتو ته په کراره کراره (او په تدریج) خوراک او

غذا ورکوي او دهغوی پالنه کوي. نو ځکه هغه ته “رب” وايي. “رب” بغير له اضافت څخه صرف د الله لپاره استعمالیږي او د اضافت سره د نورو لپاره هم استعمالیږي، لکه د قرآن کریم په دې آیت کې چې د غیر لپاره دی: ﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنسَاءُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّمْ﴾. اسوره يوسف: ۱۲۲. دلته “رب” په اضافت سره استعمال سوی دی او مراد ځني “باچا” دی.

﴿الْعَالَمِينَ﴾: له الله تعالیٰ څخه ماسو انور ټوله مخلوق. “عَالَمِينَ” جمع د “عَالَم” ده. “عَالَم” اسم آله ده، یعنی “هغه شی چې په هغه سره بل څه پېژندل کیږي (یعني دبل شي د پېژندلو آله)”. لکه “خَاتَم” (د مهر اټاپې الګولو آله)؛ وروسته بیا پر هغه شيانود “عَالَم” اطلاق وسو چې په هغوی سره د “صَانِع” (جوړونکي) یعنی دالله تعالیٰ پېژندنه کیږي (یا په بله وينا: هغه شيان کوم چې دخپل خالق اومرني په وجود باندې علامت اودلالت دي). یعنی له الله ﷻ څخه ماسوا هر شي ته “عَالَم” وايي. د دنیا تمام اجناس په دې کې داخل دي، لکه آسمان، سپوږمۍ، لمر او تمام ستوري، فرشتې، جنت، حیوانات، نباتات او داسي نور، یعنی د “عَالَم” ډېر قسمونه دي: عَالَمُ السَّمَوَاتِ، عَالَمُ الْأَرْضِ، عَالَمُ الْإِنْسِ، عَالَمُ الْمَلَائِكَةِ، عَالَمُ الْجِنِّ، عَالَمُ الْحَيَوَانَاتِ او داسي نور. ددغه بېلابېلو قسمونو دنیوولو لپاره یې د جمع صیغه یعنی “عَالَمِينَ” ذکر کړه (دا ټوله دخپل خالق اومرني په وجود باندې نښه اودلالت دي).

﴿وَالصَّلَاةَ﴾: بیا مصنف رَجَاءُ الله تر حمد وروسته په “صَلَاة” (دروود) شروع وکړه چې د ټوله انسانیت پر مَحْسِن او پر غوره د تمام مخلوق رسول الله ﷺ او د هغه پر پاک آل او ټولو صحابه وو باندې یې درود او سلام پیش کړی؛ ځکه په قرآن کې هم پر نبی ﷺ د “صَلَاة و سلام” حکم سوی دی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ اسوره الاحزاب: ۵۶. (بېشکه الله ﷻ او د هغه فرشتې درود وایي ارحمت لېږي ا پر نبی ﷺ، اې مؤمنانو! درود ووايئ! پر هغه انبي ﷺ او او سلام ا پرې او وایي په سلام ویلو سره). په دې آیت کې دصلوة او سلام دواړو حکم سوی دی: د تعجب او فضیلت خبره داده چې الله ﷻ خپله پر نبی ﷺ درود او رحمت رالېږي.

همدارنگه په بل آیت کې راځي: ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ اسوره الانشراح: ۱۲. (او ستا لپاره موږ پورته کړی ذکر ستا). په تفسیر کې راځي چې د “ذکر له پورته کېدو” څخه مراد دا دی چې الله ﷻ دخپل نامه سره د نبی کریم ﷺ نوم پېوست کړی دی. لکه په “کشاف” کې چې ذکر سوي دي چې

له دې څخه مراد دا دي چې الله ﷻ په کلمه، اذان، اقامت، التحیات، خطبه همدارنگه د قرآن په ډېرو آیتونو او په داسې نورو ځایونو کې دخپل نامه سره د نبی کریم ﷺ نوم یوځای ذکر کړی دی.

لو په حدیث کې راځي چې له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه چې موږ به څرنگه پر تاسو درود وایو. نو نبی ﷺ وفرمایل وویل: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ...» (الخ) ۴. اسلام شریف، ص. ۱۵۷، حدیث شمېره ۱۴۰۷.

دویمه وجه دا هم ده چې الله تعالیٰ مُحْسِن حقیقي دی او نبی کریم ﷺ مُحْسِن مجازي دی؛ ځکه چې دالله او بندگانو په مینځ کې وسیله او نړۍ ده، نو کله چې مصنف د مُحْسِن حقیقي حمد او ثناء بیان کړه، نو مناسب یې وگڼله چې د مُحْسِن مجازي دحق اداء کولو لپاره "صَلوةٌ عَلَى النَّبِيِّ" هم ذکر کړي.

د "صَلوة" تعریف: د "صَلوة" لغوي معنی ده: "دعاء"، او په اصطلاحی معنی کې یې تفصیل دی. هغه دا چې که د "صَلوة" نسبت الله ﷻ ته وسي، نو مراد ځني "رحمت" (نزل رحمت) وي، او که ملائکو ته وسي نو مراد ځني "استغفار" وي، او که بندگانو ته وسي، نو مراد ځني "دعاء" (طلب رحمت) وي، او که مارغانو ته وسي، نو مراد ځني تسبیح او ذکر وي.

➤ وَالسَّلَامُ: په معنی سره دسلامتی (سلامتیا) دی، یعنې هر قسم سلامتي (له مرمرکړه څخه سلامتي)، همدارنگه دا په معنی سره د تحیه هم کېدلای سي.

➤ سَيِّدُنَا: په معنی سره دسردار او بادار دی، فالقظ نبی کریم ﷺ دحان لپاره او دنورو لپاره هم استعمال کړی دی، لکه دنبی ﷺ دا فرمان "أَنَا سَيِّدُكَ وَأَدْرُوكَ لَا فَخْرَ"، همدارنگه دسعد بن معاذ ؓ لپاره یې وفرمایل "قَوْمُوا لِسَيِّدِكُمْ... إلخ"، لهذا دسید لفظ دهر لوی او مشر لپاره استعمالیږي، برابره ده درتبه په اعتبار سره لوی وي او که دبزرگۍ په اعتبار سره لوی وي، خو (عموماً) دسید لفظ دنبی کریم ﷺ دخاندان والا او لپاره ویل کیږي.

➤ مُحَمَّدٌ: له "حمد" څخه مشتق دی، معنی یې ده: "تعریف کړی سوی"، یعنې چې دهنه د غوره صفاتو او ښېګڼو په وجه یې تعریف کیږي، چې په هغه کې فضائل محموده او ښه لوصاف په کثرت سره جمع وي. دنبی کریم ﷺ صفاتي نومونه ښځي ډېر دي، لیکن تر ټولو مشهوره یې "محمد او احمد" دي، د "محمد" نوم پر نبی کریم ﷺ خپل نیکه یا مور ایښی وو.

مصنف رَجَعَهُ الله نور نومونه پرېښوول او لفظ د "محمد" یې راوړی، ددې لپاره چې دکلام الله اتباع وسي. یعنې دقرآن کریم مطابق سي. الله تعالیٰ فرمایلي دي ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ...﴾ (الخ).

﴿خاتم﴾: دې لفظ له معناوو څخه يوه معنى ده: (د هر شي) آخر، آخري، د نبي كرم ﷺ له كمالاتو څخه يو كمال خاتم النبي كهېدل دې چي تر نبي كرم ﷺ وروسته به بل هيڅ نبي او رسول نه راځي، نبوت پر نبي كرم ﷺ ختم سو، وروسته تر دې چي هر څوك دعوه د نبوت كوي، هغه دروغجن، د جلال او كافر مطلق دى لكه څرنگه چي خپله د نبي كرم ﷺ فرمان دى "لَا نَبِيَّ بَعْدِي"، او دا د نبي كرم ﷺ يو داسي صفت دى كوم چي پر ټولو صفاتو دروند دى؛ ځكه رسول الله ﷺ ته يو داسي شريعت وركول سو چي تر هغه وروسته بل هيڅ كتاب او شريعت ته ضرورت پاته نه سو، دا صفت فقط د محمد مصطفى ﷺ لپاره مخصوص دى، نو ځكه مصنف رَجَعَهُ الله همداصفت اختيار كړى.

﴿النبيين﴾: جمع د نبي ده، نبي له نأ څخه مأخوذ دى چي د هغه معنى ده "خبر وركول" او د نبي لغوي معنى ده "د الله له طرفه خبر وركونكى" (د غيږو خبر وركونكى)، د مفعول په معنى سره هم راځي (يعني خبر وركړل سوي)، لكه څرنگه چي د قاتل معنى قاتل او مقتول دواړه راځي، او اصطلاحې معنى يې داسي نقل سوې ده: "من أوحى إليه وحياً خاصاً من الله بتوسط ملك أو بإلهام من قلبه أو بالرواية الصالحة".

په نبي او رسول كي فرق سته، كه نه؟، بعضي علماء فرمايي چي دواړه يو دي، او بعضي فرمايي چي په دواړو كي فرق دى، هغه دا چي رسول هغه دى چي نوى شريعت او كتاب وركول سوي وي، او نبي هغه دى چي نوى شريعت او نوى كتاب نه وي وركول سوي، بلكي هغه د مخكيني شريعت تبليغ كوي.

هلته مصنف رَجَعَهُ الله لفظ د "نبي" څكه ذكر كړى دى چي دا مقام د رسول الله ﷺ په نعت كي دى يعنې د درود او سلام تذكره كوي او په قرآن كي چي چيري هم "صلاة" ذكر سوي دى، هلته لفظ د نبي دى لكه څرنگه چي د الله تعالى فرمان دى ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾.

﴿آله﴾: داله "أهل" څخه مشتق دى، له "آل" څخه څوك مراد دي، په دې كي اختلاف دى، ① د بعضي حضراتو (لكه د حضرت جابر بن عبد الله، ابو سفيان او داسي نور) قول دى چي په آل كي هغه ټوله خلك شامل دي كوم چي د نبي ﷺ اتباع او پيروې كوي، يا په بله وينا له "آل محمد" څخه مراد هغه ټوله امت دى كوم چي د نبي كرم ﷺ دعوت قبول كړى دى، په دې كي له صحابه وو څخه واخله تر

قيامتہ پوري ٿولہ مؤمنان شامل دي (يالڪہ بعضو چي ويلي دي چي له ديٰ شخصہ هر تقوىٰ دارہ مؤمن مراد دي). او شرنگہ چي دامقام ددعاء دي، نو ځڪہ له ديٰ شخصہ عام مؤمنان مرادول زيات ٻڻه دي. (۲) دامام شافعي ۽ قول دادی چي له آل شخصہ بنو هاشم او بنو عبد المطلب مراد دي، (۳) دامام صاحب ۽ قول دادی چي صرف بنو هاشم وړ شخصہ مراد دي، يعني دنيبي ﷺ هغه خاندان چي دهغو لپاره زکاة خيستل حرام دي. (۴) دبعضو په نېز په ديٰ کي صرف دنيبي ﷺ اهل او عيال او ازواج مطهرات شامل دي صاحب دشفاء الارواح ليکلي دي چي دلته ځني مراد تمام مسلمانان دي لکه مخکي چي ذکر سوه: ځکه چي دامقام ددعاء دي.

فایده: دنيبي ﷺ دنامه سره د هغه پر آل او اصحابو "صلوة" ويل صحيح بلکي مستحب دي. او د هغه له نامه شخصه پرته مکروه دي. خو پر انبياء او ملائکو جائز دي: پر دغه حکم دسلفو اجماع ده. په خلاف دروافضو.

حق الظاهرین: په ديٰ کي اشاره کي ده چي دنيبي کريم ﷺ آل به هاغه جماعت وي کوم چي له شېعاتو او شکو کو شخصه پاک وي، صاحب دتکميل الايضاح دا خبره په ديٰ توگه کړې ده چي ددي قيد يعني د "طاهرين" فايده داده چي دنيبي کريم ﷺ آل متقي دي لکه شرنگه چي حديث دي (وَأَنِّي كُنْتُ مُؤْمِنٌ بِكَ) يعني کوم چي متقي (پرهزگار) وي له امراض باطنيہ او ظاهريہ وړ شخصه: ځکه چي دنيبي کريم ﷺ آل به هاغه جماعت وي کوم چي له شرک شخصه پاک وي، او ښکاره ده چي له شرک شخصه بچ کېدل او له هغه شخصه پرهېز کول له امراض باطنيہ وړ شخصه دچاکوالي دليل دي. او په ديٰ سره په فرقباطله باندې رد هم مقصود دي کوم چي دنيبي آل دعصمت قائله دي چي ددوی وهم وگومان غلط دي. والله اعلم.

صحابيتہ: د "صاحب" جمع ده، لغوي معنی يې ده "ملگري"، او په اصطلاح کي دنيبي کريم ﷺ صحابه وو ته ويل کيږي، صحابي هغه چاته وايي چي نبي کريم ﷺ يې دایمان په حالت کي ليدلی وي او پر هغه ايمان من سوی وی: نو پر دوی ټولو دي درود او سلام وي.

اولا مصنف ځانته آل ذکر کړی چي په هغه کي تمام امت محمدیه راغلی. چي په هغه کي صحابه کرام هم شامل دي. خود صحابه وو ځانته مقام او مرتبه ده: نو ځکه دوی يې په خاصه توگه ذکر کړل. ځکه چي الله جلّ و جلاله د "رَفِيعٌ نَبُهُ عَنْهُمْ وَرَاضُوا عَنْهُ" په وينا سره دوی له ټولو خلکو شخصه ممتاز کړي دي. نو ځکه مصنف ځانته هم دوی بطور خاص بيان کړل.

أَجْمَعِينَ: دا د "آل" او "اصحاب" دواړو دتاکيد او سجع لپاره دی: دصحابه وو تاکيد ته ځکه ضرورت سو چي بعضي گمراه فرقہ داکثره صحابه وو په شان کي بې ادبي او گستاخي کوي او ددوی په عدالت کي شک و شبهه کوي لکه روافض يعني صرف د حضرت علي ټبر له کورنۍ شخصه

بغير نور ټولو ته ښکونځا کوي. نو "اجمعين" يې ذکر کړی چې په دې قيد سره پر دوی رډوسي. او همدارنگه د خوارجو ترديد هم مقصود دی چې دوی د نبی کریم ﷺ د آل سخت ترين دښمنان دي او هغوی د صلاه مستحق نه گڼي. په خلاف د اهل سنت والجماعت چې د اهل سنت والجماعت په نېز ټوله صحابه عادلې دي او ټوله پر خپل، خپل ځای قابل د اتباع دي.

قَالَ الْعَبْدُ الْفَقِيرُ إِلَى مَوْلَاةِ الْغَنِيِّ رِبْلِي دې بنده کوم چې محتاج دی و خپل بادار بې نيازه ته اَبُو الْإِخْلَاصِ حَسَنُ الْوَفَائِيسِ الشَّرْهَبْلَاسِ الْحَنْفِيسِ اَبُو الْإِخْلَاصِ حَسَنُ شَرْهَبْلَاسِ حَنْفِي (يعني چې د هغه کښت اَبُو الْإِخْلَاصِ دی. نوم يې حسن. مشرب يې وفائي. وطن (د پيدايت) يې شَرْهَبْلَاسِ او منډب يې حنفي دی) إِنَّهُ التَّمَسُّ مِنْ بَعْضِ الْإِخْلَاءِ [عَامِلْنَا اللَّهُ وَإِيَّاهُمْ يَنْظِفُهُ الْحَقِيقِي] (هغه رېلي دي) چې زما څخه مطالبه (غوښتنه) وکړه بعضو مخلصو دوستانو الله تعالی

دي پر ماو دوی باندي خپلي پتي مهربانې وکړي اَنْ اَعْمَلَ مُقَدِّمَةً فِي الْعِبَادَاتِ چې زه د عباداتو په باره کي يوه مقدمه (مختصره کتاب) تيار کړم تَقَرَّبُ عَلَى النُّبْتَدِيِّ مَا تَشْتَتِ

مِنْ الْمَسَائِلِ فِي الْمَطَوَّلَاتِ کوم چې نژدې کړي پر ابتدائي طالب (يعني د شروع کونکي طالب العلم و ذهن ته نژدې کړي) هغه مسائل کوم چې بېلابېلي ذکر سوي (پاشل سوي) دي په اوږدو (لوږو) کتابونو کي (يا په بله وينا داچي: نژدې کړي بندي طالبان د عباداتو او هغه بېلابېلو مسئلو ته کوم چې په لوږو کتابونو کي دي)

فَاسْتَعْنَتْ بِإِثْنِهِ تَعَالَى نوما له الله تعالی څخه مدد وغوښتی وَأَجْبَتْهُ طَالِبًا لِلثَّوَابِ او (د دوستو) مطالبه مي قبوله کړله په داسي حال کي چې د ثواب طلبگاريم (يعني د ثواب حاصلولو په غرض سره) وَلَا أَذْكَرُ إِلَّا مَا او زه به نه ذکر کوم (په دې کتاب کي) مگر صرف هغه مسائل جَزَمَ

بِصَحَّتِهِ أَهْلُ الشَّرْحِ چې د هغوی په صحيح والي باندي صاحبانو د ترجيح يقين کړی وي (يا په بله وينا چې اهل الترجيح د هغه مسئلو د صحيح والي قطعي فيصله کړې وي. يعني کوم علماء چې تحقيق والا دي او په اختلافي مسئلو کي ترجيح ورکولای سي. هغو چې کوم مسائل بالکل صحيح گرځولي دي. صرف هغه مسائل په دې

کتاب کي ليکم) مِنْ غَيْرِ إِطْنَابٍ بغير له اوږدوالي څخه (يعني په مختصره عبارت سره. چې بلا ضرورت له اوږدوالي به پکښي نه وي) وَسَمَّيْتُهُ: "نُورُ الْإِيضَاحِ وَنَجَاةُ الْأَرْوَاحِ" او مانوم کښېښودی

دغه ڪتاب ته نور الايضاح (درنا غر کنونكى) و نجات الارواح (لو روحاتو ته نجات وركونكى) وَاللهُ اسْأَلَ او صرف له الله تعالى 'خنه سوال كوم أَنْ يُنْفَخَ بِهِ عِمَادُهُ چي ددي ڪتاب په ذريعه خپلوندگانو ته نفع (فايده) ورسوي وَيُذِيْمَ بِهِ الْإِفَادَةَ او ددي ڪتاب په ذريعه فايده رسول هميشه جاري وساتي.

تشریح: په دې عبارت کي مصنف رَحْمَةُ اللهِ اولا دخپل نوم، کنيټ، مذهب او وطن يادونه کړې ده، چي د تاليف او تصنيف حقيقت معلوم سي؛ ځکه د ڪتاب مؤلف چي معلوم کړل سي، نو د مؤلف د حالت سره سم د راوان مضمون او راوان کلام معتمد يا غير معتمد مقام هم ښکاره کيږي. بيا يې وروسته د تاليف وجه بيان کړې ده چي دا ڪتاب يې د خپلو بعضو مخلصو ملگرو په خواست او غوښتنه باندې تصنيف کړې دى.

ابو الاخلاص: دا د مصنف رَحْمَةُ اللهِ کنيټ دى، حسن: د مصنف رَحْمَةُ اللهِ نوم دى، الوفائي: دا (نسبت) د تصوف او طريقت په اعتبار سره دى، الشرابي: د مصنف رَحْمَةُ اللهِ وطن ته اشاره ده، په "مصر" کي د يو سيمي نوم دى، شرابي خلاف القياس دى؛ ځکه د قيس په اعتبار سره "شربلولي" کېدل پکار دي، لکه څرنګه چي خپله مصنف رَحْمَةُ اللهِ دخپل ڪتاب "فَرْالْكَنُوز" په آخر کي ددې صراحت کړې دى.

الْخِلَاء: جمع د غُلَيْلْ ده، لکه څرنګه چي اَطْبَاء او اَحْبَاء جمع د طَبِيبْ او خَبِيبْ ده، معنی يې ده: دوست، عاملنا الله: دا جمله معترضه او جمله دعائيه ده، په دې سره يې وهغه ملگرو ته دعاء کړې ده کومو

چي ددې تاليف مطالبه کړې وه، فى العبادات: هغه احکام او مسائل چي د هغوى تعلق د عباداتو سره دى، تَشَتَّت: د تغفل له باب څخه د واحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده؛ متفرق کېدل، بېلېدل،

المطولات: د دفن لوى کتابونه مراد دي. يعنې د عباداتو سره متعلق هغه اهم مسائل كوم چي په لويو کتابونو کي موجود دي، چي هغوى په اختصار سره بيا يو ځاى کړل سي چي مبتدي ته آسټه سي.

استعنت: ما د ڪتاب په تصنيف کي له الله ﷻ څخه مدد وغوښتى، ځکه چي الله ﷻ له مددلو نصرت څخه بغير هيڅ يو کار سر ته نه سي رسول کېلای، موږ ته پکار دي چي کله هم يو کار کوو، نو له الله ﷻ څخه مدد طلب کړو او د کار تر پوره کېدو وروسته د الله ﷻ شکر لاء کړو.

طالباً للشواہ: ددې تصنيف غرض معلّمینو او متعلّمینو ته فايده رسول دي. کوم چي يو ډېر لوی ټپک کار دی او ددې ټپک کار په ترسره کولو کي بنده ته دالله جلّال له طرفه ثواب حاصلېږي.

أهل الترجيح: دا د فقهاؤ له آوو طبقو څخه يوه طبقه ده. يعني هغه علماء چي هغو دا حنافو مختلفه روايات دراجع او مرجوح په نومونو سره جمع کړي دي او نايې ښوولي دي چي له دې رواياتو څخه کوم يو افضل دي او کوم يې مفضول دي. کقولهم: لهذا اولى، لهذا أصح رواية، هذا أوضح، هذا أوفق بالقياس، هذا أرقق للناس (شرح غرود، رسم المتي، ص: ۵۶)، داسي علماء ته اهل الترجيح ويل کيږي. لکه امام قنوري رَجَّه الله، علامه مرغيناني (صاحب الهدايه) رَجَّه الله او داسي نور.

إطناب: دإطناب معنى ده: په زياتو الفاظو سره مراد پوره کول يا په بله وينا خبره اوږدول. نو د "من غير إطناب" مطلب دى: په مختصره عبارت سره.

سببته نور الايضاح إلخ: دثور معنى ده: رڼا، خلا، کوم څه چي نور شيان ښکاره کړي. ددې جمع اتوار ده. دا يضا ح معنى ده: واضح کول، څرگندول، ښکاره کول. نو دثور الايضاح معنى سوه: ښکاره کونکې رڼا، او ارواح جمع دروح ده. دنجات معنى ده: خلاصون، او عذاب روح لره وي. مطلب يې داسو چي کوم څوک دعبادتو له مسائلو او طريقه څخه ناواقف وي: دهنه لپاره داسائل ثور او لارښوونه ده چي په دې بلندي په عمل کولو سره انسان دالله له عذاب څخه نجات ترلاسه کولای سي (خلاصون موندلای سي).

مصنف رَجَّه الله فرمايي چي په دې کتاب کي موږ صرف اقوال مرجحه بيان کړي دي چي "وَلَا أَذْكَرَ إِلَّا مَا جَزَمَ بِصَحَّتِهِ أَهْلُ التَّرْجِيحِ" يعني زه په دې کي صرف هاغه قول نقل کوم چي دهنه پر صحت اهل ترجيح اعتمادولو وټوک کړی وي.

والله أسئل إلخ: يعني اهل علم حضرات کوم چي له دې کتاب څخه استفاده کوي. نو چي هغوی نورو ته هم فايده ورسوي. ددې لپاره چي داسلسله جاري پاتې سي.

دمصنف رَجَّه الله دا دعاء داسي قبوله سوه چي د تصنيف له ثور څخه تر نن سبا پوري په لکلو بندگانو له دې څخه نفع اخيستي ده او ددې فايده دامت ومنځ ته ښکاره ده. له رب تعالیٰ څخه خواست کوو چي زموږ دا حقير کوښښ هم په خپل دربار کي قبول کړي او خلک له دې څخه استفاده وکړي او زموږ دنجات ذريعه هم وگرځي. آمين يا ارحم الراحمين.

کتاب الطهارة

(دا کتاب د "پاکي" (د احکامو په بیان کي) دی

تشریح: د فقهاؤ او محدثینو دا طریقه ده چي کله دوی یو کتاب لیکي، نو د عنوان (سرلیک) په توګه یو څو شیان ذکر کوي: "کتاب، باب، فصل"، چیري چي لفظ د "کتاب" ذکر کړي، هلته جنس مسائل په لحاظ کي ساتي. مثلاً د طهارت (پاکي) د احکامو جلا جنس دی چي تر هغه لاندې څو انواع دي، د صلاة (لنډه) د احکامو یو جلا جنس دی، او زکاة، روژه او داسي نور جلا، جلا جنس دی. او چیري چي لفظ د "باب" استعمال کړي، هلته انواع مسائل په لحاظ کي ساتي. مثلاً د طهارت په مسائلو کي د وضوء (لنډه) مسائل، د تیغم مسائل او داسي نور. دایې انواع دي. او چیري چي لفظ د "فصل" استعمال کړي، نو هلته له مقابل مسائلو څخه جلايې په لحاظ کي ساتي. یعني له مقابل څخه بعضي جزئیات جلا کوي او جلايې بیاتوي. مثلاً د وضوء (لنډه) په بیان کي فرائض وضوء له سنن وضوء څخه د فصل په ذریعه جلا کوي.

په لنډه وینا دا چي د فقهي په کتابو کي د عنوان (سرلیک) لپاره درې قسمه الفاظ ذکر کیري: ① کتاب ② باب ③ فصل. په کتاب کي دیوه جنس د مختلفو اقسامو او انواعو مسئلې ذکر کیري. په باب کي د مخکیني جنس سره اړوند دیوه قسم بحث او مسئلې ذکر کیري او په فصل کي د هغه مخکیني قسم سره اړوند جلا بحث او مسئلې (جزئیات) ذکر کیري.

کتاب الطهارة: په دې جمله کي درې خبري دي: (۱) نحوي ترکیب. (۲) د کتاب د لفظ مطلب. (۳) د طهارة د لفظ مطلب.

(۱) ... **نحوي ترکیب:** د نحوي ترکیب په اعتبار سره (په دې جمله کي) درې احتماله دي: ① اول دا چي کتاب الطهارة خبر دی د محذوفې مبتداء چي "فذا" دی یعني: فذا کتاب الطهارة. ② دویم دا چي مبتداء ده د محذوف خبر یعني کتاب الطهارة فذا. ③ درېیم دا چي مفعول دی د محذوف فعل یعني: غږ کتاب الطهارة یا اتر کتاب الطهارة.

(۲)... کتاب:

د کتاب لغوي او اصطلاحي معنی: د کتاب او کتابت لغوي معنی ده: "یو شی سره جمع کېدل". "جمع کول". لکه کَتَبْتُ الشَّيْءَ اَنْی جَمَعْتُهُ، او کتاب ته هم ځکه کتاب ویل کیږي چي په دې کي حروف سره را جمع کیږي، او کتاب د مکتوب په معنی سره هم استعمالیږي. لکه څنګه چي د محقق په معنی سره استعمالیږي (په کتاب الطهارة کي د مجموع په معنی سره دی). نو د کتاب الطهارة معنی ده "جَمْعُ (مَجْمُوع) مَسَائِلِ الطَّهَارَةِ".

او په اصطلاح کي کتاب د مسائلو هغه "مجموعه" ته وايي چي هغه مستقلة مثل سوي وي (مستقلاً معتبره وي)، برابر ه ده مختلفه انواعو لره شامله وي. لکه کتاب الطهارة چي په دې کي طهارة الوضوء، طهارة الغسل، طهارة بالماء او طهارة بالتراب يعني د طهارت (پاکۍ) ټوله نواع په کتاب الطهارة کي داخل دي. يا مختلفه انواعو لره شامله نه وي. لکه کتاب اللقطة، يا کتاب الأبق يا کتاب المفقود چي تر دې هر کتاب لاندي نه يو باب سته او نه يو فصل.

(۳)... طهارة:

د طهارت لغوي او اصطلاحي معنی: طهارة مصدر دی معنی يې ده: پاکول، پاکوالی. او په اصطلاح کي طهارت له حدث (حکمي مرداري) يا له نجاست او خبث (حقيقي مرداري) څخه پاکېدلو ته وايي. او ځيني علماؤ ويلي دي چي طهارت د دريو (۳) اندلونو پرېولو او د سر مسح کولو ته وايي. کتاب الطهارة اضافت په معنی سره د لام دی او تر لام وروسته دوه مضافه محذوف دي ټوله عبارت به داسي وي "هذا کتاب لبيان احکام الطهارة" (دا کتاب د پاکۍ د احکامو په بيان کي دی)

او طهارت د طاء په ضمه سره هغه اوبو ته ویل کیږي چي په هغوی سره پاکي خاصه کړل سي، او طهارت په کسره د طاء سره د پاکولو اګې ته ویل کیږي، لکه اوبه او خاوري.

کتاب الطهارة ولي مخکي کړی سو؟ مصنف رحمه الله په شروع کي وویل چي دا مختصره کتاب په عباداتو کي لیکل کیږي، په عباداتو کي يې خپل کتاب په کتاب الطهارة سره شروع کړی. نه په کتاب الصلاة. کتاب الصوم او داسي نورو سره (حال دا چي صلاة، صوم او داسي نور هم عبادات دي). د دې څه وجه ده؟

د دې جواب دادی چي دلمانځه لپاره طهارت ضروري دي، له هغه څخه بغير لمونځ نه سي کېدلای. نو ځکه يې اول طهارت ذکر کړی او تر هغه وروسته به په عباداتو کي لمونځ ذکر کړی.

او كله چي دا خبره معلومه سوه چي دلمائحه لپاره طهارت ضروري دى. نو اوس دا بنوول ضروري دي چي په كومو. كومو شيانو سره طهارت حاصلول كېداى سي؟ لهذا مصنف رَجَعَهُ الله هغه شيان ذكر كوي چي په هغوى سره طهارت حاصلول كېداى سي.

په كومو اوبو سره طهارت (پاكې) حاصلول جائز دي؟

﴿١﴾ الْيَمَاءُ الَّتِي هِيَ اَوْبُهُ يَجُوزُ السَّطْحِيُّ بِهَا چي په هغوى سره پاكوالى (پاكې حاصلول) جائز دي سَبْعَةُ مِائَةٍ اووه سوه اوبه دي مَاءُ الشَّيْءِ ① د آسمان اوبه (يعني بلراتي اوبه) و مَاءُ النَّحْرِ ② د سمنتر (د رېب) اوبه و مَاءُ الشَّهْرِ ③ د وياڼې (ولاې) اوبه و مَاءُ الْيُسْرِ ④ د خاه اوبه و مَاءُ ذَابٍ مِنَ الثَّلْجِ وَالْمَرَدِّ ⑤. ⑥ او هغه اوبه چي له واورې او ژليو څخه ويلي سوي (ترلاسه سوي) وي و مَاءُ الْعَيْنِ ⑦ او د چينې اوبه (دغه پورته ذكر سوي اوبه سوه هغه اوبه دي چي په هغوى سره پاكې حاصلېدلې سي).

لغات: ﴿مِائَةٍ﴾ جمع د مَاءَ ده، اوبه. ﴿يَجُوزُ﴾ د "يسم" په معنى سره دى. يعنې په دغو اوبو سره پاكې حاصلول صحيح دي. د "يَجُزُّ" په معنى سره نه دى؛ ځكه خبره د هغو لوبو په باره كي ده چي په هغوى سره پاكې حاصلول صحيح دي كه څه هم په يوه وجه خلاصي (روا) نه وي. لكه يو چا چي د ځان لپاره د بلران يا د سمنتر يا دلسي نوري اوبه جمع كړي وي، نو د هغه له اجازې څخه بغير دا اوبه استعمالول حلال (روا) نه دي. لېكن كه بيا يې هم د لودس لپاره استعمال كړي، نو اودس يې صحيح كيږي. ﴿يَجُزُّ﴾ سمنتر، درياب، جمع: بخار. ﴿نَحْرُ﴾ شاه، جمع: آڼار. ﴿ذَابٍ﴾ د نصر له بابه د واحد مذكر غائب ماضي معلومي صيغه ده. ذَابٌ يَذُوبُ ذَوْبًا وَذَوْبَانًا: ويلي كېدل (وېلېدل). مابع كېدل، ټينگه ماته د حرارت په واسطه اوبه كېدل. ﴿عَيْنُ﴾ په عربي ژبه كي بعضي الفاظ لكونه معنوي لري او بعضي سلگونه معنوي لري. عَيْنٌ له هماغه الفاظو څخه يو لفظ دى چي زياتي معنوي لري چي د لغتپوهانو د وينا مطابق تقريباً سلو معنوي ته رسيږي، چي له هغوى څخه صاحب د تاج للعروس پنځوس معنوي ذكر كړي دي. مثلاً سترگه، مُنْخَر (جندوس)، متعین شی، ذات، دلتنه ددې لفظ معنى ده: د لوبو چينه. ﴿الْمَرَدِّ﴾ (د راه په فتحه سره) اژلۍ، واحد: الْمَرْدَّة (يوه ژلۍ). (صباح اللغات)

يادونه: په عبارت كي له "مَاءُ الشَّيْءِ" څخه تر "مَاءُ الْعَيْنِ" پوري د "مَاء" لفظ مرفوع او مجرور دولره وېل كېداى سي. د مرفوع وېلو په صورت كي به د مبتداء محذوف لپاره خبروي چي هغه "احدها"، "ثانيها" تر "سابعها" پوري دي (يعني اَلْمَاءُ الشَّيْءِ، ثَانِيهَا مَاءُ النَّحْرِ، ... و... اَوْدِ مجرور په صورت كي به له "وَيَمَاءُ" څخه بدل وي).

تشریح: په دې عبارت کې مصنف رحمه الله د هغه اوبو اقسام بیانوي چې په هغوی سره طهارت او پاکي حاصلول جائز دي، نو فرمایي: په کومو اوبو سره چې پاکوالی جائز دی، هغه اوبه قسمه اوبه دي: ① د آسمان اوبه (مراد خني د باران اوبه دي)، ② د سمندر اوبه، ③ د نهر (لویي ویالې) اوبه، ④ د خاه اوبه، ⑤ د واورې اوبه، ⑥ د ژلیو اوبه، ⑦ د چینې اوبه.

دغه اوبه قسمه اوبه دي کوم چې پاکي دي او په دوی سره جسم، جامه او داسې نور پاکول جائز دی، یا په بله وینا دا چې دوی خپله هم پاکي دي او بل لره هم پاکونکي دي، برابره دا اوبه خوږې وي او که تروې وي.

د اوبو قسمونه

﴿٢﴾ ثُمَّ الْيَبَاءُ بيا اوبه عَلَى خَنَسَةِ أَقْسَامٍ پر پنځه قسمه دي طَاهِرٌ (لوم قسم هغه اوبه دي) چې (په خپل ذات کې) پاکي وي مُطَهَّرٌ (لوم شي لره هم) پاکوونکي وي (يعني بل شی چې په پرېولل سي، نو هغه هم پاک وگرځوي) غَيْرُ مَكْرُوءٍ مکروه نه وي (استعملول يې) وَهُوَ الْمَاءُ الْمَطْلُوقُ او هغه مطلقې اخلاص اوبه دي (يعني چې څه داسې شی ورسره ګډسوی نه وي چې هغه مقیدې وگرځي).

تشریح: د طهارت او نجاست په اعتبار سره د اوبو لاندیني پنځه قسمونه دي: ① "طاهر مطهر" يعني هغه اوبه کوم چې خپله هم پاکي وي او د بل څه د پاکولو صلاحیت هم لري، لکه "ماء مطلق" (يعني "علمي خالص اوبه"، په دې شرط چې له پورتنی مذکور اوبو قسمونو څخه وي) چې په هغوی بل شی ګډسوی نه وي، مثلاً: د سمندر او نهر اوبه یا د چینې اوبه.

﴿٢﴾ وَطَاهِرٌ او (لوم قسم هغه اوبه دي) چې (په خپله) پاکي وي مُطَهَّرٌ (بل شي لره هم) پاکوونکي وي مَكْرُوءٌ (لېکن استعمالول يې) مکروه وي وَهُوَ مَا شَرِبَ مِنْهُ الْهَرَّةُ وَتَحَوَّهَا او دا هغه اوبه دي چې پیښي اوبه ورڅخه چینلې وي او ایاد پیښي په څېر بل حیوان وَكَانَ قَلِيلًا حلالا چې هغه لوبه لره (هم) وي.

لغات: ﴿هَرَّةٌ﴾ پیښي، جمع هِرَرٌ، او دبعضو په وینا د هِرَّة اطلاق په مذکر او مؤنث ډولرو باندې کیږي او د هِرَّة اطلاق صرف په مؤنث باندې کیږي.

تشریح: په دې عبارت کې د طهارت او نجاست په اعتبار سره د اوبو درېم قسم بیان سوی دی ⑦ "طاهر مطهر مکروه"، لکه هغه لره اوبه چې کورنۍ پیښي خوله پکښې ووهي، یا مثلاً چرګه (کوم چې آله پرېښودل سوې وي) یا موږګ لومړی نور خوله پکښې ووهي، ددې لوبو حکم دادی چې که

نوري نامکروه اوبه موجوده وي، نو دا اوبه استعمالول مکروه تنزيهي دي. لېکن که له دوی څخه بغير نوري اوبه نه وي، نو بيا په دوی سره پاکي حاصلول صحيح دي، هيڅ پروا پکښې نسته.

ماء مستعمل

﴿۴﴾ وَطَاهِرٌ غَيْرُ مُطَهَّرٍ او (درېيم قسم هغه اوبه دي) چي (په خپل ذات کي خو) پاکي وي (لېکن بل شي لره) پاکونکي نه وي وَهُوَ مَا اسْتُغِيلَ لِرَفْعِ حَدَثٍ او دا هغه اوبه دي کوم چي استعمال سوي وي دې اودسيا ليري کولو لپاره (مثلا بې اودس په وکړي) اَوْ لِقَبْلِ بَيْتَةٍ كَالْوُضُوءِ عَلَى الْوُضُوءِ بِنِيَّتِهِمْ يا (استعمال سوي وي) د ثواب حاصلولو لپاره لکه په اوداسه د پاسه (بل) اودس کول داوداسه په نيت سره.

لغات: ﴿رفع﴾ دفتح دباب مصدر دی: پورته کول، ليري کول (ختمول)، ﴿حدث﴾ نجاست حکمي، بې اودسيا (بې اودسي)، ﴿قربة﴾ دنېکۍ او ثواب کار چي په هغه سره د خدای تعالیٰ قربت (نژدېکت) او ثواب حاصلول کيږي (يا په بله وينا هغه څه چي په هغه سره د الله تعالیٰ قربت اورضاء ترلاسه کول کيږي)، نېکي او ثواب، عبادت، جمع: قُرْب و قُرْبَات.

تفريح: په دې عبارت کي داوبو درېيم قسم بيان سوی دی ﴿۵﴾ "طاهر غير مطهر" يعني هغه اوبه کوم چي خپله خو پاکي وي، لېکن هغوی د حدث (بې اودسيا) ليري کولو صلاحيت نه لري، لکه ماء مستعمل (استعمال سوي اوبه) يعني چي په هغوی سره يو حکمي حدث (حکمي بې اودسيا) ليري کړل سوې وي يعني کوچني بې اودسيا يا لويه بې اودسيا، يا په بله وينا دا چي په هغوی سره اودس يا د جنابت غسل کړل سوي وي، همدارنگه هغه اوبه چي بې اودسيا خو په ليري نه کړل سي. بلکي داوداسه د پاسه بل اودس په وکړل سي د ثواب او عبادت په نيت سره، همدارنگه هغه اوبه چي لاس په پرېولل سي د خوراک لو فاسي نورو لپاره، نو د هغوی هم دغه حکم دی (چي طاهر غير مطهر دي)، خو په ماء مستعمل سره نجاست حقيقي (حقيقي نجاست) ليري کول مثلاً مراره کپړه په پرېولل صحيح دي.

د اودس د پاسه بل اودس کول

مسئله: که څوک په اول اوداسه بلندي يو عبادت وکړي، نو نوی اودس کول (تازه کول) - - - همدارنگه که يې لاول اوداسه ډېر وخت کيږي، نو هم نوی اودس کول مستحب دي، که څه هم په اول اوداسه

یې یو عبادت نه وي کړی. او که چیرې وخت هم زیات نه وي تهرسوی او یو مقصودي عبادت یې هم په اوداسه نه وي کړی. نو بیا اودس کول مکروه کار دی؛ ځکه چې دا اسراف دی. (تحفة الالعی، جلد ۱ ص ۲۹۲، طحطاوي ص ۱۲)

اوبه کله مستعملي گرځي؟

﴿وَيَصِيرُ الْمَاءُ مُسْتَعْمَلًا﴾ او گرځي اوبه مستعملي يُجْزَىٰ أَنْفَصَالِهِ عَنِ الْجَسَدِ محض له بدن څخه په را جلا کېدو سره (يعني هر کله چې اوبه مازي له بدن څخه را جلا سي. نو مستعملي سوې).

لغات: ﴿انفصال﴾ د انفعال د باب مصدر دی: جلا کېدل، بېلېدل.

تشریح: په دې عبارت کي مصنف رحمه الله دا خبره بیانوي چې اوبه کله مستعملي شمېرل کيږي؟ نو فرمایي چې له بدن څخه تر جلا کېدو وروسته سمدستي اوبه مستعملي گرځي، دویم قول دا دی چې له بدن څخه تر جلا کېدو وروسته چې کله اوبه یو ځای ودرېږي، نو بیا اوبه مستعملي شمېرل کيږي، نه تر هغه مخکي، خو مفتی به اول قول دی. (طحطاوي ج ۱: ص ۱۲)

د استعمال سوو اوبو حکم

مسئله (۱): په اوداسه او غسل کي چې کومي اوبه استعمال سوي وي، که په هغوی یو ښکاره نجاست ګډ سړی نه وي. نو داسي اوبه که څه هم خپله پاکي دي، لېکن په هغوی سره بل وار پاکي حاصلول يعني اودس یا غسل په کول صحیح نه دي. خو ناپاکه جمله په هغوی سره پاکول کېدای سي له نجاست څخه.

مسئله (۲): که چیرې د اوداسه یا غسل مستعملي اوبه په جمله او کاليو پلندي ولوېږي. نو په هغه سره جمله او کالي نه مر د اړېږي، خو بیا هم احتیاط ضروري دی. (البحر الرائق بیروت ج ۱: ص ۹۸، فتاویٰ محمودیه جدید ج ۵: ص ۱۲۵)

مسئله (۱): مري ته د غسل ورکولو لپاره چې کومي اوبه استعمال سي، هغه ناپاکه دي. لهذا که مري ته د غسل ورکولو پر مهال پر کاليو زيات شاڅکي ولوېږي، نو کالي ناپاکه کيږي. (کتاب الصالح، مطبع عثمانیه ج ۱: ص ۱۸۲، زکویا ج ۱: ص ۲۴۹)

په کومو اوبو سره پاکي حاصلول جائز نه دي؟

﴿وَلَا يَجُوزُ﴾ او جائز نه دي (پاکي حاصلول) بِمَاءٍ شَجَرٍ وَشَسْرٍ درختي (وني) په اوبو سره او د مېوې په اوبو سره وَلَوْ خَرَجَ بِنَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ عَصَرٍ که څه هم هغه بغیر له نغورولو څخه په خپله (له درختي یا مېوې څخه) وتلي وي فِي الظَّهْرِ د ظاهر روایت مطابق (يعني ظاهر روایت همدا دی چې نا لوبه که څه هم په خپله روتلي وي، نو هم په دوی سره پاکي حاصلول جائز نه دي).

لغات: ﴿عَجَر﴾ درخته (ونه)، اسم جنس دی. پر واحد، تشبیه او جمع ټولويې اطلاق کیږي.

واحد: شَجَرَةٌ، جمع: أَشْجَارٌ وَ شَجَرَاتٌ. همداسې شَرٌّ هم اسم جنس دی، واحد: شَرٌّ، جمع: شُرَّاءُ.

﴿عصر﴾ د ضرب د باب مصدر دی: نخوړل (په فشار او زور له مېوې او داسې نورو څخه اوبه کښل).

تشریح: کومې اوبه چې له درختي یا مېوې څخه ایستل سوي (کښل سوي) وي، مثلاً د کپلې له درختي څخه اوبه ایستل سوي وي، یا مثلاً له گني څخه ایستل سوي اوبه (رڼ) یا د هیندوانې اوبه، نو په داسې اوبو سره بالاتفاق اودس او غسل جائز نه دي، همدارنگه که له درختي یا مېوې څخه خپله په قطره، قطره اوبه راڅڅېږي وي، نو د اصح قول پر بناء په هغه سره هم اودس او غسل جائز نه دي او غیر اصح قول دادی چې جائز دي.

یادونه: له دې ځایه د هغه اوبو یادونه سوې ده کوم چې په اضافت تقيیدي سره نومول کیږي یعنې "ماء مقید"، یعنې هغه اوبه چې پر خپل اصلي طبیعت پاته نه وي، بلکې د هغوی سره داسې شی گډ سوي وي چې اوبه د هغه شي د نوم (په تید) سره یانول کیږي، مثلاً له هیندوانې یا له انگورو څخه ایستل سوي اوبو ته د هیندوانې یا انگورو اوبه (رڼ) ویل کیږي، همدارنگه له درختي څخه ایستل سوي اوبو ته عرق او رڼ ویل کیږي، نو فرمایي چې د ظاهر روایت مطابق په داسې اوبو سره اودس او غسل کول او پاکي حاصلول جائز نه دي.

﴿٤﴾ وَلَا يَمَاءَ زَالٍ طَبْعُهُ اَوْ نَهْ هغه اوبو سره (پاکي حاصلول جائز دي) چې د هغوی طبیعت

زائل سوي (ختم سوي) وي بِالطَّبْعِ د پخولو په وجه (زائل سوي وي) أَوْ بِغَلَبَةِ غَيْرِهِ عَلَيْهِ یا پر هغوی د بل شي د غالب کېدلو په وجه (زائل سوي وي).

لغات: ﴿طبخ﴾ د فتح د باب مصدر دی: پخول، غوړه، علیه: د دواړو ضمیر ماء ته راجع دی.

تشریح: د اوبو دوه طبیعت دي: ① رِقَّة (باریکوالی، نرمی والی)، ② سیلان (بېهل، جري کېدل).

صورت د مسئلې دادی چې که په اوبو کې یو شی مثلاً لوییا یا داسې بل شی واچول سي او پوڅ کړل سي چې د هغه په وجه اوبه گاته (خنډي) سي او درقت او سیلان طبیعت یې ختم سي، نو داسې اوبه "ماء مطلق" پاته نه سوي، لهذا طهارت حکمي یعنې اودس او غسل په داسې اوبو سره نه جائز کیږي.

همدارنگه په هغه اوبو سره هم طهارت حکمي حاصلول جائز نه دي چې په هغوی کې له اوبو څخه بغیر بل پاک شی په زلت (غلب) مقلد گډ سوي وي چې اوبه یې له خپل طبیعت ایستلي

وي، لکه هر ډول شربت، سرکه، ښوروا، دلویسا اوبه، د زردکي او گلاب اوبه، ځکه پر دې شیانو عرفاد اوبو اطلاق نه کول کیږي. په متن کې د "غلبه غیره" قید ځکه لگول سوی دی چي که اوبه مغلوبه نه وي بلکې غالبه وي، نو په هغوی سره طهارت جائز دی.

﴿٨﴾ وَالْغَلْبَةُ فِي مُخَالَطَةِ الْجَامِدَاتِ او غالب والی د جملو (وچو) شیانو په گډېدلو کې (یعني کله چي په لوبو یو جلمد وچ شي گډ سي لکه لوره، زعفران، رېگ او داسي نور جملدات، نو په دې صورت کې د دې جلمد شي د غالب والي اعتبار) بِإِخْرَاجِ الْمَاءِ عَنْ رَقَّتِهِمْ وَسَيَلَانِهِ په ایستلو سره د اوبو دې له خپل باریک والي او بهېدلو څخه (یعني کله چي د هغه جلمد شي په وجه لوبه خنډي او گاته سي اورقت او سیلان یې ختم سي، نو په دې صورت کې هغه شي غالب شمېرل کیږي) وَلَا يُضَرُّ تَغْيِيرُ أَوصَافِهِ كُلِّهَا بِجَامِدٍ او نقصان نه کوي د جامد شي په وجه د اوبو د ټولو اوصافو بدلېدل (یعني که د هغه جلمد شي په وجه د اوبو ټوله لوصاف اړنګ، خوند اوبوی اېدل سي، خو رقت او سیلان یې باقي پاته سي، نو پاکي په حاصلول جائز دي) كَزْ عَقْرَانٍ وَفَاكِهَةٍ وَرَقِّ شَجَرٍ (جلمد شيان) لکه زعفران، مېوه او د درختو پاڼې (پلگونه).

لغات: ﴿مخالطة﴾ د مفاعلي د باب مصدر دی: یو د بل سره گډېدل، ﴿زعفران﴾ مشهوره خوشبویه ژر رنگ لرونکی گل دی، جمع: زَعْفَرَان.

تشریح: مخکي دا خبره تېره سوه چي په ماء مطلق سره طهارت (پاکي) حاصلول جائز دي او که ماء مطلق نه وي، نو په هغه سره طهارت حاصلول جائز نه دی، اوس دلته دا خبره بیاتوي چي اوبه کله مطلقي "ماء مطلق" (خالص اوبه) شمېرل کیږي او کله نه شمېرل کیږي، نو په دې بله کې اعتبار غلبې لره دی یعني چي په اوبو گډېدونکی شي په زیات مقدار سره وي چي پر اوبو غالب وي. اوس دلته صاحب د کتاب رَجَنُ اللَّهِ د غلبې صورت د قاعده کلیه په توګه بیاتوي، او د ټولو شیانو یې دوه قسمه بیان کړي دي: ① جامد یعني سخت شي یا په بله وینا وچ شي، ② مائع یعني بهېدونکی شي.

په دغه عبارت کې د جامداتو بیان دی، حاصل یې داسې چي که یو جامد یعني وچ شي مثلاً لوره، نښې یا داسې بل شي په لوبو گډ سي چي د هغه په وجه د اوبو رقت او سیلان دواړه طبیعتونه ختم سي، نو هغه ته مطلقي اوبه "ماء مطلق" نه ویل کیږي او په هغوی سره اودس او غسل جائز نه دي، لېکن که دا مذکور شیان په دومره لږ مقدار په اوبو گډ سي چي د هغه په وجه خو د اوبو رنگ یا بوی بدل سي، لېکن د اوبو رقت او سیلان باقي پاته وي، مثلاً د جاري (بهېدونکي) اوبو سره چي څه

رېښه گډه سي. يا مثلاً په اوبو کې زعفران واچول سي او دهغوی لږ رنګ ښکاره سي، يا مثلاً د مني (خران) په موسم کې د پاڼو درالوېدلو په وجه د حوض د اوبو ټوله اوصاف بدل سي، نو په دې ټولو صورتونو کې په هغه اوبو سره اودس او غسل جائز دي. (مراقی الفلاح: ۱۵)

﴿٩﴾ وَالْعَلْبَةِ فِي الْمَائِعَاتِ او غالب والی په بهېدونکو شیانو کې (یعنې کله چې په اوبو یو مایع بهېدونکی اشی گډه سي لکه شیدې، نو د غالب والي اعتبار) يُظْهَرُ وَصْفٌ وَاحِدٌ دیوه وصف په ښکاره کېدلو سره دی (یعنې کله چې د هغه مایع شي یو وصف (مثلاً رنګ) په اوبو کې ښکاره سي، نو پر اوبو غالب شمېرل کېږي) مِنْ مَائِعٍ لَهُ وَصْفَانِ فَقَطْ له هغه بهېدونکي شي څخه (یعنې مراد هغه مایع شي دی) چې هغه لږه صرف دوه وصفونه وي كَالْبَيْنِ لَهُ اللَّوْنُ وَالطَّعْمُ لکه شیدې چې هغه لږه رنګ او خوند سته وَلَا رَائِحَةَ لَهُ او بوی ورلږه نسته (بوی نه لري).

لغات: ﴿لین﴾ شیدې، جمع: ألْبَان، ﴿لون﴾ رنګ، جمع: ألْوَان، ﴿طعم﴾ خوند، لذت (مزه).
تشریح: مخکې په جامداتو کې دغلبې صورت بیان سو، اوس له دې ځایه په مایعاتو کې دغلبې صورتونه بیانوي. مایعات (بهېدونکي شیان) درې قسمه دي: ① یو هغه چې درې سره وصفه پکېږي وي (یعنې خوند، رنګ او بوی)، ② درېم هغه چې صرف دوه وصفه پکېږي وي (مثلاً خوند او بوی)، ③ درېیم هغه چې هیڅ وصف پکېږي نه وي.

په دغه عبارت کې د درېم قسم بیان دی، حاصل یې دای چې که په اوبو گډه سوی شي مایع (بهېدونکی) وي او د اوبو له جنس څخه نه وي، نو دغلبې اعتبار به د اوصافو په لحاظ سره کېږي، لکه شیدې چې مایع شي دي او د اوبو له جنس څخه نه دي، او په شیدو کې صرف دوه وصفه دي (رنګ او خوند، درېم وصف "بوی" پکېږي نسته) نو که د شیدو یو وصف پر اوبو غالب سي، نو هغه اوبه نه پاتېږي، بلکې اوس د اوبو پر ځای هغه ته شیدې ویل کېږي، نو ځکه په هغه سره اودس او غسل نه صحیح کېږي.

﴿١٠﴾ وَيُظْهَرُ وَصْفَيْنِ مِنْ مَائِعٍ لَهُ ثَلَاثَةٌ او (د غالب والي اعتبار) ددو وصفونو په ښکاره کېدلو سره دی له هغه بهېدونکي شي څخه چې هغه لږه درې وصفونه وي (یعنې کوم مایع شي لږه چې درې سره وصفه وي، که د هغه دوه صفت په اوبو کې ښکاره سي، نو هغه پر اوبو غالب شمېرل کېږي) كَالْخَلِّ لکه سرکه.

لغات: ﴿خل﴾ سرکه، جمع: اُخْلٌ وَخَلَلٌ.

تشرېح: په دې عبارت كې داول قسم بيان دى. فرمايي چې په كوم مايع شي كې چې درې سره وصفونه وي (خوند، رنگ، اوبو). كه هغه شى په اوبو گډسي او دوه وصفه يې پكښې ښكاره سي، نو په هغه اوبو سره او دس او غسل جائز نه دي، لكه سر كه چې هغه يو مايع (بهدونكى) شى دي او په هغه كې خوند، رنگ او بوى درې سره اوصاف سته، لهذا كه سر كه په اوبو كې واچول سي او په اوبو كې د سر كې دوه وصفه ښكاره سي، نو هغه اوبه نه پاتېږي، بلكې دسر كې په حكم گرځي (گواكي سره سوه)، خو كه صرف يو وصف يې پكښې ښكاره سي، نو بيا په هغه اوبو سره او دس او غسل جائز كيږي. (مراقى الفلاح: ۱۶)

﴿ ۱۱ ﴾ وَالْعَلْبَةُ فِي الْمَائِيعِ الَّتِي لَا وَضْفَ لَهَا او غالب والى په هغه بهيدونكي شي كې كوم لره چې هيڅ وصف نه وي (يو صفت هم نه لري) كَالْمَاءِ الَّتِي سَتَعْمَلُ لكه مستعملي اوبه وَمَاءِ الزُّوْدِ الْمُتَقَطِّعِ الرَّائِحَةِ اولكه د گلاب (كل گلاب) هغه اوبه چې خوشبويي يې ختمه سوي وي (هيڅ خوشبويي نه لري) تَكُونُ بِالزُّوْنِ (نو په داسي اوبو كې غالب والى) په وزن سره كيږي (يا په بله معنا چې په داسي مائع شي كې به د غالب والي اعتبار په وزن سره كول كيږي، يعنې په داسي مائع اوبو كې غلبه د وزن په اعتبار سره حاصلېږي كوم لره چې هيڅ وصف نه وي) فَإِنْ اخْتَلَطَ رِطْلَانِ مِنَ الْمَاءِ الَّتِي سَتَعْمَلُ نو (مثلاً) كه گډي سي دوه رطله (يا مثلاً دوه سېره) مستعملي اوبه بِرِطْلٍ مِنَ الْمُطْلَقِ په يوه رطل (يا په يوه سېره) مطلقو (خالصو) اوبو لَا يُجُوزُ بِهِ الْوُضُوءُ نو په داسي اوبو سره او دس نه جائز كيږي وَبِعَكْسِهِ جَازٌ او ددې په برعكس صورت كې (مثلاً چې ماء مستعمل يو سېره وي او ماء مطلق دوه سېره وي) جائز دى.

لغات: ﴿رطل﴾ يو خاص وزن دى كوم چې څه كم نيم كېلو كيږي (په پاكتي حساب سره) څكه نيم كېلو پنځه سوه (۵۰۰) گرامه كيږي او رطل (۴۴۲) كيږي (نو رطل له نيم كېلو څخه ۵۸ گرامه كم سوا). رطل يو قسم لوبښى وو چې په هغه سره به مكيلي شيان يعنې غم او داسي نور پيمانه كېدل. صاحب د احسن الفتاوى ليكلي دي چې يو رطل د اوسني وخت په حساب سره (۴۴۲) گرامه كيږي او (۸) رطله يو صاع

کيږي او يو صاع (۳۵۳۸) گرامه کيږي يعني تقريباً درې نيم کيلو. دا د عراقي رطل مقدار دی کوم چې د فقهاء په نېز معتبر دی. ﴿الماء المستعمل﴾ استعمال سوي اوبه (کارول سوي اوبه)، برابره ده د نجاست حکمي د زوال لپاره استعمال سوي وي يا د قربت او ثواب لپاره.

تشرېح: په دې عبارت کې د درېيم قسم بيان دی، فرمايي چې که بهې وصفه مایع شی په اوبو کې سي (مثلاً ماء مستعمل په خالص اوبو کې سي)، نو په دې صورت کې به د وزن په اعتبار سره حکم کول کيږي. د کوم يوه وزن چې زیات وي، نو اوبه دهغه په حکم سره گرځي؛ ځکه اوس له دې څخه بغیر بل د توپیر صورت ممکن نه دی، مثلاً دوه سپره مستعملي اوبه (ماء مستعمل) يا د گلاب اوبه په يوه سپر خالص اوبو کې سي، نو داسې اوبه له ماء مطلق (خالص اوبو) څخه وځي او ماء مقید گرځي او په هغه سره اودمس او غسل نه جائز کيږي، لېکن د دې په برعکس صورت کې جائز کيږي يعني چې ماء مقید (يعني مستعملي اوبه يا د گلاب اوبه) په لږ مقدار سره وي او ماء مطلق (خالص اوبه) په زیات مقدار سره وي، نو که دواړه سره برابري وي، نو په داسې صورت کې شايعو احتیاطاً د عدم جواز حکم کېږي دی. (مواقی القلاح: ۱۶)

د ماء نجس (مردارو اوبو) بيان

﴿۱۲﴾ وَالرَّائِبُ مَاءً نَجِسًا او خلورم قسم ناپاکه (مردارې) اوبه دي وَهُوَ الَّذِي حَلَّتْ فِيهِ نَجَاسَةٌ او دا هغه اوبه دي چې يو ناپاکي (مردري) پکښې لوبدلې وي وَكَانَ رَاكِدًا قَلِيلًا حال دا چې هغه ولاړې (درېدلې) او لږ اوبه وي وَالْقَلِيلُ مَا دُونَ عَشْرٍ فَنِ عَشْرًا او لږ هغه اوبه دي کوم چې د لس په لږه څخه کم وي (يعني لس شرعي گزده لس لاسه او دېول لس شرعي گزده پراخول نه لري. بلکې له دې څخه کمې اوبه وي. نو هغه ماء قليل دي) فَيَنْجُسُ وَإِنْ لَمْ يَظْهَرْ أَثَرُهَا فِيهِ نو داسې اوبه (د نجاست په ورلوېدلو سره) مردارېږي که څه هم د نجاست اثر په اوبو کې ښکاره سوی نه وي اَوْ جَارِيًا وَظَهَرَ فِيهِ أَثَرُهَا يا اوبه جاري (بهېدونکي) وي او په هغوی کې د نجاست اثر ښکاره سوی وي (نور هم لوبه مردارېږي) وَالْأَكْثَرُ طَعْمٌ أَوْ لَوْنٌ أَوْ رِيحٌ او اثر خوند يا رنگ يا بوې دی.

لغات: ﴿رَاكِدًا﴾ د نصر له بابه فاعل دی. ولاړ. درېدلی. رَكَدَ يَزْكُرُ كُؤًا: درېدل. حرکت

بنډېدل (ساکن کېدل). ﴿لَمْ يَلْمَهُزْ﴾ (فتح الهاء. دی. او بضم الهاء. ويل د قاعدې مطابق نه دي) د فتح له بابه د واحد

مذکر غائب جحد نفی یلم صیغه ده. مصدر: ظَهَرَا: ښکاره کېدل. بهر راتلل.

تشرېح: له دې ځايه د طهارات او نجاست په اعتبار سره داوبو څلورم قسم بياتوي او هغه "ماء

نجس" (مردارې اوبه) دي. يعنې هغه اوبه چې يو نجاست (مردارې) په گډه سوې وي. اوس که هغه

ولاړې اوبه وي او لږ وي نو د نجاست په وړلو بڼو سره سم مستي ټوله اوبه مردارېږي، که څه هم د هغه

هيڅ وصف بدل نه سي، مثلاً په لوی ستل يا ټپ کې يو شاڅکي متيازې ولومېږي نو هغه مردارېږي،

که څه هم د متيازو اثر پکښې ښکاره نه سي.

او که چيرې ماء کثير وي لکه دلوی حوض يا تالاب اوبه، نو د نجاست حکم به هغه وخت

کول کېږي کله چې د نجاست اثر يعنې رنگ، خوند، بوی په اوبو کې ښکاره سي.

د ماء کثير تعريف: "د کومو اوبو مقلد چې لس په لس کې وي (يعنې لس گزه يې لوړېدل وي اوس

گزه يې ښکوي)". لکه لوی حوض يا لوی تالاب. نو هغه ماء کثير (زياتي اوبه) دي، يا په بل

تعريف "دومره اوبه چې دليلونکي په نظر کې کثير (زياتي) وي چې د هغه اندازه لس په لس کې ټاکل

سوې ده"، ماء کثير هم د ماء جاري په حکم کې دي. (کتاب المسائل ص: ۸۶)

ځينې علماء وايي چې ماء کثير يا غټ حوض يا تالاب هغه دی چې د يوه طرف په ښورلو

سره يې بل طرف نه ښوري، مثلاً که يو څوک يې په يوه طرف کې اودس وکړي، نو هغه بل طرف يې په

هغه گړي نه ښوري (دوسته ښورېدل معتبر نه دي؛ ځکه اوبه نرم بېرک شې دی چې د بډو وغيره له لاسه هم په

حرکت کې راځي).

د ماء قليل تعريف: "د کومو اوبو مقلد چې د لس په لسه څخه کم وي". لکه د څاهه اوبه يا د

کوچني تالاب اوبه، نو هغه ماء قليل (لږ اوبه) دي، فلسفي اوبه د لږ نجاست په وړلو بڼو سره هم

مردارېږي، که څه هم وصف يې بدل نه سي. (د مختار ج: ۱۰، ص: ۱۷۱، طبع: مصري)

د ماء جاري تعريف: بهېدونکي اوبه کوم چې جاري او رواني ليدل کېږي، چې يو علامت يې دا

هم دی چې که څاشه يا پاڼه ور واچول سي، نو هغه وږي، او که دومره رفتار هم په اوبو کې نه وي (چې

څاشه يا پاڼه يوږد سي) نو هغوی ته جاري نه ويل کېږي. (د مختار ج: ۱۰، ص: ۱۷۱)

د اوسنۍ زمانې په هېکله سره د ماء کثير اندازه: دلته له گز څخه مراد شرعي گز دی. کوم چې يو

لاس کېږي (يعنې د گوټوله سر څخه تر څنگلي پورې)، نو مطلب دا چې د کومو اوبو مقلد په اوږدول هم

لس لاسه وي او په پلنوالي هم لس لاسه وي، نو هغه ماء کثیر دي، او داوسنی زمانې د گز په اعتبار سره یو لاس نیم گز کیږي، نو لس لاسه پنځه گزه سوه، لهندا که داوبو مقدار پنځه گزه اوږد او پنځه گزه پراخ وي، هغه ماء کثیر دي، او د "فوت" په حساب سره یو لاس "یونیم فوت" کیږي کوم چي اتلس (۱۸) اینچه کیږي، نو د کومو اوږدو مقدار چي پنځلس فوته اوږد او پنځلس فوته پراخ وي، هغه ماء کثیر دي او داسي حوض یا تالاب ته لوی حوض او لوی تالاب (غدير عظیم) ویل کیږي.

د "ماء مشکوک" بیان

﴿۱۳﴾ وَالْخَامِسُ مَاءٌ مَشْكُوكٌ فِي طَهْوَرِيَّتِهِ أَوْ پنځم قسم هغه اوبه دي چي دهغوی په پاکونکي کېدو کې شک سوی وي (یعني په دې کې شک وي چي دا اوبه بل شی پاکوي او که نه) وَهُوَ مَا شَرِبَ مِنْهُ جَبَّارٌ أَوْ يَغْلُ أَوْ داهغه اوبه دي چي چینبل (خینبل) ورڅخه کړي وي خړه یا غاتري.

لغات: (طهورة) مطهر کېدل، پاکونکي کېدل، یعنی چي خپله هم پاک وي او بل لره هم پاکونکي وي، هر طهور طاهر دی لېکن هر طاهر طهور نه دی، (حمار) خړ، ددې دوه قسمه دي: اهلي او وحشي (یعني کورنۍ خړ او ځنگلي خړ)، دلته اهلي (کورنۍ) خړ مراد دی، جمع: حُسُر، (بغل) غاتره، یعنی چي له خړې او آس څخه پیښا وي (یا په بله وینا دا چي پلاریې آس وي لومړیې...)، نو پسخورده یې مشکوک ده، او که له خړه او آسي څخه پیښا وي، نو په دې صورت کي د غاتري پسخورده پاکه ده؛ ځکه د حیواناتو په نسبت کي اعتبار مور لره دی، نه پلار لره.

توضیح: په دې عبارت کي داوبو د پنځم قسم بیان دی او هغه ماء مشکوک دي یعنی هغه اوبه چي په مطهر والي کي یې شک وي او داهغه اوبه دي چي خړه یا غاتري خوله پکښي وهلې وي. ددې حکم دا دی چي که نوري پاکي اوبه وي، نو په دوی سره دي اودس وغیره نه کوي او که نوري اوبه نه وي، نو په دوی سره دي اودس وکړي، لېکن وروسته دي تیمم هم وکړي. (شمې ج: ۱، ص: ۲۰۹، جع: صري)

مشکوک ځکه ورته وايي چي په پاکوالي او ناپاکوالي کي یې شک دی، یعنی دا شک هم پکښي سته چي دا اوبه به پاکي وي، نو ځکه اودس په جائز دی، نو دا شک هم پکښي سته چي ناپاک به وي، نو ځکه اودس په جائز نه دی او تیمم به وهي.

او دمشقوک کپلو وجه یې داده چي دخره دغوښو او خولې (عرق) په باره کي دوه قسمه دلائل سته، یو دا چي نبي ﷺ دخره دغوښو له خوړلو څخه منع وکړه (بخاري شریف، باب غزوة خیبر ج ۲، ص ۶۰۶، حدیث رقم ۱۲۲۱۹). او کله چي دخره غوښه حلاله نه ده، نو دخره ناري (لاري) به هم مرداري وي؛ ځکه چي ناري له غوښي څخه پيدا کيږي، نو په دې اعتبار سره پکار داده چي دخره پخوړده دي مرداره وي. او بل روايت دادی چي نبي کریم ﷺ پر خره سپور سوی دی (بخاري شریف، باب اسم العوس والعمار، حدیث رقم: ۲۸۵۶) چي دهغه په وجه به د نبي کریم ﷺ پر جامه دخره خوله (عرق) لگېدلې وي. او خوله هم له غوښي څخه پيدا کيږي او حکم یې هماغه دی کوم چي دنارو حکم دی. لهندا کله چي نبي ﷺ د خره له خولې څخه جامه نه ده مینځلې او خوله یې پاکه ده، نو په دې اعتبار سره دهغه ناري هم پاکېدل پکار دي (اوله دې څخه بغیر یو بل حدیث هم په ابو داؤد شریف کي نقل سوی دی کوم چي دخره دغوښي پر حلت دلالت کوي. ابو داؤد شریف، باب من اکل لعموم الامر الا حلیه ص ۱۵۲۳)، ګواکي دخره په باره کي دوه قسمه دلائل نقل سوي دي. نو ځکه دخره پخوړده مشکوکه گرځول سوې ده.

فَصْلٌ (فِي بَيَانِ أَحْكَامِ السُّورِ)

(۱۰) فصل (د پښخوردې دا حکمو په بیان کی) دی

د پښخوردی بیان

۱۳ ﴿وَالسَّاءُ الْقَلِيلُ إِذَا شَرِبَ مِنْهُ حَيَوَانٌ أَوْ لَبِ أَوْ بَه كَلَهُ چي چينبل کري وي له هغه څخه يو حيوان عَلَىٰ أَرْبَعَةٍ أَوْ سَامٍ نوهغه پر څلور قسمه کيږي (يعني داسي لوبه پر څلور قسمه وي) وَيُسْقَىٰ سَوْرًا او هغه به پخوړده سره نومول کيږي (يعني داسي اوبو ته پخوړده اوبه وايي).

تشریح: په دې فصل کې مصنف رَجَه الله د پښخوردې احکام بیانوي، کله چې اوبه لږ وي مثلاً په یو لوبښي کې وي او له هغه څخه یو حیوان (ساکن) اوبه وچیني، نو تر چینلو وروسته چې کومې اوبه پاته سي، هغه ته پښخورده اوبه وايي، دلته یې ځکه د لږو اوبو "ماء قليل" قید لگولی دی چې که اوبه ډیرې وي او له هغه څخه یو حیوان اوبه وچیني، مثلاً یو حیوان په نهر (رود) کې خوله ووهي، نو هغه ته پښخورده اوبه نه وايي. او څرنگه چې د پښخوردې په پاکوالي او ناپاکوالي او د پښخوردې په مکروه والي او مشکوک والي کې د حیوان اعتبار کول کیږي، نو ځکه پښخورده څلور قسمه کیږي.

خلور قسمہ پس خوردہ پہ یوہ جدول کی

شماره	پسخورده	حکم
(۱)	دانسان پسخورده	پاکه ده
(۲)	دسپی، خنزیر و غیره پسخورده	مرداره ده
(۳)	دپیشی او آزادی (ایله) چرگی و غیره پسخورده	مکروه ده
(۴)	دخره او غاتری پسخورده	مشکوک ده

د انسان د پسخوردي حکم

۱۵۸ ﴿۱۵۸﴾ وَلِطَافِ مُطَهَّرٍ اُولَ قِسْمٍ (منہ پسنورہ لوبہ دی چي خپله هم) پاكي دي او (بل لره هم) پاكونكي دي وَهُوَ مَا شَرِبَ مِنْهُ اَدَمُ اَوْ اَوْ اِهْنَه اوبه دي چي چينيل ور شخه کړی وی انسان

أَوْ قَرَسَ أَوْ مَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ يَأْسُ يَاهِفَهُ حَيَوَانٌ چي غوښه يې خوړل کيږي (يعني حلال شلروي چينل ورڅخه کړي وي).

لغات: ﴿مَطْهَرٌ﴾ د تفصيل د باب فاعل دی کوم چي متعدي باب دی: (بل څه لره) پاکونکی. ﴿مَا يُوْكَلُ﴾ دلته مَا د حيوان په معنی سره دی.

تشرېح: د انسان پخپوره او د هغه نارې (لارې) شرعاً پاکي دي او په دې کي د مسلمان حائضه او غير حائضه، باودسه او بې اودسه تر مينځ هيڅ فرق نسته. د ټولو پخپوره او نارې پاکي دي، په دې شرط چي په خوله کي يې ښکاره مرداري نه وي، همدا وجه ده که څوک شراب وچيښي، يا يې په خوله کي وښه راسي او بيا سملستي له يو لويښي څخه اوبه وچيښي. نو د هغه پخپوره مرداره شمېرل کيږي. ها! که څه گړی وروسته يا د لارو (نارو) له تېرولو څخه وروسته اوبه وچيښي، نو بيا نه مردار مري. لېکن که د شراب خوره برتونه اوږده وي، نو هغه که څه هم لږ گړی وروسته اوبه وچيښي بيا هم پخپوره يې مرداره گرځي؛ ځکه په دې حالت کي د برتو د ککړتيا احتمال سته. همدا رنگه د حلال حيوان او حلال مرغې پخپوره پاکه ده. لکه پسه، بزه، غوا، گلپينه، طوطي، کوتره يا داسي نور، همدارنگه د آس پخپوره هم پاکه ده. (البحر الرائق ج: ۱، ص: ۱۳۳، مراقي الفلاح مع الطحاوي ص: ۱۷)

د مري او بيده کس د نارو (لارو) حکم

مسئله (۱): تر مرگ وروسته چي د مري له خولې څخه کومي نارې او اوبه راووځي، هغه شرعاً ناپاکه دي.

مسئله (۲): د بيده کس له خولې څخه راټونکي اوبه پاکي دي. (در مختار ج: ۱، ص: ۱۲۸، ط: مصري)

د سپي وغيره د پخپورې حکم

﴿۱۶﴾ وَالثَّانِي نَجَسٌ لَا يَجُوزُ اسْتِعْمَالُهُ اودوم قسم (هغه پخپوره لوبه دي چي) ناپاکه دي

چي د هغوی استعمالول (کلول) جائز نه دي وَهُوَ مَا شَرِبَ مِنْهُ الْكَلْبُ أَوْ الْخِنْزِيرُ او دا هغه اوبه دي چي چينل ورڅخه کړي وي سپي يا خنزير أَوْ شَيْءٌ مِّنْ سِجَاعِ الْمَسَاهِمِ کالفهيد وَالدُّبُّ يا له درند گانو څخه يو درنده (چينل ورڅخه کړي وي) لکه پرانگ او لپوه (شرمېز).

لغات: ﴿کلب﴾ سپی، برابره ده ښکاري سپی وي، يا د حفاظت لپاره ساتل سوی وي، عام دی.

جمع: کلاب، ﴿خلایر﴾ خنزير (خنخيز)، څوگ، سورد، جمع: خنایر. ﴿هس﴾ دلته حيوان په

معنی سره دی. او د سباع البهائم قید احترازي دی؛ چي په دې سره څیرونکي مرغان (ښکاری مرغان) ایستل مقصود دي. «سباع» جمع د سباعه؛ درنده، څیرونکی حیوان، (ځناور)، «البهائم» جمع د بهیمه ده؛ چارې پای، څاروی، «فهد» پړانګ، یو څیرونکی ځنگلي ځناور دی چې برهه شرمن لري، یا په به وینا؛ ټکي ټکي شرمن لرونکی یو څیرونکی ځناور (پننه قاموسونه). یادونه: پړانګ څو قسمه دی چي له هغوی څخه یو قسم پر بدن تور ټکي (تور څالونه) لري کوم چي زیاتره وخت د هوسیو ښکار کوي په عربي کي همدې قسم ته "فهد" وایي او په انگریزي کي ورته "Cheetah" وایي. او بل قسم یې پر بدن توري اوږدي لکي لري او په عربي کي هغه ته "تَیْر" وایي او په انگریزي کي ورته "Tiger" وایي، خو په پښتو قاموسونو کي د دولره قسمونو لپاره د پړانګ لفظ استعمال سوی دی. صرف یو قاموس می داسي ولیدی چي د "فهد" (Cheetah) لپاره یې په پښتو کي د "یوز" نوم استعمال کړی دی. د قاموس نوم دی "د پښتو لغتلرو قاموس".

قشوریح: د احنافو په نیزه هر قسم درنده (څیرونکي حیوان) پښخورده مرده ده، برابره ده سپی وي، یا زمری وي، یا پړانګ او داسي نور وي، له نداد درنده په پښخوره سره پاکي حاصلول، یا هغه استعمالول جائز نه دي.

هسکه: په کوم لوبني کي چي درنده خوله وهلې وي، هغه لوبنی په درې ځله پرېوللو سره پاکېږي. خو لویه ځله پرېولل یې مستحب دي او په خاوري سري پاکول هم ضروري نه دي. صرف مستحب دي. (مراقی الافلاح مع المصطاوي ص ۱۸۰)

﴿وَالثَّالِثُ مَكْرُوهٌ اِستِغْمَالُهُ مَاءٌ وَجُودٌ غَيْرُهُ او درېیم قسم هغه (پښخورده لوبه) دي چي استعمالول یې مکروه دي دنورو اوږو د موجود والي سره (يعني دنورو اوږو د شتون په وخت کي یې استعمالول مکروه دي) وَهُوَ سُورُ الْهَرَّةِ وَالذَّجَاجَةِ الْمُخَلَّاةِ او هغه پښخورده ده د پيشي او دايله کړي (کوڅه ګڼتي) چرمي وَسَبَاعِ الطَّيْرِ كَالضَّفَرِ وَالشَّاهِينِ وَالْحِدَاةِ او ددرنده (څیرونکو) مرغانو لکه باز، شاهین او تپوس وَسَوَاحِكِ الْهَيْوَتِ كَالْفَأْرِ لَا الْعَقْرَبِ او (همدراغه) په کورونو کي د اوسېدونکو حیواناتو (پښخورده) لکه مویک، نه لرم.

لغات: «الهرّة» پيشي، د لکه مراد کورنی، پيشي ده، نه وحشي او ځنگلي پيشي، څکه د هغې حکم جلا دی «الذَّجَاجَة» او د جَاجَة او وَجَاجَة (يعني پر دلدې سره حرکت وړل کېدای سي)، چرګه.

﴿الدَّجَاجَةُ الْمُطَلَّةُ﴾ هغه چرګه چې آزاده (خوشې) ګرځي را ګرځي، چې په کور کې یا دباندې په مردارېو او په هر شي کې خوله وهي، ﴿سَبَّاحُ الطَّيْرِ﴾ خپرونکي ښکاري مرغآن (کوم چې نور حیوانات ښکاري او خوري)، ﴿صَقْرٌ﴾ د باز په قسم یو ښکاري مرغه دی، بعضو ددې معنی په باز او بعضو په باینه او بعضو په څرخک سره کړې ده، ﴿شَاهِینٌ﴾ یوه سپین رنګه ښکاري مرغه دی. شاهین. شند. جمع: شَوَاهِینَ، ﴿حَدَادَةٌ﴾ تپوس (تپرخ)، جمع: حِدَادٌ، حِدَادٌ، حِدَادٌ، ﴿فَأْرَاقٌ﴾ او فَأْرَاقٌ: موری جمع: فِیران، ﴿عَقْرَبٌ﴾ لرم، نر او ماده دواړو لره شامل دی، اکثره مؤنث راځي، اسم کنیت یې أُمُّ عَرِیْطٌ او أُمُّ سَاهِرَةٌ دی، ویل سوي دي چې نر ته یې عَقْرَبَانٌ او ماده (ښځې) ته یې عَقْرَبَةٌ ویل کیږي جمع یې عَقَارِبٌ ده.

تشریح: په دې عبارت کې دماء سُور درېیم قسم "مکروه" بیان سوی دی، درېیمه قسم هغه ...
اوبه دي چې د هغه استعمالول او چټل مکروه تنزیهي دي. د هر یوه تفصیل په لاندې ډول دی.

(۱) **د کورنۍ پيشي د پسخوردي حکم:** که کورنۍ پيشي په اوبو کې یا د خوراک ...
کې خوله وهي، نو هغه اوبه او شی خو نه مردارېږي، لېکن مکروه کیږي. غوره ناده چې په هغه ...
سره اودس نه وسي، بیا هم که اودس په وکړي، نو صحیح کیږي، لېکن که پيشي پر مویک حد
وکړي او هغه وخوري او بیا سمدستي په لوبسي کې خوله وهي، نو هغه لوبسی او اوبه ...
مردارېږي. (المعيط البرهانی ج: ۱، ص: ۲۸۶، تبیین الحقائق ج: ۱، ص: ۲۳)

(۲) **د آزادي چرګي حکم:** کومه چرګه چې آزاده (خوشې) پرېښودل سوې وي، ده غې
پسخورده هم مکروه ده؛ ځکه هغه له مردارېو څخه ځان نه ساتي او په هر شي کې مښوکه وهي. ها!
که چرګه تړل سوې وي او د هغې مښوکه مردارېو ته نه رسیږي، نو بیا مکروه نه ده. ځکه په دې
صورت کې پورتنۍ خطره نسته. (شامي ج: ۱، ص: ۲۰۶)

(۳) **د ښکاري مرغانو حکم:** ښکاري مرغآن لکه باژ، شاهین وغیره. د هغوی پسخورده هم مکروه
ده، لېکن کوم ښکاري مرغآن چې کورني وي (چې په کور کې پالل کیږي) او مردارېو نه خوري او نه یې
په مښوکه کې د مردارې (نجاست) شېبه وي، نو د هغوی پسخورده پاکه ده. او کوم شیان چې په کور
کې اوسېږي لکه مار، مویک، څرمبکی وغیره. د هغوی پسخورده هم مکروه ده.

مصنف زبنة الله دلرم حکم جلا بیان کړی دی چې د هغه پسخورده مکروه نه ده؛ ځکه چې د

هغه ناري (لاري) مردارې نه دي. (مرافی الفلاح ص: ۱۸۱)

د وحشي او ځنگلي پيشي حکم

مسئله (۱): د وحشي او ځنگلي پيشي پخپوره مطلقاً مرداره ده. لهندا که هغه په اوبو کې خوله ووهي، نو اوبه مردار بڼې. (مراقي الفلاح ص: ۱۸)

د پيشي د پخپوره خوراک حکم

مسئله (۲): که پيشي د شيلو په لوبښي کې خوله ووهي او څه شيلې ځني وخورې، يا له کتغ (ساز) څخه څه وخورې، نو پاته شيلې او پاته کتغ خوړل مکروه دي، غوره دا ده چې پر هېز ځني وسي. (کتاب المسائل ص: ۱۰۲، تبیین الحقائق ج: ۱، ص: ۲۲)

﴿۱۸﴾ وَالرَّايِبُ مَشْكُوكٌ فِي طُهُورِيَّتِهِ اَوْ خُلُومِ قِسْمِ هَفِه (پخپوره لوبه) دي چې د هغه په پاکونکي کېلو کې شک سوی دی (يعني چې هغه بل شي لږه پاکونکي دي که نه؟) وَهُوَ سُورُ الْبَقْلِ وَالْحَبَارِ اَوْ هَفِه د غاټري او خره پخپوره ده فَإِنْ لَمْ يَجِدْ غَيْرَهُ نو که چيرې له هغه څخه بغير نورې اوبه پيدانه کړي تَوَصَّاهُمْ وَتَيَسَّمْ ثُمَّ صَلَّي نو په هغه سره دي لومس وکړي او تيمم دي (هم) وکړي، بيا دي لومغ وکړي.

لغات: ﴿لم يجد﴾ د ضرب له باب به د جحد صيغه ده، فاعل يې الْمُحْدِثُ (بې لومس کس) محذوف دی او

په غَيْرَهُ کې هاء ضمير و سُور البقل والحصار ته راجع دی.

تشریح: د دې تفصيل په ﴿۱۲﴾ نمبر مسئله کې تېر سو.

فصل (فى التحزى)

(دا) فصل (د تحزى په بيان كې) دى

تشرېح: التحزى د تفعل د باب مصدر دى، اصل معنى يې ده: طلب الأحرى، د زيات لايق، اولى شي طلب او پلټنه كول، يعنې په خوشيانو كې د اولى شي طلب او غور كول چې كوم يويې اولى او زيات مناسب دى، صاحب د "شفاء الأرواح شرح نورج الإيضاح" ډله ده تحزى معنى داسې بيان كړې ده: "له غير طاهر شى څخه د طاهر شى د جلا كولو لپاره په خپل غور او فكر سره پوره كوشش كول"، په آسانه وينا دا چې د طاهر او غير طاهر شى تر مينځ د توپير لپاره پوره غور او فكر كول، يا په بله وينا دا چې كه پاك او نا پاك شيان سره گډ وي، نو په هغوى كې د پاك شي طلب كول.

د تحزى بيان

﴿۱۹﴾ لَوْ اخْتَلَطَ أَوَانٌ أَكْثَرُهَا طَاهِرٌ كَهَ چيرې سره گډ سي شو داسې لوبني چې په هغوى كې اكثره پاك وي (يعنې له اوبو څخه ډك شو پاك او نا پاك لوبني سره گډ سي چې اكثره يې پاك وي) تَحْزَى لِلشَّوْضُوْءِ وَالشُّرْبِ نو تحزى (غور و فكر) دي و كړي د اوس او چينلو لپاره (يعنې د اوس او چنك لپاره دي له هغه لوبنو څخه د پاكو لوبنو د طلب او معلومولو لپاره غور و فكر و كړي) وَإِنْ كَانَ أَكْثَرُهَا نَجَسًا او كه په هغوى كې اكثره لوبني نا پاك (مردار) وي لَا يَتَحْزَى إِلَّا لِلشُّرْبِ نو تحزى دي نه كوي مگر صرف د چينلو لپاره وَفِي الْبَيَابِ الْمُخْتَلِطَةِ يَتَحْزَى سَوَاءً كَانَ أَكْثَرُهَا طَاهِرًا أَوْ نَجَسًا او په گډو سوو كالپو (جلمو) كې به (په هر صورت كې) تحزى كوي برابره ده اكثره يې پاك وي او كه نا پاك وي.

لغات: ﴿اخْتَلَطَ﴾ دافتمال د باب ماضي ده: سره گډېدل، مخلوط كېدل، ﴿أَوَانٌ﴾ جمع د آئینه ده: لوبني، أَوَانٌ ډله فعل دى د اخْتَلَطَ فعل لپاره، په اصل كې أَوَانٌ وو، ضمه پر باء ثقيه وه، نو باء

ساکنه کړې سوه، بیا یاه او تنوین دوه ساکنه سره جمع سوه، یاه حذف کړې سوه، اَوَان سو، نو اَوَان دلته دفاعیت پر بناء مرفوع دی، رفع یې په تقدیر دضمې سره ده.

تشریح: صورت د مسئلې: دادی که یو ځای څو لوبښي له اوبو څخه ډک موجود وه او مثلاً ټوله لوبښي یو ډول وه او په هغوی کې داکثره لوبښو اوبه پاکي وې او دلېرو لوبښو اوبه مرداري وې او دانه معلومه چې د کوم لوبښي اوبه پاکي دي او د کوم یوه اوبه مرداري دي، نو په دې صورت کې تر تحریري کولو (غور او فکر کولو) وروسته داوبو استعمالولو اجازه سته، یعنې د کوم لوبښي په هکله چې د لیدونکي زړه ووايي چې د دې لوبښي اوبه پاکي دي، نو له هغه څخه اوبه چینلای سي، اودس او غسل په کولای سي، او که په موجوده لوبښو کې داکثره لوبښو اوبه مرداري وې او دلېرو لوبښو اوبه پاکي وې، نو بیا د تحزى (غور او فکر) هیڅ ضرورت نسته، بلکې تیمم دي وکړي، خو تر تحریري وروسته یې (صرف) اوبه چینلای سي.

ولی الشیاب (۱۸): یعنې که یو څو پاک او نا پاک کالي سره گډ و د سوه او دانه معلومه چې کوم کالي پاک دي او کوم مردار دي، نو تحزیري دي وکړي او له تحزیري څخه وروسته چې کوم کالي دده په نېز پاک ثابت سي، هغه اخوستلای سي، برابره ده په مذکوره صورت کې د کالیو (جلو) شمېر زیات وي او که کم وي، ځکه داوبو بدل خو تیمم وو، لېکن د کالیو او کپرو هیڅ بدل نسته چې ستر په پټ کړی سي. (مراقی الفلاح ص ۲۰، ط، مصري)

فَصْلٌ فِي مَسَائِلِ الْآبَارِ

(۱) فصل د خاهانو د مسئلو په باره کې دی

که خاه نه بهیدونکی نجاست (باریکه مرداري) ولوبړي

﴿ ۲۰ ﴾ تَنْزِمُ الْبُئْرُ الصَّغِيرَ بِوَقْتِهِمْ نَجَاسَةً وَإِنْ قَلَّتْ رَاكِبِلٌ كِيرِي بِهِ كُوجْنِي خَاه (يعني ټولې اوبه د کوچني خاه) په ور لوبدلو سره د نجاست (مرداري) که څه هم لږ نجاست وي مِنْ غَيْرِ الْأَرْوَاثِ بغیر له خوشایو څخه (يعني کوچنی خاه کوم چي د لس په لسه څخه کم وي که هغه ته له خوشایو او پچو څخه بغیر بل نجاست لږ هم ولوبړي، نو ټوله اوبه به یې را کښل کیږي) كَقَطْرَةِ دَمٍ أَوْ خَمِيرٍ لَكَ دَرِينُو او شرابو یوه قطره (یو شاخکی).

لغات: ﴿آبار﴾ جمع د بئړ ده، خاه (خا)، کوهی، ﴿نَجَاسَ﴾ د فتح له بابو د واحد مؤنث غائب مضارع مجهولي صیغه ده، راکښل (را کابل)، راوباسل، البئر نائب فاعل دی او د ﴿تَنْزِمُ﴾ اسناد و "البئر" ته اسناد مجازي دی او مراد له البئر څخه د خاه اوبه دي او دایې د مبالغه په توګه ویلي دي چي د ټوله اوبو د راکښلو تعبیر یې په دې توګه کړی دی چي خاه دي راکښل سي، څواکي د محل په ذکر کولو سره حال مراد سوی دی، ﴿الصَّغِيرَ﴾ کوچنی، داد البئر صفت دی، ځکه بئر مؤنث سماعي دی، ﴿أَرْوَاثِ﴾ جمع د زوږ ده: خوشایي (په اصل کې "زَوْتُ" د ذوات الحافریه د آس، خرده او داسي نورو فضلي ته وایي چي هغه ته په پښتو کې خرښنه وایي او "خَمِيرٍ" د خوا، غوړي او فیل فضلي ته وایي، او کله ناکله دا لفظ یو د بل پر ځای هم استعمالیږي)، مِنْ غَيْرِ الْأَرْوَاثِ د نجاسته لپاره بیان دی او د قَلَّتْ مثال یې په كَقَطْرَةِ دَمٍ أَوْ خَمِيرٍ سره ورکړی دی او د قَلَّتْ د ضمیر مرجع نجاسته دی.

تشریح: که په یو کوچني خاه کې څه مردار شی ولوبړي که څه هم هغه له یوه شاخکي څخه کم وي، نو د خاه ټوله اوبه مردار یې او ټوله اوبه یې راکښل ضروري دي، کوچنی خاه مطلب دا چي لس په لس کې نه وی بلکه، له دې څخه کم وي او خاهان عموماً له دې څخه کم وي، ځکه لس په لس کې

شاه یا تر دے غت شاه دهر شاذ و نادر وي. نو که په کوچني شاه کي له خوشايو او پوچو څخه بغير بل څه مردار شي ولوپېري، مثلاً د وړنو يا شرايو يو څاڅکي (يوه قطره) ور ولوپېري، نو ټوله شاه مردارېږي. لهذا د هغه ټوله اوبه به را ايستل کيږي، او همدا حکم د هر هغه مقدار د اوبو دی چي لس په لس کي نه وي بلکي کم وي، مثلاً په لوی ستل (بالتی) يا تپ کي يو څاڅکي متيازوي ولوپېري، نو هغه مردارېږي، که څه هم د متياز و اثر پکښي ښکاره نه سي (در مختار ج: ۱، ص: ۱۷۱)، مصنف رَجَّه الله اروا څکه جلا کړي دي چي له هغه څخه بچ کېدل ممکن نه دي (څکه د صحرا پر شاه گانو سرونه نه وي او څلويښد هغوی شو خوا ته پچي کړي وي چي بيا بدل او هوا په وجه هغوی شاه ته لورېږي، نو څکه د پچو لږ مقدار د ضرورت په وجه معاف کړی سوی دی)، ها! که هغوی په زيات مقدار شاه ته ولوپېري، نو هم شاه مردارېږي.

شاه ته د خنزير د لوبدلو حکم

﴿۲۱﴾ وَيُؤْتُونَ خِزْيِرًا (راکښل کيږي به ټولي لوبه) په وړلو بلو سره د خنزير (سرکوزي) وَلَوْ خَرَجَ

حَيًّا وَلَمْ يُصِبْ قُبَّةُ الْمَاءِ که څه هم ژوندي راوځي او خوله يې (هم) اوبو ته نه وي رسېدلې.

تشرېح: که په شاه کي خنزير ولوپېري که څه هم هغه بيرته ژوندي راوځي او خوله يې اوبو ته ورسيږي، يا نه ورسيږي، په هر حالت کي اوبه مردارېږي او ټوله به را ايستل کيږي؛ څکه چي خنزير نجس العین دی. (مرآة الفلاح ص: ۲۱)

شاه ته د انسان، يا د پسه او سپي د لوبدلو حکم

﴿۲۲﴾ وَيَبْتُونَ كَلْبًا (همانرنگه راکښل کيږي به ټولي لوبه) په مرگ د سپي سره (چي په شاه کي

مردار سي) أَوْ شَاؤَ أَوْ أَدْمَى فِيهَا (يا په مرگ) د پسه يا د انسان سره (په دې ټولو صورتونو کي به هم د څه ټولي لوبه راکښل کيږي، همدا يې د پاکېلو طريقه ده).

تشرېح: که يو شاه ته انسان، يا سپي، يا پسه، يا د پسه په اندازه بل حيوان ولوپېري نو مړ (مردار) شي، نو د شاه ټوله لوبه مردارېږي. لهذا ټوله به را ايستل کيږي، او که له شاه څخه بهر مړ سي بيا شاه ته ولوپېري، نو هم دغه حکم دی. (در مختار ج: ۱، ص: ۱۹۸)

مسئله (۱): که شاه ته سپي ولوپېري او د هغه ناري (لاري) په اوبو گلي سي او بيرته ژوندي را وځي، نو بهم شاه مردارېږي او د ټوله شاه اوبه را ايستل ضروري دي. (مرآة الفلاح ص: ۲۱، سب المصلح

مسئله (۲): که یو پاک انسان شاه ته ولو پېرې او هلته مړ سي، نو هم د ټوله شاه اوبه را ایستل ضروري دي، برابره ده انسان هلته پکښې پر سېدلې او شورېدلې وي او که نه وي. (المعيط البرهانی ج: ۱، ص: ۲۵۶، کتاب المسائل ص: ۱۲۲)

مسئله (۳): که یو پاک کس داو بو را اخیستلویا د شاه صفا کولویا دیو بل غرض لپاره شاه یا تالاب ته شوه سي، بیرته را وخیرې او دهغه پر بدن هیڅ نجاست نه وي، نو د شاه یا تالاب اوبه را ایستل ضروري نه دي. (المعيط البرهانی ج: ۱، ص: ۲۵۳، کتاب المسائل ص: ۹۶)

﴿ ۲۳ ﴾ وَيَأْتِيَتْ فَاحَ حَيَوَانٍ (مملرنګه راکښل کېږي په ټولي اوبه په شاه کي) دیو حیوان د پر سېدلو په وجه وَلَوْ صَغِيرًا که څه هم هغه حیوان کوچنی وي.

لغات: «انتفاع» دافتعال دباب مصدر دی: پر سېدل، تېږېدل، ساکښ، له دې څخه مراد دځمکي حیوان دی چي په هغه کي ورته وي او داو بو اوسېدونکی نه وي. صغیرًا: داد محذوف کان خبر دی.

تشریح: که چیري یو حیوان (ساکښ) په شاه کي ولو پېرې او مړ سي، بیا وپر سېږي یا و شورېږي، نو دهغه شاه ټوله اوبه مردار پېرې او ټوله به را کښل کېږي، برابره ده هغه کوچنی حیوان وي لکه موږک وغیره، یا لوی حیوان وي لکه آس وغیره (د ټوله اوبو را کښلو مطلب دای چي دومره راو کښل سي چي تر دې وروست نیمه سولاغه نه سي په ډکېدلای اشفاء الأرواح ص: ۱۳۲).

د جاري شاه حکم او تفصیل

﴿ ۲۴ ﴾ وَمَا تَأْتِي دَلُّو (را کښل کېږي به) دوه سوه (۲۰۰) سولاغي لَوْلَمْ يُكُنْ تَرْحُهَا که چیري ممکن نه وي دهغه (شاه د ټولو اوبو) راکښل.

لغات: «دَلُّو» سولاغه، سولاغه، جمع: دَلَاء.

تشریح: که یو شاه چینه ناره او جاري وي چي له هغه څخه ټوله اوبه را کښل ممکن نه وي یعني څومره اوبه چي ځني را وکښل سي، هغومره یا تر هغه زیاتي نوري اوبه پکښي پیلدا سي، نو په دې صورت کي حکم دای چي له داسي شاه څخه به دوه سوه (۲۰۰) سولاغي را کښل کېږي، بیا هغه پاکېږي، دا حکم دواجب په درجه کي دي او درې سوه (۳۰۰) سولاغي مستحب دي، دا د امام محمد رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى قول دی.

او په دې باره کي د فقهي زیات موافق هغه قول دی کوم چي له امام ابو نصر محمد بن محمد بن سلام رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى څخه نقل سوی دی کوم چي له امام صاحب رَحْمَةُ اللهِ تَعَالَى څخه هم یو روایت دی او هغه دا

دی چې دوه نېک دینداره کسان کوم چې داوبو د مقدار او اندازه په پېژندنه کې مهارت لري، هغوی دي اندازه ولگوي چې اوس وخت په شاه کې څومره اوبه دي او هغوی چې څومره سولاغې ونیسي، هغومره دي را وکښل سي، همدا صحیح او دقیقه زيات مشابه قول دی او پر همدې فتوی ده، نو مثلاً که هغه دوه کسان داسې وويي چې اوس وخت په دې شاه کې پنځه سوه (۵۰۰) سولاغې دي، نو همدومره اوبه دي را وکښل سي (او دا به په مینځو سولاغه سره را کښل کېږي اوله دې څخه مراد هغه سولاغه ده کوم چې عموماً پر دغه شاه استعمالیږي، او د سولاغې وکښل ضروري نه دي بلکې له نصف څخه زیاتېدل کافي دي) (اشفاء الأوبار ص: ۳۲)

خاه ته د چرگي يا پيشي د لوېدلو حکم

﴿۲۵﴾ وَإِنْ مَاتَتْ فِيهَا دَجَاجَةٌ أَوْ هِرَّةٌ أَوْ كَرْمٌ (مرداره) سي په شاه کې چرگه يا پيشي اړي نَحْوُهَا يَدِ چرگي او پيشي په څېر (بل حيوان په جسم وځي) لَزِمَ نَزْعُ أَرْبَعِينَ دَلْوًا نو د څلوېښتو سولاغو را کښل لازميږي.

لغات: ﴿دَجَاجَةٌ﴾ (په ضمه او کسره دډال سره هم منقول دی)، واحد د "دجاج" دی، د چرگ او چرگي لپاره استعمال دی، جمع: دَجَاجٍ، دَجَاجَاتٍ او دَجَجٍ، فيها: د هاضمير البهرته راجع دی. **تشریح:** که داوبو شاه ته چرگه، يا پيشي، يا کوتره، يا ددوی په اندازه بل شی ولوېږي او هلته مردار سي، يا مخکې مردار سوی وي او بيا شاه ته ولوېږي او تر پرېېدلو او شوېدلو مخکې را وکښل سي، نو څلوېښت سولاغې را کښل واجب دي او پنځوس سولاغې مستحب دي.

مستفاد: که چیرې پيشي د شاه يا تالاب اوبو ته شوه سي او بيسر ته ژوندلی راووخې، نو غوره داده چې د څلوېښتو سولاغو په اندازه اوبه را وکښل سي، او همدا حکم د هغه چرگي دی کوم چې آزاده پرېښودل سوې وي او هر ډول پاک او ناپاک شيان خوري. (المعيط البرهاني ج ۱، ص: ۲۵۴)

د موږک او مړغې حکم

﴿۲۶﴾ وَإِنْ مَاتَتْ فِيهَا قَارَا أَوْ نَحْوُهَا (که مړ سي په شاه کې موږک لوی یا د موږک په څېر (بل کوچنی حیوان) لَزِمَ نَزْعُ عَشْرِينَ دَلْوًا نو د شلو (۲۰) سولاغې را کښل لازميږي.

لغات: ﴿قَارَا﴾ (په حمزه او بغیر له حمزې دواړه ډوله ویل کېدای سي. وَقَفَّعَ عَنْ الدَّكْرِ وَالْأُنْثَى، وَالتَّجَمُّدُ لَوُ مِثْلُ تَشْوِی وَتَشْوِی، مَوْدُک (صباح المنیر)، دندوها، مثلاً مړغې (چوڅکه).

تشریح: که خواه ته موړک یا مرضی ولوېږي، نو که هغه له پر سپېلو او شوېږېلو څخه مخکې را وکېنل سي، نو په دې صورت کې کم از کم شل سولاغې اوبه را کېنل فرض دي او که دېرش سولاغې را وېلي، نو غوره ده.

ښکاره دي وي چي په دې ټولو صورتونو کي داوبو را کښلو شروع له هغه وخت څخه معتبره ده کله چي هغه نجس شي را و کښل سي چي دهغه په وجه چي شاه مردار سوی وي لکه په مذکور ه صورت کي موږک يا مرضی، او د نجس شي له را کښلو څخه مخکي چي کومي اوبه را کښل سوي وي، هغه بهي فايده دي او هم اعتبار ور لره نسته.

که ور لوېدلی نجس شی له څاه څخه را کښل نا ممکن وي، نو څه حکم دی؟

مسئله (۱): د کوم شي په وجه چي شاه مرفار سوی وي (مثلا مړی)، که د هغه را کښل ممکن نه وي مثلا شاه دېر ژور (غریج) وي، یا هغه شی په شاه کي ورک سي، یا مثلا شاه ته نجس لرگی یا نجسه کپړه ولوېږي او پکښي ورکه سي او د هغه را کښل ناممکن وي وي، نو په دې صورت کي صرف د واجب مقدار اوبو په را کښلو سره شاه پاکېږي او د شاه د پاکېدلو سره هغه ناپاک لرگی یا کپړه هم پاکېږي. (حاشیه)

د اوبو په ماشین سره څاه یا تالاب خالي کول

مسئله (۲): په کومو صورتونو کې چي دشلو، يا څلور بڼتو يا داسي نورو سولواغود را ايستلو، ياد شاه خالي کولو حکم سوی دی، هلته دسولاغې قيد صرف دانلازې لپاره دی، اصل مقصد صرف هغومره مقدار اوبه را ايستل دي، لهندا دا مقصد که په غټه سولاغه سره يا په اوسني وخت کې داوبو په ماشين سره حاصل کړی سي، نو هيڅ حرج پکښي نسته، بلکې دازيات آسانه دي. (المعيط البرهانی ۱۰۱، ص ۲۶۵)

﴿٢٤﴾ وَكَانَ ذٰلِكَ طَهَارًا ۖ اَوْ دَفَعَا كِبْلًا دَاوُوْدَ پَاكِي دِه (پاكونكى دي) لِمُسْرِ وَالذُّلِّ وَالرِّشَاءِ

وَهَذَا الْمُسْتَقِيمُ لِيَارَهُ دُشَاهُ أَوْ سُولَاهُ أَوْ رُسَى أَوْ دَاوِبُهُ رَاكِبُونَكِي دَلَّاسُ.

الفاد: «الزهاد» (بكر الرءاء)، رسي، دسولاخي رسي، جمع، أزشيقة، «السقلي» د استعمال (استفاة) له باب شغفه اسم فاعل دى، داو بو طلب كونكى، داو بو را اخيستونكى (را كنيونكى). (مجم الوسيط)

تشریح: کله چې له شاه څخه واجب مقدار اوبه راو کښل سي، نو شاه او د شاه دېوالونه پاک کيږي او د شاه د پاکېدلو تر څنګ سولاغه، رسی او د اوبو را کښونکي لاس هم پاکيږي، له نابل وار د هغوی پاکولو ته ضرورت نسته، همدارنګه په هر صورت کي د واجب مقدار اوبو په را کښلو سره چې څرنګه شاه پاکيږي، همداسي مذکوره ټوله شيان هم پاکيږي.

شاه ته د پچو او خوشایو وغیره د لوېدلو حکم

﴿۲۸﴾ وَلَا تَنْجُسِ الْبُيُوتَ بِالْبُغْرِ وَالرَّوْثِ وَالْخَثِي أَوْ لَا تَنْجُسِ الْبُيُوتَ بِالْبُغْرِ وَالرَّوْثِ وَالْخَثِي (دولوېدلو د لېو) پچو او خوشایو او خرشینو سره إِلَّا أَنْ يَسْتَكْثِرَ النَّاسُ مگر دا چې لیدونکی هغه (دولوېدلي پچي یا خوشایي...) زیات وګڼي أَوْ أَنْ لَا يَخْلُو دَلْوَعَنْ بَغْرَةٍ یا (هغه په دې اندازه وي چې) هیڅ یوه سولاغه له پچي څخه نه خالي کيږي.

لفات: (البعر) اسم جنس دی: پچي (د څارویو کلک ګردي غایطه مواد)، واحد بَغْرَةٌ: یوه پچه. (الروث) خوشایي، (الْخَثِي) (بکر الخاء) او الْخَثِي (بضم الخاء): خرشین، (په اصل کي "رَوْث" د فوات الحافر معنی د آس، خرده او داسي نورو فضلي ته وايي چې هغه ته په پښتو کي خرشینه وایي او "خَثِي" د غوا او فیل فضلي ته وایي، خو د ضعیف بنده (شارح) د تحقیق مطابق په اصطلاحی عربي کي د دې زیاترو څارویو د فضلي لپاره د "رَوْث" لفظ استعمالیږي او د "خَثِي" لفظ اوس چندانې نه استعمالیږي. لکه څرنګه چې په اصطلاحی پښتو کي د دې زیاترو لپاره د "خوشایو" لفظ استعمالیږي، والله اعلم).

تشریح: که پچي، خوشایي او خرشین په لږ مقدار شاه ته ولوېږي، نو شاه نه مردارېږي، برباره ده شاه په آبادۍ کي وي او که په دښت او صحرا کي وي او برباره ده د شاه چاپېره دېوال پورته وي او که کښته وي، لږ (قلیل) مقدار شرعاً معاف کړی سوی دی، ها! کوم مقدار چې خلګ زیات (کثیر) وګڼي، یا دومره وي چې په هره سولاغه کي پچه راخیږي، نو په دې دواړو صورتونو کي شاه مردارېږي. (مرآة الفلاح ص ۲۲۱)

مسئله (۱): که په لږو اوبو (ماء قليل) کي د پسه وغیره وچه یا لنډه پچه ولوېږي، نو اوبه نا پاکه کيږي. (شامي ج ۱، ص: ۲۰۴، ط: مصري)

د موږک د پچو حکم

مسئله (۲): که په پوخ سوي خوراک مثلاً په وریجويیا کتغ کي د موږک لږ پچي وموندل سي، نو څه حرج نسته، هغه دې څښي ليري کړل سي او خوراک دې وخورل سي او که هغه پچي خورښي

سوي او سره تللي وي، نو تر شو چي دهغوى رنگ يا خوند په خوراک کي ښکاره سوي نه وي، تر هغه وخته خوراک ته ناپاک او مردار نه سي ويل کېدلای، خو کله چي په خوراک کي دهغوى اثرات ښکاره سوي وي، نو بيا به خوراک ناپاکه شمېرل کيږي. (درمختار ج: ۶، ص: ۷۳۲).

(فصل شتى، ط: کواچي)

مسئله (۲): که د اوږه کولو په وخت کي د غنمو يا اورښو سره د موږک لږ پچي میده سي، نو اوږه نه مردارېږي، لېکن که پچي په زيات مقدار سره وي، په دې توگه چي کله میده سي نو په اوږو کي د دهغوى رنگ يا خوند ښکاره سي، نو اوږه مردارېږي. (کتاب المسائل ص: ۱۰۰، حلی کبير ص: ۱۵۰)

مسئله (۴): که د لوښلو پر مهال د شيلو لوني ته پچه ولوږي او بيا هغه سلمستي را وکښل سي، نو شيلې نه مردارېږي. (شامي ج: ۱، ص: ۲۰۴، ط: مصري، کتاب المسائل ص: ۹۷)

د مرغیو د گندگۍ (فضلي) حکم

﴿۲۹﴾ وَلَا يَفْسُدُ الْمَاءُ اَوْ نَه فاسدېږي (مردارېږي) اوبه بِخُرْءِ حَمَامٍ وَعُصْفُورٍ په گندگۍ د کو تري او چوغکي سره.

لغات: ﴿خُرْء﴾ گندگي (پېخله)، فضله، غايظه مواد.

تشرېح: که د کو تري يا چوغکي گندگي شاه يا تالاب ته ولوږي، نو په دې سره هغه نه مردارېږي او د يو مقدار اوبو را ايستل نه لازميږي، تر هغه وخته چي د گندگۍ اثر پکښي غالب نه سي. (درمختار ج: ۱، ص: ۲۰۳)

د ماهي او د اوبو د حيوان حکم

﴿۳۰﴾ وَلَا يَسْتَوِي مَا لَا ذَمَّ لَهُ فَيَبِي اَوْ نَه (مردارېږي) اوبه د داسي حيوان په مرگ سره چي په هغه کي ونه وي كَسَمَلِكٍ وَضِفْدَةٍ وَحَيَوَانِ الْمَاءِ لکه ماهي او چونگنه او د اوبو حيوان (کوم چي په لوبو کي اوسيږي) وَهَيْقٍ وَذُبَابٍ وَزُنْبُورٍ وَعَقْرَبٍ او (لکه) منگور او مچ او غالبوزه او لږم.

لغات: ﴿ذَمَّ﴾ مراد ځني بهيلونکې ونه ده، نه مطلقه ونه، او د ماهي ونه حقيقي ونه نه ده؛ حقيقي ونه چي لمر ته واچول سي نو هغه توره گرځي (تورېږي)، حالانکي د ماهي ونه داسي نه ده. ﴿ضِفْدَةٍ﴾ چونگنه، دلته درېبي (د لوبو) چونگنه مراد ده، نه دښتي (دوچي) چونگنه، ځکه د دښتي فتي چونگنې ونه بهيلونکې وي (لهذا که دښتي غټه چونگنه په څله کي مراده سي نو لوبه مردارېږي. خو په

کوچنی چوښکبه کي یې بهیلونکي ونه نه وي. لهندا هغه په مرگ سره اوبه نه مردارېږي (او ددوی تر مینځ فرق دا دی چي د دریایي چوښکبه د گوټو په مینځ کي پرده وي او د دبستي چوښکبه د گوټو په مینځ کي پرده نه وي. ﴿حیوان ماد﴾ داوبو حیوان، لکه چوښکابڼ، کیښپ، دریایي مار او داسي نور، ﴿تقی﴾ منگوږ (منگوږه) چي په پښتو قاموس کي خشک او کتمل هم ورته ویل سوي دي، ﴿ذباب﴾ اسم جنس دی، واحد یې ذبابة دی: مچ، ﴿زلیور﴾ (درا په ضمه سره): غالبوزه، غومبه، جمع: زذایبیر، غالبوزه خو قسمه ده. ①: ژړه غالبوزه ②: سره ټنډه غالبوزه ③: مچمچی، اولرمان هم قسما قسم دي خو په یوه قسم هم اوبه نه مردارېږي.

تشریح: په دې عبارت کي څو مسئلې یو ځای بیان سوي دي، تفصیل یې دادی چي د کوم څاروي پیدایښت او استوګنه په اوبو کي وي، لکه ماهی، دریایي چوښکبه، چوښکابڼ او داسي نور، نو ددوی په مرگ سره اوبه نه مردارېږي، او پر اوبو د پسه اوسېدونکي مرغان لکه داوبو هیلې او داسي نور که په اوبو کي مړه سي او اوبه په لږ مقدار سره (ماء قليل) وي، نو ددوی په مرگ سره اوبه مردارېږي. او که په اوبو کي داسي حیوان او خزنده مړه سي چي په هغه کي بهیلونکې ونه نه وي، نو اوبه نه مردارېږي، لکه غوماشه، مچ، لږم او داسي نور.

فیلده: دلرم څخه ځان ساتنه: ابوهریره رضی الله عنه له نبي کریم صلی الله علیه و آله څخه روایت کوي چي کوم څوک سهار دغه کلمات ووايي، نو ترمانځه پوري به دلرم چیچلو له ضرر څخه خوندي وي او که ماښام یې ووايي، نو تر سهاره پوري به ځني خوندي وي، هغه کلمات دادي: **أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ الشَّاهِدَاتِ مِنْ شَرِّ مَا عَلِقَ**. او همدغه مسنونه طریقه ده دلرم څخه د ځان ساتني په هکله. (سنن ابن ماجه، باب رقیة الحبة والعقرب، حدیث نمبر: ۳۵۱۸ -، وفي الزوائد: اساده صحیح، رجاله ثقات)

که انسان یا څاروی څاه ته ولوبېږي او ژوندي را ووځي، نو څه حکم دی؟

﴿۳۱﴾ **وَلَا يَوْلُوهُ آَدَمٰى** اونه (مردارېږي اوبه) په ور لوبېدوسره د انسان **وَمَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ** او (په ور لوبېدوسره) د هغه حیوان چي غوښي یې خوړل کیږي **إِذَا غَرَبَ حَيًّا** کله چي (له شهادت څخه) ژوندی راووځي **وَلَمْ يَكُنْ عَلَىٰ يَدَيْهِمْ نَجَاسَةٌ** او پر بدن یې هیڅ نجاست نه وي.

تشریح: که پاک انسان چي پر اندامو یې هیڅ نجاست (مردارې) نه وي، یا داسي حیوان چي غوښه یې حلاله وي شاه ته ولوبېږي او بیرته ژوندی را ووځي، نو اوبه نه مردارېږي، او که نا پاکه انسان د شاه لوبو ته ورننه سي، یا داسي کس ورننه سي چي پر اندامو یې نجاست وي، مثلاً هغه صرف په ښوړیا

لو ټو سره استنجاه كړې وي او ځان يې پرېږلي نه وي، نو د هغه په وجه ټوله اوبه مردارېږي. له همدې
ټولو اوبو را ايستل ضروري دي. (كتاب المعامل ص ۱۲۲، المحيط البرهاني ج ۱، ص: ۲۵۵)

كه غاټره، خر او داسې نور څاه ته ولوېږي او ژوندي را ووځي، نو څه حكم دى؟

﴿۲۲﴾ وَلَا يَوْقُومُ بَقْلٌ وَجَسَارٌ اَوْ نَهْرٌ (مردارېږي څاه) په وړلوېدو سره د غاټري او خړه و سَبَاعِ طَيْرٍ وَوَحْشٍ او (په وړلوېدو سره) د درنده مرغانو او وحشي حيواناتو فِى الْمَحْيِىِّ د صحيح قول مطابق وَاِنْ وَصَلَ لُغَابُ الْوَاتِقِ إِلَى الْمَاءِ او كه ورسېږي د وړلوېدونكي حيوان نارې (لارې) و اوبو ته اَخَذَ حُكْمَهُ نو اخلي (د شاه اوبه) د هغه نارو حكم (يا په بله وينا د شاه اوبه د هغه حيوان د نارو په حكم سره كيږي يعنې كوم حكم چې د حيوان د نارو دى. هغه حكم د دې اوبو هم دى).

لغات: ﴿بَقْلٌ﴾ غاټره (خجړه)، ﴿سَبَاعِ الطَّيْرِ﴾ درنده (خيرونكي) مرغان (ښكار كونكي مرغان)، ﴿وَحْشٌ﴾ جمع د وَحْشٍ ده او د وَحْش جمع بيا وَحُوشٌ ده: وحشي (ترهېلونكي) حيوان، ځنگلي حيوان، جمع د وَحْشٍ وَهُوَ مَا لَا يَسْتَأْذِنُ مِنْ دَوَابِّ الْمَرْءِ (يذكر وَيُؤْذِنُ) جمع: وحش و وحشان، وَيُقَالُ: حَمَارٌ وَحْشٍ و حمار وحشي (مجم اوبيد)، ﴿أَخَذَ﴾ فاعل يې ضمير محذوف دى كوم چې الماء ته راجع دى.

تشرېح: كه غاټره يا خريا يو درنده (خيرونكي) مرغه لكه شاهين وغيره يا يو وحشي حيوان لكه بيزو وغيره څاه ته ولوېږي او بيرته ژوندي را ووځي او پرېدن يې هيڅ نجاست نه وي او نه يې خوله اوبو ته رسېدلې وي، نو د صحيح قول مطابق هغه اوبه نه نا پاكه كيږي؛ ځكه چې د دې شيانو بدن پاك دى او په مرگ سره نجس كيږي، او كه دا يقيني سي چې د هغه خوله او نارې (لارې) اوبو ته رسېدلې دي، نو اوس اوبه د هغه د نارو (لارو) په حكم سره گرځي، له همدې اوس به د هغه د نارو اعتبار كول كيږي چې د هغه مطابق به د اوبو د راكېدلو يا نه راكېدلو حكم كول كيږي، نو كه د هغه نارې پاكې وي لكه د انسان او د هغه حيواناتو نارې چې غوښه يې حلاله وي، نو اوبه پاكې دي، او كه نارې يې نا پاكه وي لكه د درندگانو نارې، نو اوبه هم نا پاكه كيږي، او كه نارې يې مكروه وي لكه د ښكارې مرغانو، نو اوبه هم مكروه كيږي، او كه نارې يې مشكوكه وي لكه د خړه او غاټري، نو اوبه هم مشكوكه كيږي.

كه مردار سوي حيوان په اوبو كې وېرسيږي نو څه حكم دى؟

﴿۲۳﴾ وَوُجُوْدُ حَيَوَانَ مَيِّتٍ لَهَا اَوْ يَدُهَا كَمِى د مړه (مردار سوي) حيوان موجودېدل يُنْجِسُهَا مِنْ يَدِهَا لَيْلَةً هغه څاه مرداروي له يوې دغې او يوې شېبې مخه (يعنې كه په څاه كې مړ حيوان وموندل سي او د لوېدلو وخت يې معلوم نه وي، نو هغه څاه به له يوې دغې او يوې شېبې مخه ناپاك شمېرل كيږي)

وَمُتَّفِقٌ مِنْ ثَلَاثَةِ آيَاتٍ وَلَيَالِيهَا (په شاه کي) د پر سېدلي (شورېدلي) حيوان (موجودېدل
شاه مرداروي) له دريو ورځو او دريو شپو څخه إِنْ لَمْ يُغْلَمْ وَقْتُ وَقْعِهِ که چيري دهغه دور لوبللو
وخت معلوم نه وي.

تشرېح: که يو مردار سوی حيوان چي په هغه کي بهيډونکې ونه وي په شاه کي وموندل سي او د
هغه دور لوبللو وخت خلکو ته معلوم وي، نو له کومه وخته چي هغه دور لوبلی وي، له هغه وخته به
اوبه ناپاکه شمېرل کيږي او که دور لوبللو صحيح وخت يې معلوم نه کړی سي او هغه حيوان تر
اوسه پر سېدلي او شورېدلي نه وي، نو له يوې ورځي او شپې څخه مخکي به دهغه شاه د ناپاکه کېدلو
حکم کول کيږي، لهندا احتياطاً دي د يوې ورځي او يوې شپې لمونځونه راوگرځول سي يعني کومو
خلکو چي ددې شاه په اوبو سره اودسونه کړي وي، همدارنگه کوم شی چي په دې اوبو سره پرېولل
سوی وي، هغه دي پرېولل سي.

او که چيري هغه حيوان پر سېدلي او شورېدلي وي، نو احتياطاً به د دريو ورځو او دريو شپو
لمونځونه راوگرځول کيږي او کوم شی چي په دې اوبو سره پرېولل سوی وي، هغه به پرېولل کيږي. دا ټوله
تفصيل دامام صاحب رَجَعَهُ الله په نېز دی.

او د صاحبينو رَجَعَهُ الله په نېز په مذکوره صورت کي (يعني کله چي د حيوان دور لوبللو وخت معلوم نه وي
يو) حکم دا دی چي له کوم وخت څخه چي خلک د حيوان په دور لوبلو خبر سوي وي، له هماغه وخت څخه
به داوبو د مردار والي حکم کيږي، نه تر هغه مخکي، لهندا تر هغه مخکي هيڅ نه لازميږي، نه دي لمونځونه
راوگرځوي او نه دي هغه شيان پرېولي کوم چي يې د مذکوره شاه په اوبو سره پرېولي وي.

که د شيانو له پرېوللو څخه وروسته معلومه سي چي تالاب مردار دی؟

مسئله: که د تالاب په اوبو سره کالي يا لوبني پرېولل سي يا په خوراک کي وکارول سي، وروسته
معلومه سي چي تالاب ته نجاست يا نجس شی لوېدلی دی، نو پر دغو کاليو، لوبنو او خوراک به د
ناپاکۍ حکم نه کول کيږي د صاحبينو رَجَعَهُ الله په قول باندې په عمل کولو سره، لهندا ددې کاليو
اغوستل او د خوراک خوړل به صحيح وي. (کتاب المسائل ص ۱۲۰، حاشیه شرح الوقایه)

فصل فی الاستنجاء

(۱) فصل په (بیان د احکمو د) استنجاء کې دی

تشریح: د لغت په اعتبار سره لفظ داستنجاء له "نَجَوُ" څخه اخیستل سوی دی چې د هغه معنی ده: "له نس څخه را وتلی نجاست"، نو داستنجاء لغوي معنی ده: د دې نجاست (يعني د نَجْو) ځای مسح کول یا پر ټول او نجاست یې لیري کول او صفا کول، او داستنجاء اصطلاحی معنی ده: "د متيازو یا غاښو له ځای څخه چې کوم نجاست راوځي هغه له منځ څخه لیري کول او صفا کول، او یو په فرجه سره وي او که دلوتی یا پری او داسي نورو په فرجه سره وي". (طحاوي ص: ۲۴)

استبراء ضروري ده

﴿۲۳﴾ يَلْزَمُ الرَّجُلَ (له متيازو کولو څخه ورته) الِاسْتِبْرَاءُ حَتَّى يَزُولَ أَثَرُ الْمَوْلِ وَيَطْمَئِنَّ قَلْبُهُ عَلَى حَسَبِ عَادَتِهِ استبراء (صفایي حاصلول) تر دې چې د متيازو اثر لیري سي او دخپل عادت مطابق دده زړه مطمئن سي (چې څاشکي ودرېدل) إِمَّا بِالنَّسْيِ أَوِ الشَّخْجِ أَوِ الْأَصْطِجَاعِ أَوْ غَيْرِهِ (يعني) یا په تګ سره (دده زړه مطمئن سي) یا په غاړه تازه کولو سره یا په پرېوتلو (لو څنګ وهلو) سره وَلَا يَجُوزُ لَهُ السُّرُوءُ فِي الْوُضُوءِ حَتَّى يَطْمَئِنَّ بِزَوَالِ رَشَحِ الْمَوْلِ او دده لپاره اودس شروع کول جائز نه دي تر دې چې د متيازو د څاشکو د ختمېدلو (درېدلو) په باره کې مطمئن سي.

لغات: ﴿الاستبراء﴾ د دې وضاحت به په تشریح کې وسي. ﴿النَّسْيُ﴾ د ضرب د بېاب مصدر دی: تګ کول، پیلید (په پښو) تلل. ﴿الشَّخْجُ﴾ د تَفَعُّل د بېاب مصدر دی: د دې لفظ دوي معنای نقل سوی دي، ① د اُح اح يعني د ټوخي آواز کول (ټوخل اتوځېدل)، ② غاړه تازه کول (بجم فة استبراء)، ﴿الاصطجاع﴾ د افتعال د بېاب مصدر دی (وضع الجنب على الأرض): پر بغل پرېوتل، بغل پر ځمکه ایښودل، یا په بله وینا د بغل پر طرف څنګ وهل. ﴿الرشح﴾ د فتح د بېاب مصدر دی: څڅېدل. الرَّشَحُ: مانېز قح (کوم غده چې راڅڅېږي) يعني څاشکي.

تشریح: تر متياز وروسته دسړي لپاره استبراء ضروري ده يعنې په دې باره کي اطمینان حاصلېدل ضروري دي چي اوس متيازي وچي سوې او په پوره توگه يې شاخکي ودرېدل. ددغه اطمینان په باره کي دخلکو عادتونه بېلابېل دي چي بعضو ته په يوه عادت سره دا اطمینان حاصلېږي او بعضو ته بيا په بل سره اطمینان حاصلېږي او هغه دا دي: ① تر متياز وروسته خو قدمه تلل (بعضي علماء دې مقدار خلوبنت قلمه ټاکلې دی. خو صحيح داده چي هر څو قدمونو سره اطمینان ورته حاصل سي. هغه کافي دي). ② غاړه تازه کول (يا ټوخل). ③ پر څنگ پرېوتل، ④ پر ځمکه پښه وهل، ⑤ ذکر په نرمي سره کښکېدل، ⑥ تر ډېر وخته پوري کښنېدل تر دې چي شاخکي په يقيني توگه قطع سي. ⑦ وروڼ به وروڼ باندي ايښودل او کښکېدل.

خلاصه دا چي تر يقيني اطمینان وروسته دي استنجاء وکړي سي، دا استبراء پرېښودل کناه کيږده او دا استبراء حکم دسړيو لپاره دی، دښځو لپاره تر متياز وروسته دا استبراء ضرورت نسته (ځکه دښځي منفذ په قدرتي توگه وسيع وي). ښځه دي تر فارغېدلو وروسته څه گڼې توقف کوي بيا دي استنجاء وهي.

ولايجوز له الشروع إلخ: يعنې تر څو چي دمتيازو دشاخکو دبالکل ختمېدلو په هکله مطمئن نه سي، تر هغه وخته پوري په اودس شروع کول جائز نه دي؛ ځکه محض دلوند والي په ښکاره کېدو سره هم اودس ماتيږي. (شفاء الارواح)

فایده: فقهاء دلته درې لفظونه استعمالوي: ① استنجاء، ② استنقاء، ③ استبراء، استنجاء داده چي نجاست (ناپاکي) په اوبو بيا په ډېره اولوټه سره پاک کړل سي، او استنقاء داده چي سړی د استنجاء کولو په وخت کي ډېره يالوټه پر مخرج ښه ومږي يا اوبه پر واچوي او په گوته سره يې ښه ومږي چي بوی يې ختم سي همدارنگه ذکر په لاس کښکېداړي اونخوړيې کړي تر دې چي ظن غالب ورته حاصل سي چي اوس نو شاخکي ختم سوه، او دا استبراء وضاحت خو وسو چي تر متياز وروسته داسي کړنه چي دمتيازو پاته شاخکي ليري سي او په پوره توگه متيازي وچي سي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

د وسوسې مريض به څه کوي؟

مسئله: کوم څوک چي دمتيازو دشاخکو په باره کي په وهم او وسوسه مبتلا وي، هغه ته پکار دي چي دا استبراء دمدکوره طريقې تر اختيارولو وروسته دي خپل اندام ونخوړي او استنجاء دي وکړي (يعنې دا استنجاء پر مهال دي استنقاء هم کوي). تر دې وروسته که بيا هم دده شک باقي پاته وي، نو په هغه دي هيڅ پروا نه کوي او تر ولاړېدو مخکي دي پر سبيلکين د اوبو شاخکي پاشي چي د

وسوسې په ليري کولو کي يې مرسته وکړي، بيا که څه محسوس سي، نو د هغه ته دي بالکل هيڅ توجه نه کوي. (طحاوي ص: ٢٢٠، عالمگيري ج ١٠، ص: ٢٩٠، کتاب المسائل ص: ١١٢)

د استنجاء حکم

سنة ٢٥٠

﴿ ٢٥ ﴾ **وَالِاسْتِنْجَاءُ سُنَّةٌ مِّنْ نَّجَسٍ يَخْرُجُ مِنَ السَّبِيلَيْنِ** او استنجاء سنت ده له هغه نجاست څخه کوم چي راووشي له دوو لارو (دمخ يا شادلاري) څخه مَا لَمْ يَتَجَاوَزِ الْخُرْجَ تر څو چي له منځ څخه تېر نه سي (يعني راوونکی نجاست دراولو له ځای (منځ) څخه بغیر شاوخوا ته تېر نه سي، يا په بله وينا له منځ څخه بغیر نور ځای ککړ نه کړي، نو استنجاء سنت ده) وَإِنْ تَجَاوَزَ وَكَانَ قَدَرُ الْبِرْزَمِ او که (له منځ څخه) تېر سي او درهم په اندازه وي (يعني د يوه درهم په مقدار له منځ څخه بغیر نور ځای ککړ کړي) وَجَبَ إِذْ أَلْتَهُ بِأَلْيَاءٍ نو په اوبو سره د هغه ليري کول (صفا کول) لازم دي وَإِنْ رَأَى عَلَى الْبِرْزَمِ او که پر درهم زيات سي (د يوه درهم تر مقدار تېر سي) إِلْفَرَسٌ غَسَلُهُ نو د هغه پر ټول فرض دي.

تفريغ: په دې عبارت کي صاحب د کتاب رحمه الله د استنجاء حکم بيان کړی دی چي استنجاء سنت ده په اوبو يا په ډبره او لوټه سره، او دا هغه وخت سنت ده کله چي تر اودس ماتولو وروسته نجاست صرف پر منځ وي او له منځ څخه يې تجاوز نه وي کړي، دلته د "نفس" قيد لگول سوی دی ځکه که له سبيلين څخه يو پاک شی ووشي مثلاً باد، نو د هغه په وتلو سره استنجاء کول سنت نه دي، بلکي بدعت دي.

وان تجاوز لای: او که نجاست له خپل منځ څخه د يوه درهم په اندازه تېر سي، نو بيا د هغه پر ټول واجب دي، د ډبري او داسي نورو استعمالول کافي نه دی، ها! که نجاست له خپل منځ څخه بالکل تېر نه سي يا له يوه درهم څخه کم تېر سي، نو د هغه د پاکوالي لپاره ډبره او لوټه وغيره استعمالول کافي دي. (طحاوي ص: ٢٥٠)

د اوسني او پخواني حساب مطابق د درهم اندازه: د درهم د تقدير په سلسله کي له علماء څخه دوه روايتونه نقل سوي دي، ① يوروايت د مساحت دی، يعني د لاس دورغوي د پلنوالي په اندازه، مفتي رشيد احمد صاحب رحمه الله په احسن الفتاوى کي ليکلي دي چي فقهاؤ دورغوي د پلنوالي معلومولو لپاره دا طريقه ليکلي ده، چي په ورغوري کي دی اوبه راواخيستل سي او ورغوی دي

وغورول سي تر په خومره ځای کي چي اوبه ودرېږي، هغومره پلنوالی مراد دی او تر هغه کم نجاست معاف دی. او د پپ ایست په اندازه سره د درهم اندازه ۱.۱ اینچ ده (یعني تریوه اینچ لږ غوندي زیات) یا ۲.۷۵ سینتي میتره ده (احسن الفتاوی ج: ۲، ص: ۸۹). ② درهم روایت دادی چي له یوه درهم څخه مراد دیوه درهم وزن دی او دیوه درهم وزن یو مثقال دی.

د جنابت د غسل حکم

﴿٢٦﴾ وَيُغْتَسِلُ عَنْ غَسْلٍ مَا فِي الْمَخْرَجِ او فرض دي د هغه نجاست پر ټول کوم چي په مخرج کي دی عَنْدَ الْغَسَالِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَالْخَيْضِ وَالنِّفَاسِ د جنابت او د حیض او نفاس د غسل کولو په وخت کي وَإِنْ كَانَ مَا فِي الْمَخْرَجِ قَلِيلًا که څه هم هغه نجاست کوم چي په مخرج کي دی لږ وي.

تشریح: د جنابت په غسل کي ټوله بدن پر ټول فرض دي، که دیوه ورېسته په اندازه هم څه حصه وچه پاته سي، نو غسل نه کیږي، پر همدې بناء فرمایي چي که سړی د جنابت غسل کوي یا بنځه له حیض یا نفاس څخه غسل کوي، نو کوم څه نجاست او گندگي چي په مخرج کي وي (یا په بله وینا کوم څه گندگي چي پر مخرج لگېدلې وي)، که څه هم کمه وي، د هغه پر ټول ضروري دي، کنې غسل نه صحیح کیږي.

داستنجاء اقسام

﴿٢٧﴾ (يَسْقُ) أَنْ يَسْتَنْجِيَ بِحَجَرٍ مُنْقٍ وَنَحْوِهِ او (سنت دي) چي استنجاء وکړي په داسي ډبره سره کوم چي صفا کونکې (د نجاست ليري کونکې) وي لویا یا په داسي بل شي سره وَالْفَسْلُ بِالنَّاءِ أَحَبُّ او په اوبو سره پر ټول زیات ښه (مستحب) دي وَالْأَفْضَلُ الْجَنَّةُ بَيْنَ النَّاءِ وَالْحَجَرِ او افضل داوبو او ډبرو (لوتو) تر مینځ جمع کول دي (یعني په لوبو ډبره لوتو، اولوبو سره استنجاء کول افضل دي) فَيَسْتَسْقِ ثُمَّ يَغْسِلُ نو (په دې صوت کي لول) دي (یې په ډبره سره) وچ کړي بیا دې پر ټولي وَيَجُوزُ أَنْ يَتَقَصَّرَ عَلَى النَّاءِ أَوْ الْحَجَرِ او جائز دي دا (هم) چي پر لوبو استنجا وکړي یا پر ډبره (لوتو).

لغات: ﴿مُنْقٍ﴾ د تفعیل له بله اسم فاعل دی؛ ښه صفا کونکې، په اصل کي مُنْقَى وو، ضمه پریاء، ثقیله وه، هغه ښور څول سوه، بیا یاء او تنوین دوه ساکنه سره جمع سوه، نویاء هم وغورځول سوه،

مُنْتَقِي سو. له مُنْتَقِي شخه مراد هر داسي شى دى چي په هغه کي د صفا کولو او پاکولو صلاحيت وي. چي هغه نه زيات خېبر او تېره وي او نه زيات ښوى وي.

تشرېح: مصنف رَحْمَةُ اللهِ فرمايي چي په استنجا کي ډېره او لوټه يا داسي شى کوم چي د هغه قائم مقام وي يعني خپله پاک وي او د نجاست ليري کولو صلاحيت لري (لکه د گودر ټوټه يا په لوس وخت کي تشاب کاغذ وغيره) د هغه استعمالول سنت دي، لهذا په کوم شي کي چي د پاکولو صلاحيت نه وي (لکه خيبره لو تېره ډېره وغيره)، که په هغه سره استنجا وسي، نو سنت نه اداء کيږي.

تر دې وروسته پوهېدل پکار دي په دې چي داستنجا درې طريقې دي:

①... ډېره او اوبه سره جمع کول، يعني اول په ډېره او لوټه سره مخرج پاکول، بيا په اوبو سره پرېلول، دا تر ټولو افضله طريقه ده، لکه څرنګه چي همدا د اهل قباء طريقه وه چي په قرآن کريم کي د دوى تعريف سوى دى.

②... صرف اوبه استعمالول، دا پر دويمه درجه دي په فضيلت کي.

③... صرف ډېره او لوټه استعمالول، دا هم جائز دي، په دې کي څه فضيلت نسته، کوم کس چي صرف اوبه استعمالوي، هغه ته داستبراء خيال ساتل پکار دي او وروسته تر استبراء په لوبو سره پرېلول پکار دي، که له استبراء کولو شخه بغير ذکر پرېولي او بيا وروسته قطره راووخې، نو کپړه به يې ناپاکه سي، لهذا احتياط ضروري دى.

د تشاب کاغذ حکم

مسئله: کوم حکم چي د ډېري او لوټي دى، هغه حکم د تشاب کاغذ (استجالي منديل) هم دى. ځکه تشاب کاغذ د همدې استنجا او صفايې د غرض لپاره جوړول کيږي. (کتاب الصلوات ص: ۱۱۲، معصومي ص: ۲۵، ط: مصري)

په استنجا کي معين عدد

﴿۲۸﴾ وَالسُّلَّةُ إِنَّمَا أَتَى النَّبْلَ لَوْسَتْ دِي (استنجا) خای صفا کول وَالْعَدَدُ فِي الْأَخْبَارِ

مَنْدُوبُ لَوْشْمِرْ په ډېرو کي مستحب دى (چي درې ډېري به وي) لَا سُلَّةَ هُوَ كَذِبٌ سُنْتُ مُؤَكَّدَةٌ دى فَهَسْتَنْجِي بِسَلَاةٍ أَخْبَارِ نَدْبًا نُواستنجا دى وهي په ډېرو ډېرو سره د مستحب والي پر

بناء (يعني په دريو ډبرو سره استنجاء وهل مستحب دي) إِنْ حَصَلَ الشَّنْطُفُ بِهَا دُونَهَا كه چيري تر دريو په كمو ډبرو سره (دځای) پاكوالی حاصل سي.

لغات: «إِنْقَاء» د افعال د باب مصدر دی: صفا کول، «التنظيف» د تفعیل له باب اسم مصدر دی: پاکوالی.

تشریح: يعني په ډبرو او لوټو سره په استنجاء کولو کي يو مسنون عدد نسته، بلکي سنت صرف د نجاست محل صفا کول او پاکول دي، تر دې چي که په يوه ډبره او لوټه سره صفایي او پاکي حاصله سي، نو سنت اداء کيږي او که په دريو ډبرو سره هم پاکي حاصله نه سي، نو سنت نه اداء کيږي، خو که له دريو ډبرو څخه په کمه پاکي حاصله سي، نو د دريو عدد پوره کول مستحب دي او که په دريو ډبرو سره پاکي حاصله نه سي او څلورمي ډبري ته ضرورت وي، نو بيا طاق عدد استعمالول مستحب دي.

داستنجاء طريقه

﴿٣٩﴾ وَكَيْفِيَّةُ الْإِسْتِنْجَاءِ او داستنجاء طريقه داده أَنْ يَسْمَحَ بِالْحَجَرِ الْأَوَّلِ مِنْ جِهَةِ الْمُقَدِّمِ إِلَى خَلْفٍ چي په اوله ډبره سره دي (دنجاست) وچول (او صفایي) وکړي دمخ له خوا څخه د شا و طرف ته (يعني اوله ډبره، الوته ادي پر مخرج دمخ لخوا څخه د شا پر طرف بوځي اکش کړي) وَالثَّانِي مِنْ خَلْفٍ إِلَى قُدَّامٍ او په دويمه ډبره سره دي (وچول لويول وکړي) د شا لخوا څخه دمخ و طرف ته وَالثَّالِثُ مِنْ قُدَّامٍ إِلَى خَلْفٍ او په درېيمه ډبره سره دي (وچول او صفایي وکړي) دمخ له خوا څخه د شا و طرف ته إِذَا كَانَتِ الْخُصِيَّةُ مُدْلَاةً کله چي خايې څر ټپلي وي (يعني دا پورتنی طريقه هغه وخت ده کله چي خصيتين سټي لولاندي څر ټپلي وي) وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ مُدْلَاةٍ لو که خايې څر ټپلي نه وي يَنْتَبِذُ مِنْ خَلْفٍ إِلَى قُدَّامٍ نو بيا به شروع دمخ لخوا څخه د شا و طرف ته کوي (يعني لوله ډبره، الوته ا به له مخ څخه د شا پر طرف کښوي) وَالرَّابِعَةُ تَبْتَدِئُ مِنْ قُدَّامٍ إِلَى خَلْفٍ او بنځه به شروع دمخ لخوا څخه د شا و طرف ته کوي خُصِيَّةً تَلْوِيْثٍ فَرَجَهَا دهغې د شرمگاهه د ککر ټپلو له بيري څخه (څکه که لوله ډبره د شا لخوا څخه دمخ پر طرف را کش کړي نو شرمگاهه (فرج) به يې ککر سي) ثُمَّ يَغْسِلُ يَدَهُ أَوْ لَا بِالنَّاءِ بيا دي اتر استنجاء وروسته اول خپل لاس په لوبو سره

په بولي ثُمَّ يَذُلُّكَ الْمَحَلَّ بِالنَّاءِ بِبَاءِ طِينٍ إِصْبِيمٍ أَوْ إِصْبَعَيْنِ بيا دي د نجاست ځای (مقعد) په اوبو سره ومېري په مخ سره د يوې گوټي يا دوو گوټو أَوْ ثَلَاثٍ إِنْ اِخْتَأَجَ يا (په مخ سره) د دريو گوټو که چيري ضرورت وي (دريو گوټو ته، کنه صرف په دوو گوټو دي اکتفا وکړي) وَيُصْعِدُ الرَّجُلُ إِصْبَعَهُ الْوُسْطَى عَلَى غَيْرِهَا فَيُؤْتِدَاءُ إِلَّا سَتَجَاءَ او سړی (نارنه) دي داستنجاء په شروع کې خپل منځنی (مينځوی) گوټه تر نورو گوټو لوړوي (پورته ساتي) ثُمَّ يُصْعِدُ بِنَصْرَةٍ بيا دي د گوټمی گوټمه (کوم چې د وسطی څنګ ته ده هم) لوړه کړي وَلَا يَقْصِرُ عَلَى إِصْبِيمٍ وَاحِدَةٍ او صرف پر يوې گوټي به اکتفا (بس والي) نه کوي وَالْمَرْأَةُ تُصْعِدُ بِنَصْرَتِهَا وَأَوْسَطَ أَصَابِعِهَا مَعَ ابْتِدَاءٍ او ښځه به له ابتداء (شروع) څخه خپل د گوټمی او منځنی گوټه (دواړي) يو ځای لوړوي خَشِيَّةٌ حُصُولِ اللَّذَّةِ د خوند حاصلېدو له بېرې څخه (ځکه صرف په يوې گوټي سره استنجاء وهل د ښځي شهوت را پارولو امکان لري) وَيُبَالِغُ فِي الشَّنِطِيفِ حَتَّى يَقَطَعَ الزَّائِحَةُ الْكَرِيمَهُ او په پاکوالي (د ځای) کې دي ښه مبالغه وکړي تر دې چې بد بويي ختمه سي وَفِي إِزْخَاءِ الْيَقْعَدَةِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَائِنًا (همدارنګه مبالغه دي وکړي) د مقعدي په ستولو کې که چيري روژه دار (روژتي) نه وي فَإِذَا فَرَمَ بِيَا جِئِي كَلَهُ (له استنجاء څخه) فارغ سي غَسَلَ يَدَيْهِ ثَانِيًا نو دوهم وار دي خپل لاس پر بولي وَنَشَفَ وَقَعْدَتَهُ قَبْلَ الْقِيَامِ إِنْ كَانَ صَائِنًا او خپل مقعد دي تر ولاړېدلو مخکې وچه کړي (احتياطاً) که چيري روژه دار وي (ځکه که وچه يې نه کړي نو کېدای سي چې داستنجاء باقي مقعد لوبه په جنب سره نس ته ولاړي سي کوم چې دروژې ماتېدلو سبب گرځي. نو ځکه احتياطاً وچول او څنډل پکار دي).

لغات: ﴿يَسَحُ﴾ د فتح د باب مضارع ده، د دې باخو معنوي دي: مثلاً که د دې باب په صله کې حجر لسو د ياداسي بل شی ذکر سي نو معنی يې ده: مه کول او مچول، که يې په صله کې ورې، تان ذکر سي نو معنی يې ده پمنځول او داسي نور، لنډه دا چې د صله په بدلون سره يې معنی بدلېږي، دلته يې معنی ده: نجاست وچول او ليري کول، يعنې لاس يا ډبره يا داسي بل شی باندي تېرول چې د نجاست اثر څني ولاړ سي (امباراد الهد عليه لإذهاب ما عليه من أثر) (معجم)، ﴿غَصِيَّةٌ﴾ خايه (خوټه)، تشبيه

خَصِيَّتَان: خايې (خوتي) جمع، خُص. ﴿مُدْلَاة﴾ د تفعيل له بابه اسم فاعل دی: خوړنده، راڅرېدلې. ﴿يُصْقِد﴾ د تفعيل له بابه مضارع معلومه ده: خپرول، لوړول، پورته کول. ﴿اصْبَغ﴾ گوته، دلته د گوټو يادونه شوې ده، نو مناسبه ده چي په عربو کي د ټولو گوټو نومان وپېژندل سي. بتي گوټي ته په عربي کي "بُهَام" وايي، دشهادت گوټي ته "سَبَابَة" وايي، دهغې څنگ والا يعني مينځوۍ گوټي ته "وَسْطَى" او دهغې څنگ والا يعني د گوټمۍ گوټي ته "بَنْصَر" وايي او تر ټولو کوچنۍ يعني خچۍ گوټي ته "خَنْصَر" وايي. ﴿ارْخَاء﴾ د افعال د باب مصدر دی: ستول او نرمول، ايله کول (ډيله کول). ﴿نَشَف﴾ د نصر له بابه د واحد غائب ماضي معروف صيغه ده: وچول.

تشرېح: په دې عبارت کي داستنجاء طريقه بيان شوې ده چي سرې به د فېر استنجاء څنگه کوي؟، فرمايي چي اول دي درې ډبري را واخلي، اوله ډبره دي پر مخرج دمخ له طرفه دشا و طرف ته کش کړي او بيادي دويمه ډبره له شا څخه دمخ پر طرف را کش کړي او درېيمه ډبره دي هم دمخ له طرفه دشا پر طرف کش کړي او دا طريقه د گرمۍ د موسم ده؛ ځکه د گرمۍ په موسم کي عموماً خصيتين (خوتي) لاتدي څرې بللي وي، نو که په دې وخت کي اول وار ډبره له شا څخه مخ ته را کش کړل سي، نو د خصيتينو د ککړ تيا خطر ه سته، او که د مخ او ژمي موسم وي يعني خصيتين څرې بللي نه وي، نو بيادي د پورتنۍ طريقې پر عکس وکړي چي اوله ډبره دي پر مخرج دشا لخوا څخه دمخ پر طرف را کش کړي او دويمه ډبره دي شا ته کش کړي او درېيمه ډبره دي بيا مخ ته را کش کړي.

او بنځه به همېشه هغه طريقه اختياروي کوم چي يې سرې په گرمۍ کي اختياروي، يعني بنځه به په هر موسم کي دمخ لخوا څخه دشا و طرف ته لاس کشوي؛ ځکه که دشا لخوا څخه مخ ته لاس را کش کړي، نو په نجلست سره د فرج د ککړ تيا خطر ه سته.

ثم يغسل يده اولاً لثم: په ډبرو سره تر استنجاء کولو وروسته دي خپل لاس تر مړوند پوري پرې مولي (دلته زياتره اخفود د "بنده" لفظ استعمال کړی دی يعني خپل ډوله لاسونه دي پرې مولي)، بيادي د نجلست محل په لوبو سره ومړي او په دې مېرولو کي به په اول کي يوه يا دوې گوټي استعمال کړي، نه زياتي، که په دوو گوټو سره ضرورت پوره نه سي، نو درېيمه گوټه دي هم استعمال کړي او له دريو څخه دي زياتي گوټي نه استعمالوي؛ ځکه عموماً په هملې سره ضرورت پوره کيږي.

ويصقده الرجل لثم: داستنجاء په شروع کي دي مينځوۍ گوټه له نورو گوټو څخه پورته (لور) ساتي چي اول په هغې سره د نجلست محل پرې مولي او کله چي معمولي پرې مولي سي، نو بيادي د

گوتى گوتہ (بنصر) هم ورپور ته کړي او د نجاست ځاى دي په پرېولې او که ضرورت وي نو بيا دي خنصر او بيا سبله هم ور سره ملگرې کړي او ځاى دي ښه صفا کړي لږ فقط پر يوه گوته دي اکتفا نه کوي چي له شروع څخه تر آخره صرف يوه گوته استعمال کړي؛ ځکه له دې څخه مرض پيدا کېږي. (شفا، الارواح)

والمرأة تصدق الخ: او ښځه به د استنجاء له شروع څخه بنصر او وسطى دواړي گوتي يو ځاى پور ته کوي؛ ځکه د ښځې لپاره يوازې په يوې گوتي سره د محل په پاکولو کي دلذت حاصلېدلو خطره ده.

ويالخم في التطييف الخ: د مبالغه کولو مطلب دا دی چي په پرېولو کي دې پوره زياتوب وکړي تر دې چي د نجاست بوى له محل او له هغه گوتو څخه ليري سيږي چي په هغوى سره يې استنجاء کړې ده. لودا به څنگه معلومېږي چي بوى ليري سو؟ نو د دې لپاره څه خاص عدد نه دی ټاکل سوى بلکي د پاکوالي (طهارت) يقين يا غالب گومان حاصلېدل کافي دي، او که څوک وسواسي وي، نو د ځان لپاره دي درې ځله يا اووه ځله د پرېولو مقدار وټاکي. (شفا، الارواح)

وفي إرخاء المقعدة الخ: استنجاء و هو نكی که روژه داره (روژتي) نه وي، نو د استنجاء کولو پر مهال دي مقعده ډېره نرمه او سته ايله (دېله) ساتي او که روژه داره وي، نو په دې کي دي مبالغه نه کوي چي هسي نه اوبه په مقعده کي جذب سي او روژه فلسده سي.

فصل (فیما یجوز به الاستنجاء وما یکره فعله)

(دا) فصل (د هغه څه په بیان کې دی چې په هغه سره استنجاء کول جائز دي او هغه چې کول یې مکروه دي)

تشریح: په دې فصل کې مصنف رحمه الله د بیانوي چې په کوم څه سره استنجاء کول جائز دي او په کوم څه سره استنجاء کول مکروه دي او کوم کار د قضاء حاجت په وخت کې مکروه دی او استنجاء باید چیرې وکړل شي؟

د استنجاء په وخت کې پرده ضروري ده

﴿٢٠﴾ لَا يَجُوزُ كَشْفُ الْعَوْرَةِ لِلاِسْتِنْجَاءِ جائز نه دي د استنجاء لپاره عورت لڅول.

تشریح: د استنجاء کولو په وخت کې پرده کول ضروري دي، لهذا د استنجاء لپاره دې داسې ځای ولټول شي چې هلته د پردې پوره انتظام وي لکه بیت الخلاء، یا د لارې څخه گوښه ځای چې د هیچا نظر پر هغه نه پرېوځي او هلته څوک نه تیرېږي، لهذا که بیت الخلاء وي یا داسې ځای وي چې د چا نظر پر هغه نه پرېوځي او څوک نه ورسره تیرېږي، نو هلته د عورت په ښکاره کولو کې څه حرج نسته. او که داسې ځای وي چې د خلکو نظر پر استنجاء کونکي پرېوځي او هلته خلک تیرېږي، نو بیا د استنجاء لپاره عورت ښکاره کول جائز نه دي؛ ځکه چې عورت ښکاره کول د خلکو مخ ته حرام دي او حرام کار کونکي فاسق دی، لهذا که په داسې صورت کې نجاست له مخرج څخه تجاوز نه وي کړی، نو په کپړه (کلیو) کې دننه دي په ډېره وغیره سره استنجاء وکړي.

همدارنگه که څوک په خلاص ځای کې قضاء حاجت کوي، هغه دې ناستي ته نژدې يعني په ټیټه عورت لڅ کړي، چې د لیرې ولاړ کس نظر د ده پر عورت نه پرېوځي، همدارنگه له ضرورت څخه تر فارغېدلو وروسته او له ولاړېدلو څخه مخکې دې سمدستي عورت پټ کړي، ددې عمل فایده داهم ده چې عورت به یې کم وخت ښکاره وي کوم چې په شریعت کې مطلوب دي.

څومره نجاست معاف دی؟

﴿٢١﴾ وَإِنْ تَجَاوَزَتِ السَّجَّاسَةُ مَخْرَجَهَا او که نجاست له خپل مخرج څخه تېر شي (تجاوز وکړي) وَزَادَ السَّجَّاسُ عَلَى قَدْرِ الْبِزْرِ هِمَّ او هغه تېر سوی نجاست تر یوه درهم زیات وي لا

تَمَسَّحُ مَعَهُ الصَّلَاةُ إِذَا وَجَدَ مَا يُزِيلُهُ نَوَدَهْ هغه سره لمونځ نه صحيح کيږي کله چي داسي شي وموندي کوم چي هغه (نجاست) ليري کولای سي.

تشرېح: دامام صاحب رَحْمَةُ اللهِ په نيز له يوه درهم څخه کم نجاست معاف دی. د هغه د پاکوالي لپاره په ډبري او لوټي اکثفا کول جائز دي. د داسي کس لمونځ بلا کراسته صحيح کيږي او که نجاست د درهم په اندازه وي، نو د هغه پر ټول پکار دي، کنه لمونځ مکروه تحريمي کيږي او که نجاست له يوه درهم څخه زيات وي، نو پر ټول يې واجب دي، که بغير د هغه له پر ټولو لمونځ وکړي، نو لمونځ يې نه کيږي.

مايړيله: له دې څخه مراد هر هغه پاک شي دی کوم چي نجاست صفا کولای سي او قابل احترام شي نه وي، لکه د خاورو لوټه، گودر، تشاب کاغذ او داسي نور. په نوې او سمه کپړه سره استنجاء کول مکروه دي، همدارنگه د کتابچې وغيره د ليکني په کاغذ او ورقه سره هم استنجاء کول مکروه دي.

په کوم صورت کي بغير له استنجاء څخه لمونځ صحيح کيږي؟

مسئله: که نجاست له مخرج څخه تجاوز وکړي او د نجاست د يوه درهم له مقدار څخه زائد وي، نو په اوبو سره استنجاء کول واجب دي، بغير له استنجاء لمونځ نه صحيح کيږي، صرف په دوو صورتونو کي بغير له استنجاء لمونځ صحيح کيږي: ① يو دا چي اوبه يا بل بهلولنکی هيش پاک شي نه وي چي په هغه سره دا متجاوز نجاست لير کړل سي، په داسي صورت کي بغير له استنجاء لمونځ صحيح کيږي، ② او دويم دا چي زياته گنه گونه وي او د استنجاء لپاره هيش ځای او امکان نه وي او د خلکو مخ ته له عورت لڅولو څخه بغير استنجاء کول ممکن نه وي، نو په دې صورت کي هم بغير له استنجاء لمونځ صحيح کيږي، داسي کس به د طهارة النجاسة په پرېښودلو کي معذوره گنل کيږي: ځکه د چامخ ته عورت لڅول حرام کار دي. (شفاء الارواح)

د استنجاء په وخت کي د عورت پټولو يوه حيله

﴿٢٢﴾ وَيَحْتَالْ لَآ اِلَآ اَنتُمْ مِنْ غَيْرِ كَسْبِ الْعَوْرَةِ او حيله دي کوي د نجاست ليري کولو لپاره له عورت لڅولو څخه بغير عِنْدَ مَنْ يَزَاةً په هغه وخت کي چي څوک ورته گوري (يعني ديو چاد کتلو په وخت کي دي په داسي حيله او تدبير سره نجاست ليري کوي چي عورت يې لڅ نه سي).

لغات: ﴿يَحْتَالْ﴾ د ضرب د باب مضارع ده، حيله کول، چل او تدبير کول.

تشرېح: که یو څوک داسې صورت سره مخامخ سي چي که استنجاء وکړي نو نژدې یو کس يې ونی. نو په داسې صورت کي دي اول هغه کس ته ووايي چي پرده وکړي او سترگي پټي کړي، که هغه انکار وکړي، نو بیا دي په یو حيله او تلپیر سره نجاست لیري چي په کپړه (کلیو) کي فته دي په ډبره یا په تشاب کاغذ وغیره سره هغه صفا کړي، اوبه دي نه استعمالوي، په متن کي له عیند من اړم څخه مراد اجنبی سړی او اجنبیه ښځه ده، خو که خپله ښځه يې وي، بیا څه حرج نسته.

په هډوکو او داسي نورو سره د استنجاء کولو حکم

﴿۲۲﴾ وَيَكْرَهُ الْأَسْتِنْجَاءُ أَوْ مَكْرُوهَ اسْتِنْجَاءٍ كَوَلٍ (وهل) بِعَظْمٍ په هډوکي سره وَطْعًا لَا دَمِي أَوْ بَهِيمَةً لَوْ دَانَسَانِ يَا چارپای (حيوان) د خوراک په شي سره وَأَجْرٍ او (مکروهه استنجاء) په پنځه څښته سره وَخَزَقٍ او په کودی (کودري) سره وَقِيمٍ او په سکرو سره وَزَجَاجٍ او په ښینه سره وَجِصٍ او په گچو سره وَشَيْءٍ مُّخْتَرِمٍ او (هملارنگه مکروهه استنجاء) په هغه شي سره چي محترم وي (خیال يې ساتل کیږي او احترام قابل وي) كَخِرْقَةٍ دِيْبَايَ وَقُطْنٍ لکه د وږښمین توکر ټوټه او پنبه وَبَالِيدٍ الْيُسْفَى إِلَّا مِنْ عَذْرِ او (مکروهه استنجاء) په راسته لاس سر مگر دیو غږ په وجه (لو که یو غږ وي مثلاً چه لاس کوږ سي. نو بیا په راسته لاسه بېله کرلته استنجاء کولای سي).

لغات: ﴿عَظْمٌ﴾ هډوکي، جمع: عِظَامٌ ﴿بَهِيمَةً﴾ هر چارپای بغیر له درند گانو او مرغانو څخه، جمع: بَهَائِمٌ، ﴿خَزَقٌ﴾ دالظ په "زاء" سره دی، په "ذال" سره غلط دی، کودی (کودری)، د خاورین لوبښي ماته سوې ټوټه، واحد: خِرْقَةٌ، خاورین لوبښي ته هم وایي، ﴿فَخْمٌ﴾ سکاره (د لږ ږغ وغیره سکاره)، جمع: فُخُومٌ وَفِخَامٌ ﴿زَجَاجٌ﴾ ښینه (شیشه)، ﴿جِصٌّ﴾ گچ (یو ډول سپینه معنی مشهوره خوره ده)، ﴿دِيْبَايَ﴾ خالص وږښمي توکر، ﴿قُطْنٌ﴾ پنبه (پنبه)، یوې ټوټې ته يې قُطْنَةٌ وایي.

تشرېح: په دې عبارت کي مصنف رحمه الله هغه شيان بیا توي چي په هغوی سره استنجاء کول مکروه دي، نو فرمایي چي په هډوکي سره استنجاء کول مکروه دي؛ ځکه چي هغه د جناتو (پېریتو) خوراک دی او نبي کریم ﷺ له دې څخه منع کړې ده، هملارنگه دانسان او چارپای په خوراک مثلاً په غوښه یا په وښو وغیره سره استنجاء کول مکروه دي؛ ځکه چي په دې کي د الله د نعمت سپکاوی

دی او دالله د نعمت ضایع کول دي. همدارنگه په پنځه خښته او کودري سره؛ ځکه په دې سره پوره پاکوالي نه راځي اهل اس او محل هم ککړ کیږي. همدارنگه په سکرو سره؛ ځکه چي په دې سره محل ککړ کیږي، همدارنگه په بښنه او گچ سره؛ ځکه داشیان محل ته زیان رسوي، همدارنگه په داسي شي سره چي هغه لږه قیمت او ارزښت وي، لکه وړېنمین ټوکر، پښی ټوکر؛ ځکه چي دابلا وجه مال ضایع کول دي. همدارنگه بلا غږه په راسته لاس استنجاء کول مکروه دي. ها! که څه غږ وي چي په چه لاس استنجاء نه سي کېدلای، نو بیا په راسته لاس بلا کراهت جائز دي.

هملکه: په راسته لاس داستنجاء کولو د کراهت حکم صرف داستنجاء سره خاص نه دی، بلکي عام دی. هیڅ وخت هم شرمگاه ته راسته لاس وروړل پکار نه دي. باید هر وخت د ضرورت پر مهال چه لاس استعمال کړي، او د محاسن الاخلاق تعلیم دی، ټوله ښه کارونه لکه خوراک، چنباک، قرآن یا کتاب نیول، د دې لپاره راسته لاس کارول پکار دي، او ټوله حقیر کارونه لکه بغل یا سپوڅڅه (سپوخته) گړول، په پزه یا غوږ کي گوته اچول، پزه پاکول، او وږه یا لویه استنجاء کول، د داسي کارو لپاره چه لاس کارول پکار دي، او د اشرعت اسلامي ښېگڼه ده چي داسي غوره خبرو ښوونه یې کړې ده، انساني عقل دې ته نه سي رسېدلای. (نظرة الامی ج: ۱، ص: ۲۲۰)

د قضاء حاجت او بیت الخلاء آداب

﴿ ۴۴ ﴾ وَيَدْخُلُ الْخَلَاءَ بِرِجْلِهِ الْيُسْرَىٰ وَأَوْخِطُ الْخَلَاءَ تَه بِهِ لَوْلَ خَلٍ چپه پښه دته کوي) وَيَسْتَعِينُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ قَبْلَ دُخُولِهِ او بیت الخلاء ته تر داخلېدو مخکي دي له رتلي شيطان څخه پناه و غولوي (ځکه بیت الخلاء دڅټ لوڅاټو استوگنځی دی) وَيَجْلِسُ مُقْبِذًا عَلَى يَسَارٍ او پر چه پښه دي تکیه کونکی کښېني وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا لِفَرْوَرَةٍ او خبري دي نه دي مگر د ضرورت په وجه.

لفات: ﴿الْخَلَاء﴾ مراد ځني بیت الخلاء ده، الْخَلَاء خالي ځای ته وايي چي هلته هیڅوک نه وي او تنهایی وي. څرنگه چي په تنه (خاک نلغز) کي هم تنهایی وي، نو ځکه په بیت الخلاء سره ونومول سوه. **تشریح:** د قضاء حاجت په وخت کي دڅو خبر خیال ساتل پکار دي: ① بیت الخلاء ته په پټ سر تلل پکار دي چي خپل سر به یې پټ کړی وي او په لغ سر دي نه ځي. ② بیت الخلاء ته له تلوو

څخه مخکې دې د ادعاء وايي: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ". د "الخُبْث" پر بڼه ضمه او سکون د لاره جاتز دي، د ضمه په معنی "خُبْث" په صورت کې د اد خبیث جمع ده او مراد ځني مذكر شياطين دي او له خبائث څخه مراد مؤنث شياطين دي، او ترجمه يې به دا وي: (ای الله! زه ستا پناه غواړم له مذكر او مؤنث شرېرو جناتو څخه)، او د سکون "خُبْث" په صورت کې د دې معنی ده: گندگي، ناپاکي، اوس به د ادعاء ترجمه دا وي: (ای الله! زه ستا پناه غواړم له گندگي، څخه او له مذكر او مؤنث شرېرو جناتو څخه) په دې صورت کې به مذكر شياطين د مؤنث شياطينو تابع وي.

يادونه: د بيت الخلاه د مذکور د ادعاء د اهميت په باره کې د شيخ الوظائف محمد طارق عبقري دا يوه خبره کافي ده چي "نن سبا زياتره نفسي ناروغۍ لکه بې خايه وهم، وسواس، له اندازې زيات شهوتي خواش او داسي نور له همدې بيت الخلاه (بيت الخبث والخبائث) څخه پيدا کېږي" له کوم چي څخه نبي کریم ﷺ پناه غوښتې ده او خپل امت ته يې د هغه لارښوونه کړې ده، لهندا بيت الخلاه ته د ننوتلو او راوتلو د ادعاء حتماً يادول او ويل پکار دي او بايد په خپلو بچيانو هم ياده کړل سي.

③ بيت الخلاه ته د ننوتلو پر مهال دې اول چپه پښه دننه کوي، ④ د کښېنستلو پر مهال دې پر چپه پښه تکیه او زور کوي؛ ځکه په داسي کولو سره وټونکي شی په آساني سره وځي او په فارغېدلو کې آساني راځي (او دا ځکه له آبابو څخه شمېرل سوي دي چي په دې وخت کې پر ځان زور راوستل اېه تکلف نوزد سر، غلط کول او د څو مرضونو سبب گرځي کوم چي د حکمت او ساينس بحث دی)، ⑤ بلا ضرورت دې خبرې نه کوي.

د قضاء حاجت مکروهات

﴿٢٥﴾ وَيُكْرَهُ تَغْرِيسُ أَوْ مَكْرُوهٍ تَحْرِيْمِي دې (د استنجاء کولو په وخت کې) اسْتِقْبَالَ الْقَبْلَةِ وَاسْتِدْبَارُهَا مَخَافَةَ كَيْدِ قَبْلِي وَطَرَفِ تَو (يا) شاکول د قبلې و طرف ته و لَوْرِى الْمُسْتَبَانِ که څه هم په آبادۍ کې اشته اوې وَ اسْتِقْبَالَ عَيْنِ السَّنَسِ وَالْقَمَرِ وَ مَهَبِ الرِّيحِ او (همدلرنگه مکروه دي) مخامخ کېدل د لمر و ټکۍ ته او سپوږمۍ ته او (مخامخ کېدل) د باد چلېدلو و طرف ته وَيَكْرَهُ أَنْ يُهْوَلَ أَوْ يُتَفَوَّطَ او مکروه دي دا چي مټيازي (بولي) يا گندگي (لوري بولي) و کړي فِى النَّاءِ وَالْبَلِّ وَالْجَبْرِ وَالطَّرِيقِ وَ تَحْتَ شَجَرَةٍ مُشْرِقَةٍ په اوبو او سایه او غار (سوري) لولاره کې او تر مېوه داره درختي لاندي وَالْهَوْلُ قَانِئًا إِلَّا مِنْ عَذْرٍ او (همدلرنگه مکروه دي) په ولاړه مټيازي کول مگر د يو عذر په وجه.

لغات: ﴿البليان﴾ آبادي، عمارت، ﴿مَهَبٌ﴾ داسم ظرف صيغه ده: د باد (هوا) چلېدلو ځای. د باد چلېدلو ظرف، ﴿يَتَهَوَّطُ﴾ د تفعل له بابو د واحد مذكر غائب مضارع معروف صيغه ده: غاښ کول. لوی اودس ماتول، ﴿يَلَنُ﴾ سایه، جمع: أَظْلَالٌ، ﴿يَجْزُو﴾ غار، د خزندو او کوچني حیواناتو د اوسېدلو غار. (معجم الوسيط)

تشریح: ① داستنجاء کولو پر مهال قبلې ته مخ یا شا کول مکروه تحریمي دي، برابره ده استنجاء کونکي په خلاص ځای کي کښيني او که په بیت الخلاء وغیره کي کښيني؛ ځکه په حدیث شریف کي له دې څخه منع سوې ده، او که د بیت الخلاء "قدم ځای" د قبلې و طرف ته جوړ سوې وي او مجبوري وي، نو څومره چي ممکنه وي مخ گرځول پکار دي، تر دې چي بچیان هم د قضاء حاجت لپاره د قبلې پر طرف نه کښنول پکار دي، ② همدارنگه په داسي ځای کي استنجاء کول چي لمر یا سپوږمۍ دده مخ ته وي، مکروه دي، او که په بند ځای کي د لمر یا سپوږمۍ استقبال راځي او هغوی نه لیدل کیږي، نو بیا مکروه نه دي، دلته داستقبال قید لگول سوی دی، له دې څخه معلومه سوه چي د لمر یا سپوږمۍ و طرف ته شا کول مکروه نه دي، ③ د هوا (باد) و طرف ته مخ کول مکروه دي؛ ځکه په دې صورت کي به گندگي دده پر طرف راسي او دئ به ناپاکه کړي، ④ په روانو یا ولاړو اوبو کي یا دیو حیوان په غار کي قضاء حاجت (تشی یا کي متیزي) کول مکروه دي. په دې کي څه تفصیل دی: په ولاړو لږو اوبو کي حرام دي، په ولاړو ډېرو اوبو کي مکروه تحریمي دی او په روانو (جاري) لوبو کي مکروه تنزیهي دی (عمدة الفقه)، ⑤ په کومه سایه کي چي خلک کښيني، هلته قضاء حاجت کول، ⑥ په عامه لاره کي قضاء حاجت کول، ⑦ تر مېوه داره درختي لاندې، ځکه که مېوه را ولوبېږي، نو ککړه او خراپه به سي او مال به ضایع سي، ⑧ بېله عذره په ولاړي متیزي کول، خو که یو عذر او مجبوري لري (مثلا ملاپ درد کوي)، نو بیا په ولاړي متیاز کول مکروه نه وي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۰۱، مواقی الفلاح مع الطحاوی ص: ۲۹)

﴿۳۶﴾ وَيَخْرُجُ مِنَ الْخَلَاءِ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَىٰ اَوْ لَه بَيْتِ الْخَلَاءِ شَخْخَه دې راو وځي په خپل راسته پښه سره ثُمَّ يَقُولُ اَوْ بِيَادِي (دادها) ووايي اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنِّي اَلْاَذَى وَعَاقَانِي ټوله تعريفونه (خلص) هغه الله جلّال له ده دي چي ناپاکي (یا تکلیف) یې راڅخه لیري کړی او عافیت (صحت) یې را کړی.

لغات: ﴿الاذی﴾ ضرر من شی، تکلیف ورکونکی شی، والضرر الذی یصیب الانسان فی بدننه اذ فی نفسه (معجم لغة الفقهاء)، مراد ځني فضلات دي چي که د انسان په بدن کي پاته سي نو بلندي او نفسي

تکليف او مرض ورته رسيږي. ﴿عَاقَانِ﴾ دمفاعلي له بابه دواحد مذکر غائب صيغه ده: له آفاتو او امراضو څخه خوندي کول. صحت (روغتيا) وړبخښل، يعني دغذا دمفیدو اجزاؤ په باقي پرېښوولو سره يې ماته صحت وښخښی چي که دفضلاتو سره هغه خاص اجزاء هم وتلي وای. نو د هلاکت خطر وه. (مقامي الفلاح ص: ۳۱)

قشريح: مصنف رَحْمَةُ اللهِ فرمايي چي له بيت الخلاء څخه دراوتلو په وخت کي دي اول راسته پښه رابلسي نو مذکوره دعاء دي وايي "الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنِّي الْاُذَى وَاعَانَئِي". يعني هغه الله ﷻ لره دي حمد لو ښاء وي چي دافضلات يې ما څخه ليري کړه چي که هغه خارج سوي نه وای نو قسما قسم نلروغی. به پيدا سوي وای او کومه غذا چي زما لپاره مفیده وه، هغه يې باقي پرېښوده او صحت (عافيت) يې ته راوښخښی. له دې دعاء څخه مخکي به نبي کریم ﷺ "غُفْرَانُكَ" هم ويل چي اي الله تعالی! بڅښنه غواړم پر دې چي څومره وخت په بيت الخلاء کي تېر سو. په هغه کي مو دالله تعالی ذکر نه وکړی سو. (شفا، الارواح)

فَصْلُ فِي الْوُضُوءِ

(دا) فصل په (بيان د احکمو د) اوداسه کي دی

تشریح: مصنف رَحْمَةُ اللهِ د استنجاء او د هغه له احکمو څخه تر فارغېدلو وروسته اودس او د هغه ملحقات بیا پاتوي او تر دې وروسته بیا د غسل احکام بیا پاتوي. اودس يې ځکه پر غسل مخکي کړی دی چي په قرآن کریم کي هم اول داودس بیان سوی دی او بیا د غسل، الله تعالی فرمایلي دي: ﴿فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ﴾ المائدة: ۱۶ او تر ديسې وروسته يې فرمایلي دي ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ جُلُبًا فَأَغْسِلُوا﴾ المائدة: ۱۶. لوبله وجه يې داده چي د اوداسه محل (يعني د اودس تنهنه) د غسل محل (يعني د بدن) جزء دي او جزء پر کُل مخکي وي. او درېيمه وجه داده چي د اوداسه ضرورت د غسل په نسبت زيات پېښېږي. (حاشیه)

د اودس فرضونه

﴿۴۷﴾ أَرْكَانُ الْوُضُوءِ أَرْبَعَةٌ وَهِيَ قَرَأَتُهُ د اوداسه رکنونه څلور دي او همداد اوداسه فرضونه دي الْأَوَّلُ غَسْلُ الْوَجْهِ اول د منځ پرېول دي وَحَدُّهُ طَوْلًا مِنْ مَبْدَأِ سَطْحِ الْجَبْهَةِ إِلَى أَشْفَلِ الذَّقْنِ لود منځ حد په لوړوالي سره د تندي د سطح د شروع کېدو له ځايه (يا په بله وينا د روښتيدو د څه کېدو له ځايه) تر لاتني حصې د زني پوري دی وَحَدُّهُ عَرَضًا مَا بَيْنَ شَخْتَيِ الْأَذْنَيْنِ لود منځ حد په پلنوالي (بر) سره هغه (ټوله) حصه ده کوم چي د ډولرو غوړونو تر مينځ ده وَالثَّانِي غَسْلُ يَدَيْهِ مَعَ مَرْفَقَيْهِ او دويم فرض د خپلو ډولرو لاسونو پرېول دي د څنگلو سره وَالثَّالِثُ غَسْلُ رِجْلَيْهِ مَعَ كَعْبَيْهِ او درېيم فرض د خپلو ډولرو پښو پرېول دي د بجلکو سره وَالرَّابِعُ مَسْحُ رَأْسِهِ او څلورم فرض د خپل سر په څلورمه حصه بقلدي مسح کول دي.

لغات: ﴿روحه﴾ ① ډولر په ضم سره له وصاله څخه اخيستل سوی دی چي هغه مطلق نطفه او پاکوالي ته وايي. ② ډولر په فتحه سره هغه شي ته وايي چي د هغه په زړه يې باکي حال له کړل سي.

او د شریعت په اصطلاح کې د وضوء معنی ده: په مخصوصه طریقه سره اعضاء ثلاثه پربولل او سر مسح کول. ﴿غَسَلَ﴾ (دغین په فتح سره): پربولل، ﴿حَذَّه﴾ ددې ضمیر الوجه ته راجع دی. جمع: حَذُوْدٌ. او غَرَّضَا د طَوْلًا مقابل دی. ﴿سَطَحَ﴾ د هر شي ښکارنی (ظاهري) اړخ، پورتنی حصه، ﴿جَبَهه﴾ تنډی، جمع: جَبَاةٌ، ﴿ذَقَنَ﴾ زنه، جمع: اُذْقَانٌ، ﴿شَمَقَ﴾ تشیه د شَحْمَةٍ ده: ددې خپله معنی ده: دوازګمي ټوټه، کله چي يې نسبت د اُكُن (غوب) و طرف ته وسي، نو معنی يې ده: د غوب پوڅکی، نرمی، ﴿مِرْفَقِيه﴾ تشیه د مِرْقَئُ ده: څنګله، جمع: مَرَاثِقُ، ﴿كَعْبِيه﴾ تشیه د كَعْبُ ده: بجلکه، د پښې ګټی، جمع: كُفُوْبٌ و كَعَابٌ.

تشریح: ارکان جمع درکن ده، درکن لغوي معنی ده: قوي طرف، او اصطلاحي معنی يې ده: دشي هغه جزء چي شی (ماهیت) له هغه څخه جوړ سوی او پوره سوی وي، نو ارکان دشي هغه اجزاؤ ته وايي چي شی له هغوی څخه جوړ وي او په هغوی سره پوره وي، لکه اودس چي اعضاء ثلاثه (منج) لاسونو او پښو) له پربوللو او دسر له مسح کولو څخه مرکب دی، نو ځکه دا داودسه ارکان سوه او همدارکان داوداسه فرائض دي، فرائض جمع د فرض ده، فرض هغه حکم دی چي په هغه کي د کمي و زیاتوب احتمال نه وي او په داسي قطعي دلیل سره ثابت وي چي په هغه کي هيڅ ډول څه شک وشبه نه وي. مصنف رحمه الله اول د ارکان په ذکر کولو سره دهیئت ترکیبیه و طرف ته اشاره وکړه (چي اودس له همدې څلورو څخه مرکب دی) او بیا يې په فرائض سره د هغه شرعي حقیقت بیان کړی (چي د شریعت له رويه اودس په قطعي دلیل سره ثابت دی...).

لنډه دا چي په دې عبارت کي يې داودسه ارکان او دمنځ حدود بیان کړي دي، داوداسه څلور فرضونه دي: ① ټوله منځ پربولل، ② تر څنګلو پوري دواړه لاسونه پربولل، ③ دسر څلورمه حصه مسح کول، ④ تر بجلکو پوري دواړه پښې پربولل.

د منځ حدود: وحده الخ: په اوږد سره دمنځ حد د تنډي له شروع څخه یعنی چيري چي دسر دمنځ والا ورېښتان شنه سوي وي (یا په بله وينا دا د تنډي پر لور طرف چي عموماً له کومه ځايه دسر ورېښتان شروع کېږي له همدې ځايه تنډی او دمنځ حد شروع کېږي برابره ده پر هغه ځای ورېښتان وي او که نه وي انکه پک (منجی)، نو په اوږد له همدې ځايه منځ شروع کېږي) د زمني (ذقن) تر لاندې حصي پوري (په دې شرط چي ږیره ډېره ګڼه نه وي)، او په بره (پلنوالي) سره دمنځ حد دیوه غوب له نرمی څخه دبل غوب تر نرمی پوري دی. دا دمنځ حد او اندازه ده او ددې پربولل فرض دي.

مسئله (۱): د سترگو ظاهري حصه پر ټول ضروري دي، همدارنگه د سترگو هغه حصه کوم چي د پزي سره جوخته ده (يعني دسترگي د کونجانو ظاهره حصه) پر ټول ضروري دي، حتی که له سترگي څخه چغري راوځي او دسترگي په دې ښکاره کونج کي ودرېږي او کلکي سي، يا ختي او داسي بل شی پکښي ودرېږي، نو هغه ليري کول او اوبه ورسول ضروري دي.

څومره اوبه بهول (بيول) فرض دي؟

مسئله (۲): شرعاً د پرېلولو (غل) مفهوم تر هغه وخته پوري نه ثابتېږي تر څو چي کم از کم د اوداسه د اندامو تر لنډولو وروسته له هغوی څخه دوه څاڅکي نه وڅڅيږي، که دومره اندازۀ تقاطر هم نه وسي، نو د پرېلولو فرض نه ادا کېږي، مثلاً که څوک په واوره يا په يخي سره پښې او لاسونه لاندۀ کړي او هيڅ څاڅکي نه وڅڅيږي، نو دا کافي نه دي. (در مختار مع الشامی ج: ۱، ص: ۱۸۷ ط: دار الفکر).
مراقي الفلاح ص: ۳۲، کتاب المسائل ص: ۱۳۲)

د گڼو وړوځو حکم

مسئله (۳): که د يو چا وړوځي گڼي وي چي لاندینی څرمن (پوستکي) يې نه ښکاري بلکي وړوځو پټ کړی وي، نو صرف د وړوځو د پاسه اوبه بهول کافي دي، څرمن ته اوبه رسول ضروري نه دي، خو که څرمن يې ښکاري، نو بيا د پاسه اوبه بهول کافي نه دي. (شامي ج: ۱، ص: ۲۱۱ ط: زکريا، شامي ط: دار الکتاب ج: ۱، ص: ۱۹۰)

د اودس د فرضيت سبب

﴿۳۸﴾ وَ سَبَبُهُ اسْتِبَاحَةُ مَا لَا يَحِلُّ إِلَّا بِهِ او د اوداسه (د فرضيت) سبب د هغه شيانو د اباحت (روايت) طلب کول دي کوم چي نه حلالېږي (نه روا کېږي) مگر په اوداسه سره (يعني کوم عبادت چي بغير له اوداسه څخه روا نه دي مثلاً لمونځ او داسي نور. نو هغوی ځان ته روا کول د اوداسه د فرض کېلو سبب او دنيوي حکم دی) وَ هُوَ حُكْمُهُ الدُّنْيَوِيُّ او همدا د اوداسه دنيوي حکم دی وَ حُكْمُهُ الْآخِرِيُّ الشَّوَابُ فِي الْآخِرَةِ او د هغه اخروي حکم ثواب (حاصلېدل) دي.

نکات: ﴿حکم﴾ الاثر المترتب علی الشيء (هغه اثر کوم چي پر يوشمې مرتب سي). ﴿استباحه﴾ د استعمال د باب مصدر دی: د يو شي دروا کېلو (جائز کېلو) طلب کول.

تشریح: د اوداسه د فرض کېلو سبب د هغه فعل د کولو اراده ده کوم چي له اوداسه څخه بغير حلال نه وي (يعني اودس هغه وخت فرض کېږي اولازميږي کله چي څوک د هغه فعل اراده وکړي کوم چي بغير له لومړ سر څخه حلال لوړوانه وي) برابره ده هغه فعل فرض وي لکه لمونځ يا فرض نه وي لکه قرآن مجيد مه کول او داسي نور، نو په اوداسه سره دې شيانو روا کېدل او حلال کېدل، دا د اودس د دنيوي حکم دی چي

شوڪ اودس وکړي. دهغه لپاره په دنیا کي دا کارونه کول حلال سوه او په آخرت کي به ددې اوداسه په بدله کي ثواب ورته حاصل سي. دا د اوداسه آخروي حکم دی.

د اودس شرائط

﴿٢٩﴾ وَ شَرَطًا وَ جُوبُهُ الْعَقْلُ وَالْهُلُوعُ وَالْإِسْلَامُ او د اوداسه د واجبېدلو شرط عاقل کېدل او بالغ کېدل او مسلمان کېدل دي (يعني اودس پر هغه چا واجب او فرض دی چي عاقل، بالغ او مسلمان وي) وَ قُدْرًا عَلَى اسْتِعْمَالِ الْمَاءِ الْكَافِي او (بل شرط) قادر کېدل دي د کافي اوبو پر استعمال (يعني دومره لويه کوم چي کافي وي) وَ وَجُودُ الْحَدَثِ او د بې اودسيا موجودېدل دي (چي بې اودسه به وي) وَ عَدَمُ الْحَيْضِ وَالْبَقَاسِ او د حيض او نفاس نشتوالي دي (چي په حيض او نفاس کي به نه وي) وَ صَيِّقِ الْوَقْتِ او د وخت نه تېرېدل دي (لو که دا جمله پر "عدم الحيض..." عطف نه وي بلکي جلا جمله وي. نو معنی يې ده: د وخت تېرېدل).

نکات: ﴿حَدَث﴾ بې اودسيا (بې لوسي). د قهقار په اصطلاح کي هغه نجاست حکمي ته وايي چي په هغه سره اودس، غسل او تیمم ختمیږي (وړه بې لوسي لولويه بې لوسي).
تشریح: په دې عبارت کي د اوداسه د فرضيت شرطونه بيان سوي دي چي د اودس د فرض کېدو لپاره د اشیان شرط دي: ① عاقل کېدل، لهذا پر لېوني اودس فرض نه دی؛ ځکه چي پر لېوني لمونځ فرض نه دی. ② بالغ کېدل، لهذا پر بچي اودس فرض نه دی، ③ مسلمان کېدل، لهذا پر کفر اودس نسته. ④ په دومره اندازو پاکو لوبو بلندي قادر کېدل چي په هغه سره د اوداسه اتلغونه يو، يو ځل پرېول ممکن وي، لهذا که دومره لوبه وي لېکن اودس کونکي دهغه پر استعمال قدارنه وي مثلاً مريض وي، يا دومره مقلول لوبه خو وي او هغه جوړ (روغ) هم وي لېکن هغه لوبه ناپاکه وي، يا لوبه هم پاکي وي لېکن دومره نه وي چي ټوله اتلغونه يو، يو ځل په پرېول سي، نو په دې ټولو صورتونو کي پر هغه اودس فرض نه دی، ⑤ د حدث (بې لوسيا) موجودېدل يعني بې لوسه کېدل، لهذا که هغه اودس والا وي، نو بيا اودس ضروري نه دی، ⑥ له حيض او نفاس څخه پاکېدل، لهذا که ښځه د حيض يا نفاس په حالت کي وي، نو پر هغې اودس واجب نه دی، ⑦ د وخت نه تېرېدل، لهذا که وخت تېگ سي، نو بيا اودس واجب نه پاتېږي، مثلاً هر هغه لمونځ چي که هغه فوت سي نو قضاء يې نه رگرځي لکه د جنازې لمونځ، داختر ونو لمونځ، لهذا که وخت تېگ وي او دا بېرته وي چي که

اودس وكرم، دالمونځ به بالكل راڅخه پاته سي، نو اودس دي پرېږدي او په تيمم سره دي داسي لمونځ ادا وكړي.

يادونه: د "صَيِّقُ الْوَقْتِ" ترجمه اكثره شارحينو د پورته په څېر ليكلې ده يعنې "وخت نه تنگېدل" چې دا پر "عَدَمُ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ" د عطف كېدلو په وجه "عَدَمُ فَيَقِي الْوَقْتِ" دى، خو صاحب د "شفاء الارواح" د دې ترجمه داسي كړې ده "د وخت تنگېدل" چې د لمانځه وخت به تنگ وي، يعنې د وخت د داخلېدلو سره سم مستي اودس نه واجبيږي بلكي كله چې وخت تنگ سي نو بيا پر هغه اودس واجبيږي، لهندا كه وخت زيات وي، نو پر هغه وجوب نسته. (شفاء الارواح ص: ۲۷)

د اودس صحيح كېدلو شرائط

﴿وَدَّ﴾ وَ شَرَطُ صِحَّتِهِ ثَلَاثَةٌ اودا داسه د صحيح كېدلو شرطونه درې دي عُمُومُ الْبَشَرَةِ بِالنَّاءِ الطُّهُورُ عام كول (كنې اېستل) دي ټوله پوست په پاكو (پاكونكو) اوبو سره (يعنې دا داسه د اندامونو په ټوله ظاهري پوست او حصه باندې اوبه تېرول او لنډول) وَ انْقِطَاعُ مَا يَنْفِيهِ مِنْ حَيْضٍ وَ نِقَاسٍ وَ حَدَثٍ او ختمېدل دي دهغه شيانو كوم چې دا داسه منافي دي يعنې حيض، نفاس او بې اودسيا وَ زَوَالُ مَا يَنْتَعِزُّ وَ وُضُوءُ الْمَاءِ إِلَى الْجَسَدِ كَشَمِّهِ وَ شَحْمِهِ او زائلېدل (نه موجودېدل) دي د هغه شيانو كوم چې بدن ته د اوبو رسېدل منع كوي لكه موم (شمه) او وازگه.

لغات: ﴿عُمُومٌ﴾ د نصر د باب مصدر دى: عام كېدل، شاملېدل، او د دې په صله كي چې باء ذكر سي لكه دلته "هالنساء"، نو معنى يې ده: (ټولولو، عامول، ټولولو، شاملول، ﴿البشرة﴾ څرمن، پوست (پوستكى)، د څرمني ظاهري حصه (دانساني پوستكي ښكاره سربېره برخه)، ﴿شحم﴾ موم (زرمه او غوره مشهوره ماده ده)، ﴿شحم﴾ وازگه (واژه).

تشرېح: په دې عبارت كي يې د اوداسه د صحيح كېدلو درې (۳) شرطونه بيان كړي دي، يعنې د اوداسه د صحيح كېدلو حكم په هغه وخت كيږي كله چې دا درې سره شرطونه موجود سي: ① په اوداسه كي چې د كومو اندامونو پر ټول فرض دي (يعنې منځ، ډوله، لاسونه تر څنگلو پوري او ډوله پښې تر

بجلاکو پوري)، هغوی ته به په کلمله توگه پاکی اوبه رسول کيږي يعني په پوره توگه به پرېوړل کيږي، لهذا که دیوه ورېښته په اندازه هم څه حصه وچه پکښې پاته سي، نو اودس نه صحيح کيږي. ② دویم شرط دا دی چې کوم شيان داوداسه د صحيح کېدلو منافي دي، هغوی به داوداسه پر مهال نه وي يعني کله چې اودس کوي. په هغه وخت کې به حیض یا نفاس یا حدث نه وي لکه د متيازو قطرات به جاري نه وي؛ ځکه په دې شیتو سره اودس ماتيږي، لهذا تر څو چې دا شيان بند سوي نه وي، د هغه اودس نه صحيح کيږي. ③ درېیم شرط دا دی چې کوم شيان بلن ته له اوبو رسېدلو څخه ماته وي، هغوی به پرېدن لگېدلي نه وي، لکه د نوکټو رنگ کوم چې يې ښځې استعمالوي چې د هغه په لگولو سره بيانو کاتو ته اوبه نه رسيږي، لهذا داودس کولو په وخت کې د هغه ليري کول ضروري دي. کنې پاکی نه حاصلېږي، همدارنگه د شونډانو سورخي که سخته او گاته وي نو داودس لپاره د هغه صفا کول ضروري دي. همدارنگه موم، وازگه او داسې نور کوم چې بلن ته د لوبو له رسېدلو څخه ماته وي، که هغوی پرېدن لگېدلي وي، نو غل يا اودس نه صحيح کيږي. (کتاب المسائل ص ۱۲۵، درمختار مع الثانی ج: ۱، ص: ۱۲۲، ط: مصري)

فَصْلٌ (فِي تَمَامِ أَحْكَامِ الْوُضُوءِ)

(دا) فصل (داوداسه دا حکمو په تته کې) دی

تشریح: په دې فصل کې داوداسه د فرائضو تته بیانوي.

تام: د ضرب د باب مصدر دی: **تَمَامٌ الشَّيْءُ**: ماته به الشئ (په کوم څه سره چې شئ پوره کيږي): يعني د شي بشپړيزه، د شي تته، التمام: بشپړ والی، پوره والی.

د گني ډيري او نا گني (ونگړي) ډيري د ډېرولو حکم

﴿ ۵۱ ﴾ **يَجِبُ غَسْلُ ظَاهِرِ الْبَحِيَّةِ الْكَثَّةِ** واجب دي د گني ډيري ظاهري حصه پرېوړل **فِي أَصَحِّ مَا يُفْتَى بِهِ** په هغه صحيح ترين قول کې چې په هغه بقدي فتوی ورکول سوي ده **وَيَجِبُ إِنْصَالُ الْمَاءِ إِلَى بَسْرَةِ الْبَحِيَّةِ الْخَفِيَّةِ** او د لوبو رسول واجب دي د سپکي (نا گني) ډيري وڅرمني (پوست) ته **وَلَا يَجِبُ إِنْصَالُ الْمَاءِ إِلَى الْمُسْتَرْسِلِ مِنَ الشَّعْرِ عَنْ دَائِرَةِ الْوُجْهِ** او واجب نه دي د لوبو رسول (ډيري) و هغه ورېښتو ته کوم چې دمخ له فائري څخه (لامني) شمېرېدلي وي.

لغات: **اللحية الكثة** گنه بربره، جمع: **لُحَى**، **البقرة** (بفتح الباء والشين): دانسان د څرمني ظاهري حصه، ظاهري پوستکي، **مسترسل** داستعمال له بابه د فاعل صيغه ده، استرسل الشعر: وربستان سيده او راڅوړند کېدل (راڅرېدل)، مراد ځني د بربري راڅرېدلې وربستان دي کوم چي لاتدي سيده تللي وي، **دائرة** دايره، په معنی سره د احاطه.

تشریح: بربره دوه قسمه ده او د دواړو حکم جلا جلا دی: ① اللحية الكثة (گنه بربره): که د بربري وربستان دومره گن وي چي لاتدینی څرمن (پوستکي) یې نه ښکاره کیږي، نو حکم یې دای چي د هغې صرف ظاهري (پاسنی) حصه پرېولل فرض دي، تر بربري لاتدي څرمني ته اوبه رسول فرض نه دي، همدا صحیح او مفتی به منځ ته راځي.

② اللحية الخفيفة (سپکه ارنگې بربره)، که د بربري وربستان گن نه وي او تر وربستانو لاتدي څرمن لیدل کیږي، نو په دې صورت کي لاتدینی څرمني ته اوبه رسول فرض دي.

ولا يجب ایصال الخ: یعني د بربري کوم وربستان چي دمخ له دايرې او احاطې څخه وتلي یا په بله وينا لاتدي تللي او څرېدلې وي، د هغوی پرېولل یا مسح کول فرض نه دي، بلکي د هغوی صرف مسح کول سنت دي، او پرېولل د هغو وربستانو فرض دي کوم چي دمخ په محاذات کي راځي.

یادونه: په عبارت کي د "مألفی" په قول سره یې غیر مفتی به اقول ایستلي دي او هغه دا دي: ① د گني بربري درېیمه حصه پرېولل فرض دي، ② څلورمه حصه یې پرېولل فرض دي، ③ فقط مسح یعني لوند لاس پرې تېرول کافي دي، لېکن صحیح او مفتی به قول هغه دی کوم چي په عبارت کي ذکر سو چي د گني بربري صرف ظاهري پاسنی حصه پرېولل ضروري دي. (مراعی الفلاح مع المصنوعي ص: ۳۴)

د ښونځانو ښکاره حصه پرېولل

﴿ ۵۴ ﴾ وَلَا إِلَإ مَا أَنْكَرْتُمْ مِنَ السَّقَاتَيْنِ عِنْدَ الْإِنْضَامِ اَوْنَه وَهغه حصې ته (د لوبور رسول واجب دي) کومه حصه چي د ښونځانو پټیږي (د ښونځانو) د یو ځای کولو (بنډولو) په وخت کي.

لغات: **انکرتم** دانفعال د باب ماضي معروفه ده، **انكتم** ټنگیږئ، **انكتما**: پټېدل، **انضمام** د انفعال د باب مصدر دی: (یو شی د بل شي) سره یو ځای کېدل، سره جوختېدل (سره بنډېدل)، الانضمام اسم مصدر دی: سره یو ځای والی.

تشریح: د ښونځانو د بنډلو په وخت کي چي د ښونځانو کومه حصه ښکاره (باندني) پاتېږي، د هغه پرېولل فرض دي او د بنډولو په وخت کي چي د ښونځانو کومه حصه پټیږي، د هغه پرېولل فرض نه دي ځکه هغه د خولې دنننۍ حصې سره متعلق ده.

که گوتي سره لگېدلي وي يا نوکان اوږده وي؟

﴿۵۳﴾ وَلَوْ اُنْضَتِ الْأَصَابِعُ اَوْ كَهَيِّ يَوْحَاى سَوِي (سره مېنټي) وي اَوْ طَالَ الظُّفْرُ فَقَطَّلِ الْاَنْبِلَةَ يانوک اوږد سوی وي چي د گوتي سر يې پټ کړی وي اَوْ كَانَ فِيْهِ مَا يَسْتَعْمُ الْهَاءُ كَعَجِيْنِ يا په نوک کي داسي شی وي کوم چي اوبه منع کوي لکه اوږه وَجَبَ غَسْلُ مَا تَخْتَهُ نو واجب دي دهغه حصې پر ټول کوم چي تر هغه لاندې ده (يعني تر نوک او هغه شي لاندې حصې ته اوبه رسول واجب دي).

لغات: ﴿اُنْضَتِ﴾ دانفعال له بابۀ د واحد مؤنث غائب ماضي معروفې صيغه ده: سره يوځای کېدل. سره جوختېدل. ﴿الظفر﴾ نوک. جمع: أَظْفَار. جمع الجمع: أَظْفَارُ. ﴿عَطَى﴾ د تفعيل د باب ماضي ده: پټول. ﴿العجين﴾ خيسته سوی اوږه. جمع: عَجْن. وچو اوږو ته "دَقِيْقٌ" وايي.

تشرېح: که گوتي په څه وجه دومره سره جوختي او سره لگېدلي وي چي بغير له جلا کولو څخه اوبه خپله د هغوی مينځ ته نه رسيږي. نو بيا د هغوی مينځ ته اوبه رسول فرض دي. او که گوتي په پيدايشي توگه سره مېنټي وي، نو د هغوی مينځ ته اوبه رسول فرض نه دي. همدارنگه که نوکان دومره اوږده وي چي تر هغوی لاندې د گوتو سرونه پټ وي، نو تر هغوی لاندې اوبه رسول فرض دي او تر څو چي د گوتو سرونو ته اوبه نه ورسول سي، تر هغه وخته پوري اودس نه صحيح کيږي. همدارنگه که داسي شی په نوکانو کي لگېدلی وي کوم چي بدن ته د اوبو له رسېدلو څخه مانع وي، نو د هغه ليري کول او نوکان په اوبو سره لنډول ضروري دي. لکه بنځه چي کله د اوږو اخېستل (اغېرل) کوي. نو په نوکانو کي يې اوږه لگيږي او بنديږي، نو په دې صورت کي اوږه پاکول او نوکانو ته اوبه رسول ضروري دي. (مراقى الفلاح ص ۳۵)

د خيرو حکم

﴿۵۴﴾ وَلَا يَسْتَعْمُ الدَّرَنُ وَخُسْرُ الْبَرَاغِيثِ وَنَحْوَهَا او نه منع کوي (داوېو رسېدل ايا په بدن او محتويات اخيري او د کيکو او داسي نورو (خزندو) گندگي (مثلاً د مچانو گندگي).

لغات: ﴿الدَّرَنُ﴾ خيره. چټلي. ﴿خُسْرُ﴾ گندگي. فضله. غايظه مواد. ﴿براغيث﴾ جمع د بُرْعُوْتْ ده: کيکه. مشهوره خزنده ده.

تشرېح: يعني خيره او د کيکي. غوماشي. مچ او داسي نورو گندگي بدن ته د اوبو له رسېدلو څخه مانع نه دي. لهذا که د چا په نوکانو کي خيره بنده وي يا د چا پر اندامونو خيره يا د مچ، غوماشي او داسي نورو گندگي لگېدلي وي. نو د هغه ليري کول فرض نه دي او که په اودس سره د اشيان ليري نه سي. نو اودس صحيح کيږي.

تنگه گوتمی وغیره ښورول

﴿ ۵۵ ﴾ وَيَجِبُ تَغْرِيلُ الْخَاتَمِ الْقَاطِعِ او واجب دي د تنګي گوتمی ښورول (حرکت ورکول).

تشریح: که گوتمی تنګه وي، نو په اوداسه کي د هغې ښورول ضروري دي چي تر هغې لاندي گوتي ته اوبه ورسېږي. او که گوتمی تنګه نه وي، نو بيا يې ښورول مستحب دي. ضروري نه دي. همدا حکم د ګړۍ (ساعت) او ښکريو دی.

د درمل له پاسه د اوبو تېرولو حکم

﴿ ۵۶ ﴾ وَلَوْ صَرَّاهُ غُسْلُ شُقُقٍ رَجْلَيْهِ او که نقصان کوي اودس کونکي ته د خپلو دواړو پښو

د چاودو پرېرول جَازِ اَمْرًا اَلْبَاءُ عَلَى الدَّوَاءِ الَّذِي وَضَعَهُ فِيهَا نو جائز دي د اوبو تېرول پر هغه دواړو کوم چي يې په چاودو کي اېښي وي.

تشریح: که د يو چا په پښو کي چاودې وي چي په هغه کي يې دوا اچولې وي او تر دوا لاندي يعني چاودو ته اوبه رسول نقصان کوي. نو صرف د پاسه د اوبو په تېرولو سره دده اودس کيږي او که پر چاودو اوبه تېرول هم نقصان کوي. نو مسح کافي ده او که له مسح څخه هم عاجزه وي. نو هغه ځای دي پرېږدي. لنډه دا چي له دې شيانو څخه کوم شی که نقصان نه کوي نو څومره قدر چي نقصان نه کوي هغه به کوي. تر دې چي که ښي اوبه نقصان کوي او ګرمي اوبه نقصان نه کوي او پر ګرمو اوبو هغه قاهره وي. نو پر هغه د ګرمو اوبو استعمالول لازميږي. (حاشیه)

تر خړيلو وروسته به مسح او پرېرول نه را ګرځول کيږي

﴿ ۵۷ ﴾ وَلَا يُعَادُ الْمَسْحُ وَلَا الْغُسْلُ عَلَى مُوضِعِ الشَّعْرِ بَعْدَ حَلْقِهِ او نه به را ګرځول کيږي

مسح او پرېرول د وړېښتو پر ځای، د هغوی له خړيلو څخه وروسته (يعني که له اودس کولو څخه وروسته يو ځای و خړيل سي. نو هغه ځای به بيرته نه پرېرول کيږي يا به نه مسح کول کيږي اکه چي هغه مسح غوښتي) وَلَا الْغُسْلُ بِقَبْضِ ظُفْرٍ وَ شَارِبٍ او نه (به را ګرځول کيږي) پرېرول د نوکانو او برېټونو په پرېکولو سره.

لغات: ﴿حَلَقَ﴾ د ضرب د باب مصدر دی: خړيل (خړيل).

تشریح: که څوک اودس وکړي. بيا سر و خړي. يا تر غسل کولو وروسته سر و خړي که څه هم د جنابت غسل وي. نو دويم وار د سر مسح کول يا پرېرول ضروري نه دي. همدارنگه که تر اودس کولو وروسته نوکان پرېکړي. يا برېټونه پرېکړي. نو دويم وار تر نوکانو لاندي حصه پرېرول يا برېټونه پرېرول ضروري نه دي.

فَصْلٌ فِي سُنَنِ الْوُضُوءِ

(ب) فصل په (بیان د) ستونو داوداسه کي دی

داوداسه ستونه

﴿۵۸﴾ يُسَنُّ فِي الْوُضُوءِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَيْئًا سَنَتُ دِي پِه اوداسه کي اتلس (۱۸) شیان
غَسْلُ الْيَدَيْنِ إِلَى الرُّسْغَيْنِ (۱) دواړه لاسونه تر مروندو پوري پرېولل.

لغات: ﴿ثمانية عشر﴾ داسمېر د حصر لپاره نه دی یعنې ددې مطلب دانه دی چې د اوداسه ستونه صرف
همدا اتلس (۱۸) دي، بلکې د طالباتو د آستۍ لپاره یې دافرمايلي دي. حصر مقصود نه دی.
﴿الرُسغین﴾ تشبیه د رُغ ده: مروند.

تشریح: له دې ځایه داوداسه ستونه او مستحبات بیانوي. داوداسه په شروع کي دواړه لاسونه تر مروندو
پوري پرېولل سنت دي، بعضي علماؤ د احکم د "استیقاظ" په قید سره مقید کړی دی، یعنې کله چې څوک
له خوب څخه راوښ سي نو اول دي خپل لاسونه پرېولي، مصنف رَجَاءُ الله د مطلقاً ست گرځولي دي او په
دې کي دخوب او علم خوب هیڅ قید نسته، همدا صحیح ده، لېکن له وښېدو څخه وروسته ددواړو
لاسونو د پرېولو تاکید په حدیث کي راغلی دی. (حاشیه)

مسئله: که دیو چا د یقین یا یې غالب گومان وي چې لاس مي ناپاکه دی، نو په اوبو کي د لاس اچولو څخه
مخکې د لاسونو پرېول فرض دي، بغیر له لاس پرېولو څخه که اوبو ته لاس فته کړي، نو اوبه مردارېږي او
که د لاس د ناپاکوالي صرف احتمال وي، نو لاس پرېول سنت مؤکده دي، که له پرېولو څخه بغیر اوبو ته
لاس واچوي. لوبه نه مردارېږي او که لاس بالیقین پاک وي، نو بیا هم اوبو ته د لاس اچولو څخه مخکې
پرېول مستحب دي.

بسم الله ويل

﴿۵۹﴾ وَالشَّيْءُ اِبْتِدَاءً او (داوداسه په شروع کي) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ويل.

لغات: ﴿التسمية﴾ د تفعیل د باب مصدر دی، ددې باب څو معناوي دي چې له هغوی څخه یو
معنی ده: بسم الله... ويل.

تشریح: د اوداسه په شروع کي بسم الله ويل مطلقاً سنت دي او د هر اندام د پرېوللو په وخت کي بسم الله ويل مستحب دي؛ ځکه په دريو امورو سره د اوداسه شروع کول سنت دي: ① نیت، ② بسم الله ويل، ③ او د لاسونو پرېول (د نیت ذکر به وروسته راسي). او دلته د الله په هر ذکر سره د بسم الله سنت اداء کيږي، لهندا که د اودس په شروع کي د بسم الله پر ځای الله اکبر يا الحمد لله يا لا اله الا الله ووايي. نو هم د بسم الله ويلو سنت اداء کيږي (مطحاوي)، او له اسلافو څخه دا الفاظ نقل سوي دي "بسم الله العظيم والحمد لله على دين الاسلام" او بعضي علماء فرمايي چي دا الفاظ له نبي کریم ﷺ څخه منقول دي، (حاشیه) او صاحب د "انوار الايضاح" ليکلي دي چي په بعضي احاديثو کي پر دې موقع د "بسم الله والحمد لله" ويلو فضيلت وارد سوي دی. (طبرانی منیر ج: ۱، ص: ۱۳۱، حديث رقم: ۱۹۶)

که په شروع کي د بسم الله ويل هېرسي؟

مسئله (۱): که د اوداسه په شروع کي له چا څخه بسم الله هېرسي، نو غوره داده چي کله ور په ياد سي، نو بِسْمِ اللَّهِ اَوَّلُهُ وَاخِرُهُ دي ووايي. (شمي ج: ۱، ص: ۱۰۲، ط: مصري، کتاب المسائل ص: ۱۴۰)

که د اوداسه ځای په بيت الخلاء کي وي نو د بسم الله ويلو حکم

مسئله (۲): که د اودس کولو ځای په بيت الخلاء کي وي (کوم ته چي تېج باتروم وايي)، نو هلته که نجاست مخامخ نه وي، نو د اودس کولو په وخت کي په ژبه سره بسم الله ويلای سي، لېکن که نجاست ښکاره وي، نو په ژبه سره دي بسم الله نه وايي، بلکي په زړه کي دي يې وايي، همدارنگه د عورت ښکاره کېدلو په حالت کي په ژبه سره بسم الله ويل منع دي. (تنقيح الامم ج: ۱، ص: ۲۰۲، کتاب المسائل ص: ۱۴۰)

مسواک وهل

﴿٦٠﴾ وَالسَّوَّاءُ فِي ابْتِدَاءِ اَوْ د اوداسه په شروع کي مسواک وهل وَلَوْ بِاَلِاصْبُوعِ عِنْدَ

فَقْدِهِ که څه هم په گوته سره وي د مسواک د نشتوالي په وخت کي.

لفظان: ﴿السَّوَّاءُ﴾ داغبونو صفا کولو لرگی، جمع: سَوَّكٌ، همدامعنی: السَّوَّاءُ ده،

جمع: سَوَّاءُک.

تشریح: په صحيح حديث سره دا خبره ثابته ده چي کوم لمونځ په مسواک سره سوی وي، هغه د غیر مسواک والا لمونځ څخه اوريا چنده زيات فضيلت لري، په اوداسه کي د مسواک وهل وخت له

اودس شروع کولو څخه مخکې دې چي مخکې ووهل سي (حاشیه). او په عمده الفقه کي يې دنهايه او فتح القدیر په حواله سره ليکلي دي چي وخت يې دا دی چي دخولې پرېوللو په وخت کي ووهل سي او دا کثرو عمل پر همدې قول دی؛ ځکه په دې کي صفایي ښه راځي، دواړه قولونه راجح دي او پر دواړو دعمل گنجایش ست، غوره داده چي د کوم چا اوړی (ووری) او غاښونه ونه کوي، هغه دي له اودس شروع کولو څخه مخکي مسواک وهي او که د چا اوړی ونه نه کوي، هغه دي يې دخولې پرېوللو په وخت کي وهي.

که مسواک موجود نه وي، نو ضرورتاً دي گوته یا برش وکارول سي، په دې سره هم دمسواک ثواب حاصلیږي، لېکن که مسواک موجود وي، نو بیا په مذکوره شيانو سره د سنت ثواب نه حاصلیږي. دا خبره هم یاد ساتل پکار دي چي څرنګه دسړيو لپاره مسواک وهل سنت دي، همدارنګه دښځو لپاره هم مسواک وهل سنت دي، خو بیا هم که یوه ښځه دطبعي میلان په وجه د مسواک پر ځای بل شی لکه برش وغیره دمسواک په نیت استعمال کړي، نو ان شاء الله هغې ته د مسواک ثواب حاصلیږي.

د مسواک له آدابو څخه دا دي چي مسواک به له ترخې درختي څخه وي؛ ځکه په داسي مسواک سره بلغم په ښه توګه لیري کیږي او سینه صفا کیږي او خوراک ښه هضم کیږي، دهرې درختي په لرګي سره مسواک وهل صحیح دي، ماسواله انار او بانس څخه چي فقهاؤ له هغه څخه منع کړې ده؛ ځکه له هغه څخه د نقصان خطر ست، او دمسواک اوږدوالی باید په شروع کي یوه لوېشت وي، تر لوېشت به زیات نه وي او پلنوالي (پندوالي) به يې د ګوتي په اندازه وي، همدارنګه له خوب څخه دراوښېدلو په وخت کي، یا یو مجلس او مجمع ته د تللو په وخت کي، یا د قرآن شریف یا حدیث شریف د ویلو په وخت کي هم مسواک وهل مستحب دي او دمسواک ډېر فضایل دي.

د مسواک وهلو طریقه: داده چي مسواک دي په راسته لاس داسي ونیسي چي خچۍ گوته تر مسواک لاندې راسي او بته گوته دمسواک دسر پر برابر راسي او پاته درې ګوتي دمسواک دپاسه راسي، بیا دي اول پر پانسي غاښونو له راسته طرف څخه مسواک مږل شروع کړي کله چي پر پانسي غاښونو مسواک ومږي، بیا دي همدارنګه پر لاندیني غاښونو له راسته طرف څخه مسواک ووهي، دا یو وار سو، همداسي دي درې وار وکړي او هر وار دي مسواک له خولې څخه راباسي او هغه دي نڅوړي او په نوو اوبو سره دي یې لندوي، ژبه او تالو دي هم په مسواک سره صفا کوي او مسواک دي د غاښونو پر هر ض (بر) باندې وهي نه پر طول یعنی مسواک دي پورته او کښته پر غاښونو مږي؛ ځکه په دې سره اوړی (ووری) ازخمي کیږي او ونه راوځي. (شفا، ۱۷۰۷ ج)

خوله او پزه پرېولل

﴿ ٦١ ﴾ وَالْمُضْمَضَةُ ثَلَاثًا وَلَوْ يَغْرِفُهَا او درې واره خوله پرېولل (په خوله کې اوبه اچول او رغړول) که څه هم په يوه لپه سره وي وَالْإِسْتِنْشَاقُ بِثَلَاثِ غُرَفَاتٍ او پزه پرېولل (په پزه کې اوبه اچول) په درېو لپو سره.

لغات: ﴿الْمُضْمَضَةُ﴾ د فعللي د باب مصدر دی: په خوله کې اوبه اچول او ښورول، چي زموږ په اصطلاح "خوله پرېولل" ورته وايي، ﴿الِاسْتِنْشَاقُ﴾ د استعمال د باب مصدر دی: په پزه اوبه کښول، يعني پزه پرېولل. ﴿غُرْفَةٌ﴾ د دې لفظ له معنواو څخه يوه معنی ده: په لپه کې را اخيستل سوي اوبه. يوه لپه اوبه.

تشرېح: په اصطلاح کې د مضمضه معنی ده: اوبه په ټوله خوله ګرځول. مضمضه سنت مؤکده ده، که څوک بېله غږه دهغه د پرېښوولو عادت جوړ کړي، نو ګنهګاره کيږي، د مضمضه حدادی چي دننه ټولي خولې ته اوبه ورسېږي، اوبه په خوله کې ګرځول او دباندې پاشل شرط نه دي. لېکن دباندې پاشل يې افضله دي. او "درې واره خوله پرېولل" او "هر وار نوي اوبه را اخيستل" سنت دي، دا دوه جلا، جلا سنتونه دي. نو که يو وار په لپه کې اوبه را واخلي او په هغه يوه لپه سره درې واره خوله پرېولي، نو په دې سره "د خولې پرېوللو" سنت خواداء کيږي، لېکن "د هر وار نوي اوبه را اخيستلو" سنت نه په اداء کيږي.

وَالْإِسْتِنْشَاقُ إِلَخ: د استنشاق اصطلاحي معنی ده: دننه پزي ته اوبه رسول. استنشاق هم سنت مؤکده دی. پزي ته داوبو داچولو په وخت کې په ساه سره اوبه کښول شرط نه دي او د استنشاق سنت هغه وخت اداء کيږي، کله چي په درېو لپو سره اوبه په پزه کې واچوي، لهندا که يوه لپه اوبه را واخلي نو هغه درې واره پزي ته کش کړي، نو د استنشاق سنت نه اداء کيږي. (شفاء الارواح)

﴿ ٦٢ ﴾ وَالْمُبَالَغَةُ فِي الْمُضْمَضَةِ وَالِاسْتِنْشَاقِ لِغَيْرِ الْقَائِمِ او مبالغه کول د خولې په پرېوللو او د پزي په پرېوللو کې د غیر روژتي لپاره (د روژتي لپاره دانت نه دي).

لغات: ﴿مُبَالَغَةٌ﴾ د مفاعلي د باب مصدر دی: په يو کار او يوشې کې زياتوب کول. پوره کوښښ پکښې کول.

تشرېح: په مضمضه کې د مبالغه کولو مطلب دا دی چي اوبه غرغره کړي يعني حلق (ستوني) ته اوبه ورسوي او په خوله يې ګرځوي، او په استنشاق کې مبالغه کول دا دي چي د ساه په ذريعه اوبه کش کړي نو د پزي دننه نرمې حصې ته يې ورسوي (يا په بله وينا داچي اوبه کش کړي تر دې د پزي بېخ ته

وخبري، خو که څوک روژه داره (روژتې) وي، نو هغه دي په مضمضه او استنشاق کي مبالغه نه کوي؛ ځکه په دوی کي په مبالغه کولو سره دروژي ماتېدلو احتمال سته.

د بريږي خلالول

﴿ ٦٣ ﴾ وَتَخْلِيلُ الْبَيْحَةِ الْكُتَّةِ بِكَفِّ مَاءٍ مِنْ أَسْفَلِهَا او د گنهي بريږي خلالول په يوه ورغوي (يوه لپه) اوبو سره د لاندي خوا څخه د بريږي (يعني گنه بريږه په يوه لپه اوبو د لاندي طرف څخه خلالول، د اهم سنت دي).

لغات: ﴿تخليل اللحية﴾ لنډې گوتي د بريږي د وړبښتو په مينځ دننه کول، په بريږه کي لنډې گوتي تېرول، ﴿کف﴾ ورغوی سره د گوتو، چي اصطلاحاً موږ ورته ”لاس“ وايو، جمع: اُكْفٌ و كُفُوفٌ. **تشرېح:** د مخ له درې واړه پرېولو څخه وروسته د خلال وخت دی، په ډېره کي د خلال سنت طريقه داده چي په راسته لاس کي اوبه راواخلي او تر زني لاندي يې په وړبښتو ورننه کړي بيا دغه لنډې گوتي د زني لخوا څخه لاندي په بريږه دننه کړي او په بريږه کي يې تيري (راکش) کړي لوړ طرف ته يې راولي.

د گوتو خلالول

﴿ ٦٣ ﴾ وَتَخْلِيلُ الْأَصَابِعِ او د (ټولو) گوتو خلالول.

لغات: ﴿تخليل الأصابع﴾ د گوتو په مينځ کي اوبه تېرول. **تشرېح:** يعني د دواړو لاسونو او دواړو پښو ټوله گوتي خلالول هم سنت دي، د لاس په گوتو کي د خلال طريقه داده چي د يوه لاس ورغوی د بل لاس پر شا د پاسه کېښېږدي او د پاسني لاس لنډې گوتي د لانديني لاس د گوتو په مينځ کي واچوي او راکش يې کړي، او د پښې د خلال لپاره دي د چپه لاس خچې (خچنه) گوته استعمالوي چي د پښې د ټولو گوتو په مينځ کي دي هغه داخلي او راکشوي او غوره داده چي د راسته پښې له خچې (خچنې) گوتي څخه خلال شروع کړي او د چپه پښې پر خچې گوته يې ختم کړي. (در مختار مع الشامې ج ١١، ص ٢١٤، ط ١، دار الکتب، کتاب المسائل ص: ١٢٢)

درې واړه اندامونه پرېولل

﴿ ٦٥ ﴾ وَتَخْلِيلُ الْفُئُلِ او پرېولل درې ځلي کول (يعني هر تنام درې واړه پرېول).

تشرېح: په اودس کي چي د کومو اندامونو پرېولل فرض دي لکه مخ، ډولړه، لاسونه او ډولړه پښې، هغوی درې، درې واړه پرېولل سنت دي، يو وار ټوله پرېولل فرض دي، تر هغه وروسته دوه واړه نور پرېولل د صحيح مذهب مطابق سنت موکده دي، او په مسح کي زموږ په نيت تکرار نسته، نو ځکه يې

دلته "تَلِیْثُ الْعَشْرِ" نه دي فرمایلي، او بېله ضرورته له دریو وارو څخه زیات پرېولل پکار نه دي، لېکن که چاته شک سي چي څو واره يې پرېولي دي، نو د زړه د اطمینان لپاره په زیاتو پرېوللو کي څه حرج نسته. (حاشیه، مراقی الفلاح مع الطحاوی ص: ۴۰)

د وسوسې مریض به په شک عمل نه کوي

مسئله: کوم څوک چي د وسوسې او وهم په مرض مبتلا وي او په بار، بار پرېوللو سره هم هغه نه مطمئن کیږي، پر هغه لازم دي چي له دریو وارو څخه زیات يې بالکل نه پرېولي او په خپل شک باتدي عمل نه وکړي، کنې وسوسه اچونکی شیطان به هغه هیڅکله په آرامه نه پرېږدي او که له دریو وارو څخه وروسته لوبه بهوي، نو دغه وسواسي کس گناهکاره کیږي هم. (شامي ج: ۱، ص: ۲۱۶، ط: دار الکتب)

د ټوله سر مسح کول

﴿ ٢٢ ﴾ **وَاسْتَيْعَابَ الرَّأْسِ بِالسَّحِ مَرَّةً** او (سنت دي) پوره سر نیول په مسح سره یو وار یا په بله رڼا: ټوله سر یو وار په مسح سره کنښل یعنی په ټوله سر یډي مسح کول

لغات: ﴿استیعاب﴾ په پوره توګه اخیستل، پوره نیول، راګېرول، احاطه کول، کنښ ایتل، صاحب د معجم یې داسي تعریف کړی دی: الاستیعاب: الأخذ بالشیء کله، یقال استیعاب العضو بالمسح: یعنی مسحه کله أجمع. (معجم لغة الفتاوى)

تشریح: زموږ د احنافو په نېز که څه هم د سر مسح فرض د څلورمي حصې په مسح کولو سره اداء کیږي، لېکن د ټوله سر یو وار مسح کول سنت دي، او که یو څوک بېله غږه د دې سنت په اداء کولو کي لا پروايي کوي، نو گناهکاره کیږي.

د مسح طریقه: داده چي دواړه لاسونه په نوو اوبو سره لاندې کړي او دواړه ورغوي او ګوتي د سر د مخ پر حصه کنښېږدي او د شا طرف ته یې داسي کش کړي چي پر ټوله سره لاسونه وګرځي، بیادي په دوو ګوتو سره دواړه غوږونه مسح کړي. (منحطوي)

او بعضي علماؤ بیا بله طریقه بیان کړې ده چي د هر لاس درې ګوتي یعنی خچۍ (خچنه) او د هغې د څنګ والا دوې ګوتي دي سره یو ځای کړي او د سر د مخ پر طرف دي یې کنښېږدي او د شا یعنی د څټ و طرف ته دي یې داسي کش کړي چي دواړه ورغوي او دواړه د شهادت ګوتي او بتي ګوتي له سر څخه لیري وي، تر دې وروسته دي دواړه ورغړي د شا (څټ) لخوا څخه د سر پر دواړو طرفونو کنښېږدي او د مخ طرف ته دي یې راکش کړي چي د ټوله سر مسح وسي، بیادي د شهادت په ګوتو سره د غوږو دننه حصه او په بتو ګوتو سره د غوږو د باندیني د شا حصه مسح کړي (حاشیه)

علامه طحطاوي رَجَنَهُ اللهُ فَرَمَايِي چي په دغه طريقه کي تکلف او مشقت دی او په سنت کي د دې هيڅ اصل نسته، لېکن په عمده الفقه کي يې د منحة الخالق على البحر الرائق په حواله سره ليکلي دي چي حضرت عائشې رضي الله عنها د نبي کریم ﷺ د مسح طريقه همداسي روايت کړې ده. نو ځکه صاحب د عمده الفقه فرمايلي دي چي دواړه طريقې صحيح دي، که په هره يوه عمل کوي. (شفا، الارواح)

د غوږونو مسح کول

﴿ ٦٤ ﴾ وَمَسْحُ الْأُذُنَيْنِ وَلَوْ بِبَاءِ الرَّأْسِ او دواړه غوږونه مسح کول که څه هم د سر (دمسح) په اُږبو سره وي.

تشرېح: د غوږو حکم د سر تابع دی. لهندا غوره داده چي په کومو اوبو سر مسح کړل سي. په هماغه سره غوږونه مسح کړل سي. بيا هم که څوک پر سر له مسح کولو څخه وروسته د غوږو لپاره جلا اوبه راواخلي نو هم صحيح دي. د غوږو مسح بالاتفاق سنت ده. لهندا په نه توگه غوږونه مسح کول پکار دي. (کتاب المسائل ص: ۱۲۲، رافعي على الشامي ج: ۱، ص: ۱۹، ط: دار الکتاب)

مسئله: که پنبه (پنبه) يا داسي بل شی د غوږو په سوږو کي ايښوول سوي وي. نورا ايستل يې مستحب دي. د شهادت گوتي د غوږو په سوږو کي اچول او بيا د غوږو په پېچونو کي گرځول پکار دي، او په ټټو گوتو سره د غوږو د باندنۍ د شا حصه پوره مسح کول پکار دي يعني د غوږو له زرميو څخه بيا لوړ طرف ته تر آخره د غوږو ټوله شاتني حصه. د دې لپاره چي که په دې ځايو کي څه خيره وي. هغه صفاسي، بعضي خلک صرف غوږو ته گوتي نژدې کړي او تش په نامه مسح وکړي. دا صحيح نه دي، په دې سره د مسح مقصد نه پوره کيږي. (تحفة الالهي ج: ۱، ص: ۳۶۲)

﴿ ٦٨ ﴾ وَالَّذِلْكَ وَالْوَلَاءُ او (داوداسه اندامونه) مږل او پرلپسې پرېوول (يعني چي يو اندام لا وچ سوی نه وي بل اندام پرېوول. دا دواړه هم سنت دي).

﴿الَّذِلْكَ﴾ د نصر د باب مصدر دی: مږل (مُږل). ﴿الْوَلَاءُ﴾ (دواړه په کسره سره) د مفاعلي د باب مصدر دی. وَالْيُؤَالِي الْمَوَالَاءُ وَلَا: پرلپسې کول. د کارونو په مينځ کي پرلپسې والی چي تر يوه وروسته سمدستي بل کول چي په مينځ کي يې څه خنډ رانه سي (نو مطلب دا چي اندامونه يو تر بل وروسته متصل او پرلپسې پرېوول چي په مينځ کي يې څه خنډ رانه ولي په دې توگه چي يو لا وچ سوی نه وي. بل پرېوولي). (معجم لغة

تشریح: صاحب د کتاب رحمه الله فرمایي چي داودس کولو پر مهال داوداسه اندامونه په ښه توګه مېرل (مېرل) هم سنت دي. همدارنګه اندامونه یو تر بل وروسته متصل او پرلپسې (پرله پسې) پرېولل هم سنت دي چي دیوه اندام دلوندوالي له وچېدلو څخه مخکي بل اندام سمدستي پرېولل سي.

نیت کول

﴿٦٩﴾ وَالنِّيَّةُ أَوْ نَيْتُ كَوْلٍ.

تشریح: له اودس کولو څخه مخکي داوداسه نیت کول سنت مقرر ده دی. د نیت لغوي معنی ده: اراده کول او اصطلاحی معنی یې ده: په زړه کي دیو کار کولو پخه اراده کول. داوداسه د نیت طریقۀ داده چي اودس کونکی داسي ووايي: "زه دې اودسې (بې اودسې) دليري کولو نیت کوم" یا داسي ووايي "زه د لمونځ قائلوم (اداء کولو) نیت کوم" یا "زه داوداسه نیت کوم" یا "زه د الله د حکم پر ځای کولو نیت کوم". د نیت محل زړه دی یعني په زړه کي دي دانیت وکړي. که چيري د نیت الفاظ په ژبه سره هم اداء کړي چي د زړه سره د ژبي فعل هم جمع سي. نو مشایخو دا ښه ګڼلې ده (حاشیه). کنې له نبی کریم ﷺ او صحابه وو. تابعینو او سترو امامانو څخه د نیت الفاظ په ژبه سره اداء کول په هیڅ روایت کي نه دي وارد سوي. (طحاوي. په حواله سره د شفاء الارواح)

په اندامونو کي د ترتیب خیال ساتل

﴿٤٠﴾ وَالسَّرْتِيبُ كَمَا نَصَّ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ أَوْ تَرْتِيبٌ (یعني په داسي ترتیب سره د اوداسه اندامونه پرېولل) لکه څرنګه چي الله تعالی په خپل کتاب کي تصریح کړې ده (یا په بله وینا: د کتاب الله د بیان سوي ترتیب موافق اودس کول).

تشریح: د مذکورۀ عبارت مطلب داده چي څرنګه ترتیب په قرآن کریم کي ذکر سوی دی چي اول مخ پرېولل. بیا دواړه لاسونه تر څنګلو پوري پرېولل. بیا سر مسح کول. بیا دواړه پښې تر بجلګو پرېولل. د همدغه ترتیب مطابق اودس کول هم سنت دي.

له راسته طرف څخه شروع کول

﴿٤١﴾ وَالْيَدَا عَاقِبَةُ الْيَدَايْنِ (په آخريامین او (سنت دي) شروع کول له راسته طرفونو څخه (یعني لول راسته لاس. راسته پښه لوداسي نور پرېولل) وَرُءُوسُ الْأَصَابِعِ (شروع کول په لاس پښه کي) د ګوتو له سرونو څخه وَ مُقَدِّمِ الرُّءُوسِ (شروع کول د سر په مسح کي) د سر له مخکيني طرف څخه

وَمَسْحُ الرَّقَبَةِ لَا الْحُقُومَ (او صرف) غاړه مسح کول، نه ستونی (حلق) وَقِيلَ: إِنَّ الْأَرْبَعَةَ الْأَخْيَرَةَ مُسْتَحَبَّةٌ او وړيل سوي دي: چي دا آخري څلور مستحب دي.

لغات: ﴿البداية﴾ (البداة، البدائة): په کسره دباء سره دی او په ضمه دباء سره هم يو لغت نقل سوي دی يعني البدائت. و د عربو عام حضرات په خپل تلفظ کي دالفظ په ياء سره وايي يعني البدائة: دَهْدَأَ يَهْدَأُ (فتح) له باب شخه اسم مصدر دی: شروع کول، مخکي والي (وړانديتوب) کول (صباح النير)، ﴿القيام﴾ جمع د مَيَمَّةٌ ده: راسته. ﴿الرقبة﴾ غاړه، جمع: بَرَاقِب، ﴿الحقنوم﴾ وچه مری، وچه غاړه، حلق (ستونی)، صاحب دمصباح ددي وضاحت داسي کړی دی: وَالْحُقُومُ هُوَ الْخَلْقُ وَمِنْهُ زَائِدَةٌ وَالْهَيْئَةُ خَلْقُهُم بِالْيَاءِ... قَالَ الرَّجَائِي:

الْحُقُومُ بَعْدَ الْقِيمِ وَهُوَ مَوْضِعُ النَّفْسِ وَلَيْسَ شَعْبٌ تَشْتَلِبُ مِنْهُ وَهُوَ مَخْرُجُ الْقَامِ وَالشَّرَابِ. (صباح النير)

تشریح: د لوداس هغه اتلانونه کوم چي دوه، دوه دي او پرېولل کيږي لکه لاسونه او پښې، نو په هغوی کي راسته پر چپه مخکي کول يعني راسته لاس او راسته پښه له چپه لاس او چپه پښې شخه مخکي پرېولل ست دي او کوم اتلانونه چي دوه دي لپکن هغوی نه پرېولل کيږي بلکي مسح کيږي يعني غوږونه، نو هغه دواړه يو ځای مسح کول ست دي، هملارنگه کوم چي يو اتلنام وي لکه مخ، نو هغه دي هم ټوله پر يوه ځای پرېولي، نه دا چي اول رسته طرف (راسته بلرځو) پرېولي او بيا چپه طرف، لوداسونو او پښو په پرېولو کي دي دگوتوله طرفه شروع کوي.

ومسح الرقبة إلخ: او ددواړو لاسونو دگوتو په شاسره غاړه مسح کول ست دي او پاته سو حلق دي نه مسح کوي: ځکه دا بدعت دي.

وقيل أن الأربعة إلخ: بعضي علماء فرمايلي دي چي له "البداة بالقيام..." شخه تر آخره چي دلته کوم څلور ستونه بيان سوي دي، هغه د مستحب درجه لري.

تر اوداسه وروسته په پرتوګ باندي اوبه پاشل

مسئله: تر اوداسه وروسته په پرتوګ او شرمگاه باندي څه اوبه پاشل (د لوبو ځمکي پرې پاشل) ښه کلو دی، چي وسوټ يې قطع سي. او داسي کول ضروري نه دي، ولې اُن بنهغ درجه واز اړه بالاء، اذاتوا، قطعاً هذه الوسوة حق إذا احسن بشي، من ذلك، أحاله على ذلك الماء، وقد روي أنس رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يصبغ إزاره بالاء، اذاتوا، وفي بعض الروايات قال: نزل غلي جديلاً فقط، وأمر بذلك. (مسجد هرمي)

فصل فی آداب الوضوء

(ا) فصل په (بیان د) آدابو داوداسه کي دی

تشریح: آداب جمع د آدب ده. لغوي معنی یې ده: ښه عادت، خوښ عادت، او په اصطلاح کي هغه کار ته وایي کوم چي نبي کریم ﷺ کله نا کله کړی وي (او په شرح هدایه کي دي: چي ادب هغه فعل دی کوم چي نبي کریم ﷺ یو واریا دوه ولره کړی وي، مېشتوب یې نه وي پرې کړی). حکم یې دا دی چي د هغه کونکي ته ثواب حاصلیږي او په پرېښوونکي باتلدي یې څه گناه او ملامتیا نسته.

داسي قسم فعل ته مستحب وغيره هم وایي، صاحب د "هون الفتاح شرح نور الايضاح" دلت د "آداب الوضوء" ترجمه په "مستحبات الوضوء" سره کړې ده.

داوداسه ادبونه

﴿۴۲﴾ مِنْ آدَابِ الْوُضُوءِ أَرْبَعَةٌ عَشَرَ شَيْئًا خَوَّارِلَس (۱۴) شیان داوداسه له آدابو څخه دي

الْجُلُوسُ فِي مَكَانٍ مُرْتَفِعٍ په لوړ ځای باتلدي کښېنل (چي مستعلي لوبه پر جله نه ولگيږي).

تشریح: داوداسه له آدابو څخه یو دا دی چي اودس کونکی په پورته ځای باتلدي کښېني. ددې لپاره چي د مستعملو اوبو له څاڅکو (قطراتو) څخه خوندي وي.

مخ پر قبله کښېنل

﴿۴۳﴾ وَاسْتَقْبَالَ الْقِبْلَةَ او مخ د قبلې و طرف ته کول (مخ پر قبله کښېنل).

تشریح: فرمایي چي مخ پر قبله اودس کول هم د اوداسه له آدابو څخه دي او د ثواب باعث دي.

مسئله: نن سبا په ځیني کورونو کي د لاس پرېوللو او داسي نورو لپاره په دېواله کي لوبه دوشۍ نصب کړل سوې وي او خلک بلاعذر په هغه کي په ولاړي اودسونه کوي. دا خلاف ادب دي چي د اوداسه د آدابو خلاف دي، غوره داده چي د اودس کولو په وخت کي مخ پر قبله کښېني. (انوار الايضاح)

له بل چا خغه مدد نه اخیستل

۴۳ هـ وَعَدِمُ الْاِسْتِعَانَةَ بِغَيْرِهِ اَوْ مَدَدَهُ غَوِيْتَلْ لَه بِل چا خغه.

تشریح: اودس خپله کول او له بل چا خغه مدد نه اخیستل هم داوداسه له آبابو خغه دي. دمدد اخیستلو دوه صورتونه دي: (۱) یو نا چي خپله هېڅ نه کوي بلکي ټوله کار بل څوک کوي چي اوبه هم هغه وړ اچوي او اندامونه هم هغه وړ مري او پرېولي، بلا عذره داسي کول مکروه دي. (۲) دویم صورت دادی چي اوبه بل څوک وړ اچوي او اندامونه هغه خپله پرېولي، نو په دې کي څه حرج نسته او نه دې ته خلاف اولی وایي: ځکه داسي نبي کریم ﷺ کړي دي. همدارنگه حضرت عثمان غني رضی الله عنه او سترو تابعینو رَضِیَ اللهُ عَنْهُمْ کړي دي. (شامي ج: ۱، ص: ۲۲۵، ط: دار الکتاب، طحطاوي)

دنياوي خبري نه کول

۴۵ هـ وَعَدِمُ الشَّكْلُكُمْ بِكَلَامِ النَّاسِ اَوْ خَبَرِيْ نَه كَوْل د خلگو په خبرو سره (يعني دنياوي خبري نه کول).

تشریح: داودس کولو په دوران کي دي بلا ضرورت دنياوي خبري هم نه کوي، که څه خبري ته ضرورت وي او دابره وي چي که خبره نه وکړم، هغه ضرورت به فوت سي، نو په داسي حالت کي خبره کول د ادب خلاف نه دي.

۴۶ هـ وَالْجَبْهُ بَيْنَ نِيَّةِ الْقَلْبِ وَفِعْلِ اللِّسَانِ اَوْ جَمْع كَوْل د زړه د نیت او د ژبي د فعل (وینا) تر مینځ (يعني په زړه او ژبه دواړو سره داوداسه نیت کول)

تشریح: مخکي دا خبره ذکر سوه چي له اودس کولو څخه مخکي داوداسه نیت کول سنت مؤکده دي او نیت د زړه ارادې ته وایي. او د زړه د نیت سره په ژبه هم د نیت الفاظ اداء کول به خبره ده چي د زړه سره د ژبي فعل هم جمع سي.

داوداسه په دوران کي دعاګاني ويل

۴۷ هـ وَالِدُعَاءُ بِأَلْسِنَتِهِ اَوْ مَقُولُهُ (نقل سوي) دعاګاني ويل.

لغات: (الدُّعَاءُ) د سمع د باب اسم مفعول دی: نقل کړل سوي (مَقُولُهُ) دعاګاني.

تشریح: داوداسه په دوران کي هغه دعاګاني ويل کوم چي له نبي کریم ﷺ څخه نقل سوي دي.

باعث د خير او برکت دي. مثلاً داوداسه په دوران کي دعا وويل: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَوَسِّعْ لِي فِئْسِ

ذَائِي وَبَارِكْ لِي فِيْ سَارِّ قَسْبِي (يا الله ! زماگناه وبخنه ! او زما په کور کي زما لپاره پیراڅي راوله ! او کوم څه چي دي په رزق کي راکړي دي، په هغوی کي برکت واچوه !) (ترمذي وغيره). دا ډېره جامع دعاء ده (حتیٰ د شیخ الوظائف محمد طارق عتري په وينا چي ځيني داسي خلک چي خپل کورونه يې نه وه او د کړاڼي په کورو کي به لوبېدل. هغوی ددغه دعاء په مسلسل ويلو سره دخپلو کورونو خاوندان گرځېدلي دي).

يادونه: د عبارت "الدعاء بالمأثور" تشریح صاحب دشفاء الارواح داسي کړې ده: دهر اندام د پرېوللو يا مسح کولو په وخت کي منقوله دعاگاني ويل (داوداسه له آدابو څخه دي). له منقوله دعاگانو څخه مراد هغه دعاگاني دي کوم چي له نبي کریم ﷺ، له صحابه وو، رضى الله عنهم او له تابعينو رهمهم الله څخه منقول دي.

هسکه: زموږ د حنفي فقهې په ځيني کتابو کي داوداسه دهر اندام لپاره جلا دعاء نقل سوې ده. آيا هغه له حديثو يا له آثارو څخه ثبوت لري، لکه دنورالايضاح په حاشيه او په زلمي او هنديه کي چي همداسي ليکلي دي؟.

هو! ضعيف اسناد لري له مستغفري، ابن عاكر، مسند الفردوس او ابن حبان څخه. چي تفصيل يې داسي دی: "ويستحب الدعاء بالواو اربع عشرة اى عند كل عضو وقد رواه ابن حبان وغيره عنه عليه الصلاة والسلام من طريق قال محقق الشافعية الرمل: فيعمل به في فضائل الأعمال وان ذكره النووي (مجموعه المختار ج ١ ص ٢٢٠)، وتعدد الطرق يبلغ الحديث الضعيف الى حد الحسن. والحجة لا تتوقف على الصحة بل الحسن كآية (هوامش مكتوبة ص: ٩٢)

اما الدعاء على الوضوء فلم يثبت فيه شيء عن النبي ﷺ، وقد قال الفقهاء: يستحب فيه دعوات جاءت عن السلف. (كتاب الأذكار للنووي الشافعي رحمه الله ص: ٢٥، نقل منه الشئبي على الزبيدي، جلد ١ ص ٧)

هم اعلم: انه لا يلزم من كون أذكار الوضوء غير ثابتة عنه ﷺ ان تكون مكروهة او بدعة مضمومة. بل انما مستحبة استحبتها العلماء الأعلام والشايع الكرام. (الموضوعات الكبرى لملا علي القاري ص ٢٢٦)

د هر اندام د پرېوللو په وخت کي بسم الله ويل

﴿ ٤٨ ﴾ وَالشَّيْءُ عِنْدَ كُلِّ عَظْمٍ اَوْ بِسْمِ اللّٰهِ وَيْلُ دهر اندام (د پرېوللو) په وخت کي.

تشریح: کله چي هر اندام پرېولي يا مسح کوي، نو له آدابو څخه دا دي چي اول بسم الله وايي او بيا تر هغه وروسته منقوله دعاء وايي (دهر اندام دعاء په لسم (١٠) نمبر حاشيه کي ذکر سوي ده).

خجی، گوتہ د غورو پہ سوریو دننه کول

﴿٩﴾ وَإِذْ خَالَ خُنْصَرَةٌ فِي صَاحٍ أُنْزِيَتْ أَوْ كَهْوَةٍ دَنَتْهُ كَوْلٌ دَخِلَ دَوَارٌ وَغَوِيَتْ بِهٖ سَوِيَتْ
کی۔

لغات: ﴿صِبَاخ﴾ (د صا په کړه سره): د غوړ د ننه سوري، جمع: أَصْبِخَةٌ وَصُفْرٌ.

تشریح : د غوږو د مسح په وخت کې لنډه خچې (خچنه) گوته د غوږو په سوريو دننه کول مستحب دی. (در مختار ج: ۱، ص: ۲۲۲، ط: دار الکتاب)

پراخه گوتھی بنورول

﴿۸۰﴾ وَتَحْرِیْكَ خَاتِمِهِ الْوَاسِعِ اُوں نورول (حرکت و رکول) خپل پراخہ گوتی تہ۔

الاصبع للتحلّي أو الختم. (معجم لغة الفقهاء).

تشریح: که گوتمی تنگه نه وي، نود هغی بنورول هم مستحب دي، ددې لپاره چي په پرېوللو کي مبالغه وښي. (مراۍ الفلاح ص: ۴۲)

مضمضه او استنشاق په راسته لاس کول او په چپه لاس پزه سوږل

﴿ ۸۱ ﴾ وَالْبَصْرَةَ وَالْإِسْتِشْقَ بِالْيَدِ الْيُسْرَىٰ أَوْ يَه رَاسَهُ لَاسَ سَرَّهُ خَوْلَهُ پَر پُورِل اَوْ پَزَه پَر پُورِل (یا پە بلە وینا: پە راستە لاس سەرە خولێ، او پیزی تە ابو بە وەرچوول) وَالْإِمْتِحَاطَ بِالْيُسْرَىٰ اَوْ يَه چپە لاس سەرە پَزَه سووئِل (پَزَه سووئِل کوول).

لغات: ﴿امتحان﴾ دافتعال بباب مصدری: گرنگ پاکول، یزه سونل، یزه پاکول.

تشریح: مطلب یہی خرگند دی.

له وخت داخليدلو څخه مخکې اودس کول

﴿ ۸۲ ﴾ وَالتَّوَّابُّ قَبْلُ دُخُولِ الْوَقْتِ لِغَيْرِ الْمَعْدُورِ اَوْ اودس کول دوخت له داخلهلو خخه
مخکی دغیر معذور کس لپاره.

تشریح : دل ماتعہ د وخت لہ فاخلہلو غنخہ مخکي اودس کول ہم داوداسہ لہ آدابو غنخہ دي؛ خُکے پہ دے سرہ دعبادت د شوق اور رغبت اظہار کیسے، خو فامسلہ وغیر معذور پلرہ دہ او پاتہ سو معذورہ کس کہ دل ماتعہ لہ وخت غنخہ مخکي دبل لمانعہ پہ وخت کی اودس وکری، نو پہ ہفہ

اودس سره دراروان وخت لمونځ کول صحيح نه دي؛ ځکه د وخت په وتلو سره د معذوره اودس ماتېږي. (محطوي ص: ۲۲)

يادونه: معذور هغه کس ته وايي چې په ناسي عذر مبتلا وي چې ده ته پر هغه عذر هيڅ واک نه وي، د هغه قابو کول دده په وس او اختيار کي نه وي او دده دا عذر د يوه لماتځه تر ټوله وخته پوري مسلسل پاته سي او دومره وخت ورته حاصل نه سي چې د هغه وخت فرض او واجب لمونځ په اوداسه وکړل سي، مثلاً پزه يې مسلسله ونه کوي او نه درېږي، يا ربح يا امتيازي يې جاري وي (د معذور احکام به وروسته بيان سي).

نو اوداسه وروسته دعاء کول

﴿ ۸۳ ﴾ وَالْإِيتْيَانُ بِالسَّهَادَتَيْنِ بَعْدَهُ اَوْ تَرَاوِدُسُ وروسته شهادتین (د شهادت کلمې) ويل.

لغات: ﴿الِإِيتْيَانُ﴾ د ضرب د باب مصدر دی؛ راتلل او کله چې د دې باب په صله کي بآه راسي نو معنی يې ده: راوړل.

تشرېح: له اودس څخه تر فارغېدلو وروسته مخ پر لوري د قبلې شهادتین ويل او دويلو په وخت کي د آسمان و طرف ته نظر پورته کول او د شهادت په گوته اشاره کول مستحب دي (محطوي)، له شهادتین څخه مراد دا کلمه ده: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ». کوم څوک چې له اودس کولو څخه وروسته مذکوره کلمه او دا دعاء "اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الشَّوَابِطِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ" وايي، نو د هغه لپاره به د جنت اته سره دروازي خلاصې سي، په کومه دروازه چې دده زړه غواړي، په هغه دي ور داخل سي. (ترمذی شریف: ۱۸، په حواله سره د انوار الايضاح)

نو اوداسه وروسته اوبه چيښل

﴿ ۸۴ ﴾ وَأَنْ يَشْرَبَ مِنْ قُلِّبِ الْوُضُوءِ قَائِمًا او (مستحب دي) دا چې له اودس څخه پاته سوي

اوبه په ولاړه وچيښي وَأَنْ يَقُولَ او (تد) دا (دعاء) چې ووايي، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ

الشَّوَابِطِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ يا الله! ماله ډېر توبه کوونکو څخه کړې اوما له ښه

پاکي کوونکو څخه کړې.

لغات: ﴿قُلِّبِ﴾ نقه: ائد، معنی له اودس څخه پاته اوبه.

تشریح: تر اودس کولو وروسته له اوداسه څخه پاته سوي اوبه چينبل مستحب دي، برابره ده په

ولاري يې چيني او که په ناستي يې چيني، په هر صورت کي دامستحب اداء کيږي، خو د مفتي

سعيد احمد صاحب دامت برکاته رايه داده چي تر اودس وروسته پاته سوي اوبه په ولاري چينبل

پکار دي چي اثري يې ټوله بدن ته ورسيږي، همدا حکم د زمزم د اوبو هم دی چي په ولاړه د هغوی

چينبل ضروري نه دي، صرف مستحب دي، په ناسته يې هم چينبلای سي. (کتب الصائِل: ص: ۱۴۸، تحفة

الاعلمي ج: ۱، ص: ۲۲۷)، خوله دې دواړو اوبو څخه بغير نوري اوبه په ولاري چينبل مکروه تنزيهي دي او

داوبو چينلو په وخت کي دي دادعاء ووايي "اللَّهُمَّ اشْفِنِي بِشِفَائِكَ وَدَاوِنِي بِدَوَائِكَ وَاعْصِنِي مِنَ

الْوَهْلِ وَالْأَمْرَاضِ وَالْأَوْجَاعِ" (حاشیه بحواله شفاء الارواح، منية العاصي)

او تر اوداسه وروسته دي دادعاء ووايي کوم چي مخکي هم موږ د شهادتين سره ذکر

کړه: "اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الشَّوَابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُسْتَطِيرِّينَ".

التوابين: يعني له هري گناه څخه رجوع کونکي، او بعضي حضرات فرمايي چي "توابين" هغه

خلک دي چي کله يو گناه ځني صادره سي، نو ژر د توبې وطرف ته رجوع کوي، او "تواب" د الله

صفت هم دی؛ ځکه الله تعالی د خپل بنده توبه قبوله کړي د بنده وطرف ته په انعام سره رجوع وسي.

(شفاء الارواح)

فَصْلٌ فِي الْمَكْرُوهَاتِ

(ډا) فصل په (بيان د اوداسه د) مکروهاتو کې دی

تشرېح: د فقهاؤ په نېز مکروه پر دوه قسمه دی: (۱) مکروه تحریمي. (۲) مکروه تنزیهي. د کوم شي حرمت چي په دليل ظني (غير متواتر يا غير مشهور) سره ثابت وي. هغه ته مکروه تحریمي وايي. امام محمد زحۀ الله مکروه تحریمي ته هم حرام وايي او شيخین زحۀ الله هغه حرام ته نژدې گڼي. يعني د هغه مرتکب لره د جهنم سزاوې. بلکي عتاب دی لکه د نبی کریم ﷺ له شفاعت څخه محروم کېدل. او کله چي فقهاؤ مطلق مکروه ليکلي وي. نو په هغه سره د دوی مراد زیاتره مکروه تحریمي وي. مگر دا چي يو دليل هغه د تنزیهي و طرف ته وگرځوي. نو هغه مکروه تحریمي نه پاتېږي. او که د معانعت هيڅ دليل نه وي بلکي د هغه پرېښودل د هغه له کولو څخه ښه وي. نو دې ته مکروه تنزیهي وايي (محطوي). مکروه تحریمي د واجب او سنت مؤکده په مقابله کي دي يعني د واجب او سنت مؤکده پرېښودل مکروه تحریمي دي او مکروه تنزیهي د سنت غیر مؤکده يعني مستحب په مقابله کي دي. نو د مستحب پرېښودل مکروه تنزیهي دي.

يادونه: مصنف زحۀ الله د اوداسه شپږ مکروهات شمېرلي دي. دا شمېر د حصر لپاره نه دی چي صرف همدا يې مکروهات ديم بلکي د مبتدي د آساي لپاره دی. په حاشيه کي ذکر سوي دي "هل للتقريب للمبتدي" يعني په شپږو کي د مکروهات الوضوء د منحصر کولو مقصد ناهي چي مبتدي طالب د هغوی حفظ (يادولو) ته نژدې کړي او مبتدي هغوی ياد وساتي. يا په بله وينا دا چي دا و حفظ ته د طالب نژدې کونکي دي. نو تقرب د مقرب په معنی سره دی.

د اوداسه د مکروهاتو بيان

وَيَكْرَهُ لِلْمَسْكُوفِ سِتَّةُ أَشْيَاءَ او داودس کونکي لپاره شپاړس (۱۶) شيان مکروه دي
الْإِسْرَافُ فِي النَّعَاءِ په اوبو کي اسراف کول (په ضرورت زياتي لوبه صرفول) وَالشَّقِيقُ فِيهِ او
په اوبو کي کمي کول (وېرې لوبه صرفول).

لغات: ﴿مکروه﴾ د سمع له بابه مضارع معروفه ده، کَرَّةً کَرَّةً کَرَاهَةً: ناخوښول، چا ته څه شی نا خوښه کېدل، مکروه کېدل، ﴿اسراف﴾ د افعال د باب مصدر دی: اسراف کول، فضول خرچي، له حد څخه تجاوز کول، ﴿تقتیر﴾ د تفعیل د باب مصدر دی: تنگي کول، بخل کول، کمی کول.

تشریح: مصنف رَحْمَةُ اللهِ د اوداسه شپږ مکروهات ذکر کړي دي چي له هغوی څخه اول اسراف دی، له شرعي ضرورت څخه زیاتي اوبه استعمالول اسراف دی او هغه دا چي اندامونه له سنت شمېر يعني له دريو وارو څخه زیات پرېولل سي، دا اسراف مکروه تحریمي دی، که څه هم پر نهر (وبله) اودس کوي، یا دخپل ملکیت په اوبو سره اودس کوي، او پاته سود وقف په اوبو کي اسراف کول لکه د مسجد او مدرسو اوبه، نو دا حرام دي. (حاشیه)

والتقتیر بهیه: او له سنت شمیر يعني له دريو وارو څخه کم پرېولل هم مکروه دي، همدارنگه پر اندامونو ډیري کمی اوبه اچول مثلاً اندامونه د مسح په څېر پرېولل، دا هم په تقتیر کي داخل دي، او په دې کي دومره لنډول ضروري دي چي یو، دوه شاخکي ځني وبهرې، کنې اودس نه صحیح کیږي. که څوک له دريو وارو څخه کم د اوداسه اندامونه پرېولي، نو بعضي علماء فرمایي چي هغه گنهاره کیږي او بعضي فرمایي چي نه گنهاره کیږي او بعضي حضرات فرمایي چي که له دريو وارو څخه د کم پرېولو عادت جوړ کړي، نو گنهاره کیږي. (حاشیه)

اوبه په زوره پر مخ وهل

﴿٨٦﴾ وَصَرَّبُ الْوُجْهِ بِهِ او پر مخ (په زوره) اوبه وهل.

تشریح: اوبه داسي په زوره پر مخ وهل چي شاخکي پر بل چا ولوېږي، دا مکروه دي؛ ځکه په دې سره بل چا ته تکلیف رسیږي او دا حکم صرف د مخ سره خاص نه دی، بلکي د ټولو اندامونو په پرېولو کي همداحکم دی چي اول دي پر اندام په کراره اوبه اچوي بیادي یې مېږي. (مرآة الفلاح ص: ۲۵۰)

دنیايي خبري کول

﴿٨٧﴾ وَالشَّكْلُ بِكَلَامِ النَّاسِ او خبري کول د خلکو په خبرو سرو (يعني دنیايي خبري کول).

تشریح: د اودس کولو په دوران کي د خلکو سره بلا ضرورت خبري کول هم مکروه دي؛ ځکه که د خلکو سره په مجلس مشغوله سي، نو له منقوله دعا گانو او د الله جل و علاو طرف ته له توجه څخه به محرومه سي (بعضي عارفانو فرمایلي دي چي که په اودس کي استحضروي نو اودس له دنیايي معلوماتو څخه خالي

وي، نو انسان ته په لمانځه کي هم استحضار حاصلیږي او که په اودس کي استحضار نه وي. نو په لمانځه کي هم استحضار نه حاصلیږي. (مراقی الفلاح، شفاء الارواح)

له بل چا څخه مدد غوښتل

﴿۸۸﴾ وَالْإِسْتِعَانَةُ بِغَيْرِهِ مِنْ غَيْرِ عَذْرٍ او له بل چا څخه بېله عذره مدد غوښتل.

لغات: «استعانة» داستعمال د باب مصدر دی: مدد غوښتل (کومک غوښتل)، مدد اخیستل. **تشریح:** د دې تفصیل په ﴿۷۴﴾ نمبر مسئله کي تېر سو.

درې واړه مسح کول

﴿۸۹﴾ وَتَثْلِيثُ الْمَسْحِ بِمَاءٍ جَدِيدٍ او درې واړه په نوو (جلا) اوبو سره مسح کول.

تشریح: هر وار په نوو اوبو سره درې واړه مسح کول هم د احنافو په نیز مکروه دي. او پاته سوه دا خبره چي د سر د مسح لپاره نوي (جلا) اوبه را اخیستل ضروري دي او که په لاس کي پاته لوندوالي هم د مسح لپاره کافي دی؟ د احنافو په نیز نوي اوبه را اخیستل ضروري نه دي، بلکي په پاته لوندوالي سره هم مسح کولای سي، خو نوي اوبه را اخیستل سنت دي. (تحفة الالعی ج: ۱، ص: ۲۶۱)

فَصْلٌ فِي أَوْصَافِ الْوُضُوءِ

(دا) فصل په (بیان د) اقسامو داوداسه کي دی

تشریح: په دې فصل کي مصنف رَحْمَةُ اللهِ دَرې قسمونه بیان کړي دي. لېکن دغه د درېو شمېر د حصر لپاره نه دی. بلکي له دې څخه بغیر داوداسه نور قسمونه هم کېدلای سي لکه مکروه او حرام. د مکروه اوداسه مثال لکه تر اودس کولو وروسته سمدستي بل اودس کول چي تر اوسه پوري یې داو ل اوداسه مجلس بدل سوی نه وي. یا چي تر اوسه پوري یې په اول اوداسه یو عبادت اداء کړی نه وي او د حرام اوداسه مثال لکه دو قف په اوبو او دمگرسو په اوبو سره اودس کول. (شفاء الارواح)

داودس قسمونه، فرض اودس

﴿ ٩٠ ﴾ الْوُضُوءُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَقْسَامٍ اودس پر درې قسمه دی الْأَوَّلُ فَرَضٌ عَلَى الْمُحْدِثِ لِلصَّلَاةِ اول قسم اودس فرض دی (چي هغه) پر بې اودسه کس (فرض دی) د لمونځ کولو لپاره وَلَوْ كَانَتْ نَفْلًا که څه هم نفلي لمونځ وي وَلِلصَّلَاةِ الْجَنَازَةِ او (فرض دی) د جنازې د لمانځه لپاره وَسَجْدَةِ التَّلَاوَةِ او د سجده تلاوت لپاره وَلِسَبِّ الْقُرْآنِ او د قرآن مه کولو لپاره وَلَوْ آيَةً که څه هم یو آیت وي.

تشریح: اودس پر درې قسمه دی: ① اول قسم فرض اودس دی. چي هغه دهر لمانځه لپاره پر بې اودسه کس فرض دی. برابره ده هغه فرضي لمونځ وي او که نفلي لمونځ وي. یا د جنازې لمونځ وي. همدارنگه د سجده تلاوت او د قرآن مه کولو لپاره پر هغه اودس کول فرض دي.

واجب اودس

﴿ ٩١ ﴾ وَالثَّانِي وَاجِبٌ لِلطَّوَّافِ بِالْكَعْبَةِ او دریم قسم اودس واجب دی د کعبې د طواف لپاره.

تشریح: د بیت الله طواف د لمانځه په څېر دی او تاسي ته معلومه ده چي لمونځ د بې اودسه کس لپاره منع دی. لهندا طواف کول به هم منع وي. لېکن که څوک بې اودسه طواف وکړي نو جائز

کيږي خو د واجب تارک گرځي او د واجب پر تارک کوم شی لازميږي؟ د دې تفصیل به په کتاب الحج کي راسي. إن شاء الله تعالیٰ.

د مستحب اودس مواقع

﴿٩٢﴾ وَالثَّالِثُ مَنْ ذُوْبٌ لِلنُّومِ عَلَى طَهَارَةٍ او درېیم قسم اودس مستحب دی د پاکوالي پر حالت دبیدېدو لپاره وَإِذَا اسْتَيْقَظَ مِنْهُ او کله چي له خوب څخه راوښی سي (له وښېدو څخه وروسته اودس کول هم مستحب دي) وَلِلْمُذَاوَمَةِ عَلَيْهِ او پر اودس د همېشې کولو لپاره (چي کله اودس مات سي نو سمدستي اودس کول مستحب دي چي همېشه په لودنه اوسي) وَلِلْوُضُوءِ عَلَى الْوُضُوءِ او په اودس باندي داودس کولو لپاره وَبَعْدَ غَيْبَةٍ وَكَذِبٍ وَنَيْسَةٍ او تر غیبت کولو، درواغو ویلو او چغلماری کولو وروسته وَكُلِّ خَطِيئَةٍ او تر هرې ګناه وروسته وَإِنْ شَاءَ شِعْرٍ او تر شعر ویلو وروسته وَقَهْقَرَةٍ خَارِجِ الصَّلَاةِ او د لمانځه څخه بهر (په بل حالت کي) له په زوره خندا کولو څخه وروسته وَعُسْلٍ مَيِّتٍ او مړي ته تر غسل کولو وروسته وَحَمْلٍ او د مړي (جنزې) تر پورته کولو وروسته وَلِوَقْتِ كُلِّ صَلَاةٍ او د هر لمانځه د وخت لپاره (يعني د اودس لرلو بلوجود دهر لمانځه لپاره نوی اودس کول مستحب دي) وَقَبْلِ غُسْلِ الْجَنَابَةِ او د جنابت له غسل څخه مخکي وَلِلْجُنُبِ عِنْدَ أَكْلِ وَشُرْبٍ وَنَوْمٍ وَطَهْنٍ او د جنب کس لپاره د خوراک، چنک او وطي کولو په وخت کي وَلِغَضَبٍ او د غصې په وخت کي (ځکه په دې سره د انسان غصه او خنیم کرارېږي) وَقُرْآنٍ وَحَدِيثٍ وَرِوَايَةٍ او د قرآن او حدیث او د حدیثو دروایت کولو (نقل کولو) لپاره وَدِرَاسَةٍ عِلْمٍ او دیو شرعي علم د درسولو (لوستلو) لپاره وَأَذَانٍ وَاقَامَةٍ او اذان او اقامت کولو لپاره وَخُطْبَةٍ او د خطبه ویلو لپاره (که څه هم د نکاح خطبه وي) وَزِيَارَةِ النَّبِيِّ ﷺ او د نبی کریم ﷺ (دروښي بیل کي) د زیارت کولو لپاره وَقُؤْبِ بَعْرِقَةٍ او په عرفات باندي د درېدلو لپاره (يعني کله چي د فو الجعي په نهمه حاجیان په عرفات کي وقوف کوي. نو په دې دوران کي په لودنه

اوسهل مستحب دي) وَلِلَّسَّائِي بَيْنَ الصَّافَا وَالْمَرْوَةِ او دصفاو مروه تر مينځ دسعى كولولو لپاره (صفاو مروه په مکه مکرمه کي دوه غرونه دي کوم چي اوس د مسجد حرام سره يو ځای کړل سوي دي. د حاجي او عمره کونکي لپاره د صفاو مروه تر مينځ سعي يعني تگ کول واجب دي. نو د هغه لپاره هم اودس کول مستحب دي) وَ أَكَلِ لَحْمِ جَزْزُورٍ او داوښ دغوبښو تر خوړلو وروسته (ځکه د هغه تر خوړلو وروسته د هغه د وژمې بوى راځي، نو د بوى د دفع کولو لپاره اودس کول مستحب دي) وَلِلْخُرُوجِ مِنْ خِلَافِ الْعُلَمَاءِ کَمَا إِذَا مَسَّ امْرَأَتُ او د علماؤ له اختلاف څخه د وتلو لپاره (هم اودس کول مستحب دي) لکه کله چي يو څوک ښځه مسه کړي.

لغات: ﴿نسيمة﴾ اصطلاحي معنى يې ده: چغل خوري (چغماري)، د فساد په غرض سره ديو چا خبري نورو ته رسول (نقل الكلام بين الناس على وجه الافساد)، يا په بله وينا د جنجال جوړولو لپاره د يوه کس غلطې خبرې بل ته رسول او هغوى سره اخته کول، کوم چي ډېره لويه گناه ده، ﴿قهقهه﴾ د فعمله د باب مصدر دى: په زوره خندل، ﴿إنشاد﴾ د افعال د باب مصدر دى، د دې باب له معناوو څخه يوه معنى ده: شعر ويل، ﴿غيبه﴾ د ضرب د باب مصدر دى: په يو چا پسي (پس تر شا) داسي بندي بياتول کوم چي په هغه کي نه وي، ﴿حديث﴾ د گران پېغمبر ﷺ کلام، جمع: أحاديث، ﴿دراسة﴾ د نصر د باب مصدر دى، وَ تَرَسَ تَدْرُسُ وَ تَرَأْسُ (لکتاب أو العلم): لوستل، درس ويل، په توجه سره يادول (مباح اللغات)، ﴿جزور﴾ د حلالولو قابل اوښ، جمع: جَزَائِرُ وَ جَزْزُورٌ.

تفسير: په دې عبارت کي مصنف رَجَعَهُ الله داوداسه درېيم قسم بيان کړى دى کوم چي مستحب دى او دلته يې د مستحب اوداسه څو مواقع بيان کړي دي: ① کله چي څوک د خوب اراده وکړي، نو اودس کول مستحب دي او دا استحباب هغه وخت ثابتيږي کله چي داوداسه په حالت کي خوب ورته راسي، او که له خوب را تللو (بيدېلو) څخه مخکي يې اودس مات سي، نو بيا د مستحب ثواب نه ورته حاصليږي، ② کله چي له خوب څخه را وښ سي، نو اودس کول مستحب دي، ③ همدارنگه پر اودس د همېشتمو کولو لپاره اودس کول مستحب دي، يعني چي کله يې اودس مات سي نو سمدستي بيا اودس وکړي، چي هر وخت په اوداسه وي، ④ او پر اودس د پسه اودس کول هم مستحب دي، دا هغه وخت کله چي يې په اول اوداسه يو عبادت اداء کړى وي. يا ډېر وخت

تېر سوی وي (لکه په شروع کي چي مورو ويل)، ⑤ له هر قسم گناه څخه وروسته هم اودس کول مستحب دي، ددې فايده به دا وي چي گناهونه به يې پرېولل سي او له هغوی څخه د توبې توفيق به ورته حاصل سي، ⑥ همدارنگه که څوک مړي ته غسل ورکړي، او دمړي جنازه پورته کړي، نو د هغه لپاره هم اودس کول مستحب دي، ⑦ ناپاکه (جنب کس) لره د خوراک، چنباک، خوب اود دويم وار وطي کولو لپاره اودس کول مستحب دي، ⑧ د قرآن، حديث وغيره دلوستلو لپاره هم اودس کول مستحب دي، ⑨ همدارنگه په اوداسه اذان کول هم مستحب دي، او که څوک بغير له اوداسه څخه اذان وکړي، نو گنجائش يې سته او بغير له اوداسه څخه اقامت کول په هر حال کي مکروه دي. د حج کونکي لپاره د ذی الحجه په نهمه (يعني د عرفات په ورځ) تر زوال وروسته اودس کول مستحب دي، ⑩ پر عرفات د درېدلو لپاره، ⑪ داوېن د غوښو په خوړلو سره که څه هم اودس نه ماتيږي، خو د امام احمد رَحْمَةُ اللهِ د اختلاف په وجه اودس کول مستحب دي، امام احمد رَحْمَةُ اللهِ فرمايي چي داوېن د غوښو په خوړلو سره اودس ماتيږي، برابره ده پخې وي او که اومې وي، ⑫ همدارنگه که څوک تر اودس کولو وروسته خپلي ښځي ته يا بلې قابلِ شهوت ښځي ته لاس ور وړي، يا ښځه خاوند مه کړي او مذي وغيره يې نه ووځي، نو په دې سره د احنافو په نېز اودس نه ماتيږي لېکن دائمه ثلاثه وو په نېز ماتيږي، لهندا د ائمه ثلاثه ووله اختلاف څخه د بچ کېلو لپاره نوی اودس کول مستحب دي.

فَصْلٌ (فِي نَوَاقِضِ الْوُضُوءِ)

(دا) فصل (داودس ماتونکو شيانو په بيان كي)

په کومو شيانو سره اودس ماتېږي؟

﴿ ۹۳ ﴾ يَنْقُضُ الْوُضُوءُ اِثْنَا عَشَرَ شَيْئًا دُوَلَسْ شَيَانِ اَوْدَسْ مَاتَوِي مَآخِرَ مِنْ السَّبِيلَيْنِ (۱) هغه شی کوم چي (دمخ اوشا) له دواړو لارو څخه ووځي إِلَّا رِيحَ الْقَبْلِ فِي الْأَصَحِّ مگر د صحیح ترین قول مطابق دمخ دلاري څخه باد وتل (اودس نه ماتوي).

لغات: ﴿ينقض﴾ دنصر دباب مضارع ده: ماتول، فاسدول. ﴿سبيلین﴾ دوی لاري. مراد ځني دمخ

او شا شرمگاه ده (يا په بله وینا دمتيازولاره او دغانظولاره) يعني دُبل او دُبر. دې ته ځکه سبيلین ويل سوي دي چي دغه دواړه دراو تونکي نجاست وغيره لپاره لاري دي.

تشریح: فرمايي چي اودس په دوولسو شيانو سره ماتېږي: ① له هغوی څخه اول دادی چي له سبيلین يعني دنر او بنځي دمخ يادشاله شرمگاه څخه یوشی ووځي. برابره ده هغه دعادت په توگه وتونکی شی وي مثلاً متيازي. غائط. باد وغيره. يا خلاف عادت شی وي مثلاً چينچی. شکه او داسي نور.

إِلَّا رِيحَ الْقَبْلِ الْخ: يعني له سبيلین څخه چي کوم شی هم راووځي. هغه اودس ماتوي. خو کوم باد چي دسري او بنځي دمخ له شرمگاه څخه ووځي. په هغه سره د صحیح مذهب مطابق اودس نه ماتېږي: ځکه هغه په حقيقت کي بادنه دی. بلکهي هغه دمخ د شرمگاه اختلاج (اضطراب او پېدل) دي يعني په هغه کي څه بنوربت او حرکت راغلی او پېدلی دی. بادنه دی. خو دامام محمد زجته اته په نیز د دُبل په باد: سره هم اودس ماتېږي پر دُبر په قياس کولو سره. (شفا، الارواح)

﴿ ۹۴ ﴾ وَيَنْقُضُهُ وَلَا دَمًا مِنْ غَيْرِ رُؤْيَا دَمٍ (۲) او (مدلرنکه) اودس ماتوي د بچي پيدايښت (لنگوالی) بغير له ويني ليدلو څخه (هم).

تشریح: (۲) يعني صرف د بچي په پيدايښت سره هم اودس ماتېږي که څه هم تر پيدايښت وروسته وينه نه وليدل سي. خو آيا دابنځه نفاس والا شمېرل کيږي. که نه؟ دامثله مختلفه ده.

دامام صاحب زجته اته په نیز احتياطاً پر هغې غېل لازم دی. (بواني، الخلاص ص: ۲۸)

﴿٩٥﴾ وَتَجَاسَّ سَائِلَةٌ مِنْ غَيْرِهَا كَذَمَ وَقَيْنِحَ (۳) اوله سبیلین (دوولارو) څخه بغیر (له بل ځایه) بهیلونکی نجاست لکه وینه او زوی (ژړي اوبه).

لغات: ﴿قَيْنِح﴾ زوی، نو (السائل الذی یخیر) غږهیا: د تشنیه "هما" ضمیر و سبیلین ته راجع دی.

تشریح: ﴿٩٥﴾ یعنې له سبیلین څخه بغیر که د بدن له یوې بلي حصې څخه وینه، زوی (نورنه) یا داسې بل بهیلونکی نجاست ووځي، نو هم اودس ماتیري، لهندا که دستني یا داسې بل شي د جگېدلو په وجه څه وینه له بدن څخه ووځي او هغه پر خپل ځای پاته نه سي بلکي له خپل ځای (مخرج) څخه وبهیري او تېره سي، نو اودس ماتیري او که پاته سي او له خپل ځای څخه تېره نه سي، نو اودس نه ماتیري: ځکه له غیر سبیلین څخه چي کوم نجاست راووځي، په هغه سره هلته اودس ماتیري کله چي د بدن وهغه حصې ته وبهیري چي په اودس یا غسل کي د هغه حصې پر ټولل یا مسح کول فرض یا مستحب دي، نو مثلاً که د چا دسترگي له دننه زخم څخه وینه راووځي او د دسترگي له یوه کونج څخه وبل کونج ته وبهیري، نو د هغه اودس نه ماتیري: ځکه دسترگي دننه حصه پر ټولل په اوداسه یا غسل کي فرض یا مستحب نه دي.

په ډکه خوله قی وهل

﴿٩٦﴾ وَقَسَىٰ طَعَامٌ أَوْ مَاءٌ أَوْ عَلَقٌ أَوْ مِرَّةٌ (۲) او (لوس ماتوي) د خوراک یا د اوبو یاد ترنخي قی وهل إِذَا مَلَأَ الْفَمَ کله چي خوله ډکه کړي (په ډکه خوله وي) وَهُوَ لَا يَنْطَبِقُ عَلَيْهِ إِلَّا بِتَكْلُفٍ عَلَى الْأَصَحِّ او هغه (د ډکي خولې حد) د صحیح قول مطابق دادی چي بېله تکلفه پر قی خوله نه سي بندولای (تینګولای) (یا په بله وینا چي بېله تکلفه په خوله کي قی نه سي ساتلی) وَيُجِبُهُ مُتَقَرِّقِي الْقَيْءِ إِذَا اتَّحَدَّ سَبَبُهُ او جمع کول کيږي به بېلابېل (وهل سوي) قیونه کله چي يې سبب (خوارځي) یو وي (یعنې کله چي دیوه ولړ خواخوږېدلو په وجه څو ولړه بېلابېل قیږد ووهي، نو ټوله به جمع کول کيږي لویو قی به شمېرل کيږي).

لغات: ﴿عَلَقٌ﴾ سخت کاټه یا کلکه سوې وینه، یوې ټوټې ته يې عِلْقَةٌ وايي. ﴿مِرَّةٌ﴾ ژړ رنگ ترڅې لوبه کوم چي په ترنخي کي وي، یا په بله وینا د صفراء اوبه، د ترنخي اوبه.

تشریح: ﴿٩٦﴾ که څوک په ډکه خوله د خوراک یا د اوبو یاد کلک وینو وغیره قی ووهي، نو د هغه اودس ماتیري، برابره ده قی د شي تر څوړلو یا چيښلو وروسته سمدستي وهل سي، یا ډېر وخت

وروسته ووهل سي، په دې شرط چي په ډكه خوله وي. او كه تر ډكي خولې كم قى ووهي، نو د هغه اودس نه ماتيږي.

او د خولې د ډكوالي په حد كي اختلاف دى، د اصح قول مطابق د هغه حد دا دى چي قى ووهنكى له تكليف او مشقت څخه بغير خپل قى په خوله كي نه سي نيولای او يو قول دا دى چي هغه له خبرو څخه بند كړي. (شافع، الارواح)

ويجبه متفرق إلخ: او كه څو واړه لږ، لږ قى ووهل سي، مثلاً يو واړ لږ قى ووهي كوم چي په ډكه خوله نه وي او څه گړى وروسته لږ قى بيا ووهي او لږ تر هغه وروسته يې بيا ووهي او ټوله چي جمع كړل سي، خوله په ډكيږي، نو آيا د اودس ماتوي، كه نه؟ په دې باره كي حكم دا دى چي سبب ته به يې كتل كيږي، كه چيري سبب يې يو وي، نو اودس ماتوي او كه سبب يې مختلف وي، نو اودس نه ماتوي، په متن كي همدا مسئله بيان سوې ده. (مراقي الفلاح ص ۴۹۰)

يادونه: د سبب د يو كېدلو مطلب دا دى چي كه ټوله قيان د يوه خوا گرځي په وجه ووهل سي، يعني كله چي د چا خوا وگرځي او سينه يې را ډكه سي چي د هغه په وجه يو واړ قى ووهي بيا هغه خوا گرځي يې لا نه وي ختم سوى چي (د هماغه خوا گرځي په حالت كي) بل و قى ووهي، نو د دې دواړو قيو سبب يو دى، او كه له قيو هلو څخه وروسته خوا گرځي ليري سي، بيا تر هغه وروسته د بل واړ خوا گرځېدلو په وجه قى ووهل سي، نو د دې سبب مختلف دى.

او دامام ابو يوسف رحمه الله په نېز د مجلس يو والي لږه اعتبار دى، نو كه په يوه مجلس كي څو واړه لږ، لږ قى ووهل سي او ټوله دومره وي چي كه جمع كړل سي، خوله په ډكيږي، نو په دې سره اودس ماتيږي. (شافع، الارواح)

په نارو (لارو) كي د وينې انډر راټول

﴿٩٤﴾ وَ دَر غَلَبَ عَنَسَى الْبُرَاقِ أَوْ سَاوَاهُ (۵) او (اودس ماتوي د خولې) هغه وينه كوم چي پر نارو (لارو) غالبه سي يا ورسره برابره سي.

لغات: ﴿بُرَاق﴾ لاري (نډي)، له خولې څخه راوتلي لاري، او تر څو چي په خوله كي وي، نو هغه ته "رَيْشٌ" وايي. ﴿ساواه﴾ د مغاهلي د باب ماضي ده: يو د بل سره برابر بدل، مساوي كېدل.

تشرېح: (۵) كه چيري خوله يا ځانښونه وينه وگړي او د وينې سوروالی پر نارو (لارو) غالب سي يعني لاري بالكل سرې غوندي سي، نو اودس ماتيږي او كه وينه صرف ژړه وي، نو اودس نه ماتيږي؛ ځكه په دې صورت كي وينه مغلوبه ده او كه نارې او وينه دواړه سره برابر وي، نو بيا هم احتياطاً د اودس ماتېدلو حكم سوى دى. (مراقي الفلاح ص ۴۹۰)

په کوم خوب سره اودس ماتیري؟

﴿ ۹۸ ﴾ وَنَسُوهُ لَمْ تَسْكُنْ فِيهِ الْبِقْعَةُ مِنَ الْأَرْضِ (۶) او (اودس ماتوي) داسي خوب چي په هغه کي (ديده کس) مقعده د ځمکي سره (تینګه) نه وي لګېدلی وَاَرْتِفَاعُ مَقْعَدَةٍ نَائِبٍ قَبْلَ اِتِّبَاهِهِ (۷) او (اودس ماتوي) له بيداره کېدو څخه مخکي ديدده کس مقعده پورته کېدل وَاِنْ لَمْ يَسْقُطْ که څه هم هغه لوېدلی (غوځارسوی) نه وي فِى الظَّاهِرِ د ظاهر روايت مطابق (يعني ظاهر روايت همداى چي په دې حالت کي يې اودس ماتیري).

تفسير: ⑥ همدارنگه هغه خوب اودس ماتوي په کوم خوب کي چي ديدده کس مقعده پر ځمکه لګېدلی نه وي، بلکي له ځمکي څخه پورته وي، مثلاً هغه پر اړخ پروت وي، يا پر مخی پروت وي، يا داسي بل صورت وي چي په هغه کي ديدده کس کوناتي د ځمکي سره لګېدلی نه وي، نو د هغه اودس ماتیري.

وَاَرْتِفَاعُ مَقْعَدَةٍ اِلَخ: ⑦ مثلاً يو څوک په ناسته بيده سي او د خوب په حالت کي د مخ پر طرف جټکه ووهي يعني د مخ و طرف ته لږ کور سي، اوس که د کوناتي له پورته کېدلو څخه مخکي هغه را وړن سي، نو دامام محمد رَجَۀُ الله په نېز د هغه اودس نه ماتیري او که تر را وړنېدلو مخکي د هغه کوناتي له ځمکي څخه پورته سي، نو بيا د هغه اودس ماتیري، که څه هم هغه پر ځمکه پوره لوېدلی نه وي، همدا خبره په متن کي بيان سوې ده. او دامام صاحب رَجَۀُ الله په نېز حکم دادی چي پر ځمکه د لوېدلو څخه مخکي يا پر ځمکه د بغل لګېدلو څخه مخکي که هغه را وړن سي يا تر لوېدلو وروسته پر ځمکه د بغل لګېدلو سره سم دستي هغه را وړن سي، نو د هغه اودس نه ماتیري او که تر لوېدلو لږ گړی وروسته را وړن سي، نو د هغه اودس ماتیري، او فتوی دامام صاحب پر قول ده. (طحطاوي بحواله شفاء الارواح)

د بي هوښي، لېونتوب او نشي حکم

﴿ ۹۹ ﴾ وَالْغَمَاءُ وَجُنُونٌ وَسُكْرٌ (۸) او (اودس ماتوي) بي هوښي (۹) او لېونتوب (۱۰) او نشه.

لغات: ﴿الغماء﴾ بي هوښي (بېهوښي)، هغه مرض چي دانسان قوت پکښي زائل سي او عقل يې مغلوبه سي، ﴿جنون﴾ لېونتوب، هغه مرض چي عقل بالکل پکښي زائل سي او قوت زيات سي،

﴿تکر﴾ نه کېدل. هغه مستی ته وایي چي دیو نه داره شي په استعمالولو سره پر عقل غالبه سي چي د هغه په وجه دانسان د عقل موافق کار نه سي کولای. لېکن د هغه عقل بالکل نه زائلیږي. نو ځکه هغه د شریعت د خطاب قابل پاتېږي.

تشریح: په دې عبارت کي درې نواقض بیان سوي دي. مخکي تر دې نواقض حقیقه بیان سول. اوس له دې ځایه د نواقض حکمیه و بیان دی.

(۸) که څوک بې هوښه سي، نو په هر صورت کي د هغه اودس ماتېږي. برابره ده لږ وخت بې هوښه وي او که ډېر وخت.

(۹) که پر چا د لېونتوب جتکه راسي او عقل یې کار پرېږدي، نو د هغه اودس هم ماتېږي.

(۱۰) که د شرابو، یا د هیروڼو، چرسو، تار یا کو او داسي نورو په وجه څوک دومره نه سي چي د هغه په چال او تګ کي فرق راسي يعني یوې خوا او بلې خوا ته کور او زنگېدلی تګ کوي او پوچ ورد. بې ځایه خبري یې تر خولې راوځي. نو د هغه اودس ماتېږي. او که نه معمولي وي، نو اودس نه ماتوي. (د رمضانم الثانی ج: ۱، ص: ۱۲۳، ۱۲۴. کتاب الصائت ص: ۱۵۶)

یادونه: د نښې حد چي، په هغه سره اودس ماتېږي د بعضي مشایخو په نېز دادی چي نه کس د نښي او تر تر منځ توپیر نه سي کولای، همدا قول صدر الشهدا اختیار کړی دی. او صحیح قول هغه دی کوم چي له شمس الاثم حلواني رحمه الله څخه منقول دی کوم چي په تشریح کي موږ ذکر کړی دی چي په چال او تګ کي یې فراق راسي... (حاشیه)

د خدا حکم

﴿۱۰۰﴾ وَقَهْقَهَةً بَالِغٍ يَقْطَنُ فِي صَلَوةٍ ذَاتِ رُكُوعٍ وَ سُجُودٍ (۱۱) او (اودس ماتوي) د بالغ

کس په زوره خنډل په داسي لماتځه کي کوم چي رکوع او سجده والا وي وَلَوْ تَعَمَّدَ الْخُرُوجَ بِهَا مِنْ الصَّلَوةِ که څه هم هغه په دې (قهقهه خدا) سره قصد کړی وي له لماتځه څخه د وتلو (یا په بله وینا که څه هم هغه د سلام گرځولو پر ځای په قهقهه خدا سره د لماتځه څخه ووځي. نو هم یې اودس ماتېږي).

تشریح: (۱۱) که بالغ کس د رکوع او سجده والا په لماتځه کي په وښه دومره په زوره وختلدي چي ده ته نژدې ولاړ کس هغه واورې، نو اودس یې ماتېږي. برابره ده عمداً په زوره وختلدي او که سهواً (بمني هغه ته دا ښه وي چي زه په لماتځه کي یم او که ورته ښه نه وي). که څه هم هغه د تشهد په اندازه تر ناستي وروسته له لماتځه څخه د وتلو لپاره عمداً قهقهه کړې وي: ځکه چي هغه اوس په لماتځه کي دی او په لماتځه کي (تر تشهد وروسته) په قهقهه کولو سره اودس ماتېږي. لېکن لسونځ یې نه

باطليږي: ځکه په دې وخت کې پر هغه د لمانځه هيڅ فرض باقي پاته نه دی. او پاته سو دا چې سلام يې پرېښووی. نو په دې سره د هغه په لمانځه کې څه داسې نقصان نه راغلی چې د هغه په وجه لمونځ باطل سي. (شفاء الارواح)

فایده: "تهقه" هغه خندا ته وايي چې خنلونکي يې خپله هم واورې او نژدې کس يې هم واورې او خوله يې ښه خلاصه سي. داسې خندا لمونځ او اودس دواړه ماتوي. "ضحک" هغه معمولي خندا ته وايي چې صرف خپله يې واورې. لېکن ور سره نژدې کس يې نه واورې. په دې سره لمونځ ماتېږي لېکن اودس نه ماتېږي. او "تبسم" مسکاته وايي چې په هغه کې بالکل آواز نه وي يعنې داسې خندا چې آواز يې نه خپله واورې او نه يې نژدې کس واورې. په دې سره نه اودس ماتېږي او نه لمونځ. (حاشیه)

يادونه: دلته د "بالغ" په قيد سره نابالغ ووتی. نو معلومه سوه چې که نابالغ کوچنی د لمانځه په حالت کې په زوره وختېدې. نو د هغه اودس نه ماتېږي. او د "وينس" په قيد سره بيده کس ووتی چې که څوک په لمانځه کې دبیده والي په حالت کې تهقه وکړي. نو صحيح داده چې اودس يې نه ماتېږي. لېکن لمونځ يې باطلېږي. او د "لمانځه" په قيد سره د غیر لمانځه حالت ووتی چې که څوک له لمانځه څخه بهر تهقه وکړي. نو په دې سره اودس نه ماتېږي. او د "رکوع او سجده والا" په قيد سره هغه عبادات ووتل کوم چې رکوع او سجده والا نه وي. لکه د جنازې لمونځ او سجده تلاوت. لهذا که څوک د جنازې په لمانځه کې يا په سجده تلاوت کې تهقه وکړي. نو اودس يې نه ماتېږي. (حاشیه)

د مباشرت فاحشه حکم

﴿۱۰۱﴾ وَمَسَّ فَرْجَ بَذْ كَيْ مُتَّصِبٍ بِلَا حَائِلٍ (۱۲) او (لوس ماتوي) بغير له څه حائل (پرېږي) څخه د ښځې فرج په ولاړه (منتشره) آله سره مه کول (يعني چې ذکر يې له شهوت او مستی څخه ولاړ اړېښل اوي).

لغات: «منتصب» د استعمال د باب اسم فاعل دی: ولاړ. جگ، درېلونکی، مصدريې انتصاب دی: ولاړېدل، جگېدل، درېدل، «حائل» د دوو شيانو تر مينځ مانع، پرده، خنډ.

تشرېح: (۱۲) مباشرت فاحشه يعنې بغير له څه حائل او مانع څخه يوه شرمگاهه د بلي شرمگاهه سره مه کېدل. برابره ده د سړي شرمگاهه د ښځې سره وي يا د ښځې او ښځې يا د سړي او سړي شرمگاهوي سره مه کړل سي. نو په دې سره هم اودس ماتېږي. ښکاره دي وي چې په متن کې د فرج قيد اتفاقي دی: ځکه که ذکر او ښېر سره مه کړل سي. نو هم اودس ماتېږي. او د بلا حائل مطلب فادي چې د دواړو شرمگاهو تر مينځ هيڅ مانع او پرده نه وي. يا مانع خو وي لېکن هغه دومره نرۍ او بارېک وي کوم چې د جسم گرمي (حرارت) نه سي منع کولای. نو په دې هر صورت کې اودس ماتېږي. (دواړو افلاح مع

فصل (فِيمَا لَا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ)

(دا) فصل دی (په بیان کي د هغو شیانو کوم چي اودس نه ماتوي)

به کومو شیانو سره اودس نه ماتېږي؟

﴿۱۰۲﴾ عَشْرَةٌ أَشْيَاءٌ لَا تَنْقُضُ الْوُضُوءَ لِسِ شَيَانِ اودس نه ماتوي ظُهُورُ دَمْرٍ لَمْ يَصِلْ عَنْ مَحَلِّهِ (۱) ناسي ورته ښکاره کېدل (راوتل) کوم چي له خپل ځايه نه وبهیري.

لغات: ﴿لم يصل﴾ د ضرب له باب څخه د جحد صیغه ده چي په هغه کي د لږ په وجه فعل مضارع مجزومه ده، سَالٌ تَسِيلٌ سَيْلًا: بهېدل.

تشریح: که د بدن پر کوم ځای ورته ښکاره سي يعني دومره ورته کوم چي بهیلونکې نه وي چي له خپل ځای څخه بلي خوا ته نه وبهیري (یا په بله وینا دا چي صرف داغ یې ښکاره سي)، نو په ناسي ورته سره اودس نه ماتېږي.

د غوښي پر بکېدلو حکم

﴿۱۰۳﴾ وَ سَقُوطُ لَحْمٍ مِنْ غَيْرِ سَيْلَانٍ دَمْرٍ (۲) او غوښه لوېدل بغیر له ونې بهېدلو څخه كَالْعَرَقِ الْمَدْنِيِّ الَّذِي يُقَالُ لَهُ "رَشْتَةٌ" لکه عرق مدنی کوم ته چي (په فارسي کي) "رشته" ویل کیږي.

لغات: ﴿العرق المدني﴾ چي هغه ته "رشته" هم ویل کیږي: دایوه ناروغي ده کوم چي د ډانې په شکل پر بدن ښکاره سي او دا ډانه له رگ څخه را پورته سي او له هغې څخه هر وخت د چينچي په شکل څه شی راوځي. او د دې نسب یې د مدینه منوره و طرف ته ځکه کړی دی چي د ناروغي په مدینه منوره کي زیاته وه. (شفاء الاوراح بحواله طحطاوي)

تشریح: که د یو چاله بدن څخه غوښه پرې سي ولوېږي او ورته نه وبهیري. نو اودس نه ماتېږي؛ لکه څرنګه چي په "رشته" نلمي ناروغي کي هر وخت څه، څه غوښه له بدن څخه لوېږي.

له زخم یا پزي او غورځه د چينجي را وتلو حکم

﴿ ۱۰۲ ﴾ وَخُرُوجُ دُودَةٍ مِنْ جُرْحٍ وَأُذُنٍ وَأَنْفٍ (۳) او (همدارنگه اودس نه ساتوي) د چينجي راوتل له زخم او غورځو او پزي څخه.

لغات: ﴿دودۀ﴾ چينجی، جمع: دُودٌ وَ دِهْدَانٌ، ﴿جُرْح﴾ زخم، پړهار، جمع: جُرُوحٌ، ﴿أُذُن﴾ غوږ، جمع: آذان، ﴿أَنْف﴾ پزه، جمع: أُنُوفٌ وَأَنْثَاتٌ.

تشریح: که له زخم څخه چينجی داسي راو وځي چي پر هغه څه نجاست مثلاً وینه یا د موادو اثر نه وي، نو محض د چينجي په راوتلو سره اودس نه ماتيري، او که چيري دمخ یا د شاد لاري (قبل یا بېر) څخه چينجی یا بل شی راو وځي، نو په دې سره اودس ماتيري، برابره ده په راوتونکي شي باندي د نجاست اثر وي او که نه وي. (در مختار ج: ۱، ص: ۲۳۷، ط: دار الکتب، کتاب المسائل: ۱۵۲)

له پزي یا سترگي څخه را وتونکي اوبه

مسئله (۱): د سخت زکام په وخت کي له پزي څخه را وتونکي اوبه، همدارنگه د سترگو د خوړېدلو په وخت کي را وتونکي اوبه ناقص وضوء نه دي، خو که دا ثابت سي چي دا اوبه دننه له يو زخم څخه را وځي، نو يقيناً اودس ماتوي. (کتاب المسائل ص: ۱۵۰)

مسئله (۲): هغه اوبه کوم چي د پيازو په وجه، یا د سختي گرمۍ په وجه، یا داربړۍ، یا د ترخوړانجو په وجه له سترگو څخه و وځي، په هغه سره اودس نه ماتيري. (در مختار ج: ۱، ص: ۲۵۰، ط: دار الکتب)

له غوږ څخه را بهيدونکي مواد، وینه یا اوبه

مسئله (۳): که له غوږ څخه مواد یا وینه راوبهيري او هغه حصې ته راوړسي چي په غسل کي يې پرېول فرض دي، نو اودس ماتيري او که له غوږ څخه صرف اوبه راو وځي، نو دې ته به کتل کيږي چي دا اوبه په تکليف او درد سره راوتلي دي او که بغير له تکليفه، که بغير له تکليف او درد څخه راوتلي وي، نو اودس نه ماتيري او که تکليف او درد ورسره وي، نو اودس ماتيري.

مسئله (۴): که د بښي یا سري له تيویا له نامه (نوم) څخه د يو داخلي ناروغۍ په وجه اوبه راو وځي، نو اودس يې ماتيري. (شامی ج: ۱، ص: ۲۵۱، ط: دار الکتب، کتاب المسائل ص: ۱۵۱)

خپله شرمگاه یا بښه مه کول

﴿ ۱۰۵ ﴾ وَمَنْ ذَكَرَ وَمَنْ إِهْرَأَ (۴) او (اوسر نه ساتوي) د ذکر مه کول (۵) او د بښي مه کول.

تشریح: که لودس لرونکی کس خپل ذکر مه کړي يعني لاس وروړي، نو اودس يې نه ماتيري، برابره د لمانځه په حالت کي يې مه کړي یا له لمانځه څخه بهر يې مه کړي، همدارنگه که اودس

لرونکي کس خپلې ښځې ته لاس وروړي. یا مچۍ ځنې واخلي، یا ښځه خاوند مښه کړي او مښي وغیره نه ووځي. نو په دې سره هم اودس نه ماتېږي. (طحاوی علی مراقي الفلاح ص: ۵۱)

له ډکې خولې څخه کم قی وهل

﴿۱۰۶﴾ وَقَيَّ لَا يَبْلُغُ الْقَمَ (۶) او (اودس نه ماتوي) داسي قی کوم چي په ډکه خوله نه وي.

تشرېح: که څوک داسي قی ووهي کوم چي په ډکه خوله نه وي. نو په دې سره اودس نه ماتېږي او که په ډکه خوله وي. نو اودس ماتوي. لکه څرنګه چي ددې پوره تفصيل په ﴿۹۶﴾ نمبر مسئله کي تېر سو.

د بلغمو قی وهل

﴿۱۰۷﴾ وَقَيَّ بِلْغَمٍ وَلَوْ كَثِيرًا (۷) او د بلغمو قی که څه هم ډېر وي (يعني په ډکه خوله وي).

لغات: ﴿بلغم﴾ خراشکي، خرپ، ګروړې (ګروړې). قال فی المعجم: (البلغم): المنعقد من اللعاب والسخاط المفرز من المجارى التنفسية.

تشرېح: صاحب د کتاب رحمه الله فرمايي چي دخالص بلغمو په قی سره هم اودس نه ماتېږي. هغه که هر څومره ډېر وي.

مسئله: که په بلغمو یا د پزي په ګرنگو کي څه کلکه ونه راووځي. نو په دې سره هم اودس نه ماتېږي او که بهیلونکې ونه ورسره راووځي یا کلکه ونه په ډکه خوله راووځي. نو اودس ماتېږي. (ثامی ج: ۱، ص: ۲۳۹، ط: دار الکتاب. کتاب المسائل ص: ۱۵۱)

د ناستي په حالت کي بیدېدل

﴿۱۰۸﴾ وَتَسَائِلُ نَائِمٍ احْتَسَلَ زَوَالَ وَقَعْدَتِهِ (۸) او (لوس نه ماتوي. دنلت) بیده کس داسي کېږدل (ښورېدل) چي (له ځمکي څخه) دهغه دمقعدې دليري کېدلو (صرف) احتمال وي.

لغات: ﴿تسائل﴾ د تفاعل دباب مصدر دی: په تګ وغیره کي کېږدل او ټال خوړل. په ناز و نخره تلل، زنگېدل.

تشرېح: مثلاً که څوک د ناستي په حالت کي (يعني چي مقعد يې پر ځمکه لګېدلی وي) بیده سي او په همدې د خوب په حالت کي بار، بار د ځمکي و طرف ته کوږسي. چي دهغه پر بڼه له ځمکي څخه د

مقعدى د پورته کېدلو احتمال وي. يعنې په يقيني توگه مقعده له ځمکي څخه پورته سوې نه وي. نو په دې سره هم اودس نه ماتېږي.

﴿ ۱۰۹ 》 وَتَوْمُرُ مَتَمَكِّنَ (۹) او (اودس نه ماتوي) خوب دهغه کس کوم چي پر ځمکه خان ټينگ (تکيه) کړى وي (يعنې مقعده يې د ځمکي سره ټينگه لگېدلې وي) وَلَوْ مُسْتَنِدًا اِلَى شَيْءٍ لَّوَأْزِلَ سَقَطَ که څه هم ده وړيو داسي شي ته تکيه وهلې وي چي که هغه شى ليري کړى سي نو دئ به ولوېږي عَلَى الظَّاهِرِ فِيْهَا دظاهر روايت (ظاهر مذهب) مطابق په دې دواړو صورتونو کي (اودس نه ماتېږي)

لغات: فيها: دهما ضمير مرجع مخکنى مسئله او دغه مسئله ده يعنې "تعايل نائم" او "نوم متمكن". (انوار الايضاح)

تفسير: مثلاً که څوک دېوال يا بالنت يا مثلاً د موټر سيټ او يا داسي بل شي ته تکيه وکړي چي دواړه کونايي يې له ځمکي يا سيټ څخه پورته نه وي بلکي ورسره لگېدلي وي او په همدې حالت کي داسي يې خبره بيده سي چي که هغه شى ځني ليري کړى سي، دئ لوېږي. نو په داسي صورت کي د ظاهر مذهب مطابق دده اودس نه ماتېږي.

خو متاخرينو فقهاء احنافو په داسي صورت کي احتياطاً د اودس ماتېدلو فتوى ورکړې ده او که داسي دې خبرې خوب نه وي. نو بالاتفاق اودس نه ماتېږي. (فتح القدیر ج ۱: ص ۲۷. کتاب المسائل: ۱۵۴)

د خوب په حالت کي بيدېدل

﴿ ۱۱۰ 》 وَتَوْمُرُ مُصَلِّ (۱۰) او (اودس نه ماتوي) خوب دلمونځ کونکي وَلَوْ اِكْعَاؤُ سَاجِدًا عَلَى جِهَةِ السُّنَّةِ که څه هم هغه درکوع يا سجده په حالت کي وي د سنت طريقې مطابق (يعنې پر سنت طريقه رکوع او سجده کونکى وي) وَاللَّهُ الْمَوْفِقُ او صرف الله تعالى توفيق ورکونکى دى.

تفسير: که څوک د لماتځه په حالت کي بيده سي، نو په دې سره اودس نه ماتېږي. تر دې چي که د رکوع يا د سجده په حالت کي بيده سي، نو هم يې اودس نه ماتېږي. خو شرط داذي چي سجده به په سنت طريقه سره وي يعنې نس به يې له ورنو څخه جلا وي همدارنگه لاسونه (بازوگان) به يې له

بغلو څخه ليري وي، لهذا كه دست طريقي په خلاف سجده كوي او په هغه كي بیده سي، نو اودس يې ماتېږي.

ښځه د سجده په حالت كي بيدېدل

مسئله: كه ښځه په سجده كي بیده سي چي د هغې په حق كي افضل او استر دادي چي نس يې د ورنو سره لگېدلی وي، نو په دې حالت كي په بيدېدلو سره اودس ماتېږي؛ ځكه په دې حالت كي هم اندامونه سستېږي، او كه نس له ورنو څخه جلا وي كوم چي د سړيو د سجده هيت دي، نو اودس نه ماتېږي.

د احنافو په نېز د لمانځه په حالتونو يعني په ولاړه، ناسته ركوع او سجده كي چي پر كوم حالت هم بیده سي، برابره ده په لمانځه كي بیده سي يا د لمانځه څخه بهر، اودس نه ماتېږي. (البحر الرائق ج ۱، ص: ۳۹، كتاب المعامل ص ۱۵۶، شامی ج ۱، ص: ۲۴۳، ط: بيروت)

كه مريض كس د ناستي په لمانځه كي بیده سي؟

مسئله: كه څوك د مرض او كمزوي له كبله په ناسته لمونځ كوي او په همدې حالت كي بیده سي، نو اودس يې ماتېږي. (شامی ج ۱، ص: ۲۴۳، ط: بيروت، كتاب المعامل ص: ۱۵۶)

فصل (فیما یوجب الاغتسال)

(۱) فصل دی (په بیان کي د هغو شيانو کوم چي غسل کول واجبوي)

تشریح: مخکي تر دې يې دا داسه مسئلې او احکام بيان کړل، اوس د غسل مسئلې بيانوي او دلته اول هغه شيان بيانوي چي د هغوی په سبب غسل واجبېږي.

مني په شهوت سره وتل

﴿ ۱۱۱ ﴾ يَقْتَرِضُ الْغُسْلُ بِوَاحِدٍ مِنْ سَبْعَةِ أَشْيَاءَ فرض کيږي غسل په (واقع کېلود) يوه شي سره له اوبو شيانو څخه خُرُوجُ الْمَنِيِّ إِلَى ظَاهِرِ الْجَسَدِ (۱) دمني ووراول تل د بدن ښکاره حصې ته إِذَا انْفَصَلَ عَنْ مَقَرِّهِ بِشَهْوَةٍ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ کله چي بغير له جماع په شهوت سره له خپل قرار ځای (قرارگاه) څخه راجلا سوي وي.

لغات: ﴿غسل﴾ دغین په ضمه سره: پر ټوله بدن اوبه بهول (بېول)، او دغین په فتحه سره غسل: پرېولل، يعني خیره وغیره په اوبو سره ليري کول، ﴿جماع﴾ دفاعلې دباب مصدر دی: د ښځي سره کوروالی، ﴿المني﴾ هغه سپيني او سختي اوبه د گړنگو په څېر چي د انسان له بدن څخه راوځي او تر وتلو وروسته يې د انسان طبي خواش او شهوت ختميږي، ﴿مَقَرِّهِ﴾ دظرف صيغه ده: ددرېدلو ځای، دمني ووراول په نر کي ملا ده او په ښځه کي سینه ده، ﴿شهوة﴾ دلذت ددرک مهل، زورور نفساني خواش کوم چي هر قابل رغبت شي ته انسان مائل کوي، جمع: شَهَوَاتٌ.

تشریح: که مني له خپل ځايه په شهوت سره راجلا سي، نو وروسته د هغوی وتل که څه هم بلا شهوته وي، بيا هم غسل واجبېږي، مثلاً سړی دمني ووله راوتلو څخه مخکي خپل ذکر ونيسي او کله چي شهوت ختم سي، بيا يې ايله کړي او مني ووځي، نو هم غسل واجبېږي دراجع قول مطابق.

(د مختار ج: ۱، ص: ۴۶۵، ط: دار الکتاب)

من غير جماع: يعني مخکني حکم هغه وخت دی کله چي دمني وتل بغير له جماع څخه وي، مثلاً احتلام کېدل يا ښځي لوداسي نورو ته په کتلو سره مني وتل؛ ځکه دوطي او جماع په صورت کي د

فصل دوجوب لپاره مني وتل شرط نه دی، (محيطي علی رافعي خلاصه ص: ۵۲)

حشفه پټېدل

﴿۱۱۲﴾ وَتَوَارَى حَشْفَةً وَقَدَّرَهَا مِنْ مَقْطُوعِهَا (۲) او (دسړي) حشفه پټېدل او (یا) د حشفه

پر بکړل سوي کس د حشفې په اندازه (ذکر) پټېدل (داخلېدل) فِي أَحَدِ سَبِيلَيْ آدَمِي حَسِي په یوه د نوولارو کي (یعنې په قبل یا ټبر کي) د ژوندی انسان (یعنې چي د ژوندی انسان د متیارو یا غاښو په لاره کي دسړي حشفه ا د ذکر سر ا پټ سي. یا د مقطوع الحشفه کس یعنې د چا چي حشفه پر بکړل سوي وي دهغه له پاته ذکر څخه د حشفې مقدار پکښي پټ سي. نو غل فرض کيږي).

لغات: ﴿تواری﴾ د تفاعل د باب مصدر دی: پټېدل، نهامېدل (نیلېدل). ﴿حشفه﴾ د ذکر یعنې د نارینه اندام سر، جمع: حشاش، ﴿آدمي﴾ انسان، د آدمي په قید سره چارپای او جنات ووتل. - ﴿حسي﴾ ژوندی. په دې قید سره مړه ووتل.

تشریح: کله چي دسړي حشفه یعنې د ذکر سر د ژوندی انسان (برابره ده ښځه وي او که نروي) په قبل یا ټبر کي پټ سي، نو غل واجبيږي، برابره ده مني ووځي او که نه ووځي. او د کوم چا حشفه چي نه وي مثلاً پر بکړل سوي وي، نو بیا د حشفه په اندازه حصه که پټه سي، نو غل واجبيږي. (همدارنگه که په لواطت کي د لوطي ملعون صرف حشفه پټه سي، نو پر فاعل او مفعول به دواړو غل واجبيږي. برابره ده انزال وسي او که نه وسي المعيط البرهاني ج: ۱، ص: ۲۲۷، کتاب المسائل ص: ۱۱۶۱)

د مړه یا چارپای سره وطی کول

﴿۱۱۳﴾ وَإِنْزَالُ السَّبْيِ يَوْطِي مَيْتَةً أَوْ بَهِيمَةً (۳) او د مني ووانزالېدل په وطی کولو سره د مړې ښځي یا چارپای سره.

لغات: ﴿میتة﴾ مړه ښځه، همدارنگه مردار سوي حیوان ته هم ویل کيږي. ﴿بهیمه﴾ چارپای، د څلورو پښو حیوان، جمع: بهائم.

تشریح: که څوک د مړه کس سره وطی وکړي، یا دیو چارپای سره وطی وکړي، نو په دې صورت کي د غل واجبهېدلو لپاره انزال شرط دی: بغیر له انزاله صرف په وطی سره غل نه واجبيږي؛ ځکه دلته په شهوت کي قصود دی او په انزال سره شهوت تامه موجودیږي. (مرآة الفلاح ص: ۵۴)

تر خوب وروسته داوبو لیدل

﴿ ۱۱۳ ﴾ وَوُجُودُ مَاءٍ رَقِيقٍ بَعْدَ الشَّوْمِ (۴) او له خوب څخه (تر وېښدو) وروسته د نړیو (نړیو) اوبو موجودېدل إِذَا لَمْ يَكُنْ ذَكَرَهُ مُنْتَشِئًا قَبْلَ الشَّوْمِ کله چې له خوب څخه مخکې دهغه ذکر ولاړ (شک) نه وي.

لغات: ﴿رقیق﴾ باریک، نری، جمع: أَرْقَاءُ.

تشریح: که څوک له خوب څخه راوېښ سي او پر جامو لوندوالی وړني، که څه هم خوب ورته یاد نه وي یا په خوب کې انزال ورته یاد نه وي، نو هم پر هغه غسل واجبېږي.

فایده: په عبارت کې ددې قید "إِذَا لَمْ يَكُنْ ذَكَرَهُ" فایده داده چې که له بیدېدو څخه مخکې ذکر متشر وي او بیا له راوېښدو څخه وروسته لوندوالی وړني، نو ممکنه ده چې هغه مذهبي وي چې د هغه په وجه غسل نه واجبېږي. (مرافی الفلاح ص: ۵۴)

﴿ ۱۱۵ ﴾ وَوُجُودُ بَدَلٍ ظَنَّهُ مَنِيًّا (۵) او (پر جمله) داسې لوندوالی موجودېدل چې پر هغه د مني وو گومان وکړي بَعْدَ إِفَاقَتِهِ مِنْ سَكْرٍ وَإِغْمَاءٍ وروسته تر په سد کېدلو (.. مېدلو) له نشې او بې هوښۍ څخه (یعني له نشې او بې هوښۍ څخه تر وتلو او پرسد کېدلو وروسته داسې لوندوالی موجودېدل هم غسل فرض کوي چې غالب گومان پکېني دا وي چې دابه مني وي).

لغات: ﴿إفاعة﴾ د افعال د باب مصدر دی: روغېدل، په هوښ کې راتلل (یا په بله وينا پرسد کېدل)، نشه ختمېدل. ﴿بَدَلٍ﴾ د نصر له باب څخه اسم مصدر دی: لوندوالی، منيّا: ددې قید فایده داده چې که گومان یې د مني وي، نو غسل نه واجبېږي.

تشریح: صورت د مثلي دادی چې که څوک له بې هوښۍ یا د نشې له ختمېدلو څخه وروسته پر خپلو جامو داسې لوندوالی وړني کوم چې یې هغه مني گڼي، نو پر هغه غسل واجبېږي. (مرافی الفلاح ص: ۵۴)

د حیض او نفاس پر ختمېدلو غسل واجبېدل

﴿ ۱۱۶ ﴾ وَيَخِيفُ وَيُنْفَاسُ (۶) او (غسل فرض کېږي) په (ختمېدلو د) حیض (۷) او نفاس سره (یعني د حیض او نفاس تر ختمېدلو وروسته هم غسل فرض کېږي) وَلَوْ حَصَلَتِ الْأَشْيَاءُ الْمَذْكُورَةُ قَبْلَ

الإِسْلَام که څه هم دا ذکر سوي شيان تر اسلام مخکي حاصل سوي (واقع سوي) وي **فِي** **الصَّحِّح** د صحيح ترين قول مطابق (يعني زيات صحيح روايت دای چي که څه هم دغه مذکوره څو شيان تر اسلام راولوړلو مخکي واقع سوي وي. نو بيا هم تر اسلام راولوړ وروسته اغسل واجبيږي).

تشریح: مسئله دا ده چي کله بنځه له حيض يا نفس څخه پاکه سي، نو پر هغې غسل فرض دی. تر دې وروسته فرمايي چي که څه هم مذکوره شيان (يعني کوم شيان چي پورته د غسل موجبات بيان سول مثلا حشفه پتېدل، جنابت، حيض او نفاس... که څه هم دا) تر اسلام راولوړلو مخکي سوي وي، نو هم د صحيح قول مطابق تر اسلام راولوړ وروسته غسل واجبيږي، لنډه دا چي که يو کافر مسلمان سي او هغه د جنابت په حالت کي وي، نو پر هغه غسل کول واجبيږي؛ ځکه دلمونځ کولو په وخت کي پاکي ضروري ده او د کفر په حالت کي تر جنب کېدلو وروسته غسل نه کول ګواکي د جنابت په حالت کي باقي پاتېدل دي. لهذا کله چي د جنابت حالت باقي پاته دی، نو اوس غسل کول واجب دي، همدا مفتی به قول دی او غير مفتی به قول دای چي غسل نه واجبيږي؛ ځکه غسل کول يو شرعي حکم دی او کافر د کفر په حالت کي په احکامو مکلف نه دی. (تبیین الحقائق ج: ۱، ص: ۱۸، البحر الرائق ج: ۱، ص: ۶۸)

مړي ته د غسل وړ کولو حکم

﴿ ۱۱۷ ﴾ وَيَقْتَرِضُ تَغْسِيلُ النَّبِيِّ كَفَايَةً او فرض دي مړي ته غسل وړ کول د فرض کفايه په توګه (يعني مړي ته غسل وړ کول فرض کفايي دي).

تشریح: مسلمان مړي ته غسل وړ کول فرض کفايي دي يعني که څو خلګ دا کار وکړي، نو د نورو خلګو له څاري څخه دا فرض ساقطیږي، او که يو هم غسل نه وړ کړي، نو ټوله ګنهګاره کيږي، اوله غسل وړ کولو څخه مخکي پر مړي د جنازې لمونځ کول جائز نه دي. ښکاره دي وي چي باغي او کافر ته به غسل نه وړ کول کيږي، همدارنګه شهيد ته به غسل نه وړ کول کيږي.

فَصْلٌ (فِيمَا لَا يَجِبُ الْاِغْتِسَالُ مِنْهُ)

(دا) فصل دی (په بیان کي دهغو شيانو چي له هغوی څخه غسل نه واجبېږي)

د مذی او ودی حکم او تعریف

﴿عَشْرَةَ أَشْيَاءَ لَا يُغْتَسَلُ مِنْهَا لَسْ (۱۰)﴾ شيان دي چي غسل نه ورڅخه كيږي (يعني چي د هغوی په وجه غسل نه واجبېږي) مَذًى وَوَدًى وَاحْتِلَامٌ بِبَلَاءٍ بَلَلٍ (۱) مذی (۲) ودی (۳) او احتلام بېله لوندوالی.

تشریح: په دې عبارت کي درې مسئلې بيان سوي دي: ① د مذی په وتلو سره غسل نه واجبېږي. **د مذی تعریف:** لفظ د مذی په عربي کي دميم په زور او دډال په سکون سره فصيح دی او په پښتو کي دميم په زور يا پېښ او دډال په زهر سره ويل کيږي. مذی هغه نری اوبه دي کوم چي دښځي سره دلوي کولو په وخت کي دمتيازو له نالی څخه وځي. دهغه وتل څوک خاص نه احساسوي. مذی له مني وتلو څخه مخکي وځي. ددې لپاره چي دمني وو په وتلو کي څه خنډرانه سي، د مذی په وتلو سره د طبيعت جوش نور زیات سي.

② د ودی په وتلو سره هم غسل نه واجبېږي.

د ودی تعریف: دا اوبه عموماً دطبعي مرض او عارض پر بناء له متيازو څخه مخکي يا وروسته وځي. دا شکل او صورت په اعتبار سره دمني وو په څېر وي، ددې وتل هم نه احساسېږي. ③ که څوک احتلام سي مثلاً په خوب کي وورني چي دښځي سره جماع کوي او انزال هم سي، خو تر وښلولو وروسته پر جامو دمني وو اثرات نه وورني، نو پر هغه غسل واجب نه دي؛ ځکه که انزال سوی وي، نو لوندوالی او اثرات يې چيري دي؟ (مراعي الفلاح علی الطحاوی ص: ۵۵)

يوه مسئله او د هغې شپږ صورتونه

مسئله: کله چي سړی له خوب څخه راوبښ سي او پر خپل ځای لوندوالی وورني، نو ددې مسئلې شپږ صورتونه دي؛

① اول صورت دادی چي احتلام يې په يادوي او دا يې يقين وي چي دامني دي.

(۴) احتلام يې په يادنه وي او دا يې يقين وي چې دامذي دي.

(۵) احتلام يې په يادوي او په دې کې شکمن وي چې دامني دي او که مذني دي.

په دې پورتنۍ درېو سره صورتونو کې زموږ د علماء په اتفاق سره پر هغه غسل واجبيږي: ځکه په اول صورت کې خو د غسل وجوب ښکاره دی. او په دويم او درېيم صورت کې ځکه غسل واجبيږي چې دا احتمال سته چې مني به دهوا يا د بدن د گرمۍ په سبب نري سوي وي، او داسې به معلوميږي لکه مذني. ياد مذني کېدو او مني کېدو فرق به يې نه معلوميږي.

(۴) خللومر صورت دای چې احتلام يې په يادنه وي او دا يې يقين وي چې دامني دي.

(۵) احتلام يې په يادنه وي او شکمن وي چې دامني دي که مذني.

په دې دوو صورتونو کې هم په اتفاق سره احتياطاً پر هغه غسل واجبيږي.

(۶) شپږم صورت دای چې احتلام يې په يادنه وي خو دا يې يقين وي چې دامذي دي. نو په دې صورت کې

دامام ابو يوسف رحمه الله په نيز غسل واجب نه دی، لکن د طرفينو زحمت الله په نيز په دې صورت کې هم غسل واجب دی.

له ولادت څخه وروسته وينه نه ليدل

﴿۱۱۹﴾ وَلَا ذَا مِنْ غَيْرِ رُؤْيَا دِمْرَ بَعْدَ هَافِي الصَّحِيح (۴) او زېږونه (بچۍ زېږول) بغير

له وينې ليدلو څخه تر زېږونې وروسته، د صحيح قول مطابق (يعني چې د بچي تر پيدايښت وروسته وينه نه وليدل سي. نو هم د صحيح قول مطابق پر ښځې غسل نه واجبيږي).

تشرېح: که د ښځې بچۍ پيدايښت او وينه ښکاره نه سي، نو د صحيح قول مطابق پر هغې غسل نه واجبيږي. دا د صاحبينو زحمت الله مذهب دی، خو دامام صاحب رحمه الله په نيز احتياطاً پر داسې ښځې غسل واجبيږي. لکه په ﴿۹۴﴾ نمبر مسئله کې چې هم دا خبره ذکر سوه: ځکه د پيدايښت په وخت کې عموماً څه ناڅه وينه ښکاره کيږي. (شفاء الارواح)

د مانع لذت شي حکم

﴿۱۲۰﴾ وَإِلَّا بِخَرْقَةٍ مَانِعَةٍ مِنْ وُجُودِ اللَّذَّةِ (۵) او ذکر داخلول (ننه کول) د داسې

ټوکر (موږ) سره کوم چې دلالت له موجودېدلو (احسول) څخه مانع (منع کونکی) وي.

لفات: ﴿إِلَّا﴾ دافعال باب مصدری: داخلول. ته بلس. ﴿خَرْقَةٍ﴾ د ټوکر یوه ټوټه (موږ). رښکی.

تشرېح: يعنې که څوک پر خپل ذکر ټوکر وغيره وپېچي او جماع وکړي. نو که ټوکر دومره پنډوي چې د فرج گرمي او لذت (خوند) ده ته محسوس نه سي، نو تر څو چې انزال نه سي. غسل نه پرې واجبيږي. او که ټوکر دومره نری وي چې د فرج حرارت او لذت ورته محسوس سي. نو که څه هم انزال نه سي. غسل پرې واجبيږي. او احتياطاً په دې کې دی چې په ډولرو صورتونو کې غسل واجب سي. (شفاء الارواح)

د حقنه حكم

﴿۱۲۱﴾ وَحَقَّنَهُ (۶) او حقنه (اماله) كول (په دې سره هم غسل نه واجبيږي).

لغات: ﴿حقنه﴾ اماله، دستور، وضاحت به يې په تشرېح كې وسي.

تشرېح: حقنه ويل كيږي د پېچكارۍ وغيره په ذريعه دشا (مقدي) الخوانس ته دوا رسول يا فضلات خارجول (كوم ته چي اماله وغيره وايي او عموماً قبضيت په صورت كې داطريقه اختيارول كيږي)، په دې سره هم غسل نه واجبيږي. (ايفاح الاصلاح)

په سيلين كې گوته وغيره داخلول

﴿۱۲۲﴾ وَإِذْخَالَ إِصْبِعَ وَنَحْوَهُ فِي أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ (۷) او گوته او (يا) دگوتي په څېر (بز) شۍ داخلول په يوه لاره كې ددو لارو (يعني په ټېل يا ټېر كې).

تشرېح: يعني گوته يا دگوتي په څېر بل شۍ مثلاً مصنوعي ذكر وغيره كه په ټېل يا ټېر كې داخل كړل سي نو تر څو چي انزال نه سي، غسل نه پرې واجبيږي.

د چارپاي يا مړې بنځي سره وطې كول

﴿۱۲۳﴾ وَوَطَّؤُ بِهَيْمَةٍ أَوْ مَيْتَةٍ مِنْ غَيْرِ انْزَالٍ (۸) او ديو چارپاي (۹) يا مړې بنځي سره بېله انزاله وطې كول.

تشرېح: كه څوك د چارپاي يا د مړې بنځي سره وطې وكړي او انزال نه سي، نو هم غسل نه واجبيږي.

د ډاكره بنځي سره د كور والي حكم

﴿۱۲۴﴾ بِإِصَابَةِ بِكْرٍ لَمْ تَزَلْ بَكَارَتُهَا مِنْ غَيْرِ انْزَالٍ (۱۰) او د ډاكره انجلۍ سره بېله انزاله دلسي جماع كول چي دهغې (پرده) بكاوت زائل نه سي (څكه كله چي دبكارت پرده زائله نه سي، نو ددې مطلب داسو چي دسري ذكر دته فرج ته داخل نه سولو حشفه يې پكښي غائب نه سوه، نو څكه تر څو چي انزال سوي نه وي، غسل نه واجبيږي).

لغات: ﴿إصابة﴾ دافعال دباب مصدر د، ددې څو معنوي دي: رسېدل، لگېدل، سيده كول، نه خطا كېدل او دلسي نور.

تشرېح: كه څوك د ډاكره بنځي وشرمگله ته ذكر دلسي داخل كړي چي دهغې دبكارت پرده څيري نه سي، نو هم غسل نه پرې واجبيږي تر څو چي انزال نه سي. (مراقى الافعال ص: ۵۵)

فَصْلٌ (فِي بَيَانِ الْغُسْلِ)

(دا) فصل (په بيان کي دغسل) دی

تشریح: په دې فصل کي دغسل فرائض بیانوي او د ټولو فرائضو خلاصه داده چي د بدن کومې حصې ته بلا تکلیفه اوبه رسول ممکن وي، هلته به اوبه رسوي، بیا هم دلته د تعلیم په غرض سره یې یوولس (۱۱) فرائض بیان کړي دي.

دلته له غل څخه مراد فرض غل دی، یعنې د جنابت، حیض او نفاس غل؛ ځکه چي په سنت (منون) غل کي خوله او پزه پرېولل فرض نه دي بلکي سنت دي؛ ځکه سنت غل له دې دواړو څخه بغير هم اداء کيږي. (شفاء الارواح)

د غسل فرائض

﴿١٢٥﴾ يَفْتَرِضُ فِي الْإِغْتِسَالِ أَحَدَ عَشَرَ شَيْئًا په غل کي یوولس (۱۱) شيان فرض دي
غَسْلُ الْقَدَمِ وَالْأُتْفِ وَالْبَدَنِ مَرَّةً (۱) پرېولل دخولي (۲) او (پرېولل) د پږې (۳) او (پرېولل) د
(ټوله) بدن یو وار.

لغات: ﴿فم﴾ خوله، جمع: أَوَاة.

تشریح: د خولې پرېوللو حد دا دی چي دننه ټوله خولې ته اوبه ورسول سي او د پږې پرېوللو حد دا دی چي د پږې بېخ (یا په بله وینا خیشوم) ته اوبه ورسول سي او ټوله بدن یو وار پرېولل فرض دي. دلته یو اشکال واردیږي چي د ټوله بدن په پرېوللو کي خو د پږې او خولې پرېولل هم راځي؛ ځکه دا دواړه هم په بدن کي داخل دي، نو بیا جلا دوی ذکر کولو ته څه ضرورت دی؟ د دې جواب دا دی چي که څه هم دا دواړه په بدن کي داخل دي، خو څرنگه چي په دې دواړو کي اختلاف دی. د امام مالک او امام شافعي رَجَحْنَا الله په نیز خوله او پزه پرېولل په فرض غل کي هم سنت دي، نو ځکه دوی په جلا بیانولو سره یې دابکاره کړه چي دا دواړه هم د احنافو په نیز فرض دي.

د ناسته کس حکم

﴿١٢٦﴾ وَ دَاخِلٌ قُلُوبُهُ لَا غُسْرَ لَيْسَ لَهَا (۴) او (پرېولل) د ذکر د سر پوستکي د داخلې
حصې (کله) چي د هغه په ليري کولو (خلاصولو) کي تکلیف نه وي.

لغات: ﴿قُلْفَةٌ﴾ او قُلْفَةٌ: هغه پوستکۍ چې دانسته کس پر ذکر وي چې په هغه کې حشفه یعنې د ذکر سر پټ وي، او دا پوستکۍ د ست کېدلو پر مهال پر ټول کيږي. جمع: قُلْفٌ. لکه د غُرْفَةٍ جمع چې غُرَفٌ ده. ﴿عُسْرٌ﴾ د سمع له بابه اسم مصدر دی: سختي، تکلیف او ستونزه.

تشریح: کوم څوک چې تراوسه ست کړی سوی نه وي او هغه د جنابت غسل کوي، نو که د حشفه د پاسه پوستکۍ (قُلْفَة) له څه مشقت او ستونزي څخه بغیر لیري کول او حشفه ښکاره کول ممکن وي. نو هغه ته اوبه رسول واجب دي، او که داسې کول ممکن نه وي مثلاً د دغه پوستکي (قُلْفَة) سوري تنگ وي، نو د تکلیف په خاطر اوبه ور رسول واجب نه دي؛ لکه په غوږو کې جوړ کړل سوي سوريان چې ډک او بند سي، نو د تکلیف په وجه هغوی ته اوبه رسول واجب نه دي. (شفه الارواح)

د نوسوري پرېول

﴿۱۲۴﴾ وَ سُرَّةٌ (۵) او (پرېول) د ثَو (ناف).

تشریح: په غسل کې د ثَو سوري ته اوبه رسول فرض دي، همدارنګه د بدن هر هغه سوري ته کوم چې ډک سوی او بند سوی نه وي لکه په راروان عبارت کې چې به ذکر سي، مثلاً په غوږ یا پزه کې جوړ کړل سوي سوريان چې په هغه کې غوږ والي (لټي) یا نته وغیره اچول کيږي، هغوی ته اوبه رسول فرض دي، خو کله چې هغوی ډک سي او غوږه پکښې راسي، نو بیا اوبه ور رسول فرض نه دي.

﴿۱۲۸﴾ وَ ثَقِبٌ غَيْرٌ مُنْظَمٍ (۶) او (پرېول) د داسې سوري کوم چې سره یوځای سوی (ډک سوی) نه وي (یعنې د غوږ یا داسې بل ځای سوري کوم چې په غوږه ډک سوی نه وي).

لغات: ﴿ثَقِبٌ﴾ سوري، جمع: أَثْقَابٌ وَ ثُقُوبٌ وَ أَثْقَابٌ، ﴿مُنْظَمٌ﴾ د انفعال له بابه مفعول دی: سره یو ځای سوی، سره مېشتی.

تشریح: په تېر عبارت کې یې وضاحت وسو.

په غسل کې د نر او ښځې د کوڅیو حکم

﴿۱۲۹﴾ وَ إِذَا خَلِيَ الْمَغْفُورُ مِنْ شَعْرِ الرَّجُلِ مُطْلَقًا (۷) او (پرېول) د سري د خپل وودل سوو وړېښتانو (کوڅیو) داخلي حصه مطلقاً (په هر حال کې، یعنې برابره ده د سري وړېښتانو بېخو ته لویه ورسېږي، که نه، هغه به مطلقاً په هر حال کې خپل وودل سوي وړېښتان خلاصوي او د نرۍ حصه به پرېولي) لَا الْمَغْفُورُ مِنْ شَعْرِ الْمَرْأَةِ إِنْ سَرَى الْمَاءُ فَنِي أُصُولِهِ (پرېول) د ښځې د وودل سوي

ورېښتانو که چیرې اوبه (دهنې) دورېښتانو بېخو ته ورسیږي.

لغات: «المضفور» د ضرب له باب اسم مصدر دی: وودل سوي او چوتې کړل سوي ورېښتان، کوڅی. «سری» د ضرب د باب ماضي ده: تلل، سرایت کول (ننوتل)، «أصول» جمع د أصل ده چې د هغه یوه معنی ده: بېخ.

تشریح: په دې عبارت کې دوې مسئلې ذکر سوي دي: ① که یو سري اوږده ورېښتان پرې ایښي وي او له هغوی څخه یې چوتې یا کوڅی جوړي کړي وي. نو د جنابت په غسل کې هغه وودل سوي ورېښتان خلاصول فرض دي، محض دورېښتانو بېخونه لنډول کافي نه دي. ② خو پر ښځې د جنابت، حیض او نفاس په غسل کې د چوتیو او کوڅیو خلاصول ضروري نه دي. صرف دورېښتانو لنډول هم کافي دي. خو دورېښتانو بېخو ته اوبه رسول فرض دي. یو بېخ به هم وچ نه پرېږدي او که بغیر له خلاصولو د ټولو ورېښتانو بېخو ته اوبه نه سي رسېدلای، نو هغوی دي خلاص کړي او ټوله دي پرېولي. او که د سر ورېښتان وودل سوي نه وي، برابره ده خلاص وي یا د سر شاته یې ړل وي. نو ټوله ورېښتان لنډول او ټوله بېخو ته اوبه رسول فرض دي. که یو ورېښتی هم وچ پاته سي یا د یوه ورېښتي بېخ ته اوبه نه ورسیږي، نو غسل نه کیږي. (الفتاوی التاتاریخیه ج: ۱، ص: ۲۵۷، مسئله: ۳۷۱، در مختار مع الثمینی ج: ۱، ص: ۱۴۲)

د ډیري، بوښتو وغیره څرمن ته اوبه رسول

﴿۱۳۰﴾ وَبَشْرَةِ الْبَحِيَّةِ (۸) او (پرېولل) د ډیري د (لاندې) پوستکي وَبَشْرَةِ الشَّارِبِ وَالْحَاجِبِ (۹، ۱۰) او د ډیرتو او دورځو د (لاندې) پوستکي وَالْفَرْجِ الْخَارِجِ او (پرېولل) د ښانډیني فرج.

لغات: «بشرة» دلفظ دباء او شین په "فتح" سره دی: د بدلن د پوستکي ښکاره حصه. ظاهري پوستکي. «لحمية» ږیره، جمع: لُحْس، «شارب» بریت، جمع: شَوَارِب، «حاجب» وروڅه. د سترگو د پسه ورېښتان.

تشریح: د خپلې ډیري دورېښتانو بېخ او مینځ ته اوبه رسول فرض دي، هملارنگه د ډیرتو او دورځو دورېښتانو بېخ او مینځ ته اوبه رسول فرض دي او پر ښځې د جنابت، حیض او نفاس په غسل کې ښانډیني فرج پرېولل فرض دي؛ ځکه ښانډیني فرج داسې دی لکه ښانډیني خوله چې په منځ کې د هغه پرېولل فرض دي او داخلي فرج داسې دی لکه حلق چې د هغه پرېولل فرض نه دي. (انوار الايضاح، شنه، ۱۴۰۱ هـ)

فَصْلٌ فِي سُنَنِ الْغُسْلِ

(ب) فصل په (بيان د) سنتونو د غسل کي دي

د غسل سنت طریقه

﴿۱۲۱﴾ يَسْنُ فِي الْاِغْتِسَالِ اِثْنَا عَشَرَ شَيْئًا په غسل کي دوولس (۱۲) شيان سنت دي

الْاِبْتِدَاءُ بِالتَّسْمِيَةِ (۱) په بسم الله سره شروع کول وَالْيَتَبَسُّهُ (۲) اونيت کول وَغَسْلُ

الْيَدَيْنِ إِلَى الرُّسْفَيْنِ (۳) او دواړه لاسونه تر مړونلو پوري پرېولل وَغَسْلُ نَجَاسَةٍ لَوْ كَانَتْ

(۴) او نجاست پرېولل که چيري (پر بدن) وَوَبِأَنْفِرَ اِدْهَا يَوازې (جلا) نجاست (د بتفراما تملې د

غسل نجاست سره دی، د ټوله جملې معنی داده چي: نجاست جلا پرېولل که چيري پر بدن لگېدلی وو، يعنې له

لومس او غسل څخه مخکي اول نجاست پرېولل، د دې لپاره چي بيا د لوبو لگېدلو په وجه نور منتشر نه سي) وَ

غَسْلُ قَرْجَمٍ (۵) او د خپل شرمخا پرېولل ثُمَّ يَتَوَضَّأُ كَوْضُوءٍ لِلصَّلَاةِ قِيَشَلْتُ الْقَسْلَ

وَيَسَحُّ الرَّأْسَ (۶) بيا دي اودس وکړي د لمانځه داوداسه په شېر، نو درې، درې واره دي پرېولل

وکړي او پر سر دي مسح وکړي (يعنې داوداسه هر اندام دي درې، درې واره پرېولي او پر سر دي مسح هم

وکړي. لکه څرنگه چي د لمانځه په اوداسه کي کيږي) وَلَكِنَّهُ يُؤَخَّرُ غَسْلُ الرِّجْلَيْنِ إِنْ كَانَ يَقِفُ

فِي مَحَلٍّ يَجْتَنِبُ فِيهِ الْمَاءَ لېکن دئ به د پښو پرېولل ځنډوي که چيري په داسي ځای کي

ولاري چي په هغه کي اوبه جمع کيږي ثُمَّ يُفَيْضُ الْمَاءَ عَلَى بَدَنِهِ ثَلَاثًا (۷) بيا دي درې

واړه پر خپل بدن اوبه ويهي (توی کړي) وَلَوْ اِنْفَسَ فِي الْمَاءِ الْجَارِي أَوْ مَا فِي حُكَيْمٍ او که

دئ خوته سي په جاري (بېدونکو) اوبو کي يا په داسي اوبو کي کوم چي د جاري اوبو په حکم کي

وي وَ مَكَثَ او (خه کړی پکښي) پاته سي (يعنې په هغه اوبو کي دلې کړي لپاره درنگ وکړي) فَقَدْ

أَكْمَلَ السَّنَةَ نوهغه سنت پوره کړی (یا په بله وینا: په داسې کولو سره سنت پوره کيږي: څکه په غسل کې درې واړه پر بدن اوبه بهول سنت دي. نو په تالاب کې چې غوټه وهومي او دڅه گري لپاره په اوبو کې دننه ودرېږي. نو په دې درېو سنت اداء کيږي) وَيَبْتَذِرُ فَيَصْبِ الْمَاءَ بِرَأْسِهِ (۸) او داوبو په بهولو کې دي له سر څخه شروع وکړي (اول دي پر سر اوبه توی کړي) وَيَغْسِلُ بَعْدَهَا مَنِكَهُ الْيَمَنَ ثُمَّ الْيَسَرَ (۹) او تر هغه وروسته دي راسته اوږده پرېږلي (۱۰) بیا دي چپه اوږده (پرېږلي) وَيَذُلُّ جَسَدَهُ (۱۱) او خپل بدن دي مېږي وَيُوَالِي غَسْلَهُ (۱۱) او خپل پرېږل دي پرلپسې کوي (یا په بله وینا غسل دي پرلپسې کوي یعنې بدن ټوله اعضاء او اندامونه دي پرلپسې پرېږلي. داسې نه چې دغسل په مینځ کې دومره ځنډ وکړي چې تمامونه یې وچ او بیا غسل شروع کړي. پرلپسې پرېږل سنت دي).

لغات: ﴿رُسْفِين﴾ تشبه د رُسْفَع ده: مړوند، ﴿فَرْج﴾ شرمگاه (پر قُبل او دُبر دواړو یې اطلاق کيږي. خو اکثره د قُبل یعنې دمخ د شرمگاه لپاره استعمالیږي). قال صاحب البصاح: وَالْفَرْجُ مِنَ الْإِنْسَانِ يُطْلَقُ عَلَى الْقُبْلِ وَالذُّبْرِ لِأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مُنْفَرَجٌ أَيْ مُنْفَتِحٌ وَأَكْثَرُ اسْتِعْمَالِهِ فِي الْفَرْجِ فِي الْقُبْلِ، ﴿يَغِيضُ﴾ د افعال د باب مضارع ده، افاض الماء الاضة: اوبه بهول (توبیول)، اوبه اچول، ﴿الغمس﴾ د انفعال د باب ماضی ده: غوټه کېدل، ډوبېدل، ﴿مكث﴾ د نصر د باب ماضی ده: درېدل، ځنډ کول (وخت تېرول)، درنگ کول، ﴿هتکب﴾ اوږده (وږه)، جمع: مناکب، ﴿يُوَالِي﴾ پرله پسې کول، د کارونو په مینځ کې پرلپسې والی چې تریوه وروسته سمدستي بل کول چې په مینځ کې یې څه ځنډ رانه سي.

تشریح: په دې عبارت کې د غسل سنت طریقه بیان سوې ده، تفصیل یې دادی چې اول دي په زړه کې د غسل نیت وکړي (یعنې په زړه کې دي دا اراده وکړي چې دا غسل د جنابت لیري کولو لپاره کوم) او بسم الله دي ووايي، دواړه لاسونه دي تر مړوندو پوري پرېږلي، بیا دي شرمگاه پرېږلي. برابر ده پر شرمگاه نجاست وي او که نه وي، همدارنگه پر وړنو وغیره چې کوم ځای نجاست لگېدلی وي. هغه دي پرېږلي، بیا دي اودس وکړي یعنې خوله او پزه دي پرېږلي، بیا دي مخ او لاسونه پرېږلي او مسح دي وکړي او پښې دي پرېږلي. بیا دي پر ټوله بدن اوبه وبهوي په دې توگه چې په ټوله بدن کې د یوه ودرېښته په انداز هم وچ ځای پاته نه سي، نو غسل پوره سو.

پر بدن داوبو اچولو طریقه مصنف رَجَنَہ الله دابیان کړې ده چي اول دي پر سر اوبه واچوي، بیا دي یې په راسته اوږده او بیا په چپه اوږه باندي واچوي. دریم قول دا هم نقل سوی دی چي اول دي په راسته اوږه باندي درې واړه اوبه واچوي، تر دې وروسته دي یې په چپه اوږده باندي درې واړه واچوي، بیا دي په سر باندي درې واړه اوبه واچوي. درېیم قول دا دی چي اول دي په راسته اوږه باندي، بیا په سر باندي، بیا درې واړه په چپه اوږده باندي اوبه واچوي. او ټوله اندامونه دي ښه مېړي او مسلسل پرلپسې دي پرېولي. (حلی کبیر ج: ۱، ص: ۵۰)

قوله ولو انغمس الخ: که یو جنب کس په جاري اوبو کي یا په ولاړو ډبرو اوبو (ماء کثیر) کي غوټه ووهي او ټوله بدن یې لوند سي، یا په باران کي یې ټوله بدن لوند سي، نو غسل وسو. په دې شرط چي خوله هم پرېولي او پزه هم پرېولي. (حلی کبیر ج: ۱، ص: ۵۲، تحفة الامم ج: ۱، ص: ۲۷۳)

فصل (فِي آدَابِ الْاِغْتِسَالِ وَمَكْرُوِهَاتِهِ)

(دا) فصل (د غسل د آدابو او مکروهاتو په بیان کي) دی

د غسل ادبونه او مکروهات

﴿۱۳۲﴾ وَ آدَابُ الْاِغْتِسَالِ هِيَ آدَابُ الْوُضُوءِ او د غسل کولو آداب هاغه دي کوم چي د اوداسه آداب دي إِلَّا أَنَّهُ لَا يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ خو دا چي غسل کونکي دي د قبلې و طرف ته مخ نه کوي لأنَّهُ يَكُونُ غَالِبًا مَعَ كَشْفِ الْعَوْرَةِ ځکه چي غسل زیاتره په لڅ عورت سره کيږي (يعني غلبد غسل کونکي عورت لڅ وي) وَ كَرِهَةٌ فِيهِ مَا كُرِهَ فِي الْوُضُوءِ او مکروه دي په غسل کي هاغه شيان کوم چي مکروه دي په اوداسه کي.

لفات: ﴿العورة﴾ د بدن هره هغه حصه کوم چي یې انسان د شرم یا کراهت پر بناء پټوي. والعورة من الرجل: ما تحت السُّكَّةِ منه إلى الكُبة.

تشریح: صاحب د کتاب رَجَنَہ الله فرمايي چي کوم شيان په اوداسه کي مستحب دي. هاغه په غسل کي هم مستحب دي چي د هغوی بیان مخکي تېر سو. خو که څوک په لڅه غسل کوي. نو د قبلې

و طرف ته دي مخ نه کوي (يا په بله وينا دا چي نور آداب دغسل هاغه دي کوم چي داوداسه آداب دي. خو په اوداسه کي قبلې ته مخ گرځول ادب دي لېکن په غسل کي دسري عورت لڅ وي. نو په دې وجه دا دغسل ادب نه دي، چي په دغه حال کي سړی قبلې ته مخ کړي).

خو که هغه په لنگ و غیره کي غسل کوي يعني عورت يې پټ وي، نو بيا په استقبال القبله کي څه حرج نسته.

بيا صاحب د کتاب رَجَّةُ الله فرمايي چي کوم شيان په اوداسه کي مکروه دي، هاغه په غسل کي هم مکروه دي.

مسئله (۱): په غلخانه (لباخي) کي د متيازو کولو دوه صورتونه دي: ① يو دا چي غلخانه د متيازو ځای وگرځول سي، يعني د کور هر فرد په غلخانه کي متيازي (بولي) کوي. ددې بالکل اجازه نسته، ② دويم دا چي له غسل کولو څخه مخکي متيازي ووځي، ابن المبارک رَجَّةُ الله فرمايي چي که غلخانه کچه وي يعني اوبه پکښي جذب کيږي، يا متيازي په نالۍ کي جمع کيږي، نو هلته متيازي کول مکروه تحریمي دي، په حديثو کي دا د هري او وسوسې د پيدا کولو سبب ښوول سوي دي. (تحفة الالهي ج: ۱، ص: ۲۲۵، در مختار مع الشامی ج: ۱، ص: ۳۱۸)

مسئله (۲): دغسل په شروع کي اودس کول سنت دي، لېکن که څوک اودس نه وکړي او صرف غسل وکړي، نو بيا وروسته اودس کولو ته ضرورت نه پاتېږي؛ ځکه چي ټولو اتلامونو ته داوبو رسېدلو په وجه د طهارت کبري تر څنگ طهارت صغري هم حاصلېږي، خو په داسي صورت کي دي دغسل په وخت کي داوداسه نيت هم کول کيږي چي داوداسه ثواب هم ورته حاصل سي. (فتاویٰ ج: ۱، ص: ۱۴۶، کتاب المسائل ص: ۱۶۶)

فصل

(با) فصل (د سنت غسلونو په بیان کې) دی

سنت غسلونه

﴿۱۳۱﴾ يَسُنُّ الْاِغْتِسَالُ بِرُكُوبَةٍ اَشْيَاءَ سُنَّتِ دِي غَسْلِ كُوْلٍ دِخْلُو رُو شِيَانُو لپاره صَلَوَةُ الْجُبَّةِ وَ صَلَوَةُ الْعِيْدَيْنِ (۱) د جمعې د لمانځه لپاره (۲) او د دواړو اخترونو (کوچني اختر او لوی اختر) د لمانځه لپاره وَلِلْاِحْرَامِ وَلِلْحَاجَةِ فَيُ عَرَفَةَ بَعْدَ الزَّوَالِ (۳) او د احرام لپاره (۴) او د حاجي لپاره په عرفات کې تر زوال وروسته.

نکات: ﴿احرام﴾ د حاجي جلمه کوم چې پر دوو کپړو مشتمله وي چې يوه پر ځان اچول کيږي او په بلې لنگ وهل کيږي (کوم ته چې احرام ترل وايي)، آخره يُخْرِجُ اِحْرَامًا: د افعال باب مصدر دی: احرام ترل. **تشرېح:** څلور قسمه غسلونه سنت (سنون) دي: ① د جمعې دورځي غسل، ② د دواړو اخترونو غسل، ③ د احرام غسل، ④ د عرفات دورځي غسل، تفصيل يې دا دی چې د جمعې د لمانځه او د اخترونو د لمانځه لپاره غسل کول سنت دي او دغه سنت د صحيح قول مطابق هغه وخت اداء کيږي کله چې تر لمانځه مخکې غسل وکړي، او بل د حج او عمري لپاره د احرام تر لږو په وخت کې غسل کول سنت دي، همدارنگه د عرفات په ميدان کې تر زوال وروسته د حاجي لپاره غسل کول سنت دي. (مراقي الفلاح ص: ۵۷)

مستحبه: که چيرې جمعه او اختر په يوه ورځ واقع سي او په همدې ورځ د جنابت غسل ته هم ضرورت پېښ سي، نو صرف په يوه غسل سره د جمعې او اختر دواړو سنت لاء کيږي، لېکن د ثواب د حصول لپاره د ټولو نيت کول ضروري دي. (در مختار ج ۱، ص ۱۵۷، ط: بيروت)

مستحب غسلونه

﴿۱۳۲﴾ وَيَنْدُبُ الْاِغْتِسَالُ لِمَنْ سَبَّهَ عَشْرًا شَيْئًا او مستحب دي غسل کول په شپاړسو (۱۶) شيتو کې لَمَنْ اَسْلَمَ طَاهِرًا (۱) د هغه کس لپاره کوم چې د پاکوالي په حالت کې اسلام

راوړي وَلَيْتَن بَدَعْتُ بِالْحِسَنِ (۲) او دهغه کس لپاره کوم چي د عمر په اعتبار سره بالغ سي (يعني
 سن اصرا يې پنځلس کاله سي ادمتي به قول مطابق) وَلَيْتَن أَفَاقَ مِنْ جُنُونٍ (۳) او دهغه کس لپاره کوم
 چي د لېونتوب څخه روغ سي (پر دسي) وَعِنْدَ حَبَاصَةٍ (۴) او د ښکر لگولو په وخت
 کي (يعني تر ښکر لگولو وروسته) وَغُسِّلَ مَيِّتٍ (۵) او دمړي د غسل په وخت کي (يعني مړي ته تر
 غسل ورکولو وروسته) وَفِي لَيْلَةٍ بَرَآءَةٍ (۶) او د برات په شپه کي (يعني د شعبان مياشتي په
 پنځلسمه) وَلَيْلَةَ الْقَدْرِ إِذَا رَأَاهَا (۷) او د شب قدر په شپه کي کله چي هغه وويني (په کوبه
 شپه کي چي د شب قدر يقين وي. په سب د کشف کېدلو. يا يې غومان وي. په سب دهغه آثارو. علاماتو او احاديثو کوم چي
 د شب قدر په هکله وارد سوي دي) وَلِدُخُولِ مَدِينَةِ النَّبِيِّ ﷺ (۸) او د نبي کریم ﷺ
 ښار (مدينې منورې) ته د داخلېدلو لپاره (څکه چي هغه يو مقدس او متبرک ځای دی) وَلِلْوُقُوفِ
 بِمُزْدَلِفَةَ عِدَاةِ يَوْمِ النَّحْرِ (۹) او په مزدلفه کي د درېدلو لپاره د قرباني. (لوی اختر) دورځي په
 سهار وَعِنْدَ دُخُولِ مَكَّةَ (۱۰) او مکې شريفې ته د داخلېدلو په وخت کي وَلِلطَّوَافِ الزَّيَّارَةِ
 (۱۱) او د طواف زيارت لپاره وَلِلصَّلَاةِ كُوفٍ (۱۲) او د لمر د ترنځي نيولو د لمانځه لپاره وَ
 اسْتِسْقَاءِ (۱۳) او د استسقاء د لمانځه لپاره وَفَرْعٍ (۱۴) او د ويري بيري (په وخت کي. يعني
 زيات خوف او بېره خپره سي) وَظُلْمَةِ (۱۵) او د تيارې (په وخت کي. يعني دورځي پر وطن تياره
 وغورځېدې او سخته تاريخه جوړه سي) وَرَيْحٍ شَدِيدَةٍ (۱۶) او د سخت باد (په وخت کي).

لغات: ﴿کسوف﴾ د ضرب د باب مصدر دی، د لمر ترنځي نیول. ﴿استسقاء﴾ د استعمال د باب
 مصدر دی، د باران طلب کول. ﴿فرع﴾ د فتح د باب مصدر دی، بهرېدل، پارېدل، له خوفناکه شي
 څخه تر هېدل.

تشرېح: په دې عبارت کي مصنف رحمه الله مستحب غسل بيان کړی دی. فرمایي چي په
 شپاړسو (۱۶) صورتونو کي غسل کول مستحب دي، ① دهغه کافر لپاره غسل کول مستحب دي
 کوم چي د پاکوالي په حالت کي وي. ② د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ③ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ④ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑤ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑥ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑦ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑧ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑨ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑩ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑪ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑫ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑬ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑭ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑮ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑯ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑰ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑱ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑲ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ⑳ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉑ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉒ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉓ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉔ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉕ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉖ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉗ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉘ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉙ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉚ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉛ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉜ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉝ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉞ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㉟ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊱ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊲ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊳ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊴ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊵ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊶ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊷ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊸ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊹ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊺ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊻ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊼ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊽ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊾ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي. ㊿ د لمر د ترنځي نیولو په وخت کي.

راوړي. نو پر هغه غسل کول واجب دي د جنابت ليري کولو لپاره. ② همدارنگه دهغه کس لپاره غسل کول مستحب دي کوم چي بالغ سي د عمر په اعتبار سره (او د بلوغ عمر پنځلس کاله دی). خو کوم څوک چي په مني وتلو سره بالغ سي، يا په جماع سره بالغ سي، نو پر هغه د جنابت غسل کول واجب دي. ③ دهغه کس لپاره کوم چي له لهوتوب څخه روغ سي، نو دروغتيا پر نعمت شکرنا غسل کول مستحب دي. ④ او له نسکر لگولو څخه وروسته هم غسل کول مستحب دي. ځکه په هغه کي له بدن څخه خرابه ونه وځي، نو کېدای سي چي څه ونه يې پر بدن لگېدلې وي. ⑤ مري ته تر غسل ورکولو وروسته د غسل ورکونکي لپاره مستحب دي چي خپله هم غسل کړي. ځکه کېدای سي چي څه ځاڅکي يې پر بدن لگېدلي وي (ثمره النجاء). ⑥ د برات په شپه غسل کول مستحب دي کوم چي د شعبان پنځلسمه شپه ده؛ دغه شپې ته د برات ويلو وجه داده چي په دې شپه کي الله ﷻ هر مؤمن ته (کله چي هغه حقوق واجب اداء کړي وي) له جهنم څخه برات ورکوي (د جهنم له اوره يې بري کوي) او گناهونه يې بخښي. نو په دې شپه کي هم غسل کول مستحب دي. ⑦ د شب قدر په شپه غسل کول مستحب دي. کله چي د شب قدر يقين وي مثلاً په کشف او الهام سره ورته معلومه سي. يا د شب قدر په علاماتو سره ورته معلومه سي کوم چي په کتابو کي ذکر دي. مثلاً هغه شپه نه زياته گرمه وي او نه زياته يخه وي بلکي معتدله وي او داسي نور، نو په هغې کي غسل کول او په عبادت مشغولېدل مستحب دي. ⑧ مدينې منورې ته د داخلېدلو لپاره غسل کول مستحب دي؛ ځکه دا يو مقدس او معزز ښار دی. لهندا د مدينې منورې د تعظيم او احترام او د رسول الله ﷺ په خدمت کي د حاضرېدو لپاره غسل کول مستحب دي. ⑨ په لم دذی الحجې يعني د لوی اختر په ورځ په مزدلفه کي د درېدلو لپاره غسل کول مستحب دي. د وقوف مزدلفه وخت د ذی الحجې په لسمه ورځ له صبح صادق څخه تر طلوع الشمس پوري دی. ⑩ مکې معظمې ته د داخلېدلو لپاره غسل کول مستحب دي؛ ځکه الله ﷻ دغه مبارک ښار ته پر ټولو ښارونو فضيلت ورکړې دی. ⑪ د طواف زيارت لپاره غسل کول مستحب دي؛ ځکه دا هم يوه اهمه موقع ده. بنسټه دي وي چي وقوف مزدلفه، طواف زيارت او رمي جمار (چي بيان به يې وروسته راسي) دغه درې سره په يوه ورځ اداء کول کيږي کوم چي لسمه د ذی الحجې يعني د لوی اختر ورځ ده، نو ځکه صرف په يوه غسل سره هم د دغو دريو سره ووفيلت حاصلېږي. په دې شرط چي د ټولو نيت يې کړی وي، ⑫ د لمر د ترنځي (تندري) او د سپوږمۍ د ترنځي لپاره غسل کول مستحب دي؛ ځکه دا دواړه د الله ﷻ له سترو ښو او علاماتو څخه دي (ثمره النجاء). ⑬ د استقاء يعني د باران طلبولو د لمانځه لپاره غسل کول مستحب دي؛ ⑭ د زيات خوف او بيروي پر موقع غسل کول مستحب دي. ⑮ په ورځ کي پر وطن د تيلارې او تورتم غوږېدلو په وخت کي د لمانځه لپاره غسل کول مستحب دي. ⑯ د سخت باد او دورې په وخت کي غسل کول مستحب دي؛ برابر ده په ورځ کي وي او که په شپه کي ځکه دا ټوله مصائب او د هغاب شيان دي او د هماغانو وختونه دي، نو چي اکمل د طهارت ښو وي. د هماغاني به اجابت ته نژدې وي.

بَابُ التَّيْمُمِ

(۱) باب د تيمم (په بيان کي) دی

تشرېح: مخکي په اوبو سره د طهارت (پاکي) حاصلولو احکام بيان سول، اوس تر هغه وروسته په خاورو سره د طهارت حاصلولو احکام بيانوي، د دوی تر مينځ مناسبت په دې توگه دی چي په اوبو سره طهارت حاصلول اصل دی او په خاوره سره طهارت حاصلول يعني تيمم کول د هغه بدل (خليفه) دی، او بدل (خليفه) تر اصل وروسته وي، نو ځکه مصنف رَجَعَ الله داودس تر بيان وروسته تيمم بيان کړی دی، او "مسح على الخفين" يې بيا تر تيمم وروسته بيان کړې ده، حال دا چي هغه په اوبو سره کول کيږي، نو ددې وجه دا ده چي تيمم په قرآن سره ثابت دی او "مسح على الخفين" په سنت سره ثابت ده. (حاشيه)

د تيمم لغوي او اصطلاحي معنی: د تيمم لغوي معنی ده: "مطلقاً اراده کول" او د شريعت په اصطلاح کي د تيمم معنی ده: مخ او دواړه لاسونه په پاکي خاوري سره مسح کول د شرعي قاعدې مطابق د طهارت په نيت سره. (مراقي الفلاح ص: ۶۰)

تيمم د امت محمدیه خصوصيت دی: تيمم صرف د دې امت خصوصيت دی، په پخوانيو امتونو کي طهارت او پاکي فقط په اوبو سره حاصلېدله، ليکن امت محمدیه چي څرنگه الله تعالیٰ په نورو خصوصي انعاماتو سره نازولی دی، له هغوی څخه يې يو انعام دا هم ورکړی دی چي د دوی لپاره يې خاوره هم د پاکۍ ذريعه گرځولې ده. (بخاري شريف، حديث رقم: ۳۳۵، کتاب المسائل ص: ۱۷۴)

د تيمم صحيح کېدلو شرطونه

﴿ ۱۲۵ ﴾ يَصِحُّ بِمُؤَدَّاتَيْنِ تَيْمُمٌ بِهَاتِهِ (۸) شرطونو سره صحيح کيږي الْأَوَّلُ النَّيَّةُ

(۱) اول شرط نيت دی وَحَقِيقَتُهَا عَقْدُ الْقَلْبِ عَلَى الْفِعْلِ او د نيت حقيقت (تعريف) د دې

اراده کول دي د يو کار پر کولو (يا په بله وينا: د دې غوټه کول ايتنه د دې کار پر کولو) وَوَقْتُهَا عِنْدَ

ضَرْبِ يَدَيْهِ عَلَى مَا يَتَيَمَّمُ بِهِ او د نيت کولو وخت د لاس وهلو وخت دی پر هغه شي په کوم سره چي

تيمم کوي (يعني کله چي پر خاوره يا داسي بل شي لاسونه ووهي، نو په دې وخت کي دي د تيمم نيت کول کيږي).

تشرېح: د تيمم صحيح کېدلو اته شرطونه دي: اول شرط نيت دی چي دناپاکي ليري کېدلو نيت به کوي، بغير له نيته تيمم نه صحيح کيږي او دنيت حقيقت دادی چي انسان په زړه کي ديو کار کولو پخه اراده وکړي، مثلاً په تيمم کي دي په زړه کي دا اراده وکړي چي زه دبې اودسۍ يا جنابت ليري کولو لپاره، يا دلمانځه روا کولو لپاره تيمم کوم، دنيت لپاره څه خاص الفاظ ثابت او منقول نه دي، همدارنگه دا اراده په ژبه سره کول ضروري نه دي، خوبيا هم که زړه او ژبه دواړه سره جمع کړي، نو غوره ده.

ودقتها إلخ: د تيمم نيت به کله کوي؟ نو فرمايي چي کله پر خاوره وغيره د تيمم لپاره لاسونه ووهي، هغه وخت دي نيت وکړي.

د نيت صحيح کېدلو شرطونه

﴿ ۱۳۱ ﴾ وَشُرُوطُ صِحَّةِ النِّيَّةِ ثَلَاثَةٌ ۖ اَوْنِيَّتٍ دصحيح کېدلو درې شرطونه دي اَلْاِسْلَامُ

① اسلام (مسلمان کېدل) وَالْتَّمِيْزُ ② تمیيز (دنه لوبد ترمنځ توپير، يعني پوه کېدل) وَالْعِلْمُ

بَيِّنٌ ③ او علم (پوهېدل) په هغه څه د کوم چي نيت کوي (يا په بله وينا: په نيت پوهېدل).

تشرېح: د تيمم دنيت صحيح کېدلو لپاره درې شرطونه دي چي له هغوی څخه بغير نيت نه صحيح کيږي: ① اول شرط دادی چي نيت کونکی به مسلمان وي، لهذا که کافر دمسلمان کېدلو په نيت سره تيمم وکړي او مسلمان سي، نو په دې تيمم سره لمونځ نه سي کولای؛ ځکه کوم وخت چي ده تيمم کړی دی، په هغه وخت کي د نيت اهل نه وو.

② دويم شرط تمیيز او پوهه ده، يعني څه چي وايي په هغه به پوهيږي (په خپل کلام به پوهيږي).

③ درېيم شرط دادی چي د کوم شي نيت کوي په هغه به علم او خبر لري، يعني د نيت به په

دې خبره هم علم لري او پوهيږي چي زه د کوم شي لپاره تيمم کوم، لهذا که نيت په عربي الفاظو سره اداء کړي او په مطلب يې پوه نه سي، نو هغه الفاظو لره اعتبار نسته. (ايضاح الايضاح)

د تيمم دنيت نور وضاحت

﴿ ۱۳۲ ﴾ وَيُسْتَرْطُ لِصِحَّةِ نِيَّةِ التَّيَمُّمِ لِلْمَلُوقَةِ بِهِمْ أَحَدُ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ ۖ اَوْ په تيمم سره د

لمونځ کولو دنيت صحيح کېدلو لپاره يو ددريو شيانو شرط دي (يا په بله وينا دلمانځه د تيمم ايمني په

کوم تيمم سره چي لمونځ کول کيږي، هغه دنيت صحيح کېدلو لپاره دواړو شرطو دي چي له دريو شيتو څخه به يو وي) إِمَّا

نِيَّةُ الطَّهَارَةِ ① يا به دطهارت (پاکۍ) نيت وي أَوْ اسْتِحْبَاحَةُ الصَّلَاةِ ② يا به دلمانځه دروا

کولو نیت وي (چې په دې تیمم سره د لمونځ دروا کېدو اجازت کېدائیت کوم) أَوْ نِيَّةُ عِبَادَةٍ مَقْصُودَةٍ لَا تَصِحُّ بِذَوْنِ طَهَارَةٍ ③ یا به د داسې عبادت مقصوده نیت وي کوم چې بېله طهارت نه صحیح کیږي فَلَا يُصَلِّي بِهِ إِذَا نَوَى التَّيَمُّمَ فَقَطْ نو په دې تیمم سره لمونځ نه سي کولای کله چې یې فقط د تیمم نیت (پکښې) کړی وي أَوْ نَوَاهُ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَلَمْ يَكُنْ جُنُبًا یا یې د تیمم نیت د قرآن لوستلو لپاره کړی وي په داسې حال کې چې جنب نه وي (نو په دې تیمم سره هم لمونځ نه سي کولای).

فتویٰ: د تیمم نیت هغه وخت صحیح کیږي یا په بله وینا هغه وخت په تیمم سره لمونځ اداء کولای سي کله چې په تیمم کې د لاندینو دریو نیتونو څخه یو نیت وکړي:

① د پاکي حاصلولو نیت، مثلاً داسې نیت وکړي چې: "زه د پاکي حاصلولو لپاره تیمم کوم"، اوس په دې تیمم سره لمونځ صحیح کیږي.

② یاد لمونځ روا کولو نیت، مثلاً: "زه د لماتځه دروا کولو (مباح کولو) لپاره تیمم کوم"، نو په دې تیمم سره لمونځ صحیح کیږي.

③ یاد داسې عبادت مقصوده نیت کوم چې بغیر له طهارت څخه نه صحیح کیږي، مثلاً د جنازې د لماتځه یاد سجدې تلاوت په نیت سره تیمم وکړي، نو په دې تیمم سره فرضي لمونځ کول صحیح دي.

فَلَا يُصَلِّي إِلَّا: لهذا که څوک صرف د تیمم نیت وکړي په دې شرط چې هغه جنب نه وي مثلاً صرف داسې ووايي چې "زه تیمم کوم"، نو په دې تیمم سره لمونځ نه سي کولای؛ ځکه چې له مذکورې دریو شیانو څخه یې د یوه شي نیت هم نه دی کړی.

فصل ۵: عبادت مقصوده هغه عبادت دی چې هغه صرف د ثواب او الهي رضا لپاره مشروع سوی وي، د یو بل عبادت اداء کولو لپاره مشروع نه وي، لکه لمونځ، سجدې تلاوت او داسې نور عبادات مقصوده دي، په خلاف د قرآن مجید مه کولو چې په هغه سره صرف ثواب مقصود نه دی، بلکې په هغه سره بل عبادت اداء کول هم مقصود دي چې هغه تلاوت دی، لهذا که څوک د قرآن د مه کولو لپاره تیمم وکړي نو په دې تیمم سره لمونځ نه صحیح کیږي، ځکه چې دا عبادت مقصوده نه دی، خلاصه دا چې عبادت به بالذات مقصود وي، د بل عبادت لپاره به وسیله نه وي، او د عبادت مقصوده سره یې د "لا

نصح إل" قید هم لگولی دی یعنې هغه عبادت مقصوده به داسې وي کوم چې له طهارت څخه بغیر نه صحیح کیږي لکه لمونځ، سجدې تلاوت او داسې نور.

او کوم عبادت مقصوده چي له طهارت څخه بغیر صحیح کیږي. هغه لکه د قرآن شریف زباني قرائت یا په بله وینا قرآن په یاده وړل (حفظاً تلاوت کول)، لهذا که څوک د زباني قرائت په نیت سره اودس وکړي چي قرآن شریف په یاده ووایي، نو په دې تیمم سره لمونځ نه صحیح کیږي.

وله یکن جنباً إلخ: د دغه قید فایده داده چي که هغه جنب وي، نو بیا څو په تیمم سره د هغه نیت د طهارت نیت وي (یعني په تیمم سره د ځان د طهارت نیت کوي، ځکه ناپاکه کس اول دخپل ځان د طهارت او پاکېدنیت کوي) او کوم تیمم چي د طهارت په نیت سره ووهل سي، په هغه سره لمونځ صحیح کیږي. (انوار الایضاح، شفا، الارواح)

تیمم کله جائز دی؟

﴿۱۳۸﴾ اَلْاِثْنَانِ الْعَذْرُ الْمُبِيحُ لِلتَّيْمُمِ (د تیمم صحیح کېدو لپاره) دویم شرط هغه عذر دی کوم چي د تیمم مباح کونکی وي كَبْعُدٍ مِّثْلًا عَنْ مَاءٍ وَلَوْ فِي الْمِصْرِ لکه یو څوک له اوبو څخه یو میل لیري کېدل، که څه هم په ښار کې وي وَحُضُولِ مَرَضٍ او مرض موجودېدل (مریض کېدل) وَبَرْدٍ يُخَافُ مِنْهُ السَّلْفُ أَوِ السَّرَصُ او (یا) داسي یخ موجودېدل چي له هغه څخه د هلاکېدلو (ضایع کېدلو) یا مریض کېدلو بهر وي وَخَوْفِ عَدُوٍّ وَعَظِيمٍ او (یا لکه) د دښمن او تندي بهر وَاحْتِیاجٍ لِعَجَنِ لَا لِيَطْبَخَ مَرَقًا او (لکه) د آلي (سولایې اوری) د نیستي والي (نه موجودېدلو) ښوروا پخولو ضرورت وَلِفَقْدِ آلَةٍ او (لکه) د آلي (سولایې اوری) د نیستي والي (نه موجودېدلو) په وجه.

لغات: ﴿تَزِد﴾ یخ، یخني، ﴿عَطَش﴾ د سمع له باب ه اسم مصدر دی: تنده، عَطَشٌ يَطْشُ عَطْشًا: تېري کېدل، اوبو ته زړه کېدل، ﴿مِيل﴾ میل پر دوه قسمه دی: ① شرعي ② انگریزي. شرعي میل د اوسني گزونو په حساب سره دوه زره (۲۰۰۰) گزه کیږي او د کیلو متر په حساب سره یو کیلو متر او ۶۱۰ میټره کیږي او د میټر په حساب سره ۶۹. ۱۸۲۸ میټره کیږي، او د مینځوي کلونو په اعتبار سره څلور زره ۴۰۰۰ کله کیږي، او انگریزي میل ۱۷۶۹ گزه کیږي، نو انگریزي میل تر شرعي میل کوچنی دی او دلته شرعي میل مراد دی. نو که اوبه دوه زره گزه یعني ۱۸۲۸ میټره لیري وي، نو بیا تیمم کولای سي ﴿مَرَقٍ﴾ ښوروا (شوربا).

تشرېح: د تيمم صحيح کېدلو دويم شرط دا دی چې انسان ته داسې غلږ پېش سي چې د هغه په وجه ده ته تيمم کول روا سي، مصنف رَحْمَةُ اللهِ تَوَلَّاهُ ټوله اووه (۷) غلږونه بيان کړي دي:

① اوبه يو ميل ليري کېدل، لهذا که د چا سره دومره اوبه نه وي کوم چې دې اودميا ليري کولو لپاره کافي وي او د هغه کس او اوبو تر مينځ يو ميل فاصله وي، برابره ده په ښار او آبادۍ کې وي يا له ښار څخه بهر وي، نو د داسې کس لپاره تيمم کول جائز دي؛ ځکه اوبه يو ميل ليري کېدل داسې غلږ دی کوم چې د تيمم روا کونکی دی.

② **حصول مرض إلخ:** که د چا سره کافي اوبه خو وي، لېکن هغه مريض وي او له اوبو څخه د مرض زياتېدلو خطر وي (چې که اوبه استعمال کړي، نور به مريض سي)، نو په داسې صورت کې هم تيمم کول جائز دي، اوله "وَبَزُو يَخَافُ..." "څخه چې کومه مسئله بيان سوې ده، هغه د جنب سره متعلق ده، نه د بې اودس (محدث) سره، مسئله داده چې که جنب کس ته د بېره وي چې د غسل کولو په وجه به د هغه يو اندام تلف او ضايع سي يا مريض به سي، نو د هغه لپاره تيمم کول جائز دي، لهذا که بې اودس کس ته کوم چې روغ وي د بېره وي چې که اودس وکړم، مريض به سم، نو د هغه لپاره تيمم جائز نه دی، همدا صحيح ده او پر همدې فتوی ده (نو د مرض زياتېدلو په باره کې د مريض خپله رايه هم معتبره ده يعنې که هغه ته په خپل تجربه يا ظن غالب سره واقعي د مرض زياتېدلو خطر وي، نو د هغه لپاره تيمم کول جائز دي). (حاشيه، شفاء الارواح، انوار الايضاح)

③ **خوف عدو إلخ:** درېيم غلږ د ښمن بېره او د تندي بېره ده او دا له ښمن څخه بېره پر خپل ځان وي او که پر خپل مال وي، يا په بله وينا دا چې اوبه داسې خطرناکه ځای وي چې که هلته انسان ولاړ سي نو د هلاکت يا سخت نقصان خطر وي مثلاً هلته يو ښمن ناست وي يا سخت اور پکښې بل وي يا هلته مار وغيره وي، يا مثلاً سړی داسې ځای وي چې که له هغه څخه ليري سي بل ځای ته ولاړ سي، نو د مال ضايع کېدلو يې خطر وي، نو په دې صورتونو کې د هغه لپاره تيمم جائز دی.

وعطش: يا د تندي بېره وي، يعنې اوبه صرف د چيښلولو لپاره کافي وي، خو که په هغوی سره اودس يا غسل وکړي، نو دا خطر وي چې هغه يا حيوان وغيره به يې له تندي څخه مړه سي.

④ **واحتياجه لعجن إلخ:** يعنې اوبه دومره کمې وي چې که په هغوی سره اودس يا غسل وکړي، نو بيا د اوږدو خيستولو او اخېستلو لپاره اوبه نه پاتېږي، نو په داسې صورت کې دي هم اودس نه کوي بلکې تيمم دي وکړي، لېکن د ښور او پخولو د ضرورت په وخت کې تيمم جائز نه دی؛ ځکه د غوښود پخولو لپاره بله طريقه هم ده چې هغه کبابول دي، لېکن د اوږدو پخولو لپاره بله طريقه نشته بغير له خيستولو او اخېستلو څخه. (ايضاح الايضاح)

⑤ ولقد آله: يعني که داوبو را کښلو سامان نه وي، نو په دې صورت کي هم تيمم کول جائز دي، مثلاً مسافر يو شاه ته ورسېږي، خو هلته رسي او سولاغه نه وي او نه شاه ته د شوه کېدلو همت وي، نو د هغه لپاره تيمم جائز دی.

د قيدي (بندي) لپاره د تيمم حکم

مسئله (۱): که په بنديخانه کي قيدي کس داوبو پر حصول قادر نه وي، نو د هغه لپاره حکم دای چي فی الحاله دي تيمم وکړي، خپل لمونځ دي وکړي اوله خلاصون څخه وروسته دي په اوداسه هغه لمونځ راوگرځوي، همدا حکم د هر هغه کس لپاره دی کوم چي ناخاپه په خونه وغيره کي بند کړی سي. (کتاب المسائل ص: ۱۷۶، امداد الفتاوى ج ۱، ص: ۲۲۰)

په رېل گاډۍ (اور گاډۍ) کي د تيمم حکم

مسئله (۲): که په رېل گاډۍ کي اوبه بالکل نه وي او په کوم تم ځای (سټېشن) کي چي اوبه وي، هغه دومره ليري وي چي هلته په رسېدلو سره د لمونځ قضا کېدلو بېره وي، يا دا بېره وي چي که زه پر تم ځای (سټېشن) اوبه پيدا کوم او بيا اودس کوم، نو رېل گاډۍ به راڅخه ولاړه سي، نو د داسي مسافر لپاره تيمم کول جائز دي، او که په رېل گاډۍ کي دننه اوبه وي، لېکن درش وغيره په وجه اودس نه سي کولای، نو هغه دي په تيمم سره لمونځ وکړي، خو وروسته يې قضاء راوړل لازم دي. (اجمن الفتاوى ج ۱، ص: ۵۵)

د غسل تيمم د اودس لپاره کافي دی

مسئله (۳): جنب کس چي د غسل په نيت سره کوم تيمم وکړي، هغه تيمم د اودس لپاره هم کافي دی، لهندا که د دې جنب سره دومره اوبه وي چي په هغوی سره اودس کېدلای سي، نو په هغوی سره اودس کول ضروري نه دي، ها! که تر دې وروسته يې اودس مات سي، نو بيا به اودس کوي؛ ځکه دئ د اوداسه په اوبو باندي قادر دی. (شامي ج ۱، ص: ۲۵۱، اجمن الفتاوى ج ۱، ص: ۵۵)

د کومو لمنځونو لپاره د تيمم خصوصي اجازه سته

﴿ ۳۹ ﴾ وَخَوْفٌ مِّنْ صَلَوةٍ جَازِلَةٍ أَوْ عَيْبٍ أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ (بل مندر لکه) د جنزې يا اختر د لماتڅه د فو تېدلو

بېره وَلَوْ بِئَاءَ که څه هم د بناء کولو لپاره وي وَلَيْسَ مِنَ الْعُذْرِ خَوْفُ الْجُبَّةِ وَالْوَقْتُ لَوَدَّ جَمْعِي (نو تېدلو) بېره او دوخت (ختمېدلو) بېره غږ نه دی.

تشرېح: ①، ⑦ کله چي جنازه حاضره سي او دا بېره وي چي که په لوداسه لگياسم، نو د جنزې لمنځ به را څخه تېر سي، همدارنگه که دا اختر لمونځ ودرېږي او دا بېره وي چي که په لوداسه لگياسم

سم، داختر لمونځ به راڅخه تېر سي، نو هغه ته د تيمم کولو اجازه سته چې تيمم وکړي او په لمناڅه کي شرکت کړي.

ولوپسآء: د "بناء" مطلب دادی چې د لمناڅه کومه حصه چې يې مخکي اداء کړې ده، پاته لمونځ پر هغه بناء کړي (يا په بله وينا دا چې د پاته حصې بنياد پر هغه کښېږدي)، تفصيل يې دادی چې که سړی په اوداسه سره د جنازې يا داختر لمونځ شروع کړي، خو د لمناڅه په مينځ کي يې اودسه سي او اوس هغه ته دا بېره وي چې که په اوداسه لگيا سم، نو د جنازې يا داختر لمونځ به راڅخه تېر سي. نو اوس د هغه لپاره جائز دي چې تيمم وکړي او پاته لمناڅه په تيمم سره پوره کړي يا په بله وينا دا چې پر پاته لمناڅه په نيمم سره بناء وکړي، که څه هم دا تيمم د بناء کولو لپاره دی او که څه هم دا بناء پر اوداسه والا لمناڅه ده (دا حکم دامام صاحب رَجَنَهْ اَنَّهُ پَه نېز دی او دصاحبيو رَجَنَهْ اَنَّهُ پَه نېز د هغه لپاره تيمم جائز نه دی. خو که چا له شروع څخه د جنازې يا داختر لمونځ په تيمم سره شروع کړی وي او بيا د لمناڅه په دوران کي يې اودسه سي. نو بېله اختلافه په تيمم سره بناء کول جائز دي). (حاشي. انوار الايضاح)

د وقت د تنگی په وجه د تيمم حکم

مسئله: که يو لمونځ له چا څخه دومره وختنږي چې هغه ته دا بېره سي چې که اوس اودس کوم، نو د لمناڅه وخت به ووځي، او دومره وخت وي چې په تيمم سره هغه لمونځ اداء کېدلای سي، نو د امام زفر رَجَنَهْ اَنَّهُ پَه نېز حکم دادی چې په هغه وخت کي دي په تيمم سره لمونځ وکړي، بيا دي وروسته په اوداسه سره هغه لمونځ راوگرځوي، احتياطاً پر همدې فتوی ده. (شامي ج: ۱، ص: ۲۶۶، ط: بيروت)

پر کومو شيانو تيمم جائز دی؟

﴿۱۴۰﴾ اَشَالِثُ اَنْ يَكُوْنَ الشَّيْءُ بَظَاهِرٍ مِنْ جَنْسِ الْأَرْضِ (۳) (د تيمم صحيح کېدو لپاره) درېيم شرط دادی چې تيمم په داسي پاک شي باندې (و هل سوی) وي کوم چې د ځمکي له جنس څخه وي كَالْثَرَابِ وَالْحَجَرِ وَالرَّمْلِ لک خاوره، ډبره، لورېگ لَا الْحَطَبِ وَالْفِئْصَةِ وَالذَّهَبِ نه لرگي (بوتي)، سپين او سره زد.

لغات: «تراب» خاوره، جمع: أَرَبَةٌ وَلِزَابَان. «رمل» رېگ، جمع: رَمَال، «حطب» د سوغندو لرگي، بوتي، جمع: أَخْطَاب.

تشریح: د تیمم د صحیح کیدلو درېیم شرط دادی چي تیمم په پاک شي سره وي. دلته ظاهر د طهور (پاکونکي) په معنی سره دی یعنې هغه به پاکونکی شي وي. نو مثلاً که ځمکه مرده سي بیا وچه سي او د نجاست (مردارۍ) اثر یې ولاړ سي، نو هغه ځمکه خو پاکه سوه او پر هغې لمونځ صحیح دی لېکن تیمم باندې صحیح نه دی؛ ځکه هغه پاکونکې نه ده.

او بله خبره داده چي هغه شی به د ځمکي له جنس څخه وي، بیا تیمم کول باندې جائز دي، او د هغه علامت دادی چي کوم شی د ځمکي له جنس څخه وي. هغه په سوځولو سره نه ایره کیږي، همدارنگه په سوځولو سره نه وړلي کیږي او په ځمکه کي چي و اچول سي نو ځمکه هغه نه خوري، لکه ډبره، رېگ، خاوره وغیره، دغه شیان نه وړلي کیږي او نه ایره کول کیږي او نه ځمکه دوی خوري، لهذا پر لرگي تیمم جائز نه دی؛ ځکه هغه سوځي، ایره کیږي، همدارنگه پر سرو او سپینو زرو تیمم صحیح نه دی؛ ځکه هغوی په اُور سره وړلي کیږي او نرمیږي، همدارنگه پر غنمو او پر داسي نور دانو او مېوو باندې تیمم نه صحیح کیږي؛ ځکه ځمکه هغوی خوري.

پر گرز (گړد) د تیمم حکم

مسئله (۱): که پر اوسپنه یا پر لرگي وغیره باندې دومره گرز پروت وي چي پر هغوی په لاس تېرولو سره د گرز اثر ښکاره سي، نو پر هغوی هم تیمم صحیح دی. (شامي ج: ۱، ص: ۴۶۱، ط: بیروت، کتاب المسائل ص: ۱۸۰)

پر سمېتي دېوال او داسي بل شي باندې د تیمم حکم

مسئله (۲): سمېت، ډبره، گچ دا ټوله د ځمکي له جنس څخه دي، لهذا که هغوی پاک وي، نو تیمم باندې جائز دی، که څه هم پر هغوی گرز نه وي. (الفتاوی التاتار خانيه ج: ۱، ص: ۳۷۴، مسئله: ۷۹۶، بحواله انوار الايضاح)

د تیمم طریقه

﴿۱۲۱﴾ الرَّابِعُ اسْتِيعَابُ الْمَحَلِّ بِالسَّحِ (۴) څلورم شرط پوره نیول دي (د مسح) د محل په مسح سره (یا په بله وینا په مسح سره کښې ایستل، یعنې د مسح پر ځای پوره مسح کول).

لغات: «استیعاب» په پوره توګه اخیستل، پوره نیول، راګېرول، احاطه کول، کښې ایستل، صاحب د معجم پي داسي تعریف کړی دی: الاستیعاب: الأخذ بالشئ كله، بقال استيعاب العطر بالمسح: يعني مسح كله اجمع (مسح كله)، «المحل» ځای، د مسح له ځای څخه مراد مخ او دواړه لاسونه تر څنګلو پورې دي.

تشریح: په دې عبارت کې د تيمم صحيح کېدلو شلورم شرط بيانوي چې هغه استيعاب دی يعني داسې مسح به کوي چې هيڅ ځای پاته نه سي، که د يوه ورېښته په انلازه ځای هم له مسح څخه پاته سي، نو تيمم نه صحيح کېږي، لهذا که گوتې يې په گوته وي، يا يې بنگري وغيره په لاس کې وي، نو هغه دي وکارې يا حرکت دي ورکړي يوې او بلې خوا ته چې تر هغه لاندې ځای هم مسح کړي او گوتي دي خلال کړي او خپل ټوله مخ دي مسح کړي او د بري هغه ورېښتان کوم چې پر مخ دي، نه هغه ورېښتان کوم چې لاندې غږېدلې دي، همدارنگه کوم ځای چې د غوږونو او بريري تر مينځ دي، د هغه مسح هم ضروري ده، د بعضي علماؤ په نېز دمخ او لاسونو پر اکثره حصه مسح کول کافي دي، لهذا که ټوله مخ او ټوله لاسونه مسح نه کړي بلکې مثلاً يو ثلث (درېمه حصه) پکښې پرېږدي، نو هم ددوی په نېز تيمم صحيح دی، لېکن اول قول د ظاهر روايت مطابق دی. (حاشيه شفا، الارواح)

په ټوله يا اکثره لاس سره مسح کول، نه په دوو گوتو سره

او د سر د مسح او د تيمم د مسح تر مينځ فرق

﴿الْخَامِسُ أَنْ يُنَسَّ بِجَبِيَّتِ الْيَدِ أَوْ بِأَكْثَرِهَا﴾ (۵) پنځم شرط دای چې په ټوله

لاس يا د لاس په اکثره حصه سره مسح وکړي حَتَّى لَوْ مَسَّ بِإِصْبَعَيْنِ تر دې چې که په دوو

گوتو سره مسح وکړي لَا يَجُوزُ نو جائز نه دي وَلَوْ كَرَّرَ حَتَّى اسْتَوْعَبَ که څه هم (په دوو

گوتو سره) مسح دومره مکرره کړي (بلر، بلر يې وکړي) چې محل پوره ونيسي (يعني د مسح پر ټوله ځای

پوره مسح وسي او لاس پر تېرسي) بِخِلَافِ مَسْحِ الرَّأْسِ په خلاف د سر د مسح.

تشریح: د تيمم صحيح کېدلو پنځم شرط دای چې په ټوله لاس يا د لاس په اکثره حصه سره وکړي. د اکثر مطلب دای چې په دريو گوتو يا زياتو سره مسح وکړي، په يوه يا دوو گوتو سره مسح صحيح نه ده، لهذا که په دوو گوتو سره داسې مسح وکړي چې پر ټوله اندام يې وگرځوي، نو بيا هم مسح نه صحيح کېږي؛ ځکه په ټوله لاس يا د هغه په اکثره حصه سره مسح کول شرط دي، په خلاف د سر د مسح کولو، يعني د سر د مسح حکم له تيمم څخه جلا دی، ځکه که څوک په دوو گوتو سره د سر مسح وکړي تر دې چې د سر د شلورمي حصې په انلازه په دوو گوتو سره مسح کړي، نو نامسح صحيح ده. (شفا، الارواح)

د تیمم د نورو شرطونو بیان

﴿السَّادِسُ أَنْ يَكُونَ بِضَرْبَتَيْنِ بَبَاطِنِ الْكَفَّيْنِ﴾ (۶) شپږم شرط دا دی چې تیمم به په دوو ضربونو (یعنې په دوه واره لاس وهلو) سره وي ددواړو ورغوو په نس (مخ) سره وَلَوْ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ که څه هم په یوه ځای کې وي (یعنې که څه هم دواړه ضربونه پر یوه ځای وومي) وَيَقُومُ مَقَامَ الضَّرْبَتَيْنِ إِيصَابَةَ الشَّرَابِ بِجَسَدٍ او پر بدن خاوره لگېدل (هم) ددوو ضربونو قائم مقام کیږي إِذَا مَسَحَهُ بِنِيَّةِ التَّيْمُمِ کله چې هغه د تیمم په نیت سره (پر بدن) مسح کړي (یعنې که پر بدن خاوره اډېر گرزا ولوېږي او د تیمم په نیت سره هغه پر بدن ومېږي. نو داسې کول هم ددوو ضربونو قائم مقام کیږي).

لغات: ﴿ضربتین﴾ تشبیه د "ضَرْبَةً" ده، د "ضَرْبَةً" معنی ده: یو وار لاسونه پر ځمکه وهل. یکون: ددې ضمیر تیمم ته راجع دی، ولو: تر دې وروسته فعل ناقص (کَانَ) او د هغه اسم محذوف دی، اصل عبارت داسې دی: ولو کان الضربتان فی مکان واحد، مسح: ددې ضمیر مفعول د ثراب و طرف ته راجع دی.

تشریح: د تیمم صحیح کېدلو شپږم شرط دا دی چې دوه واره به پر ځمکه لاس وهي، په یوه ضرب سره به مخ مسح کوي او په دویم ضرب سره به دواړه لاسونه تر څنګلو پوري مسح کوي، لهندا که صرف په یوه ضرب سره دواړه اندامونه مسح کړي، نو تیمم نه صحیح کیږي.

باطن الکفین: یعنې دواړه ضربونه به ددواړو ورغوو په دننۍ حصه سره وي او داسې دي او که د ورغوو په ظاهري پورتنۍ حصه سره وي، نو هم کافي دي. (حاشیه شرح و قبه)

د لوی مکان واحد: همدارنګه دواړه ضربونه که صرف پر یوه ځای وي یعنې دواړه واره لاسونه صرف پر یوه ځای ووهل سي، نو هم کافي دي؛ ځکه په تیمم کولو سره خاوره مستعمله نه ګرځي.

د یقوم مقام الخ: یعنې که څوک په خاوره کې لټ پټ سي او پر مخ او لاسونو یې خاوره رلسي او هغه د تیمم په نیت سره پر مخ او لاسونو لاس و ګرځوي، نو د هغه تیمم صحیح کیږي او دا د تیمم په نیت سره لاس ګرځول ددوو ضربونو قائم مقام کیږي.

﴿السَّابِعُ انْقِطَاعُ مَا يُنَالِيهِ مِنْ حَيْضٍ أَوْ زِفَاسٍ أَوْ حَدَثٍ﴾ (۷) اوږم شرط منقطع کېدل (ختمېدل) دي (د تیمم په وخت کې) د هغه شیانو کوم چې د تیمم ضاهي (مخالف) دي یعنې

حيض يا نفاس يا بهي اودسيا (يعني د تيمم کولو په دوران کي به د تيمم منافي شيان لکه حيض، نفاس او بهي اودسي جلري نه وي).

تشرېح: يعني څرنگه چي داوداسه د صحيح کېدلو لپاره دا شرط دي چي داوداسه په دوران کي به د اودس منافي شي يعني حيض، نفاس او بهي اودسيا (مثلاً د متيازو خشاکي) نه وي، نو همداسي د تيمم د صحيح کېدلو لپاره هم دا شرط دي، لهذا که د حيض، نفاس يا حدث په موجوديت کي څوک تيمم وکړي، نو تيمم يې نه صحيح کېږي.

﴿۱۳۵﴾ اَلْاَمِنْ زَوَالِ مَا يَمْنَعُ الْمَسْحَ كَشْمِيعٍ وَ شَحِيمٍ (۸) اتم شرط زائيلدل (ليري کېدل) دي د هغه شيانو کوم چي مسح منع کوي لکه موم (شمه) او وازگه.

تشرېح: اتم شرط دای چي د مسح پر اندامونو (مخ او لاسونو) به څه داسي شي نه وي کوم چي مسحي لره منع کونکي وي، لکه وازگه، موم او داسي نور، د مسح کولو په وخت کي د دې شيانو ليري کول ضروري دي؛ ځکه که ليري نه کړل سي، نو مسح به پر دوی راسي، نه پر بلن، لهذا پاکي به حاصله نه سي.

﴿۱۳۶﴾ وَسَبَبُهُ وَشُرُوطُ وَجُوبِهِ كَمَا ذُكِرَ فِي الْوُضُوءِ او د تيمم سبب او د تيمم د واجبهلو شرطونو هاغه دي کوم چي په (بياند) او داسه کي ذکر سول وَرُكْنَاهُ مَسْحُ الْيَدَيْنِ وَالْوُجْهِ او د تيمم دوه رکنه (دي) دواړه لاسونه او مخ مسح کول.

تشرېح: داودسه لپاره چي کوم اسباب او شرطونه ذکر سول (کوم چي په فصل ل ل اوضو کي تېر سول) هاغه اسباب او شرطونه د تيمم لپاره هم دي، او د تيمم ارکان دوه دي: ① پر ټوله مخ لاس تېرول. ② تر څنگلو پوري دواړه لاسونه مسح کول.

د تيمم سنتونه

﴿۱۳۷﴾ وَسُنَنُ التَّيَمُّمِ سَبْعَةٌ او د تيمم سنتونه اووه دي الشَّيْئَةُ فِي اَوَّلِهِ (۱) د تيمم په شروع کي بسم الله ويل وَالْتَرْتِيبُ (۲) او ترتيب (په ترتيب سره تيمم کول) وَالْمُؤَالَاتَا (۳) نو پرلپسې والي (يعني د تيمم اندامونه پرلپسې اېډه غنډه مسح کول) وَاِقْبَالُ الْيَدَيْنِ بَعْدَ وَضْعِهِنَّ فِي السَّرَّابِ (۴) دواړه لاسونه په خاوره کي تر اېښودلو وروسته مخ ته بېول (مخ ته کښول) و

إِذَا بَرَأَهُمَا (۵) او (بیا) شاته راوستل وَنَفَضَهُمَا (۶) او دواړه لاسونه څښلې وَتَقَرَّبَ الْجَوَابِ (۷) او گوتې خلاصې (پراخې) ساتلې.

لغات: ﴿اقبال﴾ او ﴿ادبار﴾ دواړه د افعال د باب مصدرونه دي: مخته کول او شاته کول، ﴿نفض﴾ د نصر د باب مصدر دی: څښل، ښورول چې گرز ځنې لیرې سي.

تشریح: په دې عبارت کې د تیمم ستونډه بیانوي کوم چې اووه (۷) ستونډه دي: ① د تیمم په شروع کې بسم الله ويل، ② ترتیب، یعنې اول مخ مسح کول، بیا دواړه لاسونه تر څنګلو پورې مسح کول، ③ پرلپسې (مسلل) کول، یعنې د تیمم په مینځ کې توقف نه کول، مثلاً داسې دي نه کوي چې دمخ تر مسح کولو وروسته په یو شي مشغول شي او څه مېر وروسته لاسونه مسح کړي، داسې ست خلاف دي، ④ په خاوره کې د لاسونو د اېښوولو پر مهال هغوی مخ ته کښول ⑤ او بیا د شاتو طرف ته کښول، ⑥ دواړه لاسونه څښلې، یعنې کله چې له خاورې څخه لاسونه را پورته کړي، نو دواړه دي سره وځنډي، طریقه یې داده چې دواړه دي لاندې طرف ته کړي او دواړه پټې گوتې دي سره وجنګوي چې زیاته خاوره ایلې سي، ⑦ گوتې خلاصې ساتل، یعنې کله چې په خاوره کې لاسونه ومي، هغه وخت دي گوتې نه سره یو ځای کوي بلکې هغوی دي خلاصې لري.

که داوبو تر لاسه کېدلو امید وي، نو څه حکم دی؟

﴿۱۴۸﴾ وَتَذَبُّ تَأْخِيرُ التَّيَمُّمِ او مستحب دي د تیمم څښلول (موخړ کول) لِيَسْنَّ يَرْجُو الْمَاءَ قَبْلَ خُرُوجِ الْوَقْتِ د هغه کس لپاره کوم چې دوخت تر وتلو (تېرېدلو) مخکې د اوبو (تر لاسه کېدلو) امید لري.

لغات: ﴿تذبر﴾ د نصر د باب مضارع ده: امید کول، امید ساتل.

تشریح: که اوبه نه وي خو دا امید وي چې د لمانځه دوخت تر آخره به پیدا سي، نو لمونځ تر آخر وخته پورې څښلول مستحب دي، که چیرې اوبه پیدا سوې، نو په هغوی دي اوس وکړي او لمونځ دي وکړي، او که پیدا نه سوې، نو په تیمم سره دي لمونځ وکړي.

فیهده: دلته له آخر وخت څخه مراد د بعضو په نیز د جواز آخرې وخت دی او د بعضو په نیز د

مستحب وخت آخر دی، همدا صحیح ده. (فتاویٰ اوجاع)

که څوک داوبو راوړلو وعده ور سره وکړي، نو څه حکم دی؟

﴿ ۱۴۹ ﴾ وَيَجِبُ التَّأْخِيرُ بِالْوَعْدِ بِالنِّسَاءِ او واجب دي (تيمم) ځنډول داوبو د وعدې په وجه (چې يو چا داوبو وعده ور سره کړې وي چې داودسه اوبه درکوم) وَلَوْ خَافَ الْقَضَاءَ که څه هم (د لمتڅه) پر قضاء وېسرېږي (يعني که څه هم د لمونځ د قضاء کېدلو بېرته وي، بيا هم په دې صورت کې تيمم ځنډول واجب دي).

تشرېح: مسئله داده چې که څوک داوبو دراورلو وعده وکړي، نو تيمم ځنډول واجب دي، که څه هم لمونځ قضاء سي، دا حکم هغه وخت دی کله چې د وعده کولو والا سره اوبه په يوه ميل کې نته، دته موجوده وي، لهذا که د وعده کونکي سره اوبه نه وي، يا هغه اوبه يو ميل ليرې وي، نو بيا تيمم ځنډول واجب نه دي؛ ځکه شريعت پر همداسې موقع د تيمم اجازه ورکړې ده. (حاشي)

په پورتنۍ صورت کې د کپړې حکم

﴿ ۱۵۰ ﴾ وَيَجِبُ التَّأْخِيرُ بِالْوَعْدِ بِالنُّثُوبِ أَوْ السِّقَاءِ او واجب دي (د لمتڅه) ځنډول د کپړې يادوږي (يا مثلاً د سولاغې) په وعده سره مَا لَمْ يَخَفِ الْقَضَاءَ تر څو چې (د لمتڅه) پر قضاء نه وېسرېږي (يعني که دلڅ کس سره کپړه اېښه نه وي او يو څوک د کپړې ورکولو وعده ور سره وکړي يا د اوبو راخيستلو اسباب نه وي لکه سولاغه او داسې نور او يو څوک د هغه وعده ورسره وکړي، نو په دې صورت کې د لمونځ نه قضاء کېدلو تر وخته پورې تاخير کول واجب دي، لهذا کله چې د لمتڅه د وخت آخري سي، نو تيمم دي وکړي او لمونځ دي وکړي، اولڅ سرې به په اشاره سره لمونځ کوي).

لغات: ﴿السِّقَاءُ﴾ ژۍ (هغه مضبوطه څرمنيزه خله چې له څرمني (چمرې) څخه جوړه وي چې عموماً پخوا به د

اوبو د حفاظت لپاره د سولاغې په توګه استعمالېده)، داوبو مشک، جمع: اسْتِقِيَّةٌ وَاسْتِقِيَّاتٌ.

تشرېح: يعني که د چا سره جامه نه وي، لڅ وي او يو څوک د هغه سره د جلمې وعده وکړي چې زه يې درته راوړم ته انتظار سه!، نو د هغه لپاره ضروري ده چې جامو ته انتظار وکړي او په لڅه لمونځ نه وکړي. لهذا که په لڅه بغير د جامو له انتظار کولو څخه لمونځ وکړي، نو لمونځ يې نه کېږي. همدارنګه که د چا سره د اوبو راکښلو هيڅ سلمان نه وي او يو څوک د سولاغې اوردسي راوړلو وعده ور سره وکړي، نو تيمم ځنډول ضروري دي، په دې شرط چې د لمتڅه د قضاء کېدلو بېرته نه وي او که د بېرته وي، نو بيا دي په آخري وخت کې په لڅه (اشارتاً) او په تيمم سره لمونځ وکړي. (مؤلفي ۱۴۱۸ هـ)

تر څومره ځایه پوري داوبو تلاش واجب دی؟

﴿۱۵۱﴾ وَيَجِبُ طَلَبُ الْمَاءِ إِلَى مِقْدَارِ أَرْبَعِ مِائَةِ خُطْوَةٍ او واجب دی داوبو طلب (تلاش) کول تر درېو سوو (۳۰۰) گامو پوري إِنْ ظَنَّ قُرْبَهُ مَعَ الْأَمْنِ (په دې شرط) که گومان وي داوبو دنژدې والي د امن سره (يعني که لاره په امن وي او دا گومان وي چي اوبه نژدې ته) وَلَا فَلَا کنې نو (طلب واجب) نه دی.

لغات: ﴿الْخُطْوَةُ﴾ گام، د دوو قدمونو تر مینځ مسافه، جمع: خُطُوات.

تشریح: يعني کوم مسافر ته چي په څه دليل او علامت سره دا گومان سي چي اوبه به نژدې پيدا سي، مثلاً شنه ځايه (سبز)، په نظر ورسي، يا يو ځای مرغان سره گرځي، يا يو څوک داوبو دنژدې والي خبر ورکړي، نو کوم طرف ته چي يې گومان وي، هغه طرف ته څلور سوه گامه تلاش کول واجب دي او که څلورو سره طرفونو ته يې گومان وي، نو څلور سره طرفونو ته څلور سوه گامه تلاش کول ضروري دي او دا تلاش کول هغه وخت واجب دي کله چي د ځان او مال هيڅ خطره نه وي. خو که د ځان يا مال د هلاکېدلو خطره وي، نو د هغه لپاره تلاش کول واجب نه دي، همدارنگه دا تلاش خپله کول د هغه لپاره ضروري نه دي، بلکي که په بل چاپي وکړي، نو هم کافي دي. (حاشیه)

له ملګري څخه داوبو طلب کول

﴿۱۵۲﴾ وَيَجِبُ طَلَبُهُ مِنْهُنَّ هُوَ مَعَهُ او واجب دي داوبو طلب کول له هغه کس څخه کوم چي دده سره (ملګري) وي (يا په بله ترجمه: له هغه کس څخه چي د هغه سره اوبه وي) إِنْ كَانَ فِي مَحَلٍّ لَا تَسْمَعُ بِهِ السُّفُوسُ (په دې شرط) که په داسي ځای کي وي چي هلته پر اوبو خلګ بڼل نه کوي وَ إِنْ لَمْ يُعْطِ إِلَّا بِشَمْسٍ مُثْلِهِ او که ده ته اوبه نه ورکوي مګر په مثلي قيمت (عام قيمت) سره لَزِمَهُ شَرَاؤُهُ بِهَمْ نو پر ده په همدې قيمت سره داوبو رانيول لازميږي إِنْ كَانَ مَعَهُ قَاضٍ لَا عَنْ تَفَقُّتِهِ (په دې شرط) که دده سره دا قيمت وي په داسي حال کي چي دده تر خرچې زيات وي (يا په بله وينا دا چي دده سره د سفر تر خرچې زيات مال موجود وي).

لغات: ﴿لَا تَسْمَعُ﴾ د نصر له بابه د فعل مضارع منفي معروف صيغه ده شُئَا: بڼل کول، حرص کول.

﴿لَزِمَ﴾ قيمت (پيسې)، نرخ، هغه رېټ او قيمت کوم چي يې بائع او مشتري په خپل مينځ کي

وټاکي. ﴿ثَمَنُ الْمَثَلِ﴾ عمومي رېټ (دشي مناسب قیمت)، په بازار او منډۍ کې چې د یو شي خومره قیمت وي، هغه ته ثمن مثل وایي، دلته ځني مراد هغه قیمت دی کوم چې یې بائع او مشتري په خپل رضاء سره وټاکي. (انوار الايضاح)

تشریح: که د سفر د ملګري سره اوبه وي، نو تر تيمم کولو مخکې له هغه څخه اوبه غوښتل ضروري دي، که هغه اوبه وړکړي، نو په اوداسه دي لمونځ وکړي، کنې په تيمم سره دي لمونځ وکړي، دلته د سفر له ملګري څخه مراد هغه کس دی چې د هغه سره اوبه وي، او که اوبه په قیمت سره پيدا کېږي او قیمت یې عام قیمت وي، گران نه وي يا په غېښ سیر (يعني له عمومي اېزاري قیمت څخه څه گران) یې خرڅوي، نو بیا که د هغه کس سره تر خپل خرچ زیاتي پسې وي، نو په دې صورت کې د هغه لپاره تيمم جائز نه دي او قیمت اوبه اخيستل ضروري دي، او که په غېښ فاحش سره یې خرڅوي، نو بیا د هغه لپاره تيمم جائز دی. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

په یوه تيمم سره هر څو لمونځونه کېدلای سي؟

﴿۱۵۲﴾ وَيُصَلِّي بِالشَّيْئِ الْمَوْحَدِ مَا شَاءَ مِنَ الْفَرَائِضِ وَالنَّوَافِلِ او کولای سي په یوه تيمم سره خومره چې دده خوښه له فرضي او نفلي لمونځونو څخه (يعني په یو تيمم سره هر څو فرضي او نفلي لمونځونه کولای سي) وَصَلَّ تَقْدِيرُهُ عَلَى الْوَقْتِ او صحيح دي تيمم مخکې کول پر وخت (يعني له وخت څخه مخکې تيمم وهل هم صحيح دي).

تشریح: صاحب د کتاب رحمه الله فرمايي چې په یوه تيمم سره هر څو لمونځونه کولای سي، برابره د فرائض وي او که نوافل وي، اداء وي او که قضاء وي یا د نذر لمونځ وي، تر څو چې تيمم مات نه سي، وروسته فرمايي چې څرنگه له وخت څخه مخکې اودس کول صحيح دي، همداسې تيمم هم صحيح دی.

داکتره اندامونو د زخمي کېدو په صورت کې د تيمم حکم

﴿۱۵۳﴾ وَلَوْ كَانَ أَكْثَرُ الْهَدَنِ أَوْ نِصْفُهُ جَرِيحًا او که د بدن اکثره (زیاتره) حصه یا نیمه حصه زخمي (تې) وي. تَيَمَّمَ نو تيمم دي وکړي (يعني په دې صورت کې تيمم کولای سي) وَإِنْ كَانَ أَكْثَرُ صَحِيحًا او که د بدن اکثره حصه صحيح وي غَسَلَهُ وَمَسَحَ الْجَرِيحَ نو هغه دي پرېولي او پر زخمي حصه دي مسح وکړي وَلَا يَجْزِيهِ بَيْنَ الْقُسْلِ وَالشَّيْئِ او د پرېوللو تيمم تر مینځ دي جمع نه کوي.

لغات: ﴿جريح﴾ زخمي، ټپي، جمع: جري.

تشرېح: که د بدن اکثره حصه يا نيمه حصه (نيم بدن) زخمي وي، مثلاً پر هغه دانې وغيره وي، نو د غسل پر ځای به تيمم کوي، لکه شرنګه چې داوداسه اندامونه يعني اعضاء اربعه (مخ، دواړه لاسونه او دواړه پښې) که اکثره زخمي وي مثلاً درې اندامونه زخمي وي، نو تيمم به کوي. لېکن که د بدن اکثره حصه روغه وي، يا په بله وينا له نيم څخه زيات بدن صحيح سلامت وي او څه حصه يې زخمي وي، نو په دې صورت کې به پر زخمي اندامونو مسح کول کيږي او صحيح اندامونه به پرې لول کيږي، او که پر زخمونو مسح نه سي کولای، نو پر جبیره دي مسح وکړي، کني مسح دي پرېږدي.

ها! که زخم داسي ځای وي چې که روغه حصه پرې لول سي نو هغه زخمي حصه له اوبو څخه ساتل مشکل وي، نو هغه روغه حصه هم د زخم په حکم سره شمېرل کيږي او د هغه په وجه د مسح اجازه ده.

ولايجب الخ: صاحب د "شفاء الارواح" د دې عبارت تشرېح داسي کړې ده چې کله د بدن اکثره حصه روغه وي، نو داسي دي نه کوي چې څه حصه پرې لولي او پر څه حصې تيمم وکړي (ځکه په شريعت کې د بدن او مبدل من د جمع کولو هيڅ مثال نه تر لاسه کيږي اراقرق فلاح مع الطحطاوي ص: ۱۶۸)، مثلاً که صرف په پښو باتدي زخم وي نو حکم داسي چې مخ او لاسونه پرې لولي او پر پښو مسح وکړي، او داسي نه دي کوي چې مخ پرې لولي او پر لاسونو تيمم وکړي، دا پرې لول او تيمم سره جمع کول دي کوم چې جائز نه دي.

تيمم په کومو شيانو سره ماتيږي؟

﴿۱۵۵﴾ وَيَنْقُضُهُ تَاْقُضُ الْوُضُوءِ او تيمم ماتوي هغه شې کوم چې داودس ماتونکي وي (يعني په کومو شيانو سره چې اودس ماتيږي، تيمم هم په هغوی سره ماتيږي) وَالْقُدْرَةُ عَلٰى اسْتِغْمَالِ الْمَاءِ الْكَافِي (همدارنګه تيمم ماتوي) قدرت لرل (قدرت کېدل) پر استعمال د کافي لوبو (يعني دومره اوبه کوم چې د طهارت لپاره کافي وي).

تشرېح: يعني په کومو شيانو سره چې اودس ماتيږي، په هماغه شيانو سره تيمم هم ماتيږي، همدارنګه که تيمم کونکي داوداسه د اوبو پر استعمالولو قدرت پيدا کړي، نو د هغه تيمم ماتيږي، د اوبو پر استعمال د قدرت لرلو مطلب داسي چې اوبه موجوده وي او د څه دښمن يا درنده بهر نه وي او نه هغه داسي مريض وي چې اوبه تالوان ورته کوي، همدارنګه اوبه دومره کمې نه وي چې داوداسه اندامونه يوازې هم نه په پرې لول کيږي.

که د يو چا دواړه لاسونه پرې وي او مخ يې هم زخمي وي

﴿ ۱۵۶ ﴾ وَمَقْطُوعُ الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ إِذَا كَانَ بِوَجْهِهِ جِرَاحَةٌ أَوْ هَفَهُ كَسَ چي دواړه لاسونه او

دواړه پښې پرېکړل سوي وي کله چي د هغه پر مخ (هم) زخم وي يُصَلِّي بِغَيْرِ طَهَارَةٍ هغه

دي بېله طهارته (بغير له اودس) لمونځ کوي وَلَا يُعِيدُ او بيا دي (يې) نه راگرځوي.

لغات: ﴿جراحة﴾ زخم، پرهار، جمع: جراح و جراحت.

تشرېح: که د کوم چا دواړه لاسونه تر څنگلو او دواړه پښې يې تر بچلکو پرې سوي وي او د هغه پر

مخ هم زخم وي مثلاً دانې وي، نو له هغه څخه اودس او تيمم ساقط دي، بس هغه دي په همدې حالت

کي چي څرنګه وي بغير له طهارته لمونځ کوي او وروسته يې دراکر څولو ضرورت هم نسته. (انوار

الايضاح، شفاء الارواح)

مسئله (۱): که د کوم چا دواړه لاسونه تر څنگلو پرې سوي وي او مخ يې روغ وي، نو کله چي هغه

پر لاسونو تيمم کوي، نو د پرېکېلو ځای دي مسح کوي. (حلي کبير ج: ۱، ص: ۶۴، عالمگیری ج: ۱، ص: ۲۶)

په بل چا تيمم کول

مسئله (۲): که مريض خپله تيمم نه سي کولای، نو بل څوک هم د هغه تيمم ور کولای سي، په

دې شرط چي حکم کونکی نيت هم وکړي. (درمختار مع الشامی ج: ۱، ص: ۳۵۷، ط: بيروت، کتاب المسائل

ص: ۱۷۸)

بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ

(با) فصل پر موزو دمصح کولو (پہ بیان کی) دی

تشریح: تیمم او مسح علی الخفین دواړه عارض دي؛ ځکه اصل غسل (پربولل) دي، خو څرنګه چي تیمم په کتاب الله سره ثابت دی او مسح په سنتو سره ثابت ده، نو ځکه تیمم اقوی دی او ددې مستحق دی چي له "مسح علی الخفین" څخه مخکي کړی سي، نو ځکه یې مخکي بیان کړی دی، لکه مخکي چي هم موږ ذکر کړه.

د مسح لغوي او اصطلاحي معنی: د مَسَحَ لغوي معنی ده: «إِمْرَأُ الْيَدِ عَلَى شَيْءٍ» (یعني پر یو شي لاس تېرول) او د مَسَحَ اصطلاحي معنی ده: لوند لاس پر هغه شي تېرول چي پر هغه د لاس تېرولو حکم سوی وي. نو د "مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ" معنی سوه: «إِسَابَةُ الْيَدِ الْمُبْتَذَلَةِ الْخُفَّ الْمَلْبُوسَ» (یعني پراغوستل سوو موزو باندې لوند لاس تېرول).

د مسح علی الخفین ثبوت: د مسح علی الخفین مشروعیت په مشهوره حدیثونو سره ثابت دی. امام کرخي رحمه الله فرمایي چي زما سره دهغه کس د کفر اندېښنه سته چي پر موزو مسح جائز نه گني، د مسح د مشروعیت په لړ کي علامه ابو الفضل احمد بن علي عقلاني رحمه الله په "الدرایة فی تخریج أحادیث الهدایة" کي تقریباً (٢٦) حدیثونه بیان کړي دي، چي له هغوی څخه موږ پر درېو حدیثونو اکتفاء کوو:

① «عَنْ عَمْرِو بْنِ أَمِيَّةٍ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْمَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ». (بخاري شریف، باب المسح على الخفين، حديث شماره ١٢٠٩)

② «عَنْ بِلَالٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمَحَ تَوْبَةً وَتَوْبَةً عَلَى الْخُفَّيْنِ». (مسلم شریف، باب المسح على الناصية، حديث شماره ٥٥٠)

③ «مِنْ حَادِثَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِأَمْرٍ أَنْ يَسْمَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ يَوْمَ وَلِيْلَةٍ

لِلْمَقِيمِ، وَلِلْمَسَافِرِ ثَلَاثَةً». (نسائي، دارقطني)

دامام صاحب (امام اعظم ابو حنيفه) رحمه الله په هکله نقل سوي دي چي يوه سړي له امام صاحب رحمه الله څخه د اهل السنة والجماعت د مذهب په باره کي پوښتنه وکړه، نو امام صاحب رحمه الله ورته وفرمايل چي: **أَنْ يُفَضِّلَ الشَّيْخَيْنِ وَيَرْىَ الْمَسْحَ عَلَى الْخُفَيْنِ** (يعني کوم څوک چي شينخين يعني حضرت ابو بکر صديق عليه السلام او حضرت عمر فاروق عليه السلام له ټولو صحابه وو څخه افضل او غوره گڼي او د نبې ﷺ د دواړو زوماتو يعني د حضرت عثمان عليه السلام او د حضرت علي عليه السلام سره مينه لري، همدارنگه مسح على الخفين جائز گڼي، نو هغه له اهل السنة والجماعت څخه دی).

د موزو د مسح بيان

﴿١٥٤﴾ **مَسْحُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَيْنِ فِي الْحَدِيثِ الْأَصْفَرِ لِلْإِمَامِ جَائِزٌ دَ مَسْحِ**
 دواړو موزو په کوچني بې اودسيا کي دسړيو او بنغو (دواړو) لپاره **وَلَوْ كَانَا مِنْ شَيْءٍ تَخِينُ غَيْرِ الْجِلْدِ** که څه هم دواړه موزي له چمري څخه بغير له يو (بل) پنډشي څخه (جوړي) وي **سَوَاءٌ كَانَا لَهْمَا نَعْلٌ مِنْ جِلْدٍ أَوْ لَا** برابره ده د موزو تلي له چمري (خرمني) څخه وي او که نه وي.

لغات: «خفين» سخت، مضبوط، ډبل، پنډ، «جلد» چمړه، خرمن، چرم، «لعل» د دې لفظ څو معنوي دي چي له هغوی څخه يې مشهوره معنی ده: د څپلي، او بله معنی يې ده: هغه چمړه (خرمن) چي په هغه سره موزه ساتل کيږي، يعني چي د حفاظت لپاره موزه پکښي پوښل کيږي (معجم الوسيط)، او صاحب د انوار الايضاح يې يوه معنی دا هم ليکلې ده (د څپلي تلي) کوم چي په قلمو سونو کي نسته، جمع: نعال.

تشرېح: د محدث (بې لومړه) لپاره پر موزو مسح کول جائز دي، محدث برابره ده سړي وي او که ښځه وي، دلته د حديث اصغر (کوچني بې اودسيا) قيد لگول سوی دی، له دې څخه معلومه سوه چي کوم چا موزي اغوستي وي او بيا حدث اکبر (لويه بې اودسيا) ورته پېښه سي يعني غسل پرې واجب سي، نو په دې صورت کي مسح على الخفين جائز نه ده، بلکي موزي به کاپول کيږي او پښې به هم پرې لول کيږي.

ولو کانا **إلّا** فرمايي که هغه موزي د خرمني (چمري) نه وي، خو پنډي او سختي وي، نو بيا هم مسح جائز ده، د مسح على الخفين څلور صورتونه دي:

① يو دا چي دواړه موزي د خرمني (چمري) وي، پر داسي موزو بالاتفاق مسح جائز ده.

② دویم داچي د څرمني نه وي خو له پنډي او ډبلي کپرې څخه جوړي وي او مُنْعَلِن يا مُجْلَدِن وي (دمنّعل معنى دا ده چي تلې يې د چمړې وي او پر تلې يې چمړه لگېدلې وي او دمنجله معنى دا ده چي لاندي باتدي چمړه وي يعنې پر هغه د پاسه او لاندي دواړو طرفونو ته چمړه لگېدلې وي) چي زموږ په اصطلاح کي ماسی ورته ويل کيږي، نو په دې صورت هم کي بالاتفاق پر هغوی مسح جائز ده.

③ درېیم داچي نه له پنډي کپرې څخه وي او نه مُنْعَلِن وي، نو په دې صورت کي بالاتفاق مسح جائز نه ده.

④ څلورم داچي له پنډي او سختي کپرې څخه خو وي يعنې له داسي مضبوطه او پنډي کپرې څخه جوړي وي چي بغير له ترلو خپله پر پنډيو پاتېږي او دومره نرۍ نه وي چي بله خوايې ښکارېږي، لېکن مُنْعَلِن نه وي، نو په دې صورت کي دامام ابو حنيفه رَحْمَةُ اللهِ په ښه مسح جائز نه ده او دصاحبينو رَحْمَتُ اللهِ په ښه جائز ده، او فتویٰ دصاحبينو پر قول ده؛ ځکه دامام صاحب په هکله دا روايت ذکر سوی دی چي هغه د خپل عمر په آخر کي دصاحبينو قول ته رجوع وکړه، دروايت الفاظ دادي: «وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحْمَةُ اللهِ أَنَّهُ مَسَحَ عَلَى جَوْرِ بَيْتِهِ فِي مَرَضِهِ ثُمَّ قَالَ لِعَوَاذٍ... (الخ) ۱۰. العناية ج: ۱، ص: ۱۳۸، (يعني امام ابو حنيفه رَحْمَةُ اللهِ دوفات په مرض کي) (تر مرگ اووه ورځي يادې ورځي مخکي) پر [غير مُنْعَلِن] موزو مسح وکړه او بيا يې هغه خلکو ته وويل کوم چي دده د پوښتني لپاره راغلي وه: «ما نن» هغه کار وکړی چي خلک به مي له هغه څخه منع کول، نو په دې قول سره علماء دامام صاحب پر رجوع دليل نيسي.

مسئله (۱): نن سبا چي کومي جراحي وغيره استعمالول کيږي، پر هغوی بالکل مسح جائز نه ده؛ ځکه په هغوی کي د جواز شرائط نسته، لهندا د اودس کولو پر مهال د هغوی کښل او پښې پرېول ضروري دي. (المعيط البرهاني ج ۱، ص ۲۲۲)

د ښو جرابو حکم

مسئله (۲): که يو چا څو دانې (مثلاً درې يا څلور) نرۍ جرابي يو ډبل د پاسه په پښو کړي وي، نو هم پر هغوی مسح جائز نه ده. (بعواله هندی ج ۱، ص ۳۲۰)

پر موزو د مسح صحيح کېدلو شرطونه

﴿ ۱۵۸ ﴾ وَيُسْتَرَطُّ لِجَوَالِ السَّحِ عَلَى الْخُفَيْنِ سَبْعَةُ شَرَايِظَ او پر موزو د مسح جائز کېدو

لپاره اوه شرطونه شرط دي الْأَوَّلُ لُتْسُهَا تَحْدُ غَسْلَ الرِّجْلَيْنِ (۱) اول شرط دواړه موزې د

دواړو پښو تر پرېوللو وروسته اغوستل دي وَلَوْ قَبْلَ كَمَالِ الْوُضُوءِ إِذَا أَتَيْتَهُ قَبْلَ حُصُولِ نَاقِضٍ لِلْوُضُوءِ كه څه هم داوداسه له پوره کولو څخه مخکې وي (خو دا هغه وخت) کله چې يې د اودس ماتونکي شي له پېښېدلو څخه مخکې يې اودس پوره کړی وي.

لغات: لِبْسَهَا: د "ما" ضمير دخلفين (موزو) و طرف ته راجع دی. اَتَيْتَهُ: ضمير د وُضُوء (اودس) و طرف ته راجع دی.

تشرېح: پر موزو د مسح د جائز کېدلو اول شرط دای چې د دواړو پښو تر پرېوللو وروسته به يې موزې اغوستي وي او د ضروري نه ده چې اول ټوله اودس پوره کړي بیا موزې واغوندي. لېکن دا ضروري ده چې دې اودس کېدلو په وخت کې به د هغه اودس پوره وي، لهنا که څوک اول خپلي پښې پرېولي او موزې په پښو کړي بیا پاته اودس پوره کړي، تر دې وروسته به اودس سي نو اوس هغه ته پر موزو مسح کول جائز دي؛ ځکه که څه هم د موزو داغوستلو پر مهال طهارت کامله موجود نه وو (يعني اودس پوره سوی نه وو)، لېکن دې اودس کېدلو په وخت کې طهارت کامله موجود وو، لېکن که څوک اول خپلي پښې پرېولي او موزې په پښو کړي بیا د پاته اودس له پوره کولو څخه مخکې به اودس سي، نو اوس پر موزو مسح جائز نه ده؛ ځکه دې اودس کېدلو په وخت کې طهارت کامله موجود نه وو.

﴿ ۱۵۹ ﴾ وَالشَّانِ سَتْرُهُمَا لِلْكَعْبَيْنِ (۲) او دویم شرط د موزو پټول دي بجلکو لره (يعني موزې به داسي وي چې بجلکي پټوي، کنې مسح باندي جائز نه ده).

تشرېح: پر موزو د مسح جائز کېدلو دویم شرط دای چې هغه موزې به داسي وي چې پښې تر بجلکو پکښې پټي وي، بیا مسح باندي جائز ده، که چیرې موزې تر پوندو پوري وي، نو پر هغوی مسح جائز نه ده.

﴿ ۱۶۰ ﴾ وَالثَّالِثُ امْكَانُ مُتَابَعَةِ الشَّمْسِ فِيْهِمَا (۳) او درېیم شرط په دواړو موزو کې د پرلپسې تگ کولو ممکن کېدل دي (يعني په دواړو موزو کې به پرلپسې اسل اسل ممکن وي) فَلَا يَجُوزُ عَلَى خِلْفٍ مِنْ رُجَامٍ أَوْ خَشَبٍ أَوْ حَدِيدٍ نو د ښيښې يا لرغې (تختې) يا اوسپنې پر موزو مسح جائز نه ده.

تشرېح: درېیم شرط دای چې موزې به داسي وي چې په هغوی کې مسلسل تگ کول ممکن وي، يعني بلا تکلفه درې ميله تگ پکښې کېدلای سي (کوم چې هغه د پل ۵ کيلو متره کیږي)، محشي زنه

الله فرمايي چي موږ د مذکور شیانو (لرغي، اوسپني...) موزې نه دي ليدلي، کېدلای سي له دوی څخه د موزې په څېر بل شی جوړول کيږي هغه به مراد وي، یا هسي مسئله به داسي فرض کړل سوې وي.

﴿۱۶۱﴾ وَالرَّابِعُ خُلُوْ كُلِّ مِنْهُمَا عَنْ خَرْقٍ (۴) او څلورم شرط د موزې خالي کېدل دي له داسي څيري والي (چاک) څخه قَدَرِ ثَلَاثِ أَصَابِعَ مِنْ أَصْغَرِ أَصَابِعِ الْقَدَمِ کوم چي په اندازه د دريو گوتو وي د پنبې له کوچنيو گوتو څخه.

لفات: ﴿خَرْقٍ﴾ سوري. چاک، څيري والی.

توضیح: د مسح جائز کېدلو څلورم شرط داسي چي موزه به ډېره څيري نه وي او د ډېر څيري والي مقدار د پنبې درې کوچنۍ گوتي دي، لهذا که موزه داسي وي چي په هغوی کي د پنبې د دريو کوچنيو گوتو په اندازه سوري (چاک) وي، برابره ده هغه سوري د موزې په لاندینۍ حصه (تلي) کي وي، یا د پاسه وي، یا د پوندي و طرف ته وي، نو پر داسي موزه مسح جائز نه ده او د کوچنيو گوتو اعتبار هغه وخت دی کله چي سوري له گوتو څخه بغير پر بل ځای وي او که سوري پر گوتو وي. یا په بله وينا گوتي ښکاره وي، نو بيا مطلقاً دريو گوتو لره اعتبار دی، لهذا که بته گوته او د هغې څنګ والا گوته ښکاره وي، نو هم مسح جائز ده؛ ځکه درې گوتي نه دي که څه هم دا دواړه د پنبې د دريو کوچنيو گوتو په اندازه دي، او که بته گوته او د هغې څنګ والا دوی گوتي ښکاره وي، نو مسح جائز نه ده.

مسئله: که د يوې موزې څو ځايه لږ، لږ څيري وي او هغه څيري ځايونه (چاکونه) مجموعتاً د پنبو دريو کوچنيو گوتو په اندازه وي، نو مسح جائز نه ده او که دواړه موزې داسي څيري وي چي مجموعتاً د دريو گوتو په اندازه وي، نو د هغه اعتبار به نه کول کيږي، پر داسي موزو مسح جائز نه ده. (درمختار ج ۱، ص ۴۰۰، ط، بيروت، کتاب المسائل ص ۱۹۱)

﴿۱۶۲﴾ وَالْخَامِسُ اسْتِنْسَاكُهُمَا عَلَى الرَّجُلَيْنِ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ (۵) او پنځم شرط د دواړو موزو تينګېدل دي پر پنبو بغير له ترلو څخه (يعني دواړه موزې به داسي مضبوطه وي چي له ترلو څخه بغير پر پنبو تينګي پاته سي).

لفات: ﴿اسْتِنْسَاكُهُمَا﴾ د استعمال د باب مصدر دی. د دې باب غو معنوي دي، بندېدل، تينګ نیول کېدل، تينګ نیول، منع کېدل، ﴿هَذَا﴾ د نصر د باب مصدر دی: ترلو.

تشرېح: پنځم شرط دادی چي دواړه موزې داسي مضبوطه او ټينګي وي چي بغير د يو شي له تر لږ څخه خپله پر پښو ټينګي پاتېږي او نه خيږي، کنې مسح باندې جائز نه ده.

﴿۱۳۳﴾ وَالسَّابِغُ أَنْ يَتَمَتَّى مِنْ مُقَدَّمِ الْقَدَمِ قَدْ رُشِلَتْ أَصَابِعُ (۶) او شپږم شرط د دواړو موزو مانع کېدل (چي منع کوي به) بدن ته د اوبو رسېدل (يعني که پر دوی اوبه ولوېږي، نو تر دوی لاندې حصې ته نه رسېږي).

تشرېح: شپږم شرط دادی چي موزې به داسي وي چي که پر هغوی اوبه واچول سي، نو پښو ته نه رسېږي، کنې مسح باندې جائز نه ده.

﴿۱۳۴﴾ وَالسَّابِغُ أَنْ يَتَمَتَّى مِنْ مُقَدَّمِ الْقَدَمِ قَدْ رُشِلَتْ أَصَابِعُ (۷) او اووم شرط دادی چي د پښې مخکينۍ حصه به د دريو ګوتو په اندازه باقي پاته وي مِنْ أَصْغَرِ أَصَابِعِ الْيَدِ د لاس له کوچنيو ګوتو څخه (يعني د لاس د دريو کوچنيو ګوتو په اندازه به د پښې مخکينۍ حصه موجوده وي) فَلَوْ كَانَ فَاقِدًا مُقَدَّمًا قَدِيمًا نو که د يو کس د پښې مخکينۍ حصه نه وي لَا يَنْسَخُ عَلَى خُفٍّ نو هغه پر موزه مسح نه سي کولای وَلَوْ كَانَ عَقِبُ الْقَدَمِ مَوْجُودًا که څه هم د پښې پونده موجوده وي.

نکات: «عقب» پونده، د پښې د بېلې لاندینۍ برخه، جمع: أَعْقَاب.

تشرېح: د مسح جائز کېدلو اووم شرط دادی چي د کوم چا پښه پرې سوې وي، نو کم از کم د لاس د دريو کوچنيو ګوتو په اندازه به د هغه د پښې مخکينۍ حصه پاته وي، او که مخکينۍ حصه يې غائبه وي، نو بيا پر موزې مسح کول صحيح نه دي، که څه هم شاتنۍ حصه پاته وي. (انوار الايضاح بحواله فتاوى تاتار خانيه ج: ۱، ص: ۲۲۰، مسئله: ۱۰۲۲)

يادونه: صاحب د "شفاء الارواح" د ملکه کوره عبارت تشرېح داسي کړې ده: اووم شرط يې دادی چي د مسح کونکي پښه به تر بجلکي لاندې د لاس د دريو کوچنيو ګوتو په اندازه روغه موجوده وي، لهنا که د چا پښه تر بجلکي لاندې پرې سوې وي او د مسح کولو ځای کم از کم (لږ تر لږه) د دريو ګوتو په اندازه پاته وي، نو پر دواړو موزو به مسح کوي، او که د فرض مقلار په اندازه يعني د دريو ګوتو په اندازه حصه پاته نه وي، نو بيا د دواړو پښو پر ټول ضروري دي؛ ځکه د مسح محل باقي نه دی، خود غسل محل باقي دی، لهنا داسي به نه کوي چي دروغې پښې پر موزه مسح کوي او د پرې سوي پښې پاته حصه پر ټولي؛ ځکه مسح لو غسل (دواړه، پرېړه، غلې) په وظيفه کې د پښو نه سره يو ځای کېږي. (شفاء الارواح، مرآة الاصلاح)

د مسح موده

﴿ ۱۶۵ ﴾ وَيَسْمَحُ الْمُقِيمُ يَوْمًا وَلَيْلَةً او مسح به کوي مقيم کس يوه ورځ او يوه شپه
وَالْمُسَافِرُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بَلَيَا لَيْلِيَّهَا او مسافر کس درې ورځې دهغوی د شپو سره (يعني مسافر به
درې ورځې او درې شپې مسح کوي).

تشرېح: د مقيم لپاره يوه ورځ او يوه شپه (يعني ۲۴ ساعته) او د مسافر لپاره درې ورځې او درې
شپې (۷۲ ساعته) پر موزو مسح کول جائز دي.

د مسح د مذکوره مودې ابتداء له کومه وخته کيږي؟

﴿ ۱۶۶ ﴾ وَابْتِدَاءُ الْمَدَّةِ مِنْ وَقْتِ الْحَدَثِ بَعْدَ لُحُسِ الْخَفَيْنِ او (دمسح) د مودې شروع د
بې اودسيالو وخت څخه ده د موزو تر اغوستلو وروسته.

تشرېح: د مسح موده (يعني د مقيم لپاره يوه ورځ او يوه شپه او د مسافر لپاره درې ورځې او درې شپې، داموده) له
کومه وخته شروع کيږي، يا په بله وينا له کومه وخته شمېرل کيږي؟ په دې باره کي د علماؤ اختلاف
دی، صحيح داده چي د موزو تر اغوستلو وروسته چي کله د سري اودس مات سي، نو د همدې بې
والدسي (حدث) له وخته څخه د مسح موده شروع کيږي، او دامام اوزاعي رحمه الله په نېز د موزې
اغوستلو له وخته څخه داموده شروع کيږي، او دامام احمد رحمه الله په نېز د مسح له وخت څخه شروع
کيږي. (شفاء الارواح)

مسح کونکي مقيم که مسافر سي؟

﴿ ۱۶۷ ﴾ وَإِنْ مَسَحَ مُقِيمٌ ثُمَّ سَافَرَ قَبْلَ تَبَايُرِ مُدَّتَيْهِ او که مقيم کس مسح وکړي بيا د خپل
مودې (يوې ورځې او شپې) تر پوره کېدلو مخکي سفر وکړي (مسافر سي) أَتَمَّ مُدَّةَ الْمُسَافِرِ نو
هغه دي د مسافر موده (درې ورځې او شپې) پوره کړي.

تشرېح: که مسح کونکي مقيم له يوې ورځې او يوې شپې څخه مخکي مسافر سي، نو بيا به هغه تر
د موزو ورځو او دريو شپو پوري مسح پوره کوي. (د ابي مطلب نه دی چي له نوي سره به درې ورځې او شپې مسح
کوي). (حنبله ج ۱، ص ۳۳)

مسح کونکي مسافر که مقيم سي؟

﴿ ۱۶۸ ﴾ وَإِنْ أَقَامَ الْمَسَافِرُ بَعْدَ مَا يَمْسَحُ يَوْمًا وَلَيْلَةً أَوْ كَإِذَا يَمْسَحُ يَوْمًا وَلَيْلَةً وَرَخِي أَوْ يَوْمًا شِبْهُ تَرْمِصٍ كَوَلَوْ وَرُوسْتَهُ نَزَعَ (موزي) وکابدي وَإِلَّا يُتِمُّ يَوْمًا وَلَيْلَةً کني يوه ورخ او يوه شپه دي پوره کړي.

تشرېح: که څوک د سفر په حالت کي مسح شروع کړي او بيا د يوې ورځې او يوې شپې له پوره کېدلو څخه مخکي مقيم سي، نو تر يوې ورځې او شپې پورې به مسح پوره کوي او که د يوې ورځې او يوې شپې له پوره کېدلو څخه وروسته مقيم سي، نو بيا د اقامت په حالت کي د هغه لپاره مسح کول جائز نه دي، بلکي دموزو کښل او پښې پرېلول ضروري دي. (هندي ج ۱، ص: ۲۴، کتاب الصلوات ص: ۱۹۰)

د مسح فرض مقدار

﴿ ۱۶۹ ﴾ وَقَرُضُ الْمَسْحِ قَدْرُ ثَلَاثِ أَصَابِعٍ أَوْ (دموزي) د مسح فرض (مقدار) د درېو گوتو په اندازه دی مِنْ أَصْغَرِ أَصَابِعِ الْيَدِ د لاس له کوچنيو گوتو څخه عَلَى ظَاهِرِ مُقَدَّرِ كُلِّ رِجْلٍ د هرې پښې د مخکينۍ حصې پر ښکاره (پښې) طرف باتلدي (يعني د هرې پښې د مخ پر پښې حصه د لاس د درېو کوچنيو گوتو په اندازه مسح کول فرض دي).

تشرېح: په دې عبارت کي د مسح د فرض مقدار بيان دی او هغه دا چي پر هرې موزې د لاس د درېو کوچنيو گوتو په اندازه مسح کول فرض دي، لهذا که څوک پر يوه موزه د دوو گوتو په اندازه مسح وکړي او پر بلې موزې د پنځو گوتو په اندازه مسح وکړي، نو مسح نه صحيح کيږي او د هرې موزې پر ظاهري (پښې) حصه مسح کول ضروري دي، دموزې د تلې پر طرف يا صرف د پوندي پر طرف مسح کول جائز نه دي او شرعاً هيڅ اعتبار ور لره نسته. (شفا الارواح، انوار الايضاح)

د مسح سنت طريقه

﴿ ۱۷۰ ﴾ وَسُنُّهُ مَدُّ الْأَصَابِعِ مُفَرَّجَةً أَوْ (دموزي) د مسح سنتونه د گوتو کښول دي په داسي حال کي چي گوتي خلاصي (غورېدلې) وي مِنْ رُؤُوسِ أَصَابِعِ الْقَدَمِ إِلَى السَّاقِ د پښې د گوتو له سرو لو څخه تر پښې پورې (يعني د مسح سنت طريقه دا ده چي پر پښه د گوتو له سر څخه تر پښې پورې د لاس خلاصي گوتي کش کړي).

لغات: «مفرجة» د تفهیل له بابو مؤنث مفعول دی، لَرَجَ لَفْرَجَ لَفْرَجًا: پراخه ساتل، خلاصول، خلاص لرل.

تشریح: یعنې فرض مقدار خو صرف دادی چي د لاس د درېو گوټو په اندازه د هرې موزې ظاهري حصه لنډه سي (لکه مخکي چي ذکر سو)، خو د مسح سنت طریقه داده چي دواړه لاسونه په اوږو سره لاند کړي او دخپل راسته لاس گوټي د راسته موزې پر مخکنۍ حصه او د چپه لاس گوټي د چپه موزې پر مخکنۍ حصه کښېږدي بیا دواړه لاسونه د پنډیو و طرف ته (تر بجلکو لوړ پورې) کش کړي او گوټي دي خلاصي لري، صرف یو وار داسي کول سنت دي او که د گوټو سره ورغوی هم یو ځای کړي نو غوره ده، او که ددې خلاف وکړي یعنې د پنډیو له طرف څخه یا له بل طرف څخه گوټي راکش کړي، نو مسح خو کیږي لېکن د سنت خلاف به وي. (فتا، الارواح، انوار الايضاح)

صرف په یوه گوټه سره مسح کول

مسئله (۱): که پر یوه موزه صرف یوه گوټه درې واړه پر یوه ځای کش کړل سي، نو مسح نه صحیح کیږي، ها! که گوټه درې واړه لنډه کړل سي او پر درې جلا، جلا ځایو کش کړل سي، نو مسح صحیح کیږي. (کتاب المسائل ص: ۱۸۶، معگیری ج: ۱، ص: ۳۲، ۳۳)

د مسح پر ځای په لنډو وایو باندې تکل

مسئله (۲): که څوک پر موزو د مسح کولو پر ځای په داسي وایو باندې وگرځیږي کوم چي په پاکو اوږو سره لاند وي چي دهغه په وجه د موزو ظاهري پانۍ حصه په اوږو سره لنډه سي، نو په دې سره هم د مسح علی الخفين وظیفه اداء کیږي. (المحیط البرهانی ج: ۱، ص: ۳۴۱، کتاب المسائل ص: ۱۸۷)

په بل چا مسح کول

مسئله (۳): که څوک په مسح کي له بل چا څخه مرسته وغواړي او خپلي موزې په بل چا مسح کړي، نو هم مسح صحیح کیږي. (پورتني حواشه)

په کومو شيانو سره مسح ماتیږي!

﴿۱﴾ وَيَنْقُضُ مَسْحَ الْخُفِّ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ او د موندل مسح څلور شيان ماتوي (په څلورو شيو سره د موزې مسح ماتیږي) **كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُضُ الْوُضُوءَ** (۱) هر هغه شی کوم چي نوس ماتوي **وَنَزَعُ خُفٍّ** (۲) او د موزې کښل **وَلَوْ بَخْرُورٍ أَكْثَرُ الْقَدَرِ إِلَى سَائِي الْخُفِّ** که څه هم د پښې ډاکثره حصې په رولو سره وي د موزې و پښې ته (یعنې چي د قدم اکثره حصه د موزې تر پښې پورې رلولي شي)

وَإِصَابَةُ الْمَاءِ أَكْثَرُ إِحْدَى الْقَدَمَيْنِ فِي الْخُفِّ (۳) او دیوې پښې اکثره حصې ته په موزه
کي (دنته) اوبه رسېدل عَلَى الصَّحِيحِ د صحیح قول مطابق وَمُضِي الْمُدَّةِ (۴) او (دمسح) د
مودې تېرېدل (هم مسح ماتوي) إِنْ لَمْ يَخْفُ ذَهَابَ رِجْلُهُ مِنَ الْبَرْدِ که چیري له یخ خغه د
پښې پر ضایع کېدلو نه بهر برې (یعني کله چي د مسح موده پوره سي، نو هم مسح ماتېږي، نو پښې به
پرېږولي، لېکن که په پرېولو سره د سخت یخ په وجه د پښو د ضایع کېدلو اشل کېدل، بېره وي، نو بیا یې مسح نه
ماتېږي او د جبيره پښې په حکم سره گرځي چي تر څو مجبوري وي، مسح دي کوي) وَبَعْدَ الشَّلَاةِ
الْخَبِيرَةِ غَسَلَ رِجْلَيْهِ فَقَطَّ او تر آخري دريو وروسته دي صرف دواړي پښې پرېږولي (یعني تر
آخري دريو صورتونو وروسته صرف د پښو پرېول کافي دي).

لغات: ﴿نزع﴾ د ضرب د باب مصدر دی: کنېل، کاږل، را کشول، ﴿خروج﴾ د نصر د باب مصدر
دی: خپله وتل، بهر راتلل، علامه طحطاوي رَجَعَهُ الله فرمایي: چي اولانزع بیا خروج ذکر کول وې
خبري ته اشاره ده چي موزه برابره ده کنېل سوې (باسل سوې) وي او که خپله وتلې وي، د مسئلې حکم
په دواړو صورتونو کي برابر دی.
تشریح: په لاندینيو صورتونو کي مسح علی الخفین ماتېږي:

①... کوم شيان چي اودس ماتوي (نواض وضوء)، هغوی د موزې مسح هم ماتوي، لهذا دنوي اودس
کولو تر څنگ به موزې هم بیا مسح کول کيږي، او په لاندینيو صورتونو کي د موزو کنېل او پښې
پرېول ضروري دي، صرف مسح کول کافي نه دي.

②... ټوله موزه کنېل، یاد پښې اکثره حصه ښکاره کېدل هم مسح ماتوي، لهذا که څوک یوه موزه
وکارې او یا پښه یې خپله راووخې او د موزې تر پښې پوري راسي، نو په دې صورت کي مسح
ماتېږي، لهذا دومره موزه به هم کنېل کيږي او دواړه پښې به پرېول کيږي.

③... موزې ته اوبه داخلېدل او د پښې اکثره حصې ته اوبه رسېدل، یعني که یوې موزې ته اوبه
ننوخې او ټوله پښه یا اکثره (یعني له نیمايي خغه زیاته) پښه لنډه سي، نو مسح ماتېږي، لهذا موزې
کنېل او دواړه پښې پرېول واجب دي، مصنف رَجَعَهُ الله فرمایي چي دا قول صحیح دی، بل قول دای
چي موزې ته د اوبو ننوتلو په صورت کي مسح نه ماتېږي.. (حاشیه)

④... د مسح موده تېرېدل (پوره کېدل)، مثلاً که د مقیم کس د مسح یوه ورځ لوی یوه شپه تېره سي، نو
مسح یې ماتېږي، په دې شرط چي د سخت یخ په وجه پښو ته د نقصان رسېدلو بېره نه وي، لهذا کله
چي د مسح موده پوره سي نو موزې دي وکارې او پښې دې پرېولي لمونځ دي وکړي، باقي اودس

راگر ځول واجب نه دي، په دې شرط که یو ناقض وضو شی پېښ سوی نه وي، لېکن که دموزې په کښلو کې دابېره وي چې پښې به یې دسخت یخ په وجه تاوانې او ضایع سي، نو بیا موزې د پټۍ (جیره) په حکم کې دي، لهذا پر هغوی مسح جائز ده، یعنې څرنگه چې دزخم پر پټۍ مسح کول کیږي تر څو چې زخم وي، همداسې دي دواړه موزې مسح کوي تر څو چې مجبوري وي، او صاحب دشفاء الارواح دحاشیې په حواله سره لیکلي دي چې څرنگه پر پوزه پټۍ باندې مسح کول کیږي، همداسې دي پر پوره دواړو موزو لاندې باندې (د پسه اولاندې او پوندې) ټوله مسح کوي. (حاشیه مخلصا بحواله شفاء الارواح، ثمره النجاج)

⑤ د پښې درېو کوچنیو ګوتو په اندازه موزه څیړي کېدل، (در مختار ج: ۱، ص: ۲۰۱-۲۰۴)

وبعد الثلاثة الأخيرة إلخ: یعنې دلته چې کوم آخري درې صورتونه بیان سول (یعنې موزه کښلو، پښې ته اوبه رسېدل، موده پوره کېدل)، څرنگه چې په دې درېو سره صورتونو کې صرف مسح ماتېږي، لهذا که دهغه اودس وي، نوله نوي سره اودس تازه کول ضروري نه دي، بلکې فقط پښې پرېولل کافي دي. (شفاء الارواح)

پر لنگوته وغیره باندې د مسح حکم

﴿۱۶۲﴾ وَلَا يَجُوزُ الْمَسْحُ أَوْ مَسْحُ جَائِزُهُ دَ عَلَى عِمَامَةٍ وَقَلَنْسُوَةٍ پسر لنگوته او خولۍ (رخپښه) باندې وَ بُرْقَعَةٍ وَقَفَّازَيْنِ او پر چادري (بوغره) او دسکلو (سکڼو) باندې.

لفات: ﴿الْعِمَامَةُ﴾ لنگوته، جمع: عِمَائِم، ﴿الْقَلَنْسُوَةُ﴾ خولۍ، ټوپۍ، جمع: قَلَنْسَوَات، ﴿الْبُرْقَعُ﴾ چادري، بوغره، بورقه، جمع: بُرَاقِع، ﴿الْقَفَّازَيْنِ﴾ تشبه د "قَفَّاز" ده: دسکله، دسکڼه، جمع: قَفَّازِيْنَ.

تشریح: پر لنگوته مسح کول جائز نه دي، همدارنگه پر خولۍ او دښځې لپاره پر چادري (بوغره) مسح جائز نه ده، همدارنگه پر دسکلو (سکڼو) مسح جائز نه ده، برابر دسکله دپخ دمنځیو لپاره اغوستل سوي وي او که دپو حیوان او ښکار دنیولو لپاره، لکه څښکي خلک چې دښکاري مرغاثو د نیولو لپاره سختي دسکله په لاس کوي چې دمرغاثو دمنگولو له ضرب څخه خوندي سي. (انوار الايضاح)

فصل (فی الجبيرة ونحوها)

(۱۵) فصل (پر پټۍ د مسح او داسي نورو په بيان کي) دی

په رڼه د مسح کولو مسئلې

﴿۱۵﴾ إِذَا افْتَصَدَ كَلَهُ چي رڼه ووهي (يا په بله وينا له رڼه څخه ونه وکاري) أَوْ جُرِمَ أَوْ كَسِرَ عَصَا يا زخمي سي يا يې يو اندام مات سي فَسَدَّ بِخِرْقَةٍ أَوْ جَبِيرَةٍ بيا هغه په يوزبنکۍ يا پټۍ (پلستر، يا رومي) سره وتړي وَكَانَ لَا يَسْتَطِيعُ غَسْلَ الْعَصَا وَلَا يَسْتَطِيعُ مَسْحَهُ او هغه د اندام د پرېولو طاقت نه لري او نه پر هغه د مسح کولو طاقت لري وَجَبَّ الْمَسْحُ عَلَى أَكْثَرِ مَا شَدَّ بِهِ الْعَصَا نو واجب دي مسح کول د هغه څه (پټۍ وغيره) پر اکثره حصه په کوم سره چي يې اندام تړلی دی وَكَفَى الْمَسْحَ عَلَى مَا ظَهَرَ مِنَ الْجَسَدِ بَيْنَ عَصَايَةِ الْمُفْتَصِدِ او کافي ده مسح کول د بدن پر هغه حصه باندې کوم چي درگ و هوونکي د پټۍ تر مينځ (بنکاره) پاته وي. (مثلا چلر طرفه پټۍ تړل سوې وي او په مينځ کي ځای بنکاره اخلي) پاته وي چي له هغه څخه بدن بنکاره کيږي، نو دغه د مينځ بنکاره بدن اېوستا پرېول نه غواړي، بنکي پر هغه مسح کول کافي دي؛ ځکه مجبوري ده.

لغات: ﴿افتصد﴾ د استعمال د باب ماضي ده: رڼه وهل، يعني د علاج او درملنې په قصد د يو تېره آلې (نشر) په ذريعه له رڼه څخه خرابه ونه ايستل، دنشر (نشر) په ذريعه د بدن ونه لېږول، نشر يوه تېره څوک لرونکې آله ده، مُفْتَصِدٌ له هملې باب فاعل دی، ﴿جبيرة﴾ هغه څه کوم چي پر مات هلوکي (مات اندام) تړل کيږي، هغه که پټۍ او پلستر وي وي او که لرگي وي، يا په بله وينا هغه پټۍ او يا هغه لرگي (د باندني کوم چي پر مات هلوکي لگول کيږي او تړل کيږي، جمع: جَبَائِرُ) مجبوري (جمع لفظ انتفاء)، ﴿عصايت﴾ د دې لفظ څو معنوي دي چي له هغوی څخه يوه معنی ده: پټۍ، هغه رېښکۍ وغيره چي پر اندام وغيره باندې تړل کيږي.

تشرېح: په دې عبارت کي څو مسئلې بيان سوي دي: ① که څوک رڼه ووهي يعني دنشر په وسيله له بدن څخه خرابه ونه وېشي، بيا پر هغه ځای پټۍ وتړي، نو که دا د مسح کولو پر مهال د پټۍ

په خلاصولو کي تکلیف وي او اوبه د زخم لپاره تاوانې وي، نو پر پټۍ مسح کول صحيح دي،
 (۷) که د زخم پر خوله پټۍ او پلستر لگول سوي وي، نو که داودس کولو پر مهال د پټۍ او پلستر په
 ليري کولو کي تکلیف وي او اوبه د زخم لپاره تاوانې وي، نو پر پټۍ او پلستر مسح کول جائز دي،
 برابره ده پټۍ او پلستر په اوداسه لگول سوي وي او که بغیر له اوداسه لگول سوي وي، (۷) پر مات
 سوي هلو کي چي کوم پلستر اچول کيږي، هغه د پټۍ په حکم کي دی، پر هغه د پاسه مسح کول
 جائز دي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۳۵)

وجوب المسح علی اکثر الاغ: د دې عبارت مطلب دای چي د پټۍ او پلستر پر اکثره حصه مسح کول
 واجب دي او د بدن هغه حصه کوم چي له پټۍ څخه دباندې وي، پر هغه هم مسح کول کافي دي: د
 پرېولو ضرورت یې نسته؛ ځکه که په پرېولو یې مکلف کړی سي، نو کېدلای سي چي هغه اوبه
 زخم ته ورسیږي او تاوان وکړي، نو ځکه هغه حصه پرېول ضروري نه دي.

تر پټۍ لاندې د اصلي حصې حکم

مسئله: که زخم داسي ځای وي چي په پټۍ کي له اصل زخم څخه بغیر د بدن څه نوره حصه هم ور
 سره پټه وي، نو پر هغه ټوله حصې ضرورت تاسح جائز ده. (شامي ج: ۱، ص: ۴۰۸، ط: بیروت، کتاب العناقل
 ص: ۱۹۲)

د مسح علی الجبيرة او مسح علی الخفين تر مینځ فرق

﴿۱۵۴﴾ وَالْمَسْحُ كَالْغُسْلِ او (د پټۍ) مسح د پرېولو په څېر ده فَلَا يَتَوَقَّطُ بِسِدَّةٍ نو هغه په
 یو ټاکلې موده سره نه متعین کيږي (يعني د دې مسح لپاره څه موده ټاکل سوې نه ده لکه دموزې د مسح
 لپاره چي ټاکل سوې ده) وَلَا يُشْتَرَطُ شُدُّ الْجَبِيرَةِ عَلَى طَهْرِ او پټۍ پر پاکۍ (پر لوبه) تړل
 شرط نه دي وَيَجُوزُ مَسْحُ جَوْبِيَّةٍ إِحْدَى الرَّجُلَيْنِ مَعَ غَسْلِ الْآخَرَى او جائز ده مسح د يوې
 پښې پر جیبرې د بلې پښې د پرېولو سره (يعني د يوې پښې پر پټۍ مسح کول لوبه پښه پرېول هم جائز
 دي) وَلَا يَنْتَظِلُ الْمَسْحُ بِسُقُوطِهَا قَبْلَ الْمُرَّةِ او نه باطلیږي مسح د پټۍ په لوړېدلو سره تر
 جوړېدلو مخکي (يعني د زخم لومړی ځای تر جوړېدلو مخکي د پټۍ په لوړېدلو سره مسح نه ماتيږي) وَيَجُوزُ
تَبْدِيلُهَا بِغَيْرِهَا او جائز دي دا (تړل سوې) پټۍ په بلې (نوي) پټۍ سره بدلول (يعني د پټۍ

بدلول هم جائز دي) وَلَا يَجِبُ إِعَادَةُ الْمَسْحِ عَلَيْهَا او واجب نه دي پر هغه (نوې پټۍ) باندې مسح راگرځول وَالْأَفْضَلُ إِعَادَتُهُ (خو) راگرځول يې افضل دي.

لغات: ﴿يَمُوتُ﴾ د تفعل د باب مضارع ده: مؤقت کېدل، په وخت سره متعین کېدل.

تشریح: صاحب د کتاب رحمه الله فرمايي چي مسح علی الجبیره د پرېولو په څیر ده. بدلول خلیفه نه ده، په خلاف د مسح علی الخفین چي هغه د پرېولو (غل) بدل او قائم مقام ده، په همدې وجه یوه پښه مسح کول او بله پرېول صحیح نه دي (ځکه چي اصل او بدل به سره جمع سي. کوم چي صحیح نه دي)، تر دې وروسته مصنف رحمه الله د مسح علی الجبیره او مسح علی الخفین تر مینځ فرق بیان کړی دی. نو دواړو تر مینځ په څلورو اعتبارو سره فرق دی: ① د مسح علی الجبیره لپاره هیڅ موده متعینه نه ده؛ ځکه هغه د پرېولو په حکم کي ده او پرېول په هیڅ موده سره متعین نه دي. په خلاف د مسح علی الخفین، ② د زخم پټۍ په پاکي باندې تړل ضروري نه دي، یعنې که بغیر له اوداسه یې وتړي، نو بیا هم مسح پرې کولای سي، ③ که له دواړو پښو څخه یوه زخمي وي او بله روغه وي، نو پر یوې مسح کول او بله پرېول جائز دي. ④ که د زخم له روغېدلو څخه بغیر پټۍ خلاصه سي، نو دوباره دي یې وتړي او د مسح راگرځول ضروري نه دي؛ ځکه اوس هم غلر باقی دی. ها! که د زخم له روغېدلو څخه وروسته پټۍ خلاصه سي یا ایله سي، نو اوس زخم یعنې تر پټۍ لاتدي حصه پرېول ضروري دي. په خلاف د مسح علی الخفین چي په هغه کي دیوې موزې په کښل کېدلو سره مسح باطلیږي (عالمگیری ج: ۱، ص: ۳۵)، او که چا پر خپل زخم دوچنده (دبله) پټۍ تړلې وي او بیا له هغه څخه پورتنۍ پټۍ خلاصه کړي، یا د دواړو لگولو لپاره بله پټۍ بدله کړي، نو د مسح راگرځول ضروري نه دي خو مستحب دي چي د پاسنۍ پټۍ تر لیري کولو وروسته والا پټۍ باندې مسح وکړی سي، همدارنگه پر نوي بدلي سوي پټۍ هم نوې مسح کول مستحب دي. (النوار الايضاح)

که د زخم والا لپاره اوبه تاواني وي نو څه به کوي؟

﴿۱۷۵﴾ وَإِذَا رَمَدَ أَوْ كَلَهُ فِي سِتْرَةٍ خَرَابَهُ سِي (یا په بله وينا؛ ستره یې خوږوسي. د دلو چڅښي شروع کړي) وَأَمْرٌ أَنْ لَا يَفْسَلَ عَنْهُ أَوْ دَهْ تَهْ (د دې خبري) حکم وسي چي ستره دي نه پرېولي (ځکه چي له اوبو څخه بدوي) أَوْ أَنْ كَسَرَ ظَفْرُهُ يَأْخُذُ بِأُصْبُعِهِ مَاتَ سِي وَجَعَلَ عَلَيْهِ دَوَائِدَ

عَلَاكَ أَوْ جِلْدَةً مَرَارَةً أَوْ دِيَّ پَر هغه باندي دواء او گوند ياد تريخي پوستكى كنبېردي وَضَرَةً
نَزَعُهُ او دهغه ليري كول ده ته ضرر (نقصان) كوي جَاَزَ لَهُ الْمَسْحُ نودده لپاره مسح جائز ده وَ
إِنْ ضَرَّتْهُ الْمَسْحُ او كه مسح (هم) ضرر ورته كوي تَرَكَّهُ نومهح دي (هم) پرېردي.

لغات: ﴿رَمَدٌ﴾ دسترگو درد او چنخي (چفري) كول، سترگي خوږېدل او خرابېدل. ﴿عَلَاكَ﴾ هر هغه
گوند (كنډوري) چي ژوول كيږي او په ژوولو سره نه ويلي كيږي (نه ختمېږي). جمع: عَلَاكَ و
أَعْلَاكَ. ﴿مَرَارَةً﴾ تريخي، دانسان په نس كي دصفرا كڅخړه كوم چي دايښ سره لاندي لكېلى وي
او دخوړو په هضم كي مرسته كوي. جمع: مَرَارِير.

تشرېح: كه دچا سترگه خرابه سي او يو ماهر حكيم ورته ووايي چي له اوبو څخه يې ساته!، يا يې
نوك ملت سي نو هغه پر نوك دواء يا گونديا داسي بل شي ولگوي او دهغه زخم لپاره اوبه تاواني وي،
نو په لاندې لاس سره دي پر هغه مسح كوي او كه مسح كول هم تاوان ورته كوي، نو بيا معاف دي، د
مسح هم ضرورت نسته. (عالمعيري ج ۱، ص: ۲۵۱)

﴿۱۶۶﴾ وَلَا يَفْتَقِرُ إِلَى النَّيِّبَةِ فِي مَسْحِ الْخُفِّ وَالْجَبِيْرَةِ وَالرَّأْسِ اونيست ته
حاجت (ضرورت) نسته دموزې، پټۍ او سر په مسح كي.

تشرېح: فرمايي چي دموزې، پټۍ او دسر په مسح كولو كي نيت ته ضرورت نسته! لهنا كه څوك
اوس وکړي او پر موزې يا پټۍ يا سر باندي مسح وكړي، خود طهارت نيت نه وكړي، نو هم مسح
صحيح سوه! ځكه چي نيت ور لره شرط نه دی. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

بَابُ الْحَيْضِ وَالنَّفَاسِ وَالْإِسْتِحَاضَةِ

(ب) فصل د حیض، نفاس او استحاضې (په بیان کي) دی

تشریح: مخکي مصنف رَحْمَةُ اللهِ د پاکی (طهارت) هغه احکام بیان کړل چي په هغوی کي سرې او بُنْخه دواړه شامل دي، اوس هغه احکام بیاتوي کوم چي صرف د بُنْخو سره متعلق دي.

حيض په لغت او اصطلاح کي: حیض په لغت کي "بېلولو" ته وايي، او اصطلاحي معنی یې ده: **وَمِمَّا يَخْرُجُ مِنَ الرَّحِمِ بِإِلْفَةِ سَلِيمَةٍ**، (هغه ونه چي دروغي بالغي بُنْخې له رحم څخه وځي) کوم چي کم از کم له نهو کالو څخه وروسته تر پنځه پنځوس کالو پوري راځي، او تر پنځه پنځوس کالو وروسته عموماً بُنْخې ته حیض نه راځي، لهندا تر دې عمر وروسته که بُنْخې ته ونه راسي، نو بیا به د وښي رنگ ته کتل کیږي، که هغه خالص د وښي رنگ وي یعني ښه سوړیا تور غونډي وي، نو حیض دی او که بل رنگ وي، نو حیض نه دی، ها! که ددغه بُنْخې عادت له مخکي څخه د هغه بل رنگ وښي وي، نو د هغه رنگ ونه به هم حیض شمېرل کیږي.

نفاس په لغت او اصطلاح کي: نفاس په لغت کي "ساه کښلو" ته وايي، او اصطلاحي معنی یې ده: **وَمِمَّا يَخْرُجُ مِنَ الرَّحِمِ عَقِيبَ الْوِلَادَةِ**، (هغه ونه چي له رحم څخه د کوچني تر زېږېدلو وروسته وځي).

د استحاضه تعریف: **"سَيَلَانُ الدَّامِ مِنَ الرَّحِمِ فَيُغَيَّرُ أَوْ قَاتِلُهُ الْمُغْتَاذَةُ"** (یعني د عادت له وختونو (ایام الحيض والنفس) څخه بغیر په نورو وختونو کي له رحم څخه بهېدونکې ونه)، او استحاضه هغه بُنْخې ته وايي چي دخپل عادت تر ورځو وروسته یې هم ونه جاري وي د مرض په وجه. هره بُنْخه په دې مرض نه مبتلا کیږي بلکي بُنْخینه مرض والا بُنْخې ددې تکلیف سره مخامخ کیږي.

﴿ ۱۷۷ ﴾ يَخْرُجُ مِنَ الْقَرْحِ حَيْضٌ وَنَفَاسٌ وَاسْتِحَاضَةٌ رَاوُحِي د بُنْخې له فرج څخه (درې)

قسمه ونه) حیض او نفاس او استحاضه فَالْحَيْضُ دَلَرُ شَفْهُهُ رَحْمٌ بِإِلْفَةٍ نو حیض هغه ونه ده کوم چي یې رېلېسي (راپاشي) دی ولسي بالغي بُنْخې رحم لاء دَاءُ بَهَا وَلَا حَيْضٌ چي په هغې

باتدي نه څه ناروغي وي او نه حمل (يعني نه ناروغه وي او نه حمله وي) وَلَمْ تَبْلُغْ سِنَ الْاَيَّاسِ او نه هغه د نا اُميدۍ عمر ته رسېدلي وي.

تشرېح: حيض هغه وینه ده کوم چي دروغي ښځي له رحم څخه راوځي. او که د دواء په ذریعه دا وینه ښه کړل سي، نو تر څو چي وینه جاري سوې نه وي، ښځه پاکه شمېرل کيږي، لېکن که داسي کول د صحت لپاره تاوان وي لکه څرنګه چي دا تجربه سوي دي، نو دا عمل دي نه کول کيږي. (کتب الله على المذاهب الاربعه ج: ۱، ص: ۱۲)

فوائد قيود: په عبارت کي ذکر د جنس په درجه کي دی چي په هغه کي هر ډول وینه داخله ده، يعني سره وینه، ژړه وینه، څړه وینه او داسي نور، ينفضه: په دې سره هغه وینه ووتله کوم چي په رحم کي موجود وي او راوتلې نه وي، رحم بالغة: په دې سره د زخم، رګ او د پزي وغيره وینه ووتله، لاداء بها: په دې سره د نفاس وینه ووتله؛ ځکه د نفاس والا ښځه د مريضه په حکم کي ده، سن اياس: د نا اُميدۍ عمر د مفتۍ په قول مطابق پنځه پنځوس (۵۵) کاله دی. (موافق الاصلاح ص: ۷۵)

د حيض اقل او اکثر وخت

﴿ ۱۷۸ ﴾ وَأَقَلُّ الْحَيْضِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ او د حيض کمه (کمتره) موده درې ورځي ده وَأَوْسَطُهُ خَمْسَةٌ او مينځوۍ (ميته) موده يې پنځه ورځي ده وَأَكْثَرُهَا عَشْرَةٌ او زياته موده يې لس ورځي ده.

تشرېح: د حيض کم از کم (لږ تر لږه) موده درې ورځي او درې شپې ده، له دې څخه په کمه موده کي چي کومه وینه راوځي، هغه حيض نه ده، او د حيض اکثره موده لس ورځي او لس شپې ده، له دې څخه زياته چي کومه وینه جاري وي، هغه حيض نه ده.

﴿ ۱۷۹ ﴾ وَالنِّفَاسُ هُوَ الدَّمُ السَّارِجُ عَقَبَ الْوِلَادَةِ او نفاس هغه وینه ده کوم چي د بچي تر پيدايښت (زېږېدنې) وروسته راوځي وَأَكْثَرُهَا أَزْبَقُونَ يَوْمًا او د نفاس زياته موده څلورېنځه ورځي ده وَلَا حَدَّ لَهَا كَلِمَةً او کمي مودې لږه يې هيڅ حد نسته.

تشرېح: د کوچني تر پيدايښت وروسته چي کومه وینه راوځي، هغه ته نفاس وايي، د نفاس کمه موده متعينه نه ده، څه گړی وروسته هم دا وینه بندېدای سي، تر بندېدو وروسته يې غسل واجبېږي او

د حمل تر اسقاط (نخسان) وروسته د راتلونکي ميني حکم

مسئله (۱): که دیوې ښځې حمل ماسقط (نخسان) سي، نو د خلولو ورو مياشتو یا له دې څخه د زريزې حمل په ماسقطولو (نخسانولو) سره چي کومه ونه راوځي، هغه به نفاس شمېرل کيږي. (تنوير الابصار علی الدر المختار ج: ۱، ص: ۲۲۲)

د آپرېشن په ذریعه د بچي پيدا کېدلو په صورت کي د نفاس حکم

مسئله (۲): که دیوې ښځې بچي د آپرېشن په ذریعه له نس څخه واېستل سي، نو که ونه له بچه دانې څخه وبهيري، هغه ښځه نفاس والا شمېرل کيږي او که له بچه دانې څخه دميازو د لاري څخه ونه وبهيري، نو دې ته نفاس نه ويل کيږي، بلکي دا به پر ظاهري زخم حمل کول کيږي. خو غل په هر حال کي ضروري دی. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۱۶، ۳۲، در مختار ج: ۱، ص: ۳۳۰، ط: بیروت)

مسئله (۳): که د بچي اکثره حصه راو وځي، نو تر هغه وروسته بهېدونکې ونه به نفاس شمېرل کيږي. او که د بچي صرف يو، دوه اندامه راو وځي او اکثره اندامونه تر اوسه يې دننه پاته وي، نو په دې وخت کي بهېدونکې ونه استحاضه ده او په دې حالت کي هم پر هغې لمونځ کول فرض دي. (در مختار ج: ۱، ص: ۲۳۰، کتاب الصائلي ص: ۲۱۶)

﴿۱۸۰﴾ وَالْإِسْتِحَاضَةُ دَمٌ نَقَصَ عَنْ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَوْ زَادَ عَلَى عَشْرَةٍ فِى الْحَيْضِ لَوْ اسْتَحَاضَ هَفَ وَنَهَ دَهْ كَوْمَ چي په (موده) حیض کي تر دریو ورځو کمه سي یا تر لسو ورځو زیاته سي وَ عَلَى أَرْبَعِينَ فِى النَّفَاسِ او په نفاس کي تر څلوېښتو ورځو (زیاته سي).

تشریح: یعنې کومه ونه چي د حیض له کم مودت (دریو ورځو) څخه کمه راسي، هغه استحاضه ده. همدارنگه کومه ونه چي د حیض له اکثره مودت (لسو ورځو) څخه زیاته راسي، هغه هم استحاضه ده. لهندا که یوه ښځه داسي وي چي دایې لول حیض وي او په همدې حیض سره يانې سرې وي او دا ونه يې تر لسو ورځو زیاته سي، نو اوس به لس ورځي د حیض شمېرل کيږي او تر لسو ورځو وروسته ورځي به استحاضه شمېرل کيږي، او که دایې لول حیض نه وي، بلکي مخکي هم څو واره حیض ورته راغلې وي، خو په دې وار تر لسو ورځو زیات سي، نو که د هغې عادت مخکي معلوم وي مثلاً پنځه ورځي یا اووه ورځي، نو د عادت ورځي به په حیض کي شمېرل کيږي او پاته ورځي به د استحاضې ونه شمېرل کيږي. همدارنگه د نفاس له اکثر مودت (څلوېښتو ورځو) څخه زائده ونه استحاضه ده. (غذا: الارواح)

له نهو کالو خخه په کم عمر کي د راتلونکي ويني حکم

مسئله: نجلی. کم از کم د نهو کالو په عمر کي بالغه کیږي. لهندا که له نهو کالو څخه په کم عمر کي ورته راسي، نو هغه ته به حیض نه ورل کیږي، بلکي هغه به استحاضه شمېرل کیږي. (انوار الایضاح)

د پاکي (طهر) موده

﴿ ۱۸۱ ﴾ وَأَقْلُ الطَّهْرِ الْفَاصِلُ بَيْنَ الْحَيْضَتَيْنِ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا او د طهر (پاکي) کمه موده

کوم چي د دوو حیضونو تر منځ فاصل (جلا کونکې) ده پنځلس ورځي ده وَلَا حَدًّا لَكُنْ

او د طهر زیاتي مودې لره هېڅ حد نه لالین بلفت مُسْتَحَاضَةٌ مگر د هغې بنځي لپاره کوم چي د مستحاضه کېدو په حالت کي بالغه سوې وي (یا په بله وینا: په داسي حالت کي بالغه سوې وي چي د هغې ونه جاري وي او نه بندېږي. نو د داسي بنځي لپاره د طهر موده شل ایا نولس ورځي ده. یعنې د هغې په حق کي د هري میاشتي لس ورځي د حیض شمېرل کیږي او پاته شل ورځي د طهر کیږي. نو ځواکي د هغې لپاره د طهر حد مقرر سو).

تشریح: د دوو حیضو تر منځ د پاکي موده پنځلس (۱۵) ورځي ده. له دې څخه په کمه موده کي چي کومه ونه راځي. هغه به حیض نه شمېرل کیږي. او د طهر اکثره موده معلومه او ټاکل سوې نه ده. بلکي تر څو چي ونه نه راځي. بنځه طاهره (پاکه) ده. لمونځ او روژه دي اداء کوي. که څه هم ټوله عمر رانه سي.

إلّا لمن بلفت إلخ: لېکن که یو نجلی. په داسي حالت کي بالغه سي چي ونه یې جاري وي او نه بندېږي. یا په بله وینا چي که یو نجلی. اول وار وروسته ويني او هغه تر لسو ورځو زیاته جاري پاته سي. نو په داسي صورت کي به د شروع لس ورځي د حیض شمېرل کیږي او نورې شل (۲۰) ورځي به د پاکي (طهر) شمېرل کیږي چي پر هغه به د پاکي احکام جاري کول کیږي.

﴿ ۱۸۲ ﴾ وَيَخْرُجُ بِالنِّفَاسِ ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ او په حیض او نفاس سره اته (۸) شیان

حرالمیږي اَلضَّلُوقَةُ وَالْكَتُومُ (۱) لمونځ (۲) او روژه.

تشریح: د حیض او نفاس په زمانه کي لمونځ کول او روژه نیول صحیح نه دي. دومره فرق دی چي لمونځ خوبالکل ورته معاف کیږي چي تر پاکېدلو وروسته هم د هغه قضاء نه واجبېږي. لېکن روژه نه معاف کیږي. تر پاکېدلو وروسته به در ژو قضا را وړل کیږي.

د حیض په حالت کې یو مستحب عمل

مسئله (۱): د ښځو لپاره د حیض په زمانه کې یو مستحب عمل دا دی چې د لمانځه په وختونو کې دې لودس کوي او پر یو ځای دې څه گڼې کښېني، تسبیح او داسې نور دې وایي، د دې لپاره چې د عبادت اهتمام او عادت باقی پاته شي او په زړه کې یې وږ څخه څه بوج رانه شي. (کتاب الصلح ص: ۲۰۶، تاتارخانیه ج: ۱، ص: ۲۷۸، مسئله: ۱۲۷۲)

د لمانځه په دوران کې حیض راتکل

مسئله (۲): که د فرضي لمانځه په دوران کې حیض راسي، نو هغه لمونځ بالکل معاف دی او که د نفلي لمانځه په دوران کې حیض ورته راسي، نو وروسته به د هغه قضاء راوړل کیږي. (در مختار مع الثماني ج: ۱، ص: ۲۲۱، ط: بیروت، کتاب الصلح ص: ۲۰۵)

﴿۱۸۳﴾ وَ قِرَاءَةُ آيَةِ مِنَ الْقُرْآنِ (۳) او د قرآن یو آیت ویل.

تشریح: د حیض او نفلس په حالت کې بالقصد د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی، یعنې یو آیت ویل هم جائز نه دي، تر یوه آیت په کم کې اختلاف دی او مناسب هملاده چې نه یې ووايي.

د قرآن استاذه ښځه (معلمه) به د حیض په حالت کې څنگه سبق ورته وایي؟

مسئله (۱): که چیرې د قرآن کریم د معلمي ښځې لپاره د حیض په حالت کې کوچنیاو ته درس ورل ضروري وي، نو د درس ټوله الفاظ به پر یوه ځای (روان) نه ورته وایي، بلکې هر لفظ او هر کلمه به جلا ورته وایي مثلاً قُلْ - هُوَ - اللَّهُ - أَحَدٌ، یعنې د هرې کلمې تر منځ به فصل کوي، روان به یې نه ورته وایي. (تاتارخانیه ج: ۱، ص: ۲۸۰، مسئله: ۱۲۸۳، البحر الرائق ج: ۱، ص: ۲۰، کتاب الصلح ص: ۲۰۹)

د حیض په حالت کې د حدیثو او د فقهې تدریس

مسئله (۲): د ښځو په مدرسو کې چې کومې ښځې استاذتې (معلمات) حدیث، تفسیر او فقه تدریسوي، د هغوی لپاره د حیض په ورځو کې د درس اجزاه سته، لېکن د دوو (۲) خبرو خیال دي ساتي: ① یوه دا چې د قرآن کریم د آیت تلاوت دي نه کوي، ② او دویمه دا چې د کتابونو هغه حصې ته به لاس نه وړي چې هلته یو قرآني آیت لیکلی وي. (مستطوي ص: ۷۷، دیني مسائل ص: ۲۰)

د تلاوت له نیت څخه بغیر قرآني آیتونه ویل

مسئله (۳): که چیرې د تلاوت نیت نه وي، بلکې دعاء او ذکر او د الله جل و علا په غرض سره د قرآن کریم آیتونه د حیض په حالت کې وویل شي، نو په دې باره کې تفصیل دا دی چې په دعاء او حمد باندې مشتمله آیتونه ویل مطلقاً جائز دي، برابره ده آیتونه لوېده وي او که مختصره وي، او که د

حمد او ثناء والا آیتونہ نہ وی مثل سورة اللہب (کُتِبَ بِهَا)، نو د کوچنیو آیتونو د ویلو اجازہ ستہ او د لوپدو آیتونو ویل منع دی. (شامی ج ۱، ص ۲۲۲، کتاب المسائل ص ۲۰۹)

د حیض پہ حالت کی قرآنی اونبوی دعاگانی ویل

مسئلہ (۴): د حیض پہ حالت کی ہر دول دعاگانی ویل جائز دی، حتیٰ ہفہ دعاگانی ہم ویل کھدای سی چي د ہنوی الفاظ پہ قرآن کریم او احادیثو کی وارد وی، ہمدارنگہ پہ دے حالت کی دعاء قنوت ویل ہم صحیح دی. (در مختار ج ۱، ص ۲۲۲، کتاب المسائل ص ۲۱۰)

د حیض او نفاس پہ حالت کی قرآن کریم تہ لاس ور ورل

﴿۱۸۳﴾ وَمَسْهًا إِلَّا بِغُلَاظٍ (۴) او (ہمدارنگہ حرام دی) د قرآن کریم مہ کول مگر د پونہ سرہ.

تشریح: د حیض او نفاس پہ ورخو کی قرآن کریم تہ لہ پونہ شخہ بغیر لاس ور ورل جائز نہ دی او پہ کوم پونہ او بستہ چي کی قرآن ایبنوول سوی وی، ہفہ د پاسہ نیول د بنخی لپارہ صحیح دی، او پاتہ سو ہفہ پونہ کوم چي د قرآن کریم سرہ منہتی (منبلول سوی یا گنبل سوی) وی، ہفہ د قرآن پہ حکم کی دی، او پہ لستونی سرہ قرآن مہ کول مکروہ تحریمی دی، او پہ قلم یا داسی بل شی د قرآن پانی (ورقی) لہول جائز دی، خوباید ہیچ قسم توہین پکینی رانہ سی. (مراۃ السالک مع الطحاوی: ۷۷)

مسئلہ (۱): د حیض پہ ورخو کی دینی کتابونہ مطالعہ کول او درسول جائز دی، لہکن پہ ہنوی کی چي چیری د قرآن کریم آیت لیکلی وی، ہفہ حای تہ لاس ور ورل او پہ ژبہ سرہ ویل جائز نہ دی.

مسئلہ (۲): د حیض پہ حالت کی قرآن کریم پہ کمپیوٹر کی لیکل (کمپوزول) مکروہ دی، د قرآن کریم د عظمت تقاضا دہ چي تر کامل پاکوالی وروستہ د مبلرک کار تر سرہ کرل سی. (انوار الایضاح)

د حیض پہ حالت کی مسجد تہ نکل

﴿۱۸۵﴾ وَدُخُولُ مَسْجِدٍ (۵) او مسجد تہ داخلہل.

تشریح: د حیض او نفاس پہ حالت کی مسجد تہ داخلہل جائز نہ دی، کہ شہ ہم پہ مسجد کی د تہر بلز لپارہ وی، پہ دے حکم کی قولہ مسجلونہ داخل دی، خو عید گاہ او جنازہ گاہ (یعنی پہ کوم شہ کی چي دانتہر لمونع یاد جتہی لمونع کیہی، ہنوی) پہ دے حکم کی داخل نہ دی.

د حيض او نفاس په حالت كې د طواف حكم

﴿١٨٦﴾ وَالطَّوَّافُ (٦) او (همدارنگه حرام دي) طواف كول.

تشرېح: د حيض او نفاس په ورځو كې د كمې شريفې طواف كول حرام دي، لېكن كه كومه ښځه چي په دې حالت كې مجبوراً "طواف زيارت" وكړي، نو دا طواف يې معتبر دی، خو په جرمانه كې د يوه اوبس قرباني لازميږي او دا ښځه سخته گناهكاره كيږي، او كه تر پاكيېلو وروسته طواف راوگرځوي، نو جرمانه ساقطيږي. (مراقى الفلاح مع الطحاوي ص: ٨)

د حيض او نفاس په حالت كې د جماع حكم

﴿١٨٧﴾ وَالْجَمَاعُ (٧) او جماع (كوروالۍ) كول.

تشرېح: د حيض او نفاس په حالت كې د خاوند لپاره جماع حرامه ده، او كوم خاوند چي د حيض او نفاس په حالت كې دخپلې ښځې سره جماع وكړي او په دې حالت كې جماع حلاله گڼي، نو هغه كفر كيږي، او كه حرامه يې گڼي، نو د گناه كبيړه مرتكب شمېرل كيږي او پر هغه توبه او استغفار لازم دي، او كه ښځه مجبوره كړل سوې وي، نو پر هغې گناه نسته. او دسړي لپاره مستحب داده چي كه د حيض په شروع كې يې جماع كړي وي كله چي سره وښه روانه وي، نو يو دينار (يعني غلو نيمې ماشې او دوام په حب سره ٢ عرواه او ٣٧٢ ملي عرواه) سره زړيا د هغه قيمت دي پر غريبانو صدقه كړي، او كه د حيض په آخر كې يې وطي وړ سره كړي وي، نو نيم دينار (يعني ٢ عرواه او ١٧٨ ملي عرواه) سره زړيا د هغه قيمت دي صدقه كړي، او كه څوك ددې په حرمت خبر نه وي، يا بل چا مجبوره كړي وي، هيڅ قصد او هيڅ اختيار نه لري، يا حيض ځني هېر وي، نو گناه كبيړه نه ده، يعني د هغه لپاره معافي سته. (شفا، الارواح)

د حيض او نفاس په حالت كې له ښځې څخه لذت حاصلول

﴿١٨٨﴾ وَالْإِسْتِنبَاطُ بِمَا تَحْتَ السَّرَقَةِ إِلَى تَحْتِ الرُّكْبَةِ (٨) او نفع اخيستل (خوند اخيستل) (د ښځې) له هغه حصې څخه كوم چي تر نامه لاتدي ده (بيا) تر څنگنو پوري (يعني د حيض او نفاس په حالت كې له نامه څخه لاتدي بيا تر څنگنو پوري له ښځې څخه خوند اخيستل هم حرام دي).

لغات: ﴿استمتاع﴾ د استعمال د باب مصدر دی: (له ښځې څخه) نفع او خوند اخيستل، مثلاً په مجولو يا مڼه كولو سره خوند اخيستل، ﴿سُرَقَة﴾ ټو، نلف، جمع: سُرَقَاتٌ وَسُرَرٌ.

تشرېح: د حيض او نفاس په وخت كې له نامه څخه تر څنگنو لاتدي حصې پوري له ښځې څخه لذت او نفع اخيستل هم منع او حرام دي، كله چي كپړه وغيره په مينځ كې حائل نه وي، خو كه دلسي

کپړه وغيره په مينځ کي حائل وي چي د بنځي د بدن حرارت (گرمي) نه ورته محسوسيږي. نو بيا په پرېوتلو او مه کولو کي څه حرج نسته، او پاته سوئو (سرة) او تر هغه لوړه حصه او له څنگو څخه بغير له حائل هم مه کول او لذت حاصلول جائز دي. (طحاوي، شامي، کتاب الصائت)

د حيض په حالت کي له بنځي څخه ځای او بستره جلا کول

مسئله: د حيض او نفاس په وجه له بنځي څخه ځای او بستره جلا کول پکار نه دي، بلکي دعادت مطابق پرېوتل پکار دي، په دې حالت کي بستره جلا کول ~~مهم~~ وړه فعل دی چي دهنوی له مشابېت څخه ځان ساتل ضروري دي. (شامي، کتاب الصائت)

د وينې تر انقطاع وروسته د جماع حکم

﴿۱۸۹﴾ وَإِذَا انْقَطَعَ الدَّمُّ لَأَكْثَرِ الْخَيْضِ وَالنِّفَاسِ او کله چي (دحيض او نفاس) وینه دحيض او نفاس پر اکثره موده بنده سي (مثلاً دحيض اکثره موده لس ورځي ده او وینه هم پر لسمه ورځ بنده سي) حَلَّ الْوُطْؤُ بِلَا غُسْلِ نو بېله غسل کولو څخه وطی (جماع) کول حلال دي.

لغات: ﴿القطع﴾ د انفعال د باب ماضي ده: منقطع کېدل، ختمېدل، درېدل.

تشرېح: که د حيض وینه پر لسو ورځو بنده سوې وي، یا د نفاس وینه پر څلورېشتو ورځو بنده سوې وي، نو که څه هم تر هغه وروسته سمدستي جماع کول روا دي، لېکن مستحب همدا ده چي تر غسل کولو وروسته جماع وکړي. (در مختار ج: ۱، ص: ۴۲۴، مواقي الفلاح ص: ۷۸)

د دواء په ذریعه حیض بندول

مسئله: که دیوې بنځي حیض دعادت موافق شروع سي، بیا هغه یو دواء وخوري او په مينځ کي حیض بند کړي، نو محض دويني په بندېدو سره هغه نه پاکيږي، بلکي دخپل عادت تر ورځو هغه ناپاکه شمېرل کيږي. (منهل الواردين ص: ۸۱)

تر لسو ورځو مخکي د حيض تر انقطاع وروسته د جماع حکم

﴿۱۹۰﴾ وَلَا يَحِلُّ إِنْ انْقَطَعَ لِدُونِهِمْ لِكَمَامِ عَادَتِهَا او حلال نه دي (وطي کول) که چيري له دې (اکثره مودې) څخه پر کمه موده وینه بنده سي د بنځي دعادت پوره کېدلو په وجه (يعني تر اکثره مودې مخکي د بنځي دخپل عادت مطابق وینه بنده سي، نو په دې صورت کي تر هغه وخته پوري جماع کول حلال نه دي تر څو چي له درېو شپږو څخه یو موجود نه سي) إِلَّا أَنْ تَفْتَسِلَ (۱) مګر دا چي غسل وکړي او تَشْتِمُ وَتُصَلِّيَ (۲) یا تیمم وکړي او لمونځ وکړي او تَعَصَّرَ الصَّلَاةَ وَتَنَاقَلَ (۳) یا

لمونځ دهنې پر فمه قرض وگرځي (يا په بله وينا؛ ديوه وخت لمونځ ځني قضاء سي) وَذَلِكَ بِأَنْ تَجِدَ
بَعْدَ الْإِنْقِطَاعِ مِنَ الْوَقْتِ الَّذِي انْقَطَعَ الدَّمُ فِيهِ رَمَسًا او دا (لمونځ دهنې پر فمه قرض
 کېدل) په دې توگه دي چي بنځه وموندي (پيدا کړي) دروني تر بندېدو وروسته له هغه وخت څخه
 چي ونه پکېښې بنده سوې ده دومره زماته (يعني دروني له درېدلو څخه وروسته دومره زماته اوخت پيدا
 کړي) يَسْمُ الْغُسْلُ وَالشَّخْرِيمَةُ فَمَا فَوْقَهُمَا چي (په هغه زمقه کي) گنجايش وي دغسل کولو
 او تحریمه ويلو او (يا) تر دې دواړو ذرات (گنجايش وي) وَلَمْ تَغْتَسِلْ وَلَمْ تَتَيَمَّمْ حَتَّى خَرَجَ
الْوَقْتُ او بنځه نه غسل وکړي او نه تيمم وکړي تر دې چي وخت ووخې (نو د هغه وخت لمونځ د
 دې ښځي پر فمه قرض سو، نو دې سره وطي کول حلال سوه).

لغات: لا يَحِلُّ: ددې ضمني د الوطؤ و طرف ته راجع دی، لدونه: ددې ضمير د اکثر و طرف ته راجع دی.

تشرېح: که تر لسو ورځو مخکي دعادت مطابق ونه بنده سوې وي، مثلاً د ښځي عادت اووه ورځي وي او پر اوومه ورځ ونه بنده سي، نو په داسي صورت کي تر هغه وخته پوري جماع نه حلالېږي ① تر څو چي بنځه غسل نه وکړي، ② يا داوبو د نشتوالي په صورت کي تيمم او لمونځ نه وکړي که څه هم نفلي لمونځ وي (دا د لمقحه شرط صرف د تيمم سره دی، نه د غسل سره)، ③ يا دومره وخت تېر سي چي د ښځي پر فمه کم از کم يو لمونځ لازم سي يا په بله وينا ديوه وخت لمونځ ځني قضاء سي (له دغه درېو شیانو څخه ديوه تر موجودېدلو وروسته جماع حلالېږي).

وَذَلِكَ لِأَنَّ: د ښځي پر فمه ديوه لمونځ لازمهېدلو صورت دادی چي مثلاً ديوې ښځي ونه دعادت مطابق تر لسو ورځو مخکي بنده سوه او مثلاً تر صبح صادق وروسته بنده سوه، نو لوس دهنې سره بېله غسله وطي کول حلال نه دي، خو هغې غسل نه وکړی او د تيمم د جائز والي په صورت کي يې نه تيمم وکړی، حال دا چي دومره وخت ته چي هغه غسل کولای سي او تر غسل او جلې اغوستلو وروسته تحریمه يعني يو وار الله اکبر ويلای سي، بلکي تر دې زيات وخت پاته دی، تر دې چي لمر رلوختی او د لمانځه وخت ووتی او دهنې لمونځ قضاء سو (پر فمه يې لازم سو)، نو دې ښځي سره بغير له غسله هم وطي جائز کېږي. په حاشيه کي يو بل صورت هم بيان سوی دی چي که ونه د عادت له ورځو څخه په کم وخت کي بنده سي، مثلاً عادت يې د لومړي ورځو وي او ونه په پنځو ورځو کي بنده سو، نو په داسي صورت کي د ښځي سره وطي کول جائز نه دي، که څه هم دا بنځه غسل

وکړي. تر څو چي دعادت ورځي پوره نه سي، لېکن احتیاطاً پر داسي ښځي لمونځ او روژه لازم دي. (شفاء الارواح)

مسئله (۱): که تر لسو ورځو مخکي وینه بنده سي او په داسي وخت کي بنده سي چي ښځه په تېزي سره تر غسل کولو وروسته تکبیر ویلای سي. نو پر دغه ښځي له هغه وخت څخه لمونځ فرض سو چي دهغه قضا به راوړي، او که هغه وخت دومره تنگ وي چي غسل او تکبیر تحریمه سر ته نه سي رسولای. نو دهغه وخت لمونځ پر هغې فرض نه دی. لهراروان وخت څخه به لمونځ شروع کوي. (شامي ج: ۱، ص: ۲۲۸، ط: بیروت)

مسئله (۲): که لس ورځي پوره سي او بیا د لمانځه بالکل په آخري وخت کي وینه بنده سي چي ښځه صرف الله اکبر پکښي ویلای سي، نو هم پر هغې دهغه وخت لمونځ فرض سو چي تر دې وروسته به یې قضا راوړي. (پورتني حواله)

مسئله (۳): کله چي د حیض یا نفاس وینه له اکثره مودې څخه په کم وخت کي دیو لمانځه د شروع په وخت کي بنده سي، نو افضله داده چي په غسل کي تلوار نه سي. بلکي د لمانځه تر آخري مستحب وخته پوري احتیاطاً غسل وځنډول سي چي د بل وار ویني ښکاره کېدلو احتمال پاته نه سي. (تاتارخانيه ج: ۱، ص: ۴۸۲، مسئله: ۱۲۹۵، کتاب المائل ص: ۲۰۷)

د حیض او نفاس په حالت کي د لمانځه او روژې حکم

﴿۱۹۱﴾ وَتَقْضِي الْحَائِضُ وَالنَّفَسَاءُ الصَّوْمَ دُونَ الصَّلَاةِ او حیض او نفاس والا ښځه به (صرف) دروژې قضا راوړي، نه د لمانځه.

نکات: ﴿دُون﴾ ظرف مکان منصوب دی: د دې لفظ څو معنای دي. د مضاف الیه په بدلون سره یې معنی هم بدلیږي. دلته په معنی د غیبر سره دی، یعنی غیر الصلاة، لکه څرنګه چي په دې آیت کي په همدې معنی سره دی ﴿وَيَقِضُ مَا دُونَ ذَلِكَ﴾.

تشریح: د حیض او نفاس په حالت کي لمونځ بالکل معاف دی يعني دهغه قضا هم نسته، او روژه که څه هم فی الحال جائز نه ده، لېکن وروسته د حیض دورځو دروژو قضا لازم ده.

علامه نووي رحمه الله فرمایي: چي تمام اهل سنت والجماعت پر دې خبره متفق دي چي حائضه او نفاس والا ښځه به تر پکېدلو وروسته د لمانځه قضا نه راوړي، لېکن دروژو قضا به راوړي، لېکن د خواراجو په تېز دروژو په خبر د لمونځونو قضا هم پر ښځي لازم ده. اهل سنت والجماعت فرمایي چي که د لمونځونو قضا لازمه سي، نو فرض به مکرر او دوچنده سي (ځکه ښځه به

یو دخپل وخت لمونځ اداء کوي او بل به قضائي لمونځ اداء کوي، چي په دې کي حرج او ستونزه ده او دروژو په قضا کي دا خرابي نه لازمیږي. (معارف السنن ج: ۱، ص: ۲۲۱)

د جنابت په حالت کي کوم شيان حرام دي؟

﴿۱۹۲﴾ وَيَخْرُمُ بِالْجَنَابَةِ خُمُسَةُ أَشْيَاءٍ اود جنابت په وجه پنځه شيان حرامیږي اَلصَّلَاةُ (۱) لمونځ کول وَقِرَاءَةُ آيَةٍ مِّنَ الْقُرْآنِ (۲) اود قرآن یو آیت ویل وَمَسْهَا إِلَّا بِغِلَافٍ (۳) او قرآن مه کول مګر د پوښ سره (یعني له پوښ او جامې څخه بغیر قرآن ته لاس وروړل) وَدُخُولُ مَسْجِدٍ (۴) او مسجد ته داخلېدل وَالطَّوَافُ (۵) او طواف کول وَيَخْرُمُ عَلَى الْمُحَدِّثِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءٍ او پرېې اودسه کس درې شيان حرامیږي اَلصَّلَاةُ وَالطَّوَافُ (۱) لمونځ (۲) او طواف کول وَمَسُّ الْمُصْحَفِ إِلَّا بِغِلَافٍ (۳) او قرآن کریم مه کول مګر د پوښ سره.

لغات: ﴿مُصْحَفٌ﴾ او مُصْحَفٌ: په اصل کي هر مجلد کتاب ته وایي (یعني هر هغه کتاب چي وځایي ورته لېږدې وي). دلته ځني مراد قرآن کریم دی او غالباً دالفظ دقرآن کریم په معنی سره مستعمل وي.

تشریح: د جنابت په حالت کي پنځه شيان حرام دي: ① لمونځ، بغیر له غسل کولو څخه لمونځ کول حرام دي، ② د قرآن پاک یو آیت لوستل، برابره ده پوره آیت وي یا کم وي. د تلاوت په اراده سره لوستل حرام دي. د دې په هکله مخکي هم تفصیل تېر سو، ③ له پوښ څخه بغیر قرآن کریم مه کول. لهندا که پر دېوال، یاد کتاب پر یو پاڼه آیت لیکل سوی وي، نو د آیت ځای مه کول حرام دي. خو له هغه څخه بغیر د بل ځای په مه کولو کي څه حرج نسته، په دې هکله مخکي تفصیل تېر سو، ④ مسجد ته داخلېدل، ⑤ او طواف کول. په دې هکله هم مخکي تفصیل تېر سو.

ويحرم على المحديث الخ: او دېې اودسې. په حالت کي درې شيان حرام دي: ① لمونځ، ② طواف، ③ اوله پوښ څخه بغیر قرآن کریم مه کول.

د استعاذه د ویني حکم

﴿۱۹۳﴾ وَذِمَّتِ الْإِسْتِغَاثَةُ كَرَعَاتٍ دَائِمٍ اود استعاذه (د سره) ونه د پزي د مېشتی (جاري) ویني په څیر ده (یعني داسي ده لکه د پزي ونه چي مېشته روان وي) لَا تَنْتَعِمُ صَلَوةٌ وَلَا صَوْمٌ وَلَا طَعَامٌ (نود پزي درواني ونې په څیر) نه منع کوي لمونځ او نه روژه او نه وطي.

لغات: ﴿رَغَان﴾ دفتح او نصر له بابہ مصدر دی: پزه وړني کېدل. له پزي څخه وړنه روانېدل. هغه وړنه چې له پزي څخه دناروغۍ په وجه راوځي.

تشریح: داستحاضې وړنه درگ وړنه ده، هغه له رحم څخه نه راوځي او علامت یې دادی چې له رحم څخه چې کومه وړنه راوځي، دهغه بوی ځي او درگ په وړنه کې بوی نه وي (حاشیه). دلته دا بیانوني چې داستحاضه حکم داسې دی لکه پزه چې همېشه وړنه کوي. څرنگه چې د پزي وړني کېدل له لمانځه، روژې او جماع څخه مانع نه دي، همداسې داستحاضه وړنه هم ددې درېو لپاره مانع نه دي. لهندا مستحاضه بنځه به لمونځ کوي، روژه به نیسي او دهغې سره جماع کول هم حلال دي.

د معذوره کس حکم

﴿۱۹۳﴾ وَتَوَضَّأُ الْمُسْتَحَاضَةُ وَمَنْ بِهِ عَذْرٌ أَوْ أَوْسٌ بِه كُوي مستحاضه بنځه او هغه کس چې هغه لره یو (جاري) عذر وي كَسَلِسٍ بَوْلٍ وَاسْتِطْلَاقٍ بَطْنٍ لکه مسلسل متیازي خشېدل او نس چلېدل (له نس څخه ایله کېدل) لَوْ قَتِ كُلِّ فَرْضٍ (دوی به اوس کوي) د هر فرض لمانځه دوخت لپاره وَيُصَلُّونَ بِهِ مَا شَاءُوا مِنَ الْقَرَائِضِ وَالْتَوَافِلِ او په دې (یوه) اوداسه سره دوی کولای سي څومره چې دوی وغواړي له فرضي او نفلي لمنځونو څخه (یعني په دې اوداسه دوی هر څو فرائض او نوافل کولای سي. د هر لمانځه لپاره جلا اودس تازه کول لازم نه دي).

لغات: ﴿سَلِس بول﴾ مشهور مرض دی چې په دې باندې مبتلا کس د خپلو متیازو (بولو) مخه نه سي نیولای او متیازي یې بې اختیاره څاڅي، دامرض یاد مېشتې د کمزورۍ په وجه وي. یادېڅ پر بناء داسې کیږي، ﴿استطلاق﴾ داستفعال دباب مصدر دی: دنس ایله کېدل. بهېدل، اسهالونه راتلل. (داسهالو ناروغی). دلته دمحل (بطن) په ذکر کولو سره حال مراد کړی سوی دی یعني هغه شی کوم چې په نس کې دی دهغه بهېدل.

تشریح: مستحاضه بنځه او د کوم کس متیازي یا اسهالونه چې نه درېږي. ددغو معذورینو په باره کې حکم دادی چې د هر لمانځه دوخت لپاره دي اودس کوي او په دې اوداسه سره چې په وخت کې دنس څومره لمنځونه وغواړي، هغه کولای سي. برابره ده فرض وي او که نفل وي.

ناید: معذور هغه کس دی کوم چې په داسې عذر مبتلا وي چې دهغه منع کول دده په وس کې نه وي او دده دا عذر دیوه لمانځه تر پوره وخت پوري باقی وي. یعني دومره وخت پیدانه کړي چې د هغه وخت لمونځ په طهارت سره وکړی سي. نومستحاضه بنځه او هغه کس چې هر وخت یې د متیازو څاڅکي روان وي. یا یې اسهال جار وي، دا ټوله معذورین دي.

د معذورينو اودس كله باطليري؟

﴿ ۱۹۵ ﴾ وَيَبْطُلُ وُضُوءُ الْمَغْذُورِ بِنِجَاسِهِ فِي الْوَقْتِ فَقَطُّ او باطليري د معذوره كسانو اودس صرف دوخت په وتلو سره.

تشرېح: كله چي د فرضي لمانځه وخت ووځي، نو ددي معذورينو اودس باطليري. اوس كه معذوره كس بل فرضي لمونځ كوي، نو دهغه لپاره نوي اودس كول ضروري دي. لهذا كه معذوره كس د لمانځه له وخت څخه مخكې د بل لمانځه په وخت كي اودس وكړي، نو په هغه اودس سره دراروان وخت لمونځ كول صحيح نه دي: ځكه چي دوخت په وتلو سره د معذوره كس اودس ماتيري.

فايده: دلته په عبارت كي د "فقط" قيد لگول سوي دي، يعني د مذكوره معذورينو اودس فقط د وخت په وتلو سره ماتيري. همدا دامام صاحب رَجَعَتْ اِنَّهُ مَذْهَبُ دِي. په دې قيد سره دامام زفر رَجَعَتْ او دامام ابو يوسف رَجَعَتْ اِنَّهُ مَذْهَبُ خَارِجِ سُو، امام زفر رَجَعَتْ اِنَّهُ فَرَمَائِي چي د معذورينو اودس دوخت په داخلېدلو سره ماتيري، نه دوخت په وتلو سره، او امام ابو يوسف رَجَعَتْ اِنَّهُ فَرَمَائِي چي په خروج او دوخول دواړو سره ماتيري. (مراقى الفلاح ص: ۸۰)

معذور شرعي څوك دى؟

﴿ ۱۹۶ ﴾ وَلَا يَصِيْرُ مَعْذُورًا حَتَّى يَسْتَوْعِبَهُ الْعُذْرُ وَقَدْ كَامِلًا او (يو څوك تر هغه وخته پوري) معذوره نه گرځي تر دې چي عذر هغه پوره وخت ونيسي (يعني ديوه لمانځه پوره اتوله اوخت په عذر مبتلا وي) لَيْسَ فِيهِ انْقِطَاعٌ بِقَدْرِ الْوُضُوءِ وَالصَّلَاةِ چي په دې پوره وخت كي داوداسه او لمونځ كولو په اندازه عذر منقطع (ختم ابتدا) نه سي وَهَذَا شَرْطُ ثَمَوْتِهِ او دا د عذر د ثابتېدلو (لپاره) شرط دي وَشَرْطُ دَوَائِمِهِ وَجُودُهُ فَيَنْ كُلَّ وَقْتٍ يَحْدُثُ ذَلِكَ وَلَوْ مَرَّةً او د عذر دوام (دائمي كېدلو) شرط تر دې وروسته دهر لمانځه په وخت كي د عذر موجودېدل دي. كه څه هم يو وار وي (يعني چي د پوره وخت تر نيولو وروسته بيا دهر لمانځه په وخت كي عذر واقع كيږي. كه څه هم يو وار وي) وَ شَرْطُ انْقِطَاعِهِ وَخُرُوجِ صَاحِبِهِ عَنْ كَوْنِهِ مَعْذُورًا او د عذر ختمېدلو او له معذوره كېدو څخه د

ده د وتلو شرط خُلُوْ وَقْتِ كَامِلٍ عَنْهُ له عذر څخه د پوره وخت خالي کېدل دي (يعني معذوره کس هغه وخت له معذورت څخه وځي او عذريې ختمیږي کله چې د یوه لمانځه په ټوله وخت کې هغه عذرو واقع نه شي).

تشریح: انسان هغه وخت معذوره شمېرل کیږي کله چې هغه عذر د فرضي لمانځه پوره وخت ونیسي (لکه څه مخکې چې هم دې وضاحت وکړو). یا خو حقیقتاً پوره وخت ونیسي په دې توګه چې د هر لمانځه پوره وخت په همدې عذر کې تېریږي، یا حکماً پوره وخت ونیسي په دې توګه چې هغه ته دوه فرصت او وقفه نه حاصلیږي چې اودس وکړي او فرض لمونځ وکړي. بلکې دا دوس او لمانځه په دوران کې هغه عذر خامخا پېښیږي، (شفاء الارواح)

و شرط دوامه إلخ: په دې سره د عذر د دائمی کېدلو او باقي پاتېدلو شرط بیانوي. نو انسان تر هغه وخته پوري معذوره شمېرل کیږي کله چې د یو لمانځه وخت پر انسان داسې تېر نه شي چې په هغه کې دده عذر موجود نه وي، که څه هم یو وار وي، مثلاً که د یو چا د تمیازو څاڅکي د یوه لمانځه پوره وخت جاري شي، نو هغه معذوره سو، تر دې وروسته چې کله چې د لمانځه وخت راځي، په هغه کې ټوله وخت د تمیازو څاڅکي بهېدل شرط نه دي بلکې په ټوله وخت کې که یو وار هم څاڅکي راځي او نور ټوله وخت بند وي، نو هم شرعاً هغه معذوره پاتېږي.

او که په راروان وخت کې پر معذوره کس د یوه لمانځه پوره وخت داسې تېر شي چې په هغه کې یې عذر مثلاً د تمیازو څاڅکي بالکل نه راسي، نو اوس هغه د معذور له حکم څخه وځي او د بابه ډبل کیږي چې عذريې ختم سو. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

د اشراق یا ځانګټ په اوداسه سره د مایېښین لمونځ کول

مسئله (۱): کوم څوک چې شرعاً معذوره وي، هغه هم د اشراق یا ځانګټ په اوداسه سره د مایېښین لمونځ کولای شي، په دې شرط چې په دې دوران کې څه اودس ماتونکی شی (ناقص وضوء) پېش سوی نه وي؛ ځکه له اشراق څخه تر زواله پوري دا وخت د یو خاص لمانځه لپاره متعین نه دی. (در مختار ج ۱، ص ۴۳۹، کتاب المسائل ص ۱۹۵)

د لمانځه له وخت دا ځېدلو څخه وروسته هذر پېښېدل

مسئله (۲): که د لمانځه وخت داخل شي، تر دې وروسته په انسان کې داسې زخم پیدای شي چې ونه یې نه بندېږي، نو داسې کس دي د وخت تر آخره پوري انتظار وکړي او بیا دې اودس او لمونځ وکړي، بیا که ډبل لمانځه په ټوله وخت کې هم هغه ونه جاري وي، نو د اول لمانځه اعاده ضروري نه

ده. ځکه چي غږ متحقق سو. او که هغه ونه ټوله وخت جاري پاته نه سي، نو داول لماتځه اعلان لازم ده: ځکه دا کس شرعاً معذوره نه وگرځېدی. (شامي ص ۲۳۸. کتاب المسائل ص ۱۹۵)

د باد وتلو (خروج رياح) والا مريض اودس په خوب سره نه ماتېږي

مسئله (۲): کوم څوک چي د باد وتلو په مرض مبتلا وي يعني هر وخت يې بادونه جاري وي نيول يې دده په وس کي نه وي. نو ښکاره ده چي هغه معذوره دی (لکه مخکي چي د معذور تعريف تېر سو) او دداسي کس په حق کي بېدېدل ناقض وضوء نه دي: ځکه خوب بذات خود اوده ماتونکی نه دی بلکي د باد وتلو د غالب گومان پر بناء هغه ناقض گرځول سوی دی (لکه مخکي چي د ذکر سو). او کله چي دغه کس د نفس باد وتلو په وجه معذوره گرځېدلی دی. نو دده په حق کي د باد وتلو گومان لږه هيڅ اعتبار نسته. (شامي ج: ۱. ص: ۲۴۳)

د څاڅکو د مريض لپاره د طهارت آسانه طريقه

مسئله (۴): تر متياز وروسته چي د کوم چا څاڅکي نه بنديږي. هغه ته پکار دي چي له متياز شحه تر فارغېدلو وروسته د ذکر په سوري کي يوشی مثلاً پمبه وغيره کښېږدي چي له داخل څخه خارج ته څاڅکي رانه سي: ځکه تر څو چي د متيازو قطره بهر ته رانه سي. تر هغه وخته پوري دد اودس نه ماتېږي. لېکن دروژې په حالت کي دا عمل نه کول اولی دي. (شامي ج: ۱. ص: ۴۸۴)

بَابُ الْأُنْجَاسِ وَالطَّهَارَةِ مِنْهَا

(دا) فصل د مرداريو او له هغوی څخه د پاکۍ (په بيان کي) دی

تشریح: مخکي مصنف رحمه الله د نجاست حکميې معني دېې او د سيا. جنابت. حيض او نفاس او له هغوی څخه د پاکي حاصلولو احکام بيان کړل، اوس له دې ځايه نجاست حقيقيې او له هغه څخه د پاکي حاصلولو احکام بيانوي.

أُنْجَاسٌ: نَجَسٌ (د نوډ او جيم په فتحه سره) اسم دی عين نجاست (مرداري) ته وايي لکه غائط، متيازې، ورڼه او داسي نور، او نَجَسٌ (د جيم په کسره سره) نجس شي ته وايي لکه نجسه کپړه او داسي نور (يا په بله وينا: نَجَسٌ مردار شي ته وايي او نَجَسٌ خودي مرداري ته وايي).

نجس په اصل کي مصدر دی د سَمِعَ او کَرُم له باب څخه چي د هغه معنی ده: نجس کېدل (مردارېدل)، ناپاکه کېدل، بيا د دې استعمال په اسم کي هم وسو، او په دې وخت کي د هغه معنی د عين نجاست ده. (شفاء الادواح، انوار الايضاح)

د نجاست (مرداري) قسمونه

﴿ ١٩٤ ﴾ تَنْقَسِمُ النَّجَاسَةُ إِلَى قَسْمَيْنِ تَقْسِيمِي نَجَاسَتٍ وَدَوِ قَسْمُونِ تَه غَلِيظَةٌ وَخَفِيفَةٌ

(١) غليظه (٢) او خفيفه (يعني يو سخت اړوند انجاست دی او بل سپک نجاست دی) قَالَ الْغَلِيظَةُ

كَالْخَمْرِ وَالْدَّمِ الْمُسْفُورِ نَو غَلِيظَةُ نَجَاسَتٍ لَكَ شَرَابٌ أَوْ يَهْدُونَكِي وَرَنَهُ وَلَحْمِ الْبَيْتَةِ وَإِهَابَهَا

او (لکه) د مرزگي (مردار سوي حيوان) غوښه او د هغه څمرن وَبُولٌ مَا لَا يُؤْكَلُ او (لکه) متيازي د

هغه حيوان چي غوښه يې نه خوړل کيږي (يعني د حرام حيوان بولي) وَنَجْوِ الْكَلْبِ او (لکه) د سپي

گندگي (فعله) وَرَجِيمِ السَّبَاعِ وَلُعَابَهَا او (لکه) د درندگانو گندگي او د هغوی ناري وَخُرءِ

الدَّجَاهِ وَالْمِطِّ وَالْإِزْوِ او (لکه) د چرگي، هيلۍ او بتي گندگي وَمَا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ بِخُرُوجِهِ

مِنْ بَدَنِ الْإِنْسَانِ او (لکه) هغه شان چي د انسان له بدنه د هغوی په وتلو سره اودس ماتيږي:

لغات: ﴿خمر﴾ شراب، دانګورو اوبه (رس) چي کله جوش وخوري او څګ راوغورځوي او نشه پکښي پيداسي، نو هغه ته خمر وايي، ﴿الدمر المسفوح﴾ بهيدونکې وينه، ﴿إهاب﴾ د حيوان اوم پوست، يعني لنډه څرمن چي تر اوسه وچه کړل سوې او پخه سوې نه وي، او کله چي وچه کړل سي نو هغه ته "أديم" وايي، ﴿نحو الكلب﴾ دسپي فضله (دسپي غول)، نَجْوُ په اصل کي له نس څخه و تونکې گندګۍ اوباد ته وايي، دلته دسپي گندګي مراد ده، ﴿جميع السباع﴾ د درندګانو فضله، ﴿البط﴾ اسم جنس دی، واحدې "بَطَّة" دی: هیلۍ (ایلۍ)، ﴿الإوز﴾ (درا په شد سره) او اَوْزَة: بته، يو ډول غټه هیلۍ ده (مصباح)، ﴿ما ينقض الوضوء﴾ کوم څه چي دانسان له بدن څخه ووځي، په هغه سره اودس ماتېږي، هغه دنجاست غليظه په حکم سره دي، خو له دې څخه باد (ريح) مستثنی سوې دی چي هغه دصحيح قول مطابق پاک دی، او له ناقض څخه مراد ناقض حقيقي دی، نه حکمي لکه خوب، خندا، دغه شيان په طهارت او نجاست سره نه سي متصف کېدلای.

قشوريج: نجاست حقيقيه پر دوه قسمه دی: ① نجاست غليظه، ② نجاست خفيفه، ددې دواړو په تعريف کي دامام صاحب رَجَّةُ الله او صاحبيو رَجَّةُ الله تر مينځ اختلاف دی، دامام صاحب رَجَّةُ الله په نېز چي د کوم شي په نجس والي (مرداروالي) باندي په دلائلو کي هيڅ تعارض نه وي يعني د هغه نجس والي په داسي نص سره ثابت وي چي د هغه معارض بل نص طهارت ثابتونکی نه وي، نو هغه نجاست غليظه دی، لکه شراب او بهيدونکي وينه، چي شرابو ته الله تعالی په قرآن کريم کي رَجَسَ (نجس) فرمايلي دي او دم مسفوح ته يې هم رَجَسَ او فُسَقَ فرمايلي دي او ددې دواړو حرمت په قطعي نص سره ثابت دی او د هغه معارض بل هيڅ طهارت ثابتونکی نص نسته، او نجاست غليظه ځکه ورته وايي چي ددې نجاست حکم سخت او سنگين دی، يعني معاف مقدار يې لږ دی.

او نجاست خفيفه هغه دی چي د هغه په نجس والي (مرداروالي) باندي په دلائلو کي تعارض راغلی وي، يعني له يوه نص څخه د هغه ناپاکوالي (مرداروالي) ښکاره کيږي او له بل نص څخه د هغه پاکوالي معلوميږي، لکه داوښ متيازي، چي په دې حديث "استنزهوا من البول فإن عامة عذاب الکبر منه" څخه معلوميږي چي داوښ متيازي ناپاکه دي، لېکن بل حديث ددې معارض دی چي هغه حديث د عُرَيْنين دی، چي نبي کريم ﷺ د "عُرَيْنه" قبيلې وځلگو ته (د يو مرض په وجه) داوښ د متيازو اجازه ورکړه "اشربوا بألبانها وأبوالها"، له دې څخه دامعلومېږي چي داوښ متيازي پاکي دي؛ ځکه که ناپاکه وای، نو نبي کريم ﷺ به د هغوی د چيښلو حکم نه ورته کولای، لهذا کله چي د

هغه په ناپاکوالي باندې په دلائلو کې تعارض راغلی، نو دا وېش متیازي نجاست خفیفه سوې. او نجاست خفیفه ځکه ورته وایي چې د دې نجاست حکم سپک دی، یعنې معاف مقدار یې زیات دی. او د صاحبینو رَجْنَةُ الله په نېز غلیظه هغه نجاست دی چې د هغه پر نجس والي علماؤ اتفاق کړی وي، او خفیفه هغه نجاست دی چې د هغه په نجاست او طهارت کې د علماؤ اختلاف واقع سوی وي.

دامام صاحب او صاحبینو د اختلاف ثمره په خوشایو کې ښکاره کيږي: ځکه خوشایي د امام صاحب رَجْنَةُ الله په نېز نجاست غلیظه ده؛ په دې دلیل چې نبي کریم ﷺ هغوی ته رَجَس (نجس) فرمایلي دي او بل هېڅ دلیل د هغه معارض نسته کوم چې د خوشایو پر طهارت دلالت کوي. او د صاحبینو رَجْنَةُ الله په نېز خوشایي نجاست خفیفه دی؛ په دې دلیل چې د هغوی په نجاست کې د علماؤ اختلاف دی، ځکه چې امام مالک رَجْنَةُ الله د خوشایو د پاکوالي قائل دی. (شفا، ۱۹۰ ج ۱)

الدم المسفوح: یعنې د هر ساکنس بهیدونکې ونه نجاست غلیظه ده؛ دلته د "مسفوح" قید لگول سوی دی، لهدا که هغه بهیدونکې ونه نه وي، نو نجسه نه ده، او مطلق دم مسفوح ته نجاست غلیظه ویل سوي دي، لېکن له دې څخه د شهید ونه جلا ده؛ ځکه د شهید ونه که څه هم دم مسفوح ده لېکن شریعت هغه پاکه گرځولې ده تر څو چې هغه د شهید پر بدن وي، لېکن کله چې له هغه څخه لیري سي، د بل چا پر بدن یا کپړه ولگيږي، نو د هغه پر ټول ضروري دي.

ولحم البيته إلخ: یعنې د داسي مردار سوي حیوان غوښه چې په هغه کې بهیدونکې ونه وي، نجاست غلیظه ده، او په کوم مردار سوي حیوان کې چې بهیدونکې ونه نه وي، لکه ماهی، ملخ او داسي نور، د هغوی غوښه نجاست غلیظه نه ده، همدارنګه د کوم مردار سوي حیوان څرمن ته چې د باغت نه وي ورکول سوی، هغه نجاست غلیظه ده (د باغت په هکله مصنف رَجْنَةُ الله وروسته یو مستقل فصل ذکر کړی دی).

﴿۱۹۸﴾ وَأَمَّا الْخَفِيفَةُ فَمَا يُؤْكَلُ الْفَرَسُ او کوم چې خفیفه نجاست دی نو (هغه) لکه د آس

متیازي (بولي) وَكَذَا بَوْلُ مَا يُؤْكَلُ لَحْمُهُ او همدارنګه متیازي د هغه حیوان (څاروي) چې غوښه یې خوړل کيږي وَحُرْمُ طَيْسٍ لَا يُؤْكَلُ او ګندګي د هغه مرغې کوم چې نه خوړل کيږي (لکه باز، تېوس او داسي نور).

تشریح: په دې عبارت کې مصنف رَجْنَةُ الله هغه شيان بیانوي کوم چې نجاست خفیفه دي، له هغوی څخه یو د آس متیازي دي، دلته یې په مثال کې آس ځکه ذکر کړی دی چې یو چاته دا ګومان نه سه چې دا آس متیازي ده. ...

نجاست غلیظه وي، منصف رَجْنَه اَنتَه فرمایي چي دَاس متیازي په نجاست خفیفه کي داخلې دي اود غوښو ممانعت یې د جهاد پر بناء دی چي آس د جهاد آله ده.

همدارنگه دغوا، گامینې، اوبښ، پسه او داسي نورو معني د کومو څارویو چي غوښي خوړل کيږي، د هغوی متیازي نجاست خفیفه دي. او همدارنگه د هغه مرغانو گندگي چي غوښه یې نه خوړل کيږي، نجاست خفیفه ده. دلته یې د بول قید لگولی دی: ځکه د آس، څره، غاتري خرشین او دغوا خوشایي او د پسه، بزې وغیره پُچي دامام صاحب رَجْنَه اَنتَه په نیز نجاست غلیظه دي اود صاحبینو رَجْنَه اَنتَه په نیز نجاست خفیفه دي.

د نجاست غلیظه څومره مقدار معاف دی؟

﴿ ۱۹۹ ﴾ وَعُقِيَ قَدْرُ الذَّرِّهِم مِنَ السُّلْظَةِ او له نجاست غلیظه څخه د یوه درهم مقدار معاف کړی سوی دی.

تشریح: په دې عبارت کي مصنف رَجْنَه اَنتَه دا خبره بیانوي چي د نجاست غلیظه څومره مقدار معاف دی او څومره مقدار یې معاف نه دی. تفصیل یې دا دی چي که نجاست غلیظه نری (بارک) او بهلولی وي، نو هغه د یوه ورغوي په اندازه یا تر هغه کم معاف دی، یعني که د هغه له پرېولو څخه بغیر لمونځ وکړي. نو هم لمونځ یې صحیح کيږي، لېکن نه پرېول او داسي لمونځ کول بد او مکروه تحریمي دي، او که له ورغوي څخه زیات وي، نو هغه معاف نه دی.

او که نجاست غلیظه سخت او کلک غوندي وي لکه غائط، د چرگي گندگي او داسي نور، نو هغه د یوه درهم په اندازه (یعني ۳ گرامه او ۶۲ ملي گرام) یا تر دې کم معاف دی، لهذا که د هغه له پرېولو څخه بغیر لمونځ وسي، نو صحیح دی، خو د کراهت سره، نو ځکه غوره همداده چي که له مخکي څخه په دې نجاست خبر سي، نو د هغه تر لیري کولو وروسته دي لمونځ وکړي، او که دا نجاست له یوه درهم څخه زیات وي، نو معاف نه دی او لمونځ نه ورسره صحیح کيږي.

د نجاست خفیفه څومره مقدار معاف دی؟

﴿ ۲۰۰ ﴾ وَمَا دُونَ رُهِيقِ الشَّوْبِ أَوْ الْبَذَن (وَمِنَ الْخَفِيفَةِ) او (له نجاست خفیفه څخه) د کپړې یا بدن تر څلورمي حصې کم مقدار (معاف دی).

تشریح: یعني که پر جامه یا پر بدن نجاست خفیفه ولگيږي او هغه د کپړې یا بدن له څلورمي حصې څخه کم وي، نو معاف دی، یعني د هغه سره لمونځ صحیح او جائز دی. او که د جامې یا بدن له څلورمي حصې څخه زیات نجاست خفیفه لگېدلی وي، نو لمونځ نه صحیح کيږي.

بیاد جامې یا بدن د خلورمي حصې په اندازه کي د قهقار اختلاف دی. د ځيني حضراتو په
نېز د ټوله جامې یا ټوله بدن خلورمه حصه مراد ده. يعنې که د ټوله جامې یا ټوله بدن له خلورمي څخه
پر که حصه نجاست لگېدلی وي، نو هغه معاف دی. او د بعضي حضراتو په نېز چي پر کوم طرف
نجاست لگېدلی وي، د هغه طرف د کپړې یا بدن خلورمه حصه مراد ده، مثلاً که د جامې پر لمنه. یا پر
لستوني نجاست لگېدلی وي، نو د لمنې یا لستوني د خلورمي حصې اعتبار به کول کيږي. او که په
بدن کي پر لاس یا پښو نجاست لگېدلی وي، نو د دوی د خلورمي حصې اعتبار به کول کيږي او پر
همدې فتوی ده. (شفاء الارواح)

د متيازو څاڅکي (قطري)

﴿۲۰۱﴾ وَ عَفَى رَشَاشٌ بَوْلٌ كَرُؤُوسٍ الْإِبْرِ او (همدارنګه) دستني دسرونو په اندازه د
متيازو څاڅکي معاف دي.

لغات: ﴿رَشَاش﴾ او رَشَاش (بفتح الراء و کسر الراء) واحدې رَشَاشَةٌ او رَشٌّ دی: کوچني څاڅکي.
﴿رؤوس﴾ جمع د رَأْس ده: سر، د هر شي پورتني (پاسي) حصه. ﴿الْإِبْر﴾ اسم جنس دی چي پر
واحدې هم اطلاق کيږي، واحدې يَبْرَةٌ ده: ستن، لکه د سِدْر واحد چي سِدْرَةٌ دی. (مباح)
تشرېح: د متيازو څاڅکي نجس او مردار دي، لېکن زياتره وخت د متيازو کولو پر مهال پر بدن او
جامې د متيازو کوچني څاڅکي ولوېږي چي له هغوی څخه بچ کېدل مشکل دي، که چيري هغوی
ډېر کوچني وي دستني دسر په اندازه کوم چي بغير له توجه څخه نه ليدل کيږي، نو هغوی معاف
دي، که څه هم پر ټوله جامه ولوېږي. (حاشيې بعون الله تعالى، الارواح)

د پرېولل کېدونکي مرداري جامې د څاڅکو حکم

مسئله: د مردارو جامو (کاليو) د پرېولو په صورت کي که څه معمولي څاڅکي پر بدن يا پر جامې
ولگيږي، نو هغوی معاف دي، جامه نه مردار سېږي، خو احتياطاً پرېولل پکار دي، لېکن که مردار
څاڅکي په بالټي (ستل) وغيره کي ولوېږي، نو هغه اوبه مردار سېږي. (فتاوی هنديه ج: ۱، ص: ۴۶۰، کتاب
الصائل ص: ۹۹)

پر مرداره لنډه بستره يا ځمکه باندې بدن يا پښه لگېدل

﴿۲۰۲﴾ وَلَوْ أَهْتَلَّ فِرَاشٌ أَوْ تُرَابٌ نَجَسَانٍ او که لنډه سي نجه (مرداره) بستره يا نجه
څلوره مِنْ عَرَقٍ نَأْتِمٍ أَوْ بَلَلٍ قَدِمٍ بیده کي په خوله سره یا د پښې په لوندوالي سره وَ ظَهَرَ

أَثَرُ النَّجَاسَةِ فِي الْيَدَنِ وَالْقَدَمِ او د نجاست (مردارۍ) اثر په بدن يا پښه باندې ښکاره سي
تَنْجَسًا نو دوی دواړه (بدن او پښه) مردارېږي وَإِلَّا فَلَا كُنْه (مردارېږي).

لغات: ﴿اِبْتَل﴾ دافتعال دباب ماضي ده: لندېدل، ﴿بَلَل﴾ لوندوالی (لندوالی).

تشریح: که څوک پر داسې بستره (ځای) یا پر داسې خاوره پرېوځي چې پر هغه بستره یا خاوره باندې نجاست (مردارۍ) لگېدلې وي، مثلاً بستره په مټيازو ککړه وي، بیا د پرېوټونکي کس بدن خوله وکړي او بستره یا خاوره لنده سي، یا هغه پر دې بستر یا خاوره باندې پښه کېږدي حال دا چې پښه یې لنده وي چې د پښې په لوندوالي سره بستر یا خاوره لنده سي، نو په دې صورت کې حکم دا دی چې که پر بدن یا پر پښه د نجاست اثر (رنگ، بوې) ښکاره سي، نو بدن او پښه هم مردارېږي، او که د نجاست اثر باندې ښکاره نه سي، نو هغه نه مردارېږي.

د پورتنۍ مسئلې د مثال په توګه مصنف رَجَّه الله په راوان عبارت کې یوه مسئله ذکر کړې ده چې څرنگه چې که یوه پاکه وچه جامه په داسې مرداره لنده جامه کې وپېچل سي چې که هغه ونستېږل سي نو اوبه نه ځني خڅیرېږي، نو په داسې مرداره جامه کې پېچل سوې پاکه جامه نه مردارېږي، په دې شرط چې په پاکه کپړه کې د نجاست اثر ښکاره نه سي، نو همداسې په دې پورتنۍ مسئله کې چې تر څو د نجاست اثر پر بدن یا پر پښه ښکاره نه سي، تر هغه وخته پورې نه مردارېږي. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

﴿٢٠٣﴾ كَمَا لَا يَنْجَسُ ثَوْبٌ جَافٌ طَاهِرٌ لَفِي ثَوْبٍ نَجِسٍ رَطْبٌ لکه څرنگه چې نه

مردارېږي هغه وچه کپړه کوم چې پېچل سوي وي په داسې لنده (غیثه) مرداره کپړه کې لَا يَنْجَسُ الرُّطْبُ لَوُعَصْرَ چې لوندالي یې نه را نستېږل کیږي که چیرې ونستېږل سي (یعنې داسې لنده مرداره جامه چې په نستېږلو سره یې لوندوالی اعدام نه راوځي، یعنې اوبه پکښې نه وي محض نمناکه وي).

لغات: ﴿جَافٌ﴾ دضرب له باب اسم فاعل دی او ج، جَفَّ يَجِفُّ جَفًّا وَجَفَانًا او چېدل، ﴿لَفِي﴾ د نصر له باب ماضي مجهول ده: پېچل، ﴿رَطْبٌ﴾ (دطه په سکون سره) لوند، خيشت،
تشریح: په تېر عبارت کې ددې وضاحت وسو.

لنده جامه پر مرداره ځمکه هوارولو

﴿٢٠٣﴾ وَلَا يَنْجِسُ ثَوْبٌ رَطْبٌ بِنَشْرِهِ عَلَى أَرْضٍ نَجَسَةٍ يَابِسَةٍ اونه مرداربري

لنده (خيشته) کپړه په غورولو (هوارولو) سره پر مرداره (نجه) ځمکه باندي فَتَنَدَّتْ مِنْهُ چي نمجنه (لنده) سي هغه مرداره ځمکه له کپړې څخه (يعني محض د مرداري ځمکي په لنډېدو سره هغه پاکه لنده کپړه نه مرداربري، بلکي هغه وخت مرداربري کله چي ددې مرداري ځمکي دنجاست اثر پر لنده کپړه باندي ښکاره سي) وَلَا يَرِيحُ هَبَّتْ عَلَى نَجَاسَةٍ فَأَصَابَتِ الثَّوْبَ اونه په هغه باد سره (مرداربري) کوم چي پريو نجاست وچليږي، بيا هغه د کپړې سره ولگيږي (کپړې ته ورسېږي) إِلَّا أَنْ يَظْهَرَ أَثَرُهَا فِيهِ مگر (هغه وخت دا کپړه مرداربري) چي دنجاست اثر په کپړه کي ښکاره سي.

لغات: ﴿رَطْبٌ﴾ په تېر عبارت کي ذکر سو، ﴿تَنَدَّتْ﴾ د تفعل له بابو د واحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده: لنډېدل، خيشتېدل، ﴿هَبَّتْ﴾ د نصر له بابو مخکيني صيغه ده: باد چلېدل، هوا چلېدل، اړها: د ضمير مرجع نجاسة دى، فيه: د ضمير مرجع ثوب دى.

تفسير: مسئله داده که ځمکه په مټيازو يا ناسي بل نجس شي سره مرداره سي، بيا په لمر وغيره سره وچه سي او يو څوک پر هغه باندي لنده خيسته جامه هواره کړي، نو که پر هغه لنده جامه دنجاست اثر ښکاره نه سي، نو نه مرداربري.

ولا يريح هبت إلخ: مثلاً دلندې پاکي جامې تر څنګ خوشايي يا مرداره خاوره پرته وي او پر هغه باد وچليږي او دا مرداري هغه پاکي جامې ته ورسوي، نو په دې سره جامه نه مرداربري، په دې شرط چي پر هغه جامه دنجاست اثر ښکاره نه سي.

د نجاست مرثبه بيان

﴿٢٠٤﴾ وَيَظْهَرُ مُتَنَجِّسٌ بِنَجَاسَةِ مَرْتَبَةٍ اَوْ پاكېږي هغه شى کوم چي نجس سوي

وي په ليدل کېدونکي (نظر راتلونکي) نجاست سره بِزَوَالِ عَيْنِهَا (داسي شى پاکېږي) دنجاست د ذات په ليري کېدلو سره وَلَوْ بَرَقَ که څه هم په يوه وار پرېرېدلو سره وي (يعني که څه هم په يو ځل پرېرېدلو سره دنجاست ذات زائل ځي) عَلَى الصَّحِيحِ د صحيح قول مطابق وَلَا يَصْرُبُ بَقَاءُ أَثَرِ

شَقَّ رَوْنَهُ (پاکوالي) ته ضرور نه رسوي د (نجاست) داسي اثر (ننښان) باقي پاتېدل چي د هغه ليري کول مشکل وي.

تشریح: نجاست پر دوه قسمه دی: (۱) نجاست مرثیه، (۲) نجاست غیر مرثیه. په دې عبارت کي د نجاست مرثیه بیان دی. نجاست مرثیه هغه نجاست دی کوم چي تر وچېدلو وروسته هم په نظر راځي لکه وینه یا غاڼط، صاحب د کتاب رحمه الله فرمایي چي که نجاست مرثیه پر جامه ولگيږي، نو دومره به پرېولل کيږي چي نجاست ليري سي او داغ يې ختم سي، برابره ده په هر څو وارو ليري سي. کله چي نجاست ليري سي، نو جامه پاکيږي، او که پر بدن ولگيږي، نو د هغه هم دغه حکم دی. مصنف رحمه الله فرمایي چي که د نجاست ذات په يوه وار پرېوللو سره ليري سي، نو هم د صحيح قول مطابق د پاکېدو حکم به کول کيږي.

وروسته فرمایي چي که يو نجاست داسي وي چي تر څو واره پرېوللو وروسته هم د هغه اثر مثلاً بد بويي یا داغ نه ختميږي، نو هم کپړه پاکيږي. په صابون وغيره سره د هغه داغ او بوی ليري کول ضروري نه دي.

فایده: د "عن الصحيح" په قید لگولو سره د بایانيوي چي په مذکورہ مسئلہ کي اختلاف دی، امامه فقيه ابو جعفر هندواني رحمه الله فرمایي چي د نجاست د ذات تر زایلېدلو وروسته دوه واره پرېولل ضروري دي او علامه فخر الاسلام رحمه الله فرمایي چي درې واره پرېولل ضروري دي. خو صحيح قول هغه دی کوم چي مصنف رحمه الله ذکر کړی دی. (مراقی الفلاح)

د نجاست غیر مرثیه بیان

۲۰۶۵ هـ وَ غَيْرِ الْمَرْثِيَةِ يَغْسِلُهَا شَلًّا وَالْعَصْرُ كُلُّ مَرَّةٍ او نالیدل کېدونکي نجاست (سره) نجس سوی ش پاکيږي) په درې واره پرېوللو او هر وار نستهړلو سره.

تشریح: په دې عبارت کي د نجاست غیر مرثیه بیان دی. غیر مرثیه هغه نجاست دی کوم چي تر وچېدلو وروسته نه لیدل کيږي لکه متیازي، شراب، مرداري اوبه، نو د هغه د پاکولو لپاره درې واره پرېولل او هر وار نستهړل ضروري دي. او په اصل کي غالب گومان لره اعتبار دی. يعني هغه دي دومره پرېولل سي چي د پرېولونکي غالب گومان داسي چي اوس نو پاک سو، لېکن فقهاو د غالب گومان اندازه په درې واره پرېوللو سره متعینه کړې ده؛ ځکه چي په دې شمېر سره غالب گومان حاصلیږي. نو د آسانی لپاره د درېو شمېر د غالب گومان قائم مقام کړی سو چي که غیر مرثي نجاست درې واره پرېولل سي، نو هغه پاکيږي.

د لوی فرش ، غالی او کارپیت د پاکولو طریقه

مسئله: لوی فرش یا غالی یا کارپیت چې د هغه نستهړل ناممکن دي، که هغه مردار سي، نو د هغه د پاکوالي طریقه داده چې درې واړه دي پرېولل سي او تر هر وار پرېوللو وروسته دي دومره وخت پرېولل سي چې له هغه څخه اوبه خښېدل بند سي (شاڅکي یې ختم سي)، په پوره توګه وچول ضروري نه دي. په درې واړه داسي کولو سره هغه فرش وغيره پاک ګرځي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۲۲، کتاب الصلوات ص: ۱۰۸)

په کومو شيانو سره نجاست حقيقي ليري کول جائز دي؟

﴿٢٠٤﴾ وَتَطْهَرُ النَّجَاسَةَ عَنِ الثُّوبِ وَالْبَدَنِ او پاکيږي نجاست له کپړې (جلمې) او بدن څخه بِأَنْهَاءٍ وَبِكُلِّ مَائِهِ مُزِيلٍ په اوبو سره او په هر داسي نرم (بهدونکي) شي سره کوم چې (د نجاست) ليري کونکی وي كَالْخَلِّ وَمَاءِ الْوَرْدِ لکه سرکه او د ګلابو اوبه.

لغات: «نجاسته» مرداري ناپاکي، له نجاسته څخه مراد نجاست حقيقيه دی: څکه نجاست حکمیه (بې اودسي او جانت) په هر زائلهدونکي شي سره نه زائليږي. هغه صرف په اوبو یا تیمم سره پاکيږي، او نجاست یې مطلق ذکر کړی دی چې مرثیه او غیر مرثیه دواړه شامل سي او ماء (اوبه) یې هم مطلق ذکر کړي دي چې ماء مطلق او ماء مستعمل دواړه شامل سي. (حاشیه)

تشریح: داوبو په څېر چې کوم شی بهېدونکی، نری او پاک وي او په هغه کې د ناپاکي ليري کولو (زائلولو) صلاحیت وي، نو په هغه سره هم د نجاست حقيقيه ليري کول جائز دي. لکه د ګلاب اوبه، سرکه وغيره، لیکن غوړي، تېل او په داسي بل غوړ لرونکي شي سره پرېولل صحیح نه دي. په هغه سره بدن یا کپړه نه پاکيږي.

عقلي دلیل: بهېدونکی شی نجاست له پېخه کاږي او ليري کوي یې. او په اوبو کې د پاکولو صفت په همدې وجه دی چې هغه نجاست ليري کوي. لهندا کله چې دامعنی په بل بهېدونکي شي کې موجوده وي، نو داوبو په څېر به هغه هم پاکونکی او نجاست ليري کونکی وي. (بدائع الصنائع ج: ۱، ص: ۲۲۰)

د جمرې موزې او خېلي د پاکولو طریقه

﴿٢٠٨﴾ وَيَطْهَرُ الْخُفَّ وَتَحْوَاهُ بِالذِّلِّكَ مِنْ نَجَاسَةٍ لَهَا جِرْمٌ او پاکيږي موزه او داسي بل شی په مېرلو سره له هغه نجاست څخه چې هغه لره جسم (صورت) وي (يعني جسم لرونکی نجاست

په مېرلو سره پاکيږي) وَلَوْ كَانَتْ رَطْبَةً كَهَمْ هَفْه لُونْد وي.

لغات: ﴿چوم﴾ جسم، صورت، پټۍ، بدن، جمع: أَجْزَام.

تشرېح: که د چمې (غرني) پر موزه يا خپلۍ باندې نجاست ولگيږي (په يو مردارۍ سره ککړه سي). نو د هغه په پاکولو کې تفصيل دی: ① که نجاست داسې وي کوم چې جسم والا نه وي. مثلاً متيازي يا شراب وغيره، نو په دې صورت کې هغه موزه يا خپلۍ پرې بولل ضروري دي. برابره ده نجاست لوند وي او که وچ سوی وي، بغير له پرې بوللو څخه نه سي پاکېدلای. ② او که نجاست داسې وي کوم چې په سترگو ليدل کيږي لکه لاندۀ خرشینه، خوشايي، غايط او داسې نور، نو که هغه په خاوره يا خښته سره ومېرل سي او داسې صفا کړل سي چې د نجاست هيڅ اثر باقي پاته نه سي، نو د عموم بلوی او ابتلاء عام په وجه د مفتی به قول مطابق موزه او خپلۍ پاکيږي. ③ او که نجاست وچ وي لکه د پسه پچي يا داوښ پچي، نو محض د هغه په مېرلو او ليري کولو سره موزه وغيره پاکه گرځي. (المحيط البرهانی ج: ۱، ص: ۲۸۵، کتاب المسائل ص: ۱۱۶)

د توري او هينداري وغيره د پاکولو طريقه

﴿۳۰۹﴾ وَيَظْهَرُ السَّيْفُ وَنَحْوُهُ بِالنَّجَسِ او پاکيږي توره او داسې بل شی په مـ کولو (وچولو) سره (يعني چې خاوره يا توکر باندې تېر کړی سي او په هغه سره وچ اصفا کړی سي).

تشرېح: که په توره، چاره او نښه باندې نجاست ولگيږي، نو هغه په پرې بوللو سره هم پاکېدلای سي او که په يو پاکه کپړه سره نجاست وچ او صفا کړی سي، نو هم پاک گرځي.

لېکن که توره، چاره، هينداره او داسې نور نقشداره او څيږه وي چې د دوی په کړنو (ليکو) کې د نجاست پاتېدلو امکان وي، نو دوی محض په وچولو او صفا کولو سره نه پاکيږي، بلکې پرې بولل او د نجاست اثرات ليري کول ضروري دي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۴۲، کتاب المسائل ص: ۱۱۶)

د ناپاکه ځمکې د پاکېدلو طريقه

﴿۳۱۰﴾ وَإِذَا ذَهَبَ أَثَرُ النَّجَاسَةِ عَنِ الْأَرْضِ وَجَفَّتْ او کله چې د نجاست اثر له ځمکې

څخه ولاړ سي او ځمکه وچه سي جَازَتْ الصَّلَاةُ عَلَيْهَا نو جائز دي پر هغې لمونځ کول دُونَ

التَّيَمُّمِ مِنْهَا نه له هغې څخه تیمم کول (يعني پر داسې ځمکه تیمم وهل جائز نه دي).

لغات: ﴿جفت﴾ د ضرب له بابه د واحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده: وچېدل، لوندوالی ختمېدل.

تشرېح: ناپاکه ځمکه محض په وچېدلو او د نجاست په زایلېدلو سره پاکيږي.

لېکن که د ځمکي وچېدلو ته انتظار نه سي کېدلای او سمدستي پاکولو ته يې ضرورت وي. نو لاندینی طریقې دي اختیار کړل سي: (۱) که د ځمکي کیندل ممکن وي. نو په نجاست سره ځکه حصه دي په کیندلو سره جلا کړل سي. (۲) دویم صورت دادی چي هغه ځای و کیندل سي او وړول سي يعني تر کیندلو وروسته پاسنی. حصه لاندی کړل سي او لاندینی حصه راپورته کړل سي. (۳) درېیم صورت دادی چي که هغه ځمکه پسته وي چي اوبه پکښي جذب کيږي. نو د هغې د پاسه دي اوبه وبهول سي او کله چي اوبه جذب سي، نو ځمکه به پاکه سي. او که ځمکه کلکه وي چي اوبه نه جذبوي، نو د پاسه دي اوبه باندي واچول سي او بيادي اوبه له هغه ځای ليري او صفا کړل سي، نو هغه ځمکه به پاکه سي. (مطحاوي علی مرقی الفلاح ص: ۸۸. کتاب المسائل ص ۱۱۲)

پر ناپاکه وچه ځمکه تيمم صحيح نه دی

مسئله (۱): مخکي ذکر سوه چي ناپاکه ځمکه په وچېدلو سره حکماً پاکه گرځي. نو پر داسي ځمکه لمونځ کول خو جائز دي. لېکن تيمم باندي جائز نه دی؛ ځکه دا ځمکه که څه هم طاهره ده. خو مطهره (پاکونکې) نه ده. (مطحاوي ص: ۸۸. کتاب المسائل ص: ۱۱۹)

د سمېتي يا ډبريني ځمکي د پاکولو طريقه

مسئله (۲): د سمېتي يا ډبريني ځمکي (سمېتي او ډبرين فرش) حکم هم د ځمکي په څېر دی، چي که پر هغه متياري يا لوند نجاست ولگيږي، نو په وچېدلو او د نجاست د اثر په زائلېدلو سره پاکيږي. او د سمدستي پاکولو طريقه يې داده چي د پاسه اوبه باندي واچول سي او وچه کړل سي. يا په بالټي يا نل (پيپ) سره دومره زياتي اوبه پر وبهول سي چي د نجاست د اثراتو ليري کېدل يقيني سي. نو هم هغه پاکيږي. (المعيط البرهاني ص: ۳۸۲. کتاب المسائل ص: ۱۱۸)

د درختي او وښو حکم

﴿۲۱۱﴾ وَيُظْهِرُ مَا فِيهَا مِنْ شَجَرٍ وَكَأَلٍ قَائِمٍ او پاکيږي هغه شيان کوم چي په ځمکه

باندي (ولاړ) وي يعني درختي او ولاړ واښه بَجَقَافِهِ د هغوی په وچېدلو سره.

لغات: ﴿کأل﴾ واښه. برابره ده لاندې وي او که وچ. د بَجَقَافِهِ د ضمير مرجع ځمکه ده.

تشرېح: درختي او هغه واښه کوم چي پر ځمکه ولاړ وي يعني پرېکړل سوي نه وي. د هغوی حکم هم د ځمکي په څېر دی چي که نجاست پرې ولگيږي او بيا وچ سي. نو هغوی پاکيږي کله چي د نجاست اثر ختم سي. لهندا کومه درخته يا بوټي چي پرې سي او له ځمکي څخه جلا سي او بيا مردار سي. نو هغوی له پرېولو څخه بغير نه پاکيږي.

ذات به بدلدلو سره د پاکی حکم

﴿۲۱۲﴾ وَ تَطْهَرُ نَجَاسَةً اسْتَحَالَتَ عَلَيْهَا او پاکيږي هغه نجاست چي ذات يې بدل
سوی وي (يعني که د نجاست ذات او صورت بدل سي. نو په دې سره هغه پاکيږي) كَأَن صَارَتْ مِلْحًا او
اِحْتَرَقَتْ بِالنَّارِ (مثلاً) لکه نجاست چي مالګه وگرځي يا په اُور سره وسوځي.

لغات: ﴿استحالت﴾: استعمال له بابه د واحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده. اسْتَحَالَ: د دې باب څو
معنوي دي چي له هغوی څخه يې يوه معنی ده: بدلدل، اوبستل (له يوه حالت څخه په بل حالت بدلدل).

او په گان کي کاف حرف جر دی کوم چي پر اُن ناصبه داخل دی.

تشریح: که د نجاست ذات او حقيقت بدل سي، نو په دې سره هم هغه پاکيږي، مثلاً له شرابو څخه
سرکه جوړه سي (سرکه وگرځي)، نو پاکيږي، يا غاښ خاوره وگرځي، نو پاکيږي؛ ځکه ذات يې بدل
سو. همدارنګه که نجاست وسوځول سي او ايره کړل سي، نو پاکيږي، مثلاً خوشايبی، غاښ وغيره
وسوځول سي او ايره وگرځي، نو هغه ايره پاکي دي.

﴿۲۱۳﴾ وَيَطْهَرُ النَّسِيءُ الْجَافُ بِفَرْكِهِ عَنِ الشُّوبِ وَالْبَدَنِ او پاکيږي وچ مني دهغوی
په گرولو سره، له کپړې او بدن څخه (چي وگړول سي اوليري کړل سي) وَيَطْهَرُ الزَّطْبُ بِغَسْلِهِ او
پاکيږي لاندې مني دهغوی په پرېلولو سره.

لغات: ﴿فرک﴾: د نصر د باب مصدر دی: مړل او گړول، يُقَالُ: فَرَكَ النَّسِيءُ مِنَ الشُّوبِ، أي د لکه وځکه حتی
يتفتت ويږول عن الشوب (يعني مني مړل او گړول چي سره ذره، ذره سي اوله جامې څخه ليري سي). (معجم لغة الفقهاء)
تشریح: د انسان مني ناپاک دی، که مني لاندې وي، نو هغوی صرف په پرېلولو سره پاکيږي، او که
پر بدن يا پر جامه باندې وچ سي، نو گړول يې کافي چي په گړولو او مړلو سره صفا او ليري کړل سي.
نو بدن او جامه پاکيږي.

يادونه: په ارس وخت کي د پنخوا په نسبت د خلکو قواوي کمزوري دي چي په دې وجه مني نري او باريک
وي. نو ځکه پرېلول يې ضروري دي. (اعلاء السنن)

احقر بنده حبيب الرحمن "مدني"

شعبان ۱۴۴۲/۹

مارچ ۱۴۰۲/۲۱/۲۰

فصل في الدباجة

(دا) فصل په (بيان د) دبغت کي دی

تشریح:

د دبغت تعريف او وضاحت: "الدَّبَاغَةُ" د دال په "کـره" سره دی. د مصر. فتح او ضرب د باب مصدر دی: خرمن وچول او پخول (یا په بله وينا: خرمن ته رنگ ورکول) يعني د مسالې او داسي نورو شيانو په ذریعه د خرمني لونډوالی (رطوبت) او بدبویي ورختمول.

د دبغت پر دوه قسمه دی: ① حقيقي ② حکمي. دبغت حقيقي دادی چي د کيکر، مسالې یا دانارو د پوستکو یا داسي نورو شيانو په ذریعه د خرمني لونډوالی او بدبویي ليري کړل سي. او دبغت حکمي دادی چي په لمړیا هواسره د وچولو په ذریعه یا د خاورو او چولو په ذریعه د خرمني رطوبت او بدبویي ليري کړل سي.

لنډه دا چي د دبغت ورکولو يعني د خرمني د رطوبت او بدبویي ليري کولو او وچولو لپاره خو طريقي دي: ① یوه دا چي په یو کیمیايي ماده سره دبغت ورکول سي، ② خرمن په خاوره کي پټه کړل سي او تر هغه وخته پرېښوول سي چي بدبویي او رطوبت یې ختم سي، ③ خرمن لمر ته واچول سي چي دهغه په وجه یې بدبویي او رطوبت وچ او ختم سي. ④ خرمن د هوا په ذریعه وچه کړل سي. له مذکورو طریقو څخه د هرې طريقي په اختیارولو سره خرمن پاکول کېدای سي.

په دبغت سره د خرمني پاکولو بیان

﴿ ۳۱۴ ﴾ يَظْهَرُ جُلْدُ الْبَيْتَةِ بِالْإِبَاغَةِ الْحَقِيقَةِ پاکيږي خرمن (پوست) د مرزغي (سره سړي حيوان) په حقيقي دبذغت سره (يعني په حقيقي وچولو او پخولو سره) كَالْقَرْظِ لکه د کيکر درختي په تخم (یا بلگونو) سره (وچول او پخول) وَ بِالْحُكْمِيَّةِ او (همدارنگه پاکيږي خرمن د مرزغي) په حکمي دبغت سره كَالشَّرِيبِ وَ الشَّيْبِ لکه په خاوره او چولو (خاوره مېړلو) او لمر ته په ایښوولو سره (وچول او پخول) إِلَّا جُلْدَ الْخَنْزِيرِ وَالْأَدَمِيِّ مګر (نه پاکيږي) خرمن د خنزیر (د نجس لعین کپلو په وجه) او خرمن د انسان (د شرافت په وجه).

لغات: ﴿القرظ﴾ داديو ډول اغزي داري درختي تخم او پانيي (بلگونه) دي چي په هغه سره به پوست او خرمني ته دباغت وړ کول کېدی او ددرختي نوم په عربي کي سَلَمَ دى چي واحديې سَلَمَةٌ دى کوم چي دجوز ددرختي په څېر پڼدي تنې لري، او ځيني شار حينو په اردو کي ددې معنی په "کيکر" سره کړې ده چي په پښتو کي ورته د کيکر درخته وايي، صاحب دمصباح المنير همدارنگه علامه طحطاوي رَجَنَتْ لَه لیکلي دي چي له قَرْظُ څخه دسَلَمَ ددرختي دانې (تخم) مراد دی، نه پانيي (بلگونه). لکه څرنګه چي بعضويې همدا ترجمه کړې ده، ځکه په پاڼو (بلگونه) سره خرمني ته دباغت نه وړ کول کيږي. ﴿ميتته﴾ مرده، مرزګه، يعني مردار سوي (په طبعي مرګ مړ سوي) حيوان، کوم چي له ذبح څخه بغير مړ سي، ﴿تتريب﴾ دتفصيل دباب مصلر دی: پريوشي دپاسه خاوره اچول، خاوره باندي ايښوول، په خاورو لړل، ﴿تشميس﴾ داهم دتفصيل دباب مصلر دی: لمر ته ايښوول چي وچ سي.

تفريح: صورت دمسئلي دادی چي دخنزير او انسان له خرمن څخه بغير بل دهر حيوان خرمن په دباغت وړ کولو سره پاکيږي، دباغت پر دوه قسمه دی چي وضاحت يې مخکي وسو، په دې هر قسم دباغت سره خرمن پاکيږي، تر دباغت وروسته هغه خرمن هر ډول استعمالول جائز دي، مثلاً جامه او پوستين وړ څخه جوړول او اغوستل، لمونځ پکښي کول، سولاغه يا داسي بل څه ځني جوړول او په هغه سره اودس، غسل کول او داسي نور، خو څرنګه چي خنزير ټوله نجس العین حيوان دی او دهغه هيڅ يو جزء هيڅ ډول هم نه سي پاکېدلای، نو ځکه هغه له دې حکم څخه جلا دی، همدارنگه د انسان خرمن هم په دباغت سره نه پاکيږي، ځکه چي هغه اشرف المخلوقات دی.

﴿٢١٥﴾ وَتُطَهَّرُ الذَّكَاءُ الشَّرْعِيَّةُ جِلْدًا غَيْرَ الْبَاطِنِ دُونَ لَحْمِهِ او پاکوي شرعي ذبح (يعني په شرعي توګه حلالول) دهغه حيوان پوست چي غوښه يې نه خوړل کيږي، نه دهغه غوښه (يعني غير مأكول اللحم حيوان لکه چغال، لېوه او داسي نور، په شرعي طريقه ذبح کولو سره صرف دهغه خرمن پاکيږي، غوښه يې نه پاکيږي) عَلَى أَصَحِّ مَا يُقْتَضَى بِهِ دصحيح قول مطابق پر کوم چي فتویٰ وړ کول کيږي.

لغات: ﴿الذكاة﴾ ذبح کول، الذكاة الشرعية: شرعي ذبح، يعني دشرعي طريقې مطابق ذبح کول (حلالول)، نو که مجوسي ذبح کړی وي، يا محرم ښکار کړی وي، يا مکره په ذبح کړی وي، قصداً بسم الله پرې ايښي وي، نو هغه لره دا حکم شامل نه دی، ځکه دا...

تشریح: که یو حیوان په بسم الله سره ذبح کړی سي، برابره ده د هغه حیوان غوښي حلالې وي او که نه وي، نو د بهیدونکي وینې تر وتلو وروسته د هغه شرمڼ پاکه گرځي، خو د غیر ماکول اللحم حیوان غوښه نه حلالېږي، همدا صحیح او مفتی به قول دی، خو خنزیر داسې حیوان دی کوم چې ټوله نجس المین دی چې د هغه میخ جزء هم هیڅ څه نه سي پاکېدلای. (انوار الايضاح)

د مردار خاروي د هډوکو، ورېښتو او داسې نورو حکم

﴿۲۱۶﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ لَا يَنْتَبِئُ فِيهِ الدَّمُ لَا يَنْجِسُ بِالْمَوْتِ او هر هغه شی چې وینه سرایت نه پکښې کوي (هغه) په مرگ سره نه نجس کیږي كَالشَّعْرِ وَالرِّيشِ الْمَجْزُوزِ لکه ورېښتان او پرېکړل سوي بني (شکول سوي بنکي) وَالْقَرْنِ وَالْخَافِرِ او (لکه) بنګر او ښونګري وَالْعَظْمِ مَا لَمْ يَكُنْ بِهِ دَسَمٌ او (لکه) هډوکي تر څو چې پر هغه غوړزګي نه وي.

لفات: ﴿لَا يَسِرُ﴾ د ضرب له بابه د نفی صیغه ده: تلل، تګ کول. ﴿المجوز﴾ د ضرب او نصر له بابه مفعول دی: پرېکړل سوی، ﴿قرن﴾ بنګر، جمع: قُرُون، ﴿خافر﴾ ښونګري، جمع: حوافر، ﴿دَسَمٌ﴾ غوړزګي، واژه. (معجم الوسيط)

تشریح: یعنې د مردار حیوان (غیر ماکول اللحم) د بدن هغه اجزاء او شيان چې وینه سرایت نه پکښې کوي او د ژوند آثار پکښې نه وي، هغوی په مرگ سره نه مردارېږي، بلکې پاک پاتېږي، لکه بنګر، وږښتان، ښونګري، هډوکي په دې شرط چې پر هډوکو د هغه حیوان واژه او غوړزګي نه وي.

د پلو حکم

﴿۲۱۷﴾ وَالْعَصَبُ نَجِسٌ فِي الصَّحِيحِ او پڼه د حیوان نجسه (مرداره) ده.

لفات: ﴿عصب﴾ پله، یعنې د انسان او حیوان په وجود کې هغه سپین، کلک اعصاب او پټې چې د مغوی په ذریعه بدلونه یو د بل سره متصل او تړلي وي، جمع: أَعْصاب.

تشریح: مصنف رحمه الله فرمایي چې (د غیر ماکول اللحم ارباب احیوان) پله نجسه ده، صحیح روایت همدا دی: دلیل یې دای چې په پله کې هم د ژوند آثار وي: ځکه د هغې په پرېکولو سره تکلیف او درد محسوسېږي، لهدا په پله کې "میتة" کېدل متصور سوه، علامه طحطاوي رحمه الله فرمایي چې په مجمع الانهر کې دغه دلیل رد کړی سوی دی، ځکه د پلې په پرېکولو سره چې کوم تکلیف محسوسېږي، هغه خود غوښی سره د اتصال په وجه وي او همداسې تکلیف خود هډوکي په

ماتبدلو سره هم محسوس ښکري، نو بيا د هغه دنجاست هم قائل کېدل پکار دي. حال دا چې د هغه
 میخوک قائل نه دي، معلومه سوه چې مفتی به روایت دادی چې پله پاکه ده، په دې شرط چې پر هغه
 دواړو ګي وغيره آثار نه وي. (محطاي ص: ۹۱، حلبی کبر ص: ۱۵۴)

د مشک حکم

﴿۲۱۸﴾ وَ نَافِجَةُ الْبُسْكِ طَاهِرَةٌ كَالْبُسْكِ اَوْ دَمَشْكَو كُثُورُهُ (نافه) د مشکو په څېر پاکه ده وَ
 أَكْلُهُ حَلَالٌ اَوْ خَوْرُلُ يَبِي حَلَالٌ (روا) دي.

لغات: ﴿نافجة﴾ د مشکو کثوره، د مشکو غوټه یعنې د هوسۍ په نس کې هغه کثوره (خلته) چې
 مشک پکښې جوړېږي او پکښې خوندي وي چې په پښتو کې ورته نافه وایي، ﴿مُشْكٌ﴾ مشک، هغه
 خوشبویه تور رنگه ماده ده کوم چې د هوسۍ په نامه (نو) کې جوړېږي. او په ډېر گران قیمت سره پلورل
 کیږي. مشک د هوسۍ له ونې څخه جوړېږي په دې توګه چې د هوسۍ له بدن څخه په دې کثوره (نافه) کې ونه
 جمع کیږي او آخر کلکه او وچه سي نو مشک تیار سي، او مشک تر ټولو داغلی درجې خوشبوی ده.

تشریح: فرمایي چې مشک پاک دي، همدارنگه په کومه کثوره کې چې مشک موجود وي یعنې
 نافه، هغه هم پاکه ده او د مشک خورل هم حلال دي (پاته سوه دا خبره چې مشک خو په اصل کې ونه ده او
 ونه ناپاکه ده، نو دې جواب دادی چې کله ذات او ماهیت بدل سي، نو احکام هم بدلیږي)؛ دلته یې د مشکو
 صراحت ځکه وکړی چې بعضي شيان داسې وي چې هغوی خو پاک وي، لېکن خورل یې روانه وي،
 لکه خاوره چې هغه پاکه ده، لېکن خورل یې روانه دي؛ نو ځکه فرمایي چې مشک هم پاک دي او د
 هغه خورل هم روا دي.

﴿۲۱۹﴾ وَالزَّيْتَادُ طَاهِرٌ اَوْ زَبَادُ خُوشْبُوبِي (هم) پاکه ده تَصَاخُ صَلَوَةٌ مُتَطَيَّبٌ بِهِ (نو) صحیح
 کیږي لمونځ د هغه کس چې دا خوشبوی لګولې وي.

لغات: ﴿زباد﴾ په تشریح کې به یې وضاحت وسي، ﴿مُتَطَيَّبٌ﴾ د تَغْفُلْ له بابې د فاعل صیغه ده: (په
 یو خوشبوي سره) د ځان خوشبواره کونکی، د خوشبوي استعمالونکی.

تشریح: له زباد څخه مراد یو قسم خوشبویه غوره ماده ده کوم چې د ځنگلي پیښي غوندي حیوان
 له بدن څخه راوځي او د هغه تر لکۍ لاندې په یو خلته کې جمع کیږي (لکه مشک چې د هوسۍ په نر
 کې دننه په یو خلته انځه کې جوړېږي او جمع کیږي)، زباد ډېره خوشبویه ماده ده او د عطر و په توګه
 استعمالول کیږي (او زباد همدغه حیوان ته هم ویل کیږي) (ایضاح الاصباح، معجم الوسیط)، نو فرمایي چې
 دغه خوشبوي هم پاکه ده، لهذا که چا زباد خوشبوي لګولې وي، نو د هغه لمونځ صحیح دی.

کتاب الصلاة

(دا) کتاب د لمانځه (د احکامو په بیان کې) دی

تشریح: څرنګه چې لمونځ د ټولو عبادتونو بنیاد او د ټولو طاعتونو اصل دی، نو ځکه کتاب الصلاة پر ټولو مشروعاتو مخکې کړی سو او څرنګه چې طهارت د لمانځه لپاره شرط دی او شرط دیو شي پر شي مخکې وي، نو ځکه کتاب الطهارة پر کتاب الصلاة مخکې کړی سو.

د صلاة لغوي معنی: صلاة په لغت کې دعاء ته ویل کیږي، لکه څرنګه چې په قرآن کې دي: ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ (سورة التوبة: ۱۱۰۳)، (ای نبي! (ﷺ) ته د دې خلکو لپاره دعا کوه! یقیناً ستا دعاء د دوی لپاره د اطمینان او سکون لامل دی)، همدارنګه نبي کریم (ﷺ) تر ډېډې خوړلویا تر روژه مات وروسته دا دعا کړې ده: "أَكَلْتُ طَعَامَكُمْ أَتَبَرَّأُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ... الخ" (یعني نېکو خلکو ستاسي ډېډی و خوړه او ملائکو ستاسو لپاره دعا وکړه)، له دې څخه هم معلومیږي چې د صلاة لغوي معنی "دعاء" ده.

د صلاة اصطلاحي معنی: "عبارة عن أركان مخصوصة وأذکار معلومة بشرائط محصورة بصفات معينة"، (یعني د شرطونو درعايت کولو سره پر متعینو صفتونو اکیفیتونو ادمعلومو اذکارو او ځانګړو اړکانو پر ځای کولو ته لمونځ ویل کیږي).

د لمانځه فرضیت: لمونځ په کتاب الله، درسول الله په سنت او اجماع ټولو سره ثابت دی. لکه څرنګه چې په قرآن کریم کې راځي: ﴿وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ﴾ (سورة البقرة: ۱۴۳)، او په بل ځای کې راځي: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ (سورة البقرة: ۱۲۳۸)، او له دې څخه بغیر نور هم په ډېرو ځایو کې د لمانځه فرضیت او ارزښت څرګند سوی دی، په حدیث شریف کې هم په ډېر ټینګار سره د لمونځ کولو او د لمونځ د فرضیت حکم سوی دی، لکه څرنګه چې حدیث دی: "إن الله تعان فرض على كل مسلم ومسلمة لکل يوم وليلة خمس صلوات".

او د لمانځه د اهمیت په اړه د نبي کریم (ﷺ) دا فرمان د یادوني وړ دی: "الصلاة عباد الدين، فمن

أتاهما أقام الدين ومن هدمها هدم الدين".

او په اجماع سره د لمانځه ثبوت په دې توګه دی چې د نبي کريم ﷺ له زمانې څخه واخله تر نن پورې ټوله امت د لمانځه په فرضیت او د هغه په مشروعیت باندې متفق دي. (عنايه ج: ۱، ص: ۲۱۸ - ۲۱۹)

د فرضیت شرائط

﴿۲۳۰﴾ يُسْتَرَطُّ لِقَرَضِ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ د لمانځه لپاره درې شيان شرط دي الْإِسْلَامُ (۱)

اسلام (مسلمان کېدل) وَالْبُلُوغُ (۲) او بلوغ (بالغ کېدل)، وَالْعَقْلُ (۳) او عقل (عاقل کېدل) وَتَوْمَرُ

بِهَا الْإِزْوَالُ دِلْسَبْعِ سِنِينَ او کوچنيانو ته به د لمانځه امر (حکم) کول کېږي د اوو کالو په عمر

کي وَتُضَرَّبُ عَلَيْهَا الْعَشِيرُ او وهل کېږي به پر (پربښوولو) د لمانځه د لږ کولو په عمر کي پيښې

لَا بِخَشَبَةٍ (وهل کېږي به) په لاس سره، نه په لرګي سره.

تشرېح: د لمانځه د فرض کېدو لپاره درې شيان شرط دي، يعنې لمونځ صرف پر هغه کس فرض کېږي چې په هغه کي مذکوره درې شيان موجود وي. لهذا که په چا کي له دغو درېو يوشم موجود نه وي، نو پر هغه لمونځ فرض نه دی: ① مسلمان کېدل، لهذا که څوک کافر وي، نو لمونځ باندې فرض نه دی. ② بالغ کېدل، لهذا پر نابالغه کس لمونځ فرض نه دی. ③ عاقل کېدل، نو پر مجنون (بېوني) لمونځ فرض نه دی. او دلته له فرض څخه مراد فرض عين دی.

و تومريها إلخ: کله چې هلک يا نجلی د اوو کالو سي (يعنې اتم کال يې شروع سي)، نو د هغوی په سر پرست (ولي) باندې واجب دي چې د لمانځه حکم ورته وکړي او لمونځ ور زده وکړي او کله چې د لسو کالو سي (يعنې يوولسم کال يې شروع سي)، نو اوس که لمونځ پرېږدي، نو سر پرست دي هغوی د لمانځه په پربښوولو باندې وهي، خو په وهلو کي دي د حلودو خيال ساتي: يو دا چې په لاس سره دي يې وهي، نه په لرګي سره؛ ځکه دا صرف تشبیه ده، سزا نه ده، حال دا چې لرګي او داسي نور په سزا ور کولو کي استعمالول کېږي، دويم دا چې له درېو ضررونو څخه به زائد نه وي او ضرب به هم متوسط وي، او دا ضرب هم واجب دی. (مطحاوي)

استاذ ته هدايت: داستاذ او معلم لپاره هم دغه حکم دی چې د تعليم په سلسله کي دبچي په وهلو کي له حد څخه تجاوز کول پکار نه دي، کنې په حديث کي دي: چې الله تعالیٰ به (په آخرت کي) په هغه سره وبچي ته قصاص ورکوي (يا په بله رساد بچي کلت به ځني اخلي).

او بچي ته د شريعت د ټولو حکمونو يعني د نېکو کارو د کولو او له بدو کارو څخه د بچ کېدو تعليم له همدې عمر څخه ور کول پکار دي؛ او دا په دې وجه چې بچي په هغوی عادت سي او په هغه

افعالو سره متخلقی سي، او په دې وجه نه چي دغه افعال پر هغه فرض دي، خو روژه دي هغه وخت په نیول کيږي کله چي په بهي کي دروژو نیولو قوت راسي. (شفا، ۱۷۰ و ا ح)

د لمانځه د وجوب اسباب

﴿ ۲۲۱ ﴾ وَ أَشْبَابُهَا أَوْ قَاتُهَا او د لمانځه (د واجېدلو) اسباب د لمانځه خپل وختونه دي (يعني چي د لمانځه وخت داخل سي، نو لمونځ هم واجيږي. په اصل کي خو لمونځ د الله په حکم سره واجيږي. لېکن انسان د الله حکم نه سي اورېلی. نو ځکه وخت د هغه سبب وگرځول سو. چي کله وخت راسي نو گواکي د الله حکم راغلی) وَ تَجِبُ بِأَوَّلِ الْوَقْتِ وَ جُوبًا مُوسَعًا او واجيږي په اول وخت کي په داسي وجوب سره چي (د وخت تر آخره پوري) گنجایش (رست) ورکول سوی دی (يعني لمونځ خود وخت په شروع کي واجيږي. لېکن د دې گنجایش ته چي په خپل وخت کي يې د وخت تر آخره هسي په يو وخت کي اداء کړي).

تشرېح: د لمانځه د واجېدلو سبب د لمانځه خپل وخت دی، يعني کله چي د لمانځه وخت داخل سي. نو هاغه وخت هغه لمونځ پر مکلف واجيږي، نه تر هغه مخکي.

و تجب: کله چي د لمانځه د واجېدلو سبب وخت دی، نو ځکه کله چي هم د لمانځه وخت داخل سي. پر مکلف د وخت د شروع په حصه کي لمونځ اداء کول واجيږي. لېکن که دی د وخت په اوله حصه کي لمونځ نه وکړي. په مينځ يا په آخره حصه کي يې وکړي، نو په دې سره هم وجوب اداء کيږي او دې ته قضاء نه ويل کيږي؛ ځکه دا داسي وجوب دی چي د وخت تر آخره پوري اداء کولو وسعت او گنجایش ورکول سوی دی.

د سهار د لمانځه وخت

﴿ ۲۲۲ ﴾ وَالْأَوْقَاتُ خَمْسَةٌ او (د لمانځه) وختونه پنځه دي وَ قَتُّ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ الصَّادِقِ (۱) د سهار وخت (او هغه شروع کيږي) د صبح صادق له راختلو څخه (يا بله وينا د سهار له سپېدو اېښودا څخه) إِلَى قُبَيْلِ طُلُوعِ الشَّمْسِ د لمر راختلو څخه تر لږ مخکي پوري.

لغات: ﴿قُبَيْل﴾ د قَبْل تصغير دی: لږ مخکي (څه مخکي)، مثلاً: جاء فلان قبيل القصر: فلانکی کس د مازيگر تر لمانځه لږ گړی مخکي راغلی.

تشرېح: د شپې په آخر کي (سهار ته نژدې) د مشرق پر طرف د آسمان په څنډو کي په اوږدو څه سپينوالی ښکاره سي. همدا صبح کاذب (سپېره کهېڅ) دی، بيا څه گړی وروسته د آسمان په څنډو کي په پلنوالي سره دغه سپينوالی وغوړيږي (زیت سي)، همدا صبح صادق (رون کهېڅ) دی کوم چي

خه په تېزي سره غوړېږي چي خه گړی وروسته رها سي. نو له کوم وخت څخه چي دا پلن سپینوالی ولیدل سي. له هماغه وخت څخه دسهار دلمانځه وخت شروع کیږي او دلر راختلو تر وخته پوري باقي پاتېږي.

مصنف رحمه الله دسهار دلمانځه وخت تر ټولو ځکه مخکي بیان کړی دی چي دسهار وخت په ابتداء او انتهاء کي هیڅ اختلاف نسته. همدارنگه په دنیا کي حضرت آدام عليه السلام اول دسهار لمونځ کړی وو. همدارنگه دورځي په لمنځونو کي اول دسهار لمونځ شروع کیږي. (البحر الرائق فتح الهدایه)

د ماپنبین د لمانځه وخت

﴿۲۲۲﴾ وَوَقْتُ الظُّهْرِ مِنْ زَوَالِ الشَّمْسِ (۲) او دماپنبین وخت (شروع کیږي) دلر د

زاتلېدلو (تر سړاوبتلو) څخه إِلَى أَنْ يَصِيرَ ظِلُّ كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَهُ أَوْ مِثْلَةُ سَوْىٍ فِى السَّوَاءِ تر دې چي دهر شي سایه دوچنده یا یو چنده سي ماسوا (دشي) له اصلي سایې څخه (په به

ترجمه: ماسوا د استواء دوخت له سایې څخه) وَاخْتَارَ الثَّانِي الطَّحَاوِي او دویم قول (یعني چي تر یو

چنده ایوه مثل اپوري دماپنبین وخت پاتېږي) امام طحاوي رحمه الله اختیار کړی دی وَهُوَ قَوْلُ

الصَّاحِبَيْنِ او همداد صاحبینو رحمه الله قول دی.

تفصیل: په دې عبارت کي دماپنبین داول او آخري وخت په هکله بحث سوی دی. دماپنبین په اول وخت کي خودائمه وواتفاق دی، چي زموږ ددرو امامانو (امام صاحب او صاحبینو رحمه الله) په نېزد ماپنبین اول وخت بالاتفاق تر زوال وروسته شروع کیږي. ځکه چي حضرت جبرئیل عليه السلام اول هم په دغه وخت کي نبي صلی الله علیه و آله ته دماپنبین لمونځ په جماعت ورکړی وو.

لېکن دماپنبین دآخري وخت په باره کي داحنافو تر مینځ اختلاف دی. له امام صاحب رحمه الله څخه په ټولو روایاتو کي معتبر او مستند روایت دای چي کله له اصلي سایې (سپوري) څخه بغیر دهر شي سایه دوچنده سي. نو په دغه وخت کي دماپنبین وخت ختمیږي او دماز بگر وخت شروع کیږي. دصاحبینو رحمه الله په نېز چي کله له اصلي سایې څخه بغیر دهر شي سایه یو چنده سي. نو بیا دماپنبین وخت ختمیږي او دماز بگر وخت شروع کیږي.

د اصلي سایې (ظل الاستواء) د پېژندګلوی طريقه

د زوال پر مهال يعني د غرمې په وخت کي چي کله لمر په رک سر باندې ودرېږي (دې وخت ته استواء وخت وايي). په دغه وخت کي چي د شیانو کومه سایه وي، دغه سایې ته ظل الاستواء يا اصلي سایه وايي، صاحب د عنايې رحمه الله ددې د پېژندګلوی په باره کي د محمد بن شجاع رحمه الله قول بيان کړی دی: چي په هواره او برابره ځمکه کي دي (د غرمې پر مهال) يو لرګی ودرول سي يعني په داسي هوار ځای کي چي په هغه کي لږ انداز هم لاندې يا پورته ځای نه وي، اوس چي تر کومه ځايه د دغه لرګي سایه رسيږي، پر هغه ځای دي نښه ولګول سي، نو تر څو چي د لرګي سایه له هغه نښي څخه را کميږي، نو دغه له زوال څخه مخکي وخت دی، لېکن څرنگه چي سایه ودرېږي او په هغه کي هيڅ کمي او اضافه نه راځي، نو بس دغه سایه ظل الاستواء (فني الزوال) يعني اصلي سایه ده (او همدغه ټيک د زوال وخت دی)، عربي عبارت يې داسي دی: أَصَحُّ مَا قِيلَ فِي مَعْرِفَةِ الزَّوَالِ قَوْلُ مُحَمَّدِ بْنِ شُعَابٍ أَنَّهُ يُغَرِّزُ خَشَبَةً فِي مَكَانٍ مُسْتَوٍ وَيُجْعَلُ عَلَى مَبْدَأِ الظِّلِّ مِنْهُ عَلَامَةٌ، فَإِذَا دَامَ الظِّلُّ يُنْقُصُ مِنَ الْخَطِّ فَهُوَ قَبْلَ الزَّوَالِ، فَإِذَا وَقَفَ لَا يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ فَهُوَ سَاعَةُ الزَّوَالِ الَّتِي هِيَ عِبَارَةٌ عَنْ نَيِّْ الزَّوَالِ. (عنايه ج: ۱، ص: ۲۲۱)

مثلا هغه درول سوی لرګی يوه لوېشت وو او ټيک د زوال په وخت کي (يعني کله چي لمر په رک سر باندې ودرېږي، په دې وخت کي) د هغه سایه دوې ګوته سوه، نو دغه دوې ګوتي اصلي سایه يعني ظل الاستواء دی، او کله چي ددې لرګي سایه يوه لوېشت او څلور ګوتي سوه، نو دغه يو مثل (يو چنډي) ده او کله چي دوې لوېشتي او څلور ګوتي سوه نو دا مثيلن (دو چنډي) سوه.

فايده: دا تفصيل محض د طالبانو د افادې لپاره لېکل سوی دی، کنې نن سبا کوم چي هر طرف ته د ګريبانو، جتريانو او نقشو بازار ګرم دی او هر ځای د فن ماهرين او معتبر مفتيان سته، نو د هغوی مطابق په عمل کولو کي سهولت او آساني ده.

په هرېستان کي د مازيګر لمونځ له دو چنډي (مکينو) څخه مخکي کول

مسئله: دامام صاحب رحمه الله په نېز د راجح قول مطابق تر دو چنډي پوري د ماپښين وخت پاتېږي او تر هغه وروسته د مازيګر وخت شروع کيږي (لکه اوس چي ذکر سوه)، لهذا تر دو چنډي مخکي د مازيګر لمونځ جائز نه دی، پر همدې د احنافو فتوی ده او پر همدې دلته عمل کيږي. او پاته سو د صاحبينو او امام طحاوي او د ائمه ثلاثه وو رحمه الله په نېز د ماپښين وخت تر يو چنډي پوري باقي پاتېږي او تر هغه وروسته د مازيګر وخت شروع کيږي او د مازيګر د وخت شروع کېدو

لپاره د دوچندی پوره کېدلو ته د انتظار کولو ضرورت نسته، او همدا د امام صاحب رحمه الله په روایت دی، خو پر دې د احنافو فتویٰ نه ده.

لنډه دا چې د احنافو اصل مسلک خو همدا دی چې له دوچندی څخه مخکې د مازیگر لمونځ جائز نه دی، خو په عربستان کې په مسجد حرام او مسجد نبوي او په نورو ټولو مسجدونو کې د مازیگر لمونځ تر یوچندی وروسته سمدستي کول کېږي، هلته دوچندی ته انتظار کول مشکل دي. که چیرې حنفي مذهبه خلک خپل وخت ته انتظار کوي، نو هلته هیڅکله په جماعت سره لمونځ نه سي کولای، لهندا د صاحبینو او نورو په قول باندي په عمل کولو سره په عربستان کې تر یوچندی وروسته د اهل عربستان سره یوځای په جماعت لمونځ کول صحیح دي. او د جماعت له فضیلت څخه محرومېدل مناسب دي. بعضو اهل فتاویٰ همدې خبرې ته ترجیح ورکړې ده. (ایضاح المسالك ص: ۱۷۲، بحواله انوار الايضاح)

د مازیگر د لمانځه وخت

﴿۲۲۲﴾ وَوَقْتُ الْعَصْرِ مِنْ ابْتِدَاءِ الزَّيَادَةِ عَلَى الْبِشْلِ أَوْ الْبِشْلَيْنِ (۳) او د مازیگر وخت (شروع کېږي) پر یو چنده یا دوچنده د (سایې) زیاتېدلو له شروع څخه (یعني مازیگر هغه وخت شروع کېږي کله چې سایه تر یوه چنده یا دوو چنده امله اختلاف النعمین ازیاته سي) إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ تر لمر لوېدو پوري.

تشریح: د مازیگر وخت د ماپښین د وخت تر ختمېدلو وروسته شروع کېږي، هغه که د ماپښین وخت پر دوچندی ختم سي لکه د امام ابو حنیفه رحمه الله په نظر، او که پر یوچندی ختم سي لکه د صاحبینو رحمه الله په نظر، او د مازیگر وخت د لمر پر لوېدو ختمیږي، لېکن کله چې د لمر رنګ بدل سي او سور غونډي سي، نو په دې وخت کې د مازیگر لمونځ کول مکروه دي. لهندا تر لمر ژړېدو مخکې لا د مازیگر لمونځ کول پکار دي، خو بیا هم که تر لمر ژړېدو وروسته او تر لمر لوېدو مخکې لمونځ وکړي سي، نو لمونځ اداء دی، قضاء نه دی، ځکه اوس هم وخت پاته دی.

د ماښام د لمانځه وخت

﴿۲۲۵﴾ وَالْمَغْرِبُ مِنْهُ (۴) او د ماښام وخت له لمر لوېدو څخه (شروع کېږي) إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ د شفق احمر تر لوېدو (غائبېدو) پوري عَلَى الْفُتُقِ به پر هغه قول چې په هغه باندي فتویٰ ورکول سوې ده (دفتی به قول مطبق)

لغات: منه: د "د" ضمير "غروب الشمس" ته راجع دی، ﴿الشَّفَقُ﴾ تر لمر لوېدلو وروسته د آسمان پر څنډو غوړېدلې سورڅي (سوروالی)، شفق پر دوه قسمه دی: شفق احمر، شفق ابيض. ① شفق احمر هغه سوروالی دی کوم چي تر لمر لوېدو وروسته دمغرب پر طرف د آسمان په څنډو کي راسي، ② شفق ابيض هغه سپینوالی کوم چي تر شفق احمر وروسته د آسمان په څنډو کي راسي. په بله وينا: تر لمر لوېدو وروسته اول د آسمان په څنډو کي سورڅي راځي، بيا سپينه رڼا غوړېږي، چي هغه ته بياض مستطير وايي، تر دې وروسته سپينه اوږده رڼا ښکاره کيږي چي هغه ته بياض مستطيل وايي او تر دې وروسته بيا د آسمان پر څنډو مکمل تياره وغوړېږي، دامام صاحب رَجَعَهُ الله په نېز تر سورڅي وروسته چي کوم بياض مستطير راځي، تر هغه پوري د ماښام وخت دی، ځکه چي په سهار کي هم بياض مستطير د سهار وخت دی، نو په ماښام کي به هم د بياض مستطير د ماښام وخت وي، ځکه چي دواړه يو ډول دي.

تشریح: کله چي لمر ولوېږي، نو د ماښام د لمانځه وخت شروع کيږي او د شفق تر غائبېدو پوري پاتېږي، د شفق په تعيين کي د علماؤ اختلاف دی، د صاحبينو رَجَعْنَاهُ په نېز له شفق څخه مراد شفق احمر دی يعني د شفق احمر پر غائبېدلو د ماښام وخت ختميږي (يعني تر لمر لوېدو وروسته تقريبا درې پلوه، تر دې وخته پوري د ماښام وخت پاتېږي)، او دامام صاحب رَجَعَهُ الله په نېز له شفق څخه مراد شفق ابيض دی (يعني تر لمر لوېدو وروسته تقريبا پلوه پلوه بېسته اپو بلايو ساعت)، مصنف رَجَعْنَاهُ د صاحبينو رَجَعْنَاهُ قول ته مفتی به ويلي دي، لېکن صاحب صاحب د فتح القدیر او صاحب د بحر الرائق او علامه طحطاوي رَجَعْنَاهُ دامام صاحب رَجَعَهُ الله قول مفتی به او راجع گرځولی دی او په آخر کي علامه طحطاوي رَجَعَهُ الله فرمايلي دي: "ولا يلتفت إلى جعل بعض المشائخ الفتوى على قول الصحابين"، (طحطاوي ص: ۹۵)

د ماخوستن د لمانځه وخت

﴿الرَّائِبُ وَالْعِشَاءُ وَالْوُشْرُ مِنْهُ﴾ (۵) او د ماخوستن او وترو وخت د شفق له لوېدو څخه (شروع کيږي) إِلَى الْفُجْرِ تر سهار (صبح صادق) پوري.

لغات: منه: د دې ضمير "شفق" ته راجع دی، أي من غروب الشفق على الاختلاف الذي تقدم. **تشریح:** يعني د شفق له غائبېدو څخه د ماخوستن وخت شروع کيږي او تر صبح صادق (رونه کونک) پوري پاتېږي.

د وترو د لمانځه وخت

﴿۲۲۷﴾ وَلَا يَقْدُمُ الْوُتْرُ عَلَى الْعِشَاءِ او نه سي مخکي کول کېدای و تر د ماخوستن پر لمانځه لِلتَّيْبِ اللَّازِمِ دهغه ترتيب په وجه کوم چي لازم دی (يعني دوی په مينځ کي د ترتيب لازمېدلو په وجه).

تشرېح: د وترو اول وخت د صاحبينو رَجْعَتُهُ انه په نېز د ماخوستن تر لمانځه وروسته دی او آخري وخت يې تر صبح صادق (طلوع فجر) پوري دی او د امام صاحب رَجْعَتُهُ انه په نېز د ماخوستن د لمانځه او د وترو وخت يو دی، لېکن د ترتيب واجبهېدلو په وجه و تر د ماخوستن تر لمانځه مخکي کول صحيح نه دي، لېکن که څوک سهواً و تر مخکي اداء کړي او د ماخوستن لمونځ تر هغه وروسته اداء کړي، نو هيڅ حرج نسته او د ماخوستن لمونځ راگرځول ضروري نه دي. خو و تر دي راوگرځوي، ناد صاحبينو رَجْعَتُهُ انه مسلک دی، لېکن د امام صاحب رَجْعَتُهُ انه په نېز اعاده نسته. (انوار الايضاح)

﴿۲۲۸﴾ وَمَنْ لَّمْ يَجِدْ وَقْتَهُمَا او څوک چي د دې دواړو (ماخوستن او وترو) وخت نه وموندي لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ نو دا دواړه پر هغه نه واجبيږي.

تشرېح: مسئله داده که څوک په داسي ملک او علاقه کي اوسيږي چي هلته د ماښام تر وخت وروسته د ماخوستن او وترو وخت نه راځي يعني د شفق تر غائبېدو مخکي سمدستي د سهار وخت راځي. مثلاً په "بلغار" ښار او ديوپ د "فَنَلَنَدَا" (finlad) ښار ليند اهيواد په شمال کي همدا سي کيږي چي د کوچنيو شپو په ورځو يعني په گرمۍ کي ورځ ۲۳ ساعته (۲۳ گيټي) وي او صرف د يوه ساعت (يوې گيټي) لپاره لمر لوږي، نو هلته په دې ورځو کي د شفق تر غائبېدو مخکي لا سهار شروع کيږي: له نېد د ماخوستن او د وترو وخت نه راځي (يا مثلاً د بعضې ملکو په بعضي علائقو کي څو ورځي لمر نه لوږي). نو اوس پر هغو د ماخوستن او وترو لمونځ واجبيږي. که نه؟ په دې باره کي د علماؤ اختلاف دی. بعضي فرمايي چي پر هغو دا دواړه لمونځونه نه واجبيږي: ځکه د لمانځه د فرضيت سبب دهغه خپل وخت دی او کله چي يې وخت راغلی نه دی. نو واجبيږي هم نه. مصنف رَجْعَتُهُ انه همداغه قول اختيار کړی دی (او ډېرو فقهالو همداغه قول راجح څرځولی دی). بعضي حضرات فرمايي چي دواړه لمونځونه دي کوي (علامه شفي او صاحب د فتح القدیر همدا قول اختيار کړی دی او همداقتي به دی). نو دې قول مطابق هلته د وخت معلومولو لپاره دوي طريقي دي:

①... په عامو ورځو کې چې څومره وخت تر لمر لوېدو وروسته هلته د ماخوستن وخت شروع کېږي، تر هغومره وخت وروسته دې دواړه لمونځونه کوي، مثلاً په عامو ورځو کې تر لمر لوېدو یو نیم ساعت وروسته د ماخوستن وخت شروع کېدی، نو په دغه ورځو کې دې هم تر لمر لوېدو وروسته د ماخوستن او وترو لمونځ کوي، که څه هم سهار سوی وي.

②... یا هغه ځای ته په نژدې ښار او هیواد کې چې کله د ماخوستن وخت داخلېږي، پر هغه دې قیاس کوي او د لمونځونه دې کوي.

د دواړو قولونو تصحیح ثابته ده. احتیاط په همدې کې دی چې د ماخوستن او وترو لمونځ د سهار تر لمانځه مخکې وکړي. (شفاء الارواح بټنیر)

چیرې چې شپږ میاشتي ورځ او شپږ میاشتي شپه وي، هلته څه حکم دی؟

مسئله: چیرې چې ورځ او شپه شپږ، شپږ میاشتي اوږدېږي، هلته دې په اندازه لگولو سره ټوله لمونځونه کول کېږي، یعنې په څلور ورشت ساعته کې دې پنځه لمونځونه د مروجه فرق مطابق پوره کول کېږي. (در مختار ج: ۲، ص: ۱۸، کتاب المسائل ص: ۲۲۲)

د دوو فرضونو د جمع کولو حکم

﴿۲۲۹﴾ وَلَا يُجِبُكُمْ بَيْنَ فَرَضَيْنِ فَيَ وَقْتُ بَعْذٍ اَوْ نَهْ بِجَمْعِ كَوِي دوه فرضي لمونځونه په

یوه وخت کې د یو عذر په وجه إِلَّا فَيَ عَرَفَ لِحَاجَةٍ مګر په عرفات کې د حاجي لپاره (د جامع

جائزه) بِشَرَطِ الْإِمَامِ الْأَعْظَمِ وَالْإِحْرَامِ د لوی امام او احرام په شرط سره (یعنې په دې شرط چې د

حج لپاره امام به موجود وي او جمع کونکي به محرم وي احرام به یې تر لوی ا) فَيُجِبُكُمْ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ

جَمَاعَتٍ تَقْدِيمِ نو جمع کوي به د ما پښین لمونځ او د ما زیګر لمونځ د جمع تقدیم په توګه (چې د

ما زیګر لمونځ به له خپل وخت څخه را مخکې کوي اراخته کوي او د ما پښین د لمانځه سره به یې د ما پښین په وخت کې اداء کوي، نو دې جمع ته "جمع تقدیم" ځکه وایي چې په دې کې د ما زیګر لمونځ له خپل وخت څخه مخکې استغنی ا کول کېږي).

تشریح: د هېڅ عذر په وجه هم دوه فرضي لمونځونه په یوه وخت کې جمع کول (یو ځای اداء کول)

جائزه نه دي، نو بېله عذر خو بیخي جائزه نه دي، مثلاً که د مرض یا سفر په سبب د ما پښین په وخت کې د ما پښین تر لمونځ کولو وروسته د ما زیګر لمونځ هم وکړي، نو نه صحیح کېږي؛ ځکه د

مازنگر لمونځ تر وخت مخکي اداء کرل سو، او دې ته جمع حقیقي وايي. او بل جمع صوري ده. هغه داده چي د یو عذر مثلاً د سفر یا مرض په وجه د ما پښین لمونځ د وخت په آخر کي وکړي او د مازنگر لمونځ د وخت په اول کي وکړي. نو په دې کي څه حرج نسته؛ ځکه چي دواړه لمونځه په خپل وخت کي اداء کرل سوه. (فتا، ۱۷۰۷ ج)

۱۸ في عرفه إلخ: لېکن د عرفات او مزدلفه حکم له پورتنی حکم څخه جلا دی. په عرفات کي د ما پښین او مازنگر د لماتځه حکم دای چي د مازنگر لمونځ دي د ما پښین په وخت کي د ما پښین د لماتځه سره یو ځای اداء کرل سي. او دغه جمع ته جمع تقدیم وايي. دامام صاحب رحمه الله په نیز جمع تقدیم په دریو شرطونو سره جائز ده ① یو دا چي امام یا د هغه نائب به وي (یعني کوم چي د حج لیر لوام وي. د هغه شاته به لمونځ کوي کوم ته چي مصنف رحمه الله امام اعظم ويلي دي. لهدا که څوک په خیمه خیمه کي لمونځ کوي. نو جمع بین الصلّاتین نه سي کولای). ② دریم دا چي دواړه لمونځونه به د احرام په حالت کي وي او حاجي به وي. ③ درېیم دا چي د عرفات میدان او د عرفات ورځ به وي (لهذا له عرفات څخه باندې جمع بین الصلّاتین نه سي کولای). له دغه دریو شرطونو څخه که یو شرط هم موجود نه سي. نو جمع تقدیم نه جائز کیږي، د صاحبینو رحمه الله په نیز صرف احرام شرط دی. صاحب د درمختار د صاحبینو رحمه الله مذهب ته راجع ويلي دي، لېکن علامه شامي رحمه الله فرمایي چي دا به یې د دلیل په اعتبار سره راجع ورته ويلي وي. کنې په متونو وغیره کي دامام صاحب رحمه الله مذهب راجع ګرځول سوی دی. (انوار الايضاح. ثمره النجاح)

جمع تاخیر

۲۳۰ هـ وَجِبَتْهُنَّ بَيْنَ السَّغَرِ وَالْعِشَاءِ بِمُؤَدِّلَةٍ او جمع کوي به د ماښام او ماخوستن لمونځ په مزدلفه کي (او دې ته جمع تاخیر وايي. ځکه په دې کي د ماښام لمونځ له خپل وخت څخه وروست (مؤخر) کول کیږي او د ماخوستن په وخت کي د ماخوستن د لماتځه سره اداء کول کیږي) وَلَمْ يَجُزِ السَّغَرِ لِمَنْ طَرِيقُ مُؤَدِّلَةٍ او جائز نه دی د ماښام لمونځ د مزدلفې په لاره کي.

تشریح: د عرفات په ورځ د حاجیانو لپاره د ماښام او ماخوستن د لماتځه وخت مزدلفې ته له رسېدلو څخه وروست دی یعني کله چي حاجیان مزدلفې ته ورسېږي. نو ځکه په عرفات یا د مزدلفې په لاره کي د ماښام لمونځ کول جائز نه دي. که څه هم د ماښام وخت وځي. او په مزدلفه کي به د ماښام لمونځ او د ماخوستن لمونځ د ماخوستن په وخت کي په یوه اذان او او یوه اقامت سره اداء کوي او دله دامام

یا نائب شرط نسته، لهندا که څوک د مزدلفې په لاره کې یا په عرفات کې د ماښام لمونځ وکړي، نو د هغه لمونځ نه صحیح کیږي (نور تفصیل به په کتاب الحج کې بیان سي). (انوار الايضاح، شفا، الارواح)

د سهار د لمانځه مستحب وخت

﴿۲۲۱﴾ وَيَسْتَحِبُّ الْإِسْفَارُ بِالْفَجْرِ لِلرَّجَالِ او مستحب دي د سهار لمونځ په رڼا کې کول د خلکو لپاره (يعني په داسې وخت کې د سهار لمونځ کول چې تاریکه لیرې سي او رڼا ښه وغوړېږي).

لغات: ﴿إِسْفَار﴾ د افعال د باب مصدر دی: ښه روښانه کېدل، (رڼا کېدل) روښانه کول (رڼا کول)
تشریح: د لمانځه د اصل وختونو له بیان څخه وروسته اوس له دې ځایه مستحب وختونه بیانوي. د خلکو لپاره مستحب دي چې د سهار لمونځ داسې وخت شروع کړي چې رڼا ښه وغوړېږي او تر لمر راختلو دومره مخکې لمونځ اداء کړل سي چې که بالفرض بیا د لمونځ راځرځولو ته ضرورت پېښ سي، نو چې دومره وخت لا پاته وي چې بیا اودس هم وکړل سي او لمونځ د سنت قرائت مطابق هم اداء کړل سي (همدا د إسفار مطلب دی اعنایه)، لهندا تر لمر راختلو کم از کم ۳۰ دقیقې مخکې دي د سهار لمونځ اداء کړل سي. او د ښځو لپاره همېشه د سهار لمونځ په اول وخت کې کول مستحب دي. او په نورو لمونځونو کې غوره داده چې د خلکو د جماعت انتظار وکړي، کله چې د خلکو جماعت وسي. بیا دي لمونځ وکړي. (شفا، الارواح)

د روژې په میاشت (رمضان) کې د سهار لمونځ وختي کول

مسئله: د روژې په میاشت کې د سهار لمونځ تر پېشلمې څخه وخت وروسته سمدستي اداء کول افضل دي؛ ځکه د روژې په میاشت کې خلک د پېشلمې لپاره وختي اپورته کیږي، نو که تر إسفاره پورې د جماعت لمونځ وځنډول سي، نو خلک به یا تنها، تنها لمونځونه وکړي او بیده به سي، یا د لمونځ کولو څخه بغیر د خوب د غلبې په وجه به ګردسره لمونځ ځني فوت سي. نو ځکه په تیاره کې اداء کول افضل دي؛ ځکه دا په جماعت کې د تکثیر ذریعه ده، په تأخیر کولو کې د خلکو د کمېدلو خطر ه سته. (تحفة الالمنی ج: ۱، ص: ۲۴۸، معارف السنن ج: ۲، ص: ۳۹)

د ماښامین مستحب وخت

﴿۲۲۲﴾ وَالْإِسْفَارُ بِالظُّهْرِ فِي الصَّيْفِ او په گرمۍ (دوبې) کې د ماښامین لمونځ په یخ وخت کې کول (يعني د گرمۍ په موسم کې د ماښامین لمونځ وځنډول او په داسې وخت کې کول مستحب دي چې گرمي څه کمزوري سي) وَتَعْيِلُهُ فِي الشَّتَاءِ او په ژمي کې د ماښامین لمونځ وختي کول (ژړ اداء کول) مستحب دي. إِلَّا لِيَوْمِ غَنِيمٍ مګر د ورځې په ورځ فَيَوْمَ غَنِيمٍ نو په هغه ورځ به د ماښامین لمونځ وځنډول کیږي.

لغات: ﴿إبراد﴾ د افعال د باب مصدر دی: ښه یخول. په یخ کې داخلېدل. ﴿الصَّیْف﴾ گرمۍ. دوی.

د گرمۍ موسم. جمع: صُیُوف. ﴿الْشِّتَاءُ﴾ ژمی. د یخ موسم. جمع: أَشْجَبِيَّة.

تشریح: د گرمۍ په موسم کې د ماپښین لمونځ ځنډول مستحب دي. یعنې باید په اول وخت کې اداء نه کړل سي. بلکې دومره وځنډول سي چې گرمي څه کمزورې او کمه سي. لېکن د ژمي په موسم کې د ماپښین لمونځ په خپل اول وخت کې اداء کول مستحب دي. خو په کومه ورځ چې پر آسمان ورځ غوړېدلې وي، نو په هغه ورځ یې ځنډول مستحب دي؛ ځکه دا خطر ښه وخت څخه مخکې اداء نه سي (خو څرنگه چې اوس د گرمۍ ساعتونو دورې او هر وخت د گرمۍ (ساعت) په ذریعې ټیټ معلومېدلای سي. نو ځکه هر لمونځ به د گرمۍ مطابق پر خپل ټاکلي وخت اداء کول کېږي. د ورځې وغیره په وجه د ځنډولو یا مخکې کولو ضرورت نسته). او دا د تأخیر او تعجیل حکم د ټولو لپاره برابر دی یعنې برابره د انسان په کور کې لمونځ کوي او که په مسجد کې، په سفر کې وي او که په حضر کې.

یادونه: په کوم ځای کې چې په گرمۍ کې هم د ماپښین لمونځ په خپل اول وخت کې اداء کول کېږي (لکه په بازار او بعضي ځایونو کې چې د ماپښین لمونځ پر یوه، یوه نیمه بجه درول کېږي). نو هلته د مستحب وخت لپاره جماعت پرېښوول جائز نه دي. او د جمعې د لماتځه لپاره مستحب وخت د ماپښین د لماتځه په څېر دی. لېکن فتویٰ پر دې ده چې د جمعې لمونځ همېشه په اول وخت کې کول مستحب دي، همدا د جمهورو مذهب دی. (شفاء الارواح بحواله طحطاوي و عمدة)

د مازيگر مستحب وخت

﴿٢٢٢﴾ وَتَأْخِيرُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَتَغَيَّرِ الشَّمْسُ او د مازيگر لمونځ ځنډول (مستحب دي) تر

هغه وخته پورې چې لمر تغیر نه وي کړی (بدلون نه وي پکښې راغلی) وَتَعْجِيلُهُ فَنِي يَوْمِ الْغَيْمِ او د ورځې په ورځ د مازيگر لمونځ وختي کول (ژر اداء کول. مستحب دي).

تشریح: د مازيگر لمونځ برابره ده یخ وي او که گرمي وي په هر موسم کې ځنډول مستحب دي تر هغه وخته پورې چې لمر متغیر سوی نه وي. یعنې دومره تاخیر دي نه کوي چې د لمر ټکۍ سره سي او رڼایې کمزورې او ژړه سي په دې توګه چې پر لمر سترګې نه برېښي؛ ځکه په دې وخت کې د مازيگر لمونځ مکروه کېږي. او د ورځې په ورځ د ماخیګر لمونځ ژر اداء کول مستحب دي؛ ځکه په دې ورځ دا بېره ښه وخت چې په مکروه وخت کې اداء نه سي.

د ماښام د لمانځه مستحب وخت

﴿ ۲۲۲ ﴾ وَتَعَجِّلُ الشَّغْرِبَ إِلَّا فِي يَوْمٍ غَنِيمٍ او د ماښام لمونځ وختي کول (مستحب دي) مگر دورځي په ورځ فَيُؤَخِّرُ فِيهِ نو په هغه ورځ به ځنډول کيږي.

تشرېح: ټوله امامان پر دې متفق دي چي د ماښام لمونځ تر لمر لوېدو وروسته سمدستي اداء کول پکار دي، همدا مستحب ده، بېله عذره تاخير کول مکروه دي، يعني اذان او اقامت تر مينځ دي څه فصل نه کوي ماسوا له سپکي ناستي يا سکوت څخه، خو دورځي په ورځ څه په تاخير سره کول مستحب دي، د دې لپاره چي له وخت څخه د مخکي اداء کېدلو شېبه پاته نه سي.

د روژې په مياشت کي د ماښام لمونځ څه ځنډول

مسئله: دروژې په مياشت کي که د ماښام لمونځ تر آذان لس، پنځلس دقيقې وروسته اداء کړل سي، نو څه حرج نسته، خو دا خبره ياد ساتل پکار دي چي په کومو ځايو کي چي دارواج دی چي تر لمر لوېدو وروسته روژه مات کوي او له فارغېدو څخه وروسته آذان کيږي او تر هغه وروسته سمدستي جماعت درول کيږي، دا غلطه ده، صحيح طريقه داده چي آذان پر خپل وخت وسي او بيا روژه مات وسي او لس يا پنځلس دقيقې وروسته د ماښام لمونځ اداء کړل سي.

د ماخوستن د لمانځه مستحب وخت

﴿ ۲۲۵ ﴾ وَتَأْخِرُ الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ او د ماخوستن لمونځ د شپې تر درېيمې حصي پوري ځنډول (مستحب دي) وَتَعَجِّلُهُ فَيُغْنِمُ او دورځي په ورځ يې وختي کول (مستحب دي).

تشرېح: د ماخوستن لمونځ په هر موسم کي د شپې تر درېيمې حصي پوري ځنډول مستحب دي، کله چي څه عارض نه وي مثلاً د جماعت کېدلو پېره نه وي او که دا پېره وي مثلاً د گرمۍ په موسم کي شپې ډېرې کوچنۍ وي او خلک ژر بيدېږي، نو په دې صورت کي د ماخوستن لمونځ ژر اداء کول مستحب دي چي په جماعت کي کمي رانه سي، او تر نيمې شپې پوري ځنډول روا دي يعني چي له نيمايي شپې څخه مخکي اداء کړل سي، او تر نيمې شپې وروسته بېله عذر ده

ماخوستن لمونځ کول مکروه دي او د بعضو په نېز د شپې تر درېيمې حصې وروسته د ماخوستن لمونځ کول مکروه دي.

او د ورځې په ورځ د ماخوستن لمونځ ژر اداء کول مستحب دي، ځکه په ځنډولو کې يې د جماعت کېدلو خطر په چټکۍ خپل شو ته به د باران او داسې نورو بېرته وي.

يادونه: د ماخوستن تر لمانځه وروسته که د بڼو او ديني خبرو په هکله بحث او گپه وکړل سي، نو علماؤ اجازه ورکړې ده، لکه په حديث سره چې ثابت دي چې يو ځل نبي ﷺ د حضرت ابو بکر رضی الله عنه سره د ماخوستن تر لمانځه وروسته د مسلمانانو د يو امر په هکله بحث او گپه وکړه. اترمذي شريف، باب

الرخصة في السر بعد الفاء، حديث شعبه: ۱۶۹

د وترو مستحب وخت

﴿۲۳۶﴾ وَأَخَيْرُ الْوُثَرِ إِلَى آخِرِ اللَّيْلِ او تر د شپې تر آخري حصې پوري

ځنډول (مستحب دي) لِمَنْ يَشُقُّ بِإِلَانِجَاهٍ د هغه کس لپاره چې په وېنېدلو باور لري (يعني پر ځان يې پوره اعتماد او باور وي چې د شپې په آخر کې راوېنېدلای سم).

لغات: ﴿يَشُقُّ﴾ د ضرب د باب مضارع ده: باور کول، پروسه لرل.

تشرېح: د وترو لمونځ ځنډول هغه وخت مستحب دي چې څوک پر ځان اعتماد او باور لري چې د شپې په آخر کې به راپورته سم او تهجد به وکړي سم، نو د هغه په حق کې مستحب داده چې وتړله تهجد و څخه وروسته د شپې په آخر کې اداء کړي، خو که هغه په خپله وېنېدلو پوره اعتماد او باور نه لري، نو بيا د هغه لپاره تر بېدېدلو مخکې وتړاؤ کول مستحب دي. (انوار الايضاح)

فَصْلٌ (فِي الْأَوْقَاتِ الْمَكْرُوهَةِ)

(۱) فصل (دمکروه وختونو په بیان کي) دی

دمکروه وختونو بیان

﴿۲۲۴﴾ ثَلَاثَةُ أَوْقَاتٍ دږي وختونه داسي دي لَا يَصِحُّ فِيهَا شَيْءٌ مِّنَ الْفَرَائِضِ وَالنَّوَاجِبِ
الَّتِي فِيهَا صَحِيحٌ نَهْيٌ دې په دوی کي هېڅ شی له فرضو او (یا) له هغه واجبو څخه لَزِمَتْ فِي
الذِّمَّةِ قَبْلَ دُخُولِهَا کوم چي دږي وختونو تر داخلېدو مخکي (پرانسان) لازم سوي وي عِنْدَ
طُلُوعِ الشَّمْسِ إِلَى أَنْ تَرْتَفَعَ (يو) دلمر راختلو په وخت کي تر دې چي هغه پورته سي وَ
عِنْدَ اسْتِوَائِهَا إِلَى أَنْ تَزُولَ او (دويم) دلمر دسيده درېدلو په وخت کي (چي دآسمان پر مينځ
ودرېږي) تر دې چي زوال وکړي (دآسمان له مينځ څخه واورې) وَعِنْدَ اصْفَرَارِهَا إِلَى أَنْ تَغْرُبَ
(۳) او دلمر دژېړېدو په وخت کي تر دې چي ولوېږي.

لغات: ﴿استواء﴾ داستعمال دباب مصدر دی: سيده کېدل، برابرېدل، ﴿اصفرار﴾ دافعال دباب
مصدر دی: ژړېدل (ژړ کېدل).

تشرېح: دمتحج وختونو له بيان څه وروسته اوس په دې فصل کي مکروه وختونه بيانوي.
مکروه وختونه دې دي: ① دلمر راختلو څخه دلمر تر راپورته کېدو پوري، تر څو چي دلمر پر
تکي دآسمان سترگي نه برېښي، يا په بله وينا تر دې چي يوه نېزه راپورته سي (کوم چي اندازاً شل دقيقې
وخت کېږي).

② داستواء په وخت کي، يعني کله چي لمر بالکل په رک سر باندې سيده ودرېږي، او داستواء
علامت دادی چي دشیاتو سایه ودرېږي او تر دې څه گړی وروسته چي لمر له رک سر څخه دمغرب
وطرف ته کوږ سي، نو اوس مکروه وخت ختمېږي (اندازاً پنځه لس دقيقې).

③ لو کله چي لمر سور غونډي سي او پر هغه سترگي نه برېښي، له هغه وخت څخه تر لمر لوېدو
پوري داهم مکروه وخت دی (اندازاً شل دقيقې).

ددغو دریو وختونو له راتللو څخه مخکې چې کوم لمونځ پر نومه لازم سوی وي، هغه په دې دریو وختونو کې کول صحیح نه دي، مثلاً د سهار لمونځ کوم چې د مکروه وخت (لمر راځتلو) څخه مخکې لازم سي، نو اوس هغه په مکروه وخت کې شروع کول او اداء کول صحیح نه دي، همدارنګه که د طواف دوه رکعت او سجده تلاوت په داسې وخت کې لازم سي کوم چې مکروه نه وي، نو اوس هغوی په مکروه وخت کې اداء کول صحیح نه دي، که چیرې په مکروه وخت کې یې شروع کړي، نو ګرځنده شروع کول یې نه صحیح کیږي.

﴿۲۳۸﴾ وَ لَیْسَ أَذَاءٌ مَا وَجَبَ فِیْهَا مَعَ الْکَرَاهَةِ او صحیح دي (په دې دریو وختونو کې) اداء کول د هغه عباداتو کوم چې په همدې وختونو کې واجب سي د کراهت سره کَجَنَازَةٍ حَضَرَتْ لَکَ جنازه چې (په دې وختونو کې) حاضره سي وَسَجْدَةٍ آيَةٍ تُبَلِّغُ فِیْهَا او (لکه) سجده د آیت کوم چې په دې وختونو کې تلاوت کړی سي کَمَا صَلَّاهُ عِزُّهُ الْيَوْمَ عِنْدَ الْغُرُوبِ مَعَ الْکَرَاهَةِ لکه څرنګه چې صحیح دي د همدې ورځې د مازيګر لمونځ د لمر لوېدو په وخت کې د کراهت سره.

لغات: فيها: د ضمير مرجع په مخکني عبارت کې "ثلاثة أوقات" دی.

تشریح: فرمایي چې کوم لمونځ او عبادت چې له مخکيني دریو وختونو څخه په یو وخت کې لازم سي، هغه په دې وختونو کې هم اداء کیږي، لېکن په دې وختونو کې د هغه اداء کول مکروه تحریمي دي. مثلاً که په مکروه وخت کې جنازه حاضره سي او په هغه مکروه وخت کې د جنازې لمونځ شروع کړي او اداء کړي، نو لمونځ یې کیږي خو مکروه تحریمي به وي، لېکن په طحطاوي کې یې د بحر اوداسي نورو په حواله سره لیکلي دي چې که په دغه وختونو کې جنازه حاضره سي، نو بېله کراهت یې لمونځ جائز بلکې افضل دی او تاخیر مکروه دی.

یامثلاً که څوک په مکروه وخت کې دننه د سجدې آیت تلاوت وکړي او په هماغه وخت کې سجده وکړي، نو اداء کیږي (جائز کیږي)، خو مکروه تحریمي به وي، او په عمدة الفقه یې کې دې ته مکروه تنزیهي ویلي دي او غوره او افضل داده چې ومې ځنډوي تر دې چې د کراهت وخت ولاړ سي.

کَمَا صَلَّاهُ په دې سره د بایاتوي چې څرنګه چې د لمر لوېدو پر مهال د هغه ورځې د مازيګر لمونځ اداء کول جائز دي، خو دومره ځنډول یې مکروه تحریمي دي، همداسې د جنازې لمونځ او سجده

تلاوت کوم چي په مکروه وخت کي لازم سوي وي، هغوی په مکروه وخت کي اداء کول جائز دي، خو مکروه تحریمي دي.

په مکروه وختونو کي د نفلي لمانځه حکم

﴿۲۳۹﴾ وَالْأَوْقَاتُ الثَّلَاثَةُ يُكْرَهُ فِيهَا النَّافِلَةُ كَرَاهَةٌ تَحْرِيمٍ او په (دغه مذکوره) درسو وختونو کي نفلي لمونځ (هم) مکروه تحریمي دی وَلَوْ كَانَ لَهَا سَبَبٌ که څه هم د هغه نفلو لپاره یو سبب وي (یعني که څه هم هغه داسي نفلي لمونځ وي چي په یو سبب سره پر زمه واجب سوی وي) كَالْمُتَذَوِّرِ وَرَكَعَتَيِ الطَّوَافِ لکه نذر کړی سوی (لمونځ) او (لکه) د طواف دوه رکعت.

لغات: لها: دضمير مرجع نافلة دي.

تشریح: په مکروه وختونو کي که د نفلي لمانځه نیت وتړي، نو دا نفل د هغه پر زمه واجبيږي. اوس غوره داده چي په مکروه وخت کي د نفلو نیت مات کړي او وروسته د هغه قضاء راوگرځوي. او که په هغه وخت کي لمونځ مات نه کړي، نو گناهگاره کیږي. خو وروسته یې د قضاء راوړلو ضرورت نشته، همدارنګه هغه نفلو نه چي هغوی لره څه سبب وي مثلاً د تحية المسجد او تحية الوضوء نذر کړی سوی لمونځ او د طواف دور کعتیز لمونځ، دا ټوله هم منع دي.

تر صبح صادق وروسته د نوافلو ممانعت

﴿۲۴۰﴾ وَيَكْرَهُ التَّنْفُلُ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ بِأَكْثَرِ مَنْ سُنَّتِهِ او مکروه دي نفل کول له سهار (صبح صادق) راختلو څخه وروسته زیات تر (دو رکعتو) ستو وَبَعْدَ صَلَوَاتِهِ او (همدارنګه) مکروه دي نفل کول (د سهار تر لمانځه وروسته وَبَعْدَ صَلَوةِ الْعَصْرِ او د مازيګر تر لمانځه وروسته وَقَبْلَ صَلَوةِ الْمَغْرِبِ او د ماښام تر لمانځه مخکي).

تشریح: له صبح صادق (سپېد چاود) څخه بیا د لمر راختلو تر وخته پوري تحية الوضوء او تحية المسجد یا بل نفلي لمونځ کول جائز نه دي، په دې وخت کي د سهار له دوه رکعتو سنت مؤکد څخه بغیر بل نفلي لمونځ کول هم مکروه دي. همدارنګه د سهار تر لمانځه وروسته بیا د لمر راختلو تر مخکي وخت پوري نفل کول مکروه دي، ها ا تر صبح صادق وروسته قضائي لمونځ کول شرعاً جائز دي، همدارنګه د سهار تر لمانځه وروسته د لمر راختلو څخه مخکي هم قضائي لمونځ کول جائز دي. تر دې وروسته فرمایي چي د مازيګر تر لمانځه وروسته تر لمر لوېدلو پوري هم یو نفلي

لمونځ کول مکروه دي، خو تر څو چي په لمر کي ژر والی راغلی نه وي، تر هغه وخته پوري د مازيگر تر لمانځه وروسته قضائي لمونځ کول جائز دي. همدارنگه تر لمر لوېدلو وروسته د ماښام تر لمانځه مخکي هم نفلي لمونځ وغيره مکروه تحریمي دي، د دې لپاره چي د ماښام په لمانځه کي تاخیر رانه سي او د جنازې لمونځ او سجده تلاوت بېله کراهت جائز دي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

فایده: نن سبا د سعودي عربستان حکومت حبلی المسلمکه دی چي هلته د ماښام تر آذان وروسته دوه رکعت نفل کول کيږي او بیا د ماښام لمونځ اداء کول کيږي، په هغه وقفه کي که تحية الطواف اداء کړل سي، نو حرج نسته، حنفي حاجيان د مازيگر د تر لمانځه وروسته د کړی سوي طواف دوه رکعت عموماً په همدې وخت کي اداء کوي.

د خطبې په وخت کي د لمانځه حکم

﴿ ۲۳۱ ﴾ وَعِنْدَ خُرُوجِ الْخُطْبِ حَتَّى يَقْرَأَ مِنَ الصَّلَاةِ او (مکروه دي نفل کول) د خطیب راوتلو په وخت کي تر دې چي هغه (د جمعې) د لمانځه څخه فارغ سي.

تشریح: کله چي امام د جمعې په ورځ د خطبې لپاره له خپل حجرې څخه راووځي، یا په مسجد کي ناست وي او د خطبې لپاره له خپل ځای څخه منبر ته ور لاړ سي، له هغه وخت څخه د جمعې د لمانځه تر ختمېدلو پوري ټوله نوافل او واجب لغيره لمنځونه حتی د جمعې ستونه کول هم مکروه تحریمي دي، خو کوم ستونه چي دامام له ولاړېدو څخه مخکي شروع کړل سوي وي، هغوی دي پوره کړي، همداصحیح ده.

همدارنگه د فرضي او واجب لمانځه قضاء، د جنازې لمونځ او سجده تلاوت هم په دغه وخت کي مکروه تحریمي دي، د هري خطبې همدغه حکم دی، برابره ده داخترنو خطبه وي او که د حج، نکاح، کسوف یا استسقاء خطبه وي. (شفاء الارواح)

د سهار د ستونو مسئله

﴿ ۲۳۲ ﴾ وَعِنْدَ الْإِقَامَةِ إِلَّا سُنَّةَ الْفَجْرِ او (مکروه دي) د اقامت په وخت کي مگر د سهار سنت.

تشریح: کله چي فرضي لمونځ شروع سي، نو په دې وخت کي نفل او سنت او د فرضو او واجب قضاء شروع کول مکروه تحریمي دي، خو د سهار سنت تر اقامت وروسته هم جائز دي. په دې شرط کله چي د پوره جماعت د تېرېدلو (نو تېدلو) بهر نه وي، که چيري دا امید یې وي چي ناسته (تمنه) به ونیسم، نو بیا هم د سهار سنت کول جائز دي، لېکن د جماعت له صف څخه به یې ليري کوي، لکه چيري دا بهر یې وي چي د سنت کول په وجه به د جماعت لمونځ راڅخه تېر سي چي آخره

ناسته (تمده اخيره) به هم نه ونيسم، نو داسې دي پرېږدي او د جماعت په لمانځه کې دې شريک سي. (شفاء الارواح)

داختر تر لمانځه مخکې نفل کول

﴿۲۳۳﴾ وَقَبْلَ الْعِيدِ وَلَوْ فِي الْمَسْجِدِ او (مکروه دي نفل کول) داختر تر لمانځه مخکې که څه هم په کور کې وي وَبَعْدَ لَا فِي الْمَسْجِدِ او داختر تر لمانځه وروسته په مسجد کې.

تشرېح: داختر تر لمانځه مخکې په کور، مسجد يا عيدگاه کې نفل کول مکروه دي. همدارنگه د اختر تر لمانځه وروسته په مسجد او عيدگاه کې نفل کول مکروه دي، خو په کور کې کول مکروه نه دي. (شفاء الارواح)

په عرفات او مزدلفه کې د جمع بين الصلاتين په مينځ کې نفل کول

﴿۲۳۴﴾ وَبَيْنَ الْجُمُعَيْنِ فِي عَرَفَةَ وَمُزْدَلِفَةَ او (مکروه دي نفل کول) په عرفات او مزدلفه کې د دوو جمعو تر مينځ (مخکې ذکر سوه چي د نفلو په عامه منن کې ست هم راځي).

تشرېح: د عرفات په ميدان کې د ما پېښ او مازيگر د لمنځونو د جمع (جمع تقديم) په مينځ کې نفل او سنت کول مکروه تحریمي دي، همدارنگه په مزدلفه کې د ماښام او ماخوستن د لمنځونو د جمع (جمع تاخير) په مينځ کې نفل او سنت کول هم مکروه تحریمي دي.

د وقت د تنگوالي په حالت کې نوافل کول

﴿۲۳۵﴾ وَعِنْدَ ضَيْقِ وَقْتِ الْمَكْتُوبَةِ او (مکروه دي نفل کول) د فرضي لمانځه د وخت تنگېدلو په وخت کې.

تشرېح: يعنې کله چي د فرضي لمانځه وخت دومره تنگ وي چي صرف د همدې فرضي لمونځ کولو گنجائش وي، نو ښکاره خبره ده چي که څوک په دې حالت کې په نفلو او سنتو مشغول سي، فرض به قضاء سي؛ نو ځکه په داسي وخت کې نفل کول مکروه تحریمي دي، مثلاً د سهار په وخت کې د لمر راځتلو وخت نژدې وي او سري تر اوسه د سهار لمونځ نه وي کړی، نو د هغه لپاره سنت کول مکروه تحریمي دي. (شفاء الارواح)

د قضاء حاجت په وخت کي د لمانځه ممانعت

﴿٢٣٦﴾ وَمَا أَقْبَىٰ الْأَخْبَثِينَ (مکروه دي) دغټو او کوچنيو بولو د دفع کولو (بڼو) په وخت کي (يا په بله وينا: د غاښو او متيازو د سختوالي په وخت کي).

لغات: ﴿مدافعة﴾ د مفاعلي د باب مصدر دی، ددې باب شو معنوي دي: ليري کول، دفع کول. مقابله او مزاحمت کول، ټال متالول (ټال متول کول) (معجم الوسط)، ﴿أخبثين﴾ تشبیه د أخبث ده. مراد: متياري او غاښ دي.

تشریح: يعني که د متيازو يا غاښو سخته تقاضا او شديد ضرورت وي (نه معمولي ضرورت: ځکه څه نا څه تقاضا خو مر وخت وي)، نو لمونځ کول مکروه تحریمي دي، همدارنگه د باد (ريح) د ډېر ټينګوالي په صورت کي هم لمونځ کول مکروه تحریمي دي، برابره ده لمونځ فرض وي او که نفل وي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

د لورې په وخت کي د لمانځه ممانعت

﴿٢٣٧﴾ وَحُضُورَ طَعَامٍ تَتَوَقَّعُهُ نَفْسُهُ (مکروه دی لمونځ کول) د خوارک حاضرېدلو (موجودېدلو) په وخت کي (کله) چي دده د نفس خواش ورته کيږي (شوق يې ورته کيږي).

لغات: ﴿تَتَوَقَّعُهُ﴾ د نصر له باب د واحد مؤنث غائب فعل مضارع معروف صيغه ده، تَأَقُّ يُتَوَقَّعُ تَوَقَّعًا تَوَقَّعًا: شوق لرل (شوق کېدل)، خواش کول، غوښته کول.

تشریح: يعني کله چي سړی وږی وي او ږوی مخته پرته وي، نو په داسي حالت کي لمونځ کول مکروه دي، اول دي ږوی وږی، بيادي لمونځ وکړي، په دې شرط چي وخت تنگ نه وي، لېکن که وخت تنگ وي، نو اول دي لمونځ وکړي.

﴿٢٣٨﴾ وَمَا يَشْغِلُ الْهَالِ وَيُغْلِي بِالنَّخْشُورِ (د حاضرېدلو په وخت کي) کوم چي زړه مشغوله کوي او په خشوع کي خلل اچوي (يعني د زړه توجه ته تلوان رسوي او په حضور الهي او عاجزی سره په لمونځ کولو کي خلل او کمي راولي).

لغات: ﴿البال﴾ د دې لفظ څو معنایي نقل سوي دي چي ځیني یې دادي: حال، شان، نفس، او په زړه کي چي کوم خیال راځي... (معجم الوسيط)، ﴿یُهلک﴾ د افعال د باب مضارع ده، د دې باب هم څو معنایي دي چي ځیني یې دادي: په یو شي کي خلل اچول (خلل پکښي راوستل)، کمی او نقصان پکښي راوستل، ﴿خشوع﴾ د فتح د باب مصدر دی. د دې باب هم څو معنایي دي: ځان تیتوب ښکاره کول (ځان تیتول)، د عاجزی اظهار کول، بهر بدل او داسي نور، په لمانځه کي د خشوع مطلب دادي چي په لمانځه کي د الله ﷻ مخ ته ځان حاضر گڼل او د ځان د عاجزی او تیتوالي اظهار کول او په زړه، دماغ ټولو سره د الله و طرف ته پوره متوجه کېدل او خپله توجه د لمانځه په کلماتو او آیتونو لگول (لوسني مسلمتو ساینسپوهانو د دې عمل ډېري روغتیايي گڼي هم بیان کړي دي).

تشریح: فرمایي چي هر هغه شی چي د لمونځ گزار زړه او توجه له لمانځه څخه لیري کوي او په خشوع کي خلل اچوي، د هغه شي په موجودیت کي هم لمونځ کول مکروه دي، مثلاً سرو زرو سندرې لوداسي نور، یا دې ځای بدل کړي، یا دې هغه شی لیري کړي، همدارنګه اولاد دې دماغ له هر شي څخه صفا کوي، بیا دې درب ذوالجلال و طرف ته متوجه کیږي.

بَابُ الْأَذَانِ

(۱) باب دا اذان د احکامو (په بیان کي) دی

تشریح: تر دې مخکي صاحب د کتاب د لمانځه وختونه (مواقیت) بیان کړل، اوس له دې ځايه دا اذان احکام بیانوي. اذان يې په دې وجه د لمانځه تر وختونو وروسته بیان کړی چي اذان د لمانځه د سبب (وخت) داخلېدلو اعلان دی (يعني اذان دا خبر تيار کوي چي د لمانځه وخت داخل سو. او وخت د لمانځه سبب دی لکه مخکي چي دې بحث تېر سو)، نو ځکه يې اول وختونه بيان کړل او اوس دا اذان احکام بيانوي.

د اذان اصطلاحي او لغوي معنی: اذان په لغت کي اعلان او اعلام (خبر ور کولو) ته ويل کيږي.

او اصطلاحی معنی يې ده: «الْإِعْلَامُ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ بِالْفَاطِظِ مَخْصُوصَةً عَلَى صِفَةِ مَخْصُوصَةٍ» (يعني په ځانگړې طريقه سره د ځانگړو الفاظو په ذریعہ د لمانځه لپاره اعلان کولو ته اذان وايي).

اذان کله شروع سو؟ جمهوره محدثین او تاریخپوهان پر دې خبره متفق دي چي اذان مشروعیت تر هجرت وروسته په مدینه منوره کي سوی دی. لېکن په دې خبره کي اختلاف دی چي د هجرت په کوم کال کي اذان مشروع سو. په دې لړ کي د حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله رایه داده چي اذان د تعلیم واقع په ۲ه کي پېښه سوه. لېکن د علامه عيني رحمه الله خیال دا دی چي دا په ۱ه کي واقع سوه.

د اذان د مشروعیت واقع: دا اذان د مشروعیت قصه داده چي کله نبي کریم ﷺ او صحابه ووله مکې شریفې څخه هجرت وکړی مدینې شریفې ته ولاړل. نو په بېلابېلو ځايو کي يې استوگنه پیل کړه. او په یوه وخت کي د ټولو خبرېدل او مسجد ته د ټولو حاضرېدل ستونزمن وه. نو په دې باره کي نبي کریم ﷺ د مشورې لپاره د صحابه وویوه غونډه جوړه کړه: په غونډه کي بعضي صحابه وو دا رایه ورکړه چي د لمانځه په وخت کي دي یو بیسړی درول کيږي چي هغه ته به په کتلو سره ټوله خلگ په مسجد کي جمع کيږي. لېکن دا رایه خوښه نه کړل سوه، او وجه يې دا بیان سوه چي په دې سره به صرف هغه خلگ مسجد ته حاضرېږي کوم چي بیسړی ونی، او د نه لیدونکو لپاره به ستونزه پر خپل ځای پاته وي.

ځينو صحابه وو دا رایه ورکړه چي د لمانځه په وخت کي دي اور بليږي چي هغه ته به کتلو سره به خلگ مسجد ته راځي. لېکن نبي ﷺ دا مشوره د مجوسیانو سره د مشابهت له کبله هم رد کړه. همدارنگه هر کس خپله رایه ورکړه. خو د غونډې تر پایه یوه پرېکړه رایه منظوره نه سوه. او ټوله خلگ واپس خپلو کورونو ته ولاړل. هر یو په دې باره کي حیران او سرگردانه وو. او په دې کوښښ کي وو چي ژر تر ژره د دې مسئلې یو حل پیدا سي.

حضرت عبدالله بن زید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم په دې غونډه کې ناست وو. او په دې باره کې هغه د نورو په نسبت څه زيات فکرمن وو. څرنگه چې هغه خپل کور ته ولاړی، نو بښځي يې د مانېام ډوډۍ ورته راوړه، لېکن عبدالله بن زید وویل چې د نبی ﷺ صحابه دلمانځه په اړه په یوه مسئله کې سرگردانه دي، زه ډوډۍ نه سم خوړلای، عبدالله بن زید وايي چې په دغه گړي ماته خوب راغلی، په خوب کې مې وليدل چې له آسمان څخه یو سړی راشووه سو، چې د هغه پر بدن دوه زرغونه پتوان (څانګان) وه، او په لاس کې يې یو ناقوس وو، ماله هغه څخه پوښتنه وکړه چې اې دالله بنده! آيا ته د ناقوس څرڅوې؟ هغه وویل چې ته به په دې څه وکړې؟ ما وویل: زه به يې رسول الله (ﷺ) ته وروړم، او ددې په ذریعه به دلمانځه د وخت خبرتیا ورکول کيږي، دې سړي وویل: آيا زه تاته ددې لپاره یوه غوره طریقه نه دروښیم؟ ما ورته وویل: هو! ضروري يې راوښيه، نو هغه سړي د دېوال بڼا ته ودرېدی او د قبلې طرف ته يې مخ کړی او داځان ټوله کلمې يې ذکر کړې، عبدالله بن زید ﷺ فرمایي چې: سهار ما نبی ﷺ ته دا خوب ووايي، نونبي ﷺ وفرمايل: «إِنَّهُ لَرُؤُوسٌ حَقٌّ، فَأَلْقِهَا إِلَى بِلَالٍ فَإِنَّهُ أَتَدْنِي وَأَعَدُّ صَوْتًا مِثْلَكَ وَمُرَّةٌ يَتَادَى بِهِ» (ابوداؤد شریف، باب کیف الاذان، حدیث شمېره ۱۴۹۹). (يعني دا یو رښتونی خوب دی، ته! حضرت بلال ﷺ ته دا کليمې وروښيه!، او هغه ته ووايه! چې په دې کلمو سره ته اذان کوه!، ځکه د هغه آواز ستا تر آواز غټ دی)، کله چې د حضرت عمر ﷺ غوږ ته د حضرت بلال ﷺ دغه آواز ورسېدی، نو د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر سو، او ورسې ویل: اې دالله نبی! په هغه ذات دي مې قسم وي چې ته يې رښتونی نبی رااستولی يې، د شپې دغسې خوب ما هم وليدی، لېکن عبدالله بن زید ﷺ په دې باره کې زما څخه مخکیتوب وکړی، نو په دې باندې نبی کریم ﷺ دخپل پروردگار شکر ادا کړی، او په دې توګه دلمانځه دخبرتیا ستونزه حل سوه. (بدائع الصنائع ج: ۱، ص: ۳۶۵)

داذان اجر او ثواب: په حدیث کې داذان ډېر فضیلت وارد سوی دی. په یوه روایت کې دي چې نبی کریم ﷺ وفرمایي: د مؤذن آواز چې تر کومه ځايه پوري رسيږي، هغومره اندازه حصه د مؤذن لپاره دمغفرت او بخښني فیصله کول کيږي او کوم لاندۀ یا وچ شي ته چې د هغه آواز رسيږي، هغه ټوله شيان به دده لپاره په قیامت کې دخیر گواهي ورکوي. (ابوداؤد ج: ۱، ص: ۲۶)

اذان د شیطان لپاره عذاب: داذان په کلماتو کې الله تعالی داسي تاثیر ايښی دی چې ملمعون شیطان د هغوی د اوږدېدلو تاب نه لري او کله چې اذان شروع کيږي، نو هغه د زيات بد حواسۍ په عالم کې باد خارجوي او تر ۳۶ ميلو پوري (تقريباً ۶۶ کیلومتره) ليري غځلي.

او په یوه روایت کې دي چې کله اذان کيږي، نو شیطان غځلي چې داذان کلام د هغه په غوږ کې ونه لوېږي، بیا تر اذان وروسته واپس راځي، تر دې وروسته چې کله اقامت کيږي، بیا غځلي او

داقامت پر ختمېدلو بيا راځي او لمونځ گزار ته دوسوسې اچولو کونښن کوي او وايي چي فلانی خبره ياده کړه!، فلانی خبره ياده کړه! يعني هيري سوي خبري ور په يادوي چي ذهن يې دلمانځه څخه ليري سي. تر دې چي په وسوسو کي دلوېدلو په وجه دلمونځ گزار څخه لمونځ هېر سي چي ده شور کړمته لمونځ کړی دی. (بخاري شريف بحواله انوار الايضاح)

څوک به مؤذن جوړول کيسړي؟ په حديثو سره ثابت دي چي مؤذن داسي کس کېدل پکار دي کوم چي دشرعي مطابق او په امانت، ديندارۍ، تقوی او طهارت سره فائز وي. په يوه حديث کي دي چي امام ضامن دی او مؤذن امين دی، الله تعالی دي امام پر سيده لاره روان کړي او مؤذن ته دي بڅنه وکړي. (سنن بیهي ج: ۱، ص: ۶۲۶)

قيس ابن حازم وايي چي موږ د حضرت عمر رضي الله عنه په خدمت کي حاضر سو، نو موږ څخه يې پوښتنه وکړي چي ستاسي سره مؤذنين کوم خلک دي؟ موږ په جواب کي ورته وويل چي زياتره مؤذنان يا غلامان دي يا آزاد کړل سوي موالی دي. نو حضرت عمر رضي الله عنه افسوس وکړی او وېې فرمايل چي دا خو په تاسو کي لوی نقص دی، اذان خود شرافت شی دی چي که مالره د خلافت مصروفيات نه وای، نو ما به د پنځو سره لمنځونو لپاره خپله اذان کولای. (سنن بیهي ج: ۱، ص: ۲۲۷)

يادونه: د اذان مشروعيت صرف په خوب سره نه دی ثابت؛ ځکه له انبياءو څخه بغير د هېچا خوب هم حجت نه دی، بلکي د اذان او اقامت مشروعيت ابتداء په تائيد نبوي سره سوی دی، بيا قرآن کریم ددې توشيق کړی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ (سورة الجمعة: ۹). (ای مؤمنانو! کله چي دجمعې دلمانځه لپاره اذان وسي، نو تاسي دالله ج د ذکر و طرف ته ولاړسئ!).

علامه محمد يوسف بنوي رحمه الله فرمايي چي دانتها په اعتبار سره د اذان مشروعيت په "وحي متلو" يعني په قرآن کریم سره سوی دی. (تحفة الاعمی ج: ۱، ص: ۵۰۱)

د اذان حکم

﴿۲۲۹﴾ سُنُّ الْأَذَانُ وَالْإِقَامَةُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ لِلْفَرَاغِ مِنْ سُنَّتِ دِي (سنت کېل سوي دي) اذان او اقامت د سنت مؤکده په توگه د فرضي لمنځونو لپاره وَلَوْ مُسْتَقَرًّا دا که څه هم يوازي (لمونځ کونکی) وي أَدَاءً أَوْ قَفَاءً (لو برابره ده دا فرضي لمنځ) اداء (په خپل وخت کي) وي او که قضاء وي (بني فرضي لمانځه قضاء راوړي) سَقَرًا أَوْ خَسَرًا سفر وي او که حضر وي (يعني لمنځ کونکی)

مسافر وي او که په خپل وطن کې حاضر او مقيم وي (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) (سنت دي دادواړه) د سړو لپاره
وَكُفْرًا لِلنِّسَاءِ او مکروه دي دادواړه (اذان او اقامت) د ښځو لپاره.

تشرېح: اذان د پنځو سره فرضي لمنځونو او د جمعې د لمناڅه لپاره پر خلکو سنت مؤکده دي او
بعضي حضراتو هغه ته واجب ويلي دي، د "فرائض" په قيد سره نور لمنځونه ووتل. لهذا دوترو،
اخترنو، ستونو، تراويحو، کسوف او استسقاء او د جنازې د لمناڅه او داسي نورو لپاره به اذان او
اقامت نه کول کيږي.

دو منفردا: يعني فرضي لمنځ کونکی که څه هم يوازي وي، نو هم دي اذان او اقامت کوي.

اداء وقضاء: يعني برابره ده لمنځ اداء وي او که قضاء وي، د دواړو لپاره دي اذان او اقامت کوي، لېکن
که قضائي لمنځ په داسي ځای کې اداء کوي چي هلته خلک موجود وي لکه مسجد، نو که په
جماعت سره قضائي لمنځ اداء کوي، نو اذان او اقامت دي نه کوي او که منفرد وي، نو په دومره آواز
سره دي اذان کوي چي دى يې خپله اورې.

سفر او حضره: يعني مسافر وي او که مقيم وي، د مسافر لپاره هم اذان او اقامت سنت مؤکده دي، که
فقط اقامت وکړي او اذان پرېږدي، نو بلا کراهت جائز دي، غوره داده چي دواړه وکړي.

للمجال: يعني اذان صرف د خلکو لپاره سنت دي، د ښځو لپاره اذان او اقامت دواړه مکروه دي، برابره
ده يوازي لمنځ کوي او که په جماعت سره؛ ځکه د ښځي د آواز پرده هم ضروري ده. لهذا نه دي
اقامت کوي او نه دي اذان کوي (که څه هم مدرسه البنات وي). (شفا، الارواح)

په کور کې د جماعت کولو پر مهال د اذان او اقامت حکم

مسئله (۱): که د کلي او محلې په مسجد کې اذان سوی وي او يو څوک په خپل کور کې يوازي يا
په جماعت سره لمنځ کول غواړي، نو د هغه لپاره د کلي اذان کافي دی. ځانته د اذان کولو ضرورت
نست. لېکن که قضائي لمنځ راگرځوي، نو د اذان او اقامت دواړه پرېښوول مکروه دي. کم از کم په
اقامت سره قضائي لمنځ اداء کول پکار دي. (در مختار ج ۲، ص ۳۶۶، کتاب المسائل ص: ۲۴۰)

په مسجد کې د منفرد د اذان حکم

مسئله (۲): که په مسجد کې اذان سوی وي، نو د منفرد لپاره په مسجد کې دننه اذان او اقامت کول
مکروه دي. (در مختار ص: ۵۸۱)

د اذان د کلماتو تفصیل

﴿۲۵۰﴾ وَيَكْبِرُ فِي أَوَّلِهِ أَرْبَعًا او تکبیر (الله اکبر) دي وايي د اذان په شروع کي خلور واره وَ يُعَيِّنُ تَكْبِيرَ آخِرِهِ كَبَائِسَ الْأَقَاظِمِ او دوه واره دي يې وايي د اذان د آخر تکبیر د اذان د نورو الفاظو په څېر (يعني لکه څنګه چي د اذان نور الفاظ دوه، دوه واره ويل کيږي).

تشرېح: د اذان د کلماتو تفصیل داسي دی چي اول دي خلور واره "الله اکبر" وايي او په آخر کي دي دوه وار "الله اکبر" وايي، نور ټوله کلمات دي دوه، دوه واره وويي او "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" دي صرف يو وار وايي.

د ترجيع حکم

﴿۲۵۱﴾ وَلَا تَرْجِعْ فِي الشَّهَادَتَيْنِ او (د اذان) په شهادتینو کي ترجيع نسته.

تشرېح: مسئله داده چي په اذان کي ترجيع نسته، د ترجيع مطلب دا دی چي اذان کوونکی شهادتين يعني أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ او أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ اول دوه واره په کرار آواز سره وويي او بيا يې وروسته دوه واره په لوړ آواز سره وويي، امام مالک او امام شافعي رَجَعْنَا الله ترجيع ته سنت وايي، خو د امام صاحب، امام احمد او امام ابو يوسف رَجَعْنَا الله په نېز ترجيع سنت نه ده. **يادونه:** اوس په عملي توګه دا مسئله پاته نه ده؛ ځکه اوس په ټوله دنيا کي د مالکيانو او شوافعو ترجيع ختمه کړې ده، لهذا دغه اختلاف اوس لاحاصله دی. (تحفة الالمی ج: ۱، ص: ۵۰۵)

د اقامت کلمات

﴿۲۵۲﴾ وَالْإِقَامَةُ مِثْلُهُ او اقامت د اذان په څېر دی (ها! خو تر "حی علی الفلاح" وروسته به دوه واره "لقد قامت الصلاة" وايي).

تشرېح: د احنافو په نېز اقامت هم د اذان په څېر دی چي کوم کلمات په اذان کي ويل کيږي، هغه په اقامت کي هم ويل کيږي، خو په اقامت کي به تر "حی علی الفلاح" وروسته دوه واره "لقد قامت الصلاة" هم زیاتول کيږي.

د "الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ" بیان او ثبوت

﴿۲۵۳﴾ وَيَزِيدُ بَعْدَ فَلَاحِ الْقَجْرِ "الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ" مَرَّتَيْنِ اوزياتوي دي د سهار (اذان) تر "حَتَّى عَلَى الْفَلَاحِ" وروسته دوه واره "الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ".

تشرېح: فرمايي چي اذان کونکى به دسهار په اذان کي تر "حتى على الفلاح" وروسته دوه واره "الصلاة خير من النوم" زياتوي، او دازياتونه مستحب ده؛ دليل يې دا دی چي يوه ورځ حضرت بلال رضي الله عنه دسهار دلماتخه لپاره اذان وکړی، بيا د حضرت عائشې رضي الله عنها د حجرې دروازي ته ورغلی وېي ويل: "الصلاة يا رسول الله صلى الله عليه وسلم"، حضرت عائشې رضي الله عنها و فرمايل چي: "الرسول نائم (رسول الله صلى الله عليه وسلم بیده دی)"، نو بلال رضي الله عنه وويل: "الصلاة خير من النوم". کله چي نبي صلى الله عليه وسلم را وړېښ سو، نو حضرت عائشې رضي الله عنها و نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته دا قصه وکړه، د نبي کريم صلى الله عليه وسلم دا کلمات خوښ سوه او وېي فرمايل: "مَا أَحْسَنَ هَذَا يَا بِلَالُ! اجْعَلْهُ فِي أَذَانِكَ" (اې بلال! دا څه ښه کلمات دي، دا په خپل اذان کي داخل کړه!)، نو تر دې واقعي وروسته حضرت بلال رضي الله عنه به دا کلمات په اذان کي ويله، پاته سوه دا خبره چي دازياتونه دسهار داذان سره ولي خاص ده؟، نو جواب يې ښکاره دی چي دا وخت د خوب او غفلت دی، نو ځکه دازياتونه دسهار داذان سره خاص سوه.

که "الصلاة خير من النوم" پاته سي نو څه حکم دی؟

مسئله: که دسهار په اذان کي له مؤذن څخه "الصلاة خير من النوم" پاته سي، خو سمدستي داذان تر ختمېدو مخکي ور په ياد هم سي، نو دا کلمات ويل پکار دي او بيا دي وروستني کلمات راوگرځوي، لېکن که داذان تر ختمېدو وروسته په ياد وړسي، نو اوس خوا اذان پوره سوی دی. لهذا د راوگرځولو يا د مذکور کلماتو د ويلو ضرورت نسته. (احسن الفتاوى ج ۲، ص: ۲۸۶، کتاب المسائل م ۲۴۲)

﴿۲۵۴﴾ وَبَعْدَ فَلَاحِ الْإِقَامَةِ "قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ" مَرَّتَيْنِ او (زياتوي دي) دا قلمت تر "حَتَّى عَلَى الْفَلَاحِ" وروسته دوه واره "قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ".

تشرېح: مخکي يې وضاحت و سو.

د اذان او اقامت سنت طریقه

﴿۲۵۵﴾ وَيَتَمَتَّلُ فِي الْأَذَانِ (کراری (کرارتیا) دي کوي په اذان کي (يعني داذان کلمات دي په کراره. کراره وایي) وَيُسْمِعُ فِي الْإِقَامَةِ او تېزي دي کوي په اقامت کي.

لغات: ﴿يَتَمَتَّلُ﴾ د تفعل د باب مضارع ده. د دې باب شو معناوي دي: نرمي کول. کار په اطمینان سره کول او په هغه کي تېزي نه کول. توقف کول. په کراره. کراره کول. ﴿يُسْرِعُ﴾ د افعال د باب مضارع ده: تېزي کول.

تشریح: د اذان کلمات او ردول او تهرې کلمې وروسته دومره گړی درېدل کي چي داذان جواب ورکونکی جواب ورکړی سي، او په اقامت کي هر کلمه په تېزي سره ويل او پر هغه ساه نه ښول سنت دي. داذان هره کلمه په يوه ساه سره اداء کول او دهرې کلمې په آخر کي جزم کول سنت دي.

د اقامت سنت طریقه: د اقامت سنت طریقه داده چي اولادي په يوه ساه څلور وار "الله اکبر" وريل سي او دهر "الله اکبر" پر "راء" دي سکون وکړي او که گډ يې وایي، نو پر "راء" دي دژور حرکت ښکاره کړي، په "راء" باندي پېښ ويل به د سنت خلاف وي، تر دې وروسته دي په يوه ساه "أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله" ووايي او د "الله" پر "ه" دي سکون وکړي، تر دې وروسته دي په يوه ساه "أشهد أن محمداً رسول الله أشهد أن محمداً رسول الله" ووايي، او پر هره آخره کلمه دي سکون کوي، اعراب دي نه باندي ښکاره کوي، همدارنگه په يوه. يوه ساه دي "حي على الصلاة" او "حي على الفلاح" ووايي، تر دې وروسته دي "قد قامت الصلاة" په جلا ساه سره ووايي، بيا دي "الله اکبر، الله اکبر" په يوه ساه سره ووايي او بيا دي "لا إله إلا الله" په يوه ساه سره ووايي. (اعلا، النتج: ۲، ص: ۵۸۱. کتاب المسائل ص: ۲۴۲. شامي ج: ۲، ص: ۴۸، ۴۷)

د اذان يا اقامت يوه کلمه پاتېدل

مسئله: که په اذان او اقامت کي يوه کلمه پاته سي، نو که تر اذان او اقامت وروسته سمدستي ور په ياده سي، نو کومه کلمه چي پاته سوې وي، هغه دي را وگرځوي او که څه گړی وروسته ور په ياده سي، نو له شروع څخه دي يې را وگرځوي. (احسن الفتاوى ج: ۲، ص: ۲۸۵. درمختار ج: ۲، ص: ۵۱، ۴۹. کتاب المسائل ص: ۲۲۲)

مسئله: په اذان کي "محمد رسول الله" یعنی په فتحه سره د دال او په کلمه شریفه کي محمد رسول الله یعنی په ضمه سره د دال وړل پکار دي، ځکه په اذان کي محمد اسم د "أن" دی کوم چی عامل ناصه دی، او په کلمه شریفه کي محمد مبتداء ده، که ددې برعکس وکړي یعنی په اذان کي یې په ضمه سره د دال او په کلمه شریفه کي یې په فتحه سره د دال ووايي، نو د عربي قواعدو خلاف کار دی (فتاوی محمودیه، ج ۵، ص ۴۰۸)

مسئله: د "قد قامت الصلوة" آخری "ة" د وقف او سکتې په حالت کي "ه" (هاء) گرځي. نو ځکه حرکت به نه ورکول کیږي، خو که یو څوک وقف نه باندې کوي، نو په اصل کي اعراب ضمه ده: ځکه "الصلوة" د "قد قامت" فاعل دی، کسه یا فتحه ورکول غلطه ده او له غلطیو څخه اجتناب کول پکار دی. (فتاوی محمودیه، ج ۵، ص ۴۲۸)

له عربي څخه بغیر په بله ژبه اذان او تکبیر ویل

﴿۲۵۲﴾ وَلَا يُجْزِي بِالْفَارِسِيَّةِ اَوْ نَهْ كَافِي كِيږي (نه جائز کیږي) په فارسي سره اذان کول وَإِنْ عَلِمَ أَنَّهُ أَذَانَ که څه هم معلومه سي چي دا اذان دی فِی الظَّاهِرِ دظاهر روایت مطابق (نه جائز کیږي).

لغات: ﴿لا یجزي﴾ د افعال له بابه د نفی صیغه ده، أَجْزَأُ يُجْزَى: ددې باب شو معنوي دي چي له هغوی څخه یوه دا ده: کافي کېدل (کفایت کول)، (معجم الوسيط)

تشریح: له عربي ژبي څخه بغیر په بله ژبه مثلاً په فارسي وغیره اذان کول جائز نه دي، که څه هم لاهوتونکي کسان پوهیږي چي دا اذان کیږي؛ ځکه د اذان مشروعیت په عربي الفاظو سره ثابت دی، همدا حکم د تکبیر هم دی؛ ځکه دا دواړه له شعائرو څخه دي، او شعائر پر خپل حال پرېښوول کیږي. (مرآة الفلاح ص: ۱۰۶)

د اذان مستحبات

﴿۲۵۴﴾ وَيَسْتَحِبُّ أَنْ يَكُونَ الْمُؤَذِّنُ صَالِحًا اَوْ مُسْتَحَبَّ دِي د چي مؤذن به ښک کړ وي عَالِمًا بِالسُّنَّةِ وَأَوْقَاتِ الصَّلَاةِ (او) خبر به وي (د اذان) په سنتو او د لماتڅه په وختونو (یعني د اذان چي کوم ستونه دي او د اذان چي کوم پنځه وختونه دي. هغوی به پېژني. ددې لپاره چي دست مطابق او پر خپل وخت اذان وکړي سي).

تشریح: له دې ځايه دا اذان مستحبات بيانوي كوم چي د مؤذن سره متعلق دي. فرمايي چي مؤذن به نېك صالح انسان وي، له صالح څخه مراد دا دي چي د حقوق الله او حقوق العباد ټولو ادا، كوونكي به وي، لېكن څرنگه چي په اوس دور كي عموماً داسي كسان مشكل دي. نو ځكه بعضو د دې تشرېح په متقي سره كړې ده او له متقي څخه مراد دا دي چي د هغه ظاهر نېك وي، لهذا د فاسق اذان مكروه دي. همدارنگه مؤذن به دا اذان او اقامت سنت طريقي او ضروري مسائل او د لمانځه وختونه پېژني، نو همداسي مؤذن د ثواب مستحق كيږي. لهذا كه جاهل (ناخبره) كس اذان وكړي يعني كوم چي دا اذان او اقامت په سنت طريقه او د لمانځه په او قاتو خبر نه وي، نو د مؤذن لپاره چي كوم فضيلت او ثواب نقل سوي دي، هغه ده ته نه حاصليري. (شفا، الارواح)

﴿ ۲۵۸ ﴾ وَعَلَىٰ وُضُوءٍ مُّسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ او (مستحب دي دا چي) په اوداسه به وي (مؤذن) مخ پر قبله به وي إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَاكِعًا مگر دا چي هغه سپور وي.

تشریح: او مستحب داده چي اذان په اوداسه وكړي سي، لېكن كه مؤذن به اوداسه اذان وكړي، نو بېله كراهته جائز دي، خو داسي عادت جوړول بد دي. همدارنگه مستحب ده چي اذان به مخ پر قبله په ولاړه وكړي سي. كه مؤذن د قبلې وطر ته مخ نه كړي، نو مكروه تنزيهي به وي او راگر څولې مستحب دي، خو د سفر په حالت كي كله چي سپور وي، استقبال قبله (مخ پر قبله كېدل) ضروري نه دي. (شفا، الارواح)

په غوږو كي د گوتو نيولو حكم

﴿ ۲۵۹ ﴾ وَأَنْ يُجْعَلَ إصْبَعِيْهِ فِىْ أُذُنَيْهِ او (مستحب دي) دا چي ونيسي مؤذن خپل دوې گوتي په خپلو غوږو كي.

تشریح: دا اذان كولو په وخت كي د مؤذن لپاره بل مستحب كار دا دی چي خپل دواړه د شهادت گوتي د غوږو په سوريو دننه كړي، د دې لپاره چي آوازي يې لوړ سي، او بل د دې لپاره چي كوڼ كس او ليري كس كوم چي آواز نه سي اورېدلاى، هغه په دې فعل سره پوه سي چي اذان كيږي. په اقامت كي دانسته ځكه په اقامت كي د آواز لوړول نسته. نو ځكه په اقامت كي دي دواړه لاسونه ايله ساتي. (شفا، الارواح)

﴿ ۲۶۰ ﴾ وَأَنْ يُحَوَّلَ وَجْهُهُ يَمِينًا بِالصَّلَاةِ او (مستحب دي) دا چي واريوي خپل مخ راسته طرف ته په "عَنْ الصَّلَاةِ" كي وَيَسَارًا بِالفَلَاحِ او چه طرف ته په "عَنْ الْفَلَاحِ" كي.

تشریح: په اذان کي د "حس على الصلاة" ويلو پر مهال راسته طرف ته مخ څه گرځول او د "حس الفلاح" ويلو پر مهال چپه طرف ته مخ څه گرځول سنت دي. همدارنگه په اقامت کي هم گرځول پکار دي (حبي کبير ص: ۴۷۴)، او صحيح قول دادی چي په اقامت کي تحويل سنت نه دی، خو په کولو کي يې څه حرج نسته. (شفاء الارواح)

يادونه: مخ به داسي گرځوي چي سينه او قلمونه يې له قبلې څخه نه وگرځي. بلکي هغوی پر خپل ځای پاته وي. او مخ په هر صورت کي گرځول پکار دي. برابره ده يوازې د خپل ځان لپاره اذان کوي او برابره د لماتځه لپاره. ياد يوبل مقصد لپاره اذان کوي. مثلاً د کوچني په غوږ کي چي کوم اذان کيږي. نو په هغه کي هم ددې دواړو کلمو په وخت کي مخ راسته او چپه طرف ته څه گرځول پکار دي. (طحاوي)

﴿ ۲۶۱ ﴾ وَ لَيْسَ يَرْفُئُ صَوْمَعَتَهُ اَوْ گرځي به مؤذن په خپله مناره (داذان کولو په ځای) کي.

نکات: ﴿يستدير﴾ داستعمال دباب مضارع ده اِسْتَدَارَا: گرځېدل، ﴿صومعة﴾ کوچنی حجره (خونه)، په بحر الرائق کي راغلي دي چي صومعه "منارې" ته ويل کيږي. او دلته له دې څخه مراد هغه لوړ ځای "يا په بله وينا د مؤذن مناره" ده کوم چي به خاص داذان لپاره جوړېده چي په هغه کي به د قبلې په خوا کي راسته او چپه طرف درښې (کر کياني) وې. ددې لپاره چي داذان آواز تر ليري پوري ولاړ سي.

تشریح: مسئله داده چي که داذان کولو ځای يعني صومعه پراخه وي چي که پر خپل ځای مؤذن ولاړ وي او صرف مخ گرځوي، نو شاوخوا خلکو او کورونو ته پوره آواز نه رسيږي، نو په داسي

صورت کي دي په صومعه کي گرځي يعني د "حس على الصلاة" د ويلو پر مهال دي اول له راسته

درښې څخه سر را باسي، دوه واره دي "حس على الصلاة" وايي او بيادي له چپه درښې څخه سر را

باسي، دوه واره دي "حس على الفلاح" وايي. (درښه يعني هغه کرکی چي په صومعه کي نصب وي)،

بيادي خپل ځای ته راځي او پاته کلمات دي وايي. او که پر خپل ځای په درېدلو سره صرف راسته

او چپه طرف ته په مخ گرځولو سره هم پوره آواز رسيږي چي خلک په خبرېږي. نو بيادي له خپل

ځای څخه قدم نه ليري کوي. (شفاء الارواح بحواله حاشيه)

يادونه: ښکاره خبره ده چي دا ټوله تفصيل هغه وخت وو کله چي اذان په مايک او اسپيکر کي نه

کېدی او نه د هر چا سره د ساعت او گڼۍ سهولت وو. او دا اذان لپاره به خپل لوړ ځای جوړ وو. خو

څرنگه چي اوس د مايک او اسپيکر د لاري د اعلام مقصد پوره حاصلېږي، نو ځکه د سنت افاه

کېدو په نيت سره دي صرف مخ راسته او چپه طرف ته گرځوي.

د اذان او اقامت تر مینځ د فصل کولو بیان

﴿ ۲۶۲ ﴾ وَيَفْصِلُ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ بِقَدَرِ مَا أَوْفَصِلَ (وقفه) دي کوي داذان او اقامت

تر مینځ دومره اندازه وخت يَخْضُرُ الْبَلَاءُ مُؤَنِّ لِّلصَّلَاةِ چي (په هغومره وخت کي) حاضرېدلای سي دلمانځه پابنده خلک مَعَ مُرَاعَاةِ الْوَقْتِ الْمُسْتَحَبِّ سره درعايت کولو (خیال ساتلو) د مستحب وخت (يعني دومره فصل او انتظار دي نه کوي چي دلمانځه مستحب وخت ووځي).

تشرېح: مسئله داده چي د ماښام دلمانځه څخه بغير په نورو لمنځونو کي دي داذان او اقامت تر مینځ دومره فصل او وقفه کول کيږي چي دجماعت پابنده (الترام کونکي) کسان له طهارت څخه فارغه سي، يا که له مخکي څخه يې ډډې شروع کړې وي، نو چي له هغه څخه فارغه سي او طهارت وکړي سي او دلمانځه لپاره مسجد ته حاضر سي؛ ځکه داذان او اقامت تر مینځ فصل نه کول مکروه دي، وجه يې داده چي په اذان سره مقصود واخلگو ته د وخت داخلېدلو خبر ورکول دي چي هغوی لمانځه ته تيار وي وکړل سي، او دامقصود په وصل کولو سره فوتيږي، نو ځکه فصل دي کوي. او دومره فصل دي نه کوي چي دلمانځه مستحب وخت ووځي.

﴿ ۲۶۳ ﴾ وَفِي الْمَغْرِبِ بِسَكَنَةٍ (فصل دي کوي) په ماښام کي (د اذان او اقامت تر مینځ) په

دومره وقفه سره قَدَرِ قِرَاءَةِ ثَلَاثِ آيَاتٍ قَصَارٍ أَوْ ثَلَاثِ خُطُوبَاتٍ کوم چي په اندازه درېو کوچنۍ آيتونو يا درېو گامونو وي (يعني چي په هغومره وقفه کي درې کوچني آيتونه ويل کېدلای سي. يا مثلاً درې گامه تگ پکښي کېدلای سي).

﴿ سَكَنَةً ﴾ اسم مرة دی له سکوت څخه، يو وار چېېدل، وقفه او ځنډ کول. تم کېدل، او فاسي نور. **تشرېح:** د ماښام داذان او اقامت تر مینځ دومره فصل او وقفه کول پکار دي چي په هغه کي درې کوچني آيتونه يا يو اوږد آيت ويل کېدلای سي، يا درې گامه تگ پکښي کېدلای سي، يا په بله وينا دومره وقفه چي مؤذن له اذان څخه فارغه سي او صف ته راوړسيږي او داذان دهام هم پوره سي. **يادونه:** خود روژې په مياشت (رمضان) کي دروژه مات لپاره که د ماښام داذان او جماعت تر مینځ لس، پنځلس دقيقې فصل وکړي سي، نو په دې کي څه حرج نسته.

د تشویب تعریف او حکم

﴿ ۲۶۳ ﴾ وَيُشَوِّبُ أَوْ مُؤَذِّنٌ دِي (تر اذان وروسته) تشویب کوي كَقَوْلِهِ بَعْدَ الْأَذَانِ "الْمُؤَذِّنُ الْقَلْبُوتُ يَا مُصَلِّينَ" لکه تر اذان وروسته د مؤذن دا وینا (یعنې چې داسې یخ وکړي): "لمونخ. لمونخ (یا په بله وینا: لمونخ درېږي) ای لمونخ کونکو!"

لغات: ﴿تَشَوِّبُ﴾ د تفصیل د باب مصدر دی: راگرځېدل، راگرځول، دویم ځل کول (بیا کول). ﴿الصَّلَاةُ، الصَّلَاةُ﴾ پر دې فتحه او ضمه دواړه ویل کېدلای شي، د فتحې ویلو په صورت کې به مفعول به وي د "صَلُّوا" محذوف، او د ضمې ویلو په صورت کې به مبتدا وي او خبر به یې محذوف وي "قَائِمَةً" یا "جَامِعَةً"، اصل عبارت به داسې وي "الصَّلَاةُ قَائِمَةً يَا جَامِعَةً".

تشریح: د "تشویب" لغوي معنی ده: رجوع کول، راگرځېدل (واپس کېدل)، ثواب ته په همدې وجه ثواب ویل کیږي چې هغه د خپل نېک عمل په عوض کې د بندښت و طرف ته راگرځي. او

د "تشویب" اصطلاحی معنی ده: "العود إلى الإعلام بعد الإعلام" (تریو ه ځل اطلاع ورکولو وروسته دویم ځل بیا اطلاع ورکول)، یا په بله وینا یو کار دوه واره کول. او د تشویب دوه صورتونه دي: ① د

سهار په اذان کې تر "حی علی الفلاح" وروسته "الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ" دوه واره ویل، ② دویم دا چې

تر اذان وروسته او د لمانځه څخه لس یا پنځه دقیقې مخکې "حی علی الصلاة" یا "الصَّلَاةُ، الصَّلَاةُ"

ویل (یعنې چې تر اذان څه وخت وروسته مؤذن د لمونخ د خبر ورکولو بیا یو څو الفاظ وایي)، یا په خپله ژبه مثلاً

داسې ویل چې "لمونخ درېږي، لمونخ درېږي"، ددې تشویب لپاره مخصوص الفاظ نسته او نه په

هرې ژبه ویل ضرور دي، بلکې هر داسې خبره چې د هغه ځای خلک په پوه شي چې لمونخ درېږي

هغه تشویب دی، مثلاً "قَامَتْ، قَامَتْ" ویل دا هم تشویب دی، او که ووايي چې "لمونخ درېږي" یا

"جماعت درېږي" یا "جماعت تیار دی" دا هم صحیح دي، او که صرف په توخي سره خلک

پوهیږي. د دا هم تشویب دی، او دغه دویم صورت د تشویب په خیر القرون کې نه وو، بلکې تر هغه

څه وخت وروسته چې د خلکو په حالاتو کې تغیر پیدا سو او په معاشره (ټولنه) کې غفلت راغلی

چې د سهار د لمانځه څخه بغیر په نورو لمونځونو کې د وینوالي په حالت کې هم سستی او ناراستي

کېدله، نو د دوستي (متأخرینو) علماو په ټولو لمونځونو کې تشویب ښه وگڼئ او د خلکو د آسائیا

لپاره یې دا حکم جاري کړی چې د تشویب لپاره څه خاص الفاظ نسته بلکې د هرې سیمې والا دي پر

خپل عرف عمل کوي. او په کومو الفاظو سره چې د تشوېب معنی حاصلیږي. هغه الفاظ دي اختیاري او له هغه څخه دي د تشوېب کار اخلي.

خو زموږ اکابرینو پر دې جزئیة فتویٰ نه ده ورکړې؛ ځکه تشوېب خپله د خلکو د سستی لامل گرځي؛ ځکه کله چې یو وار تشوېب شروع کړی سي، نو په کراره، کراره خلک بیابیل تشوېب ته محتاجه کیږي، نو ځکه غوره طریقه همدا ده چې تر اذان وروسته د ضرورت په انداز فصل او وقفه وکړل سي او بیا لמוځ شروع کړل سي، د دې لپاره چې د اذان په اوږدلو سره سمدستي خلک د لمانځه په تیاری مشغول سي (او دویم اعلان یعنی تشوېب ته انتظار نه سي) او تشوېب ته ضرورت پاته نه سي. (تحفة الالهی ج: ۱، ص: ۵۱۴ بحواله انوار الايضاح)

به اذان کي دلحن بیان

﴿۲۲۵﴾ وَيَكْرَهُ التَّلْحِينَ او مکروه دی (په اذان کي) تلحین (یعني د غزلو او سندرې وزمونو په څېر اذان کول).

لفات: ﴿التلحین﴾ د تفعیل د باب مصدر دی: د تلحین شو معناوي نقل سوي دي: ① په ترنم او خوش آوازی سره ویل، ② د موسیقي او سندرې وزم او طرز مطابق حروف اداء کول، ③ د غزلو او سندرې غونډي آواز کول په دې توگه چې حروف یې بدل سي، مقصوره حروف مملوه کړل سي او مملوده حروف مقصوره کړل سي، ④ چونېدل، ⑤ دلحن او غلطی. و طرف ته منسوبول. (معجم لغة الفقهاء.. مصباح اللغات)

تشریح: د تلحین مطلب دلته دا دی چې په داسي وزم او طرز سره اذان کول چې په هغه سره د اذان په کلماتو کي تغیر راسي یعنی د حروفو په اداء او په حرکاتو، سکانتو او مذو غیره کي کمی وزیاتوب راسي، مثلاً د آواز ښکلي کولو په غرض د "الله اکبر" همزه کش کړي "اکبر" یا "اکبار" یې وایي او داسي نور، لکه څرنګه چې د غزلو او موسیقي والا سندرغاړي په آواز کي د ښکلا پیدا کولو لپاره په حروفو کي کمی وزیاتوب او څه په تیس آواز او څه په لوړ آواز سره کلمات وایي (یا په بله وینا اذان د غزلو په طرز بدني ویل)، نو دا طریقه په اذان کي اختیارول مکروه دي (او که په کلماتو کي پوره تغیر راسي لکه د "اکبر" پر ځای "اکار" او داسي نور، بابیا حرام دي)، خو په داسي خوش آوازی سره اذان کول چې په هغه کي د کلماتو تغیر نه وي، ډېر ښه او احسن دي، ځکه په دې سره ښه اثر پیدا کیږي او ځیني وخت داسي هم کیږي چې مؤذن په ښه طریقه سره اذان کوي او لهجه او آوازی یې داسي زړه راګڼونګي وي چې د هغه په وجه خلک مسجد ته را شروع سي، له تاریخ څخه څرګندیږي چې ډېرو کافرانو صرف د اذان په اوږدلو سره اسلام قبول کړی دی ځکه هغو ته معلومه سي چې په کوم اذان کي چې

دومره ښکلا او ښېکته ده چي صرف د هغه په آواز سره موږ بهي اختياره کيږو. نو دا اذان چي په کوم مذهب کي دی، په هغه مذهب کي به څومره ښکلا او ښېکته وي، نو په دې توگه همدا اذان د هغو لپاره د اسلام قبلولو ذريعه گرځېدلې ده.

د بې اودسه کس د اذان او اقامت حکم

﴿۲۶۲﴾ وَإِقَامَةُ الْمُحَدِّثِ وَأَذَانُهُ او (مکروه دی) د بې اودسه کس اقامت او د هغه اذان.

تشریح: د بې اودسه کس د اذان په باره کي دوه روایتونه نقل سوي دي: دیوه روایت مطابق د بې اودسه اذان مکروه نه دی، دا ظاهر روایت دی او همدا صحیح دی، او د بل روایت مطابق مکروه دی. او پاته سو د بې اودسه کس اقامت مکروه دی. (شفا، ۱۷۱ راج)

د جنب د اذان حکم

﴿۲۶۴﴾ وَأَذَانُ الْجُنُبِ او (مکروه دی) اذان د جنب.

لغات: ﴿صَبِيٍّ﴾ کوچنی. کوم چي د هلكوالي حد ته رسېدلی نه وي، جمع: صبیان.
تشریح: که د جنابت په حالت کي څوک اذان وکړي، نو مکروه تحریمي دي او داسي اذان راگرځول مستحب دي او په دې حالت کي اقامت کول په درجه اولی مکروه تحریمي دي. (مراقی الفلاح مع الطحاوی ص: ۱۰۸)

د ناپوهه کوچني د اذان حکم

﴿۲۶۸﴾ وَصَبِيٍّ لَا يَفْقَهُ او (مکروه دی افغان) داسي بچي کوم چي نه پوهيږي (عقل او پوهه نه لري).

تشریح: کوم کوچنی که په څه نه پوهيږي، د هغه اذان مکروه دی، بلکي صحیح کيږي نه، نو ځکه د هغه راگرځول پکار دي، او که کوچنی پوهيږي، نو بېله کراهته د هغه اذان صحیح دی.

د لېوني او نشه کس د اذان حکم

﴿۲۶۹﴾ وَمَجْنُونٍ وَسَكْرَانٍ او (مکروه دی افغان) د لېوني او نشه کس.

تشریح: د لېوني افغان په دې وجه مکروه دی چي هغه (په افغان سره) د کوم شي و طرف ته بلنه ورکوي يعني لښخ، په هغه خپله نه پوهيږي، همدارنگه د نشې په حالت کي افغان کول هم مکروه دي، او که دغه کسان اذان وکړي، نو مستحب فاده چي راوگرځول سي.

د ښځي د اذان حکم

﴿ ۲۴۰ ﴾ وَأَمْرًاۗۙ او (مکروه دی اذان) د ښځي.

تشریح: د ښځي اذان مکروه دی، لکه څرنګه چې د ﴿ ۲۴۹ ﴾ نمبر مسئلې په آخر کې هم ذکر سوه. چې د ښځي د آواز هم پرده ضروري ده.

د فاسق د اذان حکم

﴿ ۲۴۱ ﴾ وَقَاسِیۙۙ او د فاسق.

تشریح: فاسق د ګناه کبیره کونکي ته وايي، مثلاً څوک چې زیږه خړبي، یا زیږه کونډۍ کوي، هغه فاسق دی او اذان او اقامت یې مکروه دي، خو د راګرځولو ضرورت یې نشته. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۴)

په ناستي د اذان کولو حکم

﴿ ۲۴۲ ﴾ وَقَاعِدِۙۙ او د ناست کس (اذان هم مکروه دی).

تشریح: په ناستي اذان کول مکروه دي او د هغه راګرځول مستحب دي، خو که منفرد د خپل لمانځه لپاره اذان کوي، نو په ناسته اذان کولو کې هم څه حرج نشته. (طحاوی ص: ۱۰۸)

د اذان او اقامت په مینځ کې خبرې کول

﴿ ۲۴۳ ﴾ وَالْكَلَامُ فِي خِلَالِ الْاَذَانِ وَفِي الْاِقَامَةِ او (مکروه دي) خبرې کول د اذان او اقامت

په دوران کې وَلَيُسْحَبُ اِمَادَتُهُ دُونَ الْاِقَامَةِ او مستحب دي د اذان راګرځول، نه د اقامت.

تشریح: د اذان او اقامت په دوران کې خبرې کول مکروه دي او د اذان راګرځول مستحب دي، نه د اقامت، همدارنګه د اذان او اقامت په دوران کې د سلام جواب ورکول هم مکروه دي. (انوار الايضاح)

د جمعي په ورځ د ماښپن د لمانځه لپاره اذان او اقامت کول

﴿ ۲۴۴ ﴾ وَيُكْرَهُ اَنْ يَّلْظَهْرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي الْبُيُوتِ او مکروه دي دا دواړه (اذان او اقامت) د

ماښپن د لمانځه لپاره د جمعي په ورځ په ښار کې.

تشریح: له کوم چا څخه چې د جمعي لمونځ پاته سي، نو ښکاره خبره ده چې اوس به هغه د ماښپن لمونځ کوي، نو د هغه لپاره ځانته اذان او اقامت کول مکروه دي، په هر فاسي ځای کې چې هلته د جمعي لمونځ کېږي، همدارنګه هلته د جمعي امام له فارغېدلو څخه مخکې یا وروسته د ماښپن

لمونځ په جماعت سره کول مکروه تحریمي دي، جلا، جلا دي دما پښین لمونځ وکړي بغير له اذان او اقامت څخه. (انوار الايضاح)

د قضائي لمانځه او اذان لپاره د اذان او اقامت کولو حکم

﴿۲۷۵﴾ وَيُؤَذِّنُ لِلْفَأْتِنَةِ وَيُخَيِّمُ او اذان دي کوي د فوت سوي (قضائي) لمانځه لپاره او اقامت دي (هم) کوي وَكَذَلِكَ الْأُولَى الْقَوَائِدُ او همدارنگه (اذان او اقامت دي کوي) د ډېرو فوت سوو (قضائي) لمنځونو (د اداء کولو په وخت کي) د اواز لمانځه لپاره وَكِرَّةً تَرَكَ الْإِقَامَةَ دُونَ الْأَذَانِ فِي الْمَوَاقِعِ او مکروه دي اقامت پرېښوول، نه اذان په پاته (قضائي) لمنځون کي اِنْ اتَّخَذَ مَجْلِسُ الْقَضَاءِ که چيري د قضاء راوړلو مجلس يو وي (يعني ټوله قضائي لمنځونه په يوه مجلس کي راگرځول کيږي).

تشرېح: که څوک قضاء سوی لمنځ راگرځوي، نو اذان او اقامت دي دواړه وکړي، که دواړه پرېږدي، نو دا مکروه دي، کم از کم په اقامت سره قضائي لمنځ اداء کول پکار دي، او که له يوه څخه زيات لمنځونه قضاء سوي وي، نو د اواز لمانځه لپاره دي اذان او اقامت دواړه وکړي او په پاته لمنځونو کي ورته اختيار دی چي که اذان او اقامت دواړه کوي او که صرف اقامت کوي، او اقامت پرېښوول مکروه دي، فرمايي چي دا مذکوره تفصيل هغه وخت دی کله چي ټوله قضائي لمنځونه په يوه وار اداء کول کيږي، خو که مجلس يې متحد نه وي، بلکي په بېلابېلو وختونو کي يې اداء کوي، يعني هر لمنځ په جلا وخت کي راگرځوي، نو بيا به دهر لمانځه لپاره اذان او اقامت کوي. په دې صورت کي اذان پرېښوول مکروه دي.

د اذان د جواب حکم او تفصيل

﴿۲۷۶﴾ وَإِذَا سَمِعَ الْمُسْلِمُونَ مِنْهُ او کله چي سنت اذان واورې (يعني داسي اذان کوم چي په خپل وخت کي شروع سي او پر سنت طريقه وي چي لحن (تلحين) نه پکښي کيږي، څنگه که اذان له وخت څخه منځکي اېږي وخته اوسي يا د غزلو او موسيقي الحانو (ډزمنو) په غېر اذان کول کيږي، نو داسي اذان مسنون نه دی. نو فرمايي که څوک مسنون اذان واورې) أَمْسَكَ وَقَالَ وَمِثْلُهُ نو اورېدونکي دي وهرسېږي (يعني له خبرو وغېره څخه دي ځان ونيسي) او د مؤذن په غېر (کلمات) دي ووايي (يعني د هغه سره موافق دي د اذان کلمات شروع کړي) وَحَوَّلَ إِلَى الْحَيِّعَلَتَيْنِ او حوټله (يعني "لا حول ولا قوة الا بالله") دي ووايي په "عَنْ عَلِ

الصلاة او غلّ الفلاح" کي "وَقَالَ: صَدَقْتَ وَهَرَزْتَ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ عِنْدَ قَوْلِ الْمُؤَذِّنِ اَلصَّلَاةُ

خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ او "صدقت وهرزت" يا "ما شاء الله" دي ويايي دمؤذن د "الصلاة خير من النوم" ويلو

په وخت کي ثُمَّ دَعَا بِالْوَسِيلَةِ فَيَقُولُ بيا دي دوسيلې دعاء وغواړي نو (داسي) دي ويايي

اَللّهُمَّ اَيُّ الله! رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ الثَّامِيَّةُ ددغه پوره بلني څښتنه (مالک)! وَ الصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ

او دثامي (مېشت درېدونکي) لمونځ څښتنه! آتِ مُحَسِّنَ الوَسِيلَةِ وَالْفَضِيلَةَ ورکړه!

محمد ﷺ ته وسيله او فضيلت (بهرې) وَ اَبْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ او

واستوه (ورسوه)! محمد ﷺ و هغه مقام محمود (ښه ځای) ته چي د هغه وعده مو ورسره کړې ده.

تشرېح: داذان جواب ورکول واجب دي او که مستحب دي، په دې باره کي اختلاف دی، بعضو

واجب ورته ويلي دي، لېکن ظاهر او معتد مذهب دادی چي په ژبه سره جواب ورکول مستحب دي

او په عمل سره جواب ورکول (يعني سجد ته ورتلل) سنت مؤکده دي په سخت تاکيد سره يعني د

واجب په څېر، لهندا کوم څوک چي له مسجد څخه بهر وي، د هغه لپاره عملي جواب يعني سجد

ته تک ضروري دی او زباني جواب يعني مذکور کلمات ويل مستحب دي.

دلته فرمايي چي که څوک داذان آواز واورې، نو که څوک يې نه واورې مثلاً ليري وي يا کونډ

وي، نو پر هغه داذان جواب ورکول نسته، که څه هم پوهيږي چي اذان کيږي، همدارنگه دمنون

قيدي لگولی دی، لهندا که د سنت طريقې خلاف اذان وسي، مثلاً له وخت څخه مخکي وسي يا يې

حروف کم وزيات ووايي، يا ښځه اذان وکړي، نو داسي اذان جواب ورکول مستحب نه دي.

امسک: يعني کله چي سنت اذان واورې، نو اورېدونکی دي ودرېږي (ځان دي نيسي) يعني له خبرو او

هر داسي کار څخه دي ځان ونيسي کوم چي داذان اورېدلو او د هغه په جواب کي خلل اچونکی وي،

لهلاند دي چا ته سلام کوي او نه دي د سلام جواب ورکوي يعني مناسب نه دي، خلاف اولی دي، تر

دې چي که د قرآن کریم تلاوت کوي، نو هغه دي بند کړي او داذان په جواب ورکولو دي مشغوله سي،

ما افضل دي، که تلاوت کوي، نو هم جائز دي. (عمدة الفقه، حاشيه، بحواله شافعي، الارواح)

وقال مثله: داذان جواب دادی چي کوم کلمات مؤذن وايي، هغه دي اورېدونکی هم وايي، خود

حیعتین یعنی د "حس علی الصلاة" او "حس علی الفلاح" په جواب کي دي "لا حول ولا قوة الا بالله"

وايي (چي مسجد ته د رسول او لمونځ کولو قوت د الله جلّ و اله طرفه دی چي د هغه له توفیق او حفاظت څخه

بغير مسجد زه دانه سم کولای). او که د حيعلمتین په جواب کي اورېدونکی هم حيعلمتین ووايي، نو دا به داستهزاء غوندي وي (ځکه دا دواړه د امر په صيغه سره دي او معنی يې ده "راسن دلمانځه او کليايې پر طرف"، او ښکاره ده چي که څوک ووايي چي "راسن دلمانځه پر طرف" او اورېدونکی هم ورته ووايي "راسن دلمانځه پر طرف" نو دا به داستهزاء په خبر وي؛ ځکه کومه خبره چي د امر په صيغه سره ويل سوې وي، نو هغه خبره په هاغه الفاظو سره راگرځونکی استهزاء کونکی گڼل کيږي، نو ځکه د حيعلمتین په جواب کي دي حوقله وایي. (شفاه، ۱۷۱، راج)

۴ "الصلاة خير من النوم" **جواب:** دسهار په اذان کي چي کله مؤذن "الصلاة خير من النوم" ووايي، نو له بعضي اسلافو څخه نقل سوي دي چي اورېدونکي دي په جواب کي "صدقَ دبررت" ووايي، او بعضي علماؤ ددې سره د "وَبِالْحَقِّ نَطَقْتُ" (تاحق وويل) الفاظ هم زيات کړي دي. (شامي ج: ۲، ص: ۶۷)

د اذان دعاء: تر اذان وروسته دي هغه دعاء وغواړي کوم چي په متن کي مذکوره ده، او د بيهقي په روايت کي ددې دعاء په آخر کي د "إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْبَيْعَاتِ" الفاظ هم نقل سوي دي.

الوسيلة: "وسيله" په جنت کي د يو ستري درجې مقام دی، نبي کریم ﷺ فرمايي چي "وسيله" په جنت کي يوه درجه ده کوم چي هغه د الله تعالی په مؤمنو بندگانو کي صرف يوه ته حاصلیږي او ماته اميد دی چي هغه بنده به زه يم، نو کوم څوک چي زما لپاره د "وسيلې" دعاء غواړي، د هغه لپاره به زما شفاعت واجب وي. (شفاه، ۱۷۱، راج)

والفضيلة: دا خو ياد "وسيله" تفسير دی، يا يوه بله درجه ده، او ځيني خلک چي تر "الفضيلة" وروسته د "الدرجة الرابعة" الفاظ زياتوي، په حديث شريف کي د هغه څه اصل نسته. (حنبه)

مقاماً محموداً: د "مقام محمود" وعده الله ﷻ په دې آيت مبارک کي کړې ده ﴿عَسَى أَنْ يَتَذَكَّرَ لَكُمْ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾ (بني اسرائيل، ۷۹)، دا مقام په تمام انبياء عليهم السلام کي صرف د نبي ﷺ لپاره خاص دی، ددې په تفسير کي مختلفه اقوال نقل سوي دي، خو صحيح هغه دی کوم چي په صحيح حديثو کي خپله له رسول ﷺ څخه نقل سوي دی، دا مقام د "شفاعت کبری" دی چي دمحرر په ميدان کي چي کله ټوله انسانان جمع سي او له هر نبي او پغمبر څخه به د شفاعت خواست کوي، نو ټوله انبياء عليهم السلام به عذر پېش کړي، صرف نبي کریم ﷺ ته به دا مقام ورکول سي چي د تمام بني آدم شفاعت به وکړي. (معارف القرآن)

مسئله: آيا د اذان په دعاء کي لاسونه پورته کول ثابت دي او که نه؟

په فتاوى حقايق (ج ۲، ص ۴۰۸) کي وايي: له اذان څخه وروسته د وسيلې دعاء د کولو په وخت کي لاسونه مه پورته کوئ، بلکي بغير د لاسو پورته کولو څخه دعاء غواړئ، البته که چيري څوک لاسونه پورته کړي، دعاء وغواړي، نو هم څه پروانه لري او نه دا دستو په خلاف عمل دى. (وکذا ذکر فی فتاوى فريديه ج ۱، ص ۲۴۷)

او همدا سي په کفايت المفتي (ج ۳، ص ۴۷) کي وايي: چي د اذان په دعاء کي د لاسو په پورته کولو کي څه پروانسته، او په کفايت المفتي (ج ۳، ص ۵۴) کي وايي: له اذان څخه وروسته په دعاء کي د لاسونو پورته کولو يو خاص ثبوت نسته..... او په آخر کي وايي: چي دواړي طريقې جائز دي، يعني که لاسونه پورته کړي او که يې نه کړي پورته، دواړي طريقې جائز او روا دي. (کذا ذکر فی فتاوى محموديه ج ۵، ص ۲۴۲).

او په امداد الفتاوى (ج ۱، ص ۱۵۹) کي وايي: د اذان په دعا کي لاسونه پورته کول د سنت خلاف کار نه دى، خو نه پورته کول افضل کار دى. (کذا ذکر فی فتاوى دار العلوم ديوبند ج ۲، ص ۸۷)

راجع قول: راجح او مختار قول دا دى چي د اذان په دعاء کي سنت کار دا دى چي لاسونه پورته نه سي؛ ځکه له رسول الله ﷺ څخه په دغه دعاء کي لاسونه پورته کول ثابت نه دي، او څوک چي په دې دعاء کي لاسونه پورته کول ثابتوي په عمومياتو سره، يعني چي په عامو دعاگانو کي لاسونه پورته کيږي نو په دې دعاء کي به هم پورته کيږي، نو دا قياس لغو او باطل دى؛ ځکه خاص فعل د عليه السلام مبارک په دغه دعاء کي نه پورته کول د لاسونو وړ، لهدا کله چي له عليه السلام مبارک څخه په دې دعاء کي د لاسونو پورته کول ثابت نه سوه، نو زموږ لپاره هم سنت کار په دې دعاء کي نه پورته کول د لاسو دى؛ ځکه خصوص د فعل د عليه السلام مبارک اسوه حسنه ده هر هغه چا لره چي رجوع د الله ﷻ او د ورځي فآختر لري. (فيض الباري ج ۲، ص ۱۶۲)

بَابُ شُرُوطِ الصَّلَاةِ وَأَرْكَانِهَا

(ډا) فصل دلمانځه د شرطونو او ارکانو (په بیان کي) دی

تشریح: مخکي تر دې مصنف رَجَعَهُ الله طهارت بیان کړی کوم چي دلمانځه لپاره شرط دی. تر هغه وروسته یې دلمانځه وختونه بیان کړل؛ ځکه هغه له اسبابو او شرائطو څخه دي. بیا یې د اذان بیان وکړی؛ ځکه چي هغه دلمانځه لپاره اعلام او اخبار دی، اوس په دې باب کي دلمانځه شرطونه او ارکان بیانوي.

د "شرط" لغوي او اصطلاحي معنی: شرط جمع د شُرُوط ده. د شرط لغوي معنی ده: نښه، علامت

او د شرط اصطلاحي معنی ده: «ما یتوقف علیه وجود الشیء ولم یکن داخلًا فیہ»، (یعني شرط هغه خارجي شي ته وايي چي پر هغه د بدل شي وجود موقوفه (ولاي) وي، خو هغه په دې شي کي داخل نه وي). لکه اودس چي په لمانځه کي داخل نه دی، خو دلمانځه وجود او صحت پر اوداسه موقوف دی. همدارنگه استقبال قبله، عورت او داسي نور، د اشیان دلمانځه له حقیقت او ماهیت څخه خارج دي.

د "رکن" لغوي او اصطلاحي معنی: ارکان جمع د رُکُن ده، درکن لغوي معنی ده: "دیو شي قوي او مضبوط اړخ، قوت او غلبه، پایه (ستون)".

او اصطلاحي معنی یې ده: «ما لا یقوم الشیء إلا به»، (یعني په کوم څه سره چي یو شی ولای وي، یعني هغه شی چي یو بل شی په پر هغه قائم او موقوف وي، یا په بله وینا: هغه شی چي پر هغه د بدل شي دار و مدار وي)، همدارنگه بله اصطلاحي معنی یې دا نقل سوې ده (دشي هغه اجزاء چي له هغوی څخه دشي حقیقت او ماهیت مرکب وي)، لکه قیام (ولاره)، قرائت، رکوع او سجده، آخره نسته، دا هغه اجزاء دي چي له دوی څخه دلمانځه حقیقت مرکب دی او دلمانځه مدار پر همدوی دی، لهندا کوم فرائض چي په لمانځه کي دننه وي یعني دلمانځه په ماهیت کي داخل وي، هغه ته د لمانځه ارکان ویل کیږي، که له دوی څخه یو رکن هم موجود نه سي، نو لومونځ نه کیږي.

(په لنډه توګه دا چي له شرائطو څخه مراد هغه فرائض دي کوم چي تر لمانځه مخکي اداء کیږي. او کوم فرائض چي په لمانځه کي دننه کیږي هغه ته ارکان ویل کیږي).

یادونه: مصنف رَجَعَهُ الله دلمانځه د صحت لپاره او ورشت (۲۷) شیان ذکر کړي دي، خو د فقهي په نورو کتابونو کي مثلاً امام قبلوري رَجَعَهُ الله او داسي نورو شپږ شرطونه او شپږ ارکان ذکر کړي دي چي ټوله دوولس (۱۲) کیږي، د دغه تعارض حل دا دی چي دې حضراتو مقصد په اصل کي تقریب دی

يعني چي مجموعاً د دوولسو (۱۲) شيانو يادول د يادونکي طالب لپاره آسانه وي. د دوی مقصود صرف هغه نه دي او نه يې د ماسوا نفي کول مقصود دي. او د نور الايضاح د مصنف رحمه الله پيش نظر د هغه تمام امور و بيانول دي چي لمونځ گزار ته له اول څخه تر آخره د هغوی رعايت کول ضروري دي او پر هغوی د پاسه د لمانځه د صحت لازم دی. بلکي د افرائض په اوويشت شيانو کي هم منحصر نه دي. بلکي له دې څخه هم زيات بدلای سي. (مراقی الفلاح ص: ۱۱۲، حاشيه)

د لمانځه د صحت شرطونه په يوه جدول کي (د مصنف له د ترتيب مطابق)

شرايط	شرايط	شرايط
۱ له حدث (اصغر او اکبر) اول له نجاست څخه بلذ. جمله او ځای پاکېدل	۱۵ د فرضي لمانځه په دوو رکعتو کي او دنظلي لمانځه او وترو په ټولو رکعتو کي قرآن ويل	۱ شرايط
۲ عورت پټېدل	۱۶ رکوع کول	۲ شرايط
۳ مخ پر قبله کېدل	۱۷ پر داسي شي سجده کول کوم چي حجه والا وي او چي په هغه باندې تندي قرار ونيسي	۳ شرايط
۴ په خپل وخت کي لمونځ کول	۱۸ د سجدې ځای به د پښو ايښوولو له ځای څخه تر نيم شرعي گز (ذراع) لوړ نه وي	۴ شرايط
۵ دوخت داخلېدل	۱۹ دواړه لاسونه او دواړه زنگڼونه (پر ځمکه) ايښوول. د صحيح روايت مطابق	۵ شرايط
۶ نيت کول	۲۰ په سجده کي د پښو څخه گوټي پر ځمکه ايښوول	۶ شرايط
۷ تکبير تحریمه بېله فاصله ويل	۲۱ رکوع پر سجده مخکي کول	۷ شرايط
۸ تکبير تحریمه په ولاړي او رکوع ته ټيټېدل څخه مخکي اداء کول	۲۲ له اولي سجدې څخه دومره پورته کېدل چي ناستي ته نژدې سي. د صحيح روايت مطابق	۸ شرايط
۹ نيت به د تکبير تحریمه په وخت کي وي، نه وروسته	۲۳ دويمه سجده کول	۹ شرايط
۱۰ تحریمه به داسي وايي چي خپله يې واراړي. د صحيح مذهب مطابق	۲۴ د تشهد په اندازه آخره ناسته کول	۱۰ شرايط
۱۱ د مقتدي لپاره د متابعت نيت کول	۲۵ آخره ناسته تر ټولو ارکانو په آخر کي اداء کول	۱۱ شرايط
۱۲ فرض متعينول	۲۶ ټوله ارکان په بيداري کي اداء کول	۱۲ شرايط
۱۳ واجب متعينول، خو د نقلو تعيين شرط نه دی	۲۷ د لمانځه د کيفيت او د هغه د تمام افرائض د فرض کېدلو اعتقاد به يې وي	۱۳ شرايط
۱۴ له نقلو څخه بغير نور په ټوله لمنځونو کي قيام (ولاړه) کول		۱۴ شرايط

د لمانځه د صحت شرطونه، طهارت

﴿۲۷۷﴾ لَا بُدَّ لِصَلَاةِ الصَّلَاةِ مِنْ سَبْعَةٍ وَعِشْرَيْنَ شَيْئًا چاره نسته د لمانځه د صحت کېدو لپاره له اووه ورشت (۲۷) شیانو څخه (یعنې د لمانځه د صحت لپاره ۲۷ شیان شرط او ضروري دي) الطَّهَارَةُ مِنَ الْحَدَثِ (۱) له (کوچنی اولوی) بې اودسیا څخه پاکېدل و طَهَارَةُ الْجَسَدِ وَالثَّوْبِ وَالتَّكَاثُرِ او د بدن، کپړې (جلمې) او ځای پاکېدل مِنْ نَجِيسٍ غَيْرٍ مَعْفُوٍّ عَنْهُ له داسې نجاست څخه کوم چې معاف کړی سوی نه دی (یا په بله وینا: دومره نجاست کوم چې تر معفو مقدار زیات وي) حَتَّى مَوْضِعِ الْقَدَمَيْنِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالْجَبْهَةِ تر دې چې (ضروري دي "ځای" په پاکوالي کې پاکېدل) ځای د ایښوولو د دواړو پښو او د دواړو لاسونو او زنگونو او تندي عَلَى الْأَصْحَ د صحت تر ټولو مطابق.

تشریح: مصنف رَحِمَهُ اللهُ فرمایي چې د لمانځه د صحت کېدو لپاره او ورشت (۲۷) شیان ضروري دي، خو څه مخکې موږ وویل چې دا شرطونه په اوورشت کې منحصر نه دي، بلکې له دې څخه هم زیات دي او کومو حضراتو چې شپږ شرطونه او شپږ رکنونه ذکر کړي دي، د هغه وجه مو هم ذکر کړه، نو قلته چې مصنف رَحِمَهُ اللهُ کوم اوورشت شرائط بیان کړي دي، دا ټوله د لمونځ گزار لپاره ضروري دي.

الطَّهَارَةُ مِنَ الْحَدَثِ إلخ: اول شرط دا دی چې لمونځ گزار به له حدث اکبر او حدث اصغر څخه پاک وي، حدث اکبر یعنې جنابت وغیره چې د هغه په وجه غسل فرض کیږي او حدث اصغر یعنې بې اودسی (کوچنی بې اودسی)، نو پر چا چې غسل فرض وي پر هغه غسل کول او د چا چې اودس نه وي پر هغه لمونځ کول د لمانځه د صحت کېدو لپاره شرط دي، همدارنگه د لمونځ گزار بدن او جامه او د لمانځه ځای له نجاست حقیقه څخه پاکېدل، برابره ده نجاست غلیظه وي او که خفیفه وي، کله چې نجاست له معفو عنه مقدار څخه زیات لگېدلی وي (یعنې دومره مقدار چې هغه معاف نه دی، چې د هغه بیان په باب الانجاس کې په (۱۹۹) نمبر مسئله او (۲۰۰) نمبر مسئله کې تېر سو)، لهذا که نجاست غلیظه دیوه درم په اندازه یا تر دې کم لگېدلی وي او نجاست خفیفه د کپړې یا بدن له مخلورمي حصې څخه کم لگېدلی وي، نو لمونځ کیږي، لېکن مکروه به وي. او د لمانځه د ځای د پاکېدلو مطلب د قیام او سجدو ځایونه دي، یعنې د دواړو قدمونو، دواړو لاسونو، دواړو زنگونو او تندي ځای به پاک وي، پر کوم ځای وغیره چې لمونځ کول کیږي، د هغه ټوله ځای پاکېدل د لمانځه د صحت لپاره شرط نه دي.

پر خوشایو تپل سوې ځمکه د لمونځ کولو حکم

مسئله: که پر ځمکه مخکې خوشایي تپل سوي وي او وروسته بیا پر هغه ځمکه دومره پاکه خواره و اچول او و تپل سي چي خوشایي بالکل پټ سي او دهغوی بوی وغیره د پاسه نه محسوسیږي، نو پر هغه ځمکه لمونځ کول جائز دي، او که د خوشایو بوی محسوسیږي، نو هلته د پاک شي له هوارولو څخه بغیر لمونځ کول نه صحیح کیږي. (هندي ج: ۱، ص: ۶۲، حلبی کبير ص: ۲۰۲، کتاب المسائل ص: ۲۵۲)

د عورت پټول

﴿۲۷۸﴾ وَ سَتْرُ الْعَوْرَةِ (۲) او (همدانګه شرط دي دلمانځه صحت لپاره) د عورت پټول وَ لَا يَضُرُّ

نَظَرُهَا مِنْ جَنَبِهِمْ وَأَسْفَلَ ذَيْلِهِمْ او (دلمانځه صحت ته) نقصان نه کوي عورت ته کتل له خپل ګرېوان څخه او (یا) د لمنې د لاندي خوا څخه.

لغات: ﴿ذَيْل﴾ لمن، د جامې لاندينۍ حصه، جمع: أَذْيَالٌ وَ ذُيُولٌ.

تشرېح: له عورت څخه مراد د سري او بنځي د بدن هغه حصه ده چي د هغه پټول فرض دي او ښکاره کول يې شرعاً حرام دي، نو د "ستر العورة" مراد دادي چي د کومي حصې پټول فرض دي، د هغه پټول دلمانځه د صحیح کېدو لپاره شرط دي برابره ده يوازي لمونځ کوي، يا د خلګو مخه لمونځ کوي. د سري عورت له نامه (ناف) څخه د زنگنو تر لاندي حصې پوري دی، نو (ناف) په عورت کي داخل نه دی او زنگون په عورت کي داخل دی، لهنا د هغه پټول شرط او فرض دي، او دا ژادي بنځي ټوله بدن عورت دی ماسوا دهغې له مخ، دواړو ورغوو او دواړو پښو څخه، نو د څومره بدن پټول چي فرض دي، که له هغه څخه د اندام د څلورمې حصې په انلزه لڅ سي، نو لمونځ نه صحیح کیږي، په دې شرط چي د يوه رکن يعني درې واړه سبحان الله ويلو په انلازه لڅ پاته سي.

ولا يضر: په دې سره دا راښيي چي په لمانځه کي خپل عورت له نورو خلګو څخه پټول شرط او فرض دي چي بهر به نه ښکاره کیږي او له خپل ځان څخه پټول فرض نه دي، لهذا که څوک صرف قميص (کيس) واغوندي او له ازار (لنگ) څخه بغیر لمونځ وکړي او قميص يې داسي وي چي که هغه په خپل ګرېوان کي وګوري نو خپل عورت وښي، نو په دې سره لمونځ نه فاسد يږي (لېکن نقصان له ګرېوان وغیره څخه خپل عورت ته کتل مکروه تحریمي دي). (شفاء الارواح بعوالة حاشيه)

مخ پر قبله کبدل

﴿۲۴۹﴾ وَاسْتَقْبَالَ الْقِبْلَةَ (۳) او (شرط دي دلمائحه دصحت لپاره) قبلې ته مخ کول
فَلَمَّا كُنِيَ الشَّاهِدِ فَرَضَهُ إِصَابَةً عَيْنِهَا نو دمکې شریفې اوسېدونکې کوم چي (د کمېې
 شریفې) لېدونکې وي، د هغه لپاره فرض عين کمېې (خاص کمېې) ته سیده کېدل دي وَلْيَغْبِرِ
الشَّاهِدِ جَهَّتُهَا او د نه لېدونکې لپاره (فرض) د کمېې و طرف ته مخ کول دي وَلَوْ بَسْكَتْ که څه
 هم هغه (نه لېدونکې) په مکه کې وي عَلَى الصَّحِيحِ د صحیح قول مطابق.

اللفات: ﴿القبلة﴾ قبله هغه خاص جهت او خواده چي د هغه و طرف ته لمونځ کول کېږي کوم چي
 له ځمکې څخه تر اووم آسماني پوري منل سوی دی چي په افغانستان او پاکستان کې هغه د مغرب
 طرف دی، او خاص هغه تعمیر چي د هغه و طرف ته مخ کول کېږي کوم چي په توره پرده سره
 پوښل سوی دی، هغه ته کعبه شریفه (بيت الله) وايي، نو قبله هغه تعمیر نه دی، بلکې هغه ځای دی
 چي پر هغه چا پېره د کمېې تعمیر دی، لهندا که څه د نخواستو د تعمیر ونړېږي، نو بیا هم صرف د
 هغه ځای و طرف ته مخ کول لازم دي.

تشریح: مخ پر قبله کېدل (استقبال القبلة) هم دلمائحه دصحت له شرطونو څخه یو شرط دی دهر
 لمائحه لپاره، برابره ده اداء وي، قضاء وي، فرض وي، یا نقل وي، یا د جنازې لمونځ، یا سجدۍ تلاوت
 او داسي نور وي په ټولو کې مخ پر قبله کېدل ضروري دي، که څوک قصداً بېله څه غږه قبله
 پرېږدي او بل طرف ته لمونځ وکړي، نو کفر دی.

فلسفې إلخ: په مکه شریفه کې داوسېدونکې لپاره قبله داده چي کوم څوک په مسجد حرام کې دننه
 لمونځ کوي او کعبه شریفه (بيت الله) وښي، یا پر داسي لوړ عمارت یا غره باندي لمونځ کوي چي له هغه
 ځايه کعبه شریفه صفا وښي، نو د هغه لپاره د عين کمېې شریفې و طرف ته لمونځ کول ضروري
 دي (طحاوي ص، ۱۱۶)، (د حج او درش په ورځو کې په حرم شریف کې دننه او بهر ډېر ځله د قبلې
 و طرف ته په توجه کولو کې لا پړوايي کېږي، لهندا هلته دي په خصوصي توگه د استقبال القبلة
 خیال ساتل کېږي).

ولغیر الشاهد إلخ: کوم څوک چي کعبه شریفه نه وښي، هغه که دمکې په ښار کې دننه وي او که د
 دنیا په بل ځای کې وي، د هغه لپاره د عين کمېې و طرف ته مخ کول لازم نه دي، بلکې د هغه لپاره قبله
 د کمېې جهت (د کمېې طرف) دی. (انوار الإيضاح، ج۱، ص ۱۰۱)

علی الصحيح: صحيح قول همدادی کوم چي پورته ذکر سو چي غير مشاهد مکي يعني دمکې په ښار کي هغه کس کوم چي کمبه نه وښي، دهغه لپاره هم قبله صرف د کمبې شريفې جهت دی، خو بعضي حضرات فرمايي چي غير مشاهد مکي به هم د عين کمبې و طرف ته مخ کوي، يعني په دې توگه چي که دېوالونه و کښل سي، نو دهغه مخ به د عين کمبې و طرف ته وي، خو له مکې څخه بهر د نورو خلکو لپاره دا شرط نه دي، دهغو لپاره صرف مخ پر قبله کېدل کافي دي. (حلي کيو ص: ۲۱۷، بنفیر)

له قبلې څخه معمولي انحراف تاواني نه دی

مسئله: له مکې څخه بهر اوسېدونکي نور خلک که د قبلې له طرف څخه معمولي غوندي کوږ: لمونځ وکړي، نو هم لمونځ صحيح کيږي، د معمولي انحراف مطلب دا دی چي دومره قدر انحراف او کوږ والی وي چي د لمونځ گزار د تندي څه حصه د قبلې پر طرف باقي پاته سي، د دې مقدار فقهاؤ دواړو طرفونو ته ۴۵-۴۵ درجې مقرر کړي دي. (جواهر الفقه ج: ۱، ص: ۲۴۲، احسن الفتاوى ج: ۲، ص: ۲۱۴ بحواله انوار الايضاح)

لمونځ په خپل وخت کي اداء کول

﴿۲۸۰﴾ وَالْوَقْتُ اَوْ د وخت کېدل.

تشریح: د لمانځه د صحيح کېدو لپاره وخت هم شرط دی، نو که څوک د وخت له داخلېدو څخه مخکي لمونځ وکړي، نو لمونځ يې نه صحيح کيږي، همدارنگه د وخت په تېرېدلو سره اداء فوتيږي.

د وخت داخلېدو يقين کېدل

﴿۲۸۱﴾ وَاعْتِقَادُ دُخُولِهِ (۵) او (همدارنگه شرط دي) د وخت داخلېدو عقیده (يقين) لرل.

تشریح: او د لمانځه د صحيح کېدو بل شرط د وخت د داخلېدو اعتقاد دی يعني لمونځ گزار ته به دا يقين وي چي د لمانځه وخت داخل سوی دی، لهذا که هغه ته د وخت داخلېدو په باره کي شک او شبهه وي (لکه پخوا د ساعت او گری د نشتوالي په دور کي چي به حالت ډېر پېښې) او په همدې د شک په حالت کي لمونځ وکړي، نو لمونځ يې نه کيږي، که څه هم په حقيقت کي يې وخت داخل سوی وي: ځکه چي هغه ته يقين نه وو، بلکي هغه ته په دې باره کي شک او شبهه وه، نو ځکه يې لمونځ نه صحيح کيږي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

د نیت حقیقت

﴿ ۲۴۲ ﴾ وَالنِّيَّةُ (۶) او (میلاننجه شرط دي، د لمانځه) نیت کول.

تشریح: د لمانځه د صحیح کېدو لپاره بل شرط د لمانځه نیت کول دي، نیت اراده کولو ته وایي، د لمانځه نیت خالص د الله ﷻ لپاره د لمونځ کولو ارادې ته وایي، د نیت د صحیح کېدو شرط دا دی چې په زړه سره به دا پېژني چې کوم لمونځ کوي او دې علامه داده چې که له هغه څخه پوښتنه وسي، نو بغیر له سوچ کولو څخه سمدستي جواب ورکړي چې فلانی لمونځ کوم او که هغه په جواب کې ځنډ وکړي، نو دا به گڼل کیږي چې هغه ته د دې علم نسته چې کوم لمونځ کوي، او څرنگه چې په نیت کې د زړه عمل معتبر دی، نو ځکه په ژبه سره نیت کولو ته ضرورت نسته، ها! که په ژبه سره یې هم وکړي د دې لپاره چې زړه او ژبه دواړه سره جمع سي، نو غوره او مستحب دي. (شفا، الرواج)

تکبیر تحریمه وبل

﴿ ۲۴۳ ﴾ وَالَّتَّحْرِيمَةُ بِلَا فَاصِلٍ (۷) او تحریمه (تکبیر تحریمه) وبل بغیر له څه فصل (او ځنډ) څخه.

تشریح: او تکبیر تحریمه یعنی د لمانځه د شروع کولو په وخت کې الله اکبر وبل؛ ځکه تردغه تکبیر وروسته لمونځ شروع کیږي او خوراک، چنباک، تلل، خبري کول او نور هر ډول کارونه کوم چې له لمانځه څخه مخکې جائز وه، اوس په دې تکبیر سره حرامیږي، نو ځکه دې ته تکبیر تحریمه وبل کیږي، تر دې وروسته مصنف رَجَعَهُ الله د تحریمه د صحیح کېدو لپاره اووه شرطونه بیان کړي دي، نو فرمایي چې ① د نیت او تکبیر تحریمه تر مینځ به داسې شی فاصل نه وي کوم چې د لمانځه مانع وي، لکه خوراک، چنباک او داسې نور، بلکې تر نیت وروسته به سمدستي تکبیر تحریمه وبل کیږي.

﴿ ۲۴۴ ﴾ وَالْإِتْيَانُ بِالتَّحْرِيمَةِ قَائِمًا قَبْلَ انْجَائِهِ لِلرُّكُوعِ (۸) او (شرط دي) تحریمه اداء کول (وبل) د ولاړي په حالت کې، رکوع ته له کېدو څخه مخکې.

لغات: ﴿الانحناء﴾ د انفعال د باب مصدر دی؛ له ولاړي څخه لاندې طرف ته کېږدل (تېټېدل).

تشریح: ① په دې عبارت کې د تکبیر تحریمه د صحیح کېدو دویم شرط بیان سوی دی، که چېرې مقتدی په داسې حالت کې جماعت ته ورسېږي چې امام رکوع ته تللی وي او مقتدی په تېزې سره داسې تکبیر ووايي چې لفظ د الله خود ولاړي په حالت کې اداء کړي او لفظ د اکبر هغه

وخت دده له خولې څخه ووځي كله چي دى ركوع ته كورسوى وي (يعني دركوع حالت ته رسېدل وي)، نو دې مقتدي لمونځ شروع نه سو؛ ځكه ټوله تكبير تحریمه دولاړي په حالت كي وېل شرط او فرض دي، دركوع په حالت كي وېل سوې تكبير تحریمه ويلو لږه اعتبار نسته، لهنداسي كس ته پكار دي چي له نوي سره دولاړي په حالت كي تكبير ووايي، او كه ركعت تېر سي، نو وروسته دي دهغه قضاء راوړي.

د نيت وخت

﴿ ۲۸۵ ﴾ وَعَدَمُ تَأْخِيرِ النَّيَّةِ عَنِ التَّحْرِيمَةِ (۹) او (شرط دي) نيت له تحریمې څخه نه ځنلول (يعني نيت به له تكبير تحریمه څخه نه وروسته كول كيږي).

تشرېح: د تحریمه د صحيح كېلو لپاره بل شرط دادى چي تحریمه به له نيت څخه مخكي نه وي. يعني دلمانځه نيت به له تكبير تحریمه څخه مخكي كوي، نو كه چيري اول تكبير تحریمه ووايي او تر هغه وروسته نيت وكړي، نو تكبير تحریمه نه صحيح كيږي.

آيا په ټوله لمانځه كي د نيت استحضار ضروري دى؟

مسئله: د نيت ضرورت صرف دلمانځه له شروع كولو څخه مخكي پرېوځي. وروسته دلمونځ اداء كولو په وخت كي د نيت استحضار ضروري نه دى، يعني وروسته كه استحضار د نيت پاته نه سي. نو هم لمونځ اداء كيږي، خو افضل داده چي دلمانځه تر آخره پوري خشوع و خضوع او استحضار باقي پاته سي. (الاشباه ج: ۱، ص: ۸۳، كتاب المسائل ص: ۲۷۴)

﴿ ۲۸۶ ﴾ وَالْطُّلُقُ بِالتَّحْرِيمَةِ بِحَيْثُ يَسْتَبْمُ نَفْسَهُ (۱۰) او تحریمه وېل په داسي توگه

چي دى (لمونځ گزار) يې خپله اوږي عَلَى الْأَصَمِّ پر صحيح ترين قول (يعني زيات صحيح قول دادى چي تكبير تحریمه به په دومره آواز سره وايي چي خپله يې اوږي).

لغات: ﴿الطُّلُق﴾ د ضرب د باب مصدر دى: گوريا كېدل، وېل، خبره كول.

تشرېح: د تحریمه د صحيح كېلو لپاره څلورم شرط دادى چي تكبير تحریمه به په دومره آواز سره وايي چي خپله يې اوږي، كله چي كوڼ نه وي، او كه هلته شور او ږغ وي، نو داوږ بدلو مطلب دادى چي كه شور ليري سي، نو خپل آواز اوږي، صرف په زړه كي وېل يا داسي وېل چي خپله يې هم نه اوږي كافى نه دي، او كوم څوك چي گونگى وي، هغه ته د تكبير تحریمه لپاره ژبه بنسټول واجب نه دي، بلكي صرف د تحریمه په نيت سره دهغه لمونځ شروع كيږي.

علی الأصحاب: په دې سره دامام کرخي رَجَعَهُ اللهُ قَوْلَ شَخْصٍ احْتِرَازَ سَوِيٍّ دى؛ ځکه دهغه په نېز صرف د حروفو تصحيح کافي ده، که څه هم هغه خپل آواز نه اوړي. (شفا، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳)

د مقتدي نیت او د فرضو او واجبو د تعيين نیت

﴿۲۸۷﴾ وَرَبَّيَّةُ الْمُتَابَعَةِ لِلْمُقْتَدِي (۱۱) او (شرط دي، دامام) د تابع کېدونیت کول د مقتدي

لپاره وَتَعْيِينُ الْفَرْضِ وَتَعْيِينُ الْوَاجِبِ (۱۲، ۱۳) او (شرط دي، په نیت کي) فرض او واجب متعین کول (معلومول).

لغات: «متابعة» د مفاعلي باب مصدر دی؛ پېروي کول، اتباع کول، تابعداري کول.

تشریح: په دې عبارت کي د تحریمه د صحیح کېدلو لپاره پنځم، شپږم او اووم شرط بیان سوی

دی، د تعین الفرض: یعني د تحریمه د صحیح کېدو لپاره بل شرط دای چي په نیت کي به فرض په زړه کي متعین کوي، مطلب دا چي فرض لمونځ صرف د لمانځه په نیت سره نه جائز کيږي، بلکي په زړه کي هغه فرض معلومول شرط دي، مثلاً داسي ویل: چي زه د ما پښین لمونځ کوم، نور دې سره وخت یا ورځ یو ځای کول ضروري نه دي، مثلاً د نن ورځي یا د دغه وخت د ما پښین لمونځ په نیت کي ویل ضروري نه دي. په دې شرط چي دهغه په زړه کي دې علم وي چي هغه د همدې وخت د ما پښین یا ما زیگر لمونځ کوي.

همدارنگه په واجب لمانځه کي په زړه کي دهغه واجب متعینول هم شرط دي، مثل د وترو لمونځ کوم، یا د نذر، یا د کوچني اختر، یا د لوی اختر، یا د طواف دوه رکعت کوم، په وترو کي د نیت کول لازم نه دي چي هغه واجب دي، بلکي صرف د وترو نیت کافي دی، که د واجب نیت وکړي، نو منع نه دي بلکي اولی دی، په فرضو او واجبو کي درکعتونو د شمېر نیت کول هم شرط نه دي؛ ځکه د دوی تعین د الله له طرفه سوی دی. (شفا، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، بحواله حاشیه و عمدة)

﴿۲۸۸﴾ وَلَا يُشْتَرَطُ التَّعْيِينُ فِي التَّغْلِيلِ او په تغلو کي متعین والی شرط نه دی.

تشریح: په تغلو کي (برابره د سنت وي او که تراویح وي) مطلق نیت کافي دی، مثلاً فقط داسي ویل: زه لمونځ کوم، تغل یا سنت ویل او درکعتونو شمېر یا د وخت متعینول ضروري نه دي، لېکن احتیاط په دې کي دی چي په تراویحو کي د تراویحو نیت وکړي او په سنتو کي د نیت وکړي چي د نبي ﷺ په اتباع کي لمونځ کوم. (شفا، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳)

قیام (په ولاړه لمونځ کول)

﴿۲۸۹﴾ وَالْقِيَامُ فَرِيضٌ غَيْرُ النَّفْلِ (۱۴) او (ضروري ده اړکښ ده) ولاړه له نفلو څخه بغير په نورو (لمنځونو) کې.

تشرېح: د لمانځه د صحيح کېدو له شرطونو څخه يو شرط (رکن) قیام يعنې په ولاړه لمونځ کول دي، برابره ده فرضي لمونځ وي او که واجب وي لکه وتر، داخرونو لمونځ او د اصح قول پر بناء د سهار په ستو کې هم قیام (ولاړه) شرط او فرض ده. په دې شرط چې په قیام او سجده کولو باندې قادر وي، لهذا که څوک په ولاړېدو باندې قدرت نه لري، یا د هغه قدرت لري، لېکن په سجده کولو باندې قدرت نه لري، مثلاً د مرض یا د بوجا والي په وجه په قیام یا سجده باندې قادر نه وي، نو د فرضي او واجب لمنځونه په ناسته کول جائز دي، له دوی څخه بغير نور په ستواو په نفلو کې قیام فرض نه ده، هغوی بېله عذر هم په ناسته کول جائز دي، لېکن ثواب نیم ورته حاصلیږي.

قرائت (په لمانځه کې قرآن شریف لوستل)

﴿۲۹۰﴾ وَالْقِرَاءَةُ وَلَوْ آيَةً (۱۵) او (ضروري ده اړکښ ده) د لمانځه د صحت لپاره) قرائت کول (قرآن

لو ستل) که څه هم یو آیت وي فِي رَكْعَتَيِ الْفَرَضِ وَكُلِّ النَّفْلِ وَالْوُسْرِ د فرضو په دوو رکعتونو کې او د نفلو او وترو په ټولو رکعتونو کې.

تشرېح: قرائت يعنې قرآن شریف لوستل د فرضي لمنځونو صرف په دوو رکعتونو او د سنتو او نفلو او وترو په ټولو رکعتونو کې فرض دي، څومره مقدار فرض دی؟ نو فرمایي چې دیوه آیت وبل فرض دي، برابره ده لوی وي او که کوچنی وي، خو شرط دادی چې لږ تر لږه له دوو لفظونو څخه به مرکب وي لکه ﴿ثُمَّ تَكْسِرُ﴾ او که صرف یو لفظ وي لکه ﴿مُذْهَبَانِ﴾ یا صرف یو حرف وي لکه ﴿صَ﴾، ﴿قَ﴾ یا دوه حرفه وي لکه ﴿حَمَ﴾ یا څو حروف مقطعات وي لکه ﴿كَهَيِّقْصَ﴾. نو په دې کې د مشابهو اختلاف دی، اصح داده چې لمونځ نه صحيح کیږي. (شفا، الارواح)

﴿۲۹۱﴾ وَلَمْ يَتَعَيَّنْ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ لِصِحَّةِ الصَّلَاةِ او متعین (ټاکل سوی) نه دی یو شی (یو

سورت یا یو آیت) له قرآن څخه لمانځه د صحيح کېدو لپاره.

تشرېح: مسئله داده چې د لمانځه د صحيح کېدو لپاره له قرآن کرم څخه یو متعین آیت، یا یو متعین سورت وبل ضروري نه دي، بلکې کوم ځای چې ورته آسفه وي، هغه دي پکښې وایي، خو

سورة الفاتحة (الحمد لله) د فرضو په اولو دوو ركعتو كې او د نفلو او وترو په ټولو ركعتو كې د وجوب په توگه متعينه ده، نه د فرض په توگه. (شفا، الا، راج)

﴿۲۹۲﴾ وَلَا يَقْرَأُ الْمُؤْتَمُّ اَوْ مُقْتَدًى بِه قِرَاءَتِ نَه كوي هَلْ يَسْتَمِعُ وَيُصَلِّتُ بلكي (دامام د قرائت) اورېدل به كوي او چپ (خاموشه) به پاتېږي وَإِنْ قَرَأَ او كه قرائت وكړي (قرآن ولوستي) كِرَاءَةً تَحْرِيمًا نو مكروه تحريمي دي.

لغات: ﴿مؤتم﴾ د افتعال له باب ه اسم فاعل دی. مصير يې انتماء دی معنی يې ده: اقتداء كول او مؤتم په اصل كې مؤتمرو وو. دوه ميمه په يوه كلمه كې سره جمع سوه، يو يې په بل كې پټ (مدغم) كړی. مؤتم سو، ﴿يستمع﴾ د استفعال د باب مضارع ده: اورېدل، وينا ته غوږ نيول، ﴿ينصت﴾ د افعال د باب مضارع ده. اَنْصَتَ يَنْصِتُ اِنْصَاتًا: د يو شي اورېدلو لپاره چپ كېدل (چپ چاپ اورېدل)، په غور او توجه سره اورېدل.

تفويح: د عبارت حاصل دادی چي مقتدی به دامام شاته په هيڅ لمانځه كې هم قرائت نه كوي، نه به سورة الفاتحه وايي او نه بل سورت، نه په جهري لمانځه كې او نه په سري لمانځه كې؛ ځكه د الله تعالى فرمان دی: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا﴾ (يعني كله چي قرآن ويل كيږي، نو تاسي هغه په غور او توجه سره اورئ او چپ اووئ!). په دې آيت كې په ښكاره توگه د قرائت خلف الامام منع سوې ده، نو ځكه جائز نه دی، او دامام قرائت د مقتدي لپاره كافي دی، لهذا كه مقتدی قرائت كوي، نو د مكروه تحريمي مرتكب به وي.

ركوع كول او د فرض ركوع حد

﴿۲۹۳﴾ وَالرُّكُوعُ (۱۶) او (ركن ده د لمانځه صحت لپاره) ركوع كول.

تفويح: د لمانځه صحت له شرطونو څخه يو شرط كوم چي ركن دی هغه ركوع كول دي. ركوع په هر ركعت كې يو وار كول شرط او فرض دي او د فرض ركوع حد دادی چي سړی دومره كوږ سي چي د هغه سر د بدن د نيمايي په برابرۍ كې راسي (د بدن د نصف په برابر كې راسي)، كه يو څوك په ركوع كې له دې څخه كم كوږ سي، نو دې ته به كتل كيږي چي هغه په دې كوږېدلو كې قيام (ولاړې) ته زيات نژدې دی، يا د كاملي ركوع و حالت ته زيات نژدې دی، كه د ركوع حالت ته زيات نژدې وي، نو د هغه د ركوع صحيح كيږي او كه د قيام حالت نژدې وي، نو ركوع يې معتبره نه ده. (مبة. حلی كير

يادونه: ډېر خلک د تلوار او تېزي په وجه ناقصه رکوع کوي چي هغه لره اعتبار نسته، دوی بايد پورتنۍ مسئله په پام کي وساتي.

سجده کول

﴿ ۲۹۳ ﴾ وَالسُّجُودُ عَلَى مَا يَجِدُ حَجَبَهُ وَتَسْتَقِرُّ عَلَيْهِ جَبَّتُهُ (۱۷) او سجده کول، پر داسي شي چي وموندي دهغه شي کلکوالی او چي کرارېري (رېري) پر هغه شي دده تندي (يعني پر داسي شي سجده کول کوم چي کلک او سخت وي چي دلمونځ گزار تندي پر هغه قرار نيسي. نرم او پوست به نه وي چي تندي پکښي ننوځي) وَلَوْ عَلَى كَفِّهِ أَوْ طَرَفِ ثَوْبِهِ که څه هم پر خپل ورغوي وي ياد خپلي جامې (کپړې) پر يو طرف (څنډه) باندي وي اِنْ طَهَّرَ مَحَلُّهُ وَضَعَهُ که چيري دهغه د اېښوولو ځای پاک وي (يعني په دې شرط چي دسجدي ځای به پاک وي).

لغات: ﴿حَجَبَهُ﴾ مقدار، غټوالی، پرېړوالی، کلکوالی او سختوالی، ﴿جَبَّتُهُ﴾ تندي، جمع: جَبَاتٌ

جَبَّتُهُ، بجد: دضمير مرجع ساجد دی، کفه، ثوبه: دواړه ضميرونه ساجد ته راجع دي. وَضَعَهُ اى الکف أو الطرف، ﴿طَرَفٍ﴾ (يفتح الطاء والراء): طرف، ژى (کناره، څنډه)، ديو شي انتها (آخري سر).
تشرېح: فرمايي چي سجده کول هم رکن او فرض دي، او دسجدي دصحت لپاره دا شرط دي چي سجده به پر داسي ځای وي کوم چي کلک وي او پر هغه تندي قرار نيسي، همدا وجه ده که پر وائښو يا پېمې يا داسي بل شي باندي سجده وکړي، نو نه صحيح کيږي، لېکن که پر ځمکه خپل لاس کښېږدي او دهغه پر ورغوري سجده وکړي، نو صحيح کيږي، همدارنگه که د خپلي جامې پر يو طرف سجده وکړي، نو هم سجده اداء کيږي، په دې شرط چي دسجدي ځای پاک وي.

د غلې پر گونۍ سجده کول

مسئله (۱): که پر داسي گونۍ (بورۍ) سجده وکړي چي په هغه کي غنم، وربجي يا داسي بل شي پکښي اچول سوي او پوره پکښي تخته کرل سوي وي، نو څه حرج نسته؛ ځکه په داسي گونۍ کي دغلې دتخته کېدلو او محدود کېدلو په وجه سر په هغه باندي قرار نيسي. (طحاوي ص: ۱۲۶، کتاب العمال ص: ۲۹۱)

مسئله (۲): که واوره سره تخته نه کرل سي يعني نه کښېکاږل سي او دومره نرمه وي چي دسجدي پر مهال دلمونځ گزار مخ په ننوځي او دتندي اېښوولو پر مهال يې کلکوالی نه محسوسيږي، نو پر

داسي واوره سجده جائز نه ده، او كه واوره دومره سره تخته او كنبه كاپل سي چي نور نه تخته كيږي او كلکوالی يې محسوسېږي او مخ نه په ننوځي، نو بيا سجده جائز ده.

همدا حكم د ونيو دی. هغه كه وچ وابنه وي، كه لاندې وي، نو كه څوك پر ځمكه وابنه واچوي او دومره يې تخته كړي چي نور نه تخته كيږي، نو سجده باندي جائز ده. كښې جائز نه ده. لنډه دا چي د داسي شيانو په هكله اصل قاعده داده چي دومره به سره تخته كول كيږي (كنېښل كيږي) چي بالكل له نورو تخته كېدو او كنبېښل كېدو څخه ووځي او په پوره توگه سختي او كلکوالی پكښي پيدا سي. (فتح المصلی)

په سجده كي د تندي او پزي د ايسولو حكم

﴿۲۹۵﴾ وَ سَجَدَ وَ جُوبًا يَبَا صَلَبٌ مِنْ أَنْفِهِ وَ يَجِبُهُتِهِ او سجده به كوي د وجوب (واجب كېدو) په توگه دخپلي پزي پر سخته (كلكه) حصه او پر خپل تندي (يعني په سجده كي د دواړو لكول واجب دي) وَلَا يَصِحُّ إِلَّا قِصَارُ عَلَى الْأَنْفِ إِلَّا مِنْ عَذْرِ بِالْجِبَّةِ او صرف په پزه باندي اكتفا كول صحيح نه دي مگر په تندي كي د يو عذر په وجه (مثلا تندي يې زخمي وي، دانه ورباندي ختلې وي، نو بيا صرف په پزه باندي اكتفا كول صحيح دي).

نكات: ﴿صلب﴾ د كرم د باب ماضي ده، صَلَابَةٌ: سختېدل، كلكېدل، ﴿أنف﴾ پزه. جمع أنوف. **تشرېح:** فرمايي چي د سجدې د ثبوت لپاره دا خبره ضروري ده چي تندي او د پزي هلو كۍ پر ځمكه ولگيږي (تندي او پزه لگول فرض دي)، تردې وروسته يې صرف پر پزه د سجدې كولو مسئله بيان كړې ده، نو كه څوك په سجده كي صرف پزه پر ځمكه كښېږدي او تندي نه كښېږدي، نو هم دهغه سجده كيږي، په دې شرط چي د پزي هلو كۍ پر ځمكه لگېدلی وي، خو صرف په پزه باندي اكتفا كول بېله عذر، مكروه تحريمي دي او كه يوازې د پزي نرمه حصه د ځمكي سره ولگوي، نو سجده يې معتبر نه ده.

صرف پر تندي سجده كول

مسئله (۱): كه څوك صرف پر تندي سجده وكړي او پزه پر ځمكه نه ولگوي، نو هم دهغه سجده لاء كيږي، لېكن بېله عذر داسي كول مكروه دي. (بدائع الصنائع ج: ۱، ص: ۲۸۲. حليي كيږ ص ۲۸۲. كتاب المسائل ص ۲۸۹)

صرف پر زنه يا بار خوگانو سجده كول

مسئله (۲): كه يو څوك په سجده كي د تندي يا پزي پر ځاي خپل زنه يا بار خوگان پر ځمكه ولگوي، نو سجده نه اداء كيږي، كه څه هم دا عمل د عذر په وجه وي. (حلي كبير ص: ۲۸۳. الجوهرة النيرة ج ۱: ص ۲۷، كتاب المسائل ص: ۲۸۵)

﴿ ۲۹۶ ﴾ وَعَدَمُ اِزْتِمَاعِ مَحَلِّ السُّجُودِ عَنْ مَوْضِعِ الْقَدَمَيْنِ بِاَكْثَرِ مِنْ نِصْفِ ذِرَاعٍ (۱۸) او (شرط دي د لمانځه د صحت لپاره) د سجدې د ځای نه لوړېدل د دواړو پښو له ځای څخه زيات تر نيم گز (يعني د شرط او ضروري ده چي د سجدې ځای به د پښو له ځای څخه تر نيم شرعي گز زيات پورته نه وي) وَإِنْ زَادَ عَلَى نِصْفِ ذِرَاعٍ او كه تر نيم گز زيات سي لَمْ يَجْزِ السُّجُودُ نو (بيا) سجده نه جائز كيږي إِلَّا لِرَحْمَةٍ سَجَدَ فِيهَا عَلَى ظَهْرِ مُصَلٍّ صَلَوَاتُهُ مَكْرُودٌ كُنِيَ (رش) په وجه چي په هغه كي سجده وكړي د داسي كس پر شا كوم چي همدغه لمونځ كونكى وي (يعني كوم لمونځ چي سجدونكى كونكي كوي، هغه كس هم هغه لمونځ كوي، مثلاً دواړه د ماښين لمونځ كوي، نو په داسي صورت كي د زياتي تنكى او گني گوني په وجه د هغه پر شا سجده جائز ده).

لغات: ﴿رحمة﴾ د فتح د باب مصدر دى: از دحام كېدل (ځمكه گونه كېدل)، په تنگ ځای كي د خلگو تدافع او سره تنگېدل، مراد ځني د لمونځ گزارانو گڼه گڼه او تنگوالى دى.

تشرېح: د لمانځه له شرائطو څخه يو شرط د دى چي د لمونځ گزار د سجدې ځای به د پښو له ځای څخه نيم شرعي گز يعني يوه لوېشت زيات لوړ نه وي، كه تر دې زيات لوړ وي، نو بېله عذره سجده نه جائز كيږي، خو كه څه عذر وي، مثلاً خلگ زيات وي او ځای تنگ وي چي د هغه په وجه د يو چا پر ملا سجده وكړي، نو جائز دي، په دې شرط چي د كوم چا پر ملا يې سجده كړې وي، هغه هم هغه لمونځ كوي كوم لمونځ چي سجده كونكى كوي، يعنى د دواړو لمونځ به يو وي، كه له دې دواړو څخه يو شرط موجود نه سي، نو پر ملا سجده كول نه صحيح كيږي. (شفاء الارواح بعوالة حاشية)

﴿ ۲۹۷ ﴾ وَوَضْعُ الْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ لِسِ الصَّحِيحِ (۱۹) او د دواړو لاسونو او زنگنو اېښودل (په سجده كي) د صحيح روايت مطابق وَوَضْعُ شَيْءٍ مِنْ أَصَابِعِ الرَّجُلَيْنِ حَالَةَ السُّجُودِ عَلَى الْأَرْضِ (۲۰) او (شرط دي) د دواړو پښو له گوتو څخه څه گوتي پر ځمكه اېښودل د سجدې په حالت كي لَا يَكْفِي وَوَضْعُ ظَاهِرِ الْقَدَمِ او كافي نه دي (د سجدې د صحت لپاره) د پښې ښكاره حصه (شا) اېښودل (تر څو چي گوتي پر ځمكه نه ولگوي).

تشرېح: په سجده کې دواړه لاسونه او دواړه زنگونان ایښوول سنت دي. نو دلته مراد یو لاس او یوه پښه ایښوول دي (چې یو لاس او یوه پښه لگول شرط او ضروري دي): ځکه د سجدې حقیقت دا دی چې لږ تر لږه تنډی، یو لاس، یو زنگون او د یوې پښې څه گوټي پر ځمکه کېږي. لهذا که څوک صرف پریوه پښه بېله غلږه سجده وکړي، نو د کراهت سره جائز دي. (شفا، الارواح بحواله طحطاوي و عمدة الفقه)

وضع شی الخ: د سجدې په حالت کې کم از کم د پښې یوه گوټه پر ځمکه ایښوول شرط او فرض دي، ځکه په سجده کې پښه هغه وخت ایښوول کیږي کله چې یې گوټي ولگول سي (او په سجده کې د گوټي نس لگول کیږي یعنې چې گوټي د قبلې و طرف ته وپېچل سي؛ ځکه همدا سې پر ځمکه لگيږي)، او د پښې چې کوم ظاهري حصه ده، صرف هغه ایښوول کافي نه دي؛ ځکه اوس مو ذکر کړه چې په سجده کې پښه همغه وخت لگيږي کله چې یې گوټي ولگول سي (یا په بله وينا: له پښې ایښوولو څخه مراد همدا پښې گوټي ایښوول دي)، که څه هم یوه گوټه وي، لهذا که لمونځ گزار په سجده کې د یوې پښې یوه گوټه هم پر ځمکه نه ولگوي، نو سجده نه کیږي. (عون الفتاح بحواله امداد الفتاح. شفا، الارواح)

او علامه شامي رحمه الله فرمایلي دي چې "د سجدې په حالت کې د پښې (قدم) د ایښوولو په باره کې درې قوله نقل سوي دي: ① یو دا چې د فرض دي، ② واجب دي، ③ سنت دي، او له پښې ایښوولو څخه مراد د گوټو ایښوول دي که څه هم یوه گوټه وي، او زمو د مذهب په کتابو کې اول قول اختیار کړی سوی دی چې پښه ایښوول (یعنې کم از کم یوه گوټه یې ایښوول) فرض دي". (عون الفتاح بحواله فتاوی شامي ج: ۲، ص: ۲۵۸)

﴿۲۹۸﴾ وَتَقْدِيمُ الرُّكُوعِ عَلَى السُّجُودِ (۲۱) او (شرط دي) رکوع پر سجده مخکې کول.

تشرېح: یعنې د لماتځه په اړکانو کې د ترتیب رعایت کول هم شرط او فرض دي، نور رکوع له سجدې څخه مخکې کول فرض دي، لهذا که اول سجده وکړي، بیا رکوع وکړي، نو دغه سجدې لږه هېڅ اعتبار نسته، بلکې تر رکوع وروسته دي بیا سجده راوگرځوي، ددې لپاره چې ددوی تر منځ کوم ترتیب فرض وي، هغه اداسي او لمونځ صحیح سي، او پر داسې کس سجده سهو واجبېږي، او که سجده نه راوگرځوي، نو لمونځ یې فاسدېږي.

د جلسې بیان

﴿۲۹۹﴾ وَالرُّفْعُ مِنَ السُّجُودِ إِلَى قُرْبِ الْقُضُودِ عَلَى الْأَصَحِّ (۲۲) او له سجدې څخه ناستي ته تر نژدې پورې پورته کېدل، د صحیح ترین قول مطابق (یعنې له لویې سجدې څخه دومره را پورته کېدل چې ناستي ته نژدې سي، داهم شرط دي).

تشریح: داصح مذهب مطابق له اولي سجده ڇخه وروسته دومره را پورته ڪبدل شرط او فرض دي چي ناستي ته نڙدي سي، ڪه دومره هم را پورته نه سي، نولمونڻ ڇي نه ڪيري، او واجب دادي چي له سر را پورته ڪولو ڇخه وروسته په اطمینان سره سیده ڪښيني، بيا بلي سجده ته ولاي سي، ڪه داسي نه وکري، نولمونڻ مڪروه تحریمي گرڇي.

د "على الأصح" په قيد سره له غير اصح قول ڇخه احتراز سوی دی کوم چي دبعضي فقهاؤ قول دی او هغه دادي چي ڪه صرف تندي هم له ځمڪي څخه را پورته ڪري او بيا سمدستي دريمي سجده ته ولاي سي، نو هم لمونڻ ڪيري. (شفاء الارواح بحواله طحطاوي)

﴿٣٠٠﴾ وَالْعَوْدُ إِلَى السُّجُودِ (٢٣) او (شرط دي) دريمي سجده ته واپس گرځبدل (يعني دومه سجده ڪول هم فرض دي).

تشریح: او دريمي سجده ته گرځبدل يعني دومه سجده ڪول هم شرط او فرض دي، لکه څرنگه چي اوله سجده ڪول فرض دي، يعني په هر رکعت کي دوي سجده فرض دي. (انوار الايضاح بحواله مراقي الفلاح ص: ١٢٧، عالمگیری ج: ١ ص: ٧٠١)

﴿٣٠١﴾ وَالْعَوْدُ إِلَى السُّجُودِ (٢٤) او آخره ناسته ڪول دتشهد په اندازه.

تشریح: يعني درڪعتونو له پوره ڪولو ڇخه وروسته دتشهد ويلو په اندازه ڪښندل هم شرط او فرض دي، يعني دومره مقدار چي په هغه کي له التحيات څخه تر عبدك ورسوله پوري ويل ممكن وي او تشهد (التحيات) ويل فرض نه دي. (شفاء الارواح)

﴿٣٠٢﴾ وَأَخْيَرُكَ عَنِ الْاَرْكَانِ (٢٥) او آخره ناسته له (ٽولو) ارکانو څخه وروسته ڪول.

تشریح: فرمايي چي آخره ناسته (قعدا اخيره) له ٽولو ارکانو څخه وروسته ڪول شرط او ضروري دي، يعني دلمانځه آخره دهنه موقع او محل دی، لهنذا ڪه له يو چا څخه مثلاً سجده پاته سي او تر آخري ناستي وروسته ورپه يادسي، نو هغه دي اداء ڪري او آخره ناسته دي را وگرځوي او سجده سهو دي هم وکري، ڪه چيري تر سجده وروسته آخره ناسته نه را وگرځوي، نولمونڻ فاسديري. (شفاء الارواح)

د وښوالي په حالت کي د لمانځه ارکان اداء ڪول

﴿٣٠٣﴾ وَأَذْأُهَا مُسْتَقِظًا (٢٦) او ارکان د وښوالي (بيداروالي) په حالت کي اداء ڪول.

تشریح: رکوع، سجده او داسي نور ارکان د وښوالي په حالت کي اداء ڪول هم شرط دي، نو د خوب په حالت کي اداء سوي ارکان معتبر نه دي، لهنذا ڪه درکوع ياد سجده په شروع کي وښ وي، بيا د

ركوع يا سجده په حالت كې يا مثلاً په آخره ناسته كې بيده سي، نو هغه لره اعتبار نسته، له نوي سره دي دبیدارۍ په حالت كې هغه اداء كړي او په آخر كې دي سجده سهو هم وكړي. (در مختار مع الثامی ج: ۲، ص: ۱۴۵، ۱۴۶، كتاب المسائل ص: ۲۹۲)

مسئله: كه ركوع يا سجده ته د تللو په وخت كې وښ وي، بيا بيده سي او وروسته بيا د وښوالي په حالت كې سر راپورته كړي، نو لمونځ يې صحيح كيږي؛ ځكه په خپل اختيار سره ركوع او سجده ته په تللو او راپورته كېدلو سره اصل فرض اداء سو. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۷۰، كتاب المسائل ص: ۲۹۲)

﴿۳۰۲﴾ وَمَعْرِفَةُ كَيْفِيَّةِ الصَّلَاةِ (۲۷) او (شرطي) پېژندل د لمانځه د كیفیت (او طریقي) وَمَا فِيهَا مِنَ الْخِصَالِ الْبُفْرُوضَةِ عَلَى وَجْهِ يُسَيِّرُهَا مِنَ الْخِصَالِ الْمُسْنُونَةِ او (پېژندل) د هغه صفاتو (شیانو) كوم چي په لمانځه كې فرض دي په داسي توگه (پېژندل) چي هغوی له سنت صفاتو څخه جلا كولاى سي (يعني د لمانځه طريقه او په لمانځه كې چي كوم فرض خصلتونه دي، هغوی داسي پېژندل المونځ همزه ته ملوبېدل اچي له سنت خصلتونو څخه يې جلا كولاى سي) أَوْ اعْتِقَادُ أَنَّهَا فَرَضٌ ياداعقیده (يقين) لرل چي دا (خصلتونه ايا لمانځه اټوله) فرض دي حَقٌّ لَا يَتَنَقَّلُ بِفَرَضٍ ددې لپاره چي د نفلو په نيت سره فرض شی اداء نه كړي.

لغات: ﴿خِصَالٌ﴾ جمع د خَصْلَةٍ ده: خوی، عادت، صفت.

تشریح: ①... ددې عبارت يو مطلب دادی چي د لمانځه كیفیت (خرنگوالی) او صفات پېژندل شرط او ضروري دي، يعني په لمانځه كې كوم شی فرض دی او كوم شی سنت دی؟ دا ټوله شيان به جلا، جلا ورته معلوم وي؛ ځكه كه د فرض او سنت تر مينځ تمیيز نه سي كولاى يعني هريو جلا، جلا ورته معلوم نه وي، نو كېدلای سي چي كوم شی فرض وي، هغه دست په نيت سره اداء كړي او فرض دست په نيت سره اداء كول صحيح نه دي. او كه دا ورته معلومه نه وي، نو كم از كم دا اعتقاد (عقیده) ساتل فرض دي چي څومره شيان چي په لمانځه كې دي، ټوله فرض دي، نو اوس به هېڅ فرض شی د نفلو او سنتو په نيت سره نه اداء كيږي، ها! نقل او سنت شی به د فرضو په نيت سره اداء كيږي او په دې كې څه قباح نسته.

①... لېكن د مصنف رحمه الله مراد دا پورتنی مطلب بيانول نه دي، بلكي په امداد الفتاح كې چي يې كوم مطلب بيان كړی دی، هغه دادی چي (غوي) د لمانځه كیفیت پېژندل شرط او فرض دي، يعني

کوم لمنځونه چي فرض يا نفل (ست) دي، هغوی به ورته معلوم وي او هغوی فرض يا نفل گڼل. مثلاً د سهار د خلورو رکعتو په باره کي دا پېژندل چي په دوی کي دوه رکعت فرض دي او دوه رکعت ست دي، دا تفصیل به په لمانځه کي ورته معلوم وي؛ ځکه که دا تفصیل هم ورته معلوم نه وي، نو کېدلای سي چي په فرضو کي دنفلو (ستو) نیت وکړي او فرض دنفلو په نیت سره نه صحیح کيږي. او که دا تفصیل ورته معلوم نه وي، نو کم از کم دا اعتقاد ساتل شرط دي چي هر لمونځ فرض دی يعني هر لمونځ به فرض گڼي، نو په دې صورت کي به هيڅ فرض دنفلو په نیت سره اداء کول نه لازميږي، خو صرف به نفل د فرضو په نیت سره اداء کول لازميږي، او په دې کي هيڅ قباحته نسته. (فتا، الارواح)

﴿۳۰۵﴾ وَالْأَرْكَانُ مِنَ الْمَذْكُورَاتِ أَرْبَعَةٌ أَوْ أَرْكَانُ لَهُ ذِكْرُ سَوِّ (اووه وشت) شیانو

څخه خلور دي الْقِيَامُ وَالْقِرَاءَةُ وَالرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ (۱) ولاړه (۲) قرائت (په لمانځه کي

قرآن لوستل) (۳) رکوع (۴) او سجده وَقِيلَ: الْقُعُودُ الْأَخِيرُ مَقْدَارُ الشَّهَادِ او ویل سوي

دي: چي آخره ناسته د تشهد په انلازه (هم رکن ده) وَبَاقِيهَا شَرَائِطُ او پاته (نور) شرطونه دي

بَعْضُهَا شَرْطٌ لِصَحَّةِ الشَّرُوعِ فِي الصَّلَاةِ بعضي ددوی د لمانځه د شروع د صحیح والي لپاره

شرط دي (چي له دوی څخه بغیر په لمونځ شروع کول نه صحیح کيږي) وَهُوَ مَا كَانَ خَارِجَهَا او

دا (شرطونه) هغه دي کوم چي د لمانځه څخه بهر دي وَعَبْرَةُ شَرْطٍ لِدَوَامِ صِحَّتِهَا او له دوی

څخه بغیر نور (شرطونه) د لمانځه د صحیح والي د باقي ساتلو لپاره شرط دي (چي که هغوی وي، نو

لمونځ تر آخره صحیح پاتېږي، کنې ماتېږي).

تشرېح: يعني کوم اوو وشت (۲۷) شرائط او فرائض چي اوس بيان سول، په هغوی کي اړکان

صرف خلور دي او بعضو قعله اخيره (آخره ناسته) په اړکانو کي شمېرلې ده، له دوی څخه بغیر نور

ټوله شرائط دي، څه شرطونه داسي دي چي له هغوی څخه بغیر د لمونځ شروع گړد سره نه صحیح

کيږي او هغوی له لمانځه څخه بهر (باندني) شرطونه دي لکه: د بدن پاکوالی، دعوت پتول، مخ پر قبله

کېدل او داسي نور. دغه داسي شرطونه دي چي تر څو ترسره سوي نه وي، د لمانځه شروع کول نه صحیح

کيږي، او څه شرطونه بيا داسي دي چي هغوی د لمانځه د صحت باقي پاتېدلو لپاره شرط دي، يا په بله وينا

چي په هغوی سره د لمانځه صحت باقي پاتېږي لکه: رکوع تر قرائت وروسته کول، سجده تر رکوع وروسته کول او اړکان د وینوالي په حالت کي اداء کول، دغه داسي شیان دي کوم چي د لمانځه د صحت د

باقی ساتلو لپاره شرط دي.

فَصْلٌ (فِي لَوَاحِقِهَا)

(۱۸) فصل دلماتخه دشرائطو دمتعلقاتو (په بيان کي) دي

تشرېح: په مراقي الفلاح کي مذکوره عبارت داسي نقل سوی دی: **فَصْلٌ فِي مُتَعَلِّقَاتِ الشَّرْطِ وَفُرُوعِهَا.**

پر داسي کراسته، فرش يا پر داسي بل پند شي لمونځ کول چي يو مخ يې مردار وي؟

﴿۳۰۶﴾ تَجَوُّزُ الصَّلَاةِ عَلَى لَبِيدٍ جَائِزٌ دَى لَمُونْځ کول پر داسي کراسته (وغیرها) وَجْهَهُ الْاَعْلَى طَاهِرٌ وَ الْاَسْفَلُ نَجِسٌ چي لوړ (پاسی) مخ د کراستي پاک وي او لاندي مخ مردار وي.

لغات: ﴿لَبِيدٌ﴾ او لَبَد: هغه فرش يا پند ټوکر چي د وړيو تر ښه ټکولو او تخته کولو وروسته له وړيو څخه جوړ سوی وي لکه کراسته، نیمڅی، لمخه، نمله جمع: اللَّبِيدُ... او بعضي ويلي دي چي هر داسي پند کلک شی او فرش ځني مراد دی چي په مينځ کي دوه ځايه کېدلای (پر بېدلای سي) يعني چي دومره پند وي چي د پاک مخ او مردار مخ په مينځ کي يې غچي يا آره يا داسي بل شی تېرېدلای سي او دوه ځايه کېدلای سي. لکه پند فرش، پنده تخته، خبتي (د خستو فرش) او داسي نور. او که دومره پنده نه وي. نو پر پاک مخ يې لمونځ نه جائز کيږي.

تشرېح: د عبارت حاصل دادي چي که د کراستي يا ديو بل فرش پر يوه مخ (پريوې خوا) نجاست ولگيږي او لمونځ کونکی د کراستي يا فرش هغه مخ (هغه خوا) واړوي او پر پاک مخ يې لمونځ وکړي. نو د هغه لمونځ جائز دی. په دې شرط چي کراسته او فرش دومره پند وي چي د پاک مخ او مردار مخ په مينځ کي يې غچي تېرېدلای سي او له مينځ څخه دوه ځايه کېدلای سي. همدا حکم د هر هغه کلک پند شوی دی کوم چي په مينځ کې آره کېدلای يا ماتېدلای سي او له مينځ څخه دوه ځايه کېدلای سي. لکه پند لرگی، خبته، د ژړندي ډبره، د دروازې تخته، چي که يوه خوا يې ناپاکه وي او

بله خوا يې پاکه وي، نو پر هغه لمونځ صحيح کيږي. (ماخوذ از اموار الإيضاح، شفاء الارواح، فتح المصلي)

(په کراست او فرش کي مذکوره قول د امام محمد، ښه نه دی. لېکن د امام ابو يوسف ښه نه په تېر تر هغه وخته پوري پر داسي کراست او فرش لمونځ نه صحيح کيږي. تر څو چي کت نه کړل سي. يعني پاک مخ يې پر مردار نه واړول سي چي د دوه غبرگي جلعې په شېر وگرځي. او د دوه غبرگي جلعې پر پاک غبرگ لمونځ کول صحيح دي (فتح المصلي)).

پر داسي استرداره (دوه غبرگي) کېږه لمونځ کول چي استر يې مردار وي؟

﴿ ۲۰۷ ﴾ وَعَلَىٰ شَوْبٍ طَاهِرٍ وَبَطَانَتُهُ نَجَسَةٌ (او (جائز دي لمونځ کول) پر داسي کېږه (جمله) کوم چي پاکه وي او استر يې مردار وي إِذَا كَانَ غَيْرَ مُضَرَّبٍ کله چي استر ور سره گنډل سوی نه وي.

لغات: ﴿بَطَانَةٌ﴾ هغه ټوکړيا څرمن چي تر جامې يا څرمني لاندې گنډل سووي وي. استر. دوه.

غبرگي جامي لاندې غبرگ، جمع: بَطَائِن، ﴿غَيْرَ مُضَرَّبٍ﴾ مطلب يې دادي چي کېږه او استر (يا په بله وينا دوه، غبرگې جمله) په مينځ کي سره گنډل سوي نه وي، صرف څلور سره طرفونه (سرونه) يې گنډل

سوي وي، او که دواړه په مينځ او اطرافو ټولو کي سره گنډل سوي وي، نو هغه مُضَرَّب ده.

تشرېح: فرمايي چي هغه کېږه چي تر هغه لاندې استر (بله کېږه) لگول سوې وي او پاسنۍ حصه (پاسنۍ کېږه) يې پاکه وي، نو پر دې پاکه حصه يې لمونځ کول صحيح دي، په دې شرط چي استر د پاسنۍ کېږې سره گنډل سوی نه وي يعني داسي وي لکه دوې کېږې چي يوه پر بلې اچول سوي وي (صرف طرفونه او سرونه يې سره گنډل سوي وي)، همدا ډول مَسَلَه (جای نماز) يا څادر که دوه غبرگي وي او د هغه د پاسه غبرگ (پاسنۍ کېږه) پاکه وي او لاندینۍ غبرگ يې ناک وي او دواړه په خپل مينځ کي سره گنډل سوي نه وي (صرف طرفونه يې سره گنډل سوي وي)، نو پر هغه هم لمونځ جائز دی (او د امام ابو يوسف رَجَّةُ الله په نهز جائز نه دی او احتياط په همدې کي دی اعمدة الفقه).

پر داسي کېږه، فرش وغيره لمونځ کول چي يو سر يې مردار وي؟

﴿ ۲۰۸ ﴾ وَعَلَىٰ طَرَفٍ طَاهِرٍ (او (جائز دی لمونځ کول د فرش او داسي نورو) پر پاک طرف وَانْ تَحَرَّكَ الطَّرَفُ السَّجُّسُ بِخَرَائِمٍ که څه هم مردار طرف (يې) د پاک طرف په بنورولو سره بنووري عَلَى الصَّحِيحِ د صحيح قول مطابق.

لغات: ﴿طَرَفٌ﴾ (بفتح الطاء والراء): طرف، ژي، (کناره)، د يوشمې انتها (آخري سر).

تشرېح: يعني داسي فرش، سترنجي، چټايي، يا اوږده مسله چي يو طرف (يو سر) يې مردار وي او بل طرف (بل سر) يې پاک وي او لمونځ گزار له مردار طرف څخه راندې خواته پر پاک طرف (پاک سر) ودرېږي او لمونځ وکړي، نو د هغه لمونځ صحيح دی، برباره ده د هغه فرش، سترنجي وغيره د يوه طرف په بنورولو هغه بل شرط بنوري، که نه، په هر صورت کي د هغه پر پاکي حصې لمونځ صحيح دی (او دا يوه د حوض په څېر يې حکم نه دی، ځکه شرط دادي چي د لمتځه ځای به پاک وي، دنورو ځايو پاکوالی شرط نه دی).

د داسي ننگوتې او خادر حکم چي یو سر یې مردار وي

﴿۲۰۹﴾ وَلَوْ تَنَجَّسَ أَحَدُ طَرَفَيْنِ عَيْنَا مَيِّمٍ او که مردار سي دده (لمونځ گزار) د ننگوتې یو طرف
فَالْقَاءُ وَأَبْقَى الظَّاهِرَ عَلَى رَأْسِهِ نو دئ هغه مردار طرف (پر ځمکه) ایله کړي او پاک طرف پر
خپل سر پرېږدي وَلَمْ يَتَحَرَّكِ النَّجِسُ بِحَرَكَتِهِ او مردار طرف نه ښورېږي د پاک طرف (یا لمونځ
گزار) په ښورېدلو سره جَازَتْ صَلَوَتُهُ نو دده لمونځ جائز دی وَإِنْ تَحَرَّكَ او که (مردار طرف یې د
پاک طرف په ښورولو سره) ښوروي لَا تَجُوزُ نو لمونځ جائز نه دی.

تشریح: مسئله داده چي که د ننگوتې یا خادر (پټو) یو سر مردار وي او لمونځ گزار هغه مردار سر
لاندي پر ځمکه ایله کړي او پاک سر یې و تړي او لمونځ وکړي، نو لمونځ یې صحیح کیږي. په دې
شرط چي رکوع یا سجده ته د تللو په وخت کي د ننگوتې یا خادر ناپاک سر د لمونځ گزار په حرکت
سره حرکت نه کوي او نه ښوري بلکي یې حرکت پروت وي، او که د لمونځ گزار په حرکت سره هغه
ښوري، نو لمونځ نه یې صحیح کیږي. (شفاء الارواح)

﴿۲۱۰﴾ وَقَائِدُ مَا يُزِيلُ بِهِ النَّجَاسَةُ يُضَلِّسُ مَعَهَا او نه مونډونکی (نه لرونکی) د داسي شي
چي په هغه سره نجاست (مرداري) ليري کړل سي، هغه دي لمونځ وکړي د دې نجاست سره وَلَا
إِعَادَةَ عَلَيْهِ او پر هغه د لمونځ را ګرځول نسته (يعني پر هغه واجب نه دي چي د لمونځ بېرته راوګرځوي).

لغات: ﴿قائِد﴾ د ضرب له باب د فاعل صيغه ده. فَقَدْ يَفْقِدُ فَقْدًا وَفُقْدَانٌ: ورکول، معلوم کول،
درکېدل، معلوم کېدل (نیستېدل).

تشریح: د عبارت حاصل دادي چي که له ناپاکه کپړې څخه بغير د لمونځ گزار سره بله کپړه نه وي
اولسي شي هم موجود نه وي چي په هغه سره نجاست ليري او صفا کړي، نو په هغه ناپاکه کپړه کي
دي لمونځ وکړي، او په دې صورت کي که وروسته د نجاست زائلونکی شي مثلاً اوبه پیدا هم سي،
نو هم پر هغه د لمونځ را ګرځول ضروري نه دي، که څه هم د لمونځ وخت پاته وي. (مراقی الافلاح مع
الطحاوي ص ۱۲۹)

﴿۲۱۱﴾ وَلَا عَلَى قَائِدٍ مَا يَسْتُرُ عَوْرَتَهُ او نه پر هغه کس (د لمونځ را ګرځول واجب دي) کوم چي
نه مونډونکی وي دلسي شي چي دده عورت پټ کړي، وَلَمْ يَحْرُسْ أَوْ حَسْبُهَا أَوْ طِينًا که څه

هم ورېښم يا وښه يا خاوره وي قَانَ وَجَدًا وَلَوْ بِإِلْبَاحَةٍ وَرُبْعُهُ طَائِرٌ نو که وموندي هغه شي که څه هم د مباح کولو (عارت) په توګه وي (يعني د يو څه ګړي لپاره يې يو څوک ورکړي) او د هغه څلورمه حصه پاکه وي لَا تَصِحُّ صَلَوَتُهُ عَارِيًا نونه صحيح کيږي دده لمونځ دلڅوالي په حالت کي وَخَيْرَ إِنْ طَهَّرَ أَقْلٌ مِنْ رُبْعِهِ او اختيار ورکول سوی دی که د هغه شي له څلورمي څخه کمه حصه پاکه وي (يعني په داسي صورت کي ده ته اختيار دی چي که په هغه کپړه کي لمونځ کوي او که په لڅه لمونځ کوي) وَصَلَوَتُهُ فِي ثَوْبٍ نَجِسٍ الْكُلِّ أَحَبُّ مِنْ صَلَوَتِهِمْ عُرْيَانًا او دده لمونځ کول په پوره مرداره کپړه کي (چي ټوله جامه مرداره وي) ډېر ښه دی دده تر لمونځ کولو دلڅوالي په حالت کي (يعني په لڅ بدن سره تر لمونځ کولو د ښه ده چي په مرداره جامه کي لمونځ وکړي. که څه هم هغه جلد ټوله مرداره وي).

لغات: ﴿حریر﴾ ورېښم، رېښم (رېشم)، ﴿حشيش﴾ وښه (په اصل کي وچو وښو او بوټو ته وايي). مضرد: حشيشه. ﴿إِبَاحَةٌ﴾ د افعال د باب مصدر دی. أَبَاءُ يُبَيِّنُ إِبَاحَةً: د دې باب څو معناوي دي: مباح کول (روا کول)، حلال ګرځول، اجازه ورکول د يو کار، قِيْلَ: أَبَاءُ الرَّجُلُ مَالَهُ، أَيْ أَذِنَ فِي الْأَخْذِ وَالتَّزَيُّنِ (معجم لغة الفقهاء، مصباح العنبر)، ﴿عَارِي﴾ د سمع له باب فاعل دی، مصدر عُرِيَ: لُحِبِلَ (لغ کېدل). برنېد کېدل، عُرِيَان: د صفت صيغه ده په معنی سره د "لڅ"، "برنېد".

تشرېح: مسئله داده چي که د کپړې د نشتوالي په صورت کي په لڅه لمونځ وکړي او وروسته هغه ته کپړه حاصله سي. نو دوباره لمونځ کول واجب نه دي. که څه هم د لمانځه وخت پاته وي.

دلوحريز: يعني که د لمونځ گزار سره د عورت پټولو لپاره فقط ورېښمي کپړه وي، نو هم په هغه ورېښمي کپړې سره عورت پټول او لمونځ کول پر هغه لازم دي. په داسي صورت کي په لڅه لمونځ کول نه جائز کيږي؛ او که يې وکړي، نو لمونځ به راګرځوي؛ ځکه ورېښمي جامه که څه هم دسري لپاره حرامه ده، خو بيا هم په هغه کي په لمونځ کولو سره فرض اداء کيږي (عالمعبري ج: ۱، ص: ۱۵۸). همدارنګه که د عورت پټولو لپاره د درختو غټي پاني (بلګونه)، اخبار (ورځپاڼه)، پلستیک، يا سترنجي يا خټه او داسي نور وي، نو هغه دي پر خپل عورت ولګوي او لمونځ دي پکښې وکړي. له هغه څخه بغير په لڅه لمونځ کول نه جائز کيږي.

فان وجدہ الخ: یعنی که لث انسان ته کپره حاصله سی او دهنې شلورمه حصه یا تر دې زیاته پاکه وي، که څه هم هغه دڅه گړي لپاره امانتا ورکول سوې وي، نو پر لمونځ گزار په هغه کپره کې لمونځ کول لازم دي، که په لثه لمونځ وکړي، نو لمونځ یې نه صحیح کیږي، او که داسې کپره ورته حاصله سي چې دهنې له شلورمي حصې څخه کمه حصه پاکه وي، نو ده ته اختیار دی چې که په کپره کې لمونځ کوي او که په لثه (دناستي په حالت کې) لمونځ کوي.

وصلا لئ الخ: یعنی که کپره ټوله ناپاکه (مرداره) وي، یا له شلورمي حصې څخه کمه پاکه وي، نو هغه ته اختیار دی لکه اوس چې ذکر سوه، لېکن افضل او غوره داده چې په هغه ناپاکه کپره کې لمونځ وکړي؛ ځکه په لثه د لمونځ کولو په مقابله کې په نجسه کپره کې لمونځ کول افضل دي. (شفا، ۱۷۰۱)

که د بعضي عورت د پټولو لپاره یو شی پيدا سي، نو څه حکم دی؟

﴿۳۱۲﴾ وَلَوْ جَدَّ مَا يَسْتُرُ بَعْضُ الْفُورَةِ او که وموندي څه داسې شی کوم چې دعورت بعضي (لږ) حصه پټولای سي وَجَبَ اسْتِغْنَاءُهُ نو دهنه استعمال (اغوسل) واجب دي وَ يَسْتُرُ الْقُبْلَ وَالذُّبُرَ او پټوي به (په هغه شي سره) دمخ او شا شرمگاهه فَإِنْ لَمْ يَسْتُرْ إِلَّا أَحَدَهُمَا او که هغه شي نه سي پټولای مگر صرف یو ددوی (یعني یوازې ذنبر یا قبل پټولای سي) قَبْلَ: يَسْتُرُ الذُّبُرَ نو ویل سوي دي: چې ذنبر دي پټه کړي (په هغه سره) وَقَبْلَ: الْقُبْلَ او ویل سوي دي (یعني بل قول دادی): چې قَبْل (دمخ شرمگاهه) دي پټه کړي.

تشریح: د عبارت حاصل دادی چې که دلخ انسان سره صرف دومره کپره وي چې په هغه سره ټوله عورت نه سي پټېدلای. بلکې دعورت بعضي حصه پټولای سي، نو پر لمونځ گزار دهنه استعمال واجب دي، په لثه لمونځ کول جائز نه دي. لهذا تر ټولو مخکې دي په هغه کپره سره د شا دمخ شرمگاهه پټه کړي او که صرف دومره کپره وي چې په هغه سره صرف یا قبل (دمخ شرمگاهه) پټېدلای سي یا ذنبر، یعني صرف یوه حصه پټولای سي، نو په دې کې اختلاف دی. بعضو ویلي دي چې په هغه سره دي ذنبر پټه کړي؛ ځکه درکوع او سجدي په حالت کې دهنه ښکاره کېدل زیات بد لگي، او بعضو ویلي دي چې په هغه کپره سره دي قبل پټه کړي؛ ځکه چې قبل (دمخ شرمگاهه) د قبلې و طرف ته وي او هېڅ اندام دهنه په مخ کې نه وي (دا اختلاف صرف په اولی کېدو او غیر لولې کېدو کې دی). (شفا، الارواح: بهوال طحاوي)

لڅ کس به څنگه لمونځ کوي؟

﴿۲۱۳﴾ وَذُبَّ صَلَوةُ الْعَارِي جَالِسًا بِالْإِيْمَاءِ او مستحب دي دلڅ کس (پاره) لمونځ کول په ناستي په اشاره کولو سره مَاذَا رَجَلِيهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ په داسي حال کي چي غوړلي يې وي خپل دواړي پښې د قبلې و طرف ته فَإِنْ صَلَّى قَائِمًا بِالْإِيْمَاءِ نو که هغه په ولاړي په اشاره کولو سره لمونځ وکړي (يعني چي رکوع او سجده په اشاره سره کوي) أَوْ بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ يا په رکوع او سجده سره لمونځ وکړي صَحَّ نو (هم) صحيح دي.

لغات: ﴿مَاذَا﴾ د نصر له باب فاعل دی، د حال کېلو پر بناء منصوب دی، مصدر يې مَدَّ ادى: غوړول. غځول، ﴿الايماء﴾ د افعال د باب مصدر دی: اشاره کول.

تشرېح: مسئله داده چي که د چا سره هيڅ کپړه نه وي، نه پاکه کپړه او نه مرداره کپړه، نو داسي کس دي په ناستي لمونځ وکړي او رکوع او سجده دي په اشاره سره وکړي، او د ناستي په هيئت کي نو، قوله دي: ① يو قول خو خپله مصنف رَحْمَةُ اللهِ ذَكَرَ کړی دی چي په ناسته کي دي خپل دواړي پښې د قبلې و طرف ته وغځوي (او دواړه لاسونه دي د دواړو پښو په مينځ کي يعني پر غوړت غليظه بلندي کښېږدي)، ② دويم قول دادي چي څه ډول چي په التحيات کي کښېږي، هغسي دي په ناستي په اشاره سره لمونځ وکړي، بعضي حضراتو دا دويم قول ته ترجيح ورکړې ده؛ ځکه په دې کي پرته زياته ده او د قبلې و طرف ته د پښو له غځولو څخه هم بچ کيږي.

او که څوک دلځوالي په حالت کي په ولاړي په اشاره سره لمونځ وکړي، نو د ا هم جائز دي، همدارنگه که له اشارې څخه بغير په رکوع او سجده سره يې وکړي، نو هم جائز دي. (شفا، الاړواح)

د سړي د عورت اندازه

﴿۲۱۴﴾ وَعَوْرَةُ الرَّجُلِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَمُنْتَهَى الرُّكْبَةِ او د سړي (نارنه) عورت (د بدن) هغه حصه ده کوم چي د نامه (نو) او د زنگون د آخري حصې تر مينځ ده (يعني تر نامه د لاندي څخه بيا د زنگون تر آخره پوري).

تشرېح: له دې ځايه مصنف رَحْمَةُ اللهِ د عورت حد بيانوي، فرمايي چي د سړي عورت له نامه څخه لاندي تر زنگونو پوري دی، لهذا کُو (نارنه) په عورت کي داخل نه دی، نو د هغه پټول فرض نه دي او زنگونان په عورت کي داخل دي، نو د هغوی پټول فرض دي.

د مینځي د عورت اندازه

﴿۳۱۵﴾ وَتَزِيدُ عَلَيْهِ أَلَمَةَ الْبُظْنِ وَالظُّهْرَ او مینځه دي پر هغه نس او شا (هم) زیات کړي (یا په بد ترجمه داچي: مینځه پر هغه زیاته ده په نس او شاسره، يعني دسړي له عورت څخه زائد د مینځي نس او شا هم عورت دي).

لغات: ﴿بطن﴾ نس، جمع: بَطْنُون، ﴿ظهر﴾ شا، ملا، جمع: أَظْهُرُ ظُهُورٌ. عليه: دضمير مرجع الرجس دی. **تشریح:** يعني دسړي چي کومه حصه عورت ده، هغه د بنځي هم ده، اوله دې څخه بغير د مینځي نس او شا هم په عورت کي داخل دي. لهذا دهغوی پتول هم فرض دي، خو له دې حصې څخه بغير د مینځي نور بدن عورت نه دی، د نس حد له سینې څخه تر نامه پوري دی. سینه او د سینې په مقابل کي د شا حصه عورت نه ده، او که دسړي دومره حصه ښکاره وي او لمونځ وکړي، نو صحیح دي.

د آزادي بنځي د عورت اندازه

﴿۳۱۶﴾ وَجَبَّيْنِ يَدَيَا الْحُرَّةِ عَوْرَتُهَا او د آزادي بنځي ټوله بدن عورت دی (چي پتول يې فرض دي) إِلَّا وَجْهَهَا وَكَفَّيْهَا وَقَدَمَيْهَا مگر نه دهغې مخ او دواړه ورغوي (خپري) او دواړه پښې.

تشریح: په دې عبارت کي د آزادي بنځي عورت بیاتوي کوم چي مینځه نه وي، نو فرمایي چي د آزادي بنځي له مخ او دواړو ورغوا او دواړو پښو څخه بغير نور ټوله بدن عورت دی. همدارنگه د بنځي د سر ورېښتان اوله سر څخه را ایله ورېښتان (همدارنگه د بنځي چوټي وغیره) هم عورت دي او دواړه لیځي يې هم عورت دي. دلته بحث د لمانځه دستر سره متعلق دی چي په لمانځه کي کومه حصه پتول فرض دي؟ نو ورې فرمایي: چي په لمانځه کي د بنځي لپاره مخ، دواړه ورغوي او دواړه پښې پتول فرض نه دي، له دې څخه بغير نور ټوله بدن پتول فرض دي، او له لمانځه څخه بهر له پردیو خلکو (اجنبیانو) څخه مخ پتول هم فرض دي. (شفا، ۷۱، روح)

خومره عورت ښکاره کېدل مانع د لمانځه دي

﴿۳۱۷﴾ وَكَشَفَ رُجْعَ عَضْوٍ مِنْ أَعْضَاءِ الْعَوْرَةِ يَنْتَمِ صِحَّةُ الصَّلَاةِ او لڅېدل (ښکاره کېدل) څلورمه حصه دیو اندام د عورت له اندامونو څخه منع کوي د لمونځ صحیح کېدل (يعني که له عورت والا اندامونو څخه دیو اندام څلورمه حصه ښکاره سي، نو لمونځ نه ور سره صحیح کیږي).

تشریح: د عورت والا اندامونو وضاحت دا دی چي هر ورون د زنگون سره یو اندام دی، د بنځي دواړه پښې، د بجلکو سره دوه جلا، جلا اندامونه دي، دواړه تیان کله چي پوره را پورته سوي وي، جلا، جلا اندامونه دي، ذکر یو جلا اندام دی، همدارنگه خصیتین (خوتي) مستقل اندام دی، له نامه څخه

لاندي د ذکر تر بېخه پوري يو جلا اندام دی، هر يو گوناوې جلا اندام دی. ډېر له کوناتهو څخه جلا يو اندام دی (حاشي)

مسئله داده چي که د لمونځ کولو په دوران کي د عورت والا له اندامونو څخه د يو اندام

خلورمه حصه ښکاره سي او د يوه رکن يعني د درې واړه "سبحان الله" ويلو په اندازه ښکاره پاته سي. نو لمونځ فاسديږي. مثلاً د ښځي خلورمه حصه پنډۍ، يا خلورمه حصه ورون، يا خلورمه حصه غوږ، يا خلورمه حصه سر، يا د يو بل اندام خلورمه حصه ښکاره سي او د يوه رکن په اندازه ښکاره پاته سي. نو لمونځ فاسديږي. او که تر ښکاره کېدلو وروسته يې سمدستي پټ کړي، يعني د يوه رکن له مقدار څخه يې مخکي، مخکي پټ کړي، نو لمونځ نه فاسديږي. (شفاء، ۷۱، ۷۲)

بېلابېل ځايونه ښکاره کېدل (نخېدل)

﴿۳۱۸﴾ وَلَوْ تَفَرَّقَ إِلَّا نَكْشَافٌ عَلَىٰ أَعْضَاءٍ مِّنَ الْعَوْرَةِ او که بېلابېل سي لخواي د عورت پر

اندامونو (يعني د عورت له اندامونو څخه بېلابېل مختلفه ځايونه لڅ سي) وَكَانَ جُمْلَتُهُ مَا تَفَرَّقَ يَبْلُغُ

رُبْعَ أَصْغَرِ الْأَعْضَاءِ الْمُنْكَشَفَةِ او هغه ټوله بېلابېل لخواي (مختلفه لڅ ځايونه) رسيږي و خلورمي حصې ته د کوچني اندام له لڅو اندامونو څخه (يعني دلڅ کوچني اندام خلورمي حصې ته

رسيږي) مَسَمَّ نُو (لمونځ) منع کوي وَإِلَّا فَلَا كُنْ ي نه (يې منع کوي، يعني که هغه بېلابېل لڅ ځايونه د کوچني اندام خلورمي حصې ته نه رسيږي، نو بيا لمونځ ور سره ممنوع نه دی).

تفويض: که عورت له مختلفو ځايونو څخه لڅ او ښکاره سي، مثلاً جامه د عورت پر بېلابېلو ځايونو څيري سوې وي، او د هغوی ټولو مقدار يعني ټوله لڅ (ښکاره) ځايونه دلڅ کوچني اندام خلورمي حصې سره برابر وي، نو لمونځ نه صحيح کيږي، مثلاً د ښځي د غوږ لږ حصه ښکاره سي. همدارنگه د ورېښتانو لږ حصه يې ښکاره سي او د سينې يې هم لږ حصه ښکاره سي. نو په دې اندامونو کي کوچنی غوږ دی، که چيري دا ټوله ښکاره ځايونه د غوږ د خلورمي حصې په اندازه نه وي. بلکي تر هغه کم وي، نو لمونځ يې صحيح کيږي، او که د غوږ د خلورمي حصې په اندازه يا تر هغه زيات وي (او دومره وخت لڅ پاته سي چي په هغه کي يو رکن اداء کېدای سي يعني په څومره وخت کي چي درې تسبيحات يعني درې واړه "سبحان رب العظيم" يا درې واړه "سبحان رب العالمين" کېدای سي نو ښه ده که د لڅو کوچني اندام خلورمي حصې سره برابر وي، يا مثلاً ذکر، څښتن او کوناتي لږ حصه ښکاره وي، نو لمونځ نه صحيح کيږي او فاسديږي. لهنا که دا ټوله ښکاره ځايونه د خلورمي حصې په اندازه وي، نو لمونځ نه صحيح کيږي او فاسديږي.

یہ تنگہ جامہ کی لمونج کول

پہ نری، (باریکہ) جامہ اویورنی کی لمونج کول

که شوک له استقبال القبلة خفه عاجزه وی، نو څه حکم دی؟

①...مريض دومره كمزورى وي چي خپله مخ پر قبله نه سي كېدلای. او داسي مرستيال هم نه وي چي هغه مخ پر قبله كړي.

(۲)... یو څوک له سپارلي څخه خپله نه سي راشوه کېدلای، او یو مرستیال هم موجود نه وي چې هغه راشوه کړي، یا له راشوه کېدلو څخه وروسته دور ختلو قدرت نه لري. برابره ده د کمزورۍ په وجه وي، یا د سپارلي د سر کېنوالي په وجه وي.

(۳)... مخ پر قبله د لمونځ کولو په صورت کې د ځاني یا مالي نقصان سخته خطر وه.

(۴)... یا سړی پر سپارلي سپور وي او لاندې ځمکه ټوله خټي وي، څه پاک ځای د لمانځه لپاره نه وي.

(۵)... یا د سپارلي پر درولو قانده نه وي.

(۶)... یا دا خطر وه چې که ودرېږم او لمونځ وکړم، نو نور مسافر او قافلې والا به راڅخه ولاړ سي او تنها به پاته سم.

نو په داسې صورتونو کې فرض لمونځ له قبلې څخه بغیر بل طرف ته هم کول صحیح

دي. (حلی کبیر ص: ۲۱۹، شامی ج: ۲، ص: ۱۰۳، کتاب المسائل ص: ۲۶۸)

که چا نه د قبلې طرف معلوم نه وي، نو څه حکم دی؟

﴿۲۲۰﴾ وَمِنْ أَشْتَبَهَتْ عَلَيْهِ الْقِبْلَةُ أَوْ بِرْجَا چي قبله مشتبه سي (يعني په قبله کي شکمن

سي) وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مُخَيَّرٌ وَلَا مَحْرَبٌ اوده سره (نژدې) هيڅ خبر ورکونکی نه وي او نه

محراب وي (چي له هغه څخه د قبلې درک معلوم کړي) تَحَرَّى نو غور و فکر دي وکړي (يعني په خپل فکر

سره دي د قبلې طلب وکړي. نو کوم طرف ته چي ده زړه ووايي چي دا به نو قبله وي. هغه طرف ته دي لمونځ وکړي) وَلَا إِعَادَةَ عَلَيْهِ

لَوْ أَخْطَأَ او پر هغه د لمونځ راگرځول نسته که چيري خطا وتلی (تېر وتلی) وي.

لغات: ﴿اشتبهت﴾ د استعمال له بابه د واحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده: مشتبه کېدل، شکمن

کېدل، ناڅرګندېدل، ﴿تحرى﴾ د تفعل د باب ماضي ده: اصل معنى يې ده: طلب الأحرى، دزيات

لايق او غوره شي طلب کول، يعنې په خوشياتو کي داوولى شي طلب او پلټنه کول چي کوم يو يې

اولی دی، د صحيح او غير صحيح د معلومولو لپاره پوره غور او فکر کول.

تفسير: که يو څوک مثلاً په سفر کي وي او هغه ته د قبلې طرف معلوم نه وي او نه نژدې داسي

څوک وي چي د قبلې طرف وروښيي او نه داسي بل شی وي چي له هغه څخه قبله ورته معلومه سي.

نو په دې صورت کي پر هغه تحري کول فرض دي. يعنې د قبلې په تعيين کي غور او فکر کول او په

علاماتو او قرائنو سره د قبلې اندازه لگول پر هغه لازم دي، اوس که له تحري کولو څخه وروسته يو

طرف ته لمونځ وکړي، بیا د لمانځه څخه تر فراغت وروسته ورته معلومه سي چې ما غلط طرف ته لمونځ کړی دی، نو لمونځ یې صحیح کیږي، دراکړ څولو ضرورت یې نسته. (هندي ج: ۱، ص: ۶۴، کتاب المسائل ص: ۲۶۷)

که د لمانځه په دوران کې معلومه سي چې قبله بل طرف ته ده؟

﴿۲۲۱﴾ وَإِنْ عَلِمَ بِخَطِيئَةٍ فَمِنْ صَلَاتِهِ أَوْ كَهْفَةٍ بِه لَمَانْخَه كِي دَننه په خپل خطا خبر سي (پوه

سي. چې غلط طرف ته ولاړ يم) اِسْتَدَارَ وَبَسِيَ نو (په لمانځه کې دننه) دي وگرځي او بناء دي وکړي (پر کړي لمانځه، يعني تر کومه ځايه چې هغه لمونځ کړی وي، له هغه ځايه دي لمونځ شروع کړي. له سره لمونځ راکړ څولو ته ضرورت نسته؛ ځکه کړی لمونځ یې صحیح دی).

لغات: «استدار» داستعمال د باب ماضي ده: «گرځېدل»، «بسی» د ضرب د باب ماضي ده. د دې له معناو څخه يوه معنی ده: (وروسته لمونځ پر مخکيني اداء کړي لمانځه) بناء کول، (وروسته اداء کونکی لمونځ د مخکيني اداء سوي لمانځه سره) پېوند کول.

تشریح: که چیري له تحرّي کولو څخه وروسته لمونځ شروع کړي، بیا د لمانځه په دوران کې ورته معلومه سي چې قبله بل طرف ته ده يعني تحرّي یې بدله سي، یا یو بل څوک د لمانځه په دوران کې د بل طرف خبر ورکړي چې قبله ودې طرف ته ده، نو په لمانځه کې دننه هغه طرف ته مخ گرځول ضروري دي، او اوس له نوي سره د لمونځ راکړ څولو ضرورت نسته، بلکې پاته لمونځ دي په هغه سابقه لمونځ باندې بناء او پوره کړي. (هندي ج: ۱، ص: ۶۴، کتاب المسائل ص: ۲۶)

بغير له تحرّي څخه لمونځ کول

﴿۲۲۲﴾ وَإِنْ شَرَعَ بِلَا تَحَرٍّ أَوْ كَهْفَةٍ لَمَانْخَه شروع کړي فَعَلِمَ بَعْدَ قَرَارِهِ

أَنَّهُ أَصَابَ بیا د لمونځ څخه تر فارغېدلو وروسته خبر سي چې دئ صحیح سوی دی (يعني

ورته معلومه سي چې زه په خپل تحرّي کې نه يم خطا وتلی او مخ پر قبله درېدلی يم) صَحَّتْ نو لمونځ (یې)

صحیح کیږي وَإِنْ عَلِمَ بِإِصَابَتِهِ فِيهَا او که په لمانځه کې دننه په خپل صحیح کېدلو (نه خطا

وتلو) خبر سي (چې زه صحیح مخ پر قبله ولاړ يم) فَسَدَتْ نو لمونځ (یې) فاسدېږي كَمَا نَوَلَهُ يَغْلَهُ

إِصَابَتَهُ أَصْلًا لکه څرنگه چې (په هغه وخت کې یې لمونځ فاسدېږي) که هغه په خپل صحیح کېدلو (مخ پر قبله درېدلو) بالکل خبر نه وي.

لغات: ﴿أَصَاب﴾ د افعال د باب ماضي ده. د دې باب شو معناوي دي چي له هغوی څخه ځيني دا دي: نه خطا وتل (صحيح كېدل. ټيگ لگېدل). رسېدل او داسي نور. (معجم الوسيط)

تشرېح: پر کوم کس چي قبله مشتبه سي، د هغه لپاره له تحري کولو څخه بغير لمونځ شروع کول صحيح نه دي، خو بيا هم که له تحري څخه بغير لمونځ شروع کړي او له فراغت څخه وروسته ورته معلومه سي چي واقعي مخ پر قبله مي لمونځ کړی دی، نو لمونځ يې صحيح کيږي (ځکه دلمانځ په دوران کي يو خاص صورت پېښ سوی نه دی). او که دلمانځه په دوران کي په يقيني توگه ورته معلومه سي چي د قبلې طرف صحيح يا غلط دی، نو لمونځ يې فاسديږي (ماتيږي) او له نوي سره به لمونځ کوي (په دې صوت کي د لمونځ فاسدېدلو وجه داده چي مخکيني حالت يو کمزوری حالت وو. اوس چي قبله ورته معلومه سوه نو اوس يو قوي حالت دی چي د هغه په پېښېدلو سره هغه کمزوری بنياد قائم نه پاتېږي. لکه په تيمه سره لمونځ کونکي چي دلمانځه په دوران کي اوبه وموندي، نو لمونځ يې فاسديږي). (شامي ج: ۲، ص: ۱۰۶. ايضاح ۱۱ ص: ۶۲)

که مقتديانو ته د امام طرف نه معلوميږي، نو څه حکم دی؟

﴿۳۳۳﴾ وَلَوْ تَحَرَّى قَوْلَ جَهَاتٍ او که تحري وکړي يو قوم د مختلفو طرفونو (يعني يو څو مقتديان په خپل غور و فکر سره بېلابېلو طرفونو ته لمونځ وکړي) وَجَهَلُوا أَحَالَ إِمَامِهِمْ او دوی نا خبره وي د خپل امام په حالت (چي هغه کوم طرف ته ولاړ دی) تُجْزِيَهُمْ نو دا لمونځ ور لره کافي کيږي (لمونځ يې جائز کيږي).

تشرېح: که امام په توره تياره کي لمونځ کوي او د هغه شاته په جماعت کي چي کوم خلگ ورسره شريک کيږي، هغو ته هيڅ نه معلوميږي چي د امام صاحب مخ و کوم طرف ته دی. نو هريو دي په خپله تحري سره د قبلې جهت معلوم کړي او لمونځ دي وکړي، اوس که د امام مخ يو طرف ته وي او د مقتديانو مخ بل طرف ته وي، نو په دې صورت کي د ټولو لمونځ صحيح کيږي. خو په دې شرط چي امام به له مقتديانو څخه مخکي وي، لېکن کوم څوک چي تر امام مخکي وي، يا کوم چا ته چي د امام حال معلوم سي، نو د هغه لمونځ نه کيږي. دلته درې صورتونه دي: يا د مقتدي مخ به د امام د مخ و طرف ته وي. يا به د امام د اړخ و طرف ته وي. يا د مقتدي شا به د امام د مخ و طرف ته وي. دغه درېم صورت له امام څخه د مخکي کېدلو صورت دی (يعني کله چي د مقتدي شا د امام د مخ و طرف ته واقع کيږي، نو په دې صورت کي د هغه لمونځ نه صحيح کيږي چي تر امام مخکي دی).

آيا د قبلې په تعيين کي د کافر قول هم معتبر دی؟

مسئله (۱): که څوک داسي ځای وي چي هلته دا پته نه لگيږي چي قبله کوم طرف ته ده؟ مثلاً دانه معلومېږي چي دلته قبله د مشرق و طرف ته ده او که د مغرب و طرف ته؟ نو په داسي ځای کي که یو نا مسلمان کس د قبلې طرف وروښيي، نو محض د هغه خبر لره اعتبار نسته. تر څو چي په قرائنو سره د هغه تصدیق نه وسي، او که داسي ځای وي چي هلته دومره خو معلومه وي چي قبله دلته مثلاً د مغرب و طرف ته ده، خو دانه معلومېږي چي مغرب کوم طرف ته دی، نو د مغرب د طرف پېژندلو لپاره له یو نامسلمان کس څخه هم تحقیق کېدلای سي، کله چي د هغه درېستوالي غالب گومان وي. (الفقه الحنفی فی ثوبه الجديد ج: ۱، ص: ۱۹۷، کتاب المسائل ص: ۲۶۵)

د قبلې د طرف معلومولو ذرائع

مسئله (۲): په کومو ښارونو او آبادیو کي چي زاړه مجلونه وي، د هغوی محرابونه به د قبلې معیار جوړول کيږي او چيږي چي له مخکي څخه جوړ سوي مجلونه نه وي، نو هلته دي شاوخوا له اوسېدونکو مسلمانانو څخه د قبلې تحقیق کول کيږي او چيږي چي هيڅ ښوونکی نه وي، مثلاً دښتونه، یا نوي آبادیاني، نو په هغوی کي به د قطب نمایا لمر او سپوږمۍ وغیره په ذریعه له تحرې او غور و فکر کولو څخه وروسته قبله متعینول کيږي. (شامي ج: ۲، ص: ۱۰۰، کتاب المسائل ص: ۲۶۵)

په افغانستان او پاکستان کي د قبلې د صحیح طرف معلومولو آسانه طریقه

مسئله (۳): په افغانستان او پاکستان او کومي علاقه چي له دوی څخه د مشرق پر طرف واقع دي، په هغوی ټولو کي د قبلې د طرف معلومولو آسانه او محتاطه طریقه داده چي په گرمۍ (دوبي) کي دي تر ټولو په اوږده ورځ او په ژمي کي دي تر ټولو په کوچنۍ ورځ د لمر لوېدلو ځایو ته وکتل سي، نو د دې دواړو په مینځ کي چي کوم ځای واقع کيږي، هغه به د قبلې طرف وي. يعني د دغه مینځوي ځای په هره حصه کي چي هم لمونځ وسي، نو صحیح کيږي. (جواهر الفقه ج: ۱، ص: ۲۶۶، حلبی کیر ص: ۲۱۸، شامي ج: ۲، ص: ۹۹)

فَصْلٌ (فِي وَاجِبِ الصَّلَاةِ)

(دا) فصل (دلماڅخه د واجباتو په بيان كې) دی

وَهُوَ ثَلَاثِيَّةٌ عَشَرَ شَيْئًا او هغوی (واجبات) اتلس (۱۸) شيان دي.

تشریح: په دې فصل کې مصنف رحمه الله د لمانځه واجبات بیانوي.

د واجب لغوي او اصطلاحي معنی: واجب په لغت کې له “وَجُوب” څخه دی او د “وَجُوب” یوه معنی “سقوط” (لوېدل) ده او بله معنی یې “لزوم” ده، نو واجب ته ځکه واجب وایي چې علم (او ځان په خبرون) یې زموږ څخه ساقط دي او عمل یې پر موږ لازم دی. یا له “وَجِيب” څخه دی کوم چې “شک او تردد” نه وایي. او دا ځکه چې د واجب په ثبوت کې شک وي یعنې د فرضو په څیر په قطعي دلیل سره ثابت نه وي. او اصطلاحي معنی یې ده: «مَا لَزِمَ بِدَلِيلٍ فِيهِ شُبْهَةٌ» (چې په داسې دلیل سره ثابت وي چې په هغه کې څه شبهه وي).

دلته له واجب څخه مراد هغه دی چې په عملاً پرېښوولو باندې یې گناه او په سهواً پرېښوولو باندې یې سجدۀ سهو لازمیږي. نه فساد. دلماڅخه واجبات اتلس (۱۸) دي. لېکن دا صرف په همدې اتلسو (۱۸) کې منحصر نه دي. له دې څخه هم زیات کېدای شي.

صاحب د بدائع الصنائع ټوله شپږ واجبات بیان کړي دي: ① د سورة الفاتحه سره سورت یو ځای کول. ② په جهري لمنځونو کې جهر او په سري لمنځو کې سر. ③ تعدیل دار کتو. ④ قعدۀ اولی. ⑤ تشهد ⑥ ترتیب د افعالو (بناغ: ج. ۱، ص: ۳۹۴). خو د متعلقاتو او جزئیاتو په اعتبار سره دا شمېر له دې څخه څو چنده زیات کېدای شي.

مصنف رحمه الله ټوله اتلس واجبات ذکر کړي دي:

سورة الفاتحه ويل

﴿ ۲۲۲ ﴾ قِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ (۱) سورة الفاتحه ويل.

تشریح: دامام او دیوازي لمونځ کونکي لپاره د فرضي لمانځه په اولو دوو رکعتونو کې او د وترو، ستواو نوافلو په هر رکعت کې سورة الفاتحه ويل واجب دي. لېکن د مقتدي لپاره دامام د قرائت په وخت کې چې پاتېدل ضروري دي؛ ځکه دامام قرائت د مقتدي قرائت لره هم حکماً شامل دی.

د سورة الفاتحه سره بل سورت يو ځای کول

﴿۳۲۵﴾ وَضَمَّ سُورَةً أَوْ ثَلَاثَ آيَاتٍ فِي رَكْعَتَيْنِ غَيْرِ مُتَعَيِّنَتَيْنِ مِنَ الْفَرْضِ (۲) او (د سورة الفاتحه سره) د يو سورت يا درېو آيتونو يو ځای کول (ضمول) د فرضو په دوو نامتعينو (نامعلومو) رکعتونو کې و. فِي جَمِيعِ رُكْعَاتِ الشَّرِّ وَالنَّفْلِ او د وترو او نفلو په ټولو رکعتونو کې.

تشرېح: د سورة الفاتحه سره د فرضو په دوو رکعتونو کې او نور د ټولو لمخونو په هر رکعت کې د سورة الفاتحه سره بل کوچنی سورت يو ځای کول يا کم از کم درې کوچني آيتونه يا يو اوږد آيت ور سره يو ځای کول واجب دي، کوچنی سورت لکه سورة الکوثر، يا د هغه قائم مقام درې کوچني آيتونه لکه ﴿ثُمَّ نَظَرَ، ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ، ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ﴾، داوړ سره يو ځای کول د امام او منفرد لپاره واجب دي.

في رکعتين غير متعينتين: يعنى د فرضو صرف په دوو رکعتونو کې د سورة الفاتحه سره سورت يو ځای کول د اجلا واجب دي، او صرف اول دوه رکعتونه دې قرائت لپاره متعين کول جلا واجب دي، چې د ايه په راوړان عبارت کې ذکر سي.

د فرضو په اولو دوو رکعتونو کې د قرائت تعيين

﴿۳۲۶﴾ وَتَعَيَّنَ الْقِرَاءَةُ فِي الْأَوَّلَيْنِ (۳) او قرائت متعينول په اولو دوو رکعتونو کې.

تشرېح: په څلورو رکعتيز يا درې رکعتيز فرضي لمناځه کې واجب دي چې د سورة الفاتحه سره د سورت يو ځای کولو عمل (قرائت) په اولو دوو رکعتونو کې وسي، که له هغوی څخه بغير په درېيم يا څلورم رکعت کې قرائت وکړي، نو د واجب پرېښوولو په وجه سجده سهو لازميږي، (مراقى الفلاح ص ۱۲۵، عالمگيري ج ۱، ص ۷۱).

سورة الفاتحه له قرائت څخه مخکې ويل

﴿۳۲۷﴾ وَتَقْدِيمُ الْفَاتِحَةِ عَلَى سُورَةٍ (۴) او سورة الفاتحه پر سورت مخکې کول.

التشرېح: په کومو رکعتونو کې چې د سورة الفاتحه سره سورت يو ځای کول ضروري دي، په منفي کې سورة الفاتحه له سورت څخه مخکې ويل واجب دي، او که ددې برعکس وکړي، نو سجده سهو واجبېږي، (حلی ص ۲۶۹، عالمگيري ج ۱، ص ۷۱).

﴿ ۳۲۸ ﴾ وَصَّمُ الْأَنْفَ لِلْجَبْهَةِ فِي السُّجُودِ (۵) او پزه د تندي سره یو ځای کول په سجده کې (یعني پر پزه او تندي دواړو باندې سجده کول).

تشریح: په سجده کې د تندي سره پزه یو ځای کول یعني پزه هم پر ځمکه لگول واجب دي (په بې شرط چې د پزي مېوکی د ځمکې سره لگېدلی وي)، همدارنګه په سجده کې د تندي اکثره حصه لگول واجب دي او د تندي څه حصه لگول فرض دي، او بېله غږه صرف پر پزه سجده کول منع دي.

په هر رکعت کې دوې سجدي پر له پسې کول

﴿ ۳۲۹ ﴾ وَالْإِشْيَانُ بِالسَّجْدَةِ الثَّانِيَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قَبْلَ الْإِنْتِقَالِ لِغَيْرِهَا (۶) او دویمه سجده اداء کول په هر رکعت کې مخکې له منتقل کېدلو څخه وبل رکعت (یا بل رکن) ته.

تشریح: په هر رکعت کې دوې سجدي بغير له فصل او جدایی څخه اداء کول واجب دي یعني د دواړو سجدو په منځ کې دي یو بل رکن نه اداء کول کېږي، کنې سجده سهو واجبيږي. (مراقی الفلاح ص: ۱۳۵)

د تعدیل ارکان بیان

﴿ ۳۳۰ ﴾ وَالْإِطْمِئْنَانُ فِي الْأَرْكَانِ (۷) او په ارکانو کې اطمینان کول (یعني د اطمینان په حالت کې په آرامتیا سره ارکان اداء کول)

تشریح: د لمانځه افعال قیام (ولاره)، رکوع، سجده، قعدة اخیره (آخره ناسته) او جلسه په اطمینان او تعدیل سره اداء کول واجب دي، چې د هغه حد ذاتی چې په هر رکن کې اندامونه ساکن او پر خپل ځای قرار ونیسي او دا کیفیت کم از کم د یوه وار سبحان الله وبلو په اندازه پاته سي (یعني د تعدیل او اطمینان حد ذاتی چې تقریباً د یوه وار سبحان الله وبلو په اندازه په هر رکن کې اندامونه ساکن او پر خپل ځای قرار پاته سي). (محطاوي علی مراقی الفلاح ص: ۱۳۵)

حضرت مولا مفتي سمید احمد صاحب (دامت برکاتهم) په تحفة الالمعي کې داسې لیکلي دي: چې په ارکان اربعمه یعني په رکوع، قومه، سجده او جلسه کې تعدیل واجب دی. کله چې انسان رکوع ته دومره کوږ سي چې لاسونه تر زنگنو پوري ورسېږي، نور رکوع وسوه. بیا په رکوع کې ملا سیده کول یعني په اطمینان سره رکوع کول تعدیل دی، همدارنګه کله چې له رکوع څخه پورته سي او ولاري ته نژدې سي، نو قومه وسوه. بیا ملا سیده کول یعني په اطمینان سره درېدل د قومه تعدیل دی. او کله چې له اولي سجدي څخه سر را پورته کړي او ناستي ته نژدې سي، نو جلسه وسوه. او په اطمینان سره کښېنېدل د جلسې تعدیل دی. او پر ځمکه د تندي په ایښوولو سره سجده وسوه. او په هغه کې په سکون سره پاتېدل تعدیل دی. (تحفة الالمعي ج: ۲، ص: ۵۹)

قعدة اولی (اوله ناسته)

﴿۳۲۱﴾ وَ الْقُعُودُ الْأَوَّلُ (۸) او اوله ناسته کول.

تشریح: په درې رکعتیز یا خلور رکعتیز فرضي یا نفلي لمنځونو کي د دوو رکعتوله اداء کولو څخه وروسته کم از کم دومره کښېنستل واجب دي چي په هغه کي تشهد ویل کېدلای سي.

په اوله ناسته کي تشهد ویل

﴿۳۲۲﴾ وَ قَرَأَهُ الشَّهْدَ فِيهِ فِي الصَّحِيحِ (۹) او تشهد ویل په اوله ناسته کي د صحیح قول مطابق.

لفات: فيه د ضمير مرجع "القعود الأول" دی.

تشریح: په قعدة اولی کي تشهد ویل واجب دي، یو قول دای چي سنت دي، خو صحیح او مفتی به قول د وجوب دی، د "فی الصحیح" په قید سره یې هغه دستوالي قید خارج کړی یاد "فی الصحیح" تعلق د قعدة اولی او تشهد دواړو سره دی یعنې صحیح او مفتی به قول دای چي قعدة اولی او په هغه کي تشهد ویل واجب دي، بعضي حضرات د دواړو دستوالي قائل دي، نو په دې قید سره د هغو له قول څخه احتراز دی. (مرآة الفلاح ص: ۱۲۶)

په آخره ناسته کي تشهد ویل

﴿۳۲۳﴾ وَ قَرَأَهُتْهُ فِي الْجُلُوسِ الْآخِرِ (۱۰) او تشهد ویل په آخره ناسته کي.

تشریح: د لمانځه له واجباتو څخه لم واجب په قعدة اخيره (آخره ناسته) کي تشهد ویل دي.

نو قعدة اولی وروسته بېله ځنډه درېیم رکعت ته ولاړېدل

﴿۳۲۴﴾ وَ الْقِيَامُ إِلَى الثَّالِثَةِ مِنْ غَيْرِ تَرَاخُفَ الشَّهْدِ (۱۱) او (واجب دي) ولاړېدل درېیم رکعت ته بغير له څه ځنډ څخه تر تشهد وروسته (یعنې په دویمه ناسته کي تر تشهد ویلو وروسته بغير له څه ځنډ کولو څخه درېیم رکعت ته ولاړېدل هم واجب دي)

تشریح: د درې رکعتیز یا خلور رکعتیز فرضي لمانځه په قعدة اولی کي تر تشهد ویلو وروسته سلسلې د درېیم رکعت لپاره ولاړېدل واجب دي، که په هېره سره ځنډ وکړي لږ زرد شریف ویل شروع کړي، نو سجدې سهو واجبيږي.

يادونه: ټوله امامان پر دې متفق دي چي د ثلاثي او رباعي فرضي لمناخه په اوله ناسته كي به صرف تشهد ويل كيږي، له هغه څخه وروسته درود شريف وغيره به نه ويل كيږي، او واجب لمنخونه او د يوه قول مطابق د ماښين څلور ستنونه هم د فرضو سره ملحق دي چي په هغوی كي به هم صرف تشهد ويل كيږي، همدارنگه د نورو سنت مؤكده وو دي، او نور په ټوله نفلي او سنت غير مؤكده لمنخونو كي په هره قعه كي تشهد، درود او دعاء ټوله ويل كېدلای سي؛ ځكه د نفلو او سنتو هر دوه ركعت يوجلالمونځ دي، او كه صرف تشهد ووايي، نو هم صحيح دي. خو زياتره خلك په دې مسئله ناخبره دي او هغوی د هر لمناخه په اوله ناسته كي صرف تشهد وايي او درود شريف صرف دانه چي نه وايي، بلكي كه څوك يې په هېره ووايي، نو سجده سهو كوي، دا غلط فهمي د فرائضو له قعده اولي څخه پيدا سوې ده، څرنگه چي د فرضو په اوله ناسته كي صرف تشهد ويل واجب دي، نو ځكه خلكو د ټولو لمنخونو لپاره همدا حكم سنجولی دی. (تحفة الالهي ج: ۲، ص: ۱۹۳)

د "سلام" په لفظ سره لمونځ ختمول

﴿۳۵﴾ وَلَقَدْ السَّلَامِ دُونَ عَلَيْكُمْ (۱۲) او (واجب دي) لفظ د "السَّلَام" ويل. نه "عليكم".
(يعني صرف لفظ السلام ويل واجب دي په همدې سره لمونځ پوره كيږي. تر هغه وروست عليكم ورحمة الله... ويل سنت دي. ويل يې پكاري دي، واجب نه دي).

تشرېح: په لفظ د "السَّلَام" سره له لمونځ څخه وتل واجب دي يعني لمونځ د "السَّلَام" په لفظ سره ختمول واجب دي. نه په بل لفظ سره، او پاته سوه دا خبره چي يو وار "السَّلَام" ويل واجب دي او كه دوه واره ويل واجب دي، نو په دې كي اختلاف دی، بعضي فرمايي چي دوه واره د "السَّلَام" لفظ ويل واجب دي او علامه طحطاوي رحمه الله همدې ته اصح ويلي دي او د بعضو په نېز دويم سلام سنت دی. او راسته او چپه طرف (دواړو خواوو) ته مخ گرځول هم واجب نه دي (حاشيه)، او پاته سو لفظ د "عَلَيْكُمْ..." واجب نه دی. لهنا كه څوك داسي وخت مسجد ته ورسېږي چي امام اول "السَّلَام" ويلي وي، نو اوس د هغه اقتداء نه صحيح كيږي كه څه هم امام تر اوسه "عَلَيْكُمْ" نه وي ويلي. (شفا، الارواح بحواله حاشيه. در مختار مع الشامی ج: ۲، ص: ۱۶۲)

د و ترو به لمانځه کي قنوت ويل

﴿ ٢٣٦ ﴾ وَقُنُوتُ الْوُتْرِ (١٣) اود و ترو قنوت ويل (يعني په و ترو کي دعاء قنوت ويل هم واجب دي).

ترویح: د و ترو په درېم رکعت کي دعاء قنوت ويل واجب دي، قنوت په لغت کي مطلقاً دعاء ته ايښي، نه مخصوصي دعاء ته، او پاته سوه مخصوصه دعاء يعني "اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ نَسْتَعْفِزُكَ... إلخ" ويل سنت دي، نه لازم، لهندا که له دې دعاء څخه بغير بله دعاء وويي، نو هم لمونځ صحيح کيږي، خود سنت خلاف به وي؛ همدارنگه د قنوت لپاره تکبير يعني الله اکبر ويل واجب دي او تر غوږو پوري لاسونه پورته کول سنت دي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

په اخترونو کي تکبيرات زوائد ويل

﴿ ٢٣٧ ﴾ وَتَكْبِيرَاتُ الْعِيدَيْنِ (١٤) اود دواړو اخترونو تکبيرات (تکبيرات زوائد) ويل.

ترویح: د کوچني اختر او لوی اختر په لمنځونو کي شپږ زائد تکبيرونه واجب دي، درې تکبيرونه اول رکعت کي او درې تکبيرونه په درېم رکعت کي، اوله دوی څخه هر يو تکبير مستقل واجب دی. (مرآة الفلاح ص: ١٣٧)

په تحریمه کي تکبير (الله اکبر) ويل

﴿ ٢٣٨ ﴾ وَتَغْيِيبُ الشَّكْرِ لِإِفْتِتَاحِ كُلِّ صَلَاةٍ لَا الْعِيدَيْنِ خَاصَّةً (١٥) او تکبير

تغيب کول (تاکل) د هر لمانځه د شروع کولو لپاره، نه خاص د اخترونو (د لمانځه) لپاره.

ترویح: د لمونځ شروع کولو په وخت کي خاص د "الله اکبر" په لفظ سره تحریمه ويل دا واجب دی، او که څوک له "الله اکبر" څخه بغير په یو بل ذکر مثلاً په "الله اعظم" یا په "الله أجل" سره منځ شروع کړي، نو د واجب پرېښوونکي به وي کوم چي مکروه تحریمي دي، او داسي نه ده چي صرف د دواړو اخترونو په لمانځه کي د "الله اکبر" په لفظ سره لمونځ شروع کول واجب دي اوله تر نورو څخه بغير په نورو لمنځونو کي سنت دي لکه څرنگه چي بعضو دا د اخترونو سره خاص دي، ځکه د "الله اکبر" په لفظ سره د هر لمانځه په شروع کولو باندي نبي کریم ﷺ همېشېتوب

کړی. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

﴿ ۲۲۹ ﴾ وَتَكْبِيرُهُ الرُّكُوعُ فِي ثَانِيَةِ الْعِيدَيْنِ (۱۶) او در كوع تكبير د دواړو اخترونو (د لمانځه) په دويم ركعت كي.

تشرېح: د اخترونو د لمانځه په دويم كي در كوع تكبير واجب دی. په نورو لمنځونو كي د تكبير صرف سنت دی. (مراقی الفلاح ص: ۱۲۷)

په جهري لمنځونو كي په لوړ آواز سره قرائت كول

﴿ ۲۳۰ ﴾ وَجَهْرُ الْإِمَامِ بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ أَوَّلَيْسَى الْعِشَائِينَ (۱۷) او (واجب دي لپاره) د امام په زوره ويل (جهر كول) د سهار په قرائت كي او د ماښام او ماخوستن په اولو دوو ركعتونو كي وَلَوْ قَصَاً كه څه هم قضاء وي (يعني كه څه هم دې لمنځونو قضاء ولوري په جماعت سره) وَالْجُمُعَةِ وَالْعِيدَيْنِ وَالْأَثَرِائِ وَالْوُتْرِ فِي مَضَانَ او (جهر كول) په جمعه، دواړو اخترونو، تراويحو او د رمضان په وترو كي.

لغات: ﴿أَوَّلَيْسَى﴾ اوله ياء په فتحه سره ده او دويمه په كسره سره ده. تشبيه د أَوَّلَى ده. دا په اصل كي أَوَّلَيْسِينَ وه. د اضافت په وجه نو ن حلف سو. اوله عشاين څخه د ماښام او ماخوستن لمنځ مراد دي او مغربين ځكه نه دي ورته ويل سوي چي غلبه اكثر لره وركول كيږي. نو ځكه عشاين رته ويل سوي دي. **تشرېح:** د امام لپاره په جهري لمنځونو كي جهر كول (په لوړ آواز سره قرائت كول) واجب دي. يعني د ماښام او ماخوستن په اولو دوو ركعتونو كي او د سهار د لمانځه او د جمعي او اخترونو د لمانځه او د تراويحو او د رمضان د وترو په هر ركعت كي جهر كول واجب دي. او كه جهر پرېږدي، نو سجده سجهو لازميږي.

او كه څوك تنها لمنځ كوي (مغردوي)، نو پر هغه جهر كول واجب نه دي. خو افضل دا ده چي جهر وكړي، او د هغه لپاره د جهر حد دا دی چي نژدې كس يې اورېدلای سي. (حنب) همدارنگه كه چيري جهري لمنځ قضاء سي او هغه په جماعت سره راگرځوي نو په هغه كي هم جهر واجب دی. كه امام جهر نه پكښي وكړي، نو سجده سهو لازميږي.

به سري لمنخو كي به كراهه قرائت كول

﴿۲۲۱﴾ وَالْاِشْرَارُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ (۱۸) او په كراهه ويل (په پته قرائت كول) په (ټولو ركعتونو) دماپښين او مازيگر كي وَفِيْمَا بَعْدَ اُولَيْسَى الْعِشَاءَيْنِ وَنَقْلِ النَّهَارِ او (په كراهه قرائت كول) دماخوستن له اولو دوو ركعتونو څخه وروسته والا ركعتونو كي او دورځي په نفلو كي.

تفويض: دسري لمنخونو لكه دماپښين او مازيگر په ټولو ركعتونو كي، او دماښام په درېيم ركعت، او دماخوستن په آخري دوو ركعتونو كي په كراهه (په پټ آواز سره) قرائت كول واجب دي، مثلرنگه دورځي په نفلو كي مثلاً د كوف او استقاء په لماتڅه په كراهه قرائت كول واجب دي (او صاحب دتولوايضاح د "نفل النهار" تشرېح دلسي كړې ده چي دورځي په لوقاتو كي له جماعت څخه بنير لاه كېدونكي ست او نفل، په نفوي كي هم په كراهه قرائت كول واجب دي).

لود كرار ويلو حد ذاتي چي صرف خپله يې اوري او بل څوك يې نه اوري. (حاشيه)

﴿۲۲۲﴾ وَالشُّعْرُ مُخَيَّرٌ فِيمَا جَبَّهُ او تنها المونخ كونكي ته اختيار دي په هغه لمنخونو كي چي جهر پكښي كول كيږي كَسْتَقْبَلُ بِالْأَيْلِ لكه دښې نفل كونكي (ته چي اختيار دي).

تفويض: فرمايي چي په جهري لمنخونو كي مفرد ته اختيار دي چي كه قرائت جهراً كوي او كه يې سراً كوي (خو جهر كول افضل د)، لكه څرنگه چي هغه كس ته اختيار دي كوم چي دښې نفل كوي چي كه په كراهه قرائت كوي او كه په زوه يې كوي.

د فرضو په اولو دوو ركعتو كي سورت پرېښوول

﴿۲۲۳﴾ وَلَوْ تَرَكَ السُّورَةَ فِي اُولَيْسَى الْعِشَاءِ او كه دماخوستن په اولو دوو ركعتونو كي سورت پرېږدي قَرَأَهَا فِي الْاُخْرَيَيْنِ مَعَ الْفَاتِحَةِ جَهْرًا نو په آخري دوو ركعتونو كي دي يې دسورة الفاتحه سره په زوره (په لوړ آواز سره) وويي.

تفويض: دعبارت حاصل دادي چي كه يو څوك دماخوستن په اولو دوو ركعتو كي تر الحمد لله ويلو وروسته سورت نه وويي، نو په آخري دوو ركعتو كي به يې وايي، لود ويلو طريقه داده چي اولاً يې سورة الفاتحه په جهر سره وويي او بيا دي سورت په جهر سره وويي او سجده سهو دي هم كړي.

(التميز الاجتهاد، شنه، ۱۴۱۰هـ)

فاتحه پرېښوول

﴿۲۲۲﴾ وَلَوْ تَرَكْنَا الْفَاتِحَةَ اَوْ كَه سوره الفاتحه پرېږدي لَا يَكْتَرُ زُهَافِي الْأَخْرَافِ نُو په

آخري دوو رکعتو کې به يې نه مکرره کوي (دوباره به يې نه وايي).

تشرېح: فرمايي که څوک په اولو دوو رکعتو کې سورت ووايي، خو سوره الفاتحه نه ووايي، نو لوسر په آخري دوو رکعتو کې د سوره الفاتحه دوه واره ويلو ته ضرورت نسته، بلکې صرف يو واره به سوره الفاتحه وايي او د واجب پرېښوولو په وجه دي په آخر کې سجده سهو وکړي.

سوره الفاتحه مکرره ويل

مسئله (۱): واجب دي چي د فرضو د اولو دوو رکعتونو په هر رکعت کې سوره الفاتحه بېله فصله صرف يو وار ويل سي، که يې پرله پسې په يوه رکعت کې دوه واره ووايي، نو سجده سهو واجبيږي، ها! که د سوره الفاتحه تر ويلو وروسته يو بل سورت ووايي، بيا سوره الفاتحه په هغه رکعت کې ووايي، نو هيڅ حرج نسته؛ ځکه په دې صورت کې به دويمه سوره الفاتحه د قرائت په درجه گڼل کيږي او هغه ته به تکرار نه ويل کيږي. (حلي کبير ص: ۲۹۵، هندي ج: ۱، ص: ۷۱، کتاب الصاقل ص: ۲۹۶)

دلمانځه په افعالو کې بېله فصله ترتيب باقي ساتل

مسئله (۲): دلمانځه ټوله افعال بغير له څه فصل څخه په ترتيب سره اداء کول واجب دي، مثلاً که څوک په اول رکعت کې له دويمې سجده څخه راپورته سي او سمدستي نه ودرېږي بلکې کښېني، يا پرله پسې دوه واره رکوع يا درې واره سجده وکړي، نو په ترتيب کې دخلل راتللو په وجه سجده سهو لازميږي. (حلي کبير ص: ۲۹۷، کتاب الصاقل ص: ۳۰۰)

فَصْلٌ فِي سُنَنِهَا

(دا) فصل په (بيان د) سنتو د لمانځه کي دي

وَيُحَدِّثُ وَخَمْسُونَ او هغوی (سترنه) یو پنځوس (۵۱) دي.

تشریح: سُنن جمع د سنت ده.

د سنت لغوي او اصطلاحي معنی: سنت په لغت کي "لاري" ته وايي، او اصطلاحي معنی یې ده: (مِنْ الطَّرِيقَةِ الْمَسْلُوكَةِ فِي الدِّينِ مِنْ غَيْرِ اِفْتِرَاضٍ وَلَا وَجُوبٍ) (مطلب دا چي له سنت څخه مراد هغه کار دی چي بغير له فرضیت او وجوب څخه د عبادت په توگه نبی ﷺ پر هغه همبشوب کړی وي او کله نا کله یې ادعز په وجه پرې ایښی وي)، پر سنت عمل کول ډېر د ثواب باعث دي، لېکن د هغه په پرېښوولو سره نه په لمانځه کي سجده سهو واجیږي او نه هغه فاسد ښکړي. لود تارک سنت حکم په لاندیني مختلفو صورتونو کي جلا، جلا دی.

① که بلا اراده او په هېره یو سنت پرېښوول سي، نو هېڅ گناه نسته. ② او که قصداً یو سنت پرېښوول سي، لېکن په زړه کي د سنت د تحقیر او سپکاري اراده نه وي، نو گناهگاره کیږي. ③ او که نعوذ بالله د سنت د تحقیر او سپکاري پر بناء یې پرې ایښی وي، نو داسي کس له اسلام څخه خارج دی. لهندا په هر صورت کي د سنت مطابق د لمونځ کولو پوره اهتمام کول پکار دي او کوښښ کول پکار دي چي د لمانځه هېڅ سنت زموږ څخه پاته نه سي، الله جلّ و علا دي توفیق راکړي، اللهم آمین. (در مختار مع الشامی بیروت ج ۱، ص ۱۴۹، کتاب الصلوات ص ۳۱۳)

په لمانځه کي څو سنتونه دي؟

د لمانځه اصل سنتونه شومره دي او کوم، کوم دي؟ په دې باره کي د فقهاؤ مختلفه رایي دي، صاحب د نود الايضاح رحمه الله (۵۱) سنتونه ذکر کړي دي، حال دا چي په در مختار کي (۲۳) او په حلی کيیر (شرح منیه المصلي) کي (۲۰) سنتونه ذکر سوي دي او پاته شیان یې په آدابو کي شمېرلي دي.

د تکبير تحریمه په وخت کي دواړه لاسونه پورته کول

﴿۲۲۵﴾ رَفَعَ الْيَدَيْنِ لِلتَّحْرِيمَةِ حِذَاءَ الْأُذُنَيْنِ لِلرَّجُلِ وَالْأَمَةِ دواړه لاسونه پورته کول د تکبير تحریمه (لؤل الله اکبر) لپاره د غوږونو (د نرميو) تر برابرۍ پوري د سري او مينځي لپاره وَحِذَاءَ الْمَنْكِبَيْنِ لِلْمَخْرَءِ او د اوږو تر برابرۍ پوري د ښځي لپاره.

لغات: ﴿حِذَاءَ﴾ او خنډو: برابر، مقابل، په برابرۍ کي، ﴿مَنْكِبَيْنِ﴾ تشنيه د مَنْكِبْ ده: اوږه (ووبه).
تشریح: (۱) د لومونځ شروع کولو په وخت کي د سري لپاره د الله اکبر ویلو پر مهال د غوږو تر نرميو پوري دواړه لاسونه پورته کول سنت دي، همدا حکم د مينځي دي، او د لاس پورته کولو طريقه داده چي لاسونه دي داسي پورته کړي چي مړوندونه يې د اوږو په مقابل کي راسي، بتي گوتي د غوږو د نرميو په مقابل کي راسي او د گوتو سره د غوږو د پورتني طرفونو (سرونو) په مقابل کي راسي، او ښځه دي لاسونه داسي پورته کوي چي لاسونه د اوږو په مقابل کي راسي (يعني ښځه دي تر خپلو لوبو پوري لاسونه پورته کوي).

د لاسونو د پورته کولو په وخت کي گوتي خلاصي ساتل

﴿۲۲۶﴾ وَتَشْمُ الْأَصَابِعُ او گوتي غوږول (خلاصي اېرني ساتل).

لغات: ﴿نَشْرَ﴾ د نصر د باب مصلردی: غوږول، پرايستل (د گوتو په مينځ کي خلا پيدا کول).
تشریح: (۲) دويم سنت دای چي د تکبير تحریمه لپاره د لاس پورته کولو په وخت کي گوتي سره موبتي (جوختي) نه وي، بلکي څه غوندي خلاصي (غوږول سوي کوي، او پوره غوږول هم نه دي پکار دي) بيا په بله وينا: پر خپل حال پر ښوول پکار دي چي نه پوره سره موبتي وي او نه پوره خلاصي وي، او لاسونه دي داسي پورته کوي چي د غوي د قبلې و طرف ته وي. (نورة التيجاج، انوار الايضاح)

﴿۲۲۷﴾ وَ مَقَارَنَهُ إِخْرَاءَ الْمُقْتَدِي إِخْرَاءَ إِمَامِهِ او د مقتدي (لپاره) تکبير تحریمه يو ځای کول د خپل امام د تکبير تحریمه سره.

تشریح: (۳) د مقتدي لپاره تکبير تحریمه د امام سره يو ځای اداء کول هم سنت دي، يعني کوم وخت چي امام "الله اکبر" ووايي، هاغه وخت دي يې مقتدی هم ووايي، په دې شرط چي تر امام مخکي ځني فارغ نه سي يعني په دې شرط چي د امام له "الله" او "اکبر" ویلو څخه مخکي مقتدی له "الله" او "اکبر" ویلو څخه فارغ نه سي. لهناکه به مقتدی لفظ د "الله" خو د امام سره يو ځای ووايي

لېکن د "اکبر" لفظ مخکې ووايي يعنې د امام له "اکبر" ويلو څخه مخکې ځنې فارغ سي. نو د اصح قول مطابق دهغه لمونځ نه شروع کېږي. (شفا، الارواح بحواله حاشيه)

راسته لاس په چپه لاس باندې ايښوول او نيول او د نيولو طريقه

﴿ ۲۲۸ ﴾ وَ وَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى تَحْتَ سُرَّتِهِ او د سري (لپاره) خپل راسته لاس پر چپه لاس تر نلغه لاندې ايښوول وَ صَفَةُ الْوَضْعِ أَنْ يَجْعَلَ بَاطِنَ كَفِّ الْيُمْنَى عَلَى ظَاهِرِ كَفِّ الْيُسْرَى او د ايښوولو طريقه دا ده چي راسته وړغوی د چپه وړغوي پر شا کېږي مُحَلِّقًا بِالْخُنْصِرِ وَالْإِبْهَامِ عَلَى الرُّسْغِ په داسي حال کي چي په خچي او بته گوته سره پر مړوند حلقه جوړونکی وي.

لفات: ﴿مُحَلِّقًا﴾ د تفصيل د باب له دفاعل صيغه ده: حقله (کړی) جوړونکی، خَلَقَ يُحَلِّقُ تَحْلِيقًا: حلقه جوړول، دائره جوړول.

تشریح: (۴) په دې عبارت کي څلورم سنت بيان سوی دی چي په لمانځه کي راسته لاس په چپه لاس باندې ايښوول سنت دي، او د دې تر څنگ دوې مسئلې نوري بيان سوي دي: ① يوه مسئله د لاس ايښوولو د ځای ده چي دواړه لاسونه دي تر نلغه (ناف) لاندې اړدي (په طسي توكه چي نو (ناف) د لاسونو د پورتنۍ حصې سره لگېلی وي)، ② دويمه مسئله دهغه د طريقې ده، نو طريقه يې دا ده چي د راسته لاس وړغوی دي د چپه لاس د وړغوي پر شا اړدي او دراسته لاس په خچي او بته گوته سره دي د چپه لاس مړوند نيسي (يا په بله وينا: دراسته لاس په خچنه او بته گوته سره دي د چپه لاس پر مړوند حلقه جوړوي). او پاته درې گوته دي يې پر ليځي غوړوي. (انوار الايضاح، شفا، الارواح)

د ښځي د لاس ايښوولو ځای او طريقه

﴿ ۲۲۹ ﴾ وَ وَضَعَ الْمَرْأَةُ يَدَيْهَا عَلَى صَدْرِهَا مِنْ غَيْرِ تَحْلِيلٍ او د ښځي خپل لاسونه پر سينه ايښوول بغير له حلقه جوړولو سره.

تشریح: (۵) او ښځه دي په لمانځه کي لاسونه پر سينه اړدي؛ ځکه په دې کي ستر زلفت دی کوم چي د ښځي لپاره ضروري دی، او د ايښوولو طريقه يې دا ده چي دراسته لاس وړغوی دي د چپه لاس د وړغوي پر شا اړدي او د سري په څېر دي حلقه نه جوړي يعنې په خچي او بته گوته سره دي مړوند نه نيسي.

خو نور سنتونه

﴿۲۵۰﴾ وَالشَّاءُ او (همدارنگه سنت دي) ثناء ويل وَالْتَعَوُّذُ لِلْقِرَاعَةِ او اعوذ بالله... ويل د

قرائت لپاره وَالشَّيْئَةُ أَوَّلُ كُلِّ رَكْعَةٍ او بسم الله... ويل د هر رکعت په شروع کي وَالشَّامِئِينَ

او آمین ويل وَالشَّحِيدُ او بئالک الحمد ويل وَالْإِسْرَارُ بِهَا او دا ټوله په کراره ويل (يعني ثناء،

تعوذ، تسميه، آمین او تحمید په پټ آواز سره ويل سنت دي).

لغات: ﴿تأمين﴾ د تمغیل د باب مصدر دی: آمین ويل. آمین اسم فعل دی چي د هغه معنی

ده: "اَسْتَجِبْ" (ای رب تعالیٰ! دعاء قبوله کړه!)، اوس وخت مسلمانان، یهود او نصاریٰ ټوله دغه

لفظ استعمالوي، خو مسلمانان یې په مد سره آمین وایي او یهود او نصاریٰ یې بغیر له مد څخه بغیر

آمین وایي، فالفظ له کومي ژبي څخه دی؟ په دې باره کي می څه تحقیق تر لاسه نه کړی.

تشریح: په دې عبارت کي څو سنتونه بیان سوي دي: (۶) له الله اکبر (تکبیر تحریمه) ویلو څخه

وروسته ثناء "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَكَبَّارُكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ" ويل سنت

دي، (۷) تر ثناء وروسته له سورة الفاتحه څخه مخکي تمعوذ "أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"

ويل سنت دي، او تمعوذ دا د ثناء جزء نه دی، بلکي د قرائت سره متعلق دی، (۸) له تمعوذ څخه

وروسته تسميه "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ" ويل سنت دي، او په هر رکعت کي له سورة الفاتحه څخه

مخکي بسم الله ويل سنت دي، (۹) آمین ويل سنت دي، يعني کله چي امام سورة الفاتحه ختم

کړي "وَلَا تَقَالِيْن" ووايي، نو په دې وخت کي امام او مقتدي دواړو لره آمین ويل سنت دي، همدارنگه

تنها المونخ کونکی او د لمانځه څخه بهر چي څوک سورة الفاتحه ووايي، هغه لره هم تر "وَلَا تَقَالِيْن"

وروسته آمین ويل سنت دي، (۱۰) بل سنت دا دی چي امام او منفرد (تنها المونخ کونکی) دي له "سَمِيعَ اللهِ

بِئْنَ حَيْدَةً" څخه وروسته "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" هم وایي، او مقتدی دي صرف "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" وایي،

(۱۱) او یو بل مستقل سنت دا دی چي ثناء، تمعوذ، تسميه او آمین دي په کراره وایي، برابره ده امام

وي او که مقتدی یا منفرد وي؛ ځکه دا ټوله شيان له اذکار مسنونو څخه دي چي د هغوی حکم اخفاء ده

لکه د سجدي او رکوع تسبیحات او داسي نور. (مراقی الافلاح مع الطحطاوي بحواله انوار الايضاح ص: ۱۴۱، ۱۴۲)

د تکبیر تحریمه په وخت کې به څنګه درېږي؟

﴿۳۵۱﴾ وَالْإِعْتِدَالُ عِنْدَ الشَّخْرِ مِمَّا مِنْ غَيْرِ طَأْطَأِ الرَّأْسِ أَوْ سَيْدِهِ دِرْبِلْ د تحریمه (تکبیر تحریمه ویلو) په وخت کې بغیر له سر تیتولو څخه.

تشریح: (۱۲) مصنف رحمه الله فرمایي چې د تکبیر تحریمه د ویلو پر مهال بالکل سیده درېدل هم سنت دي، سر دي بالکل نه کېږي، بعضي لمنونځ گزاران چې کله د تکبیر تحریمه لپاره لاسونه پورته کوي، نو سر ډېر کېږي، دا خلاف سنت دی. (در مختار معراج ۱۰: ص: ۴۴۳ بحواله انوار الإيضاح)

تکبیرات انتقالیه په لوړ آواز سره ویل

﴿۳۵۲﴾ وَ جَهْرُ الْإِمَامِ بِالتَّكْبِيرِ وَ التَّسْبِيحِ او په زوره ویل دامام (لپاره) الله اکبر او سمع الله لمن حمده.

تشریح: (۱۳) دامام لپاره داسې دي چې له رکن څخه بل رکن ته د منتقل کېدلو په وخت کې تکبیرات انتقالیه او له رکوع څخه د پورته کېدلو په وخت کې "سمع الله لمن حمده" او "سلام" په لوړ آواز سره وایي، ددې لپاره چې مقتدیان خبر سي چې امام له یوه رکن څخه وبل رکن ته منتقل کیږي. (مراقی الفلاح ص: ۱۴۳)

﴿۳۵۳﴾ وَ تَغْرِيبُ الْقَدَمَيْنِ فِي الْقِيَامِ قَدْرَ أَزْهِمِ أَصَابِعٍ او دواړي پښې خلاصې ساتل (سره لیري کول) په ولاړه کې د څلورو ګوتو په اندازه.

لغات: ﴿تغریب﴾ د تفعیل د باب مصدر دی: خلاصول، خلاص ساتل، پراخه ساتل.

تشریح: (۱۴) په لمانځه کې د ولاړي په حالت کې د دواړو قدامونو تر مینځ څلور ګوتي فاصله راوستل سنت دي.

په لمانځه کې د قرائت سنت مقدار

﴿۳۵۴﴾ وَأَنْ تَكُونَ السُّورَةُ التَّيْمُومَةُ لِبَقَايَةِ مِنْ طَوَالِ النُّقْطِ فِي الْفَجْرِ وَالظُّهْرِ او (مدارنګه سنت دي) دا چې وي هغه سورت کوم چې د فاتحه سره یو ځای کول کیږي له طوالت مفصل (اوږدو سورتونو) څخه په سهار او ماښپن کې وَمِنْ أَوْسَاطِهِمْ فِي الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ او له اوساط مفصل (میکه سورتونو) څخه په ماښکر او ماخوستن کې وَمِنْ قِصَارِهِمْ فِي الْمَغْرِبِ او له قصار مفصل (کوچنیو سورتونو) څخه په ماښپن کې وَأَنْ كَانَ مَقْصُودًا (د سورتو له پلوه دي) که چېرې

لمونځ گزار مقيم وي وَ يَقْرَأُ اَىْ سُوْرَةً شَاءَ لَوْ كَانَ مُسَافِرًا او وايي دي هر سورت چي يې خونه وي که چيري مسافر وي.

تشریح: (۱۵) په لماتځه کي څومره مقدار قرائت سنت دی، په دې باره کي د لمونځ گزار د درېو حالاتو په اعتبار سره جلا، جلا حکم دی:

①... که چيري لمونځ گزار په سفر کي وي او سفر جاري وي، نو له سورة القاتحه څخه وروسته چي کوم سورت هم ويل وغواړي، هغه دي وايي، که څه هم ډېر کوچنی سورت وي او که څه هم هر لمونځ وي (مثلا که دسهار په لماتځه کي قل اعدو برب الفلق او قل اعدو برب الناس ووايي، نو بيا هم سنت اداء کيږي).

②... که لمونځ گزار مسافر وي، لېکن يو ځای په اطمینان سره اقامت وکړي، نو دسهار او ماښام په لماتځه کي له اوساط مفصل څخه اوږده سورتونه، دمازېگر او ماخوستن په لماتځه کي د اوساط مفصل کوچني سورتونه او د ماښام په لماتځه کي د قصار مفصل کوچني سورتونه ويل سنت دي.

③... او که لمونځ گزار مقيم وي او وخت هم تنگ نه وي، نو د هغه لپاره سنت دا دي چي دسهار او ماښام په لماتځه کي دي طوال مفصل، دمازېگر او ماخوستن په لماتځه کي دي اوساط مفصل او د ماښام په لماتځه کي دي قصار مفصل وايي (برابره ده لمونځ گزار امام وي او که مفرد وي اشاء، الا و احا)

فایده: له طَوَالِ مُفَصَّل څخه مراد اوږده سورتونه دي، او دا له "سورة الحجرات" څخه واخله تر "سورة البروج" پوري دي، دغه سورتونو ته طوال مفصل ويل کيږي. له اَوْسَاطِ مُفَصَّل څخه مراد مينځوی، درجې سورتونه دي يعني چي نه زيات اوږده وي او نه زيات کوچني، او دا "له سورة البروج" څخه واخله تر "سورة البينه" (لَمْ يَكُنِ الْيَزِيدُ كَفَرًا) پوري دي. له قِصَارِ مُفَصَّل څخه مراد کوچني سورتونه دي، او دا له "سورة البينه" څخه د قرآن تر آخره يعني تر "سورة التلس" پوري دي، همدا د جمهورو علماؤ مختار تعريف دی.

يادونه: په عمومي حالاتو کي د مسجد په جماعت کي دسهار او ماښام په لماتځه کي طوال مفصل، دمازېگر او ماخوستن په لماتځه کي اوساط مفصل او د ماښام په لماتځه کي قصار مفصل څخه کم قرائت نه کول پکار دي، که څوک بېوا يا مريض وي او دسهار په لماتځه کي د سنت قرائت په اندازه نه سي درېدلای، نو هغه دي په ناسته قرائت اوړي، يا په کور کي دي لمونځ کوي، داسي کس په رعایت کي به په سنت قرائت کي کمي او تخفيف نه کول کيږي، خو په ناڅاپه پېښونکي حالاتو کي کمي وزياتوب کولای سي، مثلاً د لماتځه په دوران کي امام محسوس کړي چي ډېر خلک مسجد ته راغلي دي او اودسونه کوي، نو امام قرائت لوړېدولای سي، ددې لپاره چي خلک له اودس څخه تر فارغېدلو وروسته په جماعت کي شریک سي، يا به صحن (غولي) او خلاص

ځای کې جماعت کول کېږي او باران شروع سي، نو قرائت مختصره کولای سي، همدارنگه که په کور کې یو یا مریض کس ته لمونځ ورکوي، نو هم له سنت قرائت څخه کم قرات کولای سي. (تحفة الالعی ج: ۱، ص: ۵۶۹)

د سهار په لمانځه کې اول رکعت اوږدول

﴿۲۵۵﴾ وَإِطَالَةُ الْأَوَّلِي فِي الْفَجْرِ قَطْعٌ او (سنت دي) د اول رکعت اوږدول صرف په سهار کې.

تشریح: (۱۶) دامام ابو حنیفه او امام ابو یوسف رَجَعْنَاهُ الله په نېز د سهار په لمانځه کې اول رکعت له دویم رکعت څخه اوږدول او په نورو لمونځونو کې دواړه رکعتونه برابر ساتل مسنون دي. دامام محمد او دنورو امامانو رَجَعْنَاهُ الله په نېز په ټولو لمونځونو کې اول رکعت له دویم رکعت څخه اوږدول سنت دي. (مصطاوي علی مراقی الفلاح ص: ۱۲۲)

﴿۲۵۶﴾ وَتَكْثِيرُ الرُّكُوعِ او (سنت دي) درکوع تکبیر.

تشریح: (۱۷) رکوع ته د تللو په وخت کې "الله اکبر" ویل سنت دي.

﴿۲۵۷﴾ وَتَسْبِيحُهُ ثَلَاثًا او درکوع تسبیح درې واره (ویل).

تشریح: (۱۸) په رکوع کې کم از کم درې واره "سبحان ربی العظیم" ویل سنت دي.

﴿۲۵۸﴾ وَأَخْذُ رُكْبَتَيْهِ بِيَدَيْهِ او (سنت دي په حالت درکوع کې) خپل دواړه زنگونان په دواړو لاسو سره نیول.

تشریح: (۱۹) درکوع کولو په وخت کې زنگونان په لاسو سره نیول سنت دي.

﴿۲۵۹﴾ وَتَقْرِيبُ أَصَابِعِهِ او (سنت دي په رکوع کې) خپل ګوتي خلاصی ساتل وَالسَّرَّادُ لَا تُفَرِّجُهَا او پنځه به یې خلاصی نه ساتي.

لغات: ﴿تفريج﴾ د تفهیل د باب مصدر دی: خلاصول، خلاص ساتل، پراخه ساتل

تشرېح: (۲۰) شلم سنت دافې نېچي په رکوع کي پر زنگنو د لاسو د اېښوولو (زنگون نيولو) په وخت کي دې سرې گوتي خلاصې ساتي (خلاصې پکښې راولي) او ښځه دې گوتي سره يوځای (جوختي) ساتي او په لاسو سره دې زنگون نه نيسي، صرف اړدي دي يې.

﴿۳۱۰﴾ وَتَضُبُّ سَاقَيْهِ او (سنت دي) خپل دواړي پندې سیده درول (سیده ساتل) وَبَسْطُ ظَهْرِهِ وَتَسْوِيَةُ رَأْسِهِ بِعَجِزَةٍ او خپله ملا هوارول (سیده کول) او خپل سر د کوناهو سره برابرول (سیده ساتل).

لغات: ﴿تَضُبُّ﴾ د ضرب د باب مصدر دی: درول، جگول، ﴿عَجِزَةٍ﴾ او عَجُزٌ د هر شي شاتنۍ حصه.

کوناهي، جمع: أَعْجَازٌ. (انوار الايضاح)

تشرېح: (۲۱) پنډياني سیده کول په دې توگه چي په زنگنو کي کوږد والی نه وي، سنت دي. (۲۲، ۲۳) او دسري لپاره درکوع په حالت کي ښه ټيټېدل چي سر، ملا او سرين (کوناهي)

ټوله سره برابر سیده سي چي که داوبو لوبښ د هغه پر ملا کښېښول سي، نو هغه سیده پاته سي. اود ښځې لپاره په رکوع کي په دې ټولو هيئتونو کي دسري برعکس کول سنت دي چي په رکوع کي دي صرف دومره اندازه کړېږي چي لاسونه يې تر زنگنو پورې ورسېږي او ملا دي نه سیده کوي او گوتي دي سره يوځای (جوختي) اړدي او پر زنگنو دي صرف لاسونه اړدي او په زنگنو کي دي کوږدولای ساتي. دخلکو په څېر دي يې نه سیده کوي. (شاف الارواح بحواله عمدة الفقه)

﴿۳۲۱﴾ وَالرُّقْمُ مِنَ الرُّكُوعِ وَالْبِقْيَا بَعْدَهُ مُطَهَّرًا او (سنت دي) له رکوع څخه پورته کېدل او تر رکوع وروسته په اطمینان سره درېدل.

تشرېح: (۲۴) له رکوع څخه پورته کېدل سنت دي.

(۲۵) بيا تر رکوع وروسته سیده درېدل يعني قومه د مشهوره مذهب مطابق سنت ده. خود صحيح مذهب مطابق قومه واجب ده. (شاف الارواح، انوار الايضاح)

﴿۳۲۲﴾ وَوَضَعَ رُكْبَتَيْهِ ثُمَّ يَدْيَيْهِ ثُمَّ وَجْهَهُ لِلشَّجْوَدِ او د سجدې لپاره (اول) خپل دواړه زنگونه، بيا لاسونه، بيا خپل مخ اېښوول وَعَكْسَهُ لِلشَّهْوَضِ او د پورته کېدو لپاره دې برعکس کول.

لغات: ﴿نَهَضَ﴾ د فتح د باب ماضي ده، پورته کېدل، درېدل.

لملل شنه

تشریح: (۲۶) سجده ته د تللو په وخت کې زنگونان پر ځمکه ایښوول بیا لاسونه، بیا پزه، بیا تندي ایښوول سنت دي، (۲۷) او له سجده څخه د پورته کېدلو په وخت کې د دې برعکس کول سنت دي، یعنې اول تندي، بیا پزه، بیا دواړه لاسونه، بیا دواړه زنگونان پورته کول. (شفا، الارواح)

﴿ ۳۱۳ ﴾ وَتَكْبِيرُ السُّجُودِ وَتَكْبِيرُ الرَّفْعِ مِنْهُ اود سجده تکییر او له سجده څخه دراپورته کېدلو تکییر (یعنې په الله اکبر سره سجده ته تلل او را پورته کېدل سنت دي).

تشریح: (۲۸) سجده ته د تللو په وخت کې تکییر ویل سنت دي، (۲۹) همدارنگه له سجده څخه دراپورته کېدلو په وخت کې هم تکییر ویل سنت دي.

﴿ ۳۱۴ ﴾ وَكَوْنُ السُّجُودِ بَيْنَ كَفَّيْهِ اوسجده دخپل دواړو وروغو تر مینځ کېدل.

تشریح: (۳۰) د سجده په حالت کې مخ د دواړو وروغو (لاسونو) په مینځ کې ایښوول هم سنت دي.

﴿ ۳۱۵ ﴾ وَتَسْبِيحُهُ شَلَا اود سجده تسبیح درې واړه (ویل).

تشریح: (۳۱) په سجده کې کم از کم درې وار "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى" ویل هم سنت دي.

﴿ ۳۱۶ ﴾ وَمَجَافَاةُ الرَّجُلِ بَطْنَهُ عَنْ فَخْذَيْهِ اوسنت دي په سجده کې (د سري (لپاره) لیري کول دخپل نس له خپلو ورونو څخه وَمَرْفَقَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ او (لیري کول) دخپلو څنګو له خپلو اړخو څخه وَذِرَاعَيْهِ عَنِ الْأَرْضِ او (لیري کول) دخپلو لیځو له ځمکې څخه.

لغات: ﴿مَجَافَاةٌ﴾ د مفاعله د باب مصدر دی: لیري ساتل، جلا ساتل، ﴿فَخْذٌ﴾ او فَخْذٌ (درا په سکون او کسره سره): ورون، جمع: أَفْخَاذٌ، ﴿جَنْبٌ﴾ بغل څنګ، جمع: أَجْنَابٌ وَجُنُوبٌ، ﴿ذِرَاعٌ﴾ لښخي (یعنې له څنګلي څخه تر موند پورې د لاس برخه).

تشریح: (۳۲) دو دېرشم سنت دای چي سړی دي د سجده په حالت کې نس له ورونو څخه جلا ساتي، همدارنگه د سري لپاره د سجده په حالت کې څنګلي پر ځمکه یا پر ورونو لګول صحیح نه دي، همدا څنګه دي څنګلي پورته او له بغلو څخه لیري ساتي، خو په جماعت سره د لمونځ کولو په وخت کې دي څنګلي داسې نه باسي چي په هغه سره څنګ والا لمونځ گزارانو ته تکلیف ورسېږي. لوی څوک څوک اوږده سجده کړي، د لاسونو له څنګلي څخه د لاسونو له بغلو څخه

د څنگلو دليري ساتلو په وجه سترې سي، نو د هغه لپاره څنگلي پر ورونو لگول جائز دي، خو دلشرو د هوارولو اجازه ورته نسته.

د دُبُخْي د سجدې طريقه

﴿۳۷﴾ وَ انْخَفَاضُ الْمِرْآةِ او (ست دي په سجده كي) دُبُخْي (لپاره) تَيْتَبَدِلُ وَ لَزَقَهَا بَطْنُهَا بِفَخَذَيْهَا او خپل نس له خپلو ورونو سره منبلول (لگول).

لغات: ﴿انخفاض﴾ د انفعال د باب مصدر دی: تَيْتَبَدِلُ، ﴿لَزَقَ﴾ لږوفا: د سمع د باب مصدر دی: منبلول (لگېدل)، منبلول.

تشریح: (۳۴، ۳۳) د بُخْي لپاره په سجده كي د سري خلاف کول سنت دي چي هغه دي خپلي څنگلي د بغلونو سره لگوي او نس دي د ورونو سره لگوي او ليخي دي پر ځمکه هواروي.

﴿۳۸﴾ وَالْقَوْمَةُ وَالْجَلْسَةُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ او (ست ده) قومه (له رکوع څخه وروست) او جلسه د دوو سجدو په مینځ كي (يعني له رکوع څخه وروست په اطمینان سره درېدل او د دوو سجدو په مینځ كي په اطمینان سره کښتېدل، داهم ست دي).

تشریح: (۳۶، ۳۵) د صحيح قول مطابق قومه يعني تر رکوع وروسته سيده په اطمینان سره درېدل واجب دي (لکه مخکي چي مو ذکر کړه) او جلسه يعني د دواړو سجدو په مینځ كي سيده په اطمینان سره کښتېدل داهم د صحيح قول مطابق واجب دي، مصنف رَجَاءُ اللَّهِ غَيْرِ صحيح قول راخيستی دی. (شفاء الارواح)

﴿۳۹﴾ وَ وَضْعُ الْيَدَيْنِ عَلَى الْفَخْذَيْنِ فِيمَا بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ او (ست دي) دوله لاسونه پر ورونو ايښوول د دواړو سجدو په مینځ كي كَخَالَةِ الشَّهَادَةِ د تشهد د جالت په څېر (يعني لکه څنگه چي د التحيات ويلو په حالت كي لاسونه پر ورونو ايښوول كيږي، همدلي دي په جلسم کول كيږي).

تشریح: (۳۸، ۳۷) لو په جلسم (يعني دواړو سجدو د مینځ په نلته) كي لاسونه پر ورونو ايښوول سنت دي، په لاسونو سره دي زنگونان نه نيسي، لکه څرنگه چي په التحيات كي همدا طريقه ده چه لاسونه پر ورونو ايښي (په دې توگه چي غوتې يې د قبلې پر طرف وي).

﴿۲۷۰﴾ وَافْتَرَأْشَ رَجُلٌ مِّنْ آلِ يَسْرَءِيلَ نَفْسًا مِّنْ آلِ يَسْرَءِيلَ (سنت دي. دسري لپاره) خپل چپه پښه غوړول او راسته پښه درول.

تشرېح: (۳۹) په جلسه او التحیات کې د کښېستلو پر مهال چپه پښه هوارول او پر هغه کښېستل او راسته پښه درول (په دې توګه چې د هغې ګوتې د قبلي و طرف ته وي) سنت دي.

﴿۲۷۱﴾ وَتَوَرَّكَ الْمَرْأَةُ (لپاره) تورک کول.

لفات: «تورک» د تفعل د باب مصدر دی؛ پر کونايي کښېستل او پښې تريوه طرف ایستل.

تشرېح: (۴۰) او د ښځې لپاره د ناستي سنت طریقه داده چې دواړې پښې دي هوارې کړي. راسته طرف ته دي پې وېسې او پر چپه کونايي دي کښېني.

﴿۲۷۲﴾ وَالْإِشَارَةُ فِي الصَّحِيحِ بِالنُّسْبَةِ عِنْدَ الشَّهَادَةِ (سنت دي) اشاره کول په صحیح قول کې د شهادت په ګوته سره (په التحیات کې) د شهادت (أشهد أن لا إله إلا الله...) ویلو په وخت کې يَزْفَعُهَا عِنْدَ الثَّقَى وَيَضَعُهَا عِنْدَ الْإِثْبَاتِ پورته دي کړي هغه د نفی (لا إله إلا الله) په وخت کې او هغه دي کښېږدي (کټه کړي) د اثبات (إلا الله ویلو) په وخت کې.

تشرېح: (۴۱) په التحیات کې د شهادت ویلو پر مهال په ګوته سره اشاره کول سنت دي او پر دې د خلورو سره فقهاؤ اتفاق دی، که څه هم دا حنفو په نېز مخکې په دې مسئله کې شدید اختلاف وو. خو وروسته دا اختلاف ختم سو، اوس ټوله احناف داشارې قائل دي، دا اشاره کولو طریقه داده چې خچې (خچنه) ګوته او د هغې څنګ والا دوې ګوتي (بښي د ګوتې ګوته او مینځوۍ ګوته) دي بندي کړي او د شهادت ګوته دي سیده پورته کړي او بته ګوته دي د مینځوۍ ګوتي د سر پر طرف کښېږدي چې حلقه ځني جوړه سي (یا بته ګوته دي د مینځوۍ ګوتي پر دویم بند کښېږدي)، او له دې څخه بغیر دوی طریقه نوري هم سته: ① یوه دا چې خچې ګوته او د هغې څنګ والا دوې ګوتي بندي کړي او بته ګوته د شهادت ګوتي د بېخ سره ولګوي. ② دویمه دا چې ټوله ګوتي موت کړي (موت ځني جوړ کړي) او د شهادت په ګوتي سره اشاره وکړي.

او اشاره به کله کوي؟ نو فرمایي چې کله په التحیات کې شهادت (أشهد أن لا إله إلا الله...)

ته ورسیږي نو د "لا إله" د ویلو په وخت کې دي د شهادت ګوته دومره حد پورته کړي چې ګوته مخ پر قبله پاته سي (مخ پر قبلي و طرف ته پاته سي) او دومره لوړه نه سي چې د آسمان و طرف ته سي، او

کله چي "إِلَّا اللَّهُ" ته ورسيږي، نو گوته دي لاندې کړي او دا حلقه او موټ دي د سلام مگر خولو تر وخته پوري باقي ساتي.

او يو قول دا دی چي اشاره نه دي کول کيږي، خو هغه قول صحيح نه دی. (انوار الإيضاح، ص ۱۸۰)

﴿ ۲۸۳ ﴾ وَ قِرَاءَةُ الْفَاتِحَةِ فِيمَا بَعْدَ الْأُولَيَيْنِ او (سنت دي) سورة الفاتحه ويل له اولو دور رکعتونو څخه وروسته والا رکعتونو کي.

تشریح: (۴۲) د فرضي لماتځه له اولو دور رکعتونو څخه وروسته په آخري پاڼه رکعتونو کي سورة الفاتحه ويل سنت دي، واجب او لازم نه دي.

دروود شریف او دعاء ويل

﴿ ۲۸۴ ﴾ وَالصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي الْجُلُوسِ الْأَخِيرِ او (سنت دي) درود شریف ويل په نبي کرم ﷺ باندې په آخره ناسته کي وَالِدُعَاءِ بِمَا يَشْبَهُهُ أَلْفَاظُ الْقُرْآنِ وَالشَّيْءُ لَا كَلَامُ النَّاسِ او دعاء کول په داسي الفاظو سره کوم چي مشابه وي د قرآن کرم او حديثو د الفاظو. نه د خلکو د خبرو (يعني داسي الفاظ کوم چي د کلام الناس مشابه وي).

تشریح: (۴۳) په آخره ناسته (تعدا اخيره) کي تر تشهد وروسته درود شریف ويل سنت وي، او په درود کي درود ابراهيمي ويل افضل دي. (۴۴) همدارنگه له درود شریف څخه وروسته دعاء غوښتل هم سنت دي، خو دعاء به په هغه الفاظو سره غواړي کوم چي په قرآن يا حديثو کي واده سوي وي.

دروود ابراهيمي: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ خَيْرٌ مَّجِيْدٌ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ خَيْرٌ مَّجِيْدٌ.

تر درود وروسته قرآني دعا گاني: په قرآن کي ډېر ځايونه دعاء گاني ذکر سوي دي، له هغوی څخه څو دعاء گاني لاندې نقل سوي دي، لسمونځ گزار ته پکار ده چي له دې دعاء گانو يا له نږدې دعاء گانو څخه يوه يا دوې وايي:

① ﴿ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾ . سورة البقرة: ۲۰۱

② ﴿ رَبَّنَا لَا تُخِزْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾ . سورة آل عمران: ۱۸۰

- ﴿ ۳ ﴾ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِإِخْوَتِي وَلِلْمُسْلِمِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿ . اسوره ابراهيم : ۳۰ ، ۳۱ ﴾
- ﴿ ۴ ﴾ رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ . رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ ﴿ . اسوره آل عمران : ۱۹۳ ، ۱۹۴ ﴾
- ﴿ ۵ ﴾ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿ . اسوره الفرقان : ۱۷۲ ﴾

تر درود وروسته نبوي دعاګانې: تر تشهد وروسته له نبي کرم ﷺ څخه څو نقل سوي دعاګانې داسې:

- ﴿ ۱ ﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ ﴿ . البخاري شريف . حديث شمېره : ۸۳۲ . مسلم شريف . حديث شمېره : ۱۳۵۲ ﴾
- ﴿ ۲ ﴾ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَكْلَمُ بِهِ مِنِّي . أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ﴿ . مسلم شريف . حديث شمېره : ۱۸۱۲ ﴾
- ﴿ ۳ ﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي قَلَنْتُ نَفْسِي ظُلُمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفْوُ الرَّحِيمُ ﴿ . البخاري شريف . حديث شمېره : ۸۳۴ ﴾
- ﴿ ۴ ﴾ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَالْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ﴿ . مسلم شريف . حديث شمېره : ۶۳۶۷ ، ۶۸۷۳ ﴾

د دعاء د قبولیت په هکله د ځینو علماؤ قول: ځینو علماؤ وې خبرې ته اشاره کړې ده چې په آخره ناسته کې تر درود شریف وروسته دعاء قبلېږي . ځکه په لمانځه کې تر درود مخکینی حصه ټوله د الله لپاره وي . نو دا تر درود حصه د بنده لپاره وي . او د دې مثال داسې دی لکه یو مزدور چې ټوله ورځ کار وکړي . نو د لاسي په آخر کې له مالک څخه د خپل کار اجرت غواړي . آخري دعاء هم دیو اجرت په ټوله ده کوم چې یې مړه له الله جل جلاله څخه د لمانځه په آخر کې غواړي . نو انشاء الله دا دعاء قبلېږي . همدا وجه ده چې یو بزرگ ولسي دي : چې که څوک غواړي زما اولاد او زما ښځه فرمتېرلره سي او زما لپاره د سترگو یخوالی وگرځي . نو هغه په دې آخره ناسته کې د دې قرآني دعاء اهتمام کوي : رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ

وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا، او په ښه اخلاص سره دې دادعاء نور وختونه هم وايي، ان شاء الله مقصد به يې پوره سي.

لهذا موږ ته پکار ده چي له نقل سوو دعاگانو څخه يوه غوره دعاء انتخاب کړو. او داسي هم کولای سو، چي ځيني وختونه يوه دعاء وايو، او ځيني وختونه بله دعاء.

راسته او چپه طرف ته مخ گرځول

﴿۲۵﴾ وَالْاِلْتِفَاتُ يَمِينًا ثُمَّ يَسَارًا بِالسُّلَيْمَتَيْنِ او (سنت دي) مخ گرځول راسته طرف ته بيا چپه طرف ته په دواړو سلامونو کي (يعني دسلام گرځولو په وخت کي).

لغات: ﴿الالْتِفَات﴾ دافتعال دباب مصدر دی: توجه کول (پاملرنه کول)، ديو شي و طرف ته مخ گرځول (مخ اړول)، (معجم الوسيط)

تشریح: (۲۵) دسلام گرځولو په وخت کي راسته او چپه طرف ته مخ گرځول سنت دي، او مخ دي دومره گرځوي چي له شا څخه يې بارځو ليدل کيږي، همدارنگه چپه طرف ته، او دسلام گرځولو په وخت کي راسته طرف ته په راسته اوږده باندې نظر ساتل او چپه طرف ته په چپه اوږه باندې نظر ساتل مستحب دي.

د سلام گرځولو په وخت کي به امام څه نيت کوي؟

﴿۲۶﴾ وَيَتَّبِعُ الْإِمَامَ الرِّجَالُ وَالْحَفَظَةُ وَصَالِحُ الْخَلْقِ بِالسُّلَيْمَتَيْنِ او دامام (پير، سنت دي) نيت کول دخلکو او دساتونکو ملائکو او دنېکو پېريانو په دواړو سلامونو کي فِي الْأَصْحَحِ دصحيح ترين قول مطابق.

تشریح: (۲۶) دسلام گرځولو په وخت کي دسلام کولو نيت سنت دي، امام به دمقتديانو نيت کوي (يعني پرمقتديانو به دسلام کولو نيت کوي) او دساتونکو فرشتو نيت به کوي کوم چي دانسان دهر قول او عمل حفاظت کوي يا له سرکېښو جنااتو او شياطينو څخه دانسان حفاظت کوي، همدارنگه دنېکو جنااتو نيت به هم کوي (ښکه ډېر ځله نېک جنات هم په جماعت کي شرکت کوي)، او دا حکم دواړو طرفونو ته دسلام گرځولو په وخت کي دی، ځيني حضرات فرمايي چي صرف په اول سلام کي دي نيت کوي، خواص قول همدا اول قول دی. (مرآة المفلاح ص ۱۵۰)

مقتدی به څه نیت کوي؟

﴿۳۷۷﴾ وَبَيِّنَةُ الْاُمُورِ اِمَامَهُ فِى جِهَتِهِ او د مقتدی (لپاره سنت دي) نیت کول د خپل امام د هغه په طرف کي (يعني کوم طرف ته چي امام وي، يعني که امام د مقتدی راسته طرف ته وي، نو دراسته طرف په سلام کي دي د هغه نیت وکړي او که چپه طرف ته وي نو.....) وَإِنْ حَادَاةً او که دامام سره برابر وي (يعني که مقتدی دامام شاته برابر ولاړ وي) نَوَافُ فِى السُّلَيْمَيْنِ مَعَ الْقَوْمِ وَالْحَفَظَةِ وَصَالِحِ الْجَنِّ نو په دواړو سلامونو کي دي دامام نیت وکړي، د قوم، ساتونکو فرشتو او ښکرو پېريانو (دنیت) سره.

لغات: ﴿حَادَاةً﴾ د مفاعلي د باب ماضي ده: په مقابل کي راتلل، برابرېدل، برابرول. ﴿حَفَظَةً﴾ جمع د حَافِظَ ده: علمنامه لیکونکي فرشتې، دانسان راسته طرف ته "رقيب" فرشته ده کوم چي ښکياني ليکي او چپه طرف ته "عتيد" فرشته ده کوم چي بدياتي ليکي او دوى ته "حَفَظَةً" په دې وجه وېل کيږي چي دوى له انسان څخه صادرېدونکي ټوله اقوال او فعال ليکي او محفوظه کوي، يا په دې وجه چي دوى له خبيثه جناتو او د هلاکت له ځايو څخه دانسان حفاظت کوي. (انوار الايضاح)

تشرېح: (۴۷) يعني د سلام گرځولو په وخت کي د مقتدی لپاره هم نیت کول سنت دي، او مقتدی درې قسمه کېدلای سي: ① هغه مقتدی کوم چي دامام راسته طرف ته وي، هغه دي په اول سلام کي صرف د خپل راسته طرف والا مقتديانو، فرشتو او ښکرو جناتو باندې د سلام نیت کوي او د چپه طرف په سلام کي دي دامام او د چپه طرف والا مقتديانو او فرشتو او جناتو نیت کوي، ② هغه مقتدی کوم چي دامام چپه طرف ته وي، هغه دي په اول سلام کي دامام او چپه طرف ته د مقتديانو، فرشتو او جناتو نیت کوي او په دويم سلام کي دي دامام له نیت څخه بغير باقي د ټولو نیت کوي، ③ هغه مقتدی کوم چي بالکل دامام شاته وي، برابره ده هغه پر هر صف کي وي، هغه دي په خپل دواړو سلامونو کي دامام نیت کوي او د دې تر څنگ د دواړو طرفونو د فرشتو، جناتو او مقتديانو نیت دي هم کوي. (مواقف الفلاح ص. ۱۵۰)

منفرد به څه نيت کوي؟

﴿۲۷۸﴾ وَنِيَّةُ الْمُنْفِرِ الْمَلَائِكَةُ فَقَطَّ او د تنها لمونځ کونکي (لپاره سنت دي) صرف د فرشتو

نيت کول.

تشرېح: (۲۷) د منفرد لپاره صرف راسته او چپه طرف ته د فرشتو نيت کول سنت دي، يعنې کوم څوک چې تنها (يووازي) لمونځ کوي، هغه دي صرف په حفاظت کونکو فرشتو باندې د سلام نيت کوي؛ ځکه دده سره صرف هغه فرشتي دي، خو علامه طحطاوي رَجَّه الله فرمايي چې کله يو کس په دښت او صحرا کې په آذان او اقامت سره لمونځ کوي، نو خلقت کثير په هغه پسې اقتدای کوي، لهذا دلته د "وَيَتَّبِعُونِي مَنِ اقْتَدَى" عبارت ذکر کول مناسب وه. (طحطاوي ص: ۱۵۰)

د مسلمان سره د فرشتو شمېر: له ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا څخه روايت دی چې د هر مسلمان سره پنځه حفاظت کونکي فرشتې وي: ① يوه يې راسته طرف ته د ښکيو ليکونکې فرشته وي، ② او يوه يې چپه طرف ته د بديو ليکونکې فرشته وي، ③ او يوه يې مخ ته د ښو کارونو تلقين ورکونکې فرشته وي، ④ او يوه يې شاته له ستونزو او پېښو څخه ساتونکې فرشته وي، ⑤ او يوه يې د تندي سره درود ليکونکې او نبي ﷺ ته د درود رسونکې فرشته وي.

اوله ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ څخه روايت دی: «وَكُلٌّ بِالْمُؤْمِنِ مِائَةٌ وَسِتُّونَ مَلَكًا يَذُبُّونَ عَنْهُ كَمَا يَذُبُّ

عَنْ قَضْعَةِ الْفَسَلِ الذُّبَابُ...» (الشيخ) ۱۰. [المعجم الكبير للطبراني، حديث شمېره ۷۷۰۴: تفسير آلوسي ج ۲: ۲۰۰، ص ۱۳۷۵].

(يعنې د مؤمن د حفاظت او ساتني لپاره يو سل او شپېته [۱۶۰] فرشتې ټاکل سوي دي چې هغه له مؤمن څخه داسې دفاع او ساتنه کوي څرنگه چې د تندي گرمۍ په ورځ د علو کله له مچيانو څخه ساتل کيږي، او که بنده يوه ثانيه خپل نفس ته وسپارل سي، نو شيطانان به يې څيري او نادرکه کړي).

او په ځينې رواياتو کې د شپېته فرشتو او په ځينو کې د لسو فرشتو ذکر سوی دی، او په ځينو کې د پنځو او په ځينو کې د دوو ذکر سوی دی، لنډه دا چې کله د فرشتو په شمېر کې اختلاف دی، نو ځکه بعضي علماء فرمايي چې له څه تمېن څخه پرته د ټول فرشتو نيت به کول کيږي.

﴿۳۷۹﴾ وَ خَفَضَ الشَّائِنَةَ عَنِ الْأَوَّلَىٰ (سنت دي) دویم سلام له اول سلام شخه ٲیتول (یعني په ٲیت آواز سره ويل داول سلام په نبت).

لغات: ﴿خفص﴾ د ضرب د باب مصلر دی: ٲیتول (په ٲیت آواز سره ويل).

تشریح: (۴۸) دویم سلام شخه په ٲیت (کبته) آواز سره ويل هم سنت دي، چي امام دي دویم سلام داول سلام په نبت شخه په ٲیت آواز سره وايي.

﴿۳۸۰﴾ وَ مَقَارَنَتْهُ لِسْلَامِ الْإِمَامِ (سنت دي) دمقتدي (لپاره خپل سلام) يو خای کول دامام دسلام سره.

تشریح: (۴۹) دمقتدي لپاره سنت دادي چي دامام دسلام سره يو خای سلام وگرځوي، خو صاحبين رَجَعْنَاهَا لَآلِه فرمايي چي دامام دسلام وروسته دي سلام وگرځوي چي په دنياوي أمورو کي نلوار کول لازم نه سي (یعني غوره داده چي مقتدی امام ته منظر سي کله چي امام راسته طرف ته سلام وگرځوي، نو بيا دي مقتدی راسته طرف ته سلام وگرځوي، همدارنگه کله چي امام چپه طرف ته له سلام خغه فارغ سي، نو مقتدی دي چپه طرف ته سلام وگرځوي). (مراقي الفلاح ص: ۱۵۰، شفاء الارواح ص: ۱۶۹)

﴿۳۸۱﴾ وَالْبِدْءُ بِالْيَمِينِ (سنت دي) شروع کول (په سلام کي) په راسته طرف سره.

تشریح: (۵۰) او په سلام کي په راسته طرف سره شروع کول یعني اول راسته طرف ته سلام رځول هم سنت دي.

مسبق به د خپل پاټه لمانځه د پوره کولو لپاره کله ولاړ سي؟

﴿۳۸۲﴾ وَ انْتِظَارُ الْمَسْبُوقِ فَرَاغَ الْإِمَامِ (سنت دي) دمسبق (لپاره) انتظار کول دامام د فارغېدلو.

لغات: ﴿مسبق﴾ هغه مقتدی چي اول رکعت ځني تېر سوی وي، هغه ته مسبوق وايي. نور بيا که رکعت ځني تير سوي وي او که درې يا څلور سره.

تشریح: (۵۱) او دمسبق لپاره د خپل امام د فارغېدلو انتظار کول سنت دي، یعني دمسبق لپاره دا سنت دي چي کله امام دواړو طرفونو ته سلام وگرځوي او مسبوق مطمئن سي چي پر امام سجده سهو نه، نو بيا دي د خپل پاټه لمانځه د پوره کولو لپاره ولاړ سي.

تر سلام مخکې د پاته لمانځه د پوره کولو لپاره ولاړېدل

مسئله: په آخره ناسته کې د تشهد په اندازه ناستې څخه مخکې د مسبوق ولاړېدل په هيڅ صورت کې جائز نه دي، او د تشهد په اندازه ناستې څخه وروسته او دامام تر سلام گرځولو مخکې ولاړېدل صرف د عذر په صورت کې جائز کېدلای سي، په عامو حالاتو کې يې اجازه نسته، او عذرونه په لاندې توگه کېدلای سي:

① يو دا چې مسبوق موزې، (جرموتين وغيره) اغوستي وي او ده ته د ابېره وي چې که دامام تر سلام گرځولو وروسته خپل پاته لمونځ پوره کړم، نو د مسح موده به ختمه سي، ② درېم دا چې مسبوق شرعاً معذره وي او هغه ته د لمانځه دوخت وتلو بېره وي، ③ درېم دا چې د جمعې په لمانځه کې د مازيگر دوخت داخلېدلو بېره وي، يا د سهار په لمانځه کې د لمر راختلو امکان وي، ④ څلورم دا چې مسبوق ته د ابېره وي چې دامام تر سلام گرځولو وروسته به داسې رش (ځکه ځوڼه) سي چې د پاته لمونځ پوره کول به زما لپاره مشکل سي، نو د داسې عذرونو په وجه مسبوق د خپل بقيه لمونځ لپاره د امام تر سلام گرځولو مخکې هم ولاړېدلای سي. (عالمعيري ج: ۱، ص: ۹۱، مطحطاوي ص: ۱۵۰، کتاب المسائل

ص: ۳۹۲)

فَصْلٌ فِي آدَابِهَا

(دا) فصل په (بیان د) دلمانځه دآدابو کي دی

تشریح: آداب جمع دآدب ده.

د ادب لغوي او اصطلاحي معنی: ادب د "کرم" او "ضرب" له بابونو څخه مصدر راځي: ځیرک کېدل، هوښیار کېدل، بلنه ورکول، ښه خوی او عادت والا کېدل، او اصطلاحي معنی یې په ادبیاتو کي په مختلفه الفاظو سره نقل سوې ده، ددې باب سره اړوند اصطلاحي معنی یې داسي نقل سوې ده: مَا فَعَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ مَرَّةً وَتَرَكَهُ أُخْرَى، (یعني هغه عمل چي ځیني وختونه یې کریم ﷺ کړی وي او ځیني وختونه یې پرې ایښی وي)، لنډه دا چي له ادب څخه مراد هغه دی کوم چي یې کریم ﷺ کله نا کله کړی وي او پر هغه یې همېشټوب نه وي کړی، لکه په رکوع او سجده کي له دريو وارو څخه زیات تسبیحات ویل او له سنت مقدار څخه زیات قرائت کول (صاحب د "ثمره النجاح" دلت دآدابو معنی په مستجاباتو سره کړې ده)، د ادب او مستحب حکم دای چي که په هغه باندې عمل وکړي، نو ثواب ورته حاصلیږي او که عمل نه په وکړي، نو هیڅ گناه او عتاب باندې نسته.

﴿۲۸۲﴾ مِنْ آدَابِهَا إِخْرَاجُ الرَّجُلِ كَفِّهِ مِنْ كَفِّهِ عِنْدَ التَّكْبِيرِ دلمانځه له آدابو څخه دي (۱) دسړي (پاره) را ایستل د خپلو ورغوو (لاسونو) له خپلو لستونو څخه د تکبیر تحریم په وخت کي.

لغات: ﴿كَمْ﴾ لستون، جمع، أَكْثَرُ د كَثَرَةٍ.

تشریح: اول ادب دای چي سړی دي د تکبیر تحریم په وخت کي لاسونه له ځاندریا لستونو څخه راباسي، خو که د یو علمو مثلاً د سخت ښځو په وجه یې نه راوباسي، نو څه حرج نسته او په داسي حالت کي را ایستل مستحب نه پاتیږي، او ښځه دي په هیڅ حالت کي له پورني وغیره څخه لاسونه نه راباسي، بلکي په هغه کي دننه دي یې پورته کوي. (شفاء الارواح)

په ولاړه، ركوع، سجده او سلام گرځولو كي به لمونځ گزار كوم ځاى ته گوري؟

﴿۲۸۴﴾ وَنَقَرُ الْمَصْنِعِ إِلَى مَوْضِعِ سُجُودِهِ قَائِمًا (۲) او د لمونځ گزار كتل دخپل سجدې و
ځاى ته دولاري په حالت كي وَإِلَى ظَاهِرِ الْقَدَمِ رَاكِعًا (۳) او (كتل) د پښو وښكاره طرف (ش)
ته دركوع كولو په حالت كي (د پښې ښكاره طرف چي ځيني خلگ د پښې شاوړ ته وايي او ځيني يې د
پښې منځ بولي) وَإِلَى أَرْبَعَةِ أُنْفِ سَاجِدًا (۴) او (كتل) دخپلي پزي و نرميو ته د سجدې په حالت
كي وَالسَّيِّدِ حَجْرَهُ جَالِسًا (۵) او (كتل) خپلي غېږي ته د سجدې كولو په حالت كي وَالسَّيِّدِ
الْمَشْكُورِينَ مُسَلِّيًا (۶) او (كتل) و خپلو اوږو ته د سلام گرځولو په حالت كي.

لغات: ﴿أَرْبَعَةُ الْأُنْفِ﴾ قال صاحب المعجم: أَرْبَعَةُ الْأُنْفِ: أَيُّ مَرْفَعَةٍ يَدَا يَدَا صَاحِبِ السُّجُودِ، ځينو دې

معنى د پزي په هلو كي سره كړې ده (انوار الايضاح)، ﴿حَجْرَهُ﴾ غېږه (غېږ)، جمع: حُجُورٌ.

تشرېح: د لمونځ گزار لپاره مستحب او ادب دادي چي دولاري په حالت كي به يې نظر د سجدې پر
ځاى وي او دركوع په حالت كي به يې نظر د پښو پر شاوي او د سجدې په حالت كي به د پزي نرميو
ته گوري او دناسي په حالت كي به خپلي غېږي يعني د لمنې پورتنۍ حصې ته گوري. دخشوع او
دزړه په اخلاص سره د الله جلّ و علا د عبادت كولو تقاضا همدا ده، او د سلام گرځولو په وخت كي به راسته
طرف ته په راسته اوږه بلندي نظر ساتي او چه طرف ته به په چه اوږه بلندي نظر ساتي، دا حكم په هر
حالت كي دى حتى كه څوك كمې شريفې ته مخامخ لمونځ كوي، نو هغه ته هم د مذكوره آدابو
خيال ساتل پكار دي او د لمناڅه په دوران كي كمې شريفې ته نه كتل پكار دي. (مصلحاوي على مرفعي
اصلاح ص ۱۵۱)

توڅى وغيره دفع كول

﴿۲۸۵﴾ وَدَفْعُ الشُّعَالِ مَا اسْتَطَاعَ (۷) او توڅى دفع كول (نيول) تر څو چي يې طاقت
وي (حسّ لومړى دفع كول).

لغات: ﴿شُعَالٍ﴾ توڅى (توخ)، سَقَلٌ يَسْقُلُ سُقَالًا سُقْلَةً: توڅېدل، توڅى كېدل. (قاموس)

تشرېح: يو ادب دادي چي د لمناڅه په دوران كي دي حتى الامكان توڅى او لږې منع كړل سي.

ارږدمۍ دفع کول

﴿۳۸۲﴾ وَ كَظُمَ فِيهِ عِنْدَ التَّشَاؤُبِ (۸) او خپله خوله بندول (پټول) دارږمۍ په وخت کي.

لفات: ﴿کظم﴾ د ضرب د باب مصدر دی: بندول، نیول، ﴿التشاؤب﴾ ارږمۍ، شپې یُشَبُّ ثَبًا: ارږمۍ راتلل.

تشریح: په لماتځه کي دي پوره کوشش کوي چي دارږمۍ راتللو پر مهال خوله خلاصه نه سي په دې توگه چي لاندي شونډه دي په غابڼو سره نيسي، خوبيا هم که خوله بنده نه سي، نو د ولاړي (تيلم) په حالت کي دي دراسته لاس شا او په نورو حالتونو کي دي د چپه لاس شا پر خوله اړدي. (شفا، الارواح بحواله حاشيه)

فليد: علامه شامي رَجَّه الله ليکلي دي چي که دارږمۍ راتللو په وخت کي انسان داسوچ وکړي چي تبيق عليهم السلام ته به ارږمۍ نه راتلله، نو هغه ته به هم اړمۍ نه راځي. (شفا، الارواح)

مقتديان به کله د جماعت لپاره درېږي؟

﴿۳۸۴﴾ وَالْقِيَامُ جِئْنِ قَيْلٍ: حَتَّى عَلَى الْفَلَاحِ (۹) او ولاړېدل کله چي وويل سي: "حَتَّى عَلَى الْفَلَاحِ" وَ شُرُوءُ الْإِمَامِ مُذْ قَيْلٍ: قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ (۱۰) او دامام (لپاره) شروع کول کله چي وويل سي: "قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ". (يعني د "قد قامت الصلاة" ويل کېدو له وخت څخه دامام لپاره لمونځ شروع کول لډب او مستحب دي).

تشریح: د احنافو فقهائو د دې مسئلې څو صورتونه بيان کړي دي، چي دهغه خلاصه داده: ① که امام په مسجد کي موجود نه وي او کله چي راځي، نو د شا لخوا څخه مسجد ته راسي، نو په دې صورت کي (ادب دادي) چي هر صف ته رارسېږي، هغه صف والا دي درېږي. (عالمعبري ج ۱ ص ۵۷)

② که امام دمخ لخوا راسي، نو پر هغه د نظر لگېدلو سره دي سمدستي جماعت درېږي. (پورتني حواله)

③ نو که امام له مخکي څخه په مسجد او صف کي موجود وي او اقامت شروع سي، نو په دغه صورت کي له اقامت څخه مخکي د چادرېدل مکروه دي، او افضل داده چي کله اقامت کونکي "حس من الفلاح" ته ورسېږي، نو دامام سره ټوله جماعت دي ودرېږي او تر "حس من الفلاح" وروسته ناست پاتېدل مکروه دي. (پورتني حواله)

يادونه: په دې مسئله کې د ځينې مشايخو په عبارتونو کې څه تضاد معلومېږي. مثلاً امام طحطاوي رَجِهَ الله په "طحطاوي علی مراق الفلاح" کې ليکلي دي چې د اقامت له ابتداء څخه درېدل مکروه دي (طحطاوي ص: ۱۵۱)، حالانکې له يو امام څخه صراحتاً دا خبره منقوله نه ده او بل طرف ته يې په همدې مسئله کې د درمختار په حاشيه کې ليکلي دي چې بنکاره همدا ده چې په دې سره تر "حرز علی الفلاح" وروسته له تاخير کولو څخه احتراز مقصود دی، نه له تقديم څخه (يعني چې تر "حرز علی الفلاح" وروسته دي ناست نه پاتېږي، بلکې سمدستي دي درېږي، او که تر هغه مخکې ودرېږي، نو څه حرج نسته). حتی که د اقامت له شروع څخه ودرېږي، نو هم څه حرج نسته. (طحطاوي علی الدر المختار، ص: ۱۱۵، بحواله احسن الفتاوى ج: ۲، ص: ۲۱۶)

نو کله چې له يو مصنف رَجِهَ الله څخه د دې خبرې نقل سوي دي، نو د هرې خبرې جلا جلا محمل کېدل پکار دي چې تعارض پاته نه سي او هغه محمل دادی چې که امام له خپل ځای څخه ولاړ سوی نه وي، يا مسجد ته داخل سوی نه وي، نو د اقامت له شروع څخه درېدل مکروه تنزيهي دي. په داسې صورت کې کښېستل او دامام انتظار کول پکار دي، تر دې چې امام مسجد او مصلی ته راسي، او کله چې امام درېدلی وي يا مصلی ته رسېدلی وي، نو بيا د اقامت له شروع څخه په درېدلو کې څه حرج نسته. (کتاب العائل ص: ۲۲۴-۲۲۷ بحواله انوار الايضاح)

وشروع الإمام بالخ: يعني دامام لپاره هغه وخت لمونځ شروع کول مستحب دي کله چې اقامت کونکی "قد قامت الصلاة" ووايي، په فتاویٰ رحيميه کې دي: چې که تاخير وکړي يعني د اقامت تر ختمېدلو وروسته لمونځ شروع کړي، نو بيا هم پروا نسته، بلکې تاخير زيات صحيح دی په دې لحاظ سره چې اقامت کونکی هم په تجبير اولی کې دامام سره شرکت وکړی سي. (فتاویٰ رحيميه ج: ۸، ص: ۲۰۹)

فَصْلٌ فِي كَيْفِيَّةِ تَرْكِيبِ الصَّلَاةِ

(۱) فصل دلمانحه د تركيب د طريقه په بيان كي دي

تشرېح: مصنف رَحْمَةُ اللهِ په دې فصل كي دلمانحه پوره كيفيت او طريقه بيانول غواړي كوم چي له سلفو څخه منقوله را روانه ده، ددې لپاره چي پر خپل، خپل ځای دلمانحه د فرائضو، واجباتو، سنتو او مستحباتو د اداء كېدلو طريقه معلومه سي.

د لمانحه طريقه

﴿۳۸۸﴾ إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ الدُّخُولَ فِي الصَّلَاةِ كَلَّمَ فِي سِرِّ لِمَانَحِهِ تَه دَاخِلِيْدَلُو (لمونځ شروع كولو) اراده وكړي أَخْرَجَ كَفَّيْهِ مِنْ كُمَيْهِ نو خپل ورغوي (لاسونه) دي له لستونو څخه راوباسي ثُمَّ رَفَعَهُمَا جَذَاءً أَدْنَيْهِ بيا دي ورغوي (لاسونه) پورته كړي د خپلو غوږو (د نږيو) تر برابرۍ پوري.

تشرېح: كله چي سړی دلمانحه لپاره وديږي، نو تر ټولو مخكي دي خپل لاسونه له څاڅاړيال له لستونو څخه راوباسي، بيا دي دواړه لاسونه د غوږو تر نږيو پوري پورته كړي په دې توگه چي ورغوي او گوتي مخ پر قبله وي او گوتي بالكل نه سره موبستي وي او نه زباتي خلاصي وي بلكي پر خپل عادي منځوي حالت وي، بيا چي كوم لمونځ كوي، په زړه كي دي دهغه نيت وكړي، مثلاً دا چي: دسهار فرض د ځدای تعالیٰ لپاره كوم، او كه په ژبه سره هم ووايي، نو ښه ده او بغير له مذهب څخه نې الله اكبر ووايي، دا طريقه يعني چي اول لاسونه پورته كړي بيا تكبير ووايي، دا اصح ده. (شفاه) (۷۰۲)

﴿۳۸۹﴾ ثُمَّ كَبَّرَ بِلَا مَدٍّ نَاوِيَا بيا دي الله اكبر ووايي بغير له مذهب كولو (كشولو) څخه په داسي حالت كي چي (دلمانحه) نيت كونكي وي.

تشرېح: په لفظ د الله باندې دمذ كولو يو صورت دا دی چي په شروع كي مذ وكړي، يعني كه څوك په ناخبرۍ كي په الله اكبر كي دالله الف كش كړي الله اكبر ووايي، نو لمونځ يې فاسديږي او كه نصلاً دلسي ووايي، نو دهغه د كافر كېدلو خطر ده، همدا حكم د اكبر پر ځای د اكبر ويل دي

(یعني چي د اکبر همزه کش کړي. ځيني امامان، مؤذنان او اقامت کونکي د دې خیال نه ساتي او خپل ودمقتدینو لمنځونه خرابوي. باید په دې هکله پوره خبر کړل سي). (حلي کبير ص: ۲۶۰)

په "الله اکبر" ویلو سره لمونځ فاسدېږي

مسئله: که څوک د لمناڅه په دوران کي د تکبیر ویلو په وخت کي د الله اکبر پر ځای الله اکبر ووايي، نو د اصح قول مطابق لمونځ فاسدېږي، او همداسي الفاظ که د لمناڅه په شروع کي ووايي، نو لمونځ یې نه شروع کېږي. (حلي کبير ص: ۲۵۹، کتاب المائل ص: ۲۷۸)

له الله اکبر څخه بغیر بل ذکر ویل یا په بله ژبه ویل یا په بله ژبه قرائت کول

﴿۳۹۰﴾ وَيَصْحَحُ الشُّرُوءُ بِكُلِّ ذِكْرٍ خَالِصٍ لِلَّهِ تَعَالَى كَسُبْحَانَ اللَّهِ أَوْ صَحِيحٍ كِيرِي

لمونځ شروع کول په هر داسي ذکر سره کوم چي خالص د الله تعالی لپاره وي لکه "سُبْحَانَ الله" (ویل) وَ بِالْفَازِ سَيِّئَةً إِنَّ عَجَزَ عَنِ الْعَرَبِيَّةِ (او همدارنګه صحیح کیري...) په فارسي سره که چیري له عربي څخه عاجزه وي وَإِنْ قَدَّرَ او که (پر عربي) قدرت لري لَا يَصْحَحُ شُرُوءُهُ بِالْفَازِ سَيِّئَةً نو بیا په فارسي سره دده (لپاره) لمونځ شروع کول صحیح نه دي.

﴿۳۹۱﴾ وَلَا قِرَاءَتَهُ بِهَا فِي الْأَصَحِّ اونه دده قرائت کول په فارسي سره د صحیح ترین قول مطابق.

تشریح: د صحیح قول مطابق خاص د "الله اکبر" په لفظ سره لمونځ شروع کول (تکبیر تحریمه ویل)

واجب دي اوله "الله اکبر" څخه بغیر په یو بل ذکر لکه په "سبحان الله" وغیره سره لمونځ شروع کول که څه هم صحیح دي خو مکروه دي. تر دې وروسته فرمایي چي که څوک بالکل د عربي ژبي پرونا او اداء کولو قادر نه وي. نو مجبوراً د هغه لپاره په فارسي ژبه لمونځ شروع کول او په فارسي ژبه تکبیر (مثلاً نه ایزرګت است) ویل صحیح دي، برابره ده امام وي او که مقتدی یا منفرد وي. فرض لمونځ وي او که نفل وغیره وي او کوم څوک چي پر عربي تلفظ قادري وي. نو د هغه لپاره په فارسي ژبه په لمونځ سره شروع کول صحیح نه دي. له فارسي ژبي څخه بغیر د نورو ژبو هم دغه حکم دی. او صاحب د شفاء الارواح د حاشیې په حواله سره لیکلي دي چي صحیح فاده چي د امام صاحب زبنة الله په نېز لمونځ گزاره که پر عربي قدرت لري او که یې نه لري. په هر صورت کي په غیر عربي (فارسي

یاداسی نوروزیو) سره لمونځ شروع کول صحیح دي، خو پر عربي د قدرت لرلو په صورت کي د کراهت تحریمي سره صحیح کیږي، او اول قول د صاحبینو رَجَنُهَا الله دی (چي د قدرت لرلو په صورت کي په غیر عربي سره لمونځ شروع کول جائز نه دي)، او له بعضي کتابو څخه معلومیږي چي صاحبینو رَجَنُهَا الله د امام صاحب رَجَنُهَا الله و قول ته رجوع کړه. (انوار الايضاح. شفاء الارواح)

ولا قرائته بها إلخ: یعنی پر عربي ژبي د قدرت لرلو په صورت کي په فارسي ژبي سره قرائت کول هم صحیح نه دي، خو صاحب د "شفاء الارواح" لیکلي دي چي د قرائت په باره کي هم اختلاف دی چي د صاحبینو رَجَنُهَا الله په نېز که لمونځ گزار پر عربي ژبي قدرت نه لري، نو په غیر عربي (فارسي او داسي نورو) سره قرائت کول جائز دي، او که پر عربي قادر وي، نو بیا په غیر عربي سره جائز نه دی. او د امام صاحب رَجَنُهَا الله په نېز برابر ده پر عربي ژبه قدرت وي او که نه وي، په هر صورت کي په غیر عربي سره قرائت جائز دی، لېکن د قرائت په باره کي بیا امام صاحب رَجَنُهَا الله د صاحبینو رَجَنُهَا الله و قول ته رجوع وکړه، او فتویٰ هم پر همدې قول ده چي له عربي ژبي څخه بغیر په بله ژبه قرائت کول صحیح نه دي، هغه که فارسي وي او که له فارسي څخه بغیر بله ژبه وي. (انوار الايضاح. شفاء الارواح)

﴿۲۴۲﴾ ثُمَّ وَصَّ نَبِيَّهُ عَلَى يَسَارَةٍ تَحْتَ سُرَّتِهِ عَقِبَ الشَّخْرِ يَسَةً بِلَا مُهْلَةَ بِيَادِي خِپَلٍ راسته لاس پر چپه لاس تر نامه لاندې کنېږدي له تحریمه (تکبیر تحریمه) څخه وروسته بېله ځنډه (یعني تر تکبیر تحریمه وروسته دي سمدستي لاسونه تر نامه لاندې کنېږدي) مُسْتَقْبَحًا په داسي حال کي چي د ثناء (سبحانک اللهم...) ویونکی وي.

﴿۲۴۳﴾ وَهُوَ أَنْ يَقُولَ اَوْ هغه (ثناء) داده چي ووايي سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ اَي الله! پاکي ده تا لره (یا پاکي ستا ذات، یا زه ستا پاکي اقرار کوم اَي الله!) وَبِحَبْدِكَ لَوْ زَه ستا تعریف بیتوم وَ تَبَارَكَ اسْمُكَ اوستا نوم برکت والادی وَ تَعَالَى جَدُّكَ اوستا لویي ډېره لوړه ده (د "جد" معنی "لږ" دی) وَ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ اوستا څخه بغیر بل هېڅ معبود (د عبادت لائق) نسته.

فَلَمَّا: (مستغفراً) د وَصَّ له ضمیر څخه حال دی، د فتح له بابو د فاعل صیغه ده: پېلول. شروع

قول: د شروع دعاء ويل. مراد ځني ثناء یعنی "سبحانک اللهم إلخ" ويل دی.

تشریح: مسئله داده چي د تکبیر تحریمه تر وړلو وروسته دي سمدستي بېله څنډه دواړه لاسونه تر نامه لاندې په دې ترکیب سره وتړي چي راسته لاس پر چپه لاس کښېږدي.

وهوأن يقول إلخ: بیا تر لاس تړلو وروسته دي په کراره، کراره ثناء ووايي چي دهغه الفاظ د ترجمې سره په عبارت کي ذکر سوه.

فایده: د تکبیر او قرائت تر مینځ د ذکر (ثناء) ایښوولو حکمت دادی چي له مخکي څخه موجود ټوله مقتدیان د امام سره یوځای لمونځ نه سي شروع کولای. څه خلگ د کرار والي په وجه شاته پاتېږي، نو که امام د تکبیر سره سمدستي قرائت شروع کړي، نو څه مقتدیان به له اورېدلو څخه محروم پاته سي، نو ځکه د ثناء دعاء ایښوول سوې ده. (انوار الایضاح)

هر لمونځ گزار به ثناء وایي

﴿ ۳۹۳ ﴾ وَيَسْتَفْتِحُ كُلَّ مُصَلٍّ أَوْ ثَنَاءً (سبحانک اللهم...) إلخ) به هر لمونځ کونکی وایي.

تشریح: مصنف رحمه الله فرمایي چي هر لمونځ گزار يعني امام، مقتدی او منفرد ټوله به ثناء "سبحان

اللهم إلخ" وایي، برابره ده فرض لمنځونه وي او که واجبات، نوافل وي او که سنن، او برابره ده لمونځ جهري وي او که سري. لېکن که یو مقتدی د جماعت له درېلو څخه وروسته داسي وخت په لمانځه کي شریک سي کله چي امام قرائت شروع کړی وي، نو هغه مقتدی دي ثناء نه وایي، برابره ده لمونځ جهري وي او که سري وي، بلکي په هغه وخت کي دي چپ درېږي، بیا رکوع ته له تللو څخه مخکي که هغه دومره ژر ثناء وړلای سي چي رکوع نه ځني تېرېږي، نو هغه وخت دي ثناء ووايي او رکوع ته دي ولاړ سي او که د ثناء وړلو هیڅ موقع تر لاسه نه سي، نو هم په لمانځه کي هیڅ خرابي نه راځي. (دیني مسائل اور انکاح، طحطاوي علی مرآة الفلاح ص: ۱۵۳)

﴿ ۳۹۵ ﴾ ثُمَّ يَتَعَوَّذُ سِرًّا بِالْقُرْآنِ بِمَا دِي اعوذ بالله... ووايي په کراره د قرائت لپاره فَيَأْتِي بِهِ

الْمَسْبُوقُ لَا الْمُقْتَدِرُ او دا (اعوذ بالله...) به مسبوق وایي، نه مقتدی.

﴿ ۳۹۶ ﴾ وَيُؤْخِرُ عَنْ تَكْبِيرَاتِ الْعِيدَيْنِ او وروسته کوي به یې داخرونو له تکبیراتو (تکبیرات زوائد) څخه.

تشریح: له ثناء (سبحانك اللهم...) شخه وروسته دي د قرائت لپاره په کراره تعوذ "اعوذ بالله من الشیطن الرجیم" ووايي، لهذا څوک چي قرائت کوي، صرف هغه به تعوذ وايي لکه امام او منفرد. همدارنگه مسبوق چي کله خپل پاته رکعت راځي، نو اول دي ثناء ووايي، بيا دي تعوذ ووايي. وروسته فرمايي چي مقتدی به تعوذ نه وايي؛ ځکه چي هغه قرائت نه کوي.

للمقراءة: په دې قيد سره وې طرف ته اشاره ده چي د تعوذ تعلق د قرائت سره دی، نه د ثناء سره. (مراقی الفلاح ص: ۱۵۳)

وَيُخْرَعُ عَنْ الْإِخ: مسئله داده چي داخترانو په لماتځه کي دي تعوذ (اعوذ بالله...) په اول رکعت کي له تکبيرات زوايلو شخه وروسته وايي؛ ځکه تعوذ د قرائت لپاره دی او قرائت له تکبيراتو شخه وروسته شروع کول کيږي. (مراقی الفلاح ص: ۱۵۴)

﴿۳۹۷﴾ ثُمَّ يُسَبِّحُ سِرًّا بِيَا دِي په کراره بسم الله... ووايي.

تشریح: تر تعوذ وروسته دي "بسم الله الرحمن الرحيم" په کراره (په پټ آواز سره) ووايي، برابره ده لمونځ جهري وي او که سري وي او برابره ده امام وي او که منفرد وي.

﴿۳۹۸﴾ وَيُسَبِّحُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قَبْلَ الْفَاتِحَةِ فَقَطْ او په هر رکعت کي دي صرف له سورة الفاتحه شخه مخکي بسم الله... ووايي.

تشریح: او "بسم الله الرحمن الرحيم" دي د هر رکعت په شروع کي له سورة الفاتحه شخه مخکي ويل کيږي، لکن تر سورة الفاتحه وروسته له سورت شخه مخکي بسم الله ويل سنت نه دي او که څوک بې ووايي، نو مکروه هم نه دي، بلکي له سورت شخه مخکي بسم الله په کراره ويل نه دي، خو که د سورت پر ځای آيتونه وايي (يا په بله وينا سورت له شروع شخه نه وايي)، نو د هغه په شروع کي دي بسم الله نه وايي. (شفاء الارواح بحواله حاشيه و معدة الفقه)

﴿۳۹۹﴾ ثُمَّ قَرَأَ الْفَاتِحَةَ بِيَا دِي سورة الفاتحه ووايي.

﴿۴۰۰﴾ وَأَمَّنَ الْإِمَامُ وَالْمَأْمُورُ سِرًّا او امام او مقتدی (دوله) دي په کراره آمين ووايي.

تشریح: تر "بسم الله..." وروسته دي سورة الفاتحه (الحمد شريف) ووايي. کله چي لمونځ گزار امام يا منفرد وي، خو څوک چي په امام پسي لمونځ کوي يعني مقتدی وي، نو هغه به سره الفاتحه نه وايي.

وَأَمِّنَ الإمام الخ: يعني كله چي سورة الفاتحه ختم كړي او "وَالْفَالِاحِينَ" ووايي. نو په كره دوي آمين ووايي، برابره ده امام يا مفرد دوي او كه مقتدي وي، ټوله به آمين ووايي.

﴿۲۰۱﴾ ثُمَّ قَرَأَ سُورَةَ أَوْ ثَلَاثَ آيَاتٍ بِيَادِي يَوْسُورَتٍ يَادِرِي آيَتُونَهُ وَوَايِي.

تشرېح: تر سورة الفاتحه وروسته دي يوسورت يا كم از كم درې كوچني آيتونه يا يولوى آيت ووايي. چي واجب اداء سي، بلكي دست اندازې قرائت دي وكړي چي د كراهت تنزيهيه ارتكاب لازم نه سي، او په قرائت كي دي تېزي نه كوي بل په كره او صحيح دي يې ووايي. او څوك چي په امام پسي لمونځ كوي يعني مقتدي وي، نو هغه دي صرف ثناء ووايي او چپ دي ودرېږي. تمود. تسميه، فاتحه او سورت به نه ووايي. (ثناء الارواح)

د ركوع بيان

﴿۲۰۲﴾ ثُمَّ كَبَّرَ رَأْسَهُ مُطْمَئِنًّا بِيَادِي اللَّهِ اكْبِر وَوَايِي په داسي حال كي چي ركوع كونكي (او په ركوع كي) اطمینان كونكي وي (يعني بيا دي په تكبير ويلو سره ركوع ته ولاړ سي او په اطمینان سره دي ركوع وكړي) مُسَوِّيًا رَأْسَهُ بِعَجْرِهِ (او) په داسي حال كي چي برابر وونكي وي دخپل سر دخپلو كوناهو سره اخذًا رُكُوعِيهِ بِيَدَيْهِ مُعَرِّجًا أَصَابِعَهُ (او) نيوونكي وي دخپلو زنگنو په خپلو لاسو سره په داسي حال كي چي خلاصونكي وي دخپلو گوتو (يعني گوتي به يې پر زنگنو خلاصي اړتي انيولي وي) وَسَبَّحَ فِيهِ ثَلَاثًا او تسبیح دي ووايي په ركوع كي درې ولره. وَذَلِكَ أَذْنَاءُ لَوْهَا يې كمتره درجه ده (يعني فادې ولره دركوع د تسبیح كمترین مقلودى).

لفات: ﴿مُسَوِّيًا﴾ د تفعل له بابله اسم فاعل دی: برابر وونكى، سيده كونكى، ﴿عَجْرًا﴾ او عَجْر: دهر شي شاتنى حصه، كوناتي، جمع: أَعْجَارٌ.

تشرېح: د قرائت له ختمېلو څخه وروسته دي سمدستي په الله اكبر ويلو سره ركوع ته ولاړ سي او په ركوع كي دي دومره كور او تهيت سي چي سر او ملايې سره برابر او سيده سي. دركوع په دوران كي دي سر او غاړه په مينځ كي ساتي، يعني نه دي يې دومره پورته كوي چي له ملا څخه لوړ سي لونه دي يې دومره لاندې كوي چي زړه د سينې سره ولگيږي، پښې دي سيده ساتي او برابري دي يې لږ دي چي گوتي يې مخ پر قبله وي او په مينځ كي دي يې كم از كم څلور گوتي فاصله ساني او د لاس گوتي دي خلاصي (لرني) ساتي او په هغوى سره دي په ښه گوته زنگونان نيسي. دركوع په حالت كي دي څنگلي او بازوگان سيده ساتي او دورانو سره دي يې نه لگوي لونه دي يې دغشي په څېر

کړوي. او ښځه دي په رکوع کي صرف دومره کبريږي چي لاسونه يې زنگړو ته ورسېږي او ښځه دي غوتې پر زنگړو اړدي او دايښوولو په وخت کي دي غوتې سره يو ځای (جوختي) ساتي. نه خلاصې، دښځي لپاره په رکوع کي خپل دواړه بجلکي يو ځای کول سنت دي. په رکوع کي دي کم تر کم درې وار تسبیح "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" وايي او دايې کمترین مقدار دی. زیات يې هم ویلای سي. خو که امام وي، نو له دریو وارو څخه دي يې زیات نه وایي چي پر مقتديانو تنگي نه وسي. که چيري څوک بالکل تسبیح نه ووايي، یا يې يو وار ووايي، نو جائز دي. خو مکروه تنزيهي دي او صحيح دا ده چي داسي کول له کراهت تنزيهي څخه زیات او له کراهت تحریمي څخه کم دي او د بعضي اخلافو په نږيو وار تسبیح ویل واجب دي، نو ځکه هغه ضرر ویل پکار دي چي له اختلاف څخه بچ سي او په ښه اطمینان سره دي رکوع کوي. (انوار الايضاح، شفا، الارواح)

تکبیرات څنگه ویل پکار دي؟

مسئله: په لماتځه کي د تکبیرات انتقالیه وو د ویلو صحیح طریقه داده چي کله له یوه رکن څخه بل رکن ته منتقل کيږي نو له منتقل کېدو سره یو ځای دي تکبیر داسي شروع کړي چي کله بل رکن ته ورسېږي نو آواز يې بند سي (تکبیر ختم سي). (مراقي الفلاح ص: ۱۵۲)

د قومه بیان

﴿۲۰۴﴾ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ بِيَدَيْ خَيْلٍ سِر (له رکوع څخه) راپورته کړي وَاطْمَأَنَّ قَائِلًا سَبِّحَ اللَّهَ لِمَنْ حَيْدَهُ لَوْ مَطْمَئِنَّ دِي سِي په داسي حال کي چي ويونکی وي د "سَبِّحَ اللَّهَ لِمَنْ حَيْدَهُ" رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ لَوْ إِمَامًا أَوْ مُتَقَرِّبًا (ويونکی وي د) "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" که چيري امام یا مفرد وي (يعني په اطمینان سره دي سمع الله لمن حمده ووايي. لو که امام یا مفرد وي. نور بنالک الحمد دي هم ولایي) اَلْمُقْتَدِرُ يَكْتَفِي بِالسَّحِيحِ لَوْ مَقْتَدِي دِي صرف په "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" بلندي اکتفا کوي.

تشریح: تر رکوع وروسته دي د "سَبِّحَ اللَّهَ لِمَنْ حَيْدَهُ" په ویلو سره پورته سي. لو بالکل سيده دي ودرېږي، بيادي "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" ووايي. د قومه په حالت کي به لاسونه نه تري. په قومه کي به نږي نه کوي بلکي دومره به ضرور درېږي چي ټوله اندامونه يې پر خپل، خپل ځای ساکن سي. ډېر ځله په قومه کي د تلور کولو په وجه لمونځ واجب الاعاده گرځي. (انوار الايضاح)

نقیدہ: تحمید خلور ٻولہ نقل سوی دی یعنی د تحمید خلور درجہ دی: ① اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ
الْحَمْدُ دا تر ٻولو افضلہ درجہ ده. ② اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، بیا دا افضلہ درجہ ده. ③ رَبَّنَا وَلَكَ
الْحَمْدُ، بیا دا افضلہ ده. ④ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، او آخري ٻي ھمدا درجہ ده.

د سجدی بیان

﴿۳۰۴﴾ ثُمَّ كَبَّرَ خَارًا لِلْسُجُودِ بیا دی الله اکبر وایي په داسي حال کي چي سجدی ته
لوم ټولونکی (تېټېدونکی) وي (يعني بیا دی په تکبیر وټول سره رکوع ته ولاړ سي) ثُمَّ وَصَّاهُ رُكْبَتَيْهِ
ثُمَّ يَدَيْهِ ثُمَّ وَجْهَهُ بَيْنَ كَفَيْهِ بیا دی کټېرېدي خپل زنگتونه، بیا لاسونه، بیا خپل مخ د خپل
دواړو ورغوو (لاسو) په مینځ کي وَسَجَدَ بِأَنْفِهِ وَجَبْهَتِهِ مُطْبِقًا مُسَبِّحًا ثَلَاثًا او سجد
دي وکړي پر خپله پزه په داسي حال کي چي په اطمینان سره تسبیح وټولونکی وي درې واره و
ذَلِكَ أَذْنَاءُ او دایي کټره درجہ ده (یا په بله وینا دا چي: دا درې واره وټول یې تر ټولو کم مقدار دی) و
جَاءَ بِظَنْطِهِ عَنْ قَعْدَتَيْهِ او ليري (جلا) دي کړي خپل نس له خپلو ورونو څخه و وَعَضْدَتَيْهِ عَنْ
إِبْطَيْهِ فِي غَيْرِ رَحْبَةٍ او خپل بازوگان (یا په بله وینا: خپلي څنگلي) له خپلو ټولو څخه په غیر د
رش (غڼې غڼې) کي (يعني کله چي ګڼه ګڼه نه وي، يعني په جماعت کي نه وي) مُوجَّهًا أَصَابِعَ يَدَيْهِ وَ
إِصْبَاحِهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ په داسي حال کي چي مخامخ کونکی (مخوونکی) وي د خپلو لاسونو او
پنډو ګوتو د قبلې و طرف ته وَالْمَرْأَةُ تَخْفِضُ وَتَلْزُقُ بِظَنْطِهَا بِقَعْدَتَيْهَا او بڼه دي (په سجد
کي) تیتیرې او خپل نس دي د خپلو ورونو سره مېلوي (يوځای کوي).

لفظ: ﴿عَارًا﴾ د نصر او ضرب له بابہ د فاعل صیغه ده، خُرُورٌ لا ټنډي لوبل، په سجدہ کي لوبل، پر
ځمکه لوبل، وټل کيږي: خُرُورُهُ سَاجِدًا: دا الله جلّ و علا لپاره سجدہ کونکی (د سجدہ کولو لپاره) پر ځمکه
ولوېدی. ﴿جَائٍ﴾ د ضرب د باب ماضي ده، ليري ساتل، جلا ساتل. ﴿عَضْدَتَيْهِ﴾ تنیه، ځنډه:

بازو، مُت (يعني له خنكلي شخه تر اوډې پوري د لاس برخه). ﴿إِبْطِيه﴾ تشنيه د اِبطه ده: تخرگ، بغل، ﴿تَلْزِقْ﴾ د سَمْع د باب مضارع ده: مېنلېدل، مېنلول، لگول.

تشریح: په دې عبارت کې د سجده طریقه او کیفیت بیان سوی دی. فرمایي چي تر قومه وروسته دي د "الله اکبر" په ویلو سره سجده ته شوه سي په دې توگه چي سجده ته په رسیدلو سره "الله اکبر" ختم کړي (يعني چي د الله اکبر شروع سجده ته د کړېدلو پر مهال وسي او ختمېدلي سجده ته درېدلو پر مهال وسي). سجده ته د تللو په وخت کې دي اول پر ځمکه هغه اندامونه کېنېږدي کوم چي ځمکي ته نژدې دي، نو اول دي دواړه زنگونان کېنېږدي، بیا دي دواړه لاسونه، بیا پږه، بیا دي تندي کېنېږدي او په سجده کې دي مخ د دواړو لاسونو تر مینځ داسي کېنېږدي چي پټي گوتي د غوږو د نړیو په مقابل کې راسي او سجده دي پر پږه او تندي دواړو باندي وکړي او په اطمینان سره دي سجده وکړي او په سجده کې دي درې واړه "سبحان ربی الأعلی" ووايي، دایې کم مقدار دی. دلته هم هغه تفصیل دی کوم چي په رکوع کې بیان سو، او په سجده کې دي نس له ورنو شخه ليري او جلا ساتي او ځنکلي دي له بغلونو سره نه لگوي، بلکي هغوی دي هم ليري ساتي کله چي ازدحام او رش یني د جماعت په لمانځه کې نه وي. لېکن د جماعت په لمانځه کې دي ځنکلي دومره نه ليري کوي لور ته کوي چي څنګ والا لمانځه گزار په تکلیف سي، د "فس غیر زحمة" همدا مطلب دی، او په سجده کې دي د لاسو او پښو گوتي مخ پر قبله ساتي او بنځه دي بالکل ټیټه سجده کوي. نه دي ځنکلي پورته کوي او نه دي نس له ورنو شخه جلا کوي او پښې دي هوارې ساتي. (شفا، الارواح، انوار)

(ایضاح)

د جلسي بيان

﴿٢٥٥﴾ وَجَلَسَ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ او بیا دي کېنې ددو سجدو په مینځ کې وَاضَعَا يَدَيْهِ عَلَى فُجْذَتَيْهِ په داسي حال کې چي اښونکی وي د خپلو لاسونو پر خپلو ورنو مُطْمَئِنَّا (او) اطمینان کونکی وي (يعني په اطمینان سره دي کېنېي).

تشریح: په دې عبارت کې د دواړو سجدو تر مینځ د ناستي طریقه او حالت بیان سوی دی. حاصل دایې چي له اولي سجده شخه دي په "الله اکبر" ویلو سره سر راپورته کړي او په اطمینان سره سیه کېنېي. دې ته جلسه وايي. په جلسه کې دي په اطمینان سره يعني دیوه وار سبحان الله لور په قلاده آرام وکړي، دا واجب دي، او کوم ذکر یادغاښي چي پر دې موقع په حدیث کې راغلي

دي، هغه پر نوافلو محمول دي، لېکن مستحب داده چي د فرضو په جلسه کي هم مسنون د دعاء وايي او هغه داده "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي" يا صرف "رَبِّ اغْفِرْ لِي" دي وايي، ځکه د امام احمد رجه الله په نېز د مغفرت دعاء يعني "رَبِّ اغْفِرْ لِي" ويل فرض دي، نو له اختلاف څخه دېچ کېلو لپاره د احنافو په نېز هم د مغفرت دعاء ويل مستحب دي، همدارنگه د دې مستحب په علت سره په جلسه کي د اطمینان کولو واجب هم اداء کيږي، کنې زياتره خلکو د هغه پرېښوونکي لود هغه له ضرورت څخه ناخبره دي. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه)

﴿۴۰۶﴾ ثُمَّ كَبَّرَ وَ سَجَدَ مُطْمَئِنًّا بِيَا دِي تَكْبِير و وَايِي او په اطمینان سره دې سجده وکړي وَ سَبَّحَ فِيهِ ثَلَاثًا او په سجده کي دې درې واره تسبیح ووايي وَ جَاءَنِي بَطْنُهُ عَنْ فُخْدَيْهِ او خپل نس دي له وروڼو څخه ليري (جلا) وساتي وَ أَبْدَى عَضْدَيْهِ او خپل دواړه بازو ګان دي ښکاره کړي (يعني خپل مټان او څنګلي دي له بغلو څخه پورته اوليري کړي).

لغات: ﴿أَبْدَى﴾ د افعال له بابو د واحد مذکر غائب ماضي صیغه ده، مصدر: ابْدَاء: ښکاره کول، څرګندول.

تشریح: د دواړو سجدو په مینځ (جلسه) کي کم از کم د یوه وار سبحان الله ویلو په اندازه په اطمینان سره تر ناستي کولو وروسته دي په الله اکبر ویلو سره دویمي سجدې ته ولاړ سي او سجدې ته د تللو په وخت کي دي اول دواړه لاسونه پر ځمکه کېښېږدي، بیا دي پزه او تنډی کېښېږدي لود سجدې په طریقه او کیفیت کي هاغه تفصیل دی کوم چي په اوله سجده کي ذکر سو.

له دویمي سجدې څخه د ولاړ بدلو طریقه

﴿۴۰۷﴾ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُكَبِّرًا لِلَّهِ وَضَّ بِيَا دِي پورته کړي خپل سر په طاسي حال کي چي تکبیر ویونکی وي د ولاړ بدلو لپاره بَلَا اِعْتِمَادٍ عَلَى الْأَرْضِ بِيَدَيْهِ بېله تکیه کولو په خپلو لاسو سره پر ځمکه بلندي وَ بَلَا قُضُوْدٍ او بېله کېښتلو.

تشریح: په دې عبارت کي له سجدې څخه د قیام و طرف ته طریقه بیان سوې ده، کله چي دوسې سجده په اطمینان سره اداء کړي، نو بیا دي په تکبیر ویلو سره جسته پورته سي یعنی بغیر له لاس لګولو او تکیه کولو څخه پر ځمکي او بغیر له تلستي څخه، یعنی نه دي بېله غږه کېښي او نه دي د ولاړ بدلو په وخت کي په خپلو لاسو سره پر ځمکه تکیه کوي، په لاسو سره د زنگونو نیولو په

مرسته دي ولاړ سي، او که بېله غنډه تر دويمې سجده وروسته کښېني (يعني د استراحت جلسه وکړي) يا دواړه لاسونه پر ځمکه ولگوي او د لاسو په مرسته ودرېږي، نو هيڅ حرج نسته لېکن دا خلاف اولي او مکروه تنزيهي دي، خو که د يو غنډ په وجه وي مثلاً د بېوا والي يا د ډېر چاغوالي يا د داسې بل غنډ په وجه وي چې له دويمې څخه سمدستي او جت ولاړېدل هغه ته مشکل وي، نو اول دي څه گڼي کښېني بيا دي په کراره ولاړ سي همدا "جلسه استراحت" ده، لېکن روغ سړي ته سمدستي ولاړېدل پکار دي. (شفاء الارواح ص: ۱۷۶، مراقى الفلاح ص: ۱۵۲)

﴿ ۳۰۸ ﴾ وَالرُّكْعَةُ الثَّانِيَةُ كَالأُولَىٰ اودویم رکعت داول رکعت په څېر دی إِلَّا أَنَّهُ لَا يُتَنَبَّئُ

وَلَا يَتَعَوَّدُ خَوْدا چې ثناء دي نه وايي او نه دي اعوذ بالله... وايي (په دویم رکعت کي).

تفصیح: فرمايي چې دویم رکعت دي هم بالکل هغسې اداء کړي څرنگه چې يې اول رکعت اداء کړي دی، خو ثناء او اعوذ بالله دي نه وايي، بلکې تر ولاړېدو وروسته دي اول بسم الله وايي. تر دې وروسته دي الحمد شريف او قرائت وکړي، تر دې وروسته دي هغسې رکوع، قومه، سجده، جلسه او دویمه سجده وکړي لکه څرنگه چې يې په اول رکعت کي کړي وه.

در رفع اليدين بيان

﴿ ۳۰۹ ﴾ وَلَا يُسَنُّ رَفْعُ الْيَدَيْنِ إِلَّا عِنْدَ افْتِتَاحِ كُلِّ صَلَاةٍ اوست نه دي د دواړو لاسونو

پورته کول (۱) مگر د هر لماتڅه د شروع کولو په وخت کي وَعِنْدَ تَكْبِيرِ الْقُسُوتِ فِي

النُّتْرِ (۲) او په وترو کي د قنوت (دعاء قنوت) د تکبير په وخت کي وَتَكْبِيرَاتِ الزَّوَائِدِ

فِي الْعِيدَيْنِ (۳) او په اخرونو کي د تکبيرات زوائد په وخت کي وَحِينَ يَرَى الْكَفَّةَ

(۴) او څه وخت چې کعبه وويني وَحِينَ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ (۵) او څه وخت چې حجر

لسودسه کوي (بېړي) وَحِينَ يَقُومُ عَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ (۶) او څه وخت چې پر صفاو مروه

درېږي وَعِنْدَ الْوُقُوفِ بِحَرَفَةٍ وَمُزْدَلِفَةٍ (۷، ۸) او په عرفات او مزدلفه کي د وقوف

کولو (دېرېدلو) په وخت کي وَبَعْدَ رَمَى الْجَمْرَةِ الْأُولَى وَالْوُسْطَى (۹، ۱۰) او د لول څلي او

دویم څلي (اول لومړم شيطان) تر وشتلو وروسته وَعِنْدَ الشَّهَادَةِ عَقِبَ الصَّلَاةِ (۱۱) او

تشریح: دلته یوولس (۱۱) ځایونه ذکر سوي دي چي په هغوی کي لاسونه پورته کول سنت دي او له دې (۱۱) څخه بغیر بل ځای لاسونه پورته کول سنت نه دي، خو دامام شافعي رَحْمَةُ اللهِ اَوْسَلِي نورو په نیز رکوع ته د تللو په وخت کي او له رکوع څخه دسر پورته کولو په وخت کي هم لاسونه پورته کول سنت دي (همدارنگه سجدې ته د تللو په وخت کي او بل رکعت ته دراپورته کیدلو په وخت کي هم رفع الیدین کول سنت دي) او د احنافو په نیز سنت نه دي، په حاشیه کي دامام اوزاعي رَحْمَةُ اللهِ اَوْسَلِي صاحب رَحْمَةُ اللهِ یو حکایت ذکر سوی دی کوم چي درکوع درفع الیدین دنا ترجیح والي په هکله پوره تفصیل پکښي روایت سوی دی، لهندا هغه مطالعه کول اړین دي. لنډه دا چي په یوولسو (۱۱) ځایو کي لاسونه پورته کول سنت دي: ① اول دا چي کله دلماتځه تکبیر تحریمه وویل سي. په هغه وخت کي دواړه لاسونه پورته کول سنت دي. برابر ده فرض لمونځ وي او که واجب. سنت وي او که نفل، اداء وي او که قضاء وي. ② دو ترو په درېیم رکعت کي له دعاء قنوت څخه مخکي د تکبیر لپاره لاسونه پورته کول سنت دي، ③ داخترنو په للماتځه کي د تکبیرات زوائلو په وخت کي لاسونه پورته کول سنت دي. ④ کله چي مسجد حرام ته داخل سي او پر کعبه شریفه یې نظر پرېوځي، نو په دې وخت کي لاسونه پورته کول سنت دي، لېکن دلته لاسونه پورته کول ددعاء لپاره دي، لهندا څرنگه چي په دعاء کي لاسونه پورته کوي، همداسي به یې دلته هم پورته کوي. ⑤ کله چي حجر اسود مچ کړي، نو په دې وخت کي دي دواړه لاسونه داسي پورته کړي چي دورغو په شاسره د حجر اسود استقبال وکړي (او صاحب دانوار الايضاح دې تشریح داسي کړې ده چي مسجد حرام ته د داخلېدونکي اول کار طواف دی او دطواف شروع دي له حجر اسود څخه وکړي. د حجر اسود په مقبل کي دي ودرېږي. سینه او مخ دي د حجر اسود وطرف ته کړي او د تکبیر تحریمه په څېر دي دواړه لاسونه پورته کړي او په تکبیر ویلو سره دي طواف شروع کړي. دانست دي)، ⑥ اوله طواف وغیره څخه تر فارغېدلو وروسته چي کله سعی بین الصفا والمروة کوي، نو په الله اکبر ویلو سره دي دواړه لاسونه پورته کړي او سعی دي شروع کړي او په آخر کي دي د قبلې وطرف ته متوجه سي او له الله ﷻ څخه دي په دعاء کي خپل برادونه وغواړي. ⑦ په عرفات کي دوقوف په وخت کي دي مخ پر قبله دواړه لاسونه پورته کړي نو الله اکبر دي ووايي. داهم سنت دي. ⑧ همدارنگه په مزدلفه کي په وقوف کي هم داسي کول سنت دي. ⑨ په منی کي دجمرة الاولی له رُمي څخه وروسته دي څه توقف وکړي او دالله تعریف دي بیان کړي او لاسونه دي پورته کړي، الله اکبر دي ووايي. دانست دي. ⑩ همداسي دي دجمرة وسطی له رُمي څخه وروسته هم وکړي. ⑪ همدارنگه تر لمنځونو وروسته ددعاء کولو په وخت

کې دواړه لاسونه پورته کول سنت دي، يعنې تر کومو لمنځونو وروسته چې ستونډه نسته، لکه د سهار او ماتيگر لمنځونه، له هغوی څخه وروسته دي او لا تسبحات ووايي، بيادي لاس پورته کړي او دعاء دي وغواړي او تر کومو لمنځونو وروسته چې ستونډه نسته، په هغوی کې دي دسلام گرځولو سره ملتستي مختصر لاس پورته کړي او دعاء دي وکړي، بيا د ستونډه وغيره وکړي. (شفا، ۱۷۱، رواج، انوار الايضاح)

﴿۲۱۰﴾ وَإِذَا فَرَغَ الرَّجُلُ مِنْ سَجْدَتَيْ الرَّكْعَةِ الشَّائِنَةِ او کله چې فارغ سي سړی د دويم رکعت له دواړو سجدو څخه اِفْتَرَشَ رِجْلُهُ الْيُسْرَى وَجَلَسَ عَلَيْهَا نو خپل چپه پښه دي هواره کړي (وغوړوي) او پر هغه دي کښيني وَلَصَبَ يَنْتَاكًا وَجَّهَ أَصَابِعَهَا نَحْوَ الْقِبْلَةِ او خپل راسته پښه دي ودروي او د هغه ګوتي دي د قبلي و طرف ته مخامخ کړي (مخ پر قلبه دي يې وېچي) وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ او خپل دواړه لاسونه دي پر دواړو ورنو کښېږدي وَبَسَطَ أَصَابِعَهُ او خپل ګوتي دي وغوړوي (يعني خپل ګوتي دي خلاصي الرتي اوساتي) وَالْمِرْأَةُ تَسَوَّكُ او ښځه به توروک کوي (يعني دواړي پښې به راسته طرف ته باسي او پر چپه کونايي به کښيني).

الفتات: «افتروش» د افتعال له باب ۲ د واحد مذکر غائب ماضي صيغه ده: هوارول، غوړول، «تتروک» د نفعل له باب ۲ د واحد مؤنث غائب مضارع صيغه ده: پر کونايو کښېنل او پښې يوه طرف ته ايستل. **غوروي:** فرمايي چې کله د دويم رکعت له دويمې سجدې څخه سر راپورته کړي، نو قعله (ناسته) وي وکړي په دې طريقه چې چپه پښه دي هواره کړي او پر هغه دي کښيني او راسته پښه دي ودروي او ګوتي دي يې د قبلي و طرف ته کړي او دواړه لاسونه دي پر دواړو ورنو کښېږدي او ګوتي دي يې خلاصي وساتي (يا په بله وينا پر خپل طبعي حالت دي يې پرېږدي چې نه پوره سره مښتي وي لونه پوره غوړول سي دي) او د لاسو د ګوتو سره دي زنگنو ته نژدې او د قبلي و طرف ته وي او په ګوتو سره دي نښه کونان نه نيسي، همدا اصح ده، که څه هم نيول يې جائز دي، خو نه نيول يې افضل دي: ځکه د بولو په وخت کې د ګوتو سره مخ پر قبله نه پاتېږي، بلکې د ځمکې و طرف ته گرځي. او ښځه توروک کوي يعني دواړه پښې به راسته طرف ته باسي او پر چپه طرف به کښيني.

د تشهد بيان

﴿۲۱۱﴾ وَقَرَأَ تَشْهَدَاتَيْنِ مَسْنُودَيْنِ او د ادين مسعود وَالَا تَشْهَدِ دي ووايي وَأَشَارَ بِالسَّبْحَةِ فِي الشَّهَادَةِ او د شهادت په ګوته سره دي (په القهات کې) اشاره وکړي د کلمه

شهادت (اشهد ان لا اله الا الله) ويلو په وخت کي يَزْفَعُهَا عِنْدَ الثُّغْرِ وَيَضَعُهَا عِنْدَ الْإِسْبَاتِ (په داسي توگه) چي دغني (لا اله الا الله ويلو) په وخت کي دي گوته پورته کړي او د اثبات (الله ويلو) په وخت کي گوته کښېږدي (کښته کړي).

تشرېح: تشهد په حديثو کي په مختلفو الفاظو سره نقل سوي دی، په هغوی کي درې قسمه تشهد زيات مشهور دی، په راروان عبارت کي چي تشهد ذکر سوي دی، هغه د ابن مسعود رضي الله عنه تشهد دی. د احنافو او حنبله وو په نيز همدا تشهد تر ټولو افضل دی، تفصيل به يې څه وروسته ذکر سي.

﴿ ۲۱۲ ﴾ وَلَا يَزِيدُ عَلَى الشَّهْدِ فِي الْقُعُودِ الْأَوَّلِ اَوْ زِيَا تَوْبِ دِي نَه كوي پر تشهد په اوله ناسته کي.

تشرېح: مسئله داده چي په اوله ناسته کي دي له تشهد ويلو څخه وروسته ستمستي د درېيم رکعت لپاره ولاړېږي، هيڅ تأخير دي نه کوي، او که د فرضي لماتخه په اوله ناسته کي له تشهد څخه وروسته درود شريف ويل شروع کړي، نوراجح قول دادي چي که تر "على محمد" پوري (يعني صرف الله صل على محمد...) پوري) ووايي، نو سجده سهو واجبېږي. (شمي ج: ۱، ص: ۶۹۴)

او له امام صاحب رحمه الله څخه د امام حسن په روايت کي نقل سوي دي چي که يو حرف يې هم زيات کړی، نو سجده سهو باندي لازمه ده او ځيني وايي چي زياتره علماؤ همدغه قول غوره کړی دی.

لېکن صاحب د کبيری رحمه الله وايي چي زياتره علماء پر اول قول دي او هغه قول اولی او صحيح دی. (فتح المعلي)

د تشهد (التحيات) الفاظ

﴿ ۲۱۳ ﴾ وَهُوَ اَوْ هغه (د عبدالله بن مسعود رضه تشهد) دادي الشَّحِيَّاتُ يَنْتَه ټوله قولې عبادتونه (عبادت قوليه) خاص الله جلّ له دي وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ او ټوله فعلې عبادتونه او ټوله ملي عبادتونه (خاص الله جلّ له دي) السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ سلام دي وي (له جبه څخه درب تعالی) پر تاي نبي صلی الله علیه و آله او د الله جلّ رحمت او د هغه برکتونه السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ سلام دي وي پر موږ او د الله تعالی پر نهکونديو أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

زه گواهي (شاهدي) ورکوم چي له الله ﷻ څخه بغير بل هيڅ معبود (د عبادت لائق) نسته وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ او گواهي ورکوم چي محمد ﷺ د الله ﷻ بنده او د هغه رسول دی.

تشرېح: فرمايي چي د ابن مسعود رضی الله عنه تشهد دای: «الْتَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ أَسْلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَسْلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

د التحیات لغوي څېړنه: التَّحِيَّاتُ جمع د "تَحِيَّة" ده، د "تَحِيَّة" اصل معنی ده: "ستري مسې، هر کلي او سلام کول"، څرنګه چي به عربو د خپل ملاقات او سلام کولو په وخت کي دستري مسې په توګه د ادعاء کول "حَيَّاكَ اللَّهُ" (الله دي ژوندی لره!)، نو ځکه د عربو سلام، ملاقات او ستري مسې په "تَحِيَّة" سره و نومل سوه، لکه څرنګه چي زموږ سلام او ملاقات ته "ستري مه مسې" ويل کيږي، ځکه چي موږ هم د خپل ملاقات پر مهال په همدې الفاظو سره دعاء کوو (لکه ستري مسې! جوړه بخیر)، نو د "تَحِيَّة" اصل معنی ده: "ستري مسې"، څرنګه چي د هر قوم لپاره يوه ستري مسې لود ملاقات پر وخت د دعاء يوه جمله وي، نو د سپېڅلي اسلام "تَحِيَّة" (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) دی؛ او دلته له "التَّحِيَّاتُ" څخه مراد ټوله ښاغلي او قولې عبادتونه دي لکه لمونځ، اذکار او داسي نور.

الصَّلَوَاتُ جمع د صَلَوة ده، له دې څخه يوازي لمونځ مراد نه دی، بلکي ټوله بدني عبادتونه ځني مراد دي، لکه روژه، حج، جهاد او داسي نور. **الطَّيِّبَاتُ** جمع د طَيِّبَةٌ ده، پاک او غوره شي ته ويل کيږي، لوله دې څخه ټوله مالي عبادتونه مراد دي، لکه زکاة، سرسايه او داسي نور.

د التحیات اصل او تفصيلي ژباړه: د التحیات اصل دای چي کله رسول الله ﷺ د معراج په شپه لومړی آسمان ته ورسېدی، نو الله ﷻ ته يې د تحية ورکولو اراده وکړه لکه څرنګه چي باچاهاتو ته د ملاقات پر وخته تحية ورکول کيږي، نو لوی څښتن ﷻ نبي کریم ﷺ ته دې کلمو الهام وکړي چي داسي ووايه: «الْتَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ» (ټوله ښاغلي او قولې عبادتونه او ټوله بدني عبادتونه او ټوله مالي عبادتونه الله ﷻ لره دي)، کله چي رسول الله ﷺ د الله ﷻ په حضور کي د تحية په توګه دادرې کلمې وويلې، نو الله ﷻ يې هم په جواب کي دادرې کلمې وويلې: «أَسْلَامٌ

عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ» (ای ازموږه انبي! پر تادي سلام وي دالله تعالى له جانيه او پر تا دي دالله تعالى له جانيه رحمت او برکتونه وي)، يعني "السَّلَامُ عَلَيْكَ" يې د "التَّحِيَّات" په مقابل کي وويي چي دا به د قيامت تر ورځي د اسلام او مسلمانانو تحيه وي. بلکي په جنت کي به هم په دې سره مسلمانانو ته تحيه ورکول کيږي، او "رَحْمَةُ اللَّهِ" د "الصَّلَوَات" مقابل دی کوم چي د "صَلُوة" اصلي معنی ده، او د بدني عباداتو سره دالله ﷻ رحمت لازم دي. او "بَرَكَات" د "الْقَضِيَّات" مقابل دی، کوم چي نما او کثرت ته وايي، او د مال او سرمايي سره مناسب دي.

خرنگه چي نبي کریم ﷺ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ، أَجْوَدُ الْخَلْقِ وَأَكْرَمُهُمْ دى. نو ځکه نبي کریم ﷺ دافيض او دالله ﷻ ستر احسان عام کړى ټولو انبياؤ عَلَيْهِمُ السَّلَام ته، او د ټوله مخلوق صالحانو ته هغه که له ملائکو څخه وي او که له انس او جن څخه وي، نو داسي يې وويل: «السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ»، (سلام دي وي پر مؤمنانو او د خدای ﷻ پر هغه بندگانو چي ښکاري وي). مطلب دا چي اې الله ﷻ! ستا له جانيه سلامتي صرف پر مانه، بلکي ستا پر نورو ښکونديو هم وي.

کله چي نبي کریم ﷺ دغه احسانيه کلمې وويلې، نو فرشتو د جبرئيل ﷺ په وحي سره ياد الله ﷻ په الهام سره داسي وويل: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأُشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»، (موږ گواهي ورکوو چي الله ﷻ يو دی، او گواهي ورکوو چي محمد ﷺ دالله ﷻ بنده او رسول دی).
عِبَادَ اللَّهِ الصَّالِحِينَ: عبد صالح (ښک بنده) په شريعت کي هر هغه بنده ته وايي چي دالله ﷻ د ټولو حقونو او د هغه د مخلوق د ټولو حقونو پر ځای کونکي وي.

يادونه: کوم التحيات چي پورته ذکر سول، دا د عبدالله ابن مسعود رضى الله عنه التحيات ده او ټولو صحاح سته وور نقل کړې ده او امام ترمذي رحمه الله يې په آخر کي ويلي دي چي "له نبي ﷺ څخه د التحيات په هکله تر ټولو صحيح قول دابن مسعود رضى الله عنه دی"، او پر همدغه دزياتره صحابه وواو تابعينو عمل وو.

بَابُ الْإِمَامَةِ

(د) فصل د امامت (په بیان کې) دی

تشریح: د "امامت" معنی ده: سردار کېدل. په لمانځه کې یو کس د ټوله جماعت امام یعنې سردار وي او ټوله اقتداء کونکي یعنې مقتديان د هغه تابعنداري کوي او دمقتدي لمونځ دامام د لمانځه سره متعلق کیږي، اوس مصنف رَجَّهَ الله په دې باب کې د دغه امامت احکام او تفصیلات بیلتوي.

د امامت مرتبه

﴿ ۲۱۷ ﴾ هِيَ أَفْضَلُ مِنَ الْأَذَانِ امامت له اذان څخه افضل دی.

تشریح: دا حنفو په نيز امامت کول له اذان کولو څخه افضل دي (یعنې ثواب یې زیات دی): ځکه له نبی کریم ﷺ او له خلفاء راشدینو څخه پر امامت همېشې ثابت دی. (شفة الارواح)

د جماعت حکم او ارزښت

﴿ ۲۱۸ ﴾ وَالصَّلَاةُ بِالْجَمَاعَةِ سُنَّةٌ لِلرَّجَالِ الْأَخْرَارِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا فِي بَيْتِهِ مِنْ دِينِهِ ست (موکده) دی د آزادو خلکو لپاره چې (هنوی لره) هېڅ عذر نه وي.

لفات: د أحرار جمع دحرر ده: آزاد.

تشریح: اسلام یو اجتماعي مذهب دی. په همدې وجه د اسلام ډېر عبادتونه په اجتماعي توګه لاه کول کیږي. له هنوی څخه یو د جماعت لمونځ دی. کوم چې د امت پر آزادو خلکو ست مؤکده دی چې واجب ته نژدې دی، په حدیثو کې د جماعت د لمانځه ډېر ټینګار او فضیلتونه ولرل سوي دي. نبی کریم ﷺ فرمایي: چې د جماعت لمونځ د یوازي لمونځ کولو په مقبله کې لوړوشت چنده زیات فضیلت لري. (بخاري شریف)

همدارنگه د جماعت په پرېښولو باندي وعید ولرل سوی دی. نبی کریم ﷺ فرمایي: زما زړه غواړي چې یو څو ځوانانو ته ووايم چې یو ټوټي (لرګي) جمع کړي او بیاضه هغه خلکو ته ورسم کوم چې بېله څه عذره په کورو کې لمنځونه کوي او د هنوی کورو ته لوړ واچوم. (مسلم شریف)

لهذا په هر مسلمان سړي باندي ضروري ده چې په مسجد کې د جماعت د لمانځه لاس ته وکړي او په دې باره کې قطعاً سستی او غفلت پرېږدي.

بلا عذر: يعني د جماعت د لمانځه توكيد هغه وخت دى كله چې څه عذر نه وي او كه عذر وي. نو بيا شرعاً د جماعت پرېښوولو گنجائش سته.

د امامت شرطونه

﴿٢١٩﴾ وَشُرُوطُ صِحَّةِ الْإِمَامَةِ لِلِمَلِكِ جَلالِ الْأَصْحَاءِ سِتَّةٌ أَشْيَاءٌ اود روغو (جوړو) سربو لپاره د امامت صحيح كېدلو شرطونه شپږ شيان دي (يا په بله وينا دا چې د روغو خلكو د امام جوړېدو لپاره شپږ شياو شرط دي اچي په دې كې به وي) ١) الْإِسْلَامُ وَالْجُلُوعُ وَالْعَقْلُ وَالِدُّ كَوْرَةٌ ① مسلمان والى ② بالغ والى ③ عاقل والى ④ او نارینه والى وَالْقِرَاءَةُ ⑤ او قرائت (يعني پر قرائت به قدرت لري اقراد شريعت به ناستلای سي) وَالسَّلَامَةُ مِنَ الْأَعْدَاءِ ⑥ او له عذرونو څخه خوندي كېدل (چې صحيح سلامت به وي) كَالْعَرَفِ (عذرونه) لكه له پزي څخه ونه جاري كېدل (چې د پزي ونه يې نه بنښيږي) وَالْعَاقِلَةُ او فاقاه كېدل (يعني په خبرو كې يې فاه زياته راشي امر، خبره چې كوي نو لول يې فاه له خولې څخه راوځي) وَالشَّمْسِيَّةُ او (بل منډ) تمتعه كېدل (چې په خبرو كې يې تاه لومړم زيات راشي امر وخت يې تم ته ځي) وَالشُّعْرُ او (بل منډ) تر ژبې كېدل (چې ژبه يې له يوه حرف څخه ويل حرف ته لوړي. مثلاً سين په ثاء سره بللوي اولسي نور) وَقَدْرُ شَرْطٍ او (بل منډ د لمانځه له شرطونو څخه) د يوه شرط نيستوالى كَطَهَارَةٍ وَ سَتْرِ عَوْرَةٍ لكه پاكي او د عورت پټوالى.

نکات: ﴿الأصحاء﴾ جمع د صَحِيح نه لكه څرنگه چې أَجْبَاء جمع د حَبِيب نه: روغ رمت. ﴿ر عاف﴾ د فتح لوسته له بابه مصلحتى: پزه وړني كېدل، له پزي څخه ونه روانېدل. هغه ونه چې له پزي څخه نلروغى په وجه راوځي. دلسي كس امامت صحيح نه دى. ﴿العاقلة﴾ د عقله د باب مصلحتى: له دې څخه "فاه" زياته وتل، چې د يو لفظ او حرف د اداء كولو په وخت كې د مشقت په وجه اول د "ف" غونډلي اولز راوځي بيا اصل لفظ اداء كوي. دلسي كس هم امامت صحيح نه دى. ﴿الشَّمْسِيَّةُ﴾ ناهم د عقله د باب مصلحتى: په دلسي توگه خبره كول چې په هغه كې "ت" او "ميم" د لوسته راوځي. يعني په خبرو كې يې د "ت" او "م" دراگر څولو علت وي. ياله پلسني تالو څخه د

آواز زيات وتل او خبري داسي تيزي كول چي نه فهمول كيږي. ﴿الشَّخْصُ﴾ دسمع دباب مصدر دی: تری کېدل، تر ژړی کېدل، داسې کېدل چې په صحیح توګه د حروفو پر اداء کولو قدرت نه وي. مثلاً "سین" پر ځای پر ژبه "شاء" جاري کېدل، او د "راء" پر ځای پر ژبه "غین یا لام" جاري کېدل داسې نور. داسې کس هم امام نه سي جوړېدلای. ﴿فقد شرط﴾ یعنې بل عذر دلوماتخه د شرطونو دیو د شرط نه موجودېدل دي مثلاً طهارت او عورت پټول، یعنې دامامت له (۶) شرائطو څخه چې کوم د شرط دی چې له عذرونو څخه سالم کېدل، نوله هغه عذرونو څخه دا هم عذر دي چې امام پاک نه وي یعنې معذوره یا د ستر په اندازه جامه نه لري، لهذا که له دغه عذرونو څخه یو عذر وي، نو (نامعذوره خلکو ته) د داسې کس امامت (لمونځ ورکول) نه صحیح کیږي.

قشویح: دروغو (نامعذوره) خلکو دامامت (لمونځ ورکولو) لپاره فقهاؤ شپږ شرطونه ذکر کړي دي:

- ① مسلمان کېدل، ② بالغ کېدل، ③ عقل مند کېدل، ④ نر کېدل (سړی کېدل)، ⑤ په قرائت باندې قادر کېدل، ⑥ له عذر څخه سلامتیا، لکه د پزي وینه، تری والی، د بادو تلوی یا د امتیازو خڅېدلو مرض او له داسې نورو اعذارو څخه سالم کېدل. دلته د "بلوغ" په قید سره نابالغ ووتی؛ ځکه د نابالغه کس لمونځ نفل دی او نفل کونکی فرض لمونځ نه سي ورکولای (لهذا د نابالغ شاته د بالغ لمونځ صحیح نه دی، هغه که هر لمونځ وي او که څه هم تراویح او نوافل وي؛ خو د بلغ دائمه وو په نېز د نابالغ شاته تراویح او نور نوافل صحیح دي، لېکلو ښکاره دي وي چې د عمر په اعتبار سره پنځلس کاله د بلوغت عمر دی، لېکن که د علامت په اعتبار سره تر دغه عمر مخکې بالغ سي، نو هم د هغه شاته لمونځ صحیح دی)، او د "عقل" په قید سره غیر عاقل ووتی؛ ځکه د مجنون امامت صحیح نه دی او: "نارینه والي" په قید سره ښځه ووتله (لهذا ښځه د نرنه ووللمه نه سي جوړېدلای. هغه که هر لمونځ وي، لېکن د ښځو امامه جوړېدلای سي. خو د مکروه تحریمي دي) او د "سلامتیا" په قید سره معذورین ووتل، یعنې امام به په څه عذر مبتلانه وي مطلب دا چې داسې مرض به ورته لاحق نه وي چې په هغه سره معذوره شمېرل کیږي چې په لغاتو کې د ځينو وضاحت وسو (خو معذوره کس د خپل غونډي معذوره کتلو امت کولای سي)، همدارنګه په کوم امام کې چې دلوماتخه له شرطونو څخه یو شرط موجود نه وي، د هغه شاته د داسې کس لمونځ نه کیږي چې په هغه کې دلوماتخه ټوله شرطونه موجود وي، مثلاً طهارت (لوس او غسل) کونکي لمونځ په غیر ظاهر (یعنې په معذوره) کس پسي یا د جامه اغوستونکي لمونځ په لڅ (برنډ) کس پسي نه صحیح کیږي. (نفا، الارواح، انوار الايضاح)

د اقتداء شرطونه

﴿٢٢٠﴾ وَشُرُوطُ صِحَّةِ الْإِقْتِدَاءِ أَرْبَعَةٌ عَشَرَ شَيْئًا أَوْ دَقْتَاءُ دصحيح کېدلو شرطونه

څوارلس شېئ دي: نِيَّةُ الْمُقْتَدِي الْمَتَابَعَةِ مَقَارَنَةً لِشُعْرِيَّتِهِمْ (۱) د مقتدي نيت کول د

امام د تابعدارۍ (يعني امام د اقتداء نيت کول) په داسې حال کې چې هغه (د متابعت نيت) دده د تکبير تحریمه سره يوځای وي (يعني د اقتداء صحيح کېدلو يو شرط دای چې مقتدي به د خپل تکبير تحریمه په وخت کې د امام د متابعت نيت کړی وي).

تشریح: په امام پسي د اقتداء د صحيح کېدلو لپاره څوارلس (۱۴) شرطونه ضروري دي: ① اول شرط دای چې مقتدی به د امام د متابعت "اقتداء" (يعني په هغه پسي د لمونځ کولو) نيت کوي مثلاً داسې نيت کول چې زه په دغه امام پسي نيت کوم يا د دغه امام په اقتداء کې لمونځ کوم. په دې توګه چې د اقتداء نيت د تکبير تحریمه سره يوځای وي يا تر تکبير تحریمه داسې مخکې وي چې د نيت او تکبير تحریمه په مينځ کې څه نيت ماتونکی فعل نه وي چې د هغه تفصيل د لمايعه په شرطونو کې تېر سو، خو د جمعې او د اخترونو په لمنځو کې د اقتداء نيت ضروري نه دی؛ ځکه دا لمنځونه د جماعت سره مخصوص دي. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه)

د امامت نيت

﴿ ۲۲۱ ﴾ وَبَيَّةُ الرَّجُلِ الْإِمَامَةَ شَرْطٌ لِصَحَّةِ إِقْتِدَاءِ النِّسَاءِ بِهِ (۲) او د سړي نيت کول (د بنځو) د امامت شرط دي د بنځو د اقتداء صحيح کېدلو لپاره.

تشریح: ② د دویم شرط حاصل دای چې که امام سړی (نارینه) وي او د هغه شاته بنځي هم په لمايعه کې شرکت کوي (يا په بله وينا بنځي هم لمونځ پسي کوي)، نو د امام سړي لپاره ضروري ده چې د بنځو د امامت نيت هم وکړي، که چيرې امام د بنځو د امامت نيت نه وي کړی، نو د بنځو د اقتداء نه صحيح کېږي، خو د نارينه امام لپاره د سړي اتو د امامت نيت کول يا د بنځينه امام لپاره د بنځو د امامت کول شرط نه دي، لېکن څرنگه چې بغير له نيته ثواب نه حاصلېږي، نو ځکه نيت کول افضل دي. (شفاء الارواح)

د اقتداء نور شرطونه

﴿ ۲۲۲ ﴾ وَتَقْدُّمُ الْمَارِ بِعَقْبِهِ عَنِ التَّامُّوْمِ (۳) او د امام په خپل پوندي سره مخکې کېدل (يعني د امام پونده مخکې کېدل) له مقتدي څخه.

لغات: الْعَقْبُ: او الْعَقَبُ: پونده، جمع: أَعْقَابُ.

تشریح: ③ د اقتداء صحيح کېدلو لپاره درېم شرط دای چې د مقتدي قدم به د امام له قدم څخه مخکې نه وي او په دې کې اعتبار پوندي لره دي. يعني د پښو پوندي به يې د امام له پونديو څخه مخکې نه وي. لهذا که د مقتدي پوندي د امام له پونديو څخه مخکې وي، نو د مقتدي اقتداء نه صحيح کېږي، او که د مقتدي پوندي شاته وي، خو د مقتدي تنه (قد) دومره اوږدوي چې په

سجده کي د مقتدي سر د امام له سره څخه مخکي کيږي (يا مثلاً د مقتدي پښې غټي وي او د امام پښې کوچنۍ وي وي او د مقتدي پوندي د امام تر پوندو شاته وي، خو نوره پښه يې د امام له پښې څخه مخکي وي). نو اقتداء يې صحيح کيږي؛ ځکه اعتبار پوندو لره دی او هغه تر امام شاته دي. (مطحاوي علی مراقي الاعلاح شفاء الارواح)

﴿۳۲۳﴾ وَأَنْ لَا يَكُونَ أَذُنٌ حَالًا مِنَ الْمَأْمُورِ (۴) او دا چي نه به وي امام ادنی (کتر) د حالت په اعتبار سره له مقتدي څخه (يا په بله وړنا چي د امام حالت به د مقتدي له حالت څخه کمتر نه وي. يعني امام به د مقتدي له لمونځ څخه د کمي درجې لمونځ کونکی نه وي).

تشریح: (۴) څلورم شرط دای چي د امام لمونځ به د مقتدي د لمانځه څخه د کمي درجې نه وي. نو فرض کونکي لمونځ په نفل کونکي پسي نه صحيح کيږي؛ ځکه د امام حالت ادنی دی او د مقتدي حالت اعلى دی.

﴿۳۲۴﴾ وَأَنْ لَا يَكُونَ الْإِمَامُ مُصَلِّيًا فَرَضًا غَيْرَ فَرْضِهِ (۵) او دا چي نه به وي امام داسي فرض لمونځ کونکی کوم چي د مقتدي له فرضو څخه بغير (بل فرض) وي (يعني د دواړو لمونځ به وي).

لغات: فرضه: د ضمير مرجع المأموم (مقتدی) دی.

تشریح: (۵) پنځم شرط دای چي د امام او مقتدي لمونځ به يو وي، داسي به نه وي چي امام د ماښين لمونځ کوي او مقتدی د مازيگر د لمانځه نيت پسي وکړي او داسي نور.

﴿۳۲۵﴾ وَأَنْ لَا يَكُونَ الْإِمَامُ مُقِيمًا لِمَسَافِرٍ بَعْدَ الْوُقُوتِ فِي رِبَاعِيَّةٍ وَلَا مَسْبُوقًا (۶) او دا چي نه به وي د مسافر امام مقيم له وخت تېرېدلو څخه وروسته په څلور رکعتيز لمانځه کي او نه به (امام) مسبوق وي. (يعني په څلور رکعتيز قضائي لمانځه کي به مقيم کس د مسافر امام نه وي. او نه به مسبوق وي).

لغات: «مسبوق» هغه کس چي اول رکعت ځني تېر سوی وي، هغه ته مسبوق وايي. نور بيا که دوه رکعت ځني تير سوي وي او که درې يا څلور سره.

تشریح: (۶) د اقتداء د صحيح کېدو شپږم شرط دای چي په څلور رکعتيز لمانځه کي (مثلاً د ماښين، مازيگر او ماخوستن په لمخونو کي) د وخت له وتلو څخه وروسته د مسافر کس امام به مقيم نه وي. يعني د وخت له تېرېدلو څخه وروسته په څلور رکعتيز لمخونو کي د مسافر لپاره په مقيم امام پسي لمونځ کول جائز نه دي، مثلاً له يو مسافر څخه د ماښين لمونځ قضاء سي. نو د هغه اقتداء په

يو داسي امام پسي جائز نه ده كوم چي مقيم وي. خو كه دامافر په يو مسافر امام پسي په همدې لمانځه كي اقتداء وكړي، نو جائز ده.

بعد وقت: يعني له وخت تېرېدلو څخه وروسته دامافر اقتداء په مقيم پسي جائز نه ده. خو په وخت كي دننه (يعني دخپل وخت په لمانځه كي) جائز ده چي مسافر په مقيم پسي اقتداء وكړي او په دې صورت كي به مسافر دخپل امام په متابعت كي څلور ركعتونه پوره كوي.

دلته د "رباعية" (څلور ركعتيز) قيد لگول سوي دي. لهذا كوم لمنځونه چي څلور ركعتيز نه وي لكه دسهار او ماينام لمنځونه، نو په هغوي كي دمسافر اقتداء په مقيم پسي په هر حالت كي جائز ده، برباره ده په وخت كي دننه وي يا دوخت له وتلو څخه وروسته وي.

ولا مسبقاً: داقتداء د صحيح كېدو لپاره داهم شرط دي چي په كوم چا پسي اقتداء كيږي يعني امام، هغه به مسبوق نه وي، لهذا كه يو مسبوق كس خپل پاته لمونځ پوره كوي، نو په هغه پسي د اقتداء نيت كول نه صحيح كيږي (ځكه كله چي هغه خپل لمونځ پوره كوي، نو په دې وخت كي هم هغه يو قسم دخپل امام شاته دي او مقتدي دي، نو ځكه په هغه پسي دبل چا لمونځ صحيح نه دي). (شفا، الارواح، نعمة النجاج)

﴿۳۲۱﴾ وَأَنْ لَا يَفْصَلَ بَيْنَ الْإِمَامِ وَالْمَأْمُورِ صَفًّا مِنَ النِّسَاءِ (۷) او دا چي فاصل (حائل) به نه وي دامام او مقتدي تر مينځ دبنځو صف.

تفسير: (۷) اووم شرط دادي چي دامام او نارينه مقتديانو تر مينځ به دبنځو پوره صف حائل نه وي، كې د هغه نارينه مقتديانو لمونځ نه صحيح كيږي (له پوره صف څخه مراد تر دريو زياتي بنځي دي، او كه صرف درې بنځي وي، نو صرف له هغه دريو څلگو څخه كوم چي بالكل ددې بنځو شاته دي دنورو لمونځ نه ناستيږي، په هر صف كي د هغه دريو څلگو لمونځ ناستيږي كوم چي بالكل دبنځو شاته راځي، همدا حكم ددوو بنځو او يوې بنځي دي). (انوار الايضاح، شفا، الارواح)

﴿۳۲۲﴾ وَأَنْ لَا يَفْصَلَ نَهْرٌ يَمُرُّ فِيهِ الزَّوْرُقُ (۸) او دا چي فاصل به نه وي (دامام او مقتدي تر مينځ) داسي نههر (رواله) چي په هغه كي كوچنۍ كېنۍ تېرېدلای سي.

الفاظ: (الزورق) يو قسم كوچنۍ كېنۍ ده.

تفسير: (۸) داقتداء د صحيح كېدو اتم شرط دادي چي دامام او مقتديانو تر مينځ به داسي نههر (رواله) حائل نه وي چي په هغه كي كوچنۍ كېنۍ تېرېدلای سي (يا په بله وينا داسي نههر چي له پل وږيه څخه بغير پر هغه اوښتل ممكن نه وي)، لهذا كه په مينځ كي داسي نههر حائل وي يعني امام دنهريوې خواته وي او مقتدي دنهريوې خواته وي، نو اقتداء نه صحيح كيږي.

همدا حکم د مسجد د حوض دی، مثلاً د مسجد په صحن (غولي) کې حوض دی، نو د حوض شاته والا حصه کې اقتداء نه صحیح کیږي، خو که د حوض شاوخوا ته صفونه متصل ولاړ وي، نو د شاتنیو خلکو اقتداء هم صحیح کیږي.

او که نهر دومره کوچنی وي چې په هغه کې کوچنی کښتی هم نه سي تېرېدلای. نو هغه د اقتداء لپاره مانع نه دی (لهذا که دامام او مقتديانو تر مینځ کوچنی لښتی وي، نو اقتداء یې صحیح کیږي). (شفاء الارواح)

یادونه: مصنف رحمه الله د کوچني نهر او لوی نهر تر مینځ داسې فرق کړی دی چې که نهر داسې وي چې په هغه کې کوچنی کښتی تېرېدلای سي، نو هغه د لوی نهر په درجه کې دی، کښې د کوچني نهر په درجه کې دی او له اقتداء څخه مانع نه دی. (ملحقاوي ص: ۱۵۹)

﴿۲۲۸﴾ وَلَا طَرِيقَ تُسْرَفُ فِيهِ الْعَجَلَةُ (۹) او نه داسې لاره (به فاصل وي) چې په هغه کې ټانګه تېرېدلای سي.

لغات: ﴿عجلة﴾ د دې لفظ څو معناوي نقل سوي دي چې له هغوی څخه دوې دا دي: ① تیر (اربه)، ② ټانګه.

تشریح: ① د اقتداء د صحیح کېدو لپاره نهم شرط دا دی چې دامام او مقتدي تر مینځ به داسې لاره حائل نه وي چې په هغه کې ټانګه تېرېدلای سي (چې د هغه اندازه د دوو صفونو برابر ده)، لهذا که دومره پراخه (دو صفونو په اندازه) لاره وي، نو اقتداء یې نه صحیح کیږي (خو که په دې خالي ځای کې درې کسان ودرېږي، نو بالاتفاق ټوله صفونه متصل کیږي او د شاتنیو خلکو اقتداء صحیح کیږي، همدا حکم د نورو صفونو دی، لهذا که اول صف دامام شاته متصل ولاړ وي چې په مینځ کې یې لاره نه وي، لېکن د اول او دویم صف په مینځ کې دومره لاره وي چې په هغه کې ټانګه تېرېدلای سي یعنې د دوو صفونو په اندازه لاره، نو د اول صف والا لمونځ خو صحیح کیږي، لېکن د دویم صف والا لمونځ فاسدېږي، او که د دوو صفونو له اندازې څخه کمه لاره وي، نو د اقتداء لپاره مانع نه دي. دلته دا خبره یاد ساتل پکار دي چې عام مسجدونه که ډېر غټ نه وي، نو د مکان واحد حکم لري او په هغوی کې د خالي ځای حائل والي لږه اعتبار نه مته او هغه د اقتداء مانع نه دی، که څه هم د دوو یا زیاتو صفونو په اندازه وي. لهذا که امام په محراب کې وي او یو سړی د مسجد په یو طرف کې اقتداء وکړي او په مینځ کې دوه صفه یا له دې څخه زیاته خالي فاصله وي، نو هم اقتداء جائز ده. خو بېله ضرورت نه داسې کول مکروه دي. او د مسجد دفناء هم دغه حکم دی. نو فناء د مسجد هغه صحن او اطرافو ته وایي کوم چې د مسجد سره متصل وي او په مینځ کې یې لاره نه وي). (انوار الإيضاح، شفاء الارواح)

﴿۲۲۹﴾ وَلَا حَائِظَ يَسْتَبِيه مَعَهُ الْعِلْمُ بِانْتِقَالَاتِ الْإِمَامِ (۱۰) او نه داسې دېوال (به فاصل وي) چې مشتبه کیږي د هغه (په وجود) سره علم (خبرېدل) دامام په انتقالاتو (یعنې چې د هغه په وجه دامام نقل و حرکت اشتغال کوم نو سجدې ته د تللو حالت مشتبه کیږي) فَإِنْ لَمْ يَسْتَبِيه لِسَمَاعٍ أَوْ رُؤْيَا

(پکن) که نه مشبه کيږي د آواز او رېډلو يا ليدلو په وجه صَحَّ الْاِقْتِدَاءُ فِي الصَّحِيحِ نواقضاء صحيح کيږي د صحيح قول مطابق.

تشرېح: ⑩ لسم شرط دادی چي دامام او مقتدي تر مينځ به داسي دېوال او پرده حائل نه وي چي د هغه په وجه دامام نقل او حرکت مثلاً رکوع، قومه او سجده ورته مشبه سي او سم نه ورته معلوم سي، لهندا که مقتدي ته دامام دانتقالا تو علم نه وي، برابره ده ديو شي د حائل کېدلو په وجه وي، يا په يوبله وجه وي، نواقضاء نه صحيح کيږي، او که دامام نقل او حرکت، له يوه رکن څخه بل رکن ته تلل مقتدي ته معلوم سي، برابره ده دامام يا د مخامخ نورو مقتديانو په ليدلو سره وي. ياد مکبر د تکبير په اورېدلو سره وي، نواقضاء يې صحيح کيږي، که څه هم دېوال وغيره په مينځ کي حائل وي، خلاصه داده چي د اقتداء د صحيح کېدلو لپاره ضروري ده چي دامام حالت به پر مقتدي نه مشبه کيږي. (غذاء الارواح)

﴿ ۳۲۰ ﴾ وَأَنْ لَا يَكُونَ الْإِمَامُ رَاكِبًا وَالْمُقْتَدِي رَاجِلًا (۱۱) او دا چي نه به وي امام سپور او مقتدي پياده أَوْ رَاكِبًا غَيْرَ دَائِبَةٍ إِمَامِهِ (۱۲) يا (نه به وي) مقتدي سپور د خپل امام له سپارلي څخه بغير په بله سپارلي باندې.

تشرېح: ⑪ يو لسم شرط دادی چي دامام او مقتدي ځای به حقیقتاً يا حکماً متحد وي. لهندا که امام سپور وي او مقتدي پياده (په پښو) وي، نواقضاء يې نه صحيح کيږي. ⑫ دوولسم شرط دادی چي که امام سپوري وي، نو دامام او مقتدي سپارلی به سره جلانه وي، لهندا که امام پر يوه سپارلي سپوري وي او مقتدي پر بله سپارلي سپور وي، نواقضاء يې نه صحيح کيږي، او که پر يوه سپارلي سره سپاره وي، نواقضاء يې صحيح ده.

﴿ ۳۲۱ ﴾ وَأَنْ لَا يَكُونَ فِي سَفِينَةٍ وَالْإِمَامُ فِي أُخْرَى غَيْرِ مُقْتَرِنَةٍ بِهَا (۱۳) او دا چي نه به وي مقتدي په يوه کښتۍ کي او امام په بله کښتۍ کي کوم چي د مقتدي د کښتۍ سره متصله (لېدلې) نه وي.

لفات: (مقترنة) د افعال له بابو د فاعل صيغه ده: متصل، جوخت.

تشرېح: ⑬ ديارلسم شرط دادی چي که امام په کښتۍ کي وي نو دامام او مقتدي کښتۍ به سره جلانه وي، لهندا که امام يوه په کښتۍ کي وي او مقتدي په بله کښتۍ کي وي، نواقضاء يې نه صحيح کيږي.

غير مقتدره: لهذا که دمقتدي کبتي. دامام دکبتي سره متصله يعني ترل سوې وي. نو اقتداء، يې صحيح کيږي.

﴿ ۲۲۲ ﴾ وَأَنْ لَا يَعْلَمَ الْمُقْتَدِرُ مِنْ حَالِ إِمَامِهِ مُفْسِدًا فِي زَعْمِ السَّامِعِ (۱۴) او داچي مقتدي به نه پېژني دامام له حالت څخه يو داسي څه کوم چي دلمانځه فاسدونکي وي دمقتدي په گومان کي (يعني دخپل امام له حال څخه به څه داسي شي ته ور معلوم نه وي کوم چي دمقتدي په خيال کي مفدي) كَخُرُوجٍ دَمِرٍ أَوْ قِيءَ لَمْ يُعَدْ بَعْدَ كَ وَضُوءٍ لَ لَکَ ورنه وتل يا قمي کېدل (تر وهل) چي تر هغه وروسته امام خپل اودس نه وي راگرځولي.

تشرېح: ﴿۱۴﴾ څوارلسم شرط دادی چي مقتدی به د څه داسي شي په باره کي علم نه لري کوم چي د مقتدي د گومان او مذهب مطابق لمونځ فاسدوي، په لنډه توگه داچي دمقتدي دمسلك مطابق دامام لمونځ صحيح کېدل شرط دي. مثلاً که امام شافعی المذهب وي، نو په هغه پسي د حنفي کس لمونځ صحيح کيږي په دې شرط کله چي مقتدي ته په امام کي داسي شي معلوم نه سي چي په هغه سره د حنفي مذهب مطابق لمونځ فاسديږي، لهذا که دمقتدی د شافعی المذهب امام د بدن له يو حصې څخه ورنه راوتونکې وويني او هغه تر دې وروسته له اودس تازه کولو څخه بغير لمونځ شروع کړي، نو اودس د حنفي کس لمونځ په هغه پسي نه صحيح کيږي؛ ځکه مقتدي ته په خپل امام کي داسي شي معلوم سو چي په هغه سره په حنفي مذهب کي اودس ماتيري او دامام شافعي رَجَنُ الله په نېز په هغه سره اودس نه ماتيري (او داسي نور مثالونه). (شفاء الارواح)

د تيمم اقتداء

﴿ ۲۲۳ ﴾ وَصَحَّ إِقْتِدَاءُ مُتَوَقِّفٍ بِمُتَيَسِّرٍ او صحيح ده داودس کونکي اقتداء په تيمم کونکي پسي.

تشرېح: که امام په تيمم سره لمونځ کوي او مقتدي اودس کړی وي او په هغه پسي اقتداء وکړي، نو اقتداء صحيح ده. دا مذهب دامام صاحب او امام ابو يوسف رَجَنُ الله دی. دامام محمد رَجَنُ الله په نېز اقتداء صحيح نه ده. (مراقی الفلاح ص ۱۶۱)

د مسح کونکي اقتداء

﴿ ۲۲۴ ﴾ وَغَابِلٍ بِتَاسِيجٍ او د (پنبو) پر پولونکي (اقتداء) په مسح کونکي پسي (کوم چي پر موز مسح کړي وي).

تشریح: کوم چا چي پر پنبو مسح کړې وي برابر ده پر موزو او جرمو قینو یې مسح کړې وي. یا یې پر پنبو (جبره) مسح کړې وي. په هغه پسي د پنبو پر پولونکي اقتداء صحیح ده: ځکه مسح کول او پر پول د یوې درجې طهارت دی. لهدا د مسح کونکي طهارت د پر پولونکي په څېر باقی دی.

د ناست کس اقتداء

﴿۳۲۵﴾ وَقَائِمٍ بِقَاعِدٍ وَبِأَحْدَبٍ او دولاړ کس (اقتداء) په ناست کس او بوغي (ملا کړوب) کس پسي.

تشریح: همدارنگه ولاړ کس په ناست کس پسي اقتداء کولای سي. خو دامام محمد رحمه الله په نېز د جائز نه دي: ځکه په دې صوت کي د مقتدي حالت دامام له حالت څخه قوي دي. لېکن جمهورو علماو دغه قیاس د هغه صریح نص په وجه پرې ایښی دی کوم چي په بخاري او مسلم کي موجود دی چي نبی کریم ﷺ په خپل آخر عمر کي په ناسته لمونځ ورکړی او خلکو په ولاړي اقتداء پسي وکړه.

همدارنگه بوغي کس يعني چي هغه پر ملا دومره بوغ وي چي درکوع کیفیت ته رسېدلی وي: په هغه پسي هم دولاړ کس اقتداء صحیح ده. (مراقی الفلاح ص: ۱۶۱)

د اشاره کونکي اقتداء

﴿۳۲۶﴾ وَهُوَ بِإِشَارَةٍ او د اشاره کونکي (اقتداء) د هغه په څېر (اشاره کونکي) پسي.

تشریح: اشاره کونکی کس په خپل غوندي اشاره کونکي پسي لمونځ کولای سي: ځکه په دې صوت کي د دواړو حالت سره برابر دی او د اقتداء د صحیح کېلو لپاره د حالت برابري هم کافي ده. لېکن کوم شوک چي اشاره نه کوي او بغیر له اشارې پوره رکوع او سجده کوي، د هغه اقتداء په اشاره کونکي پسي صحیح نه ده: ځکه دلته د مقتدي حالت دامام له حالت څخه دلوري درجې دی. (مراقی الفلاح ص: ۱۶۱)

د جنابت په حالت کي امامت

﴿۳۲۷﴾ وَتُتَّقَلُ بِفُتْرَتِهِ او د نفل کونکي (اقتداء) په فرض کونکي پسي.

تشریح: همدارنگه د نفل کونکي اقتداء په فرض کونکي پسي صحیح ده: ځکه د نفلي لماتڅه په مقابله کي فرضي لمونځ قوي دی او ضعیف د قوي تابع کیږي. نه دا چي قوي د ضعیف تابع کیږي. لهدا نفلي لمونځ به د فرضي لماتڅه په متابعت کي صحیح کیږي. لېکن د دې برعکس نه سي کېدلی. (مراقی الفلاح ص: ۱۶۱)

﴿۴۳۸﴾ وَإِنْ ظَهَرَ بُطْلَانُ صَلَوةِ إِمَامِهِ أَوْ كَهِيرِي بِنِكَارِهِ سَي دَخِلَ إِمَامٌ دَلَمَاتُخْهُ

باطلوالی (یعني مقتدي ته معلومه سي چي دامام لمونځ باطل سو) أَعَادَ نورا ودي ګرځوي (خپل لمونځ)

وَيُكْرَمُ الْإِمَامُ إِعْلَامُ الْقَوْمِ بِإِعَادَةِ صَلَواتِهِمْ بِالْقَدَرِ الْمُسْكِنِ فِي الْمُخْتَارِ اولاړم دي پر

امام د خلګو خبرول په راګرځولو د هغوی د خپل لماتځه، څومره چي ممکنه وي د مختار قول

مطابق (یعني دامام په وس کي چي څومره مقتديانو ته خبر ورکول ممکن وي، هغوی ټولو ته دي اطلاع ورکړي

چي خپل لمنځونه راوګرځوي!).

تشریح: د عبارت حاصل دا دی چي که دامام لمونځ په یو وجه فاسد سي، نو د ټولو مقتديانو لمونځ

فاسد ږي، برابره ده دا فساد په لماتځه کي دننه معلوم سي، یا د لماتځه تر ختمېدو وروسته معلوم

سي، او که دامام لمونځ په یو وجه فاسد سي او مقتديانو ته معلوم نه سي، نو پر امام ضروري ده چي

خپلو مقتديانو ته حتی الامکان اطلاع ورکړي، ددې لپاره چي هغوی خپل لمنځونه راوګرځوي،

برابره ده په ذریعه د قاصد (استازي) وي یا په ذریعه د خط او پېغام وي کله چي مقتديان تللي وي؛ د

"فی المختار" په قول سره یې غیر مختار قول ایستلی دی او هغه دا دی چي که مقتديان متعین نه وي.

نو پر امام اطلاع ورکول ضروري نه دي. (حاشیه)

فصل في مسقطات الجماعة

(۵) فصل (د جماعت ساقطونکو شياتو په بيان کي) دی

د کومو عذرونو په وجه د جماعت پرېښوول جائز دي؟

﴿۳۳۹﴾ يَنْقُطُ حُضُورُ الْجَمَاعَةِ بِوَاحِدٍ مِنْ ثَمَانِيَةِ عَشَرَ شَيْئًا ساقطیږي حاضرېدل

و جماعت ته په یوه شي سره له اتلو (۱۸) شياتو څخه مَطْرُ (۱) باران.

تشرېح: د ټولو امامانو په نېز څه اعذار سته چي د هغوی په وجه جماعت پرېښوول جائز دي. او باران له هغه عذرونو څخه یو عذر دی.

پاته سوه دا چي څومره باران عذر دی؟ دا خبره د مبتلي به کس رايي ته پرېښوول سوې ده: ځکه د خلکو احوال مختلف وي د شپې او ورځې په اعتبار سره، همدارنگه د سړک د پوځ والي او کچه والي او د برق (بجلی) د موجود والي او نشتوالي او د صحت او عمر په اعتبار سره، لهذا که د چا خیال دا وي چي په دې باران کي زما لپاره مسجد ته رسېدل مشکل دي. نو هغه په کور کي لمونځ کولای سي، او که مسجد ته په تگ کي څه خاص مشکل نه وي، نو بیا په جماعت سره لمونځ کول ضروري دي.

﴿۳۴۰﴾ وَهَرُّ؟ (۲) او (سخت) یخ.

تشرېح: که سخت یخ وي او مسجد ته تلل تاوانی وي، نو د جماعت د پرېښوولو گنجایش سته، لکن افضل همدا ده چي په جماعت سره لمونځ اداء کړي.

خو که سخته گرمي وي نو څه به کوي؟ په دې هکله علامه شامي رحمه الله فرمایي چي موږ علمالو دا خبره نه ده ذکر کړې، شاید د دې وجه دا وي چي گرمي عموماً د ماښام په لمانځه کي وي او د ماښام پېښ لمونځ د گرمۍ په موسم (دوبې) کي ځنډول سنت دي (چي په هغه وخت کي گرمي څه کمزورې سوې وي).

﴿ ۲۲۱ 》 وَ خَوْفٌ (۳) او بېره.

تشرېح: يعنې که مسجد ته د تللو په وخت کې ديو دښمن يا ديو ظالم سره د مخامخ کېدلو بېره وي. يا پر خپل مال د غله بېره وي. يا د درنده بېره وي. نو په دې سره هم جماعت ساقطېږي. همدا حکم د قانوني معانت هم دی چې که په يو ښار او يو ځای کې له يو وجهي څخه په دباندي وتلو باندې بنديز لگېدلی وي. نو په داسې صورت کې د خپل ځان حفاظت کول ضروري دي او د جماعت پرېښوولو اجازه سته. (طحاوي علی مراقي الفلاح ص: ۱۶۲)

﴿ ۲۲۲ 》 وَ ظُلْمَةٌ (۴) او تیاره (تاریکه).

تشرېح: که سخته تیاره وي چې د مسجد و طرف ته تلونکې لاره نه ښکارېږي. نو جماعت ساقطېږي او هغه ته حاضرېدل ضروري نه دي.

﴿ ۲۲۳ 》 وَ حَبْسٌ (۵) او قيد والی (بنديتوب).

لغات: ﴿حبس﴾ بندول (قيدول). منع کول. راگرځول.

تشرېح: که د حکومت يا د بېل چاله طرفه څوک راگرځول سوی وي، مثلاً د قرض مالک خپل مقروض (پورې) نیولی او راگرځولی وي، نو له هغه مقروض څخه جماعت ساقطېږي، همداسې که مسجد ته د ور تللو په صورت کې د قرض د مالک سره د مخامخ کېدلو او له هغه څخه د تکلیف رسېدلو يا د هغه د نیولو بېره وي په دې شرط چې مقروض پر قرض اداء کولو قادر نه وي. نو جماعت ساقطېږي او که قادر وي او نه يې اداء کوي، نو ظالم گنل کېږي او هغه ته د جماعت پرېښوولو اجازه نسته.

﴿ ۲۲۴ 》 وَ عَمًى (۶) او پوند والی.

تشرېح: کوم څوک چې روند وي او مسجد ته تلل مشکل وي. نو له هغه څخه هم جماعت ساقطېږي او مسجد ته حاضرېدل پر هغه ضروري نه دي، که څه هم داسې څوک وي چې هغه تر لاس نیسي او جماعت ته بیايي. (شفا، الارواح)

﴿ ۲۲۵ 》 وَ قَلَجٌ (۷) او فالج کېدل (ابلیغ وهل).

لغات: ﴿البلج﴾ فالج. ابلیج. معلوم مرض کوم چې د بدن په یو حصه او یو طرف کې پیداسي او د هغه طرف حس او حرکت ور ختم کړي.

تشرېح: يعنې که څوک فالج وهلې وي. له هغه څخه هم جماعت ساقطېږي.

﴿۲۳۶﴾ وَقَطُّعُ يَدِ رَجُلٍ (۸) اولاس او پښه پرې کېدل.

تشرېح: که د چایو لاس او یوه پښه پرې سوې وي، نو داهم د جماعت پرېښوولو لپاره عذر دی. خو صرف یو لاس پرې کېدل عذر نه دی، او صرف یوه پښه پرې کېدل هم عذر دی. (شفاء الارواح)

﴿۲۳۷﴾ وَسَقَامٌ (۹) او مریض کېدل (ناروغي).

لغات: ﴿سَقَامٌ﴾ ناروغي، مرض (مریضی)، سَقَمَ يَسْقَمُ سَقَمًا (باب سَمْع): ناروغه کېدل. مریض کېدل.

تشرېح: کوم څوک چې په یو سخت مرض مبتلا وي، نو هغه ته هم د جماعت پرېښوولو گنجایش ته.

﴿۲۳۸﴾ وَإِقْعَادٌ (۱۰) او شوت کېدل (شورتوالی له تگ څخه عاجزه کېدل).

تشرېح: ﴿إِقْعَادٌ﴾ د افعال د باب مصلز دی، د دې باب له معناوو څخه یوه معنی ده: په داسې مرض مبتلا کېدل چې سړی کنېښوي یعنې له تگ څخه یې وباسي (پښې یې کلر پرېږدي). په "قعاد" مرض مبتلا کېدل، "قعاد" کنېښونکی مرض ته وایي چې سړی له تللو څخه وباسي (یا په بله وینا شوت کېدل). (معجم الوسيط)

تشرېح: مسئله داده چې که څوک په داسې مرض مبتلا وي چې له تگ څخه عاجزه وي (یا په بله وینا پر کونټونانست وي)، مثلاً دیو چادواړي پښې یا یوه پښه یې شله (بې حسه) وي، نو له هغه څخه هم جماعت ساقطیږي.

﴿۲۳۹﴾ وَوَحْلٌ (۱۱) او چوکړ (ختي).

لغات: ﴿الْوَحْلُ﴾ (دواو او حاء په فتحه سره): نړۍ ختي، چوکړ.

تشرېح: یعنې که د مسجد په لاره کې ډیرې ختي او چوکړ وي، نو هم جماعت ساقطیږي، لېکن تر څو چې ممکنه وي، په جماعت کې شاملېدل غوره دي. (عمدة القته)

﴿۲۴۰﴾ وَرَمَانَةٌ (۱۲) او شل کېدل (یا دائمی مرض) وَشَيْخُوخَةٌ (۱۳) اوبو یا توب (سپین اوبو توب).

لغات: ﴿رَمَانَةٌ﴾ د دې لفظ دوی معنای نقل سوي دي: ① دائمی مرض (له ډېر وخت څخه موجود مرض لوات). ② پښې یا لاسونه بې حسه کېدل (چې حرکت نه کوي)، ③ وَمِنْ يَزْمَنُ زَمْنًا وَزَمْنَةً (د زمنه): دائمی مرض کېدل، معذور او شل کېدل.

تشرېح: که څوک د زيات وخت مريض کېدلو په وجه شل سوی وي، یا سخت کمزوري سوی وي چي د هغه په وجه بغیر له مشقته څخه نه سي تللای، نو هغه هم د جماعت پرېښوولو لپاره معذور دی او جماعت ځني ساقط دی، همدارنگه که څوک ډېر بډوا وي چي له تللو څخه عاجزه وي او مسجد ته په تللو کي يې مشقت او تکلیف وي، نو له هغه څخه هم جماعت ساقطیږي. (شفاء الارواح)

﴿وَتَكَرَّرُ فَقِيهٌ بِجَمَاعَةٍ تَفُوتُهُ﴾ (۱۴) او د فقهې تکرار د داسي جماعت (وګړو) سره کوم چي له ده څخه فوت کیږي (يعني نابېره وي چي هغوی به يې د لاسه روځي. ولاړ به سي).

لفات: بِجَمَاعَةٍ: په دې کي "ب" د "مع" په معنی سره ده، تَفُوتُهُ د "تفوت" ضمير و جماعه ته راجع دی او د "ه" ضمير و سړي ته راجع دی.

تشرېح: که د فقهې مجلس او د فقهې کتاب تکرار شروع وي او يو څوک هغه ته ناست وي يعني په زده کړه او ښوونه کي مشغول وي او دا اندېښنه يې وي چي که په جماعت کي شریک سي. نو هغه تکرار کونکي ملګري کوم چي دده سره په تکرار کي شریک دي، هغوی به فوت او چيري ولاړ سي. نو په داسي صورت کي که بېله قصده جماعت پاته سي، نو هغه معذوره دی او د جماعت پرېښوولو گنجایش ور لره سته، لېکن د دې عادت جوړول او هر ځل د جماعت په وخت کي په تکرار بوختېدل ممنوع دي. (طحاوي)

يادونه: صاحب د "شفاء الارواح" ليکلي دي: نن سبا چي په مدرسو او جامعو کي کوم تکرار کیږي، هغه د دې مصداق نه سي کېدلای؛ ځکه د ملګرو د فو تېدلو خطر نه سته، ځکه عموماً طالبان چيري نه ځي، دا خو هلته دي کله چي مثلاً د علما يا طالبانو يوه غونډه او قافله راوړي چيري او يو څوک د هغو سره د يو ضروري مسئلې په هکله تحقيق کول غواړي، يا هغوی يو تحقيقي مقاله وړاندي کوي، نو پر داسي موقع د طالب علم لپاره د جماعت پرېښوولو گنجایش سته؛ ځکه که هغه جماعت ته ولاړ سي، نو د علما يا طالبانو قافله به ولاړه سي، بيا نه ده معلومه چي کله به ورته نصیب سي، والله اعلم (شفاء الارواح)، همدارنگه د کتابونو په مطالعه مشغولېدل هم عذر دی کله چي يې دا عادت نه وي (يعني که په ضروري مطالعې د زيات مشغوليت په خاطر کله نا کله بېله قصده جماعت پاته سي، نو د دې گنجایش هم سته). (طحاوي بهوانا شفاء الارواح)

﴿۲۵۳﴾ وَحُضُورُ طَعَامٍ تَشْوِقُهُ نَفْسُهُ (۱۵) او د خوراک (ډوډی) حاضرېدل چې هغه ته د نفس شوق (خواهش) کيږي.

لغات: ﴿تَشْوِقُهُ﴾ د نصر له بابه د واحد مؤنث غائب فعل مضارع معروف صیغه ده. تَأَقُّ يُتَوَقَّى تَوَقُّافٌ تَوَقَّانَا: شوق لرل (شوق کېدل). خواهش مند کېدل. غوښتنه کول.

تشریح: که داسې صورت پېښ سي چې د عین جماعت په وخت کې ډوډی تیاره او حاضره سي یا تیارېدلو ته نژدې وي او سړی زیات وږی وي او نفس د هغه و طرف ته راغې وي. نو په داسې صورت کې هم د جماعت پرېښوولو اجازه سته؛ ځکه که د سختې لوږې په حالت کې لمونځ کوي. نو په لماتنه کې به یې توجه د ډوډی و طرف ته وي، لهندا هم غږ شمېرل سوی دی.

﴿۲۵۴﴾ وَإِذَا دَقَّ سَفَرٌ (۱۶) او د سفر اراده کول.

تشریح: یعنې که څوک د سفر اراده لري او هغه ته د ابېره وي چې په جماعت سره د لمونځ کولو په صورت کې به ډېر ناوخته سي او قافله به ولاړه سي، یا مثلاً په اوسني وخت کې د رېل گاډۍ (اور گاډي) یا د طیارې (جهاز) دروانېدلو وخت نژدې وي، نو په دې صورت کې هم جماعت ساقطیږي.

﴿۲۵۵﴾ وَتَقِيَامُهُ بِمَرِيضٍ (۱۷) او د یو مریض سره دده پاتېدل (چې مریض دخلمت او کار لپاره لاسوه وي).

تشریح: یعنې که یو څوک د مریض دخلمت او کار لپاره متعین وي او هغه ته د ابېره وي چې که له مریض څخه ولاړ سم او په جماعت سره لمونځ وکړم، نو مریض ته به تکلیف یا وحشت پېښ سي. نو له هغه څخه جماعت ساقطیږي.

﴿۲۵۶﴾ وَشِدَّةُ رِيحٍ لَيْلًا لَا تَهَارَا (۱۸) او د باد سختېدل (تېزېدل) د شپې. نه د ورځې.

تشریح: یعنې که په شپه کې ډېر تېز باد چلیږي، نو هم جماعت ساقطیږي. خو د ورځې په وخت کې د تېز باد چلېدل د جماعت پرېښوولو لپاره غږ نه دی. بلکې په جماعت سره لمونځ کول ضروري دي.

۵۔ د۔ ۴. وَإِذَا انْقَطَعَ عَنِ الْجَمَاعَةِ لِعُذْرٍ مِّنْ أَعْدَائِهَا أَوْ كَلَهُ جُي سَرَى قَطْع سِي لَه

جماعت خنجه (پکني شريک نه سي) د جماعت له هغو عذرونو خنجه ديو عذر په وجه البُيُحَةِ

لِلشَّخْلِيفِ کوم (عذرونه) چي مباح کونکي (روا کونکي) دي له جماعت خنجه پاتېدلو (جماعت

پرېښوولو) لره (يعني چي د هغوی په وجه له جماعت خنجه پاتېدلو په جماعت کي شرکت نه کول روا کيږي. نو کي

شرک داسي عذر په وجه پاته سي) يَحْضُلُ لَهُ ثَوَابُهَا نو حاصل کيږي هغه ته د جماعت ثواب.

تشریح: يعني که يو چاله مخکيني مذکوره عذرونو خنجه ديو عذر په وجه په جماعت کي شرکت

نه وکړي سواو د هغه دا قصد او نيت وو چي که عذر نه وای نو خامخا به مي په جماعت سره لمونځ

کړي وای. نو هغه ته د جماعت ثواب حاصل کيږي. لېکن له دې خنجه مراد هغه عذرونه دي کوم چي په

جماعت کي د حاضرېدو لپاره بالکل مانع وي، مثلاً فالج، زيات بډوا والی او داسي نور. لهذا کوم

عذرونه چي بالکل مانع نه وي مثلاً باران، يخ او داسي نور، نو په دې صورتونو کي که څه هم د

جماعت پرېښوول جائز دي، خو بيا هم په جماعت سره لمونځ کول غوره دي، لهذا که په جماعت

کي شرکت نه وکړي. نو د جماعت فضيلت نه ورته حاصل کيږي. (عمدة الفقه)

فصل فی الاحق بالإمامة وترتيب الصفوف

(دا) فصل د امامت د زیات مستحق کیدلو او د صفونو د ترتیب په بیان کی دی

تشریح: په دې فصل کې دا بیانول کیږي چې د امام جوړېدلو څوک زیات حقدار دی او صفونو ته به ترتیب څنګه ورکول کیږي؟.

د امامت زیات حقدار: د امامت زیات حقدار هغه څوک دی چې په لمانځه او د لمانځه سره په اړوند مسئلو ښه خبر وي او ښه یې زده وي او قرآن کریم صحیح وپلای سي او د لویو ګناهونو (غبارو) څخه پر هیز کوي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۸۳)

د صفونو د ترتیب اهمیت: د جماعت په لمانځه کې د صفونو سمول او سیده کول ضروري دي. نبی کریم ﷺ د دې ډېر ټینګار کړی دی او تر هغوی ﷺ وروسته خلفاء راشدینو هم د صفونو د سمون ډېر اهتمام کړی دی. د حضرت عمر رضی الله عنه د خلافت په دور کې چې کله په مسجد نبوي کې لمونځ گزاران زیات سول او د صفونو د سمولو کاریوازي د امام په وس کې پاته نه سو. نو حضرت عمر رضی الله عنه په مستقله توګه یو څو خلګو ته دا ذمه واري وسپارله، هغو به صفونه سیده کوله. بیا چې کله به هغو د صفونو د سمولو اطلاع ورکړه، نو تر دې وروسته به حضرت عمر رضی الله عنه لمونځ شروع کړی. لڼده دا چې صفونه سیده کول ضروري دي او د صفونو د سیده کولو ذمه واري د امام ده، که د امام له بې توجهۍ څخه په صفونو کې خرابي او نڅرخه پاته سي، نو د قیامت په ورځ به هغه مأخوذه کیږي. (انوار الايضاح)

د صفونو د سیده کولو طریقه: د صفونو د سمولو لوازمانه لاره داده چې په جماعت کې شریک ټوله لمونځ گزاران خپلي پوندي د صف پر څنډه کښېږدي او هر یو خپلي اوږې د بل داوږو سره برابرې کړي او د پښو ګوتې مخ پر قبله وساتي، نو په دې توګه به د هر یو بهلکي د بل د بهلکو په برابر کې رسي او خود بخوده به صفونه برابر او سیده روان سي.

ضروري یادونه: نن سبا د صفونو د ترتیب او برابرولو خصوصي بندوبست کېدل پکار دي؛ ځکه اوس هومو د صفونو د ترتیب په باره کې لاپروایي کیږي، سره د دې چې په مسجد کې د هر صف لپاره جلا درې او جلا ځای متعین سوی وي او په لږ غونډي توجه سره صفونه سیده کېدلای سي، لېکن بیا هم په دې معمله کې غفلت کیږي او خلګ مخ او شاته بې ترتیبه ولاړ وي چې په دې توګه د صفونو په مینځ کې نڅرخه (خلا) پاته وي او عادت دادی چې که وروسته یو کس راسي او دغه نڅرخه

د کول وغواري، نوراسته او چه طرف ته ولاړ خلگ لږ شکېدلو ته نه تيارېږي. دغه صورت حال د پېغمبر ﷺ د هداياتو بالکل خلاف دی.

د اول صف فضيلت: په صفونو کې اول صف تر ټولو بهتر دی، رسول الله ﷺ د اول صف والا لپاره په خصوصي توگه د بخښنې دعاء کړې ده او فرمايلي يې دي چې د صف اول پر خلگود الله تعالی رحمت نازلېږي او فرشتې د هغو لپاره د مغفرت دعاء کوي. (مشکوٰۃ شریف، حديث نمبر: ۱۰۹۵)

نن سبا د اول صف په ترتيب کې هم ډېر غفلت کېږي. د پخ په زمانه کې د خلگو کوشش دا وي چې د مسجد په هغه طرف کې ودرېږي چې لمر وي، حال دا چې د مخ صفونه خالي پاته وي او د گرمۍ په زمانه کې داسې ځای لټول کېږي چې هلته د باد پکې (پنکې) هوا زیاته راځي. قطع نظر له دې څخه چې هغه اول صف وي او که شاتنی صف وي!، دغه طريقه قطعاً نا مناسبه ده. د دې پر ځای زموږ کوشش دا کېدل پکار دي چې د مخ په صفونو کې په لمونځ کولو سره د زيات ثواب مستحقين وگرځو، پرودگار عالم دې موږ ټولو ته د عمل توفیق راکړي (آمين). (کتاب المسائل ص: ۳۹۹-۴۰۲)

دامامت زيات مستحق درجه په درجه

﴿۳۵۸﴾ إِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْحَاضِرِينَ صَاحِبُ مَنْزِلٍ وَلَا وَثِيقَةٌ وَلَا دُوْ سُلْطَانٍ أَوْ كَلَهُ جِي نَهْ وَيْ پَه حَاضِرِنُو كِي د کور خاوند اونه د وظيفې خاوند (تنخوا والا) اونه د حکومت والا (د وخت بچا لپير) قَالَا عَلَّمَ أَحْسَنَ بِالْإِمَامَةِ نُو (په دوی کې) زيات علم والا دامامت زيات حقدار دی ثُمَّ الْأَقْرَأُ بيا (په دوی کې) زيات قاري ثُمَّ الْأَوْزَعُ بيا زيات پرېزگاره.

لغات: «صاحب منزل» د کور خاوند، د کور مالک، مراد يې عام دی يعني برابره ده خپل کور يې وي او که په کرايه يا عارتايې اخيستی وي، «وِثِيقَةٌ» مراد تنخوا، جمع: وظائف، او د لته تنخوا والا امام مراد دی. «أَوْزَع» د فتح له باب د اسم تفضيل صيفه ده: وَزَعٌ يَزِيدُ وَزْعًا وَزْعًا: له مثبه شيانو څخه ځان ساتل. پرېزگاره کېدل.

تشرېح: د عبارت حاصل دا دی چې امام خو به هماغه کس جوړول کېږي چې په هغه کې دامامت تر ټولو زيات اوصاف موجود وي، لېکن که په حاضرینو کې د اسلام بچا هم موجود وي، نو بيا هغه تر ټولو زيات دامامت مستحق دی، لېکن په حاشيه کې د "نهایه" په حواله سره ليکل سوي دي چې دا د هغه زمانې د بچا او حاکم خبره ده چې په هغه کې به حاکم غالباً عالم او ښک وو. او پاته سوزموږ

په زمانه کې زیاتره حاکمان ظالمان. فاسقان او فاجران وي. نو ځکه په اوسنۍ زمانه کې به دا حکم نه وي.

تر دې وروسته به د کور خاوند یاد وظيفې (تنخوا) خاوند (يعني محلي والا امام کوم چې په تنخوا سره ټاکل سوی وي) پر نورو مخکې کول کېږي. که څه هم په حاضرینو کې له دوی څخه ښه عالم یا ښه فاري یا پرهېز گاره موجود وي، لېکن غوره داده چې د کور خاوند یاد محلي امام له دوی څخه یو مخکې کړي او کله چې له دوی څخه یو موجود نه وي. نو دامامت تر ټولو زیات حقدار هغه کس دی کوم چې أعلم وي. يعني کوم چې دلمانځه د صحت او فساد په مسائلو تر ټولو زیات خبر وي چې په کومو شیانو سره لمونځ فاسديږي او په کومو شیانو سره صحيح کېږي. او د مسنون قرائت په اندازه د قرآن پر ویلو قادر وي. لهدذا کوم کس چې دلمانځه په شرطونو، ارکانو، سننو او د هغه په آدابو واقف وي که څه هم د نورو علومو سره زیات بلد نه وي، یا دا چې نور علوم بالکل نه پېژني او ظاهراً له گناهونو څخه ځان ساتي، نو هغه په دې باب کې أعلم دی. (حاشیه. عمدة الفقه بحواله شفاء الارواح)

ثُمَّ الْأَقْرَأُ: په دې کې دوه احتماله دي: ① يعني که په حاضرینو کې ټوله په علم کې سره برابر وي. نو په هغوی کې چې څوک قرآن شریف د قواعدو مطابق زیات صحیح وایي چې دووقف پر ځای وقف. دوصل پر ځای وصل، د تشدید پر ځای شد، د تخفیف پر تخفیف او د مد پر ځای مذاود ناسي نور کوي، نو هغه دامامت زیات حقدار دی، علامه ابن همام رَجَنَهُ هَمَلًا اول احتمال اخیستی دی. ② او دویم احتمال دا دی چې که ټوله أعلم وي، نو له دوی څخه چې د کوم یوه زیات قرآن یاد وي. هغه زیات حقدار دی.

ثُمَّ الْأَوْفَرُ: يعني که په حاضرینو کې هر یو أعلم او آقرأ وي، نو په هغوی کې چې څوک تر ټولو زیات پرهېز گاره وي، هغه زیات حقدار دی، د پرهېز مطلب دا دی چې په کوم څه کې صرف د حلال او حرام شبهه وي. نو له هغه څخه هم ځان ساتي. په ورع او تقوی کې فرق دا دی چې تقوی له محرماتو څخه پرهېز کولو ته وایي او ورع له شبهاتو څخه پرهېز کولو ته وایي. (حاشیه بحواله شفاء الارواح)

ثُمَّ الْأَسْنُّ بیا (په دوی کې) زیات عمر والا (زیات مشر) ثُمَّ الْأَحْسَنُ خَلْقًا بیا زیات ښه اخلاق والا (يعني هغه کس کوم چې د اخلاقو په اعتبار سره په دوی کې زیات ښه وي) ثُمَّ الْأَخْسَنُ وَ هَا بیا زیات ښایسته مخ (صورت) والا ثُمَّ الْأَشْرَفُ نَسَبًا بیا زیات شریفه نسب والا ثُمَّ الْأَحْسَنُ صَوْتًا بیا زیات ښایسته (ښکلي) آواز والا ثُمَّ الْأَنْظَفُ ثَوْبًا بیا زیات پاکي جامي والا (يعني په دوی کې) هغه کس چې حله یې زیاته پاکه وي.

لغات: «أَسَنُّ» داسم تفضیل صیغه ده: زیات عمر والا. أَسَنُّ الرَّجُلُ: ډېر عمر والا کېدل. یوه کېدل. «أَشْرَفُ» د کرم له بابو داسم تفضیل صیغه ده. شَرَفٌ يَشْرَفُ شَرَفًا وَ شَرَافَةً: لوړې مرتبې والا کېدل، د عزت خاوند کېدل.

تشریح: ثم الأسن: یعني که په پرهېزگاري کي هم ټوله حاضرین سره برابر وي، نو بیا په دوی چي کوم په عمر کي مشر وي، هغه به امام جوړېږي. علامه طحطاوي رَجَنَهُ الله فرمایي چي په عمر کي د زیاتوالي مطلب دادی چي د چارزاتو زمانه د اسلام په حالت کي تېره سوې وي. هغه به مخکي کیږي، نو ددې قول مطابق هغه ځوان کوم چي له شروع څخه مسلمان وي پر هغه سپین ږیري مخکي کول کیږي کوم چي څو ورځي مخکي مسلمان سوی وي، او بعضي حضراتو په عمر کي زیاتوالي حقیقتاً په عمر کي مشروالي مراد کړی دی، نو ددې قول مطابق په مذکوره حاضرینو کي چي د کومه یوه زیات عمر وي، هغه به مخکي کول کیږي.

ثم الأحسن خلقاً: یعني که په مذکوره شیانو کي د جماعت خلک ټوله سره برابر وي، نو بیا چي به دوی کي د کوم یوه ډېر ښه اخلاق وي چي د ښه اخلاقو په وجه خلک ور سره محبت کوي، نو هغه به مخکي کول کیږي؛ ځکه داسي کس د جماعت د کثرت سبب دی.

ثم الأحسن وجهًا: یعني که ټوله په اخلاق کي هم سره برابر وي، نو بیا چي کوم یو زیات ښکلی او ښایسته وي، هغه به مخکي کول کیږي، بعضو له دې څخه هغه کس مراد کړی دی کوم چي په کثرت سره تهجد کوي؛ ځکه د نورو خلکو په نسبت د تهجد کونکي پر مخ زیات نور او ښکلا راځي (که څرنگه چي دلوس وخت اسلامي ساینسپوهانو ددې ساینسي وجه هم بیان کړې ده. او په حدیث کي هم دې ته اشاره سوې ده چي په شپه کي د کوم چالمنځونه زیات وي، نو د هغه مخ ښکلی کیږي)، او بعضي حضراتو ظاهري ښایسته مراد کړی دی؛ ځکه د ښکلي امامت هم د جماعت د کثرت سبب وي. (طحطاوي)

د لغوي اهاصت: لغري زنی (امرد) که ښایسته وي او دا بېره وي چي خلک به هغه ته د شهوت په نظر سره وگوري. نو د هغه امامت مکروه تنزیهي دی او غوره داده چي یو ږیري والا کس مستقل امام مقرر کړل سي. (شامي ج ۲: ص ۲۵۸۱)

ثم الأشرف نسبًا: یعني که ټوله خلک په ښکلا کي هم سره برابر وي، نو بیا به هغه یو مخکي کول کیږي کوم چي د خاندان په لحاظ سره زیات شریف وي، مثلاً سید به پر نورو خلکو مخکي کول کیږي؛ ځکه سید خاندان ته د نبي کریم ﷺ د نسبت په وجه یو خاص اعزاز او شرافت حاصل دی.

لَا أَحْسَنَ صَوْتًا لَخ: او که په مذکورہ صفاتو کې هم ټوله سره برابر وي. نو بیا به ښه آواز والا مخکې کول کیږي.

او بیا به هغه یو مخکې کول کیږي چې د هغه کېرې (جلمې) له خیرو څخه زیاتې صفاوي. بعضي حضراتو ددې معنی دا بیان کړې ده چې کوم چا تر ټولو غوره کېرې اغوستې وي. هغه به مخکې کول کیږي. (طحاوي)

﴿۳۶۰﴾ فَإِنْ اسْتَوْا بيا که (په مذکورہ اوصافو) کې ټوله سره برابر سي يُقَرَّرُ نو قرعه (ایکه امکا) به اچول کیږي أَوِ الْخِيَارُ لِلْقَوْمِ یا اختیار قوم لره دی فَإِنْ اخْتَلَفُوا بيا که دوی (دامام په اختیارولو کې) اختلاف وکړي فَالْعَبْرَةُ بِهَا اخْتَارَهُ الْأَكْثَرُ نو اعتبار هغه کس لره دی چې اکثره یې اختیار (خوښ) کړي وَإِنْ قَدَّمُوا غَيْرَ الْأُولَى او که دوی غیر مستحق کس مخ ته کړي فَقَدْ أَسَاءُوا نو دوی بدو کړه.

نکات: ﴿يُقَرَّرُ﴾ د افعال له باب ۱ د واحد غائب مضارع مجهول صیغه ده. مصدر اقْرَأَ: قرعه اندازي کول. قرعه کشي کول (پچه اچونه). د ډېرو خلکو په نومانو کې د یوه نوم را ایستلو لپاره. ﴿أَسَاءُوا﴾ د افعال له باب ۱ د جمع مذکر غائب ماضی معروف صیغه ده. مصدر إِسَاءَ: بد کول. لفظي کول.

شرح: فرمایي چې که په مذکورہ ټولو اوصافو کې سره برابر وي، نو قرعه اندازي به کول کیږي، د یوه نوم چې راوځي. هغه به امام جوړول کیږي. یا خلکو ته اختیار دی چې کوم یو یې خوښ کړي. هغه دې امام جوړ کړي. او که پر یوه هم اتفاق رانه سي. نو بیا چې د کوم یوه په باره کې ډاکثرو مقبولان راځي وي چې هغه دې منتخب کړي سي. نو هغه به امام جوړول کیږي.

او که د اختلاف یا غیر اختلاف په صورت کې خلکو یو غیر حقدار کس د امامت لپاره مخکې کړی. نو ډېر بد یې وکړه. خو لومړنځ یې کیږي. (انوار الايضاح)

د غلام امامت

﴿۳۶۱﴾ وَكَرِهًا إِمَامَةً الْعَبْدُ او مکروه دی امامت د غلام.

شرح: غلامان زیاتره ناخبره (جاهل) او بې تهذیبه وي او همپه د مالک په خدمت کې د مشغولتیا په وجه د څه ویلو لور ډه کولو موقع ورته حاصله نه وي. نو ځکه د دوی امامت مکروه تنزیهي دی:

لېکن که یو غلام د علم او تقویٰ خاوند وي، نو بېله کراهته یې امامت صحیح دی. (مراقی الفلاح مع المطحطاوي ص. ۱۶۲، شاه، الارواح)

د نابینا امامت

﴿ ۳۶۲ 》 وَالْأَعْمَىٰ او (امانت) د نابینا.

تشرېح: کوم نابینا (روند) کس چي احتیاط کونکی وي چي له نجاست څخه د بچ کېدلو پوره اهتمام کوي، نو د هغه امامت بېله کراهته صحیح دی، کڼې مکروه تنزیهي دی.

د صحرايي امامت

﴿ ۳۶۳ 》 وَالْأَعْرَابِي او (امانت) د صحرايي (دیني).

تشرېح: کوچي او د صحراء اوسېدونکی هم د امامت لپاره مخکي کول مکروه دي؛ ځکه په دوی کي هم د جهالت غلبه وي، لېکن که د علم خاوند وي، نو بیا بېله کراهته یې امامت صحیح دی.

د حرامي (ارموني) امامت

﴿ ۳۶۴ 》 وَلَدِ الزَّانَا الْجَاهِلِ او (مکروه دی امانت) د حرامي (کله) چي (نامذکوره هر کس) جاهل وي.

تشرېح: د حرامي کس امامت هم مکروه تنزیهي دی؛ ځکه د هغه پلار نه وي چي هغه ته یې تربیه او تعلیم ورکړی وي، لېکن که هغه د علم خاوند وي، نو بیا هیڅ حرج نسته.

یادونه: د "الجاهل" قید له "العبد" څخه واخله تر "ولد الزنا" پوري د ټولو سره متعلق دی او مطلب یې نادی چي د مذکوره کسانو امامت هغه وخت مکروه دی کله چي دوی جاهله، د علم خاوند نه وي او که وي، نو بیا هیڅ کراهت نسته. (مراقی الفلاح مع المطحطاوي ص: ۱۶۵)

د فاسق امامت

﴿ ۳۶۵ 》 وَالْفَاسِقِ او (مکروه دی امانت) د فاسق.

تشرېح: فاسق کس امام جوړول او په هغه پسي لمونځ کول مکروه تحریمي دي. د هغه په اقتداء کي به لمونځ نه کول کیږي.

بایدونه: فاسق هغه کس ته وایي کوم چي علی الاعلان د گناه کبیره ارتکاب کوي. لکه سود خور، چغل خوره، زناکاره، رباکاره، پدېره خړبونکی، یا بېره کونډۍ کونکی (چي له یوه مړه څخه یې پاته کوچنی کوي) او داسي نور. د دغه گناهونو مرتکب امام جوړول او لمونځ پسي کول مکروه دي. که د هغه هغه په علم کي له نورو مقتديانو څخه زیات وي؛ ځکه په امام جوړولو کي د هغه تعظیم پېږي. حالانکي پر مقتديانو د هغه اهانت ضروري دی. (طحاوي عمدة الفقه بحواله شفاء الارواح)

د بدعتي امامت

۴۲۶ هـ وَالْمُبْتَدِعِ او (امامت) د بدعتي.

فات: «مبتدع» د افتعال له باب د فاعل صیغه ده؛ مصدر ابتدأ؛ ایجادول. له ځانه جوړول. نوې بڼه پیدا کول.

تحریم: د بدعتي کس امامت هم مکروه تحریمي دی. او له بدعتي څخه مراد هغه کس دی کوم چي دین کي له خپل ځانه نوي خبري پیدا کوي، نو په هغه پسي لمونځ کول مکروه تحریمي دي کله چي د هغه بدعت دومره نه وي چي په هغه سره د دین له ضروریاتو څخه د یوه انکار لازمیږي. خو که د بدعت د کفر حد ته رسېدلی وي، نو په دې سره خو هغه کافر کیږي او په هغه پسي گرد سره لمونځ نه کیږي.

بایدونه: دلته دا خبره یاد ساتل پکار دي چي که د یو مسجد امام فاسق یا بدعتي وي، نو که بل ځای د جماعت لمونځ پیدا کیږي، نو په هغه پسي دي اقتداء نه کوي، او که داسي هیڅ صورت نه وي مثلاً مسجد نه وي، یا وي، خو هلته هم امام فاسق یا بدعتي وي لکه په بهرني هیوادونو کي چي زیاتره داصورت پېښیږي، نو په داسي صورت کي په هغو پسي لمونځ کول له یوازي لمونځ کولو نه اولی دي، لهندا غوره همدا ده چي یوازي لمونځ نه وکړی سي. (شفاء الارواح بتصرف)

اوږد لمونځ کول

۴۲۷ هـ وَتَطْوِيلُ الصَّلَاةِ او (مکروه دی) لمونځ اوږدول (په جماعت کي).

تحریم: یعني خلکو ته اوږد لمونځ ورکول مکروه دي؛ ځکه په جماعت کي ضعیفه، بویا گان او دولت مند ټوله قسم خلگ وي، نو د ټولو په رعایت کولو سره لمونځ ورکول پکار دي. او د سنت

قرائت چي کومه اندازه بيان سوې ده (چي د هغه تفصيل په ۳۵۴) نمبر مسئله کي تېر سو). د هغه مقدار مطابق سپک قرائت کول پکار دي. او ددې مطلب دا نه دی چي د ضعيفو خلکو په رعايت کي به له سنت قرات څخه کم قرائت کول کيږي، يا در کوع او سجده سنت طریقه به پرېښوول کيږي، بلکي مطلب يې دا دی چي له سنت مقدار څخه به زياتوب نه کول کيږي. (انوار الايضاح. شفاء الارواح)

د لڅو خلکو او د ښځو د جماعت حکم

﴿۳۶۸﴾ وَ جَمَاعَةُ الْعُرَاةِ وَالنِّسَاءِ او (مکروه دی) جماعت د لڅو کسانو او د ښځو فَإِنْ فَعَلْنَ

بيا که ښځي (جماعت) وکړي يَقِفُ الْإِمَامُ وَسَطَهُنَّ كَالْعُرَاةِ نو درېږي به امام د ښځو په مينځ کي. د لڅو کسانو (د جماعت) په څېر.

لغات: ﴿العارى﴾ د سمع له بابو اسم فاعل دی: لڅ، برېښ.

تشرېح: فرمايې چي د لڅو خلکو لپاره په جماعت سره لمونځ کول مکروه تحرېمي دي. همدارنگه يوازې د ښځو لپاره په جماعت سره لمونځ کول هم مکروه تحرېمي دي. بيا که د کراهت باوجود ښځي جماعت کوي، نو د ښځو امام به د ښځو په مينځ کي درېږي، دسړيو په څېر به مخ ته نه درېږي، لکه څرنگه چي لڅ کسان که لمونځ کوي، نو د هغو لپاره همدا حکم دی چي امام به دوی په مينځ کي درېږي، مخ ته به يې نه درېږي.

د يوه مقتدي حکم

﴿۳۶۹﴾ وَيَقِفُ الْوَاحِدُ عَنِ الْإِمَامِ او درېږي به يو کس (يو مقتدي) د امام راسته طرف ته وَأَلَّا تُكْرِخَلْفَهُ او (درېږي به. له يوه څخه) زيات د امام شاته.

تشرېح: يعنې که د امام سره صرف يو کس وي، نو هغه به د امام راسته طرف ته درېږي او که د امام سره دوه يا تر دې زيات مقتديان وي، نو هغوی به د امام شا ته درېږي، لهذا که تنها يو کس د امام چپ طرف ته، يا د امام شاته ودرېږي، نو سخت مکروه تنزيهي دي (يعنې له مکروه تحرېمي څخه کم): ځکه په دې کي دست مخالفت دی. (شفاء الارواح)

مسئله: که چیرې تنها یوه ښځه مقتدیه وي، نو هغه به دامام بالکل شاته درېږي، دیوه سړي په څېر به دامام څنګ ته نه درېږي، همدارنګه که ځاوند او ښځه په کور کې په جماعت سره لمونځ کوي، نو ښځه به شاته درېږي، دامام سره به نه درېږي، (در مختار ج: ۲، ص: ۳۰۷)

د صفونو ترتیب

﴿وَيَصِفُّ الرِّجَالُ ثُمَّ الصِّبْيَانُ اَوْ صَفَّ بِهِ جَوْرِي (اول) سريان بيا کوچيان ثُمَّ الْخُنَّاءُ ثُمَّ النِّسَاءُ بيا نرنځيان بيا ښځي﴾

تشرېح: په دې عبارت کې د صفونو ترتیب بیانوي چې دامام شاته به مقتديان په کوم ترتیب سره درېږي؟، فرمايي چې دامام شاته به تر ټولو مخکې سريان درېږي، بيا د هغو شاته به کوچيان او بيا نرنځيان درېږي (له څښی څخه مرد څښی مشکل دی يعني چې په هغه کې د نارینه او ښځه دواړو علامت وي. يا په بله وينا ذکر لو فرج ډولړه لري. يا له ډولړو څخه يو علامت پکښې نه وي. لېکن که يو علامت پکښې غالب وي. نو د غالب علامت په اعتبار سره به هغه نارينه يا ښځينه شمېرل کېږي)، او د نرنځيانو شاته به ښځي درېږي. هسي خو جماعت ته د ښځو حاضرېدل مکروه دي، خو بيا هم که هغوی جماعت ته حاضري سي، نو تر ټولو په آخر صف کې به درېږي.

فَصَلِّ وَفِيمَا يَفْعَلُهُ الْمُقْتَدِي بَعْدَ فَرَاغِ إِمَامِهِ مِنْ وَاجِبٍ وَغَيْرِهِ

(دا) فصل دهغو شيانو په بيان کي دي چي کوي به يې مقتدي د خپل امام له فارغېدلو څخه وروسته او له هغوی څخه بغير نور شيان (چي مقتدي به يې نه کوي)

تشرېح: په مذکوره عنوان کي د "غيره" عطف پر "مايفعله" دی. يعني هغه کارونه چي مقتدي به يې کوي او هغه چي نه به يې کوي مثلاً که امام مخکي تر دې سر پورته کړي چي تر اوسه مقتدي درې واړه تسبیح نه وي ويلې. نو مقتد به تسبیح پرېږدي او دامام اتباع به کوي. دهمدې په شان امور په دغه فصل کي بيان سوي دي.

د مقتدي له فارغېدلو څخه مخکي د امام سلام وگرځول

وَلَوْ سَلَّمَ الْإِمَامُ قَبْلَ فَرَاغِ الْمُقْتَدِي مِنَ الشَّهَادَةِ أَوْ كَهَامَامٍ سَلَامٍ وَغَرَحَوِي

مقتدي له تشهد څخه تر فارغېدلو مخکي يُسَلِّمُهُ نو مقتدي به تشهد پوره کوي.

تشرېح: يعني په قعدة اخيره (آخري ناست) کي که تر اوسه مقتدي تشهد پوره کړې نه وي او تر هغه مخکي امام سلام وگرځوي، نو په داسي صورت کي دي مقتدي دامام متابعت نه کوي بلکي خپل تشهد دي پوره کړي او بيا دي سلام وگرځوي؛ ځکه تشهد واجب دی او پاته سو درود او دعاء ست دي. او که مقتدي خپل تشهد پوره نه کړي، بلکي دامام سره سلام وگرځوي، نو هم جائز دي، لېکن صحيح داده چي دالمونع د کراهت تحریمه سره صحيح کيږي.

او که مقتدي له امام څخه مخکي فارغ سي، نو خاموش دي کېښي او دامام سره دي يوځای سلام وگرځوي. همدا حکم د قعدة اولی دی چي که په هغه کي امام د مقتدي له تشهد پوره کېدلو څخه مخکي درېیم رکعت ته ولاړ سي، نو مقتدي دي خپل تشهد پوره کړي بيا دي ولاړ سي. لېکن که له تشهد پوره کولو څخه بغير ولاړ سي، نو هم جائز دي. (حاشیه. عمدة الفقه. مراقی الفلاح)

د مقتدي له تسبیح پوره کېدلو څخه مخکې د امام سر پورته کول

﴿۳۴۳﴾ وَلَوْ رَفَعَ الْإِمَامُ رَأْسَهُ قَبْلَ تَسْبِيحِ الْمُقْتَدِي ثَلَاثًا فِي الرُّكُوعِ أَوْ السُّجُودِ أَوْ كَرِهِي إِمَامٌ خَطِئَ سِرَّ دَقَّتْ لَهٗ دَرِي وَارَهُ تَسْبِيحٌ وَيَلُو څخه مخکې په رکوع یا سجده کې یُتَابِعُهُ نو مقتدی به د امام متابعت کوي.

تشریح: مسئله داده چې که مقتدي تر اوسه در رکوع یا سجده تسبیح پوره کړې نه وي چې امام له رکوع یا سجده څخه سر پورته کړي، نو مقتدی د امام متابعت وکړي او تسبیحات دي پرېږدي. پر همدې قول فتویٰ ده، که څه هم بعضي حضرات فرمایي چې تسبیحات دي پوره کړي. (موافق الفلاح ص: ۱۶۰)

که امام په هېره درې سجده کړي یا په آخره ناسته کي ولاړ سي؟

﴿۳۴۴﴾ وَلَوْ رَأَى الْإِمَامُ سَجْدَةً أَوْ كَامَةً بَعْدَ الْقُعُودِ الْخَيْرِ سَاهِيًا يََا وَلَا رِي لَهٗ آخِرِي نَاسِي څخه وروسته په هېره لَا يَتَّبِعُهُ الْوُتَّةُ نو اتباع به نه کوي مقتدی دهغه وَإِنْ قَيَّدَهَا او که امام مقید کړي هغه (زائد) رکعت (په سجده سره. يعني د زائد رکعت لپاره سجده وکړي) سَلَّمَ وَحْدَهُ نو مقتدی دي یوازي سلام وگرځوي.

تشریح: يعني که امام په یو رکعت کي په هېره دوو سجده پر ځای درې سجده وکړي. یا په قعدۀ اخیره کي په هېره ولاړ سي. مثلاً په خلور رکعتیز لمانځه کي تر آخري ناستي وروسته د پنځم رکعت لپاره ولاړ سي. نو په دې دواړو صورتونو کي حکم دادي چې مقتدی د امام اتباع نه کوي په دې اضافي شیانو کي، بلکي انتظار دي وکړي. که امام د زائد پنځم رکعت له سجده څخه مخکې را وگرځي، نو مقتدی دي هم دهغه سره یو ځای پاته سي تر سلام وگرځولو پوري او دهغه سره دي سجده سهر هم وکړي. او که امام د زائد پنځم رکعت لپاره سجده وکړي. نو مقتدی دي تنها سلام وگرځوي.

که امام آخره ناسته پرېږدي؟

﴿۳۴۵﴾ وَإِنْ قَامَ الْإِمَامُ قَبْلَ الْقُعُودِ الْخَيْرِ سَاهِيًا او که امام ولاړ سي له آخري ناستي څخه مخکې په هېره اِنْشَطَرَ الْتَأْمُومُ نو مقتدی دي دهغه انتظار وکړي فَإِنْ سَلَّمَ الْمُقْتَدِي

قَبْلَ أَنْ يُقَيِّدَ إِمَامُهُ الرَّائِدَ أَقْبَسَجِدَ بِيا که مقتدی سلام و گرځوي مخکي تر دې چي امام

خپل زائد رکعت په سجده سره مقید کړي فَسَدَ قَرَضُهُ نو د مقتدي فرض فاسدېږي.

تشریح: مسئله داده چي که امام آخره ناسته نه و کړي، بلکي په هېره ولاړ سي، نو په دې صورت کي دي هم مقتدی دامام متابعت نه کوي يعنې نه دي ولاړېږي، بلکي په ناسته دي انتظار وکړي. که د پنځم رکعت له سجدي څخه مخکي امام راوگرځي، نو مقتدی دي دهغه متابعت وکړي. لېکن که مقتدی دامام د پنځم رکعت له سجده کولو څخه مخکي سلام وگرځوي، نو د مقتدي لمونځ فاسدېږي؛ ځکه قعدة اخيره فرض ده، لکه څرنگه چي د پنځم رکعت په سجده کولو سره دامام او مقتدي دواړو لمونځ فاسدېږي.

﴿ ۴۴۵ ﴾ وَ كَرِهَ سَلَامُ الْمُقْتَدِي بَعْدَ تَشْهَدِ الْإِمَامِ قَبْلَ سَلَامِهِ او مکروه دي د

مقتدي (لپاره) سلام گرځول دامام له تشهد ويلو څخه وروسته مخکي دامام تر سلام گرځولو.

تشریح: مسئله داده چي که امام په آخره ناسته کي تشهد پوره کړي وي (درود او دعاء يې شروع کړې وي) او تراوسه هغه سلام نه وي گرځولی دی چي مقتدی تر هغه مخکي سلام وگرځوي. نو دا مکروه تحریمي دي. خو لمونځ يې صحيح کېږي. (مراقي الفلاح مع الطحاوي ص: ۱۶۹، ۱۷۰)

فصل فی الأذکار الواردۃ بعد الفرض

(۱) فصل په (بیان د) هغه اذکارو کې دې کوم چې تر فرضو

وروسته وارد سوي دي

﴿۴۷﴾ الْقِيَامُ إِلَى السُّنَّةِ مُتَّصِلًا بِالْفَرْضِ مَسْنُونٌ لَهُ فَرْضٌ (فرضي لماتخه) خنجه وروسته

متصله د سنتو لپاره ولاړ بدل سنت دي وَعَنْ شُئْسِ الْأَثْنَةِ الْحُلَاوَانِي: لَا بَأْسَ بِقِرَاءَةِ

الزُّوْرَادِ بَيْنَ الْفَرِيضَةِ وَالسُّنَّةِ او له شمس الاثمه حلواني رحمه الله خنجه نقل سوي دي: چې څه پروانسته د وظيفو (اورادو) په ويلو کې د فرضو او سنتو تر منځ.

لغات: ﴿لَا بَأْسَ﴾ لا د نفي جنس ده. لا باس به دغې: په دې کې څه حرج او پروانسته. شیءٌ لا باس

به: داسې شی چې هیڅ پروا پکې نه وي، ناقابل اعتراض شی.

تشریح: تر فرضي لماتخه وروسته بېله څه خنجه متصله د سنتو لپاره ولاړ بدل سنت دي. یعنې تر

لماتخه وروسته دي په اوږده دعاء او وظائفو کې نه مشغول کېږي. او پاته سوه مختصره دعاء کول د

دې منافي نه دي، لکه "اللهم أنت السلام ومنك السلام تها رکت یا ذا الجلال والإکرام"، "اللهم أعنی

علی ذکرک وشکرک وحسن عبادتک" او "لا إله إلا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد وهو علی کل

شی قدیر" او داسې نور، دغه مختصره دعاګانې د متصله سنت لپاره منافي نه دي. بلکې په اوږدو

دعاګانو مشغولېد چې په هغه سره په سنتو کې تأخیر راسي. له هغه څخه ځان ساتل ضروري دي

کې په زیات تأخیر سره د سنتونو ثواب کمیږي.

او شمس الاثمه حلواني رحمه الله فرمایي چې د فرضو او سنتو په منځ کې اوراد او وظائف

کول څه حرج نه لري. لېکن دابنه نه ده بلکې اولی داده چې کوم وظائف له فرض لمنځو څخه

لروسته منقول دي مثلاً درې واړه استغفار، آیت الکرسي، او الباقیات الصالحات ۳۳ واړه سبحان الله.

۳۳ واړه الحمد لله او ۳۲ واړه الله اکبر او یو وار لا إله إلا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد وهو علی

کل شی قدیر. ددې تر سنتو وروسته داسې

تر کومو لمنئونو وروسته چي سنت نسته لکه دسهار او مازيگر لمنوخ. په هغوی کي دي تر سلام وروسته متصلاً بالقیات الصالحات وایي. بیا دي دعاء غواړي. او په دې کي دي اجتماعي هیئت ضروري نه گڼل کیږي. بلکي د چا چي څه ضرورت وي. هغه دي ولاړ سي او د چا چي زړه وغواړي له امام څخه مخکي دي دعاء شروع کړي او پر هغه دي څه نکیر نه کول کیږي. خو په مدرسه کي د طالبانو د تربیت په خاطر هغوی د دې پابند گرځول صحیح دي، چي د دې معمولاً توأه میت د هغو په ذهن کي کښني... (شفا، الارواح، انوار الإيضاح)

تر فرض لمانځه وروسته نوافل بل ځای کول

وَيَسْتَحِبُّ لِرَّامٍ بَعْدَ صَلَاتِهِ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَى يَسَارٍ وَيَتَطَوَّعَ بَعْدَ الْفَرَضِ أَوْ مَسْتَحَبَّ دِي دَامَام لپاره تر سلام گرځولو وروسته چي واورې خپل چه طرف ته دغلو (ستو) لپاره له فرضو څخه وروسته (يعني د امام لپاره مستحب دي چي له سلام گرځولو څخه وروسته دستو او نوافلو داوا کولو لپاره خپل چه طرف ته ایست سي).

لغات: ﴿يَتَحَوَّلُ﴾ د تغفل د باب مضارع ده: او بښل. له يوه ځايه بل ځای ته منتقل کېدل.

﴿تَطَوَّعَ﴾ غیر واجب عمل، نفلي عبادت، تَطَوَّعَ يَتَطَوَّعُ تَطَوُّعًا: نفل کول يعني غیر مفروضه او غیر واجب عبادت کول. کوم چي سنتو وغيره ټولو لره شاملېږي.

تشریح: امام چي په کوم ځای کي فرض لمنوخ ورکړی وي، له هغه ځايه ليري کېدل، خپل چه اړخ ته او بښل او پر بل ځای سنت او نفل اداء کول مستحب او افضل دي، د دې لپاره چي وروسته راتلونکی لمنوخ گزار د فرضي لمانځه په گومان سره د امام اقتداء نه وکړي. همدارنگه مقتديانو لره هم مستحب دي چي پر کوم ځای يې فرضي لمنوخ اداء کړی وي، له هغه ځايه دي څه ليري سي. بل ځای دي سنت او نفل وکړي، لېکن که چيري شاته يا مخ ته ځای نه وي، يا نور خلک (مبوقين) د خپل پاته لمانځه په راگرځولو مشغول سي، نو د هغو له مخ څخه ياد هغو پر اوږو شاته او بښل صحيح نه دي. يا لکه همرنگه چي نن سبا په مدرسو کي طالبان تر فرضي لمانځه وروسته شاته غځلي او شور جوړوي، نو د انتظام په خاطر دي طالبان پر هغه ځای د سنت اداء کولو پابند وگرځول سي چيري چي يې فرض اداء کړي وي. نو په داسي صورت کي زما په خيال پر هغه ځای دستو او نفلو

په اداء کولو کي زيات عافيت دی. و الله سبحانه وتعالى أعلم، واستغفر الله العظيم. (انوار الإيضاح، مؤلف، خپه)

نو فرضي لمانځه وروسته مخ را اړول

﴿۳۷۸﴾ وَأَنْ يَسْتَقِيلَ بَعْدَهُ النَّاسُ (مستحب دي) داچي مخامخ سي امام تر فرضو وروسته دخلگو و طرف ته (يعني چي له فرضي لمانځه څخه وروسته دخلگو و طرف ته مخ را و اړوي).

﴿۳۷۹﴾ وَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ (مقتديان) دي له الله ﷻ څخه مغفرت وغواړي (استغفار دي

ووايي) وَيَقْرَأُونَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَالْمُعَوِّذَاتِ (سورة الفلق، سورة الناس)

دي ووايي وَيَسْبِحُونَ اللَّهَ ثَلَاثِينَ (۳۳) او درو دېرش (۳۳) واره دي سبحان الله ووايي وَ

يَعْبُدُونَهُ كَذَلِكَ وَيُكَبِّرُونَهُ كَذَلِكَ (۳۳) واره دي الحمد لله ووايي او همدومره دي الله

اکبر ووايي ثُمَّ يَقُولُونَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ

شَيْءٍ قَدِيرٌ بيادي ووايي: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ... إلخ" (چي دهغه ترجمه ده: نسته له الله ﷻ سوا هيڅ

معبود اد جات لاترا. هغه يک تنها دی. هيڅ شریک ور لره نسته. بادشاهي احکوت او تعريفونه هغه لره دي او هغه پر

هر څه قدرت لرونکی دی) ثُمَّ يَدْعُونَ لِأَنْفُسِهِمْ وَلِلْمُسْلِمِينَ رَافِعِي أَيْدِيهِمْ بيادي دعاء

وکړي دخپلو ځانو او مسلمانانو لپاره په داسي حال کي چي لاسونه يې پورته کړي وي ثُمَّ

يَسْأَلُونَ بِهَا أَوْجُوهَهُمْ فَمِنْ آخِرَةٍ بيادي تېر کړي (وهرڅوي) خپل لاسونه پر خپلو مخانو (د

دعاء) په آخر کي.

تشرېح: يعني تر کومو لمنځونو وروسته چي سنت نسته لکه د سهار او مازيگر لمنځ. نو په هغوی

کي دي امام دخلگو و طرف ته خپل مخ را وگرځوي. يا راسته طرف ته دي وگرځي. او مذکوره

وظائف (کوم چي په را روان عبارت کي ذکر سوي دي) دامام او مقتدي دواړو لپاره ويل مستحب دي. تر

هغه وروسته دي دعاء وغواړي. د دعاء په وخت کي دي دواړه لاسونه تر سينې پوري پورته کړي (په

داسي توگه چي د گو توشه حصه دمخ په برابرې کي راسي. او د دواړو لاسو تر مينځ څلور گو تي فاصل ساتل پکار دي

لودعاء به په توجه سره غوښتل پکار دي (امرافي الافلاج). امام دي دمقتديانو لپاره هم دعاء وغواړي او

مقتديان برابر ده خپله دعاء غواړي يا که دامام دعاء اوري نو آمين دي ووايي اوله دعاء څخه وروسته دي

(شأن الأرواح بحواله عمدة الفقه)

د مختلفو ذکرونو بيان

ويستغفرون الله الخ: په دې عبارت کي تر لمانځه وروسته خو ذکر ونه نقل سوي دي. د هغوی يادول پکار دي او تر فرضي لمنځونو وروسته د هغوی ويل پکار دي:

اول ذکر: له حضرت ثوبان رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ له لمانځه څخه فارغ سو او د کور و طرف ته به يې اراده وکړه، نو اول به يې درې واړه "استغفر الله" وويله، بيا به يې "النهم انت السلام" وويله، بيا به ولاړی. (مسلم شريف ج: ۱، ص: ۲۱۸)

دويم ذکر: د نبي کریم ﷺ فرمان دی چي کوم شوک آية الكرسي ووايي، هغه جنت ته له داخلېدلو څخه هيڅ شی نه سي منع کولای ماسواله مرگ څخه. چي مرگ پل دی، پر هغه تېرېدل خو لازمي دي جنت ته د تللو لپاره.

درېيم ذکر: حضرت عقبه رضي الله عنه فرمايي چي ما ته نبي کریم ﷺ وفرمايل: تر هر فرض لمانځه وروسته چي کوم چا ۳۳ وار سبحان الله، ۳۳ وار الحمد لله، ۳۳ وار الله اکبر وويله چي دا ۹۹ سوه او ۱۰۰ د پوره کولو لپاره يې څلورمه کلمه وويله، نو د هغه خطا گاني بخښل کيږي که څه هم د سمندر د څک په څېر زياتي وي.

څرنگه چي تر لمانځه وروسته د دعاء د قبلېدلو موقع ده، نو ځکه د خپل ځان او ټولو مسلمانانو لپاره دي دعاء وکړي، او د لاس پورته کولو طريقه په مخکني عبارت کي ذکر سوه.

بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّلَاةَ

(۱۰) باب دهغو شيانو (په بيان کي) دی کوم چي لمونځ فاسدوي

تشریح: په دې باب کي هغه شيان بيانوي چي په هغوی سره لمونځ فاسديږي (ماتېږي) او د لمانځه راغړتوب لازميږي. په عباداتو کي د فاسد او باطل د معنی تر مینځ هېڅ فرق نسته. کومه معنی چي د فاسد ده، هاغه د باطل ده، خو په معاملاتو کي د فاسد او باطل په معنی کي فرق دی چي تفصیل یې پر خپل ځای واضح کړی سوی دی.

وَهُوَ ثَابِتٌ وَسَمْعٌ شَيْئًا او هغه (کوم چي لمونځ فاسدوي) اته شپېته (۶۸) شيان دي.

په لمانځه کي خبري کول

﴿۲۸۰﴾ الْكَلِمَةُ وَلَوْ سَهْوًا أَوْ خَطَاً (۱) خبره کول که څه هم په هېره يا په غلطي سره وي.

تشریح: که په لمانځه کي دننه يو خارجي کلمه له ژبي څخه ووځي. برابره ده په هېري سره وي او که په غلطي سره وي (يعني اراده خوېږد قرائت يا ذکر وي. لېکن په غلطي سره بله کلمه اداء کړي مثلاً د اېها اتاس پر ځای بازید ووايي) او برابره ده هغه کلمه معنی لري او که بې معنی (مهمله) کلمه وي. په هر صورت کي لمونځ فاسديږي. په دې شرط چي دا کلام د قعده اخيره له تشهد څخه مخکي تر خوله وتلی وي.

په لمانځه کي په انساني کلام سره دعاء غوښتل

﴿۲۸۱﴾ وَالِدُعَاءُ بِمَا يَشَبْهُ كَلَامَنَا (۲) او دعاء کول په داسي الفاظو سره کوم چي مشابه

وي زموږ د خبرو سره.

تشریح: د لمانځه په دوران کي داسي دعاء ويل کوم چي د بندگانو د کلام سره مشابه وي يعني له بندگانو څخه د هغه غوښتل ناممکن نه وي. نو په هغه سره لمونځ فاسديږي. د دې تفصیل فادي چي کومه دعاء چي په قرآن يا حديث کي راغلې وي. د هغه په ويلو سره لمونځ نه فاسديږي. مثلاً "هَبْ قُلْنَا أَنْفُسًا لِّم" او داسي نور، او کومه دعاء چي په قرآن يا حديث کي نه وي راغلې. نو کتل کيږي به چي که هغه داسي دعاء وي چي له بندگانو څخه د هغه غوښتل ناممکن وي. نو په هغه سره هم

لمونخ نه فاسديري. مثلاً مغفرت يا عافيت يا رزق غوبستل يعني داسي ويل "اللهم اغفر لي". "اللهم عافني". "اللهم ارزقني" يا دادعاء دنورو لپاره وکړي. نو بيا هم لمونخ نه فاسديري. مثلاً داسي ووايي "اللهم اغفر لعي". "اللهم اغفر لي" يا "اللهم ارزقني الحج". دغه ټوله داسي شيان دي چي له بندگانو څخه ددوی طلب کول ناممکن دي. خو که درزق سره مال او داسي نور دنيایي شيان هم ذکر کړي. نو لمونخ فاسديري؛ ځکه چي دا درزق اسباب دي چي له بندگانو څخه د هغوی غوبستل نا ممکن نه دي. مثلاً: "اللهم ارزقني مالا" ووايي. او که هغه داسي دعاء وي چي له بندگانو څخه يې غوبستل ناممکن نه وي. نو په هغه سره لمونخ فاسديري. مثلاً داسي ويل: "اللهم أطعني" يا "اللهم اقتض ديني" يا "اللهم رزقني فلانة" او داسي نور. نو لمونخ فاسديري. (عمدة الفقه)

په لمانځه کي سلام اچول

﴿۳۸۳﴾ وَالسَّلَامُ بِنِيَّةِ الشَّحِيحَةِ وَلَوْ سَاهِيًا (۳) او سلام کول په نیت سره د سلام اچولو (چي یو انسان ته سلام ووايي) که څه هم په هېره وي.

اللغات: ﴿التحية﴾ سلام اچول (سلام کول)، یو چا ته داسي ويل: پر تادي سلامتيا وي.

تشریح: يعني که لمونخ گزار يو چا ته د سلام کولو په نیت سره "السلام عليكم" ووايي. نو که څه هم دا په هېره وي. لمونخ يې فاسديري.

يادونه: بنية التحية: دا قيديې ځکه لگولی دی چي که څوک له لمانځه څخه د وتلو په نیت سلام وکړي يعني په دې نیت سره "السلام عليكم" ووايي چي له لمانځه څخه ووځم. نو دا که په آخره ناسته (قعدة اخيره) کي له تشهد څخه وروسته وکړي، نو لمونخ نه فاسديري او که مخکي يې وکړي. نو لمونخ يې فاسديري.

په لمانځه کي د سلام جواب ورکول

﴿۳۸۴﴾ وَرَدُّ السَّلَامِ بِلسَانِهِ (۴) او د سلام جواب ورکول په ژبي سره.

تشریح: که د لمانځه په دوران کي د يو چا د سلام جواب ورکړي. برابره ده عمداوي او که سهواوي. په دواړو صورتونو کي لمونخ فاسديري.

به لمانخه کي مصافحه کول

﴿۲۸۴﴾ **أَوْ بِالْمُصَافَحَةِ** (۵) يا (دسلام جواب ورکول) په مصافحه سره.

تشریح: همدارنگه که دسلام د جواب ورکولو په نیت سره مصافحه وکړي، نو هم لمونځ فاسدېږي؛ ځکه چې مصافحه هم د کلام کولو په درجه کې ده.

به لمانخه کي عمل کثیر کول

﴿۲۸۵﴾ **وَالْعَمَلُ الْكَثِيرُ** (۶) او زیات عمل (زیاته لاسونه).

تشریح: که د لمانخه په دوران کې داسې حرکت وکړي چې لیلونکي دا گومان وکړي چې دا کس د لمانخه په حالت کې نه دی (همدې ته عمل کثیر وایي) مثلاً په لمانخه کې جست وغورځېږي، یا خولی (تپي) ليري کړي او په دواړو لاسونو سره سر وگروي، نو لمونځ یې فاسدېږي، او که معمولي حرکت وکړي، مثلاً په یوه لاس سره سره وگروي، یا لمن سیده کړي، یا مثلاً په یوه لاس سره مویایل راوکاږي او بټن یې بنده کړي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي، خو کله چې یو قلیل عمل په یوه رکن کې درې واړه وکړل سي، نو هغه هم د کثیر په حکم سره گرځي او په هغه سره لمونځ فاسدېږي. لهذا که په یوه رکن کې درې واړه لاس پورته کړي او سر وگروي، نو په دې سره لمونځ فاسدېږي. (مراقی الفلاح مع الطحطاوی ص: ۱۷۷، حلبی کبیر ص: ۱۴۴، عمدة الفقه)

به لمانخه کي سینه له قبلي څخه اړول

﴿۲۸۶﴾ **وَتَحْوِيلُ الصَّدْرِ عَنِ الْقِبْلَةِ** (۷) او د سینه اړول له قبلي څخه.

لغات: «صدر» سینه، جمع: صُدُور.

تشریح: که د لمانخه په دوران کې بېله غلره خپله سینه په پوره توګه له قبلي څخه واړوي (یعني سینه پوره د شمال طرف ته یا د جنوب طرف ته سي)، نو لمونځ یې فاسدېږي او که په هېره بېله غلره د لمونځ گزار سینه واړوي، نو په دې کې تفصیل دادی چې که بیرته سمدستي مخ سیده کړي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي، او که دیوه رکن یعني درېو تسبیحاتو د ویلو په اندازه یې سینه او بټې وي. نو لمونځ فاسدېږي، لېکن دوه حالتونه له دې څخه مستثنی دي: یو دا چې د لمانخه په دوران کې یې لومړي واقع سي او سړی د طهارت لپاره ولاړ سي، دویم دا چې په صلاة الخوف کې حرکت وکړي. دغه دوه حالتونه د لمانخه فاسدونکي نه دي. (مراقی الفلاح ص: ۱۷۷)

د لمانځه په دوران کي یو شی خوړل

﴿۲۸۷﴾ وَ أَكَلُ شَيْءٍ مِّنْ خَارِجِ قَبِيهِ (۸) او یو شی خوړل له خپلي خولي څخه دباندې (یعنې چې لمونځ گزار له دباندې څخه یو شی وځوري) وَ لَوْ قَلَّ که څه هم هغه شی لږ وي.

لغات: ﴿قَلَّ﴾ د ضرب له بابو د ماضي صیغه ده، مصدر: قَلَّةٌ: کمېدل، لږېدل (لږ کېدل).

تشریح: د لمانځه په دوران کي که یو شی وځوري، نو لمونځ یې فاسدېږي، برابره ده عمداً وي او که په هېره وي، لږ وي او که ډېر دي، تردې چې که له دباندې څخه یوه کونجته په خوله کي واچوي او هغه تېره کړي، نو هم یې لمونځ فاسدېږي.

په غاښو کي بند شی خوړل

﴿۲۸۸﴾ وَ أَكَلُ مَا بَيْنَ أَسْنَانَيْهِ وَ هُوَ قَدْرُ الْحِصَّةِ (۹) او هغه شی خوړل کوم چې دده د غاښو په منځ کي وي او هغه د نخود په اندازه وي.

لغات: ﴿الْحِصَّةُ﴾ او الْحِصَّةُ د "مُشْتَدِمٍ" په فتحه او کسره سره: یو نخود، جمع: الْحِصَصُ.

تشریح: که د غاښو په منځ کي یو شی بند پاته سوی وي او هغه د نخود په اندازه وي، نو د لمانځه په دوران کي دهغه په تېرولو سره لمونځ فاسدېږي، خو که هغه د نخود له مقدار څخه کم وي نو لمونځ نه فاسدېږي خو مکروه کیږي، او که هغه د نخود له مقدار څخه کم وي خو دومره کلک وي چې په غاښو سره وژول سي او بیا تېر کړی سي، نو لمونځ فاسدېږي، او که یو معمولي شی وي کوم چې د نارو (لارو) سره تېر سي، نو لمونځ نه فاسدېږي. (مراقی الفلاح، شفاء الارواح)

د لمانځه په دوران کي یو شی چینل

﴿۲۸۹﴾ وَ شَرِبُهُ (۱۰) او د لمونځ گزار چینل (یعنې داوبو وغیره په چینلو سره هم لمونځ فاسدېږي).

تشریح: په لمانځه کي د یو شي چینل هم لمونځ فاسدوي، تردې چې که څوک د لمانځه په دوران کي د آسمان و طرف ته مخ کړي او د باران یو شاخکی یې خولې ته ولوېږي او نس ته ورسیږي، نو لمونځ فاسدېږي.

بېله غدره ټوخل او غاړه تازه کول

﴿۳۹۰﴾ وَالَّتِي تَحْنُحُ بِلَا عُدْرٍ (۱۱) او بېله غدره غاړه تازه کول (چې له هغه څخه داح یا داسي بل حرف آواز پیداسي).

لغات: ﴿التحنح﴾ د تَفَعَّلُ د باب مصدر دی: ددې لفظ دوی معنای نقل سوي دي: ① داح اح ښي د ټوخي غوندي آواز کول (ټوخل اټوخل)، ② غاړه تازه کول. (معجم لغة الفقهاء).
تشریح: که څوک په لمانځه کې بېله غدره وټوخي یا غاړه تازه وکړي او له هغه څخه د یو حرف آواز پیداسي، مثلاً اح وایي، نو لمونځ یې فاسدېږي، خو که د بلغم او گروېږي دراتللو په وجه قرائت کول مشکل سي او د غاړې د صفا کولو لپاره غاړه تازه کړي، یا د آواز د ښه کولو لپاره غاړه تازه کړي، یا چاته بې اختیاره ټوخی راسي او داسي نور، نو په لمانځه کې هېڅ خرابي نه راځي.

په لمانځه کې اف، ف کول یا ټوکل

﴿۳۹۱﴾ وَالَّتَائِفُ (۱۲) او اف ف کول.

تشریح: که په لمانځه کې د افسوس وغیره په وجه د اف، یا ټف، یا ټو آواز له خولې څخه ووځي، نو لمونځ یې فاسدېږي.

په لمانځه کې ز گېروي کول یا آه وغیره کول

﴿۳۹۲﴾ وَالْأَيْنُ وَالشَّأْوُ (۱۳) او ز گېروي کول (۱۴) او آه، آه (یا اوه، اوه) کول.

لغات: ﴿أین﴾ د ضرب د باب مصدر دی، اَنَّ يَئِنُّ اَنَا وَآيِنُنَا: ز گېروي کول، آه، اوه کول. ﴿شأو﴾ د تفعّل ماضي ده: اوه، اوه یا آه، آه کول، درد مند کېدل.
تشریح: ، که لمونځ گزار د مصیبت یا درد په وجه آه، آه، یا اوه، اوه، یا اف وکړي، یا د مصیبت او درد په وجه وژاري او له هغه څخه دوه حروف یا تردې زیات حروف پیداسي، نو لمونځ یې فاسدېږي.

په لمانځه کې ژړل

﴿۳۹۳﴾ وَارْتِفَاعُ هَكَائِمٍ مِنْ وَجَعٍ (۱۵) او د لمونځ گزار د ژړا آواز پورته کېدل له درد څخه (د

درد په وجه) اَوْ مُصِيبَةٍ (۱۶) یا (د ژړا آواز پورته کېدل) له مصیبت څخه لَا مِنْ ذِكْرِ جَنَّةٍ أَوْ نَارٍ نه د جنت یا دوزخ له یادو څخه.

لغات: ﴿وجع﴾ درد، خوږ، رنځ، ناروغي، جمع: أوجاع.

تشریح: په لمانځه کې د څه تکلیف په وجه یا د غم او مصیبت په وجه قصد اړل لمونځ فاسديږي. خو که د سخت تکلیف په وجه بهې اختیاره آواز ووځي، یاد جنت او جهنم له یاده څخه وژاري، یا، یا او وکړي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي (لدلائها علی الخشوع).

په "یرحمک الله" سره د جواب ورکولو حکم

﴿۳۹۳﴾ وَ تَشْمِيتُ عَاطِيسٍ بِيَسْرَحَمَكُ اللهُ (۱۷) او (مدارنگه لمونځ فاسدي) جواب ورکول (او دعاء کول) نوږي کونکي (نوږونکي) ته په (لفظ د) یرحمک الله سره (چې الله ﷻ دي پر تارحم وکړي).

تشریح: که چا ته نوږی (انتروسی) راسي او لمونځ گزار په لمانځه کې دښه هغه ته "یرحمک الله" ووايي، نو لمونځ یې فاسدېږي، او که لمونځ گزار دا دخپل ځان لپاره ووايي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي، مدارنگه که سامع یا نوږی کونکی "الحمد لله" ووايي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي. (طحاوی) **یادونه:** دلته په دې عبارت "تشمیت عاتیس" کې د مصدر اضافت دخپل مفعول و طرف ته دی "فی خطاب الصلّ العاطس"، او په تشمیت کې دوه لغات نقل سوي دي: اول په شین سره او دویم په سین سره. خو په شین سره افصح دی. (طحاوی علی مراقي الفلاح)

د پوښتي یا د بد خبر یا تعجب والا خبر په جواب کې د ذکر کلمات ویل

﴿۳۹۵﴾ وَ جَوَابُ مُسْتَفْهِمٍ (۱۸) او جواب ورکول و هغه کس ته کوم چې پوښتنه کونکي وي عَنْ نَبِيٍّ د الله تعالی د شریک په هکله (یعني چې له لمونځ گزار څخه پوښتنه وکړي چې آیا الله لره شریک ستا فل بنده؟) يَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ په لا إله إلا الله سره (جواب ورکول، یعني چې لمونځ گزار هغه ته په لا إله إلا الله سره جواب ورکړي. نو لمونځ یې فاسدېږي) وَحَسْرَتُ سَوْءٍ بِإِلَاسْتِزْجَاعٍ (۱۹) او (جواب ورکول) د بد خبر په انا الله وانا الیه راجعون سره وَسَاءَ بِالْحَسَدِ يٰنُو (۲۰) او (جواب ورکول) د ښه خبر په الحمد لله سره وَعَجَبٌ بِإِلَهِ إِلَّا اللَّهُ أَوْ سُبْحَانَ اللَّهِ (۲۱) او (جواب ورکول) د تعجب ناکه خبر په لا إله إلا الله یا سبحان الله سره.

لغات: ﴿مستفهم﴾ داستعمال له بابه اسم فاعل دی: (له بل چاخخه) د فهم طلب کونکی (یا په بله وینال بل چاخخه دیو شي پوښتونکی)، ﴿نید﴾ همسر، نظیر، مثل، جمع، انداد، ومنه قوله تعالیٰ "فلا تجعلوا لله أنداداً"، ﴿استرجاع﴾ داستعمال دباب مصدر دی: ددې لفظ له معناوو څخه یوه معنی ده: إن الله ران إليه راجعون ویل.

تشریح: که د لمانځه په دوران کې له لمونځ گزار څخه یو چا (مثلاً مشرې) پوښتنه وکړه چې آیا الله تعالیٰ لره شریک سته، نو لمونځ گزار د هغه په جواب کې "لا إله إلا الله" وویل. نو لمونځ یې فاسدېږي.

خبر سوېا لاسترجاع: یعني که لمونځ گزار یو بد خبر واورې مثلاً د یو چا د مرګ خبر واورې او په لمانځه کې نننه "إن الله وإن إليه راجعون" ووايي، نو لمونځ یې فاسدېږي.

سبأ بالحد لله: یعني که لمونځ گزار د خوښۍ خبر واورې مثلاً څوک د ځوی د پیدایښت زېږی وکړي چې ځوی دې پیدا سو او لمونځ گزار په لمانځه کې "الحمد لله" ووايي، نو لمونځ یې فاسدېږي.

سبحان الله: همدارنګه که په لمانځه کې د تعجب خبره واورې او د هغه په جواب کې "لا إله إلا الله" ووايي، یا "سبحان الله" ووايي، نو هم یې لمونځ فاسدېږي.

د قرآن آیت وغیره د جواب پر ځای استعمالول

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ قَصْدٌ بِهِ الْجَوَابُ كَيَّا يُخِيسُ خُذِ الْكِتَابَ (۲۲)﴾ او هر داسې (وینا) چې په هغه سره د جواب وړ کولو اراده سوې وي، لکه یا یخیس خذ الکتاب (ای یحییٰ! اخله کتاب).

ترجمه: د عبارت حاصل ددی چې په لمانځه کې په کوم شي سره هم د جواب وړ کولو قصد وسي، په هغه سره لمونځ فاسدېږي، مثلاً د "یحییٰ" په نامه یو چا له لمونځ گزار څخه د یو کتاب غوښتنه وکړي، نو لمونځ گزار په جواب کې دا آیت ووايي "یا یحییٰ خذ الکتاب" (ای یحییٰ! کتاب واخه)، یا یو چا وغوږي (کسري) ته د راتللو اجازه وغوښته، او لمونځ گزار دا آیت ووايي "ادعهم"

بسلام آمین" او داسې نور، نو دغه که څه هم قرآني آیتونه دي خو د جواب او خبرو پر ځای استعمال سوي دي، نو ځکه په دې سره لمونځ داسې پري.

تیمم کونکي لمونځ گزار ته اوبه حاصلېدل

﴿۳۹۷﴾ وَرُؤْيَا مُتَّيِّبٍ مَاءٍ (۲۳) او د تیمم کونکي اوبه لیدل (چې تیمم ومونکي د لمانځه په دوران کې اوبه وويني).

تشرېح: که یو چا د اوبو د نشتوالي په وجه، یا د یو عنبر په وجه په تیمم سره لمونځ شروع کړی وي، که چیرې هغه د لمانځه په دوران کې اوبه وويني او د هغوی په استعمالولو باندي قادر وي، یا هغه عنبر یې ختم سي، نو لمونځ یې فاسد پري. (مراقی الفلاح ص: ۱۷۸، ۱۷۹، کتاب المعامل ص: ۳۶۳)

د لمانځه په دوران کې د مسحي موده پوره کېدل یا موزه ختل

﴿۳۹۸﴾ وَتَمَامُ مُدَّةِ مَا سَبَّحَ الْخُفَّ (۲۴) او موده ختمېدل پر موزو د مسح کونکي کس د نَزْعُهُ (۲۵) او د موزې ختل.

تشرېح: که د لمانځه په دوران کې د موزو او جرمو قینو د مسح موده پوره سي، یا په معمولي حرکت سره یوه موزه وخېږي، نو لمونځ فاسد پري، په دې شرط چې هلته اوبه تر لاسه کېږي او د تیمم د جواز څه عنبر موجود نه وي. (مراقی الفلاح ص: ۱۷۹، در مختار ج: ۲، ص: ۳۶۱)

امي کس ته د لمانځه په دوران کې یو آیت یادېدل

﴿۳۹۹﴾ وَتَعَلَّمَ الْأُمِّيَّ آيَةً (۲۶) او د امي یو آیت زده کول (چې امي کس د لمانځه په دوران کې یو آیت زده کړي).

تشرېح: امي هغه کس دی چې د قرآن شریف یو آیت یې هم زده او یاد نه وي، د فاسي کس لپاره جائز دي چې تر څو سورتونه یاد نه کړي، نو هسې بغیر له څه ویلوي نیت تری او د لمانځه په تصور سره دي درېږي او د قرائت په اندازه له درېدلو څخه وروسته دي رکوع، سجده وغیره کوي، لېکن پر هغه قرآن زده کول او سورة الفاتحه او نور سورتونه یادول ضروري دي، ځنې د لا پړاوي کولو په صورت کې کنه کاره کېږي، کله چې یو آیت هم زده کړي، نو هغه دي په لمانځه کې وایي.

مسئله: داده چې کله فاسي کس ته د لمانځه په دوران کې یو آیت زده سي برابره ده له یو چا څخه د اورېدلو په وجه وي، یا هر سوی آیت ورته یاد سي، نو په دې سره د هغه لمونځ فاسد پري. (البحر الرائق ج: ۱، ص: ۳۰۷، مراقی الفلاح ص: ۱۷۹)

به لڅه لمونځ کونکي ته جامه حاصلېدل

﴿۵۰۰﴾ وَوَجَدَانُ الْعَارِي سَاتِرًا (۲۷) او دلڅ کس عورت پټونکې کپړه پيدا کول (چې لڅ کس د لمانځه په دوران کې داسې شی او کپړه ورنه چې هغه دده عورت پټولای شي).

لفات: ﴿ساتر﴾ د نصر له باب ۱ اسم فاعل دی: پټونکی.

تشرېح: که یو څوک د جامې د نشتوالي په وجه په لڅه لمونځ شروع کړي او بیا د لمانځه په دوران کې هغه ته د عورت پټولو په اندازه کپړه یا داسې بل شی حاصل شي، نو د هغه لمونځ فاسدېږي. اوس به هغه کپړه اغوندي او له سره به لمونځ کوي. (کتاب المعامل م: ۴۶۲. مراقی الفلاح م: ۱۷۹)

په رکوع او سجده باندې قادر کېدل

﴿۵۰۱﴾ وَقَدْ رَأَى الْمُؤْمِنُ عَلَى الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ (۲۸) او په اشاره سره د لمونځ کونکي کس په رکوع او سجده باندې قادر کېدل.

لفات: ﴿مؤمى﴾ د افعال له باب ۱ اسم فاعل دی: اشاره کونکی.

تشرېح: که یو څوک د مرض یا کمزورۍ په وجه په اشاره سره رکوع او سجده کوي. بیا هغه د لمانځه په دوران کې په رکوع او سجده کولو باندې قادر شي، نو د هغه لمونځ فاسدېږي، اوس به له نوي سره لمونځ کوي. (محطاوي م: ۱۷۹)

صاحب الترتیب ته قضاء سوی لمونځ یادېدل

﴿۵۰۲﴾ وَتَذَكُّرُ فَائِئَةٍ لِّذِي تَرْتِيبٍ (۲۹) او صاحب ترتیب کس ته یو فوت سوی (قضایي) لمونځ یادېدل.

لفات: ﴿فائئة﴾ فوت سوی لمونځ، پاته سوی لمونځ (کوم چې په خپل وخت کې نه وي اداء سوی).

جمع: لوات.

تشرېح: که یو څوک صاحب الترتیب وي، یعنې د هغه پر ذمه له مخکې څخه قضایي لمونځ نه وي لرونه، بیا له هغه څخه یو لمونځ قضاء سي خو هغه نه راوگرځوي او په هره د وختي لمانځه نیت وکړي (یعنې د هغه وخت خپل لمونځ شروع کړي)، بیا د لمانځه په دوران کې ورته یاده سي چې پر ما خود تهر لمانځه قضاء هم سته. نو د هغه لمونځ فاسدېږي، اوس به اول قضایي لمونځ اداء کوي. تر دې لږ داسه به وختي لمونځ اداء کوي. خو دا فساد موقوف دی، یعنې که چیرې د آئنده پنځو لمونځونو په وخت کې دننه هغه د قضایي لمونځ نه راوگرځوي (بلکې د پنځو لمونځونو تر وخت تهرېدلو وروسته یې راوگرځوي)، نو په دې منځ کې د پنځو لمونځونو د اداء صحیح کېږي، او که د پنځو لمونځونو په وخت

کي دننه هغه دامخکینی قضایي لمونځ راوگرځوی، نو دغه سوي لمنځونه نفل گرځي او هغه به بالترتیب ټوله لمنځونه اداء کوي. (مراقي الفلاح مع الطحطاوي ص: ۱۷۹، کتاب المسائل ص: ۳۶۴، بحواله انوار الإيضاح)

نا اهل کس نائب جوړول

﴿۵۰۲﴾ وَاسْتَخْلَفُ مَنْ لَا يَصْلَحُ إِمَامًا (۳۰) او داسي کس خپل خليفه (نائب) جوړول کوم چي دامام کېدلو صلاحيت نه لري.

لغات: «استخلاف» داستعمال دباب مصدر دی: خپل خليفه (نائب) جوړول، قائم مقام جوړول، نائب ټاکل.

تشریح: اولاً تاسي په دې پوه سئ! چي که دلمانځه په دوران کي دامام اودس مات سي، نو هغه دي شاته ولاړ سي او يوبل کس دي پر خپل ځای ودروي، هغه کس ته خليفه او نائب ويل کيږي. صورت د مسئلې دادي چي که دلمانځه په دوران کي امام ته بې اودسي لاحق سي او هغه داسي کس خپل نائب جوړ کړي کوم چي دنورو مقتديانو لپاره نا اهل وي، مثلاً بالکل امي کس، يا معنوره، يا نابالغه، نو په دې سره د ټولو خلکو لمونځ فاسديږي اوله نوي سره به لمونځ کول کيږي. (مراقي الفلاح ص: ۸۰، کتاب المسائل ص: ۳۶۵)

د لمانځه په دوران کي وخت وتل

﴿۵۰۳﴾ وَطُلُوْمُ الشَّمْسِ فِي الْفَجْرِ (۳۱) او دسهار په لمانځه کي لمر راختل وَرَوُّ الْهَافِي الْعِيْدَيْنِ (۳۲) او داخترونو په لمانځه کي دلمرزوال کېدل وَدُخُولُ وَقْتِ الْقَصْرِ فِي الْجُمُعَةِ (۳۳) او دجمعې په لمانځه کي دمازبگر وخت داخليدل.

تشریح: که څوک دسهار لمونځ په داسي وخت کي شروع کړي چي لمر راختلو ته لږ وخت پاته وي او دلمانځه په دوران کي لمر راوخپړي، نو د هغه لمونځ فاسديږي.

همدارنگه که داختر لمونځ په داسي وخت کي شروع کړي چي لمر زوال ته نژدې وي او د لمانځه په دوران کي لمر زوال سي، نو لمونځ فاسديږي، ځکه داختر دلمانځه وخت تر زوال پوري دي.

همدارنگه که دجمعې لمونځ په داسي وخت کي شروع کړي چي دلمانځه په دوران کي دمازبگر وخت داخل سي، نو دجمعې لمونځ فاسديږي.

د لمانځه په دوران کې زخم جوړېدل او پټی لوبدل

﴿۵۵﴾ وَ سَقُوطُ الْجَبْرِ عَنْ بُرَّةَ (۳۴) او پټی ایله کېدل (د زخم) له جوړېدو څخه.

نکات: ﴿جبر﴾ پټی، په اصل کې هغه پلستر وغیره ته وایي کوم چي پر مات هډوکي لگول کېږي، جمع: جَبَرَاتٌ (معجم الوسيط، معجم لغة الفقهاء)، ﴿بُرَّةٌ﴾ د سمع او فتح له بابو مصدر دی: روغېدل (جوړېدل)، ښه کېدل، زخم یا مرض ختمېدل.

تشریح: که چا پر زخم پټی تړلې وي چي پر هغه یې مسح کړې وي او د لمانځه په دوران کې هغه زخم جوړ سي چي دهغه په وجه پټی ولوېږي، نو په دې سره لمونځ فاسدېږي، او که پټی ولوېږي خو زخم نه وي جوړ سوی، نو لمونځ نه فاسدېږي.

د معذوره عذر ختمېدل

﴿۵۶﴾ وَ زَوَالَ عَذْرِ الْمُعْذِرِ (۳۵) او د معذوره کس عذر ختمېدل.

تشریح: که یو څوک شرعاً معذوره وي او د لمانځه په دوران کې دهغه عذر ختم سي، نو د داسي کس حکم موقوف پاتېږي، په دې توگه چي که دهغه عذر دراروان لمانځه تر کامل وخته پوري ختم وي، نو دهغه لمونځ فاسدېږي، مثلاً یو کس د سلس بول په عذر مبتلا وي او هغه د ما پښین لمونځ شروع کړي او د لمانځه په دوران کې دا عذر ختم سي یعني د متیازو څاڅکي راتلل یې بند سي، نو اوس که دا عذر د مازيگر د لمانځه تر وخته پوري یعني تر لمر لوېدو پوري ختم (بند) وي، نو لمونځ یې فاسدېږي او له نوي سره به دهغه قضاء راوړي او که دراروان لمانځه په وخت کې دننه بیا هغه عذر راوگرځيږي، نو دې ته د عذر ختمېدل نه وایي او لمونځ یې نه فاسدېږي، بلکي هغه لمونځ یې صحیح کېږي. (طحاوي ۱۸۰، بترمز)

د لمانځه په دوران کې بې اودسه کېدل

﴿۵۷﴾ وَالْحَدَّثُ عَسَدًا (۳۶) او بې اودسه کېدل قصداً (قصداً اودس ماتول).

تشریح: که د لمانځه په دوران کې څوک قصداً اودس مات کړي، یا جنابت ورته پېښ سي، نو لمونځ یې فاسدېږي، لېکن که خود بغیره ناڅاپه یې اودس مات سي، نو تر اودس کولو وروسته پر ځنګني لمانځه بناء کولای سي. (مراقي الاصلاح ص ۱۸۰)

﴿۵۰۸﴾ اَوْ یُضْرَعْ غَیْرُهٗ (۳۷) یا د بل چا په فعل سره (بې اودنه کېدل).

تشریح: مثلاً یو څوک لمونځ گزار په تېره شي ووهي چي په هغه سره یې وینه ووځي. نو لمونځ یې فاسدېږي اوله نوي سره لمونځ کول ضروري دي، پر مخکني لمانځه د بناء اجازه نسته.

د لمانځه په دوران کي بې هوښه یا مجنون کېدل

﴿۵۰۹﴾ وَالْغَمَّاءُ وَالْجُنُونُ (۳۸) او بې هوښه کېدل (۳۹) اوله نوي کېدل.

تشریح: که څوک د لمانځه په دوران کي بې هوښه سي، یا یې دماغ کار پرېږدي اوله نوي سي، نو په دې دواړو صورتونو کي هم لمونځ فاسدېږي.

د لمانځه په دوران کي جنابت یا احتلام پېښېدل

﴿۵۱۰﴾ وَالْجَنَابَةُ یَنْظُرُ اَوْ اِحْتِلَامٌ (۴۰) او جنب کېدل د نظر (کتلو) په وجه (۴۱) یا (جنب کېدل) د احتلام (خوب لیدلو اېښودلو خطایستو) په وجه.

تشریح: که د لمانځه په دوران کي چاته جنابت پېښ سي مثلاً پر یوه ښکېلې ښځه یې نظر پرېوځي او انزال سي یا هسي بغیر له نظره دیو ښځي په باره کي د فکر کولو په وجه انزال سي، یا په لمانځه کي د خوب جتکه باتدي راسي او خوب داسي ډول وي چي په هغه سره لمونځ نه ماتېږي يعني له مسنونه هیست څخه بدل نه وي بیا په خوب کي احتلام سي، نو په دې صورتونو کي یې هم لمونځ فاسدېږي. (طحاوی ص ۱۸۰)

ښځه د سړي راسته یا چپه طرف ته درېدل

﴿۵۱۱﴾ وَمَا ذَاكَ اِلَّا لِيَسْتَهِْٔلَ فِیْ صَلَوةٍ مُّطْلَقَةٍ مُّشْتَرَكَةٍ تَحْرِیْمَةً (۴۲) او د قابل شهوت ښځي برابري (يعني د نر نه غټ ته درېدل) په مطلق لمانځه کي (يعني په کامل لغت کي چي رکوع لوسېدل دي) کوم چي د تحریمه په اعتبار سره مشترک وي (يعني یو لمونځ دي) فِیْ مَكَانٍ مُّتَّحِدٍ بِلَا حَاطِلٍ په داسي ځای کي کوم چي متحد وي بغیر له څه حائل څخه (يعني چي د سړي او ښځي په مینځ کي څه حائل او پرده نه وي) وَتَوَلَّى اِمَامًا مَّتَّحًا او امام د هغه ښځي د امامت نیت (هم) کړی وي.

لغات: ﴿مَا ذَاكَ﴾ د مفاعلي د باب مصدر دی، مقابل کېدل، په برابري (غځی) کي راټلل، برابرهېدل، ﴿الْمُتَّحِدَةُ﴾ د افتعال له باب د واحد مؤنث اسم مفعول صیغه ده، د اشتهاه قابله ښځه چي د سړي اشتهاه ورته کېدلای سي. مرغوبه ښځه، مراد ځني داسي ښځه ده چي د هغې په لیدلو سره د سړي

شہوت پورته کيږي او د جماع شوق يې ورته کيږي، قال صاحب المعجم: الرأفة اللتي اذا رآها الرجل السؤى يشتهي جماعها بقطع النظر عن عمرها، ولا يكون ذلك في أقل من تسع سنين في اعادة. (معجدة الفتاوى)

تشریح: که د لمانځه په دوران کې یو ښځه د سړي (نارینه) راسته یا چپه طرف ته یا د سړي مخ ته برابر ودرېږي او لاندیني شرطونه موجود سي، نو د سړي لمونځ فاسدېږي: ① هغه ښځه مشتہاء (د شہوت قبله) وي چي شہوت ورته کېدلای سي، یا په بله وینا د جماع قابله وي که څه هم نابالغه وي، عمر لږه اعتبار نسته بلکې د جسم جوړ لږه اعتبار دی، لهذا که له (۹) کالو څخه د کم عمر وي لېکن د جماع قابله وي، نو بیا هم د سړي لمونځ فاسدېږي، او برابره ده هغه ښځه اوس مشتہاء وي یا مخکې مشتہاء یعنی سپین سړۍ ښځه وي، ② د سړي پټلۍ، بجلکي یا د بدن هسۍ یو اندام د ښځي د یو اندام په برابري کې راځي، ③ دغه اشتراک په مطلق (کامل) لمانځه کې وي یعنې د جنازې د لمانځه دا حکم نه دی، ④ سړي او ښځه دواړه د یوه امام په قتلۍ کې لمونځ کوي، ⑤ د سړي او ښځي د لمانځه ځمکه د سطح په اعتبار سره برابره وي، یعنې که په سطح کې انسان د قد په اندازه فرق وي، نو د محاذات حکم نه سته (یعنې که له دوی څخه یو دومره لوړ وي لکه انسان قد چي محاذات نه راځي، یا مثلاً د مسجد پر چټ ښځي وي او لاندې سړي وي، نو د سړي لمونځ نه فاسدېږي؛ ځکه په دواړو کې اتحاد مکان نسته). ⑥ د دواړو په مینځ کې یو شی حائل نه وي مثلاً ستون (پایه، پیلر) یا داسې بل شی، یا د دواړو په مینځ کې د یو سړي په اندازه فاصله نه وي، ⑦ امام د هغه ښځي دامامت نیت هم کړی وي، ⑧ د سړي او ښځي محاذات کم از کم د یوه رکن (یعنې د دریو تسبیحاتو د ویلو) په اندازه باقي پاته سوی وي، ⑨ سړي هغه ښځي ته دنه درېدلو اشاره نه وي کړې، که چیرې اشاره یې ورته کړې وي چي دلته مه درېږه! بیا هم ښځه دده په برابري کې درېدلې وي، نو په دې صورت کې د سړي لمونځ نه فاسدېږي، بلکې د ښځي لمونځ فاسدېږي. (طحاوي ص ۱۸۰، ۱۸۱، کتاب الصلوات ص ۳۶۶)

په مسجد هرام او مسجد نبوي کې به لمونځ گزار څنگه احتیاط کوي؟

مسئله: په مسجد نبوي (مدینه شریفه) کې خو د خلکو او ښځو د لمانځه ځایونه سره جلا دي، نو ځکه هلته د سړي او ښځي تر مینځ د اختلاط او محاذات مسئله اوس نه پېښېږي، لېکن په مسجد حرام (مکه شریفه) کې که څه هم د ښځو د لمانځه ځای جلا جوړ سوی دی، خو د طواف او حج درس په زمانه کې هلته بعضي وخت ښځي او خلک د لمونځ کولو په دوران کې گډوډه سره درېږي، نو ځکه په دې مسئله کې د احتیاط ضرورت دی، ښځو ته پکار ده چي همېشه دې له خلکو څخه جلا نشکونه کوي، که موقع نه وي، نو جماعت دې پرېږدي او وروسته دې خپل لمونځ جلا کوي او

خلکو ته پکار ده چي (۱) دلمانځه له نيت تړلو څخه مخکي دي راسته طرف. چه طرف او مغت گوري چي کومه ښځه خو به ولاړه نه وي. تر دې وروسته دي نيت تړي. (۲) که دلمانځه په اول کي ښځه نه وي او دلمانځه په دوران کي ښځه د لمونځ گزار په برابري کي راسي. ودرېږي. نو په لمانځه کي دي د ښځي د منع کولو کوشش وکړي. که هغه په اشاره سره منع سي. نو سمه ده او که منع نه سي. نو په اشاره کولو سره د سړي دغه واري پوره سوه. بيا که هغه ښځه په برابري کي ودرېږي لمونځ وکړي. نو د سړي لمونځ نه فاسديږي. بلکي خپله د ښځي لمونځ فاسديږي. (کتاب المسائل ص: ۳۶۷. شامي ج: ۱. ص: ۵۲۹)

د عورت ښکاره کېدلو يو صورت

﴿۵۱۲﴾ وَظُهُورُ عَوْرَةٍ مِّنْ سَبَقَهُ الْحَدَثُ (۴۳) او د هغه کس عورت ښکاره کېدل چي هغه ته (په لمانځه کي) بې اودسيا پېښه سوې وي وَلَوِ اضْطَرَّ اِلَيْهِه (که څه هم هغه دې (عورت ښکاره کېدلو) ته مجبوره وي کَشَفَ الْمَرْأَةُ ذِرَاعَهَا لِلْوُضُوءِ لکه د ښځي د خپل ليشي ښکاره کول د اودس لپاره (يعني چي ښځه د اودس کولو لپاره خپل ليشي استازي ښکاره کړي).

لغات: ﴿عورة﴾ د پتولو قابل اندامونه. ستر. جمع: عَوْرَات، ﴿اضْطَرَّ﴾ دافتعال له بابه دواحد مذکر

غائب ماضي مجهول صيغه ده. مصدر: اضْطَرَّ اَزَا: مجبوره کېدل. محتاجه کېدل.

تشرېح: که په لمانځه کي څوک بې اودسه سي مثلاً باديې پرې سي. نو مسئله داده چي اوداسه ته دي ولاړ سي. اودس دي وکړي او پر هاغه مخکيني لمانځه دي بناء وکړي يعني پر کوم ځای چي يې لمونځ پرې ايښی وو. له هاغه ځايه دي يې شروع او پوره کړي. اوس که دغه کس تر يې اودسيا وروسته اوداسه ته ولاړ سي او په اوداسه کي د هغه عورت ښکاره سي. يا يې هغه خپله ښکاره کړي. نو لمونځ يې فاسديږي او بناء نه جائز کيږي. برابره ده د عورت ښکاره کول ضرورتاً (مجبوراً) وي او که بېله ضرورت وي. مثلاً د ښځي اودس مات سو او هغه اوداسه ته ولاړه او د اوداسه لپاره يې خپل ليشي ښکاره کړي (کوم چي د ښځي په حق کي عورت دي او بنير له ښکاره کولو يې پرېول ممکن نه دي). نو هم د هغې لمونځ فاسديږي. لېکن د بعضو په نېز د مجبوري په حالت کي د عورت په ښکاره کېدو سره لمونځ نه فاسديږي او بناء جائز کيږي او بنير له مجبوري څخه د ښکاره کېدو په صورت کي لمونځ فاسديږي او بناء نه جائز کيږي. همدا زيات صحيح او معتمد قول دی: څکه د ښځي لپاره د بنا د جواز په هکله نص وارد سوی دی. (معدة الله بحواله شفاء الارواح)

توبې اودسیا وروسته د اودس لپاره د تگ او راتگ په وخت کې قرائت کول

﴿۵۱۳﴾ وَقَرَأَتْهُ ذَاهِبًا أَوْ عَائِدًا لِلْمَوْضِعِ (۴۴) او د ده (یعنې دې اودس کېدونکې لمونځ مزار) قرائت کول په داسې حال کې چې د اوداسه لپاره تلونکی یا واپس راتلونکی وي (له اوداسه څخه).

لفات: ﴿عائد﴾ د نصر له باب فاعل دی: راگر ځېدونکی، واپس راتلونکی.

تشریح: که د لمانځه په دوران کې د یو چا اودس مات سي، بیا هغه د اوداسه لپاره ولاړ سي. نو که چیرې د تگ او راتگ په وخت کې هغه د قرآن شریف تلاوت وکړي، نو لمونځ یې فاسدېږي. خو که تسبیح وغیره ووايي، نو نه فاسدېږي؛ ځکه د قرآن قرائت د لمانځه یو رکن دی چې هغه دې اودسیا په حالت کې د لمانځه په جریان کې اداء کول منع او مفسد دي. (مراقی الفلاح مع الطحطاوي ص ۱۸۰، کتاب المسائل ص: ۳۶۸)

په لمانځه کې له اودس ماتېدو څخه وروسته بېله عذره پر خپل ځای درېدل

﴿۵۱۴﴾ وَمَكَثُهُ قَدْ رَأَى رُكْنَ بَعْدَ سَبْقِ الْحَدَثِ مُسْتَقِظًا (۴۵) او د ده درېدل (څنګه کول) د یوه رکن اداء کېدو په اندازه له بې اودسیا پېښېدو (بې اودس کېدو) څخه وروسته د وینوالي په حالت کې.

لفات: ﴿مکث﴾ د نصر د باب مصدر دی: درېدل، ځنډ کول، وخت تېرول. درنګ کول.

﴿مستيقظ﴾ د استعمال له باب فاعل دی، مصدر: اِسْتَيْقَظًا: وښېدل، بیدار کېدل.

تشریح: که د لمانځه په دوران کې د یو چا اودس مات سي، بیا هغه د یوه رکن یعنې د درې وار مبحران الله وېل کېدو په اندازه هلته پاته سي. نو لمونځ یې فاسدېږي. په داسې صورت کې سمدستي لمونځ موقوف کول او د اودس لپاره تلل ضروري دي. خو که یو عذر پېښ سي مثلاً ډېر رش وي او د وتلو موقع نه وي، یا داسې بل ځنډونکی عذر وي چې د هغه په وجه د یوه رکن په اندازه ځنډ وکړي. نو د ځنډ باوجود لمونځ باقي پاتېږي او بیا جائز کېږي. (مراقی الفلاح ص: ۱۸۴، کتاب المسائل ص ۳۶۹)

مستيقظا: په دې قید سره د خوب حالت مستثنی سوی دی. هغه دا چې که د لمانځه په دوران کې بیده سي او په دې دوران کې یې اودس سي او په همدې حالت کې د یوه رکن په اندازه بیده پاته سي او بیا بیدار سي، نو که تر بیدارېدو وروسته سمدستي ولاړ سي اودس او بیا وکړي، نو لمونځ یې صحیح کېږي (که څه هم په لمانځه کې د خوب په حالت کې د یوه رکن په اندازه یې درنګ کړی دی).

د نژدې اوبو پر ځای ليري اوبو ته تلل

﴿٥١٥﴾ وَ مُجَاوَزَتُهُ مَاءً قَرِيبًا لِّغَيْرِهِ (٤٦) اودده تېرېدل له نژدې اوبو څخه و نورو اوبو ته.

لغات: ﴿مجاوزه﴾ دمفاعلي دباب مصدر دی: تېرېدل، تجاوز کول.

تشریح: که څوک د لمانځه په دوران کې بې اودسه سي او هلته نژدې د اوداسه اوبه موجوده وي، خو لمونځ گزار د هغه اوبو پر ځای دليري اوبو و طرف ته روان سي، نو حکم دادی چي کله له هغه څخه د دوو صفونو په اندازه تېر سي، نو لمونځ يې فاسديږي او بناء نه جائز کيږي، خو که يو غړوي مثلاً نا يې هېر وي چي نژدې اوبه سته، يا د ځای د تنگوالي په وجه د اوبو ځای ته رسېدل مشکل وي، نو بيا په تجاوز کولو کې څه حرج نسته. (ملحقاوي علی مراقي الفلاح ص: ۱۸۲، کتاب المسائل ص: ۳۶۹)

د بې اودسيا په گومان سره له مسجد يا صفونو څخه وتل

﴿٥١٦﴾ وَ خُرُوجُهُ مِنَ الْمَسْجِدِ بِظَنِّ الْحَدِّثِ (٤٧) اودده (لمونځ گزار) وتل له مسجد څخه د بې اودسيا (بې اودسه کېدو) په گومان سره. وَ مُجَاوَزَتُهُ الصُّفُوفَ فَيُغَيِّرُهُ بِظَنِّهِ (٤٨) اودده تېرېدل له صفونو څخه په غير مسجد (بل ځای) کي د بې اودسيا په گومان سره.

لغات: ﴿مجاوزه﴾ مخکي يې وضاحت وسو، غوره: دضمير مرجع مسجد دی، بظنه: دضمير مرجع حدث (بې اودسيا) ده.

تشریح: که د لمانځه په دوران کې د لمونځ گزار دا گومان سي چي غالباً اودس مي مات سو، مثلاً له پزي څخه يې اوبه راسي او لمونځ گزار د وني گومان پرې وکړي او په دې گومان له مسجد څخه دباندې ووځي، بيا ورته معلومه سي چي هغه خوا اوبه وې، نو لمونځ يې فاسديږي او له نوي سره به لمونځ کوي او که له مسجد څخه وتلی نه وي، نو بيا يې لمونځ نه فاسديږي، بلکي پر هاغه لمانځه دي بناء وکړي.

د مجاوزته الصفوف الخ: يعني که هغه له مسجد څخه بغیر په بل ځای مثلاً په يو خالي ميدان کې لمونځ کوي او د بې اودسيا په گومان مخ وگرځوي او له آخري صف څخه دباندې ووځي، بيا ورته معلومه سي چي زه خوبې اودسه سوې نه يم، نو لمونځ يې فاسديږي او که له آخري صف څخه نه ووځي، نو لمونځ يې نه فاسديږي، بلکي پر هغه مخکيني لمانځه دي بناء وکړي، لنډه دا چي که مسجد وي نو له مسجد څخه وتل او که نه وي نو له آخري صف څخه وتل (او که تنهاري نو د لمانځه له اي څخه وتل) بېله غلډه د لمانځه فاسدونکي دي.

﴿٥١٤﴾ وَالْأَصْرَافُهُ ظَانًّا أَنَّهُ غَيْرُ مُتَوَضِّئٍ (۴۹) اود ده گر خجبدل (ليري کبدل دلمناخه له خايه) په دې گومان (خيال) سره چي دى بې اودسه دى.

لغات: ﴿انصراف﴾ دانفعال دباب مصدر دى: گر خجبدل، مخ اړول.

تشریح: که دلمانخه په دوران کي لمونځ گزار ته دا گومان سي چي ما خو بېله اودسه لمونځ شروع کړى دى، بيا هغه داودس کولو لپاره مخ وگرځوي اوله خپل خايه ليري سي او بيا ورته معلومه سي چي ماداودسه په حالت کي لمونځ شروع کړى دى، نو لمونځ يې فاسديږي، که څه هم له مسجد څخه وتلى نه وي (ځکه دلته مخ گرځول اودلمانخه څخه وتل دلمانخه دپربنوولو لپاره سوي دي).

د مسح د مودې ختمېدل يا د نجاست په گومان د لمانخه څخه وتل

﴿٥١٨﴾ وَأَنَّ مَدَّةَ مَسْحِهِ انْقَضَتْ (۵۰) او (په دې گومان سره مخ گرځول) چي دده د مسح موده ختمه سوه أَوْ أَنَّ عَلَيْهِ فَائِئَةٌ (۵۱) يا (په دې گومان سره مخ گرځول) چي پر ده فوت سوي (قضايي) لمونځ سته أَوْ نَجَاسَةٌ (۵۲) يا (په دې گومان سره... چي پر ده نجاست دى وَإِنْ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الْمَسْجِدِ که څه هم له مسجد څخه وتلى نه وي.

لغات: ﴿انقضت﴾ دانفعال له بابيه دواحد مؤنث غائب ماضي صيغه ده: (وخت) تېرېدل، ختمېدل، پوره کېدل.

تشریح: که دلمانخه په دوران کي لمونځ گزار ته دا گومان سي چي د مسح موده پوره سوه، يا د لمانخه په دوران کي صاحب الترتيب کس ته دا گومان سي چي پر ما قضايي لمونځ سته، مثلاً د ما پېښين په لمانخه کي يې دا گومان سي چي ما د سهار لمونځ نه دى کړي، يا لمونځ گزار پر خپله جلمه يو داغ وورني او هغه نجاست وگڼي، او په دې صورتونو کي مخ وگرځوي يعني دلمانخه څخه لاړشي اوله خپل خايه ليري سي، نو په دې ټولو صورتونو کي لمونځ فاسديږي او بيا نه صحيح کيږي، که څه هم له مسجد څخه وتلى نه وي، نو ځکه له شروع څخه به لمونځ راگرځوي، (مواضعه)

(تفاح ص ۱۸۲)

له خپل امام څخه بغیر بل چا ته فتحه ورکول

﴿۵۱۹﴾ وَفَتْحُهُ عَلَى غَيْرِ إِمَامِهِ (۵۳) او دده (مقتدي) فتح ورکول له خپل امام څخه بغیر ویل چاته.

لغات: ﴿فَتْحٌ﴾ دَمَتَّعَ (نتح) دباب ماضي ده، ددې باب ډیري معناوي دي: خلاصول، پرانیستل، شروع کول، کامیابېدل، فاتح کېدل، دلته ځني مراد "فتحه ورکول" دي، یعنې په کوم څه کې چې امام یا بل کس غلط سي، دهغه ښوونه کول (یادونه ورکول)، دَفَتْحُهُ دضمیر مرجع "مُضَرَّ" دی.

تشریح: مسئله داده چې دلمانځه په دوران کې دمقتدي لپاره خپل امام ته فتحه ورکول خو جائز دي، لېکن له خپل امام څخه بغیر ویل چا ته په فتحه ورکولو سره هم دمقتدي لمونځ فاسدېږي او هم دفتح اخیستونکي لمونځ فاسدېږي، برابره ده هغه (نتح اخیستونکی) منفرد وي او که غیر منفرد وي.

له مقتدي څخه بغیر له بل چا څخه فتحه اخیستل

مسئله: که دامام په قرائت کې غلطی راسي او له مقتديانو څخه بغیر بل څوک امام ته فتحه ورکړي او امام دهغه فتحه قبوله کړي، نو دامام او دهغه دمقتديانو لمونځ فاسدېږي. (محطاو ص: ۱۸۳، کتاب المسائل ص: ۳۷)

د نوي لمانځه د شروع کولو په نیت سره تکبیر تحریمه ویل

﴿۵۲۰﴾ وَالتَّكْبِيرُ رُبَّيَّةٍ الْإِتِّقَالِ لِصَلَاةٍ أُخْرَى غَيْرَ صَلَاتِهِمْ (۵۴) او تکبیر ویل په نیت سره دمنتقل کېدو ویل لمانځه ته ماسوا له خپل لمانځه څخه (یعنې له شروع کړي لمانځه څخه بغیر ویل لمانځه ته دمنتقل کېدو په نیت سره تکبیر ویل).

تشریح: که چا لمونځ شروع کړی وي او په لمونځ کولو لگیا وي، بیا دلمانځه په دوران کې لاره وکړي چې دا لمونځ به پرېږدم او بل به شروع کړم او په همدې نیت سره الله اکبر ووايي، نو دالله اکبر ویلو سره مسلمستي دهغه لمونځ فاسدېږي، لېکن که صرف په زړه سره نیت وکړي او په ژبه سره الله اکبر نه ووايي، نو لمونځ یې نه فاسدېږي. (مراقرئ الفلاح مع الطحاوي ص: ۱۸۳، کتاب المسائل ص: ۳۷)

﴿۵۴۱﴾ إِذَا حَصَلَتْ هَذِهِ الْبُذُورَاتُ قَبْلَ الْجُلُوسِ الْآخِرِ فَقَدَارَ الشَّهَدِ كله چي حاصل سي دامذکوره شيان په آخره ناسته کي د تشهد په اندازه کېنستلو څخه مخکي.

تشرېح: يعني مخکي چي د لمانځه فاسدېدلو څومره صورتونه بيان سول، په هغوی سره هماغه وخت لمونځ فاسديږي، كله چي په قعدة اخيره (آخره ناسته) کي د تشهد په اندازه کېنستلی نه وي بلکي تر هغه مخکي دا صورتونه پېښ سوي وي، لهندا که په قعدة اخيره کي د تشهد په اندازه کېنستلو څخه وروسته له مفسدات الصلاة څخه يو مفسد پېښ سي، نو د هغه لمونځ نه فاسديږي (دا صاحبو زينعنه ملک دی؛ ځکه ددوی په نېز له قعدة اخيره څخه وروسته ددې عوارضو پېښېدل داسي دي لکه تر سلام گرځولو وروسته پېښېدل، او دامام صاحب زينعنه په نېز له قعدة اخيره څخه وروسته ددې عوارضو پېښېدل داسي دي لکه د لمانځه په مينځ کي پېښېدل، او څرنگه چي د لمانځه په مينځ کي د هغوی په واقع کېدو سره لمونځ فاسديږي، نو همداسي که تر قعدة اخيره وروسته دا عوارض پېښ سي، نو هم لمونځ فاسديږي (انوار الايضاح ۱)

﴿۵۴۲﴾ وَيُفْسِدُهَا أَيضًا مَذُّ الْهَمْزَةِ فِي التَّكْوِينِ (۵۵) او په تکیس (الله اکبر) کي د همزي کښول هم لمونځ فاسدوي.

تشرېح: يعني که په لمانځه کي دننه په تکبيرات انتقاليه وو کي د الله اکبر ويلو پر مهال دا دغه لفظ همزه کښ کړي او مډ وکړي، نو لمونځ يې فاسديږي، په دې هکله نور تفصيل په ﴿۳۸۹﴾ نمبر مسئله کي تېر سو.

په لمانځه کي له قرآن شريف څخه قرائت کول

﴿۵۴۳﴾ وَإِسْرَاعُهُ مَا لَا يَحْفَظُهُ مِنْ مُصْحَفٍ (۵۶) اولوستل د هغه حصې کوم چي ده ته ياد نه وي له قرآن شريف څخه (داهم لمونځ فاسدوي).

تشرېح: که يو څوک د لمانځه په دوران کي قرآن شريف ته گوري او له هغه څخه قرائت کوي، نو لمونځ يې فاسديږي. په دې شرط چي هغه آيتونه يې ياد نه وي (ځکه چي دا عمل کثير دی لوبل دا چي به دې کي په لمانځه کي دننه د تلقی لو تعلم از د قرآني اصورت پېښېږي کوم چي منع دی)، او که هغه آيتونه (کومو نه چي گوري) وړته يادوي او قرآن شريف يې په لاس کي نه وي را اخيستی بلکي مخه يې پر تېږل يا داسي بل شي ايښی وي، نو لمونځ يې نه فاسديږي. (انوار الايضاح شفا، الارواح ۱)

د عورت د لڅوالي او د نجاست د موجود والي په حالت كې لمونځ كول

﴿۵۲۲﴾ وَأَذَاءُ رُكْنٍ أَوْ أَمْكَانَهُ مَعَ كَشْفِ الْعَوْرَةِ أَوْ مَعَ نَجَاسَةٍ مَانِعَةٍ (۵۷) او يوركن

اداء كول (۵۸) يا د يوه ركن اداء ممكن كېدل (يعني د يوه ركن اداء كېدو په اندازه وخت تېرېدل) د عورت د لڅوالي يا د مانع نجاست سره.

تشرېح: كه د لمونځ گزار عورت د اندام د څلورمې حصې په اندازه ښكاره سي (مثلا د ښځې د غوړ څلورمه حصه ښكاره سي يا داسې نور چي مخكې يې تفصيل تېر سو) او په همدې حالت كې يوركن اداء كړي يا په همدې حالت كې د يوه ركن په اندازه وخت تېر سي يعني دومره وخت چي په هغه كې درې واړه سبحان الله وبلای سي، نو لمونځ يې فاسديږي.

همدارنگه كه پر لمونځ گزار داسې نجاست (مرداري) وي چي د هغه سره لمونځ نه صحيح كيږي برباره ده هغه نجاست غليظه وي او كه خفيفه وي او په همدې حالت كې يوركن اداء كړي يا د يوه ركن په اندازه د هغه نجاست سره وخت تېر كړي، نو لمونځ يې فاسديږي. او كه پر بدن د نجاست لوېلو سره لمونځ گزار سمدستي هغه ليري كړي، يا سمدستي عورت پټ كړي، نو بيا يې لمونځ نه فاسديږي.

﴿۵۲۵﴾ وَمَسَابَقَةُ الْمُقْتَدِي بِرُكْنٍ لَمْ يُشَارِكْهُ فِيهِ إِمَامُهُ (۵۹) او (ممدارنگه لمونځ

نندوي) د مقتدي وړانديتوب كول (چې مقتدي مخكې والي وکړي) په يوه ركن كې چي په هغه كې دده امام وړ سره شريك نه سي (مثلا مقتدي تر امام مخكې ركوع ته ولاړ سي او بيا د امام له ركوع كولو څخه مخكې سر راپورته كړی. او بيا دغه ركن (ركوع) د امام سره يا تر امام وروسته دوباره اداء نه كړي تر دې چي امام سلام وگرځوي. نو د مقتدي لمونځ فاسديږي. او كه مقتدي په دې توگه مخكې ركوع وکړي چي دده دركوع په وخت كې امام هم ركوع ته ورسېږي، نو دغسې مسابقت خومكروه دی. ليكن لمونځ يې نه فاسديږي وعلی هذا ففسح حال السجود).

لغات: ﴿مسابقة﴾ دفاعلي د باب مصدر دی: د یو شي و طرف ته وړانديتوب كول. مخكې والي كول. ﴿لم يشارك﴾ دفاعلي له باب د جحد صيغه ده، مصدر: مشاركه: په يوشې كې د يو چا سره شريك كېدل، حصه داره كېدل.

تشرېح: د عبارت وضاحت د ښاري په نص ۱۰۰۰ كې وړاندې كېږي.

د مسبوق لپاره په سجده سهو کي دامام پېروي کول

﴿۵۲۱﴾ وَمَتَابَعَةُ الْإِمَامِ فِي سُجُودِ السَّهْوِ لِلْمُسْبُوقِ (۶۰) او (مندانده لمونځ فاسدي) دامام تابعداري کول په سجده سهو کي د مسبوق مقتدي لپاره.

لفظ: «مُسْبُوق» مخکي يې وضاحت وسو چي له کوم مقتدي څخه اول رکعت تېر سوی وي هغه ته مسبوق وايي، نور بيا که دوه رکعت ځني تېر سوي وي او که درې يا څلور سره ځني تېر سوي وي (يعني صرف په قعدة اخيره کي يې امام نيولی وي).

تفريع: د عبارات حاصل دادي چي که مسبوق مقتدي په سجده سهو کي دخپل امام متابعت په ناسي حال کي وکړي کله چي هغه له امام څخه جلا سوی وي، نو د هغه لمونځ فاسديږي. مثلاً امام سلام وگرځوي او سجده سهو يې هېره وي او مسبوق دخپل پاته لمونځ د پوره کولو لپاره ولاړ سي او يو رکعت وکړي او د هغه سجده هم وکړي، په دې دوران کي امام ته سجده سهو په ياد سي چي ماخو هغه پرېښووله، نو امام سجده سهو وکړي او مسبوق هم دامام سره سجده سهو وکړي. نو په دې صورت کي د مسبوق لمونځ فاسديږي. او که چيري مسبوق تر اوسه درکعت سجده نه وي کړي او امام سجده سهو وکړي، نو پر هغه دخپل امام متابعت کول (يعني دامام سره يو ځای سجده سهو کول) ضروري دي، لېکن په دې صورت کي به مسبوق دامام سره سلام نه گرځوي. لېکن که متابعت نه وکړي او په آخر کي سجده سهو وکړي، نو هم جائز دي او لمونځ يې نه فاسديږي. (عمدة الفقه بحواله شفاء الراي)

قعدة اخيره نه راگرځول

﴿۵۲۲﴾ وَعَدَمُ إِعَادَةِ الْجُلُوسِ الرَّاجِعِ بِإِذَا سَجَدَ صَلَاحًا كَرِهًا يَفْعَلُ الْجُلُوسَ (۶۱) او آخره ناست نه راگرځول اصلي سجدې له اداء کولو څخه وروسته چي هغه (سجده) ده ته تر (آخري) ناستي وروسته په ياد وړغلي وي (يعني په آخره ناست کي د تشهد په اندازه جلوس څخه وروسته ده ته په ياد لاسي چي زما څخه د يو رکعت يوه سجده پاته سوې ده. نو هغه سجده يې راوگرځوله خو آخره ناست يې بيرته نه راوگرځوله او له سجدې څخه وروسته يې سمدستي سلام وگرځوي. نو هم لمونځ فاسديږي).

لفظ: «صَلَاةٌ» اصلي سجده، د لمانځه خپله سجده (يا په بله رڼا: درکعت خپله سجده)، «صَلَبٌ» ته نسب دی. «صَلَبٌ» ملا ته ويل کيږي کوم چي دانسان مينځ دی او د لمانځه خپله سجده هم د لمانځه په مينځ کي واقع کيږي. او بل سجده سهو ده کوم چي د لمانځه په آخر کي کيږي.

تفريع: د عبارات حاصل دادي چي که لمونځ گزار قعدة اخيره (آخره ناست) وکړه. تر دې وروسته ده نه ياد سوه چي زما څخه خو د لمانځه يوه سجده پاته ده. نو هغه سجده يې راوگرځوله او بيا يې ناست

نه وکړي يعنې آخره ناسته يې نه راوگرځوله، بلکې سمدستي يې سلام وگرځوي. نو د هغه لمونځ فاسديږي.

يو رکن د خوب په حالت کي اداء کول

﴿۵۲۸﴾ وَعَدِمُ إِعَادَةَ رُكْنٍ أَذَاهُ نَائِلًا (۶۲) او هغه رکن نه راوگرځول کوم چي يې د خوب په حالت کي اداء کړی وي.

تشرېح: که لمونځ گزاريو رکن د خوب په حالت کي اداء کړي او تر بيدارېدو وروسته يې نه راوگرځوي (يا په بله وينا د وينوالي په حالت کي يې دوباره اداء نه کړي)، نو لمونځ يې فاسديږي. مثلاً دويمې سجده ته د تللو په وخت کي خوب غلبه باندې وکړي او پيښه سي او ټوله سجده دبیده والي په حالت کي اداء کړي او له سجده څخه دراپورته کېدو په وخت کي بيداره (وين) سي. نو هغه يې دا دويمه سجده دوباره اداء کړي. لهذا که دوباره يې اداء نه کړي، نو لمونځ يې فاسديږي. او که رکن ته په وينه داخل سي بيا په هغه کي پيښه سي، نو هغه رکن شمېرل کيږي او نه به راوگرځول کيږي. (عمدة الفقه بحواله شفاء الارواح)

له قعدة اخيره څخه وروسته د امام عمداً اودس ماتول

﴿۵۲۹﴾ وَتَقَهَّرَهُ إِمَامٌ أَمَامَ السُّبُوقِ وَحَدَّثَهُ الْعَمَدُ بَعْدَ الْجُلُوسِ الْخَيْرِ (۶۳) او د مېوق د امام په زوره خنډل (۶۴) او (يا) د هغه قصداً اودس ماتول تر آخري ناستي وروسته.

تشرېح: که په قعدة اخيره (آخړه ناسته) کي د تشهد په اندازه کېنستلو څخه وروسته امام په زوره وځاندي يا امام قصداً ځان يې اودسه کړي، نو د هغه لمونځ خو کيږي. لېکن د مېوق مقتدي لمونځ فاسديږي، خو پر امام واجب دي چي تر اودس کولو وروسته د واجب (سلام) د پرېښوولو په وجه دوباره په السلام عليه کم سره لمونځ ختم کړي، چي د ترک الواجب له گناه څخه بچ سي. (ابواب الإيضاح)

په څلور رکعتيز يا درې رکعتيز لمانځه کي پر دويم رکعت سلام وگرځول

﴿۵۳۰﴾ وَالسَّلَامُ عَلَى رَأْسِ رُكْعَتَيْنِ فِي غَيْرِ الشَّائِئَةِ ظَانًّا أَنَّهُ مُسَافِرٌ (۶۵) او سلام وگرځول د دوو رکعتو پر سر له دوه رکعتيز لمانځه څخه بغير (بل لمانځه) کي په دې گومان سره چي هغه مسافر دی (يعني چي په درې رکعتيز يا څلور رکعتيز لمانځه کي لمونځ گزار په دې گومان سره پر دويم رکعت سلام وگرځوي چي زه مسافر یم) أَوْ أَنَّهَا الْجُمُعَةُ (۶۶) يا (په دې گومان سره پر دويم رکعت سلام وگرځوي) چي دا د جمعې لمونځ دی أَوْ أَنَّهَا الشَّرَاوِئِمُ وَهِيَ الْعِشَاءُ (۶۷) يا چي دا تراویح دي حال دا چي هغه

دماخوستن لمونځ وي او کَانَ قَرِيبَ عَهْدٍ بِالْإِسْلَامِ (۶۸) يا لمونځ گزار نژدې زمانې والا وي په اسلام راوړلو کي (يعني د اسلام راوړلو يې لږ زمانه کيږي) فَظَنَّ الْفَرَضَ رُكْعَتَيْنِ نو ده گومان کړی وي چي (ټوله) فرض دوه رکعته دي.

لغات: (ثانية) دو رکعتيز لمونځ. هر هغه شی کوم چي له دوو څخه مرکب وي.

تشریح: پر دویم رکعت دسلام گرځولو دوه صورتونه دي: ① يو صورت دادی چي لمونځ گزار په څلور رکعتيز يا درې رکعتيز لمانځه کي په دې گومان سره پر دویم رکعت سلام وگرځوي چي همدا تمدا اخيره (آخړه ناسته) ده يعني رکعتونه پوره سوي دي او بيا ورته يادسي چي نه دي پوره سوي. نو لمونځ يې نه فاسديږي بلکي لمونځ دي جاري وساتي او په آخر کي دي سجده سهو وکړي.

② دویم صورت کوم چي په عبارت کي بيان سوی دی دادی چي که لمونځ گزار په دې گومان سره دڅلور رکعتيز يا درې رکعتيز لمانځه پر دویم رکعت سلام وگرځوي چي پر ماصرف همدا دوه رکعت لازم دي. حال دا چي په حقيقت کي پر هغه څلور رکعت وي، مثلاً يو مقیم کس د ماخوستن لمونځ شروع کړي او له دوو رکعتو څخه وروسته پر ځان دمسافر کېلو په گومان سره پر دویم رکعت سلام وگرځوي، يا لمونځ گزار دما پېښين په لمانځه کي له دوو رکعتو څخه وروسته د جمعې په گومان سره پر دویم رکعت سلام وگرځوي، يا دماخوستن په لمانځه کي له دوو رکعتو څخه وروسته د تراويحو په گومان سره پر دویم رکعت سلام وگرځوي، يا يو څوک نوي مسلمان شوی وي او تر اوسه داسلام په احکامو واقف نه وي چي په دې وجه هغه صرف پر دوو رکعتو د فرضو لمانځه کوي (چي فرض همدا دوه رکعت دي) او په دې گومان سره پر دویم رکعت سلام وگرځوي. نو په دې ټولو صورتونو کي دسلام گرځولو په وجه لمونځ فاسديږي. (مرآة الفلاح مع الطحطاوي ص: ۱۸۶)

د لمانځه په دوران کي د بچي شيدې رول

مسئله (۱): که ښځه لمونځ کوي او په دې دوران کي کوچنی بچی د هغې ته وځېبې + ښې او له هغه نه شي لېږي راوړي، نو دښځي لمونځ فاسديږي. (درمختار مع الشامی ص: ۲۰۱، ص: ۲۹۰)

د لمانځه په دوران کي مرگ راتلل

مسئله (۲): که د لمانځه په دوران کي لمونځ گزار ته مرگ راسي. نو هغه لمونځ بالکل خنې ناپېښي او که امام د لمانځه په دوران کي مړ سي. نو د ټولو مقتديانو لمونځ فاسديږي او هغوی به له دوسره لمونځ کوي. لهذا دمر کېدونکي کس ددې لمانځه فديده لازمه نه ده، ځکه چي له هغه څخه لمونځ ساقط سو. (کتاب المسائل ص: ۳۷۴)

بَابُ زَلَّةِ الْقَارِي

(با) باب د قرائت کونکي د تېرو تلو (په بیان کي) دی

تشریح: د قرائت د غلطیو او تېروتنو په هکله د نور الايضاح مصنف رحمه الله خو دلته بحث نه دی کړی. مګر د نور الايضاح په حاشیه کي پر دې موقع یو جامع او مفید بحث لیکل سوی دی. حضرت علامه الحافظ مولانا محمد اعجاز علي رَجَه الله د دې ډېر ضرورت محسوس کړی. نو ځکه یې دا بحث د نور الايضاح په حاشیه کي داخل کړی، څرنگه چي د دې کتاب "فتح الايضاح" ترتیب موږ د "انوار الايضاح" مطابق وضع کړی دی او په هغه کي یې دا باب نه دی، بیان کړی، که څه هم نور و شروحو مختصراً بیان کړی دی، نو ځکه موږ هم نه دی بیان کړی. خو که په وخت کي گنجایش وو. او ستاسي له طرفه غوښتنه وسوه. نو ان شاء الله په آینده چاپ کي به یې په پوره وضاحت سره بیان کړو. د غوښتنې لپاره دي خپروونکي ادارې "صداقت کتب خانې" ته اطلاع ورکول سي.

فَصْلٌ مَّا لَا يُفْسِدُ الصَّلَاةَ

(با) فصل د هغه شیانو (په بیان کي) دی کوم چي لمونځ نه فاسدوي

تشریح: په دې فصل کي مصنف رَجَه الله هغه شیان بیانوي چي په هغوی سره لمونځ نه فاسدېږي.

په کومو شیانو سره لمونځ نه فاسدېږي؟

﴿٥١٣﴾ لَوْ نَظَرَ الْمُصَلِّي إِلَى مَكْتُوبٍ وَلَهْمَةٍ كَهَ وَكَوْرِي لَمُنْخٌ كَزَار دِيو ليكل سوي شي (خط)

و طرف ته او په هغه پوه سي اَوْ أَكَلَ مَا بَيْنَ أَسْنَانِهِ وَكَانَ دُونَ الْحِصَّةِ بِلا عَمَلٍ كَثِيرٍ بيا
 و خوري هغه څه کوم چي يې د غاښو په مينځ کي وي او هغه د نخود (له مقدار) څخه کم وي بغير له
 عمل کثير څخه اَوْ مَرَّ مَاءٌ لِي مَوْضِعِ سُجُودٍ يَا تېر سي يو تېر بلونکی کس د سجده کولو په

حای کی لَا تَقْسُدُ نولمونخ نہ فاسدیري وَإِنَّ أَوَّلَ الْبَأْسِ کہ خہ ہم تہرہدونکی گنہگارہ کیري.

لغات: ﴿مکتوب﴾ د نصر لہ بابہ اسم مفعول دی: لیکل سوي خہ. خط. ﴿الحمصہ﴾ مخکی ددی وضاحت وسو. ﴿أَوَّلَ﴾ دسمع دباب ماضی دہ. مصدر: اِشْتَأ: گناہگارہ کیدل. ﴿بَأْسَ﴾ د نصر دباب فاعل دی: تہرہدونکی.

تشریح: کہ لمونخ گزار پہ لمانخہ کی یو لیکل سوي شي تہ وگوري او پہ زہہ کی پہ ہفہ پوہ سی او پہ ژہ سرہ یہ نہ وایي. نولمونخ یہ نہ فاسدیري. برابرہ دہ ہفہ لیکل سوی شی (مکتوب) قرآن وی او کہ غیر قرآن وی. مثلاً پر محرب د قرآن آیت یا نور خہ لیکل سوي وی او لمونخ گزار ہفہ تہ وگوري او ووم فہموي. نو پہ دے سرہ ددہ لمونخ نہ فاسدیري او نہ مکروہ دی پہ دے شرط چي ہفہ قصدانہ وی ورتہ کتلي. او کہ قصداً یہ ورتہ کتلي او فہموی یہ وی. نو پہ دے صورت کی لمونخ خونہ فاسدیري. لیکن مکروہ (تزیہی) کیري. (محطاوی)

او اکل ما بین إلخ: کہ د لمونخ گزار پہ غائبو کی خہ خوراک بند پاتہ وی او ہفہ د لمانخہ پہ حالت کی تہرہ کر ی. نولمونخ یہ نہ فاسدیري پہ دے شرط چي. خوراک د نخود لہ مقدار خخہ کم وی او بغیر لہ عمل کثیر خخہ یہ تہرہ کر ی وی. کہ چیري ہفہ خوراک د نخود پہ اندازہ وی. یا تر ہفہ زیات وی. یا خو د نخود لہ مقدار خخہ کم وی لیکن پہ عمل کثیر سرہ یہ تہرہ کر ی وی مثلاً درے وارہ یا تر دے زیات یہ ژولی وی. نو اوس برابرہ دہ تہرہ کر ی وی کہ نہ. د عمل کثیر پہ وجہ د ہفہ لمونخ فلسیري.

او مزماء إلخ: کہ یو انسان د لمونخ گزار مخ تہ د ہفہ د سجدے پر خای تہرہ سی. نو د ہفہ لمونخ نہ فلسیري. برابرہ دہ تہرہدونکی انسان سر ی وی او کہ بنخہ وی. یا تہرہدونکی یو حیوان مثلاً خریا سہی وغیرہ وی. لیکن تہرہدونکی انسان گنہگارہ کیري.

د لمونخ گزار مخ تہ پر ٹومرہ فاصلہ تہرہ بدل جائز دی؟

مسئلہ: پہ لوی مسجد یا میدانہ کی کہ یو شوک بغیر لہ سترہ خخہ لمونخ کوي او د ہفہ مخ تہ تہرہدلو تہ ضرورت پہن سی. نو پر ٹومرہ فاصلہ د ہفہ مخ تہ تہرہ بدل جائز دی او گناہ نہ لری. پہ دے بارہ کی د مشایخو مختلف اقوال دی: ① قاضی خان. علامہ حاکم شہید. صاحب ہدایہ. صاحب محیط او علامہ زلمی رحمہ اللہ فرمایي چي دے لمونخ گزار د سجدے لہ خای خخہ مخ تہ تہرہ بدل جائز دی. ② د فخر الاسلام بزدوی. شمس الاثمہ سرخسی او علامہ ابو جعفر. علامہ

تمر تاشي، علامه کاساني صاحب نهایه او محقق ابن الهمام زینة الله رایه داده چي دلمونځ گزار نظر چي تر کومه خایه پوري څي کله چي هغه په خشوع و خضوع سره لمونځ کوي (يعني چي دسجدې ځای ته گوري او نظريې تیت ساتلی وي نو په دې حالت کي چي دهغه نظر تر کومه خایه څي)، له هغه ځای څخه مخ ته تېرېدل جائز دي. ④ بعضو ددې حد دوه، یا درې صفونه مقرر کړي دي. ⑤ بعضو ددې حد څلوېښت (۴۰) لاسه (یا په بله وینا ۴۰ شرعي موزه) پنځه شرعي موزه، ددې اندازه ټاکلې ده. ⑥ بعضو ویلي دي چي پنځوس (۵۰) لاسه مخ ته تېرېدل جائز دي.

صاحب دعتایه زینة الله په ① او ② قول کي داسي تطبیق ورکړی دی چي په ① قول کي دسجدې له ځای څخه دسجدې مخصوص ځای مراد نه دی بلکي دهغه دشا وخوا ځای هم دغه حکم دی او همدا معنی د نتیجه په اعتبار سره د ⑦ قول راوځي (عنايه ج ۱ ص ۲۰۶). علامه شامي زینة الله هم په ټینګار سره دصاحب العنایه تائید کړی دی او دهغه خلکو تردید یې کړی دی کوم چي دغه دواړه قولونه جلا جلا کني. (شامي ج ۱ ص ۵۹۲) او صاحب البحر علامه ابن نجیم زینة الله ډېر ټینګار پر دې کړی دی چي همدا اول ① قول اصح دی. (البحر الرائق ج ۲ ص ۱۶)

خلاصه دا چي په دغه مسئله کي آخري څلور اقوال بالکل متروک دي او په ① او ② قول کي صرف لفظي فرق سته. معنأ دواړه سره یو دي. لهندا داکثره مشایخو درايي د موافق کېدلو پر بناء به هغه لره ترجیح وي. (انوار الايضاح)

د بنځي پر شرمگاه د نظر لوېدلو حکم

﴿ ۵۳۳ ﴾ وَلَا تَقْسُدُ بِنَظَرٍ إِلَىٰ قُرْبِ الْمَطْلَقَةِ بِشَهْوَةٍ فِي الْبُخْتَارِ او لمونځ نه فاسديږي د لمونځ گزار په کتلو سره د طلاق سوي بنځي و فرج ته په شهوت سره. د مختار قول مطابق وَأَنَّ شَهْتَ بِه الرِّجْعَةُ که څه هم په دې سره رجعت (رجوع) ثابتېږي.

تشرېح: دلمانځه په حالت کي که داجنبه (پړۍ) بنځي پر دننه حصه (فرج) باتدي نظر ولوېږدي، نو لمونځ یې نه فاسديږي؛ ځکه دا عمل قلیل دی، خو که دا بنځه دلمونځ گزار منکوحه وي او مطلقه وي يعني طلاق رجعي یې ورکړی وي، نو لمونځ خويې نه فاسديږي، لېکن په دې سره رجعت ثابتېږي. او مچه اخيستل، مه کول دا ټوله د جماع په حکم دي او عمل کثیر شمېر سوي دي، لهندا دوی په وجه لمونځ فاسديږي.

فايده: په عبارت کي د "ال بختار" په قيد سره دهغه خلکو له قول څخه احتراز سوی دی کوم چي وايي چي محض شرمگاه ته په کتلو سره لمونځ فاسديږي.

فصل في المَكْرُوهَات

(دا) فصل په (بيان دلماخه د) مکروهاتو کې دې

تشریح: مخکې دلماخه د مفسداتو بیان وو، اوس په دې فصل کې دلماخه مکروهات بیانوي.

د کراهت قسمونه: په بنيادي توګه کراهت پر دوه قسمه دی: ① کراهت تحريمي ② کراهت تنزيهي. په دې دواړو کې فرق او توپیر د کراهت د دليل په اعتبار سره وي. که چیرې د یو فعل د معانت دليل ظنی الثبوت یا ظنی الدلالة وي. یا هغه فعل ترڅو الواجب لره شامل وي (چې که هغه وې نو واجب کار به پاته سي)، نو پر هغه د مکروه تحريمي اطلاق کېږي. او که د معانت دليل په خلاف

اولی یا ترڅو الاستحباب بالندي مېني وي، نو هغه فعل ته مکروه تنزيهي ویل کېږي (په بله وينا دا چې تحريمي د واجب په مقابل کې دی. لهذا د واجب پرېښولو ته به مکروه تحريمي ویل کېږي او دا حرام ته نژدې دي. او تنزيهي د سنت او د اولی او مستحب په مقابل کې دی. لهذا د سنت پرېښولو ته به مکروه تنزيهي او خلاف ولی ویل کېږي او دا مباح ته نژدې دي). بیا په مکروه تحريمي او مکروه تنزيهي کې هم د شدت او ضعف په اعتبار سره جلا، جلا مراتب دي کوم چې صاحب النظر عالم د دليل په رڼا کې خپله متعین کولای سي. (مثلا که یو سنت عمل داسې وي چې د هغه ډېر تاکید او ټینګار سوی دی. نو د هغه پرېښول شدید مکروه تنزيهي دي او تحريمي ته نژدې دي).

په لمانځه کې د مکروه اثر: کوم لمونځ چې د کراهت تحريمي سره اداء کېږي سي (یا په بله وينا په کوم لمانځه کې چې مکروه تحريمي واقع سي)، د هغه اعاده (راځړول) واجبېږي. مثلاً په داسې جامه کې لمونځ کول چې په هغه کې تصویران نقش سوي وي، نو د هغه لمانځه راځړول ضروري دي. ژر تر ژره دې هغه راوځړول سي. برابره ده په وخت کې دننه وي یا تر وخت وروسته وي. او که په لمانځه کې د کراهت تنزيهي ارتکاب وې، نو د لمانځه اعاده واجب نه ده، خو مستحب ده. او په کوم مکروه تحريمي سره چې لمونځ واجب الاعاده ګرځي، هغه داسې مکروه تحريمي دی چې د هغه تعلق لمانځه د هین افعالو سره وي مثلاً تعدیل الارکان پرېښول، یا په تصویر والا جامه کې لمونځ کول. لېکن داسې مکروه فعل چې د هغه تعلق د لمانځه د عین ارکانو سره نه وي، بلکې په هغه کې کړه په یو بله وجه راغلې وي مثلاً سورتونه سره چې ويل، یا دامام فاسق کېدل. نو داسې کراهت چې لمونځ واجب الاعاده نه ګرځي، ځکه د قرآن کریم په آیتونو او سورتونو کې د ترتیب لحاظ نه دی اصل کې د لمانځه له واجباتو څخه نه دي، بلکې د قرائت له واجباتو څخه دي. همدارنګه

څخه ځان ساتل پر هر مسلمان مستقلاً واجب دي او هغه اصلاً د لمانځه له واجباتو څخه نه دي. بلکې د جماعت له واجباتو څخه دي (د مکروه تحریمي په بحث کې دا پورتنۍ وضاحت په یاد لږل ضروري دي) په عامه توګه فقهاؤ د لمانځه د مکروهاتو په باب کې د مکروه تحریمي او مکروه تنزیهي لپاره صرف د مکروه لفظ استعمال کړی وي او دلته مصنف رحمه الله هم داسې کړي دي، خو موږ کوښښ کوو چې دواړه ډوله افعال سره جلا کړو (فلله الحمد).

د لمانځه مکروهات

﴿۵۳۳﴾ يَكْرَهُ لِلْمُصَلِّي سَبْعَةٌ وَسَبْعُونَ شَيْئًا دلمونځ گزار لپاره اووه اويا (۷۷) شيان مکروه دي تَرَكٌ وَاجِبٌ اَوْ سُوءٌ عَمْدًا پرېښوول د (۱) يو واجب (۲) يا سنت قصداً (يعني په لمانځه کې واجب يا سنت شی پرېښوول مکروه دي).

تشرېح: مصنف رحمه الله د لمانځه اووه اويا (۷۷) مکروهات بيان کړي دي. دا شمېر د حصر لپاره نه دی چې صرف همدا (۷۷) مکروهات دي، بلکې په دې سره د ښوول مقصود دي چې تقريباً (۷۷) دي. له دې څخه زيات هم کېدلای سي.

خير! مصنف رحمه الله فرمايي چې قصداً يو واجب پرېښوول مکروه دي مثلاً تعديل الارکان (يعني د لمانځه ارکان په اطمینان سره اداء کول) واجب دي. لهندا تعديل الارکان د پرېښوونکي کس لمونځ په کراهت تحریمي سره صحيح کيږي، خو دا (تعديل الارکان) يو داسې واجب دی چې په سجده سهو سره د هغه تلافی نه سي کېدلای، لهندا په وخت کې دننه د داسې لمانځه اعاده واجب ده لوله وخت څخه وروسته مستحب ده. همدارنگه يو سنت پرېښوول مکروه تنزیهي دي، مثلاً د لمانځه په شروع کې د سري لپاره د الله اکبر ويلو په وخت کې دواړه لاسونه د غوږو تر نړيو پورې پوټه کول سنت دي. اوس که لمونځ گزار يې له هغه څخه لاندې کړي، نو مکروه تنزیهي دي. (براهه الافلاح مع الطحاوي ص ۱۸۹)

د لمانځه په دوران کې په جامه يا بدن لاس وهل

﴿۵۳۴﴾ كَتَمَهُمْ بِشَوْبِهِمْ وَبَدَنِهِمْ (۳) لکه لويې کول په خپلو جامو (۴) او بدن سره.

لغات: ﴿عَبَثَ﴾ د سمع د باب مصدر دی عَبَثٌ يَفْتَثُ عَبَثًا: لويې او بازي کول. په لويو لگېا کېدل. نو او بې فايدي کار کول.

تشرېح: دلمانځه په حالت کي د جامې يا بدن په يو حصه لويي کول يعنې هسي په جامه يا بدن اخته کېدل او لاس په وهل مکروه تحریمي دي. مثلاً د بعضي خلکو دا عادت وي چي په لمانځه کي يې زيات پام او توجه په خپله جامه کي وي او له رکوع او سجده څخه دراپورته کېدلو او کېنستلو په وخت کي هر وخت د لمن او لستوني يا د څاندر هيئت سموي. همدارنگه دلمانځه په دوران کي د بدن يو حصه مېرل مثلاً د بربري ورېښتان په لاس کي راخيستل، يا له نوکانو څخه خيره ايستل، يا پزه مېرل دا ټوله په عبث فعل کي داخل دي او مکروه تحریمي دي.

د لمانځه په دوران کي د سجده ځای بار، بار صفا کول

﴿۵۴﴾ وَقَلْبُ الْحَصَى إِلَّا لِّلْجُودِ مَرَّةً (۵) او شگي اړول (ليري کول) مگر د سجده لپاره يو وار.

لغات: ﴿الْحَصَى﴾ دالفظ دحاء په "فتح" سره دی: شگي. واحد: حَصَاً.

تشرېح: که د سجده پر ځای شگي او ډبري وي چي د هغوی په وجهه کول مشکل وي، نو د يو وار ليري کولو او صفا کولو اجازه يې سته لېکن که بار، بار يې هسي صفا کوي، نو دا فعل مکروه تحریمي دي، صاحب د درمختار رحمه الله ليکلي دي چي اولى او افضل همدا ده چي بالکل صفاته کېرسي. (درمختار مع الشامي ج: ۱، ص: ۶۰۰)

په گوتو ټکان کول (له گوتو څخه ټکان ايستل)

﴿۵۶﴾ وَفَرَقَةَ الْأَصَابِعِ (۶) او په گوتو ټکان کول.

لغات: ﴿فَرَقَةً﴾ د فَعَّلَ د باب مصدر دی: په گوتو ټکان کول، له گوتو څخه ټکان ايستل.

تشرېح: دلمانځه په دوران کي (د گوتي کښلو يا کېنېدلو په نړيه) په گوتو ټکان کول مکروه تحریمي دي، همدارنگه څوک چي دلمانځه په انتظار کي ناست وي، يا و مسجد ته روان وي، د هغه لپاره داسې کول مکروه دي، او د بعضو په نېز له لمانځه څخه د باندې مکروه تنزيهي دي، لېکن که د دې په وجه وي مثلاً بندونو ته آرام ورکول مقصود وي، نو مکروه نه دي. (انوار الايضاح، عمدة الفقه)

گوتي په گوتو کي اچول

﴿۵۷﴾ وَتَشْبِيكُهَا (۷) او گوتي يو په بل کي اچول (د يوه لاس گوتي د بل لاس په گوتي کول).

لغات: ﴿تَشْبِيكُ﴾ د تَفْعِيل د باب مصدر دی: د يوه لاس گوتي د بل لاس په گوتو دننه کول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې د یوه لاس گوتې د بل لاس په گوتو کې اچول هم مکروه تحریمي دي.

او د لمانځه د انتظار په حالت کې، یا مسجد ته درواښتیا په حالت کې هم د منع دي، ځکه په دې سره سټي پیدا کېږي او لمونځ گزار او منتظر ته داسې کیفیت نه اختیارول پکار دي کوم چې سټي پیدا کوي.

یادونه: د لمانځه او د هغه له متعلقه اعمالو څخه بغیر بل ځای په صحیح مقصد سره گوتې په گوتو کې اچول یا په گوتو ټکان منع نه دي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۵۲)

د لمانځه په دوران کې پر تشي لاس ایښوول

۵۳۸ هـ وَالشَّخْصُ (۸) او پر تش (ډډه) لاس ایښوول.

لغات: ﴿الشَّخْصُ﴾ د تغفل د باب مصدر دی: پر تش (ډډه) لاس ایښوول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې پر خپل تشي لاس ایښوول مکروه تحریمي دي. د لمانځه څخه بغیر په بل حالت کې پر تشي لاس ایښوول مکروه تنزیهي دي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۵۲)

(ځکه دا د شیطان او دوږ خیالو انماز دی، یعنې کله چې دوی د معشر په ورځ له ډېرو درېدو څخه ستړي سي، نو د ځان هوسایۍ لپاره به داسې درېږي). (انوار الايضاح)

به لمانځه کې شاوخوا مخ اړول

۵۳۹ هـ وَالْإِلْتِفَاتُ بِمُخْتَمِ (۹) او خپله غاړه اړول (د غاړې او مخ په اړولو سره کتل).

لغات: ﴿الْإِلْتِفَاتُ﴾ د افتعال د باب مصدر دی: توجه کول (پاملرنه کول)، دیوشي و طرف ته مخ اړول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې مخ پر قبله ساتل ضروري دي، او مخ راسته یا چپه طرف ته داسې اړول (مخ غول) چې ټوله مخ له قبلې څخه وگرځي، نو د مکروه تحریمي دي او بغیر له مخ اړولو څخه صرف د سترگو له کونجانو څخه کتل بېله ضرورت نه خو مکروه تنزیهي دي او که د ضرورت په وجه وي، نو مباح دي. (معدة الفقه بحواله شفاء الارواح)

به لمانځه کې پر کوناتو کښېنستل او اقصاء کول

۵۴۰ هـ وَالْإِقْصَاءُ (۱۰) او دسپي په غېږ کښېنستل.

لغات: ﴿الْإِقْصَاءُ﴾ د افعال د باب مصدر دی، پر مقعده (کوناتو) کښېنستل او پټېدو.

تشریح: د لمانځه په دوران کې دیوه لاس گوتې د بل لاس په گوتو کې اچول هم مکروه تحریمي دي.

او د لمانځه د انتظار په حالت کې، یا مسجد ته درواښتیا په حالت کې هم دامنغ دي: ځکه په دې سره سټي پیدا کیږي او لومونځ گزار او منتظر ته داسې کیفیت نه اختیارول پکار دي کوم چې سټي پیدا کوي.

یادونه: د لمانځه او د هغه له متعلقه اعمالو څخه بغیر بل ځای په صحیح مقصد سره گوتې په گوتو کې اچول یا په گوتو ټکان منع نه دي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۵۲)

د لمانځه په دوران کې پر تشي لاس ایښوول

۵۳۸ هـ وَالشَّخْصُ (۸) او پر تش (دوه) لاس ایښوول.

لغات: ﴿الشَّخْصُ﴾ د تفعل د باب مصدر دی: پر تش (دوه) لاس ایښوول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې پر خپل تشي لاس ایښوول مکروه تحریمي دي. د لمانځه څخه بغیر په بل حالت کې پر تشي لاس ایښوول مکروه تنزیهي دي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۵۱)

(ځکه دا د شیطان او د ورځیانو انداز دی، یعنې کله چې دوی د محشر په ورځ له ډېرو درېدو څخه ستړي سي، نو د ځان هوسایۍ لپاره به داسې درېږي). (انوار الإيضاح)

په لمانځه کې شاوخوا مخ اړول

۵۳۹ هـ وَالْإِلْتِفَاتُ بِعُنُقِهِ (۹) او خپله غاړه اړول (د غاړې او مخ په اړولو سره کتل).

لغات: ﴿الْإِلْتِفَاتُ﴾ د افتعال د باب مصدر دی: توجه کول (پام لږه کول)، دیوشي و طرف ته مخ اړول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې مخ پر قبله ساتل ضروري دي، او مخ راسته یا چپه طرف ته داسې اړول (کړخول) چې ټوله مخ له قبلې څخه وگرځي، نو دا مکروه تحریمي دي او بغیر له مخ اړولو څخه صرف د سترگو له کونجانو څخه کتل بېله ضرورت نه خو مکروه تنزیهي دي او که د ضرورت په وجه وي، نو مباح دي. (معدة الفقه بحواله شفاء الأرواح)

په لمانځه کې پر کوناټو کښېستل او اقعاء کول

۵۴۰ هـ وَالْإِقْعَاءُ (۱۰) او د سږي په څېر کښېستل.

لغات: ﴿الْإِقْعَاءُ﴾ د افعال د باب مصدر دی، پر مقعده (کوناټو) کښېستل او پټول، درول.

تشریح: په لمانځه کې په التحیات کې او د دواړو سجد په مینځ کې د سپي په څېر کېښتل مکروه تحریمي دي. د اقماء مطلب دادی چې مقعده (یا په بله وینا: دواړه کوناتي) پر ځمکه کېښېږدي او دواړه پښې او ورونه (یا په بله وینا: دواړه زنگونان) ودروي او د خپلې سینې سره یې جوخت کړي او لاسونه پر ځمکه کېښېږدي. داسې کېښتل د ټولو امامانو په نېز مکروه تحریمي دي. (در مختار مع الثامی ج: ۲، ص: ۲۱۰)

لیځي پر ځمکه غوړول

﴿۵۲۱﴾ وَافْتَرَأْشُ ذِرَاعَيْهِ (۱۱) او خپل دواړي لیځي (پر ځمکه) هوارول (غوړول).

لفات: ﴿افتراش﴾ د افتعال د باب مصدر دی: غوړول، هوارول. ﴿ذراعیه﴾ تشبیه د ذراعده چې هغه یو معنی ده: لیځه. له څنګلي څخه د ګوتو تر سره پوري د لاس حصه.

تشریح: د سجدې په حالت کې د سړي لپاره خپل لیځي او څنګلي پر ځمکه لګول او هوارول مکروه تحریمي دي. خو که څوک اوږده سجده کوي او هغه پر سنت طریقه د سجدې کولو په وجه سترې سي، نو د هغه لپاره دا جائز دي چې څنګلي پر خپلو زنگنو ولګوي. خو د لیځو د هوارولو اجازه ورته نسته. بلکې داسې کول مکروه تحریمي دي: ځکه په دې کې د سپي دانستي (إقماء الکلب) سره مشابهت راځي. (تحفة الاعمی ج: ۲، ص: ۷۹)

د لمانځه په دوران کې لستوني پورته ساتل

﴿۵۲۲﴾ وَتَشِيرُ كُفَيْهِ عَنْهُمَا (۱۲) او خپل دواړه لستوني رانغښتل له خپلو دواړو لیځو څخه.

لفات: ﴿تشیر﴾ د تفعیل د باب مصدر دی: کپړه لوړه راپورته کول. لستوني رانغښتل. ﴿کفیه﴾ تشبیه د کفده: لستوني. د عنهما ضمیر ذراعیه ته راجع دی.

تشریح: په داسې حالت کې لمونځ کول چې لستوني پورته (رانغښتل سوي) وي مکروه تحریمي دي. برابره ده تر څنګلو پوري وي او که نه وي د ظاهر قول مطابق. (طحطاوي)

او که د لمانځه څخه مخکې یې دا ورس کولو لپاره لستوني پورته کړي وي او په همدې حالت کې لمونځ شروع کړي. نو په دې کې اختلاف دی. د بعضو په نېز مکروه تحریمي دي او د بعضو په نېز نه دي. او که در کعت تېرېدو له بیړي څخه لستوني کېښته نه کړي او په جماعت کې شامل سي. نو همدغه اختلاف دی او د هغه لپاره افضل داده چې په معمولي عمل (عمل قلیل) سره په لمانځه کې لستوني کېښته کړي. (شامي. عمدة الفقه)

یوازي په پرتوگ کي لمونځ کول

﴿۵۳﴾ وَصَلُّوْهُ فِي السَّرَاوِيلِ مَعَ قَدَرَتِهِمْ عَلَى لُبْسِ الْقَبِيصِ (۱۳) اوده لمونځ کول (یوازي) په پرتوگ کي، سره د قدرت لرلو د کمیس پر اغوستلو.

لغات: ﴿السَّرَاوِيل﴾ پرتوگ، جمع: سَرَاوِيْلَات.

تشریح: یعني که د لمونځ گزار سره کمیس او جامه موجوده وي، خوبیا هم په لمانځه کي یې فقط پرتوگ اغوستی وي، نو دا مکروه تحریمي دي. (طحطاوي، حلي)

په اشاره سره د سلام جواب ور کول

﴿۵۴﴾ وَرَدُّ السَّلَامِ بِالْإِشَارَةِ (۱۴) او د سلام جواب ور کول په اشاره سره.

تشریح: د لمانځه په دوران کي د لاس یا سر په اشاره سره (د ژبي له نیورولو څخه بغیر) د سلام جواب ور کول مکروه تنزیهي دي، او که په ژبه سره جواب ور کړي، نو لمونځ فاسد یږي. (در مختار)

بېله عذره چارزانو کښېستل

﴿۵۵﴾ وَالشَّرِيْعُ بِلَا عَذْرٍ (۱۵) او بېله عذره چارزانو کښېستل.

لغات: ﴿التریع﴾ د تفعل د باب مصدر دی؛ إدخال الساقین تحت الفخذین (دواړه پښې تر دواړو وړنو لاندې کول) یعني چارزانو (چار دانو) کښېستل.

تشریح: مسئله داده چي د لمانځه په ناسته کي له څه عذر څخه بغیر چارزانو کښېستل مکروه تنزیهي دي، او له لمانځه څخه بهر مکروه نه دي؛ ځکه له نبي کریم ﷺ او له حضرت عمر رضی الله عنه څخه همداسې ناسته ثابته ده.

د سر وړېستان سره ټولول او تړل

﴿۵۶﴾ وَاعْقُصْ شَعْرَةَ (۱۶) او خپل وړېستان (د چوتي په څېر) تړل (یعني پر سر یا پر څټه سره جمع کول او تړل).

لغات: ﴿الْعَقْصُ﴾ د ضرب د باب اسم مصدر دی، له وړېستانو څخه چوتي جوړول، یا وړېستان وودل.

تشریح: "عقص" مکروه دی یعني وړېستان پر سر یا پر څټه سره جمع کول او په یو شي سره تړل. د حدیثو په موجب سره دا مکروه تحریمي کېدل پکار دي، لېکن اجماع پر دې ده چي دا فعل مکروه تنزیهي دي (عمدة الفقه)، لاندینی ټوله صورتونه په "عقص" کې راځي.

① یو دا چي لمونځ گزار د سر ټوله وړبښتان پر ککړۍ سره راټول کړي او په کنډوروپي وښلوي، ② یا دواړه پکي یا ځيني د گلابتون یا بل شي په ذریعہ پر سر وپېچي، چي ځيني وختونه ښځي هم دغسي کوي، ③ یا دا چي ټوله وړبښتان د چوتپي په څیر شاته وټري ددې لپاره چي د سجدې په وخت کي پر ځمکه نه ولگېږي، دا ټوله مکروه دي، نو که څوک له دې څخه یو صورت اختیار کړي، او په هغه حالت کي لمونځ وکړي، نو لمونځ یې مکروه دی. (فتح المصلي)

د سر مينځ لڅ پرېښوول

﴿٥٧٤﴾ وَالْإِعْتَجَارُ وَهُوَ شِدُّ الرَّأْسِ بِالْمِئْدِيلِ وَتَرَكُّ سَطْحِهَا مَكْشُوفًا (١٧) او اعتجار کول او اعتجار د سر تر ل دي په دسمال سره او د سر مينځ لڅ پرېښوول دي (يعني دسمال اړومال يا عامه ناسي سر سر تر ل چي له مينځ څخه سر ښکاره وي، نامکروه دي).

لغات: ﴿الْإِعْتَجَارُ﴾ دافتعال دباب مصدر دی: ① لنگوټه پېچل، ② "معجر" (يعني سر پېچک) پر سر تر ل، له "معجر" (سر پېچک) څخه هغه ددسمال په څېر کوچنۍ ټوکر مراد دی چي په ځينو سيمو کي يې ښځي دسر پر اطرافو پېچي چي دسر مينځ يې خالي پاته وي، ﴿الْمِئْدِيلُ﴾ دسمال، رومال، جمع: مَتَائِيل. **تشرېح:** دلمونځ گزار لپاره دا هم مکروه دي چي دسمال وغيره په سر باندې ناسي وپېچي چي دسر ککړی (پورتنۍ حصه) ښکاره پرېږدي، نو په دې هیئت سره لمونځ کول مکروه تحریمي دي. (شامي)

جامه راټولول

﴿٥٧٨﴾ وَكَفُّ ثَوْبِهِ (١٨) او خپله جامه راټولول.

لغات: ﴿كَفَّ﴾ دنصر دباب مصدر دی، كَفَّ يَكْفُ كَفًّا: ددې باب ډیري معنایي دي چي دصلې په بلون سره يې معنی هم بدلیږي کله چي ددې په صله کي "ثَوْب" راسي نو معنی يې ده: کپړه سره راټولول، کپړه له خاورې وغيره څخه رااگرځول. **تشرېح:** فرمایي چي له رکوع او سجدې څخه د راپورته کېدلو او کېښتولو په وخت کي لمن او جامه راټولول چي ککړه نه سي دا هم مکروه تحریمي دي، یا مثلاً لکه ځيني خلک چي کله سجدې نه شي، نو خپل دمخ یا شا کپړه را پورته کړي، برابره د عادت په توگه وي یا له خاورو څخه د کپړې د ساتلو لپاره وي، په هر صورت کي دا مکروه تحریمي دي. (شامي، شفا، ١٧٠٢ ج ١)

په سر یا اوږو باندې کپړه څرېدونکي پرېښوول

﴿٥٨٠﴾ وَسَدْلُهُ (١٩) او جامه څرېدونکي پرېښوول

لغات: ﴿سَدَل﴾ دنصر او ضرب دباب مصدر دی: کپړه وغیره خړول.

تشریح: دلمانځه په حالت کې خادر (پتو) یا داسې بل شی پر ځان له پېچلو څخه بغیر پر سر یا

پر اوږو داسې اچول چې دواړه طرفونه ایله څرېرې مکروه تحریمي دي. دې ته سدل وایي. همدا حکم په هغه صورت کې هم دی کله چې چپنه یا کوټ وغیره صرف پر اوږو واچوي او په لستونو یې لاس دننه نه کړي (او دلمانځه څخه بهر داکفیت مکروه تنزیهي دی). (در مختار مع الشامی)

په خادروغیره کې ځان په پوره توګه پېچل

۵۵۵۰ هـ وَ اِنْ نِدَرَ اِجْرُ فِیْهِ بِحَيْثُ لَا يُخْرِجُ يَدَيْهِ (۲۰) او په جامه کې داسې ځان پېچل (ځان پکښې نغبتل) چې خپل لاسونه نه سي را ایستلای.

لغات: ﴿اندر ارج﴾ دانفعال دباب مصدر دی. ددې باب په صله کې چې فِیْ راسي لکه دلته ښه، نو معنی یې ده: پکښې داخلېدل. (ځان) پکښې پېچل، پکښې نغبتل.

تشریح: چادر یا داسې بله کپړه پر ځان داسې پېچل چې دلاسونو درا ایستلو ځای پکښې پاته نه سي (چې له هغه څخه لاسونه راوستل سي)، نو په داسې حالت کې لمونځ کول مکروه تحریمي دي. (شامی)

اوږه ښکاره ساتل

۵۵۵۱ هـ وَ جَعَلَ الثَّوْبَ تَحْتَ اِطْبَهِ الْأَيْمَنِ (۲۱) او کپړه تر خپل راسته بغل لاندې راوستل طَرَفُ جَانِبَيْهِ عَلٰى عَاتِقِهِ الْأَيْسَرِ او دهنې دواړه طرفونه پر چپه اوږه اچول.

لغات: ﴿ابط﴾ بغل، تخرګ، جمع: آباط. ﴿عَاتِق﴾ ددې لفظ څو معناوي دي چې له هغوی څخه یو نه دی ده: اوږه (وږه)، په اصل کې د اوږې هغه حصې ته ویل کیږي چې پر هغه خادر وغیره اچول

کیږي یعنې د اوږې منځ (مَنْبَتِ الثَّوْبِ وَ الْعَنْقُ، موضع الزدء من الثکب). (معجم الوسيط، معجم لغة الفقهاء)

تشریح: کپړه په داسې توګه اغوستل چې له راسته بغل څخه لاندې راوستل سي او د کپړې دواړه طرفونه پر چپه اوږه واچول سي (دې ته اضطباع وایي کوم چې د احرام په حالت کې د عمرې او حج د طواف لپاره کیږي).

په لمانځه کې داسې کول یا دواړه اوږې ښکاره کول مکروه تنزیهي دي. (انوار الإيضاح، شفا، الارواح)

له ولاړې څخه بغیر په بل حالت کې قرائت کول

۵۵۵۲ هـ وَ اَلْقَا اَذْفٰى فِیْ شَیْرِ حَالَةِ الْقِيَامِ (۲۲) او قرائت کول د ولاړې له حالت څخه بغیر

تشریح: له قیام (ولاري) څخه بغير په بل حالت کي قرآن شریف لوستل مثلاً په رکوع یا سجده او قعدہ کي قرائت کول مکروه تحریمي دي، او دا خبره د تلاوت له واجباتو څخه ده. دلمانځه له واجباتو څخه نه ده، لہذا د داسي کس لمونځ خو صحيح کيږي او سجده سهو هم نه واجبيږي، خو تصداسي کول مکروه تحریمي دي. (حلي ص: ۳۵۷)

يادونه: په رکوع کي د قرآن لوستلو دوه صورتونه دي: ① يو دا چي د قیام په حالت کي قرائت وکړل سي او د قرائت له ختمېدو څخه مخکي رکوع ته ولاړ سي او په همدې حالت کي قرائت پوره کړي، نو دا مکروه تنزيهي دي (عمدة الفقه)، ② او بل دا چي صرف په رکوع کي قرائت وکړي. دا مکروه تحریمي دي (پورتنی حواله). خو په دواړو صورتونو کي لمونځ نه فاسديږي او همدا حکم په سجده او قعدہ کي د قرائت کولو دی. (تحفة الالمی ج: ۲، ص: ۵۸۰، ۵۹۰)

په نوافلو کي اول رکعت اوږدول

﴿ ۵۵۳ ﴾ وَإِطَالَه الرُّكْعَةُ الْأُولَى فِي السَّطُوعِ (۲۳) او په نفلو کي اول رکعت اوږدول.

تشریح: دستو او نفلو په رکعتونو کي برابر تلاوت کول پکار دي، لہذا که په مقدار کي يې زیات فرق راسي چي په اول رکعت کي دویم رکعت په نسبت زیات قرائت وکړي. نو دا عمل مکروه تنزيهي دی.

دویم رکعت اوږدول

﴿ ۵۵۴ ﴾ وَتَطَوَّلُ الثَّانِيَةَ عَلَى الْأُولَى فِي جَمِيعِ الصَّلَوَاتِ (۲۴) او دویم رکعت پر اول رکعت اوږدول په ټولو لمنځونو کي.

تشریح: د هر لمانځه هغه که نفل وي او که فرض دویم رکعت له اول رکعت څخه د دريو آيتونو يا تر دې زیات اوږدول مکروه تنزيهي دي او که تر دې کم وي. نومکروه نه دي. (طحطاوي)

د سورت تکرار

﴿ ۵۵۵ ﴾ وَتَكَرَّرُ السُّورَةُ فِي رُكْعَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ الْفَرَضِ (۲۵) او يو سورت مکرر (بار، بار) رول د فرضو په يوه رکعت کي.

لغات: «تکرار» د نصر د باب اسم مصدر دی: کَرَّرَ يَكْرُرُ کُرُورًا وَتَكَرَّرًا: يو عمل څو ځله کول (مکرر کول)، بيا، بيا کول (بار، بار کول يا رول)، راکړ ځپل.

تشریح: صرف يو سورت په يوه رکعت کي بار، بار رول په فرضو کي مکروه دي. په نفلو کي څه پروانسته. دلته مصنف زياتېدلی دی «تکرار» د سورت په اول رکعت کي.

او بیا په دویم رکعت کې ویل څه پروانه لري، خو د کوم چاچي نور سورتونه یادوي، د هغه لپاره داسې کول به نه دي او مکروه تنزیهي دي، خو که څوک په هېره داسې وکړي نو څه پروا نسته. (محطاوي)

د ترتیب خلاف قرأت کول

﴿۵۵۶﴾ وَقِرَاءَةُ سُورَةِ فُوقِ الْقَتِي قَرَأَهَا (۲۶) او داسې سورت ویل کوم چي لوړ (منځي) وي له هغه سورت څخه کوم چي لمونځ گزار ویلي وي (مثلاً په اول رکعت کې قُلْ هُوَ اللهُ وَوَایي او په دویم رکعت کې تَبَّتْ يَدَا وَوَایي. داهم مکروه دي).

تشریح: په لمانځه کې قرآن مجید چې په ویل يعني په یوه رکعت کې یو سورت ویل او په دویم رکعت کې تر هغه منځي سورت ویل مثلاً په اول رکعت کې سورة الاخلاص او په دویم کې سورة الملک "تبتیدا" یا سورة النصر یا سورة الکوثر وغیره ویل، د مکروه دي، په لمانځه کې سورتونه په ترتیب سره ویل د تلاوت له واجباتو څخه دي، لهنا کوم څوک چي یې خلاف ترتیب وایي لکه پورتنی مثال. نو د هغه لمونځ خو صحیح کیږي او سجده سهو هم نه واجبیږي، خو قصدا داسې کول مکروه تحریمي دي، لېکن که په هېره داسې وسي، نو مکروه نه دي. بلکې په هېره که منځيني سورت شروع کړي، نو بیا یې پرېښوول مکروه دي. (تحفة الامعي، عمدة الفقه)

سوال: که څوک د لمانځه په اول رکعت کې په هېره آخري سورت "قُلْ اعِزُّوْا النَّاسَ" ووايي، نو اوس په دویم، درېیم او څلورم رکعت کې به کوم سورت وایي؟

جواب: همدا سورة الناس دي په هر رکعت کې ووايي او لمونځ دي پوره کړي. (فتاویٰ محمودیه، مراقی الفلاح)

د دوو سورتونو په مینځ کې فصل کول

﴿۵۵۷﴾ وَقَضَاهُ بِسُورَةِ بَيْنِ سُوْرَتَيْنِ قَرَأَهَا فِي رُكْعَتَيْنِ (۲۷) او په یو (کوچني) سورت سره فصل کول د هغه دوو سورتونو په مینځ کې کوم چي یې په دوو رکعتونو کې ویلي وي (مثلاً په اول رکعت کې قُلْ يَا أَيُّهَا الْمَسْلُوْمِيْنِ ووايي او په دویم کې تَبَّتْ يَدَا وَوَایي او په مینځ کې سورة النصر پرېږدي. داهم مکروه دي).

تشریح: د عبارت حاصل دای چي که په دوو رکعتونو کې دوه داسې سورتونه ووايي چي د هغه دواړو سورتونو په مینځ کې دیوه سورت فصل راځي (یا په بله وینا چي تر یوه سورت وروسته راوړان

سورت پرېږدي او تر هغه وروسته والا سورت ووايي). نو دامکروه دي که چیرې هغه د مینځ پرېښوول سوی سورت کوچنی وي. مثلاً په اول رکعت کې سورة الکافرون ووايي او په دویم رکعت کې تبت بدا ووايي او په مینځ کې سورة النصر پرېږدي، نو دامکروه دي، او که هغه پرېښوول سوی سورت غټ سورت وي یعنې له شپږو آیتو څخه زیات وي. یا د دوو کوچني سورتونو فاصله وي (یعنې په مینځ کې یو کوچنی سورتونه پرېښوول سي)، نو مکروه نه دي، مثلاً له والشون څخه وروسته اِنْ اَنْزَلْنَاهُ وَاِی (او په مینځ کې سورة العلق اِقرأ باسم ربک الذی پرېږدي). یا مثلاً له اَلْیَلِیْلُ قُرْش څخه وروسته اِنْ اَعْطِیْنَتْ وَاِی. یا له قُلْ یا اَیُّهَا الْکَافِرُونَ څخه وروسته قُلْ هُوَ الله احد ووايي. نو مکروه نه دي. (عدة الله بعدا شعا. ۱۷۱۰۱۰۱۰). او دمفتي سعید پالنپوري مد ظله تحقیق دادي چي مطلقاً دیوه سورت فصل مکروه دی برباره ده هغه کوچنی سورت وي او که لوی سورت وي. (حاشیه اعداد الفتاوی)

په لمانځه کې قصداً خوشبويي بویبول

﴿۵۵۸﴾ وَ شَمُّ طِیْبٍ (۲۸) او خوشبويي بویبول.

لغات: ﴿شَمُّ﴾ د نصر د باب مصدر دی: بویبول (بوی کول).

تشریح: د لمانځه په دوران کې قصداً خوشبويي بویبول (مثلاً په عطر وخیسته پمبه په پزه کې اېښوول) مکروه تنزیهي دي، لېکن که څوک داسې ځای لمونځ کوي چي هلته د عطر بوی او خوشبويي وي (مثلاً په مسجد کې گرتی لکول سوې وي یا یو چا تېز عطر یا سېنت لگولي وي) او هغه خوشبويي لمونځ گزار ته په لمانځه کې محسوسېږي، نو په دې کې کراهت نسته. (مرافی العلاج مع الطحطاوي)

په لمانځه کې باد پکه (پیک) وهل

﴿۵۵۹﴾ وَ تَرْوِیْحُهُ بِهَوَّیْمٍ (۲۹) او هوا (باد) کول په خپله کپړه سره. أَوْ مِرْوَحَةٍ (۳۰) یا (باد)

کول) په پیک سره. مِرْوَاةٌ أَوْ مَرَّتَيْنِ یو وار یا دوه واره.

لغات: ﴿تَرْوِیْحُهُ﴾ د دې لفظ معناوي دي چي له هغوی څخه یوه معنی ده: باد کول. باد پکه وغیره بشودل چي هوا وکړي. پیک وهل. ﴿مِرْوَحَةٍ﴾ د میم په کسره سره: باد پکه. پیک. جمع: مِرْوَحَات. مِرْوَاة. او د میم په فتحه سره یعنې د مِرْوَحَةٍ معنی ده: د بخت. بیابان. جمع: مِرَاوِیْم.

تشرېح: د لمانځه په دوران کې د لمونځ گزار لپاره په خپله لمن يا په پيک وغيره سره هوا کول يو بيا دوه واړه مکروه تحریمي دي؛ ځکه دومره مقدار عمل کثیر نه دی او که درې واړه يا تر دې زيات داسي وکړي. نو د عمل کثیر کېدو په وجه لمونځ فاسدېږي. (عالمعيري)

لېکن په طحطاوي کې دې چې معتمد قول دادی چې د پيک او باد پکې په وهلو سره مطلقاً لمونځ فاسدېږي، که څه هم يو وار وي، ځکه که يو څوک د ليري څخه دا کس وويني نو پر هغه يې د لمونځ کونکي گومان نه راځي (نو د عمل کثیر په تعريف کې داخل سو چې په هغه سره لمونځ فاسدېږي). په خلاف د لمن يا لستوني په ذريعه د هوا کولو چې په هغه سره لمونځ نه فاسدېږي، بلکې مکروه کيږي کله چې له دريو واړو څخه کم وي.

په سجده کې د پښو د ګوتو حکم

﴿ ۵۶۰ ﴾ وَتَحْوِيلُ أَصَابِعِ يَدَيْهِ أَوْ رِجْلَيْهِ عَنِ الْقِبْلَةِ فِي السُّجُودِ وَغَيْرِهَا (۳۱) او اړول د خپلو لاسو ګوتي (۳۲) يا د خپلو پښو ګوتي له قبلي څخه په سجده او نورو (ارکانو) کې.

تشرېح: بعضي خلک په سجده کې که څه هم دواړه پښې اړدي، خو ګوتي يې له قبلي څخه اوبښي وي يعني د قبلي و طرف ته نه وي، محض پر ځمکه لگېدلي وي، دا مکروه تنزيهي دي چې د سنت خلاف دی. سنت طريقه داده چې په ټوله سجده کې دواړه پښې داسي ټينګې ولګوي چې ګوتي وپېچل سي يعني د قبلي و طرف ته واړول سي، لهذا که يو څوک په سجده کې ګوتي له قبلي څخه واړوي يا په يوبل رکن کې. نو داسي کول مکروه تنزيهي دي. (مراقی الافلاح مع الطحطاوي)

﴿ ۵۶۱ ﴾ وَتَرْكُ وَضْعِ الْيَدَيْنِ عَلَى الرُّكْبَتَيْنِ فِي الرُّكُوعِ (۳۳) او پر ښوول د لاسونو ايښوول پر دواړو زنگونو په رکوع کې (يعني په رکوع کې چې چيري لاس ايښوول ست دي ايښي پر دواړو زنگونو نه ايښوول مکروه دي).

تشرېح: په رکوع کې دواړه لاسونه پر زنگونو ايښوول او په هغوی سره زنگونان نيول ست دي. لهذا که يو څوک داسې پرېږدي، نو مکروه تنزيهي دي. همدارنگه د دواړو سجدو په مينځ کې د ناستي يا د التحيات په حالت کې دواړه لاسونه پر وړنو نه ايښوول، يا د قيام (ولاري) په حالت کې له تکبير تحریمه څخه وروسته چپه لاس په راسته لاس باندې ايښوول، دا ټوله په مکروه تنزيهي کې داخل دي. (مراقی الافلاح)

به لمانخه کي ارڙمي کنبل

﴿۵۲۲﴾ وَالشَّائِبُ (۳۲) او ارڙمي کول (ارڙمي کنبل).

لغات: ﴿الشَّائِبُ﴾ ارڙمي. په جسم کي د سُسْتیا او خوب راتللو په وجه خوله خلاصېدل.
تشریح: په لمانخه کي قصداً ارڙمي کنبل مکروه تحریمي دي، او که خود بخوده ارڙمي راسي، نو پروانه لري، خو ترڅو چي ممکنه وي، د هغه بندول مستحب دي. لهندا که هغه بنده نه کړي. نو مکروه تنزیهي دي. په لمانخه کي دارږمي بندولو طریقه داده چي خپل شونډان په غاښو سره نیولي وساتي بیا هم که هغه نه ودرېږي، نو پر خوله دي لاس کښېږدي. خو ښکاره دي وي چي ترڅو دخولې په نیولو سره ارږمي درېدلای سي، پر خوله لاس ایښوول مکروه دي.

فایده: ارږمي د معدې له ډکوالي او دیدن له ثقل څخه پیدا کېږي او په حدیث کي دې ته د شیطان له طرفه ویل سوي دي، علماؤ دارږمي بندولو مجزیه طریقه دا لیکلې ده چي دارږمي راتللو په وخت کي دي په زړه کي دا تصور وکړي چي انبیاء ته هیڅکله ارږمي نه ده راغلې او هغوی له دې څخه محفوظ وه، نو سمدستي به ارږمي ودرېږي، په شامي (۵: عثمانیه ج: ۱، ص: ۲۴۶) کي د مذکوره طریقي عبارت داسي نقل سوي دی: "الطریق لی دفع الشَّائِبُ أَنْ یَخْطُرَ بِإِلَهِ أَنْ الْأَنْبِیَاءَ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ مَا تَشَاءُوا قَطًّا، قَالَ الْقُدُورُ: جَزَئِنَاهُ مَرَارَ أَفْوَجِدْنَا كَذَلِكَ آه، قُلْتُ وَقَدْ جَزَيْتَهُ أَيْضًا فَوَجِدْتَهُ كَذَلِكَ".

به لمانخه کي سترگي پټول

﴿۵۲۳﴾ وَتَغْيِضُ عَيْنَيْهِ (۳۵) او خپلي سترگي پټول (بندول).

لغات: ﴿تَغْيِضُ﴾ د تغعیل د باب مصدر دی: پټول، بندول.
تشریح: د لمانخه په دوران کي بېله عذره سترگي پټول مکروه تنزیهي دي. لېکن که د توجه سهېلو لپاره سترگي پټي کړي او د سترگو په خلاصولو سره د هغه په توجه او خشوع کي فرق راځي او د سترگو په پټولو سره دا ورته حاصلېږي او ښه یې زړه لگيږي. نو په داسي صورت کي د سترگو په پټولو کي هیڅ کراهت نسته بلکي ښه دي. خو بیا هم ټوله لمونځ دي په پټو سترگو نه کوي، بلکي د ضرورت په وخت کي دي یې پټوي. (معدة الفقه، طحطاوي)

په لمانځه كې سترگي پورته كول

﴿۵۲۳﴾ وَرَفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ (۳۶) او سترگي آسمان ته پورته كول (آسمان ته كتل).

تشرېح: د لمانځه په دوران كې د آسمان و طرف ته سترگي پورته كول مكروه تحرېمي دي. (طحاوي)

په لمانځه كې سره غځېدل (خان كشول)

﴿۵۲۴﴾ وَالتَّبَطُّي (۳۷) او سره غځېدل (لاسونه كشول او سينه مخ ته را ايستل).

لغات: ﴿التمطى﴾ د تمطل د باب مصدر دى، د دې باب شو معنوي دي چي له هغوى څخه يوه معنى ده: سره غځېدل يعنې خپل لاسونه كشول او سينه را ايستل.

تشرېح: په لمانځه كې خپل لاسونه كشول او سينه مخ ته را ايستل، يا په بله وينا خان كشول (د بدن ستر يا ايستل) مكروه تنزيهي دي؛ ځكه داهم د ستيا علامت دى، حال دا چي د لمانځه كې په حالت كې دانتهايي عاجزۍ او د خشوع او خضوع اظهار كول پكار دي، لهذا كه څوك داسي كوي، نو دا سخته بې ادبي او د كراهت خبره ده. (مواقى الفلاح مع الطحاوي)

د عمل قليل حكم

﴿۵۲۵﴾ وَالْعَمَلُ الْقَلِيلُ (۳۸) او لږ عمل (لږ لاسونه) كول.

تشرېح: د لمانځه په دوران كې بېله ضرورته عمل قليل هم مكروه تنزيهي دى، مثلاً په يوه لاس خپل سر گړول، يا لمن سيده كول او داسي نور.

د عمل قليل په تعريف كې اختلاف دى، آسانه تعريف يې دادى چي ليدونكى كس پر داسي لمونځ گزار د نا لمونځ گزار گومان نه و كړي (بلكي دې عمل په ليدلو سره يې بيا هم گومان داوي چي هغه په لمانځه كې دى). (ايضاح الاصباح)

په لمانځه كې بېله ضرورته سپرېه وغيره وژل

﴿۵۲۶﴾ وَأَخَذَ قَتْلَهَا (۳۹) او سپرېه نيول (۴۰) او هغه وژل.

لغات: ﴿قَتْلَهَا﴾ سپرېه، شپږه، هغه حشره كوم چي د وړېنتو يا جامو له خيرو څخه پيدا كيږي.

تشریح: د لمانځه په دوران کې که سپرېه یا غوماشې لمونځ گزار ته تکلیف نه ورسوي، خوبیا هم هغه یې ووژني، نو د مکروه تنزیهي دي. او د تکلیف رسولو په وخت کې ددوی په وژلو کې هیڅ کراهت نسته، په دې شرط چې ددوی په وژلو کې عمل کثیر ته ضرورت نه پرېږځي. (عدة الفقه)

په لمانځه کې پزه یا خوله پټول

﴿۵۶۸﴾ وَ لَغْطِيَةُ أَنْفِهِمْ وَ فِيهِ (۴۱، ۴۲) او خپله پزه او خوله پټول.

تشریح: د لمانځه په دوران کې پزه او خوله پټول مکروه تنزیهي دي. او که لمونځ گزار په خادر (پټو) وغیره سره خپل سر او بدن اکثره حصه پټه کړي لکه نن سبا چې دینځ په موسم کې خلکو خادر وغیره پر ځانو پېچلی وي او په همدې حالت کې لمونځ کوي، نو په دې سره په لمانځه کې څه نقصان نه راځي، صرف خوله او پزه پټول مکروه تنزیهي دي. (مراقی الفلاح)

په خوله کې داسې شی ایښوول کوم چې قرائت لره مانع وي

﴿۵۶۹﴾ وَ وَضَعَ شَيْءٌ فِي فَمِهِ يَمْنَعُ الْقِرَاءَةَ الْمُسْتَوْنَةَ (۴۳) او په خپله خوله کې داسې شی ایښوول کوم چې سنت قرائت منع کوي (دست قرائت ویلو لپاره خنډ جوړېږي).

تشریح: صورت د مسئلې دادی چې که لمونځ گزار داسې شی په خوله کې کېږدي (مثلاً اتهاسی وغیره) چې د هغه په وجه په قرائت مسنونه کې خلل راځي، نو د مکروه تنزیهي دي، او که په قرائت واجبه کې خلل راځي، نو د مکروه تحریمي دي. او که څه داسې شی په خوله کې کېږدي چې د هغه په وجه د قرائت نه سي کولای او آواز نه راوځي، یا حروف داسې بدل سي چې بالکل معنی یې بېله سي، نو په دې صورت کې لمونځ فاسدېږي. (طحاوي)

د لنگوتې پر ول یا پر تصویر سجده کول

﴿۵۷۰﴾ وَالسُّجُودُ عَلَى كُورِ عِمَامَتِهِمْ وَعَلَى صُورَةٍ (۴۴) او سجده کول پر ول (پېچ) د خپلې لنگوتې (۴۵) او پر تصویر.

لغات: ﴿کُور﴾ د لنگوتې پېچ وټاو، ول، جمع، اَلْکُور، ﴿صُورَةٍ﴾ تصویر.

تشریح: د لنگوتې پر ول یعنې پر هغه پېچ کوم چې پر تندي واقع وي بېله عنر سجده کول مکروه تنزیهي دي، او که څه عنر وي مثلاً ځمکه ډبره گرمه یا یخه وي، نو مکروه نه دي.

اصل صوره: هملارنگه که د سجدې پر ځای دیو ساکنې تصویر وي، نو پر هغه سجده کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه په دې کې د تصویر د عبادت سره مشابهت راځي، (د تصویر په مکله نور بحث لاندې تفصیل به څه وروسته راسی). (طحاوي)

یوازي پر تندي سجده کول

﴿۵۴۱﴾ وَالْاِقْتِصَارُ عَلَى الْجَبْهَةِ بِلَا عَذْرِ بِالْأَنْفِ (۴۶) او اکتفا کول (صرف) پر تندي بغیر له څه غږ لرلو څخه په پزه کې (یعنې بېله غږه پزه نه لگول او صرف پر تندي سجده کول هم مکروه دي).

لغات: ﴿اقتصار﴾ دافتعال دباب مصلر دی: اکتفا کول.

تشریح: صرف پر تندي سجده کول او پزه نه لگول بېله غږه مکروه تحریمي دي، که غږ وي. نو بیا مکروه نه دي.

په لاره کې لمونځ کول

﴿۵۴۲﴾ وَالصَّلَاةُ فِي الطَّرِيقِ (۴۷) او لمونځ کول په لاره کې.

تشریح: په لاره کې (ښه) لمونځ کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه هلته په لمونځ کې توجه او اطمینان نه نصیب کیږي او د تېرېدونکو و طرف ته توجه اوږي او په لمونځ کې خلل راځي، له‌هنا د لاري څخه دي څه گوښه لمونځ کول کیږي.

په حمام کې لمونځ کول

﴿۵۴۳﴾ وَالْحَتَّامِ (۴۸) او (لمونځ کول) په حمام کې.

لغات: ﴿حمام﴾ حمام، د لمېدلو ځای (عمومي حمام)، پخوا به د بازار حمام داسې وو چي په مینځ کې به یې حوض جوړ وو، او خلک به په لنگ یا پر توک کې پکښې لمېدل او حمام والا به خپله مزدوي له هغوی څخه اخیستل.

تشریح: په حمام کې لمونځ کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه هلته هم په توجه او اطمینان سره لمونځ نه سي کېدلای سي او هلته د موجوده کسانو د عورت ښکاره کېدو خطر هم سته او که ډېر خلک لمېدلو ته راسي، نور رش او گنه گونه هم کېدلای سي او دغه شیان د زړه په حضور او توجه کې خلل اچوي. (تحفة الالهي ج ۲، ص ۱۷۲)

په بیت الخلاء کې لمونځ کول

﴿۵۴۴﴾ وَفِي الْمَسْجِدِ (۴۹) او (لمونځ کول) په بیت الخلاء کې.

لغات: ﴿المسجد﴾ ځای د وتلو، مراد ځني داوس ماتولو ځای دی یعنې بیت الخلاء.

تشریح: په بیت الخلاء کې لمونځ کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه هلته نجاست او گندګې نژدې وي. نو لمونځ گزار که څه هم خاوره وغیره هوار کړي، خو د نجاست د قُرب په وجه د مکروه دي. (ثامي ج: ۱، ص: ۶۱۲)

په هدیره کې لمونځ کول

﴿۵۵۵﴾ وَفِي الْمَقْبَرَةِ (۵۰) او (لمونځ کول) په هدیره کې.

تشریح: په هدیره کې هم لمونځ کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه هلته لمونځ گزار د قبرونو سره مخامخ کېږي او د قبر مخ ته لمونځ کول منع دي. خو که داسې ځای لمونځ وکړي چې هلته قبرونه منع نه وي، نو گنجایش یې سته. (تخة الامعي ج: ۲، ص: ۱۷۱، طحطاوي علی مراقی الفلاح)

د بل چا په ځمکه کې لمونځ کول

﴿۵۵۶﴾ وَأَرْضِ الْغَيْرِ بِلَا رِضَا (۵۱) او (لمونځ کول) د بل چا په ځمکه کې د هغه له رضا (خوبۍ) څخه بغیر.

تشریح: د بل چا په ځمکه کې د هغه له صراحت یا دلالتاً رضا او اجازې څخه بغیر لمونځ کول مکروه ترمیمي دي (د رضا او اجازې علم د عرف عام سره تعلق لري). (مراقی الفلاح، شفا، الارواح)

نجاست ته نژدې لمونځ کول

﴿۵۵۷﴾ وَكَرِيبًا مِّنْ نَّجَاسَةٍ (۵۲) او (لمونځ کول) نجاست ته نژدې.

تشریح: داسې ځای لمونځ کول چې هلته مخ ته غائط وغیره وي مکروه دي، همدارنګه د نجاست او گندګیو په ځای کې لمونځ کول هم مکروه دي، مثلاً ① د خوشایو اچولو ځای، ② د څارو د ذبح کولو ځای، ③ د اوبساتو د درېدلو ځای؛ ځکه هلته بېلوسی وي او ځمکه نا هواره وي. همدارنګه له اوبې څخه د حملې خطر، هم سته او د خطر د لمونځ گزار په توجه او سکون کې خلل اچوي. (طحطاوي)

د متيازو يا غائطو د تقاضا په وخت کې لمونځ کول

﴿۵۵۸﴾ وَمُدَافِعًا لِّحَدِّ الْاُخْبَشَيْنِ (۵۳، ۵۴) او (لمونځ کول) په داسې حال کې چې د غټو

يا کوچنیو بولو څخه د یوه دفع کونکي وي (یعنې متيازو يا غائطو ډېر په تکلیف کړی وي) أَوْ الرِّيحِ (۵۵) یا (دفع کونکي وي) د باد (بډه ډېر په تکلیف کړی وي) وَصَمَّ نَجَاسَةٍ غَيْرِ مَانِعَةٍ (۵۶) او د یو

داسي نجاست سره (لمونځ کول) کوم چي مانع نه وي إِلَّا إِذَا خَافَ فُتُكَ الْوَقْتِ أَوْ الْجَمَاعَةِ مگر دا چي کله بهره وي دوخت يا د جماعت د فوټېدلو (تېرېدلو) وَالْإِنْدَبَ قَطْعُهُمَا کڼې مستحب دي ددې دواړو ختمول (له متيازو او داسي نورو څخه ځان خلاصول).

لغات: ﴿مُدَامَعًا﴾ د مفاعلي له بابه د فاعل صيغه ده، ددې باب څو معناوي دي: ليري کول، دفع کول، مقابله او مزاحمت کول، ټال متالول (معجم اوسط)، ﴿أَخْبِشِينَ﴾ تشبیه د اخبث ده، مراد ځني متيازي او غاښ دي.

تشرېح: د متيازو يا غاښو د دباؤ په وخت کي يا درېغ د غلبې په وخت کي لمونځ کول مکروه تحریمي دي.

همدارنگه داسي نجاست کوم چي پر بدن يا جامه لگېدلی وي او لماتځه لره مانع نه وي. لکه نجاست غليظه (مثلاً رڼه) له يوه درهم څخه کمه وي، نو د هغه سره لمونځ کول مکروه تنزيهي دي او که لماتځه لره مانع وي، مثلاً نجاست غليظه يو درهم يا تر دې زيات وي، نو د هغه سره لمونځ کول مکروه تحریمي دي. او که پر بدن يا جامه نجاست خفيفه لگېدلی وي لکه د حلالو څارويو متيازي او داسي نور او د هغه سره لمونځ وکړي، نو حکم دا دی چي دا نجاست خفيفه که د بدن يا جامي له څلورمي حصې څخه کم وي، نو لمونځ يې صحيح کيږي.

إِلَّا إِذَا خَافَ فُتُكَ الْإِمِّ: يعني که وخت تنگ وي يا د جماعت د تېرېدلو بهره وي، نو د متيازو او داسي نورو د غلبې په وخت کي دي هم لمونځ وکړي، او که دوخت يا جماعت د تېرېدلو بهره نه وي، نو اول دي له متيازو، غاښو څخه ځان فارغ کړي، نامستحب دي.

په "احسن الفتاوى" کي ليکل سوي دي چي که وخت دومره تنگ وي چي د لماتځه د قضاء کېدو خطر وي، نو لمونځ دي وکړي، او که د لماتځه د قضاء کېدو خطر نه وي، صرف د جماعت د تېرېدو خطر وي، نو له متيازو، غاښو وغيره څخه دي ځان فارغ کړي او بيادي لمونځ کړي، په داسي وخت کي لمونځ کول مکروه تحریمي دی او واجب الاهداء دی (يعني په احسن الفتاوى کي صرف د وخت استثناء سوې ده، نه د جماعت، يعني صرف دوخت د تېرېدو په صورت کي د سختي تقاضا په وخت کي هم لمونځ کولای سي. او دلته په نور الايضاح کي دوخت او جماعت دواړو استثناء سوې ده)، او که د لماتځه په مينځ کي سخته تقاضا پېښه سي، نو هم لمونځ کول مکروه تحریمي دی او په دې حالت کي لمونځ قطع کول واجب دي. (احسن الفتاوى ج ۳، ص ۲۴۱)

د کار په خیر نو جامو کې لمونځ کول

﴿۵۷﴾ وَالصَّلَاةُ فِي ثِيَابِ الْبِدَالَةِ (۵۷) او لمونځ کول د کار په جامه کې (په معمولي نامناسب جلمه کې).

لغات: ﴿ثِيَاب﴾ جمع د ثَوْب ده: کپړه، جامه، ﴿الْبِدَالَةُ﴾ (د بڼه په کسره او د ځای په سکون سره) هغه جامه چې د کار او کسب لپاره اغوستل کیږي او حفاظت یې نه کول کیږي، هغه معمولي او نامناسبه جامه چې بازار او د غټو خلکو منځ ته انسان نه پکښې ځي.

تشریح: د لمانځه په وخت کې پاکي صفا جامې اغوستل پکار دي. او د کار او خدمت جامه له صفا او زینت والا جامو څخه نه شمېرل کیږي. لهندا که په معمولي نامناسبه جامه کې لمونځ وکړي، نو لمونځ خپوښې کیږي په دې شرط چې جامه پاکه وي. لېکن دامکروه تنزیهي دي. (د مختار ج ۲ ص ۲۰۷)

په لڅ سر لمونځ کول

﴿۵۸﴾ وَمَكْشُوفُ الرَّأْسِ (۵۸) او (لمونځ کول) په لڅ سر لَّا لِلتَّذَلُّلِ وَالتَّضَرُّعِ نه د خاکساري او عاجزي لپاره (یعني که د خاکساري او عاجزي په غرض سر پټ نه کړي. نو دې گنجاشتر ته. کڼ په علمو حالاتو کې په لڅ سر لمونځ مکروه دي).

لغات: ﴿التَّذَلُّلُ﴾ د تفعل د باب مصدر دی: خاکساري کول، ځان کم گڼل. ﴿التَّضَرُّعُ﴾ داهم د تفعل د باب مصدر دی: باطني عاجزي ته تضرع وايي، غاړه ایښوونه او ځان ټیټونه.

تشریح: په لڅ سر لمونځ کول که محض د سستی په وجه وي، نو مکروه تنزیهي دي او که د تکبر په وجه وي (لکه نن سبا چې بعضي خلکو په لڅ سر لمونځ کول خپل فېشن بلکي شعار جوړ کړی دی) نو دا عمل مکروه تعريمي دي؛ ځکه نبي کریم ﷺ همېشه په علمو حالاتو کې په پټ سر لمونځ اداء کړی دی. (کتاب الصالحات ص ۳۵۲)

او که (د الله تعالیٰ په حضور کې) د عاجزي او خشوع ښکاره کولو لپاره په لڅ سر لمونځ وکړي نو مکروه نه دي، لېکن بیا هم اولیٰ داده چې په پټ سر لمونځ وکړي. (عمدة الفقه)

د ډوډۍ حاضرېدو په وخت کې لمونځ کول

﴿۵۹﴾ وَبِخَضْرَاءٍ طَعَامٍ يَبِيلُ إِلَيْهِ (۵۹) او (لمونځ کول) د خوراک په موجودوالي کې چې د هغه ته یې میلان (خواهش) کیږي.

تشریح: د عبارت مطلب دادی چي که لمونځ گزار دېر وږی وي او ډوډۍ حاضره وي. نو اول دي هغه وخوري. بيا دي لمونځ وکړي، په داسي حالت کي بغير له ډوډۍ خوړلو څخه لمونځ کول مکروه، تنزيهي دي، او که لوږه دومره سخته نه وي چي هغه به اطمینانه کوي، نو لمونځ کول مکروه نه دي.

د بي اطمینانۍ په ځای کي لمونځ کول

﴿۵۸۲﴾ وَمَا يُغْنِلُ الْإِنْبَالَ وَيُخْلِلُ بِالْخُشُوعِ (۶۰) او هغه څه کوم چي زړه مشغوله کوي او

په خشوع کي خلل اچوي.

لغات: ﴿الإنبال﴾ زړه، خیال، حال، شان، مثلاً په عربي کي ویل کیږي: ما خطر ببال: فلانې خبره

زما په زړه (یا زما په خیال) کي نه راغله، ﴿يُخْلِلُ﴾ د افعال د باب مضارع ده: خلل اچول.

تشریح: هر داسي شی چي د لمونځ گزار زړه مشغولوي او په خشوع او توجه کي خلل اچوي، د

هغه سره لمونځ کول مکروه دي، مثلاً که یو کس لمونځ گزار ته مخامخ ناست وي چي و قبلې ته یې

شاوي. نو خاص وهغه ته مخامخ لمونځ کول مکروه تحریمي دي: ځکه په دې کي په خشوع او

توجه کي د خلل لوړولو قوي خطره سته. (در مختار مع الشامی ج ۱، ص: ۶۰۲)

همدارنگه داسي ځای لمونځ کول هم مکروه دي چي هلته لویي او بازی کیږي، ګڼه ګڼه

وي: ځکه زړه وهغه طرف ته مائل کیږي. (مرآة الفلاح)

تسبیحات په ګوتو سره شمېرل

﴿۵۸۳﴾ وَعَدُ الْآيِ وَالْتَسْبِيحِ بِالْيَدِ (۶۱) او شمېرل د آیتونو (۶۲) او (شمېرل) د تسبیح

په لاس سره.

لغات: ﴿عَدُ﴾ د نصر د باب مصدر دی: شمېرل، شمېر کول، ﴿الآي﴾ جمع د آیه ده، د قرآن آیت.

تشریح: په لماتځه کي آیتونه یا تسبیحات مثلاً سبحان الله وغیره په لاس يعني په ګوتو سره شمېرل

مکروه تنزيهي دي. برابر ده فرض لمونځ وي او که نفل، او که په لماتځه کي شمېر ته ضرورت وي

مثلاً په صلاة التسبیح کي، نو په خپل زړه کي دي شمېر کوي یا صرف د ګوتو سرونه دي پر خپل

ځای کېنېکاري. نو په دې توګه به مقصد هم حاصل سي او هیچ کراهت به هم پاته نه سي. (در مختار

امام په محراب کې دننه درېدل

﴿۵۸۳﴾ وَقِيَامُ الْإِمَامِ فِي الْمِحْرَابِ (۶۳) او درېدل دامام په محراب کې.

لغات: «محراب» د دې لفظ څو معنای دي چې له هغوی څخه یوه معنی ده: د مسجد د قبلې په دېوال کې د امام لپاره جوړه سوې خالي گاه چې په هغه کې امام د لمونځ وړ کولو لپاره درېږي. په اصل کې د محراب معنی ده: ډېر جنگ کونکی، باتوره کس، نو د محراب وجه تسمیه داده چې په محراب کې درېدونکی امام ځواکي د نفس او شیطان سره جنگ کوي. (مجمع لغة الفقهاء، ص: ۲۱۰، مرقا الفلاح، ص: ۱۹۸)

تشرېح: که امام په محراب کې داسې ودرېږي چې دواړه قلمونه یې په محراب کې دننه وي. نو دا مکروه تنزیهې دي، خو که قلمونه یې له محراب څخه دباندې وي، نو دا مکروه نه دي. همدارنګه که د لمونځ کونکو درس او زیاتوالي په سبب امام مجبوراً دننه په محراب کې ودرېږي. نو مکروه نه دي. (مرقا الفلاح)

امام پر لوړ ځای درېدل

﴿۵۸۵﴾ أَوْ عَلَى مَكَانٍ أَوْ الْأَرْضِ وَحْدَةً (۶۴) یا (درېدل دامام) پر لوړ ځای (۶۵) یا پر ځمکه تنها.

تشرېح: د جماعت په لمانځه کې که امام له مقتدیانو څخه جلا تنها پر لوړ ځای ولاړ وي کوم چې یو لاس (یو شرعي گز) لوړ وي، نو مکروه تحریمي دي. بعضو دې ته مکروه تنزیهې ويلي دي او که هلته امام تنها (یوازي) نه وي، بلکې دامام سره یو، دوه مقتدیان هم ولاړ وي، نو مکروه نه دي، او که لوړوالی له یوه لاس څخه کم وي، نو مکروه تنزیهې دي.

أو الأرض: یعنې که امام تنها پر ځمکه (لاندي) ولاړ وي او ټوله مقتدیان لوړ ولاړ وي، نو مکروه تنزیهې دي، او که دامام سره یو، دوه مقتدیان هم پر ځمکه ولاړ وي، نو بیا کراهت نسته. (شفاء الارواح) یادونه: په عبارت کې چې کوم د "وحدَةً" لفظ دی، د دې تعلق د دواړو مسئلو سره دی.

د داسې صف شاته درېدل چې په هغه کې خالي ځای پاته وي

﴿۵۸۶﴾ وَالْقِيَامُ خَلْفَ صَفٍّ فِيهِ فُرْجَةٌ (۶۶) او درېدل داسې صف شاته چې په هغه کې پراخوالی (خالي ځای) وي.

لغات: «فرجة» د دوو شیانو تر مینځ خالي ځای، د دوو شیانو په مینځ کې پراخوالی.

تشرېح: که جماعت ولاړ وي او دمخ په صف کې خالي ځای وي، بیا هم یو مقتدی د شا په صف کې تنها ودرېږي. نو دا عمل مکروه تحریمي دی. (در مختار مع الشامی ج: ۲، ص: ۲۱۶)

يادونه: په حديث کي دي چي کوم چا د صف خالي ځای ډک کړي، نو د هغه لپاره لس نيکۍ ليکي کيږي، لس گناهونه يې بځنل کيږي او لس درجې يې لوړيږي. (مراقى الفلاح)

که له نيت تر لږ څخه وروسته وويني چي د مخ په صف کي ځای خالي دی

مسئله (۱): که يو سړی د شا په صف کي نيت وکړي او لمونځ شرع کړي، تر دې وروسته وويني چي د مخ په صف کي ځای خالي دی، نو هغه ته پکار دي چي په همدې دلمانځه په حالت کي مخته ولاړ سي او د مخ په صف کي ودرېږي، په دې سره لمونځ نه فاسدېږي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۱۲)

د شا په نوي صف کي تنها درېدل

مسئله (۲): که څوک مسجد ته په داسي حال کي ورسېږي چي د مخ صفونه ټوله ډک سوي وي، نو هغه ته پکار دي چي څه گړی انتظار وکړي، کله چي يو بل مقتدی راسي، نو هغه دي د ځان سره يوځای کړي او په صف کي دي ودرېږي، او که در کوع کېدلو تر وخته پوري هم يو بل مقتدی رانه سي، نو غوره داده چي د مخ له صف څخه داسي کس کوم چي په دې مسئله خبر وي شاته راولي او د ځان سره دي يې په صف کي ودروي، لېکن که داسي څوک نه وي (لکه نن سبا چي همدا حالت دی چي په دې سره لمونځ فاسد گڼي)، نو بيا دي تنها په صف کي ودرېږي. (مراقى الفلاح مع الطحاوي، کتاب المسائل)

په تصوير داره کي جامه کي لمونځ کول

﴿۵۸۷﴾ وَلَبِئْسَ ثَوْبٌ فِيهِ تَصَاوِيرُ (۶۷) او داسي جامه اغوستل (لمونځ پکښي کول) چي په هغه کي تصويران وي.

تشرېح: په داسي جامه کي لمونځ کول مکروه تحرېمي دي چي په هغه کي د يو ساکن تصويرونه وي. که داساکن (غير ذی روح) تصويران پکښي وي (لکه درخته، گلان، يا مختلفه نقوش او داسي نور)، نو بيا څه حرج نسته.

د تصوير په ځای کي لمونځ کول

﴿۵۸۸﴾ وَأَنْ يَكُونَ فَوْقَ رَأْسِهِ (۶۸) او (مندانگ مکروه دي) دا چي وي د لمونځ گزار د سر د پلټه أَوْ خَلْفَهُ (۶۹) يا (وي) د هغه شاته أَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ (۷۰) يا (وي) د هغه مخ ته (لمونځ گزار ته مخامخ) أَوْ بَحْذَانِهِ (۷۱) يا (وي) د هغه په برابري (څنگ) کي (راسته يا چپه طرف ته) صُورَةً يو تصوير إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَحِيفَةً أَوْ مَقْطُوعَةَ الرَّأْسِ مگر دا چي وي هغه تصوير کوچنی يا سر پرېکړی سوی

أَوْ لَعَسَ ذِي رُوحٍ يَا (وي هغه تصویر) د ناسا کښه (بې ساه) شي (مثلاً د درختي یا دیو عملات تصویر وي).

تشریح: په داسې ځای کې لمونځ کول چې هلته د لمونځ گزار پر سر د پاسه یا مخ ته یا شا ته یا د لمونځ گزار راسته یا چپه طرف ته د ساکنې تصویر وي مکروه تحریمي دي. برابره ده تصویر راځي بدلې وي یا لاندې وي یا پر دېوال یا په پرده وغیره کې نقش سوی وي. او په دوی کې له ټولو څخه زیات کراهت په هغه وخت کې دی کله چې تصویر د لمونځ گزار مخ ته وي او بیا دا چې د لمونځ گزار د سر پر طرف وي. بیا راسته طرف ته، بیا چپه طرف ته، بیا د لمونځ گزار شا ته. (حاشیه)

إِلَّا أَنْ تَكُونَ الْخ: یعني که تصویر ډېر کوچنی وي (دومره کوچنی وي چې که هغه پر ځمکه کېښودل سي نو ولاړ کس هغه ته بڼه په څیر وگوري. نو د هغه اعضاء سم نه ورته ښکاري. یا په بله وینا اندامونه یې نه پرېږدي. داسې تصویر کوچنی دی، نو په دې کې هېڅ کراهت نسته. همدارنګه که د تصویر سر بالکل ختم نږی سوی وي، برابره ده په خط او لیکلو سره وي، یا گرو ل سوی وي، یا څه رنگ باندې اچول سوی وي، نو د ناسي تصویر سره لمونځ نه مکروه کیږي (په عبارت کې د رأس قید لکول سوی دی: ځکه د نورو ولسونو ختمېدلو لږه اعتبار نسته مثلاً که د تصویر سترګې ختم کړل سوي وي یا داسې نور. نو بیا هم کراهت باقي پاتېږي: لږ انسان د قطع اطرافه وحي حق).

د اور مخ ته لمونځ کول

﴿٥٨٩﴾ وَأَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ تَسْوَرٌ (٧٢) او دا چې وي دده مخ ته تنور أَوْ كَأَنَّهُ فِيهِ جَنُورٌ (٧٣) یا داسې نږی چې په هغه کې سکروټي وي أَوْ قَسْوَرٌ نِيَالٌ (٧٤) یا (وي دده مخ ته) ییده خلګ.

لفات: ﴿تنور﴾ تنور، تندور، د ډوډۍ پنځولو ځای، "قال صاحب المصباح: التَّنُورُ: الَّذِي يُخْبَزُ فِيهِ، وَافْتَقَتْ فِيهِ لَفْظَةُ الْعَرَبِ لَفْظَةُ الْعَجَمِ، وَقَالَ أَبُو حَاتِمٍ: لَمْ يَسْ بَعَرِي صَجْنَجٍ، وَالْجَنَجُ التَّنَائِي" (صباح العبر)، ﴿كأون﴾ د دې لفظ څو معنوي وي چې له هغوی څخه یوه معنی ده: د اور بلولو ځای، نږی.

تشریح: په دې عبارت کې دوی مسئلې بیان سوي دي: ① که د لمونځ گزار مخ ته بل سوی اور وي یا سکروټي وي. نو لمونځ کول مکروه دي؛ ځکه په دې کې د مجوسانو سره مشابهت راځي. په همدې وجه بعضي حضراتو د شمع یا څراغ و طرف ته هم لمونځ مکروه ګڼلې دی. لېکن صحیح قول د علم کراهت دی، ② داسې ځای لمونځ کول چې هلته څو خلګ ییده وي مکروه تنزیهي دی، ځکه

ځيني وخت له بيده كس څخه داسي شى صادر سي چي په هغه سره لمونځ گزار ته خنډا ورځي ياد هغه توجه او خشوع له منځه ځي، نو ځكه له دې څخه بچ كېدل غوره دي، لېكن كه دا خطر نه وي، نو بيا څه حرج نسته. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

تندی صفا كول

﴿ ۵۹۰ 》 وَ مَسَّحُ الْجَبْهَةِ مِنْ تَرَابٍ لَا يَصْرُفُ فَنِي خِلَالِ الصَّلَاةِ (۷۵) او تندی مه كول (صفا كول) له داسي خاوري څخه كوم چي ده ته ضرر نه كوي دلمانځه په دوران كي.

لغات: ﴿جبهة﴾ تندی، جمع: جباه و جبهات، ﴿خلال﴾ مينځ، جريان، دوران.

تشرېح: دلمانځه په دوران كي له تندي څخه خاوره وغيره ليري كول حال دا چي په نه ليري كولو يې هيڅ تكليف نه وي مكروه نترهي دي. ها! كه څه حرج او تكليف وي او دهغه په وجه په لمانځه كي خلل راځي ياد لمونځ گزار توجه خرابوي، نو په معمولي حركت سره دهغه په ليري كولو كي څه پروا نسته.

يو خاص سورت متعینول

﴿ ۵۹۱ 》 وَ تَعْيِينَ سُورَةٍ لَا يَتَغَيَّرُ أَغْيَرَهَا (۷۶) او (مكروه دي) د يو سورت داسي

متعینول (ټاكل) چي له هغه څخه بغير بل سورت نه وايي إِلَّا يُسْرِعَ عَلَيْهِ مَكْر (مكروه نه دي) پر خپل ځان د آسانی لپاره أَوْ تَبْرُكٌ بِقِرَاءَةِ السُّورَةِ يَسْرِعُ عَلَيْهِ ياد نبي كرم ﷺ په قرائت سره بركت حاصلولو لپاره.

تشرېح: كه يو څوك په لمانځه كي تر سورة الفاتحه وروسته يو سورت داسي متعین او ضروري وگني چي له هغه څخه بغير بل سورت ناجائز يا مكروه گني، نو دا مكروه تحریمي دي، لېكن كه د آسانی لپاره يو سورت متعین كړي او دا عقیده يې نه وي چي له هغه څخه بغير لمونځ نه صحيح كيږي، يا كوم سورت چي له نبي كرم ﷺ څخه ثابت وي، هغه تبركا وايي، مثلاً د جمعې په ورځ د سهار دلمانځه په اول ركعت كي سورة المسجده او په دويم ركعت كي سورة الدهر وايي، نو په دې كي څه كراهت نسته، لېكن په دې كي هم دا شرط دي چي كله ناكله دي له دې سورت څخه بغير بل سورت هم وايي. د دې لپاره چي ناخبره كس دا گومان ونه كړي چي له دې څخه بغير بل سورت ويل ثابت نه دي، حال دا چي له نبي كرم ﷺ څخه هم د دې سورتونو هميشه ويل ثابت نه دي. (عمدة القضا)

په داسي ځای کې ستره نه درول چې هلته د يو چا د تېرېدلو گومان وي

﴿۵۹۲﴾ وَتَرَكُ الْاِخَاذَ سُتْرَةً فِى مَحَلٍّ (۷۷) او (مکروه دي) پرېښوول دسترې (يعني درې يا

داسي بل شي) درول په داسي ځای کې يَظُنُّ الْمُرُورَ فِيهِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي چې په هغه ځای کې لمونځ گزار ته (د يو چا) د تېرېدلو گومان وي د لمونځ گزار مخ ته.

لغات: ﴿يتخذ﴾ دافتعال دباب مضارع ده: نيول (درول)، گرځول، جوړول. دصلي په بدلون سره

په معنى هم بدليږي. ﴿ستره﴾ هغه شى چې لمونځ گزار يې خپل مخ ته دروي يا اړېږي. لکه لړگى يا داسي بل شى. دراروان فصل په شروع کې به ددې پوره وضاحت وسي.

تشرېح: صورت د مسئلې دادى چې که لمونځ گزار ته دا غالب گومان وي چې هلته به زما مخ ته يو څوک تېرېږي. پر داسي موقع ستره نه درول مکروه تنزيهي دي. او که مخ ته د يو چا د تېرېدلو گومان نه وي او مخ ته لاره نه وي. نو هلته په ستره نه درولو کې څه پروا نسته او مکروه نه دي.

فَصْلُ فِى الْاِخَاذِ الشُّرَّةِ وَدَفْعِ الْمَارِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي

(دا) فصل دسترې درولو او د لمونځ گزار مخ ته د تېرېدونکي کس د دفع کولو په بيان کې دی

تشرېح: اَلشُّرَّةُ: په ضمه سره هغه شى ته ويل کيږي چې شى ورښاندي پټيږي او چې انسان خان

په پټوي، او د شريعت په اصطلاح کې هغه شى ته ويل کيږي چې لمونځ کوونکى يې په لمانځه کې خپل مخ ته دروي يا اړېږي چې دخلکو د تېرېدلو مخنيوى په وکړي. لکه لړگى. لکه يا داسي بل شى.

د لمونځ گزار مخ ته تېرېدونکى کس گنهگار کيږي؛ ځکه د نبى ﷺ فرمان دی: «لَوْ يَخْلَعُ

الْمَارُ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ اَنْ يَقِفَ اَرْبَعِينَ خَيْرًا لَّهٗ مِنْ اَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» - ۱۰۸.

ترجمه: که داسي کس داسي شى داسي کس ته معلومه سي چې پر هغه شومره گناه ده، نو که خلوت پټ کله او درېږي. دا به د هغه لپاره د لمونځ گزار مخ ته تېرېدلو خیر وي.

او لمونځ گزار ته هم ددې خبرې خاص خيال ساتل پکار دي چې داسې ځای به نه درېږي چې هلته د يو چاد تېرېدلو خطر وي، او نه به په مسجد کې داسې ځای درېږي چې هلته د خلکو لاره نيول کېږي، کنې وېال پر لمونځ گزار دی، که يو څوک په خلاص ځای کې ودرېږي، نو مستحب نا ده چې خپل مخ ته ستړه ودروي، تفصيل به وروسته په عبارت کې راسی.

د لمونځ گزار مخ ته څومره اندازه ليري تېرېدل جائز دي دي؟ : مخکي هم ددې بيان وسواو په دې باره کي څو اقوال ذکر سوه چي د بعضي فقهاؤ قول دادي چي د سترې او حائل دشتوالي په وخت کي د لمونځ گزار د سجده په ځای کي تېرېدل نا جائز دي؛ ځکه د لمونځ گزار د لماتځه ځای د هغه له پښو څخه بيا د سجده لگولو تر ځايه پوري دی او بعضي فقهاؤ ويلي چي د دريو شرعي گزو (دربړ لاسو) په اندازه د لمونځ گزار مخ ته تېرېدل نا جائز دي او تر دې هاخوا ته تېرېدل جائز دي او بعضي علماؤ يې پنځه گزه اندازه بيان کړې ده، او ځينويې څلوېښت او ځينويې دوه يا درې صغه اندازه بيان کړې ده، خو صحيح او غوره قول دادي چي دومره اندازه ليري د لمونځ گزار مخ ته تېرېدل جائز دي چي که لمونځ گزار خپل د سجده ځای ته گوري او سترگي يې بالکل لاندې وي، نو تېرېدونکی په نظر نه ورځي، او که تېرېدونکی په نظر ورځي، نو بيا تېرېدل جائز نه دی.

دستری حکم

﴿٥٩٣﴾ إِذَا ظَنَّ مَرْوَرًا كَلَهُ فِي لَمْنَحٍ غَزَارٍ تَهْمُومَانِ وَيَدِيوُ جَادَ تَهْرَبِلُو (چي دلته به زماڻخ ته يو څوڪ تهر سي) يَسْتَحِبُّ لَهُ أَنْ يَغْرِزَ سُتْرَةً نومستحب دي لمونځ گزار لره چي ودروي داسي ستره (لرهي يا داسي بل شي) تَكُونُ طُولُ ذِرَاعٍ فَصَاعِدًا فِي غِلْظِ الإِصْبَعِ كوم چي وي په لويډول سره يو (شرعي) گزياتر دې زيات (او) په پنځوالي کي د گوتي په اندازه (يعني چي لويډل يې ديوه لاس په اندازه وي او پنځول يې د گوتي په اندازه وي).

لغات: «پهرز» د ضرب له بابه دواحد مذكر غائب مضارع صيغه ده غزأ: په ځمکه کې یو شی تړول، جګول، «طول» اوږدوالی، اوږدول، «دراع» شرعي گز، یو لاس، یعنې له څنګلې څخه د مینځوۍ ګوتي تر سره پورې، جمع، «أذرع»، «هلق» مراد، پنبوالی.

تشریح: صورت دمسلمې دادی چي که لمونځ گزار په یو خالي میدان یا داسي ځای کې لمونځ کوي چي هلته دخلکو د تېرېدلو گومان وي، نو مستحب داده چي خپل منځ ته ستره ودروي. په ځمکه کې یې دننه ایستل ضروري نه دي، برابره ده له ځمکې وي، یا یو بل شېر وي، په هر شرط چي هغه یو لاس

يعني دوي لورېشتي اوږد وي او لږ تر لږه يوه گوته پنډوي، نو داسي سترې شاته تېرېدل مکروه نه دي.

د سترې درولو سنت طريقه

﴿٥٩٣﴾ وَالسُّتَةُ أَنْ يَقْرُبَ مِنْهَا أَوْ سَتَ مَادِي چي لمونځ گزار ستره ته نژدې سي وَ يَجْعَلَهَا عَلَى أَحَدِ حَاجِبَيْهِ اوستره دي ودروي پر برابري دخپلي يوې وروځي لَا يَقْصِدُ إِلَيْهَا صَدًّا (په داسي حال کي چي) قصد دي نه کوي (يعني مخامخ بالکل سيده دي نه درېږي) و سترې ته.

لغات: ﴿حاجب﴾ دسترگو وروځه (ورځه)، ﴿لا يقصد﴾ دنصر له بابه د نفسي صيغه ده.

مصدر: صَدًّا: د دې باب څو معنوي دي، کله چي يې په صله کي "إِلَى" راسي لکه دلت، ليه نو معنا يې ده: قصد کول، اراده کول، په حاشيه کي يې معنى داسي نقل سوې ده: لا يقصد: اى لا يقابله مستقبلاً بل کان حمل عنه (يعني سترې ته دي مخامخ بالکل سيده نه درېږي چي ددولو وسترگو په مينځ کي يې راسي. بلکي له هغې څخه دي يوه طرف ته څه ميلان کوي).

تشرېح: په دې عبارت کي دسترې درولو سنت طريقه بيان سوې ده چي لمونځ گزار به ستره خپل ځان ته نژدې دخپل راسته وروځي يا چپه وروځي په برابري کي دروي. يعني ددولو وسترگو په مينځ کي به يې نه دروي. ددې لپاره چي داوهم او شبهه پيدانه سي چي لمونځ گزار همدې شي ته سجده کوي او افضل داده چي ستره دراسته وروځي (راست سترې) ومخ ته ودرول سي.

﴿٥٩٥﴾ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ مَا يَنْصِبُهُ أَوْ كَهْ پيدانه کړي داسي شى کوم چي (ومخ ته) ودروي فَلْيَخُطْ خَطًّا طَوَّلًا نو بيا دي يوه ليکه (کرښه) کش کړي په اوږدول سره وَقَالُوا: بِالنَّصْرِ مِثْلَ الْهَلَالِ او (بعضو) علماؤ ويلي دي: چي (ليکه دي کش کړي) په بره (پنولې) سره د مياشتي په څېر.

لغات: ﴿ينصبه﴾ دنصر دباب مضارع ده، مصدر: نَصَبًا: درول، جگول. ﴿يخطط﴾ داهم دنصر دباب مضارع ده، مصدر: خَطًّا: ليکه کشول، کرښه کښل.

تشرېح: فرمايي که څه داسې شی نه وي کوم چي د سترې لپاره ودرول سي يا کښېکښول سي. نو بيا دي لمونځ گزار يوه ليکه کش کړي (دا د امام شافعي رحمه الله او د بعضي متاخرينو شايعو زحمت نه قول دی). او د ليکي په کيفيت کي اختلاف دی، بعضو ويلي دي چي طولا (په اوږدول) دي ليکه کش کړي او بعضو ويلي دي چي عرضاً (په بره) دي د سپوږمۍ يا پلنډه په شکل ليکه کش کړي. خو تر څو چي د يوشي درول يا ايښوول ممکن وي، تر هغه وخته پوري ليکي کشولو لره اعتبار نسته. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

د تېرېدونکي کس د منع کولو طريقه

﴿۵۹۶﴾ وَالْمُسْتَحَبُّ تَرْكُ دَفْعِ الْمَارِّ او مستحب دي پرېښوول د تېرېدونکي منع کول (يعني تېرېدونکي نه منع کول نه راغړغول مستحب دي) وَ رُخْصَ دَفْعُهُ بِالْإِشَارَةِ أَوْ بِالتَّسْبِيحِ او رخصت (اجازت) ور کول سوی دی د هغه د منع کولو په اشاره سره يا په تسبیح سره وَ كُرَّةُ الْجَمْعِ بَيْنَهُمَا او مکروه دي دواړه سره جمع کول (يعني اشاره هم کول او تسبیح هم وړل) وَ يَدْفَعُهُ بِرَفْعِ الصَّوْتِ بِالْقِرَاءَةِ او سړی (نارنه) دفع کولای سي هغه (تېرېدونکي) د قرائت د آواز په لوړولو سره.

لغات: ﴿دَفْع﴾ د فتح د باب مصدر دی: دفع کول، ليري کول (ايسته کول). منع کول. ﴿رُخْص﴾ د تفهیل له بابه ماضي مجهوله ده: رخصت ور کول، اجازه ور کول.

تشرېح: د عبارت حاصل دادی چي که د لمونځ گزار مخ ته ستره نه وي او د هغه مخ ته يو څوک تېرېږي، يا ستره وي، خو يو څوک د سترې او لمونځ گزار تر مينځ تېرېدل غواړي، نو مستحب دا ده چي په عملي توگه يې نه را وگرځوي او دا حکم عزمت دی، او که لمونځ گزار د هغه منع کول غواړي، نو د لاس يا د سر يا د سترگو په اشاره سره دي يې منع کړي، يا تسبیح يعني سبحان الله دي په زوره ووايي چي هغه ته تنبيه سي او منع سي، دا حکم رخصت دی، عزمت نه دی.

و کړه الجمع: تسبیح او اشاره دواړه سره جمع کول مکروه دي؛ ځکه له دوی څخه يو هم کافي دی.

ویدفعه إلخ: همدارنگه لمونځ گزار ته اجازه ده چي د قرائت د آواز په لوړولو سره تېرېدونکي کس منع کړي کله چي لمونځ گزار په قیام کي وي او قرائت کوي.

که لمونځ جهري وي، نو په څومره جهر سره چي هغه قرائت کوي، تر هغه په زيات جهر قرائت سره دي هغه اگاه کړي، او که لمونځ سري وي، نو ديوې، دوو کلمو په جهر او بلو سره دي هغه اگاه کړي، نو په دې سره هيڅ کراهت نه راځي او مقصود به هم حاصل سي. (عمدة الفقه)
د منع کولو دا پورتنۍ طريقه دسړيولپاره ده.

﴿٥٩٤﴾ وَتَذْفَعُهُ بِالْإِشَارَةِ أَوْ بِنَحْوَ بَدَنِهِ كَوَيْ هَفْ (تېرېدونکي کس) په اشاره سره أَوْ التَّصْفِيقَ يَظْهَرُ أَصَابِعُ اليُسْنَى عَلَى صَفْحَةِ كَيْفِ اليُسْنَى يَ أَوْ بِنَحْوَ بَدَنِهِ (چکچکه) وهلو سره د راسته لاس د گوتو په شا سره د چپه ورغوي (دشا) پر طرف وَلَا تَرْفَعُ صَوْتَهَا او بڼه به خپل آواز نه پورته کوي لَأَنَّهُ فِتْنَةٌ ځکه د بڼي آواز فتنه ده.

لغات: ﴿تصفیق﴾ د تمغیل د باب مصدر دی: (یو شې پر بل شي) داسي وهل چي ږغ يې واوږېدل سي، یو لاس پر بل لاس داسي وهل چي آواز وکړي، چکچکه وهل، ﴿صفحة﴾ د یو شي مخ، دیو شي طرف (جانب)، صفحه کل شي: وجهه و جاذبه.

تشریح: فرمایي چي بڼه صرف په دوو طریقو سره تېرېدونکي کس منع کولای سي: ① په اشاره کولو سره، ② یا په تصفیق سره، او د تصفیق طریقو مصنف رحمه الله دا لیکلي ده چي دراسته لاس د گوتو شا د چپه لاس پر مخ یا پر یو طرف ووهي، خو غوره طریقو دا ده چي دراسته لاس د گوتو دننه حصه (یعني د گوتو مخ) دي د چپه لاس پر شا ووهي؛ ځکه په دې کي عمل قلیل دی (عمدة الفقه)، یعني راسته لاس دي پر خپل ځای پرېږدي او د هغه گوتي دي پر چپه لاس ووهي چي له هغه څخه د چکچکي ږغ پیدا سي او تېرېدونکي کس اگاه سي چي هغه لمونځ کوي (او په یوه اعتبار سره د مصنف رحمه الله عبارت هم دافه مطلب کېدلای سي چي دراسته لاس د گوتو مخ دي د چپه لاس پر شا ووهي)، او د بڼي لپاره دا اجازه نسته چي د قرائت د آواز په لوړولو سره تېرېدونکي کس منع کړي؛ ځکه د بڼي د آواز په لوړولو کي د فتنې بېرته ده.

یادونه: دلته (د تصفیق په طریقو کي) عبارت چپه سوی دی، اصل عبارت داسي دی "أو التصفیق بلمعة أصابع اليُسْنَى على ظهر كف اليُسْنَى" یعني تصفیق دا دی چي دراسته لاس د گوتو مخ د چپه لاس ورغوي پر شا ووهي (نو د طحطاوي د وضاحت مطابق د نور الإيضاح اصل عبارت حملسي دی کوم ته چي عمدة الفقه وغیره کي غوره طریقو ویل سوي دي). (محيطي علی العراق ص ۲۰۲)

د تېرېدونکي کس سره د جنگ نه کولو حکم

﴿ ۵۹۸ ﴾ وَلَا يَقَاتِلُ النَّارُ او جنگ به نه کوي د تېرېدونکي کس سره وَمَا وَرَدَ بِهِم او هغه حکم کوم چې وارد سوی دی په دې باره کي (چې د هغه سره دي جنگ وسي) مُؤَدَّانَ بَأَنَّهُ كَانَ وَالْعَمَلُ مُبَارَا د هغه تاویل کړی سوی دی په دې سره چې هغه حکم په داسي حال (زمانه) کي وو چې (په لمنځه کي) عمل روا وو وَقَدْ نُسِخَ او (اوس) هغه منسوخ سوی دی.

لغات: «ورد» د ضرب د باب ماضي ده، مصدر: رَزَزُوا: وار دېدل، راتلل، «موزل» د تفعیل د باب مفعول دی؛
تأویل کړی سوی، مراد او مطلب بیان کړی سوی، مصدر: تأویل: د کلام مراد او تفسیر بیانول، یو لفظ له
حیل ظاهري معنی څخه وبلي احتمالي معنی ته اړول د یو دلیل پر بناء (ضرت اللفظ عن معناه الظاهر إلى معناه الخفیه)
لدلیل (منج لغة الغما)، «نسخ» د فتح له باب ماضي مجهوله ده، مصدر: نسخا: منسوخول، ختمول.
تشریح: صورت د مسئلې دای چې که د لمونځ گزار مخ ته تېرېدونکی کس په اشاره یا په جهري تسبیح یا
قرائت سره هم منع نه سي، نو لمونځ گزار ته پکار دي چې هغه پرېږدي، د هغه سره دي جنګ او زور نه کوي، نا
جائز نه دي، او د جواز په هکله چې کوم دا حدیث وارد سوی دی "إذا كان أحدكم يصلي فلا يدع أحدًا إليز بين يديه
وليدرا ما استطاع، فإن أبى فليقاتله إنشاهو شيطان" (يعني کله چې ستاسو څخه یو لمونځ کوي، نو خپل مخ ته
تېرېدونکی کس دي نه پرېږدي او خپل تړوسه دي هغه منع کړي، که هغه انکار وکړي، نو د هغه سره دي جنګ وکړي؛
ځکه هغه شيطان دی)، له دې څخه معلومېږي چې جنګ جائز دی لکه څرنګه چې بعضي فقهاؤ دې حدیث
په ظاهر باندې په دلیل نیولو سره جنګه او حمله جائز ګرځولي دي، لېکن مصنف رَجَّه الله فرمایي چې دې
حدیث دا تأویل کړی سوی دی چې داسې کول د اسلام په ابتداء کې جائز وه، لېکن وروسته منسوخ سو،
يعني دا حکم د اسلام په شروع کې وو، کله چې په لماتڅه کې عمل کثیر، همدارنګه خبره کول، سلام کول او
سلام جواب ورکول منع نه وه، وروسته بیا منسوخ سو، (مرآة الفلاح، البحر الرائق)

حضرت مفتي محمد تقی عثماني دامت برکاتہم فرمائی ہے کہ حدیث کوم ظاہری مفہوم چي پہ نہم کي راخي، هغه مراد نه دی. بلکي دا حاسي ده لکه په حدیث کي چي راخلي دي چي که یو سړی دبل چا کور ته گوري، نو دهغه سترگه وباسئ!، ددې مطلب دا نه دی چي خنجر او چاره راواخلي! او په سترگه یې لا څخه کړئ! بلکي ددې عمل د شاعت او بلدی و طرف ته اشاره ده چي دا عمل ددې لائق دی چي که دهغه کس سره حاسي وسي، نو نا انصافي به نه وي، هماسي دلته هم دغه معنی ده چي دلمونځ گزولو مخ ته تېر بلل حاسي به عمل دی چي که د تېر بلونکي سره جنگ او قتال وکړل سي، نو دا نا انصافي نه ده، او دا معنی یې نه ده چي یو پر بل دي سره راوغورځیږي. (انام الہادي ج ۲، ص ۲۵۸، بتفہيم)

فصل فیما لا یکره للصلی

(با) فصل په (بیان د) هغه شیانو کې دی چې د لمونځ گزار لپاره مکروه نه دي

د لمونځ گزار لپاره د ملا تر لو یا پر خان د یو شي خرولو حکم

﴿۵۹۹﴾ وَلَا یُکْرَهُ لَهُ شَدُّ الْوَسْطِ او مکروه نه دي د لمونځ گزار لپاره د ملا تر ل ﴿وَلَا تَقْعُدُ بِسَیْفٍ وَنَحْوِهِ﴾ اونه (مکروه دي) توره یا داسې بل شی په غاړه کول (په ځان څمول) ﴿إِذَا لَمْ یَسْتَغْفِلْ بِخَرِّ کَتَمٍ﴾ (په دې شرط) کله چې نه مشغوله کیږي (د لمونځ گزار توجه) د هغه (توري وغیره) په حرکت سره.

لفات: ﴿شَدُّ﴾ د نصر د باب مصدر دی: ترل، ﴿وَسْطٍ﴾ د یو شي د مینځ (مینځوی) حصه. دلته ځنی مراد ملا (شا) ده، جمع: أَوْسَاطٍ، ﴿تَقْعُدُ﴾ د تفعل د باب مصدر دی: کله چې د دې باب په صله کې "سَیْف" راسي، نو معنی یې ده: په غاړه کې د توري تسمه اچول، توره په غاړه کول، ﴿یَسْتَغْفِلُ﴾ د افتعال د باب مضارع ده، مصدر: اسْتِغْفَلَ: مشغولېدل، توجه ليري کېدل.

تشریح: که لمونځ گزار خپله ملا په یو شي سره ترلې وي (مثلاً کمربند وغیره)، نو دا مکروه نه دي، مملارنگه که لمونځ گزار توره یا داسې بل شی (لکه لیند یا لکه په اوس وخت کې توپک وغیره) خپل غاړې ته داسې اچولی وي چې د هغه په ښور بدللو سره د لمونځ گزار توجه نه خرابیږي یا په بله وینا زړه یې په هغه سره نه مشغولیږي، نو دا هم مکروه نه دي، خو که د هغه په ښور بدللو سره په لمانځه کې خلل راشي او د لمونځ گزار توجه خرابوي نو بیا مکروه دي.

﴿۶۰۰﴾ وَلَا عَدَمُ إِذْ خَالَ يَدَيْهِ فَنِي قَرْنَيْهِ وَشَقَمَ عَلَى الْمُخْتَارِ اونه (مکروه دي) خپل لاسونه نه داخلول په خپل فرجي چپنه او د هغه په چاک کې د مختار قول مطابق (او که د "شقه" ضمیر و لمونځ گزار ته راجع سي. نه "فرجی" ته نو معنی یې ده: او نه مکروه دي خپل لاسونه نه داخلول په خپل فرجي چپنه او په خپل خلاصه جمله کې اڅکه د شق معنی یو ډول خلاص جمله هم ده کوم چې د سړي په څېر مخ ته خلاص دي...).

لغات: ﴿فرجتيه﴾ د مصنف رَجِيَّةُ الله د صراحت مطابق د لفظ "فرجي" دى. خو په معجم الوسيط كې

"فرجتيه" نقل سوي دى: د اوږدو لستونو والا چينه كوم چي يې علماء دين اغوندي، ﴿شقه﴾ په دې

لفظ كې اختلاف دى. ① كه د لفظ په كسره د شين سره سي يعني "شَقَّ" نود "شَقَّ" شو معنى دى

دي چي له هغوى څخه ځيني د دى: حصه (جزء)، نيمه حصه، طرف، كناره (غاره)، ② او كه په

فتح د شين سره يعني "شَقَّ" نود هغه هم له شو معنى او څخه ځيني د دى: چاك، خيري والى.

خيري ځاى، د هر شي نيمه حصه، ③ او كه د لفظ "شَقَّة" سي يعني د شين په ضمه سره چي په

آخر كې يې "ة" وي، نود هغه هم شو معنى دى چي له هغوى څخه يوه صاحب د شفاء الارواح دارا

نقل كړې ده چي دا يو ډول جامه ده كوم چي دمخ لخوا خلاصه وي، لكه سدرى چي يوداسي جمله ده

كوم چي دمخ لخوا خلاصه ده، كوت او داسي نور، ④ او كه د لفظ "شَقَّة" سي په كسره د شين سره

چي په آخر كې يې "ة" وي، نو معنى يې ده: د كپرې وغيره نيمه پر پكرل سوې حصه، خيبرل سوې

توټه، د كپرې اوږده توټه يعنې كوم چي په اوږدول پر پكرل سوې وي (معجم الوسيط، مصباح اللغات)،

(آخري دوي معنى دلته نه ورسره لگيږي كله چي په "شقه" كې "ة" ضمير و "فرجي" ته راجع وي. او كه د "ة" ضمير و لمونځ گزار ته راجع سي، نو درېيمه معنى ورسره لگيږي يعنې دمخ لخوا خلاصه جمله).

شويح: كه لمونځ گزار چينه يا د چيني په څېر بله خلاصه جامه اغوستې وي او لاسونه يې په

لستونو كې نه وي اچولي، نو مختار قول دا دى چي د مكروه نه دي، لېكن په عمدة الفقه كې دي چي

صحيح داده چي د مكروه دي؛ ځكه په دې صورت كې "سدل" راځي.

او په "ايضاح الاصباح" كې د دې تشرېح داسي سوې ده چي "فرجي" د چيني په څېر يو ډول

جامه ده چي په هغه كې لستوني نه وي بلكي د هغه جوړ طرفونه يا په بله وينا (د لستونو پر ځاى) جوړ

چاكونه پر اوږو اچول كيږي او پر ملا په پټۍ وغيره سره تړل كيږي، د فرجي كپرې جوړ چاكونه

خلاص وي چي په هغه كې لاسونه هم اچول كېداى سي، يعنې فرجي په دوه شكله اغوستل كيږي

يو دا چي په لستونو كې يې لاسونه هم داخلول كيږي او بل دا چي هسي پر اوږو هم اچول كيږي،

دلته همدا دويم شكل مراد دى چي هغه ته جائز وبل سوي دي، كه څه هم په دې دويم شكل كې د

سدل صورت پيدا كيږي، خو څرنگه چي د دغه چيني دواړه صورتونه رائج دي او خلاف حالت نه

گنل كيږي، نو ځكه مكروه نه دي، اوله "شق لرحس" څخه مراد په ظاهره د دې چيني هغه خلاص

حصه يا په بله وينا خلاص جوړ چاكونه دي چي په هغه كې لاسونه دننه كول كيږي، (شفاء الارواح

بصرف پير)

قرآن یا توري وغيره نه مخامخ لمونځ کول

﴿۶۰۱﴾ وَالْأَشْوَٰجُ لِمُصْحَفٍ أَوْ سَيْفٍ مُّعَلَّقٍ او نه (مکروه دي) مخامخ کېدل و قرآن شریف یا خبرېدلې توري ته أَوْ ظَهَرَ قَاعِدٌ يَتَحَدَّثُ یا (مخامخ کېدل) د ناست کس و شاته کوم چي خبرې کوي أَوْ شَمِيمٍ أَوْ سِرَاجٍ یا (مخامخ کېدل) و شمعي یا خراغ ته عَلَى الصَّحِيحِ د صحیح قول مطابق.

لغات: ﴿التوجه﴾ د تفعل د باب مصدر دی: (د یو شي و طرف ته) مخ کول. مخامخ کېدل. ﴿المُصْحَفُ﴾ او مُصْحَف: قرآن کریم. جمع: مَصَاحِف. ﴿مُعَلَّقٍ﴾ د تفعیل له باب ۱ د مفعول صیغه ده: راخړول سوي. ﴿شَمِيمٍ﴾ شمعه. جمع: شَمُومٌ. ﴿سِرَاجٍ﴾ خراغ. جمع: سُرُجٌ. **تشریح:** که د لمونځ گزار مخ ته قرآن پاک موجود وي، یا د هغه مخ ته توره څرېدلې وي، نو په دې کي څه کراهت نسته، همدارنگه که د لمونځ گزار مخ ته یو څوک نلست وي، خبرې کوي، نو د هغه د شا و طرف ته لمونځ کول مکروه نه دي، همدارنگه شمعي یا خراغ ته مخامخ کېدل مکروه نه دي.

﴿۶۰۲﴾ وَالسُّجُودُ عَلَى بَسَاطٍ فَيَبْهَتُ تَصَاوِيرُهُمْ لَيَسْجُدَ عَلَيْهَا او (مکروه نه دي) سجده کول پر داسي فرش (هوارېدونکي شي) چي په هغه کي تصویران وي چي پر هغوی سجده نه کوي (یعني چي د لمونځ گزار سجده پر تصویرانو نه راځي).

لغات: ﴿بَسَاطٍ﴾ هر هغه څه چي پر ځمکه هوارول کيږي، بستره، فرش، ټاپ و غیره. جمع: بُسُط. ﴿تصاویر﴾ جمع د تَصَوَّيرُ ده: تصویر هغه دی کوم چي د مخلوق مشابه جوړ سوی وي برابر نه دی روح وي او که غیر ذی روح وي، خو دلته د ذی روح تصویر مراد دی؛ ځکه د غیر ذی روح په تصویر کي څه کراهت نسته.

تشریح: مسئله داده چي په کوم فرش کي تصویران نقش وي، پر هغه په لمونځ کولو کي څه حرج نسته یعني بلا کراهت جائز دی، په دې شرط چي سجده یې پر تصویر نه واقع کيږي؛ ځکه دا د تصویر د عبادت مشابه دي، نو د تعظیم شبهه پيدا کېدای سي، نو ځکه دا شرط یې لگولی دی.

د لمناځه په دوران کي مار او لرم وژل

﴿۶۰۳﴾ وَكَتْلُ حَيَّةٍ وَخَرْقُ غَاثٍ أَوْ أَهْمًا او (مکروه نه دي) د داسي مار او لرم وژل چي د هغوی له ضرر هغه بهر یږي (یعني چي لمونځ گزار ته د بهر وړي چي که دا له وژل سي نو ماب وچي + چي. نو د دوی

وژل مکروه نه دي) وَلَوْ بَضَرَ بَابَ وَانْحَرَأَبَ عَنِ الْقِبْلَةِ که شه هم په شو واره و هلو اوله قبلې
 خخه په اوښتلو سره وي (يعني که شه هم ددوی په وژلو کي شو واره و هلو اوله قبلې خخه مخ اړولو ته
 ضرورت پرېوځي. بيا هم مکروه نه دي) فِي الْأَظْهَرِ په ظاهر روايت کي.

لغات: ﴿انحرأب﴾ دافعال دباب مصدر دی؛ له اصل خخه اوښتل، کېږدل.

تشرېح: د لمانځه په دوران کي مار اولرم وژل بغير له کراهته جائز دي او په دې سره لمونځ نه مکروه
 کيږي، برابره ده په يوه ضرب سره مړه سي او که په ډيرو ضربونو سره، او برابره ده د هغه لپاره له قبلې
 خخه واورې او که نه، او د مار اولرم وژل په لمانځه کي هغه وخت مباح دي کله چي د لمونځ گزار مخ
 ته راسي اوله هغه خخه د ضرر بېره وي، او که د ضرر بېره نه وي، نو مکروه دي. لېکن صحيح مسلک
 دای چي که داسي ساکنې په وژلو کي عمل کثير وسي، نو لمونځ يې فاسديږي او دلته د نه مکروه
 کېلو معنی داده چي د لمانځه ماتولو گناه هغه ته نه رسېږي. (فناء الارواح، ايضاح الاحباح)

د لمانځه په دوران کي له بدن خخه جامه ليري کول

﴿٦٠٢﴾ وَلَا يَأْتِي بِنَقِضِ ثَوْبِهِ او شه پروانسته دخپلي جامې په څښلو (خوځولو) کي كَيْلَا
يَلْتَصِقَ بِجَسَدِهِ فِي الرُّكُوعِ ددې لپاره چي نه ومېلي دده له بدن سره په رکوع کي.

لغات: ﴿نقض﴾ د نصر له باب مصدر دی؛ څښل، ښوړول، ﴿يلتصق﴾ دافعال دباب مضارع ده؛
 مېښل، متصل کېدل.

تشرېح: که لمونځ گزار د لمانځه په دوران کي خپله جامه له ځان خخه کش او ليري کړي په دې
 خيال سره چي له رکوع يا سجده خخه دراپورته کېدلو په وخت کي د بدن سره نه ومېلي، نو دا
 مکروه نه دي؛ ځکه ځيني وخت جامه د بدن سره داسي ومېلي چي د اندامونو وضع ښکاره سي او نا
 مناسب ښکاري، نو ځکه له هغه خخه دېچ کېدو لپاره د کپړې په څښلو او ليري کولو کي څه کراهت
 نه.

﴿٦٠٥﴾ وَلَا يَسْتَحِبُّ جَنَاحَهُ مِنَ الشَّرَابِ أَوْ الْحَشِيشِ بَعْدَ الْفَرَاعِ مِنَ الصَّلَاةِ او نه (پرواسته) د
 خپل تندي په صفا کولو کي له څلوري ياله وچو وښو (خنثو) خخه وروسته تر فارغېدلو د لمانځه

خُخِه وَلَا قَبْلَ الْفَرَاغِ إِذَا ضَرَّهٗ أَوْ شَغَلَهُ عَنِ الصَّلَاةِ أَوْ نَهَدَ لِمَاتَّخِ خُخِه تَرَفَارِغَهُلُو مَخْكِ (د)
لما تَخِه په دوران کي) کله چي دا (خاوري يا خاشې) هغه ته ضرر رسوي يا دئ له لما تَخِه خُخِه مشغوله
کوي (توجه يې خرابوي).

لغات: ﴿حَشِيشٌ﴾ وچ واښه، مایس من الکلا، جمع: حَشَائِش، ﴿ضَرَّ﴾ دنصر دباب ماضي ده ضَرًّا:
ضرر رسول، نقصان رسول، ﴿شَغَلَ﴾ دضرب دباب ماضي ده: مشغولول او کله چي يې په صله کي
عَنْ رَاسِي لکه دلته، نو د غافله کولو، توجه ليري کولو معنی ورکوي.

تشریح: د لما تَخِه خُخِه تر فارغېدو وروسته له تندي خُخِه خاوري يا خاشې ليري کول مکروه نه
دي، همدارنگه په لما تَخِه کي هم د دې شيانو په ليري کولو کي څه کراهت نسته، کله چي د اشیان د
لمونځ گزار توجه خرابوي او په لما تَخِه کي يې خلل لوېږي.

﴿٦٠٢﴾ وَلَا بِالنَّظَرِ بِسُوقِ عَيْتِيهِ مِنْ غَيْرِ تَحْوِيلِ الْوَجْهِ أَوْ نَهْدَ لِمَاتَّخِ خُخِه تَرَفَارِغَهُلُو مَخْكِ (د)
سترگو له کونجانو خُخِه بغير له مخ اړولو خُخِه.

لغات: ﴿مَوْقٍ﴾ دسترگي کونج، دسترگي بېخ، جمع: أَمْوَاق، ﴿تَحْوِيلٌ﴾ دتفعل دباب مصلر
دي: اړول، بدلول.

تشریح: محض دسترگو له کونجانو خُخِه بېله مخ اړولو شاوخوا کتل که بلا ضرورت وي، نو
مکروه تزیهي دي او که د ضرورت په وجه وي، نوروا دي (دمصنف زبانه عبارت د ضرورت پر وخت
محمول دی)

﴿٦٠٤﴾ وَلَا يَأْتِي بِالصَّلَاةِ عَلَى الْقُرْشِ وَالْهُسُطِ وَاللُّهُودِ لَوْ څه باک نه ست په لمونځ کولو
کي پر فروشنو، بسترو او کراستو باندې وَالْأَفْضَلُ الصَّلَاةُ عَلَى الْأَرْضِ أَوْ عَلَى مَا تُشْبِهُهُ او
افضل دي لمونځ کول پر ځمکه يا پر هغه څه کوم چي يې ځمکه راشنه کوي (لکه مرغه، واښه لولکه
دلخواه لو خاشو خُخِه جوړه چټايي لوبوړي).

لغات: ﴿الْفُرْش﴾ جمع دفرش ده: بستر (ستره)، دبدېدو ځای، ﴿البُسْط﴾ جمع د بَسْط ده: هر هغه څه چې پر ځمکه هوارېږي، فرش، قات، چټايي وغيره، جمع: بُسْط، ﴿الْبُنْدُ﴾ جمع دالبُنْد او الِبْنْدَة ده: کراسته، نیمڅی، لمخه، هغه فرش یا ټوکر چې د وړيو تر ښه ټکولو، تخته کولو او خيشتولو وروسته له وړيو څخه جوړ کړل سي. همدارنگه نمله، وړين ټينگ او پنډ ټوکر.

تشرېح: مسئله داده چې پر غالی، فرش، بستره، کراسته او داسي نورو باندې لمونځ کول مکروه نه دي. په دې شرط چې هغوی پاک وي او ډېر پندونه وي (بلکې داسي وي چې په سجده کولو کې د ځمکې کلکوالی او حجم پکښې معلومېږي).

خو بغیر د یو شي له هوارولو څخه پر لڅه ځمکه یا پر داسي چټايي او کراسته لمونځ کول غوره او افضل دي کوم چې له خاشو او بوټو څخه جوړه وي. لکه د لوڅو او خاشو چټايي، یا له مزرو څخه جوړه چټايي او پوړۍ: ځکه پر دې شيانو لمونځ کول د تواضع او عاجزۍ نښه ده. او بل په دې کې له اختلاف څخه لمونځ گزار ساتل کیږي، ځکه دامام مالک په نېز پر وړینو او پمبیزو شيانو لمونځ کول مکروه دي. (مواقی الفلاح ص: ۲۰۴، فتح المعلي ص: ۵۹۶)

﴿٦٠٨﴾ وَلَا يَأْسُ بِتَكْرِارِ السُّورَةِ فِي الرُّكُوعَيْنِ مِنَ السُّلَىٰ او څه بای نسته دیوه سورت په بار، بار وړلو کې د نفلو په دواړو رکعتو کې.

لغات: ﴿تکرار﴾ د نصر د باب اسم مصلودۍ: یو عمل څو ځله کول (مکرر کول، مکرر وبل)، بیا بیا کول، راجع مجدل.

تشرېح: مسئله داده چې که یو څوک په نفلي لمانځه کې یو سورت بار، بار وایي، نو څه حرج نسته، خو په فرضي لمانځه کې دا عمل مکروه تزیهې دی (نور تفصیل په ﴿۵۵۵﴾ نمبر مسئله کې وګورئ!).

فَصْلٌ فِي مَا يُوجِبُ قَطْعَ الصَّلَاةِ وَمَا يَجْزِلُهَا وَغَيْرِ ذَلِكَ

(دا) فصل په (بیان د) هغو شیانو کې دی کوم چې د لماتځه ماتول واجبوي او کوم چې دا (د لماتځه ماتول) جائز کوي او له دې څخه بغیر نور (شیان یعنې) لمونځ ځنډول او هغه پرېښودل

په کومو صورتونو کې لمونځ ماتول واجب دي؟

﴿٦٥٩﴾ يَجِبُ قَطْعُ الصَّلَاةِ بِاسْتِغَاثَةِ مَلْهُوفٍ بِالنُّصَلِيِّ واجب دي د لماتځه ماتول د مظلوم د فریاد کولو (مدد غوښتلو) په سبب له لمونځ گزار څخه (چې یو مظلوم کس پر لمونځ گزار ږغ وکړي او له هغه څخه مرستې وغواړي) لَا يَنْدَاءُ أَحَدٌ أَبَوِيَّةً نه د مور وپلار څخه دیوه د آواز کولو (راپللو) په سبب (چې مور یا پلار پر هغه ږغ وکړي).

لفات: ﴿استغاثه﴾ د استعمال د باب مصدر دی: فریاد کول، د مدد طلب کول (مرستې

غوښتل)، ﴿ملهُوف﴾ د سمع له باب اسم مفعول دی: مظلوم، كَهْفٌ يَلْتَهُفُ لَهْفًا: مظلوم کېدل.

تشریح: فرمایي چې کله یو مظلوم او مصیبت زده کس فریاد وکړي، برابره ده یو لمونځ گزار ته یې وکړي یا مطلق فریاد وکړي یو څوک متعین نه کړي، مثلاً یو څوک په شاه کې ولوېږي، یا پر یو چا یو ظالم کس یا درنده حمله وکړي، یا یو څوک په اور کې د سوځل کېدو یا په اوبو کې د هوښلولو بېرې وخت کې له یو لمونځ گزار څخه د مدد غوښتنه وکړي یا بغیر له تعین څخه د مدد لپاره آواز وکړي. نو لمونځ ماتول واجب او ضروري دي. برابره ده فرضي لمونځ وي او که نفلي لمونځ وي، که په دې صورتونو کې لمونځ مات نه کړي او هغه کس په لوېلولو یا سوځلولو یا هوښلولو سره مرستې یا هغه ته څه نقصان ورسېږي. نو گناه پر همدې لمونځ گزار ده. (معدة الله)

لا یند امر الی: یعنې که لمونځ ته گزار خپل پلار یا مور یا نیکه یا انا آواز وکړي او لمونځ گزار فرضي لمونځ کوي، نو دوی لپاره لمونځ ماتول جائز نه دي. په دې شرط چې دوی بغیر له فریاد څخه هسې آواز وکړي. خو که د فریاد او مدد غوښتلو لپاره آواز ورته وکړي، مثلاً بوبا پلار غوڅارېږي یا غوڅار سې او لمونځ کونکي ځوی ته آواز ورکوي، د هغه صورت کې د ماتول واجب دی.

او که فرضي لمونځ نه وي، بلکي سنت يا نفل کوي او له دې کسانو څخه يو آواز ورته وکړي او دوى ته نامعلومه نه وي چي هغه په لمانځه کي دى، نو په داسي وخت کي هم لمونځ ماتول او ددوى دخبري جواب ورکول واجب دي. برابره د فریاد او مدد لپاره يې آواز ورته کړی وي، يا هسي بېله ضرورت يې آواز ورته کړی وي، که لمونځ مات نه کړي او جواب نه ورکړي، نو گنهگار نه کیږي. او که دوى ته معلومه وي چي هغه لمونځ کوي خوبيا يې هم راوبلي، نو نفل او سنت لمونځ به هم نه ماتوي. خو که ديو ضرورت لپاري يې راوبلي او دوى ته د تکليف رسېدلو بېره وي، نو بيا لمونځ ماتول واجب دي. (عمدة الفقه)

په کومو صورتونو کي لمونځ ماتول جائز دي؟

﴿٦١٠﴾ وَيَجُوزُ قَطْعُهَا بِسَرَّاقَةٍ مَا يُسَاوِي دِرْهَمًا او جائز دي د لمانځه ماتول (سلام مخرج) د داسي شي د غلا کېدلو په سبب کوم چي د يوه درهم برابر وي وَلَوْلِغَيْرِهِ که څه هم شى د بل چا وي.

تفصیل: مسئله داده که د مال د ضایع کېدلو بېره وي مثلاً يو څوک د لمونځ گزار بوټونه يا خپلکي غلا کول غواړي. نو د هغه لپاره لمونځ ماتول جائز دي، په دې شرط چي د هغه قيمت لږ تر لږه يو درهم وي (يعني ۳۳ گرامه او ۶۶۲ ملي گرامه سپينو زرو په اندازه وي) يا تر دې زيات وي. بيا فرمايي چي که څه هم د لمونځ گزار سره دومره قيمت سامان د بل چاوي او يو څوک هغه غلا کوي، نو هم لمونځ ماتول جائز دي. (مراقى الفلاح ص ۲۰۴)

﴿٦١١﴾ وَخَوْفٌ ذُنْبٍ عَلَى عَنَمٍ او (جائز دي د لمانځه ماتول) دلپوه دبيري په سبب پر خپلو پسونو أَوْ خَوْفٍ تَرَدَّى أَعْلَى فَنِي بِشَرِّ وَتَخَوُّوْا يا په شاه کي درانده کس يا داسي بل څه دلپېدلو په سبب.

لغات: ﴿ذَلْبٌ﴾ لپوه، جمع، ذناب، ﴿العنم﴾ دا اسم جنس دى، مذکر او مؤنث دواړو لږه شامل دى. همدارنگه پسونو او وزې ټوله په دې لفظ کي داخل دي لکه رمه (موږ) داسى لپاره دې ترجمه په پسونو سره کوو) او دې ته د "عَنَم" ويلو وجه داده چي پسونو او وزې نه د جهاد کلمې

دي او نه د دفاع آلې دي، بلکې د هر چا لپاره غښت دي، ﴿كَرْزَى﴾ د تقفل د باب مصدر دی، کله چې د دې باب په صله کې "ن" راسي لکه دلته، نو معنی یې ده: لاندې لوېدل، ﴿أَعَى﴾ نابینا، پوند، جمع: عُتَى و عُتَيَان، عَيْ يَغْفَى عَمَى (سمع): رنډېدل (د دواړو سترگو د بد بالکل خښېدل)، نایبنا کېدل.

تشریح: دا عبارت پر مخکنې عبارت عطف دی، اصل عبارت داسې دی "ويجوز قطعها الخوف..."، حاصل د عبارت دادي چې که یو چا مثلاً شپانه ته د ابېره وي چې لېوه به زما پسې وخوري، نو د هغه لپاره هم لمونځ ماتول جائز دي.

أو خوف تردّي إلخ: همدانګه که د یو چا د مرګ خطر وي مثلاً یو پوند کس روان وي او مخ ته ځي وي، یا مثلاً مخ ته مو تر وغیره راروان وي چې که هغه نه ونیول سي، نو د هلاکېدلو یې غالب ګومان وي، نو په دې صورت کې لمونځ ماتول واجب دي او که د هلاکېدلو یې غالب ګومان نه وي، نو لمونځ ماتول جائز دي. (مراقی الفلاح ص: ۲۴۰)

﴿٢١٣﴾ وَإِذَا خَافَتْ الْقَابِلَةُ مَوْتَ الْوَلَدِ أَوْ كَلَهُ جِئِي دَبْجِي پَر مَرګ و بیبري (نوم لمونځ

ماتول واجب دي یعنې که دایې په لمونځه کې وي) وَإِلَّا فَلَا بَأْسَ بِتَأْخِيرِهَا الصَّلَاةَ وَتَقْبِيلُ عَلَى الْوَلَدِ کنې (یعنې که د بېجې د مرګ بېره نه وي) نو پروا نسته د لمونځه په ځنډولو کې (یعنې لمونځ دي د ځنډوي) او بېجې ته دي متوجه سي.

لفظان: دایسي، دایبه (هغه بنسټه کوم چې د ولادت او لنگوالي په وخت کې د لکې بنسټې ملد کوي)،

جمع: قَوَائِل، ﴿تَقْبِيلُ﴾ د افعال د باب مضارع ده، مصدر: اقْبَلَا، کله چې د دې باب په صله کې "عل" راسي نو معنی یې ده: په یو کار شروع کول او لازم نیول، متوجه کېدل.

تشریح: که دایې (دایه) په لمونځه کې وي او هغې ته د پیدیا کېدونکې بېجې د مرګ غالب ګومان وي یا د بېجې د یو اندام ضایع کېدو یا د بېجې د مود د مرګ غالب ګومان وي، نو لمونځ ماتول واجب دي، او که دایې په لمونځه کې نه وي، نو لمونځ له هغه وخت څخه ځنډول واجب دي.

وَأَلَّا الْإِخْ يَعْنِي كَهَ دَائِي تَه دَبْجِي وَغِيرَه دمرگ غالب گومان نه وي، نو که دايي په لمانځه نه کي وي. نو لمونځ ځنډول جائز دي، او که په لمانځه کي وي، نو ماتول يې جائز دي. (عمدة الفقه، طحطاوي)

﴿٦١٣﴾ وَكَذَ الْمَسَافِرُ إِذَا خَافَ مِنَ الْلُصُوصِ أَوْ قُطَاعِ الطَّرِيقِ أَوْ هَمَلَارَنگَه مَسَافِرْ چي

کله وبيسرېږي له غلوي لاره وهورکو (هاکه مارانو) څخه جَازَ لَه تَأْخِيرُ الْوَقْتِیَّةِ نو جائز دي د هغه لپاره د وقتي لمانځه ځنډول.

لغات: ﴿اللصوص﴾ جمع دِلْصْ ده: په پټه ډبل چامال وړونکی، غل، ﴿قُطَاعِ الطَّرِيقِ﴾ جمع د قاطع

الطريق ده: لاره شکونکی، په ډاگه لوتونکی، ډاکه مار (ډاکو)، صاحب د "جوهره النيرة" فرمايي چي ډاکه ماري په داسي ځای کي په ډاگه مال اخيستلو ته وايي چي هلته د مال د خاوند فرياد چاته نه سي رسېدلای او هيڅ کومکي هغه ته نه سي رسېدلای.

تشریح: کله چي مسافر ته ډاېره وي چي که په لمانځه لگياسم، نو غله يا ډاکوگان به حمله را باندي وکړي، نو د هغه لپاره هم لمونځ له خپل وخت څخه ځنډول او بيا وروسته اداء کول جائز دي، ښکاره ده چي په عبارت کي د "مسافر" قيد اتفاقي دي، دمقيم هم دغه حکم دی کوم چي په عبارت کي ذکر سوی دی، او د مسافر قيد يې ځکه لگولی دی چي داسي خطرات عموماً په سفر کي پېښېږي. (مراقی الافلاح ص: ۲۰۴)

د قارک الصلاة سزا

﴿٦١٤﴾ وَتَارِكُ الصَّلَاةِ عَمْدًا كَسَلًا يُضْرَبُ فَزَرْبًا شَدِيدًا حَتَّى يَسِيلَ مِنْهُ الدَّمُ أَوْ قَصَادُ

سُتَبْ (کهلې) په وجه د لمونځ پرېښوونکی به سخت وهل کيږي تر دې چي له هغه څخه رڼه وبيږي وَيُخَسُّ حَتَّى يُصَلِّيَهَا او بيا به هغه بندي کول کيږي تر دې چي لمونځ وکړي (بني

ترمله وخت هډي چي لښرنه شروع کړي) وَكَذَ تَارِكُ صَوْمِ رَمَضَانَ او همدارنگه درمضان دروژي

پرېښوونکی وَلَا يَقْتُلُ إِلَّا إِذَا جَعَدَ أَوْ اسْتَعْلَفَ بِأَحَدِهِمَا او قتلول کيږي به نه مکر کله چي

انکار وکړي (دلمانځه یا روژې د فرضیت) یا سپکاوی وکړي د یوه له دې دواړو څخه (یعنې دلمانځه یا روژې توهمین وکړي. یا بله وړنا هغه حقیر او معمولي وگڼي او د دین له ضروریاتو څخه یې نه وگڼي. مثلاً په رمضان کې په ځای استغفانو خوراک یا چنباک وکړي. یا دروژې په باره که سپکه او غلطه وړنا وکړي او روژه وخوري).

لغات: ﴿کسلاً﴾ د سمع د باب مصدر دی، سستي کول (سُتیا). په فاسي کار کې سستي کول چې په هغه کې سستي کول صحیح نه وي. او د کسلاً په قید سره هغه صورت خارج سو چې په هېره یا د یو غلږ په وجه لمونځ پرېږدي، ﴿جهد﴾ د فتح له باب ماضي معلومه ده، مصدر: جَحَدًا: قصداً انکار کول. درواغ گڼل، ﴿استغف﴾ د استعمال د باب ماضي ده، مصدر: استغفاناً: سپکاوی کول. سپک او حقیر گڼل.

تشریح: لمونځ پر هر مسلمان نروا بنځي لازم او فرض دی او دلمانځه پرېښوول حرام او انتهائي سخته کبیره گناه ده، لهندا که یو څوک محض د سستی په وجه قصداً لمونځ پرېږدي، نو هغه به داسې سخت وهل کیږي چې له بدن څخه یې وینه وبهیري او تر هغه وخته به قید او بنديختن ته اچول کیږي چې توبه وکړي او لمنځونه شروع کړي، همدارنگه د سستی په وجه قصداً روژه پرېښوونکی به هم داسې وهل کیږي او قیدول کیږي تر دې چې روژه نیول شروع کړي.

او دامام صاحب رَحْمَةُ اللهِ په نېز حکم دادی چې تارک الصلاة به نه قتلول کیږي، لېکن دامام شافعي، امام احمد بن حنبل او امام مالک رَحْمَتُهُمُ اللهُ په نېز مسلمان باچاه (امیر المؤمنین) لره د هغه د قتلولو حکم دی، ها! که څوک دروژې او لمانځه د فرضیت انکار وکړي یا له دوی څخه د یوه سپکاوی وکړي او د دین له ضروریاتو څخه یې نه وگڼي، مثلاً دروژې په ورځ استغفانو په ځای خوراک، چنباک وکړي، یا دروژې په حق کې غلط الفاظ استعمال کړي مثلاً داسې ووايي چې روژې خودي هغه خلک نیسي چې په کور کې یې خوراک نه وي (نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذَلِكَ) یا داسې نور، نو داسې کس به قتلول کیږي: ځکه کافر سو چې د شریعت اهانت کفر دی، خو اولاً به هغه قیدول کیږي او شېبه به یې لیري کول کیږي، خوبیا هم که منع نه سي، نو د قتل سزا به ورکول کیږي. (شفاء الارواح، انوار الإيضاح)

بَابُ الْوُتْرِ

(دا) باب د وترو (په بیان کي) دی

تشریح: کله چي مصنف رَحْمَةُ اللهِ د فرض علمي (فرض عتقادي چي دهغه منکر کافر دی) له بیان څخه فارغ سو، نو اوس فرض عملي (چي دهغه اداء کول عملاً فرض دي. اعتقاداً واجب دي) په بیان شروع کوي. (مراقی الفلاح مع الطحطاوي)

د وترو لغوي او اصطلاحي معنی: وتر دواو په کسره او فتحه دواو سره وبل کېدلای سي. خود کسري لغت يې زيات مشهور دی. وتر په لغت کي طاق شمېر ته وايي کوم چي د جفت (جوت) ضد دی.

او د شریعت په اصطلاح کي هغه خاص لمانځه ته وايي چي په هغه کي درې رکعت کول کيږي او دهغه وخت د ماخوستن له لمانځه څخه وروسته دی. (عمدة الفقه. مراقی الفلاح)

د وترو حکم

﴿ ٦١٥ ﴾ الْوُتْرُ وَاجِبٌ وَتَرَوَاجِبُ دې.

تشریح: د وترو لمونځ په هر عاقل، بالغ مسلمان باندې ضروري دی يعني دهغه اداء کول عملاً فرض دي. اعتقاداً واجب دي. او که هغه له يو چا څخه پاته سي، نو قضاء يې لازمه ده. تر دې وروسته په دې پوهېدل پکار دي چي د احنافو په نهز وتر واجب دي او دنورو امامانو په نهز سنت دي. لېکن فاسي سنت دی چي دهغه پرې بنسټ ددوی په نهز هم جائز نه دي، لکه څرنګه چي داخرونو لمونځ د ائمه ثلاثه وو په نهز سنت دی. خو دهغه پرې بنسټ جائز نه دي او د احنافو په نهز داخرونو لمونځ واجب دی. او په واجب او فرض کي د عمل په اعتبار سره هيڅ فرق نسته. پر دواو عمل ضروري دی، خود عقيدې په اعتبار سره فرق پکښې سته. د فرضو منکر کافر دی او د واجبو منکر کافر يا گمراه نه دی. **فايده:** ټوله امامان په دې باندې متفق دي چي که د وترو لمونځ پاته سي، نو دهغه قضاء سته (لو کله چي د وترو قضاء سته. نو ثابت سوه چي وتر واجب دي). او په دې خبره کې اختلاف دی چي قضاء تر کومه وخته پوري لازم ده؟ د احنافو په نهز ابتداً قضاء واجب ده؛ ځکه کله چي وتر واجب دي. نو بيا ټوله ژوند دهغه اداء کول ضروري دي. او د ائمه ثلاثه وو په نهز دسهار د فرضو تر اداء کولو پوري يې

قضاء سته، يعنې کله چي د سهار فرض وکړي، نو د قضاء وخت تېر سو، بيا يې قضاء نه سي را-
ړولای او گناه لازمه سوه. (تحفة الامعي ج: ۲، ص: ۲۲۲، البحر الرائق ج: ۲، ص: ۴۱)

د وترو د لمانځه طريقه

﴿ ۶۱۶ ﴾ وَهُوَ ثَلَاثُ رَكَعَاتٍ بِتَسْلِيْمَةٍ اَوْ وَتَرْدِي رَكَعَتَهُ دِي په يوه سلام سره وَ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكَعَةٍ مِنْهُ الْقَاتِحَةَ وَ سُورَةَ اَوْ وایي دي د وترو په هر رکعت کي سورة الفاتحه او يو سورت وَيَخْلُسُ عَلَى رَأْسِ الْأَوَّلَيْنِ مِنْهُ اَوْ کښني دي د وترو د اولو دوو رکعتونو پر سر (يعني ناست به پر اولو دوو رکعتونو کوي) وَيَقْتَصِرُ عَلَى الشَّهْدِ اَوْ اکتفا دي کوي (به دې ټوله ناست کي) پر تشهد وَ لَا يَسْتَفْتِحُ عِنْدَ قِيَامِهِ لِلثَّلَاثَةِ اَوْ ثناء (سبحانک الله) دي نه وایي درېيم رکعت ته د ولاړېلو په وخت کي وَ اِذَا قَرَأَ مِنْ قِرَاءَةِ السُّورَةِ فِيهَا اَوْ کله چي فارغ سي د سورت له ويلو څخه په درېيم رکعت کي رَفَعَ يَدَيْهِ جَدَاءً اُذْنَيْهِ نو پورته دي کړي خپل دواړه لاسونه د غوږو تر برابرۍ پوري ثُمَّ كَبَّرَ وَ قَمَتَ قَائِمًا قَبْلَ الرُّكُوعِ بيا دي الله اکبر ووايي او قنوت دي ووايي د ولاړي په حالت کي له رکوع څخه مخکي فِى جَبِيْنِ السَّنَةِ په ټوله کال کي (يعني ټوله کال دي له رکوع څخه مخکي د ولاړي په حالت کي دعاء قنوت وایي).

لغات: ﴿يقتصر﴾ دافتعال دباب مضارع معلومه ده، مصدر: اقتصر: پريوشي انحصار کول. اکتفاء کول.

تشرېح: د وترو د لمانځه طريقه داده چي په يوه سلام سره دي درې رکعت وکړل سي. په هر رکعت کي دي د سورة الفاتحه سره سورت يو ځای کړي سي، پر درېيم رکعت دي دنورو لښخونو په څېر قعله (ناسته) وکړل سي او په درېيم رکعت کي له سورت ويلو څخه وروسته دي په رفع اليدين سره تکبير ورکړل سي. بيا دي لاسونه خپل ځای ته يووړل سي اوله دعاء قنوت ويلو څخه وروسته دي رکوع ته ولاړ سي، او دعاء قنوت به هېڅه له رکوع څخه مخکي وایي، نه په رکوع کي لکه د شوافعو په نېز، او هغوی د مصرف درمضان المبارک په نصف اخير کي وایي، همدارنگه د شوافعو په نېز د وترو طريقه داده چي دوه رکعت به په جلا سلام سره کيږي او آخري يو رکعت په جلا سلام سره

کیري، نو مصنف رَحْمَةُ اللهِ د "ثلاث رکعات بتسلیة" او د "قبل الركوم" از "جمعة السنة" په قیودوسره دهغوله مذهب څخه احتراز وکړي.

د "دعاء قنوت" محل

﴿ ٦١٤ ﴾ وَلَا يَقْنُتُ فِي غَيْرِ الْوُتْرِ او قنوت دي نه وایي له وترو څخه بغیر (بل لمانځه) کي.

تشریح: د احافو په نېزله وترو څخه بغیر بل په هیڅ لمانځه کي قنوت نسته، لېکن دامام شافعي او امام مالک رَحْمَتُهُمَا اللهُ په نېز د سهار په لمانځه کي قنوت ویل سنت دي. خو زموږ په نېز فقط هغه وخت د سهار په لمانځه کي قنوت نازل ویل کېدلای سي کله چي پر مسلمانانویوه لویه سخت ستونزه راسي، یا یوه لویه فتنه او مصیبت پېښ سي.

﴿ ٦١٨ ﴾ وَالْقُنُوتُ مَعْنَاهُ الدُّعَاءُ او د قنوت معنی 'دعاء' ده وَهُوَ أَنْ يَقُولَ او قنوت دادی چي

وایي اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ اې الله تعالی زموږ ستا څخه دمدد غوښتنه کوو (ستاد عبادت لپاره) وَ

نَسْتَهْدِيكَ او موږ ستا څخه د هدایت (لارښوونې) غوښتنه کوو (دهغه څه لپاره په کوم څه کي چي

ستارضا ده) وَ نَسْتَغْفِرُكَ او ستا څخه د مغفرت (بخښنې) غوښتنه کوو (د خپلو ګناهونو) وَ نَسْتَؤْبُ

إِلَيْكَ او موږ تاته رجوع کوو (له ګناهونو څخه توبه او په آینه نه کي دغه کولو پخه اراده کوو) وَ نُؤْمِنُ

بِكَ او پر تايमान راوړو (ستاديو والي عقیده لرلو او په ژبه سره يې اقرار کوو) وَ نَسْأَلُكَ عَلَيْكَ او صرف

پر تاتوکل (باور) کوو (توله امور تاته سپارو) وَ نُشْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ او موږ پر هر خیر

ستا ثناء (تمریف) بیاوو نُشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ موږ ستا شکر اداء کوو او ستا ناشکري نه کوو (یا

په بله وینا ستاد احساناتو انکار نه کوو) وَ نَخْلَعُ وَ نَتَّشِرُكَ مَنْ يَقْفِرُكَ موږ جلا کیږو او پرېږدو هر

هغه کس کوم چي ستا نافرمانی کوي اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْبُدُكَ اې الله! موږ خاص ستا عبادت کوو

وَلَكَ نُصَلِّي وَ نَسْجُدُ او صرف تالره لمونځ کوو او سجده کوي وَإِلَيْكَ نَسْأَلُكَ وَ نَخْشَدُ او

صرف ستا و طرف ته منډه وهوو تېزي کوو (ستا و طاعت ته، یا په بله وینا، په عمل کي سی او کوشش

کوو دهغه شیتو د حاصلولو لپاره کوم چي موږ تاته نژدې کوي) وَ نَرْجُو مِنْكَ وَ نَسْتَغْفِرُكَ او ستا درحمت

امید لرو وَ تَخْشَى عَذَابَكَ اوستا له عذاب شخه بهر پروا اِنْ عَذَابَكَ الْجِدَّ بِالْكَفَارِ مُلْحِقٌ
 بیشکه ستا عذاب کوم چي حقیقی دی کافرانو ته لاحقندونگی (رسپدونگی) دى وَ صَلَّى اللهُ عَلَى
 النَّبِيِّ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ او درود (رحمت) دي نازل کړي الله تعالى پر نبی ﷺ او د هغه پر آل و اولاد او
 سلامتیا دي نازل کړي (يعني له دعاء قنوت شخه وروسته دي بيا د درود شريف ووايي).

لغات: ﴿قنوت﴾ د نصر د باب مصدر دی: طاعت کول، دعاء، دلته له قنوت شخه مراد "دعاء" ده.
 ﴿نستعين﴾ داستعمال له بابو د جمع متکلم مضارع معلومي صیغه ده، مصدر: استعانة: دمد طلب
 کول، مدد غوښتل، ﴿نستهدي﴾ مخکنی، صیغه ده، مصدر: استهداء: د هدایت یا لاروښوونې طلب
 کول، ﴿نستغفر﴾ مخکنی، صیغه ده، مصدر: استغفار: له الله ﷻ شخه د خپلو گناهونو د بڅښنې
 طلب کول، معافي غوښتل، ﴿نرتوب﴾ د نصر له بابو مخکنی، صیغه ده، مصدر: تَوَكَّلَ: که ددې باب
 په صله کي "عَلَى" راسي، نو معنی یې ده: اعتماد او پروسه کول، توکَّلَ عَلَى الله: پر خدای تعالیٰ اعتماد
 کول، خپل ځان الله تعالیٰ ته حواله کول، داهل باطن په اصطلاح کي: توکَّلَ په هر شي کي پر الله
 تعالیٰ اعتماد کول او کوم شخه چي د بندگانو سره دي، له هغه شخه ناامیده کېدل او یقین نه باندې کول.
 ﴿نستقي﴾ د افعال له بابو مخکنی، صیغه ده یعنی جمع متکلم مضارع معلومه ده: تعرف کول.
 ﴿خير﴾ اسم تفضیل دی (خلاف القياس: څکه قیاساً د هغه وزن أَفْعَلُ دی)، معنی یې ده: زیات ښه.
 زیات غوره، "خير" هر هغه شخه ته وایي کوم چي حسن لپاته وي وي یعنی د هغه په ذات کي ښه والی
 او ښېکڼه وي او په هغه کي ذاتي لذت، ذاتي نفع او ذاتي خوشبختي وي، جمع: خَيْرًا وَ اَحْسَنًا وَ خَيْرًا.
 الْغَيْرَ لَمْ يَنْصُوبْ دى د مصدر کېدلو پر بناء اى ثناء الخیر یا د مفعول کېدلو پر بناء چي د نَشْنِىْ
 مفعول دی، یا منصوب بنزع الخافض دى اى بالخیر ﴿لشکر﴾ د نصر له بابو د جمع متکلم مضارع
 صیغه ده، شکر کښل، شکر په اداء کول، د یو چا په احسان یا انعام باندې د هغه تعریف کول.
 ﴿نفل﴾ د فتح له بابو مخکنی، صیغه ده، ایستل، کېدل، بهراره کېدل، وَ نَخْلَعُ مِنْ يَفْجَرُ اى نَتَبَرَأُ
 مِنْهُ (د تخلص منه)، ﴿يَهجر﴾ د نصر له بابو د واحد مذکر غائب مضارع صیغه ده، مصدر: فُجِّرَ: بد
 کلره کېدل، په لا پروایۍ سره په گناهونو مبتلا کېدل، گناه کول، ﴿لستق﴾ د فتح له بابو د جمع متکلم

صیغه ده. سَغِيًا: په یو کار کې کونښ کول، خواري کښل، دیو شي طرف ته اراده او تګ کول. خُفِستل، ﴿نَحْفِدُ﴾ د ضرب له بابه مخکنۍ صیغه ده، مصدر: خَفَذْنَا: په یو کار کې تېزي کول، اَي نُسْرَعُ إِلَى اتِّقَاعِهِ. ﴿مُلْحِقُ﴾ د افعال له بابه اسم فاعل دی: لاحق کېدونکی (متصل کېدونکی). رسېدونکی.

تشریح: فرمایي د قنوت معنی د دعاء ده، لهذا که یو څوک مختصره دعاء ووايي، نو هم دا واجب اداء کېږي. لېکن مذکور د دعاء وېل سنت دي او له دعاء قنوت څخه وروسته درود شریف نه وېل زموږ مشايخو اختیار کړي دي، لېکن په درمختار او فتاویٰ رشیدیېه وغیره کې درود شریف وېل غوره او مستحب شمېرل سوي دي، همدا مصنف رَجَّه اَنَّهُ اخْتِيَارُ کړي دي. (شاه، ۱۷۱، راجع بحواله عمدة الفقه)

یادونه: دعاء قنوت په حدیثو کې په بېلابېلو الفاظو سره نقل سوې ده. او تر ټولو غوره دا ده: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ وَنُشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ، اللَّهُمَّ إِنَّاكَ تَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْتَعِيذُ وَنَخْشَى وَتَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنْ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ».

او غوره دا ده چې هغه دعاء هم تر قنوت وروسته وویل سي کوم چې رسول الله ﷺ حضرت حسن ؑ ته ښوولې وه چې په راوان عبارت کې به هم ذکر سي: «اللَّهُمَّ اهْدِنَا (بِقُدْرَتِكَ) فِيمَنْ هَدَيْتَ وَاعْفِنَا فِيمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنَا فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَبَارِكْ لَنَا فِيمَا أَعْطَيْتَ وَقِنَا شَرَّ مَا قَضَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ وَإِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَا يَعْزُ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ». (په اصل کې دا دعاء د واحد متکلم په صیغه سره منقوله ده یعنې اللَّهُمَّ اهْدِنَا... الخ) او که خوښه یې وي، درود دي هم په آخر کې ورسره زیات کړي «وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى كِبْرِيَاءَ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ».

له دعاء قنوت څخه وروسته بله دعاء

﴿٦١٩﴾ وَالْمُؤْمِنُ يَقْرَأُ الْقُنُوتَ كَالْإِمَامِ او مقتدی به د امام په شهر قنوت (دعاء قنوت) وایي. **تشریح:** قنوت وېل واجب دي د امام او مقتدی ټولو لپاره، صرف د امام قنوت وېل د مقتدیانو له طرفه نه کافي کېږي.

﴿ ۴۲۰ ﴾ وَإِذَا شَرَعْتَ الْإِمَامُ فِي الدُّعَاءِ بَعْدَ مَا تَقَدَّمَ او کله چې امام په دعاء (الله مدد بفرست) شروع وکړي وروسته له هغه (قنوت) څخه کوم چې څنګې ذکر سو (يعني کله چې امام له دعاء قنوت څخه وروسته دا بله دعاء شروع کړي کوم چې له دعاء قنوت څخه وروسته ويل کيږي چې هغه عموماً دا دعاء وي "اللهم اهدنا" چې په راروان عبارت کې به ذکر سي) قَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ: يُتَابِعُونَهُ وَيَقْرَأُونَهُ مَعَهُ نو امام ابو يوسف رَحِمَهُ اللَّهُ فرمايي: چې مقتديان دي دامام تابعنداري کوي (يعني) د امام سره دي دا دعاء وايي وَقَالَ مُحَمَّدٌ: لَا يُتَابِعُونَهُ او امام محمد رَحِمَهُ اللَّهُ فرمايي: چې مقتديان دي دامام تابعنداري نه کوي وَلَكِنْ يُؤْمِنُونَ لېکن آمين دي وايي.

لغات: «يتابعون» د مقاعلي له باب جمع مذكر غائب مضارع معلومه ده، مصدر: مُتَبِعَةٌ: ددې باب څو معنوي دي چې له هغوی څخه يوه معنی ده: په چاپسي تلل، تابعنداري کول.

تشرېح: اوس دلته د ابیاتو چې که امام له دعاء قنوت څخه وروسته دا دعاء "اللهم اهدنا... إلخ" شروع کړي، نو مقتديان به څه کوي؟، نو په دې باره کې دامام ابو يوسف رَحِمَهُ اللَّهُ مسلك دای چې په دې دعاء کې به هم مقتديان دامام متابعت کوي (يعني لکه څرنګه چې دعاء قنوت وايي، دا به هم وايي)، لېکن امام محمد رَحِمَهُ اللَّهُ فرمايي چې دامام متابعت به نه کوي، بلکې دامام شاته به صرف آمين، آمين وايي.

﴿ ۴۲۱ ﴾ وَالدُّعَاءُ هُوَ هَذَا او دعاء هغه داده اللَّهُمَّ اهْدِنَا بِقُضْلِكَ فِيمَنْ هَدَيْتَ اې الله! په خپل فضل سره موږ ته هدايت وکړه (شامل مو کړه!) په هغه ښکونکو بندگانو کې چې هغو ته تاهدايت کړی دی وَعَافِنَا فِيمَنْ عَافَيْتَ او موږ ته عافيت (له مصيبتونو څخه سلامتيا) راکړه (شامل مو کړه) په هغه بندگانو کې چې تاعافيت ورکړی دی وَتَوَلَّنَا فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ او زموږ ولي (نعمانو کارساز) سه! (شامل مو کړه) په هغه بندگانو کې چې ته دهغو ولي يې وَبَارِكْ لَنَا فِيمَا أُعْطِيتَ او موږ ته برکت راکړه (برکت واچوه!) په هغه شيانو کې کوم چې دي موږ ته راکړي دي (صحت، مال لوسرمایه، ښې او بچيان) وَوَلَّنَا شَرَّ مَا لَقِيتَ او موږ وساته! دهغه شيانو له شر څخه د کومو چې تافيصله کړې ده (پا په بله رينا، دهغه فيصلو له بدو اثراتو څخه کومې فيصلې چې تا کړي دي) إِنَّكَ

تَقَطُّعٌ وَلَا يَقْطَعُ عَلَيْكَ بېشکه صرف هم ته فیصله کوي او ستا په خلاف هېڅ فیصله نه سي کېدلای (یعني اې رب تعالیٰ ستا فیصله ضرور پوره کېدونکې ده، زه د هغه د بېلېلو غوښتنه نه کوم بلکې د هغه له شر او بد اثر څخه پناه غواړم) **إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ** بېشکه نه ذلیله (اور سو) کیږي هغه کس کوم چي ته خپل دوست جوړ کړې **وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ** او نه عزت من کیږي هغه کس څوک چي ته خپل دښمن وگرځوي **تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ** ته د برکت خاوند یې! اې زموږ ربه! او ته بالا و برتر یې (ستا شان دېر لوړ دی) **وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ** او درود دي نازل کړي الله تعالیٰ زموږ پر سردار محمد ﷺ او د هغه پر اولاد (کورنۍ) او پر صحابه وو او سلامتيادي نازل کړي.

لغات: ﴿عَادَى﴾ د ضرب له بابیه د واحد مذکر امر حاضر صیغه ده، مصدر: هَدَى وَهَدَى: لار ښوول، څرگندول، طلب د لار ښوونې کول، پر صحیح لاره کېدل، ﴿عَاقَبْتُ﴾ د مفاعله له بابیه د واحد متکلم امر حاضر صیغه ده او په آخر کي یې "نا" ضمیر د جمع متکلم دی، معالفاة وعاقبة: له مرض او آفت څخه محفوظ ساتل، صحت او عافیت ورکول، ﴿تَوَلَّيْتُ﴾ د تفعّل له بابیه د واحد مخاطب ماضي معلوم صیغه ده، توّلّیّا: ښه واري اخیستل (یو کار په غاړه اخیستل)، مدد کول (مبجم الوسیط)، ﴿قَتَلْتُ﴾ "ق" د ضرب له بابیه د واحد مذکر امر حاضر صیغه ده، وقایة: ساتل، بچ کول، ﴿لَا يَذِلُّ﴾ د ضرب له بابیه د نفي معلوم صیغه ده، ذُلٌّ وَذُلَّةٌ: ذلیل کېدل، بې وقته کېدل، ﴿وَالَيْتَ﴾ د مفاعله له بابیه د واحد مخاطب ماضي معلوم صیغه ده، مُوَالَاةٌ: د یو چا سره محبت کول، دوستۍ او مدد تړون ورسره کول، ﴿لَا يَعِزُّ﴾ د ضرب له بابیه د نفي معلوم صیغه ده، عِزٌّ وَعِزَّةٌ وَعِزَازَةٌ: عزت ډاره کېدل، د عزت خاوند کېدل، ﴿عَادَيْتَ﴾ د مفاعله له بابیه د واحد مخاطب ماضي معلوم صیغه ده، مُعَادَاةٌ: دښمني کول، یو څوک خپل دښمن گرځول.

تشریح: همدا هغه دعاء ده کوم چي له دعاء قنوت څخه وروسته ویل غوره او افضل دي او همدا دعاء شوافعو د قنوت لپاره اختیار کړې ده او احنافو دا په قنوت نازل سره نومولې ده. کله چي یو ځای مسلمانان د دښمنانو له طرفه په سخت فتنه او مصیبت مبتلا سي، نو حکم دا دی چي امام دي د سهار په لماتځه کي له رکوع څخه په وروسته قومه کي قنوت نازل وایي چي په هغه کي به د مسلمانانو

لپاره له فتنې څخه حفاظت او د اهداء الاسلام د تېلۍ او د هغوی له شر څخه د بچ کېدو دعاګانې کېږي، مقتديان حضرات به سرًا (په پټه) آمین وايي.

سوال: په "اللهم اهدنا" کې داسوال واردېدلای شي چې مسلمان خو له مخکې څخه پر هدايت دی. په همدې وجه خو اوس پر لمانځه ولاړ دی، نو په "اللهم اهدنا" کې د هدايت دعاء کول تحصيل حاصل دی؟

جواب: د هدايت معنى "كَبِّشْتَنَا عَلَى الْهُدَى" ده، يعنې موږ پر هدايت ثابت قدم وساته!؛ د "اهدنا الصراط المستقيم" هم دغه معنى ده.

که د جا دعاء قنوت زده نه وي، نو څه حکم دی؟

﴿۶۲۲﴾ وَمَنْ لَمْ يُحْسِنِ الْقُنُوتَ أَوْ حُكِيَ قُنُوتُ (دعاء قنوت) بڼه نه سي ويلای يَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ثَلَاثَ مَرَّاتٍ هغه دي وايي: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي" (ای الله ماته بخښه وکړې!) درې واره أَوْ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ يا (دي وايي) "رَبَّنَا آتِنَا الْخَيْرَ" (چې د هغه ترجمه ده، اې زموږ ربه موږ ته په دنيا کې هم ښکې او ښېګڼه راکم، او په آخرت کې هم، او موږ د دودېخ له عذاب څخه وساته!) أَوْ يَا رَبِّ يَا رَبِّ يَا رَبِّ يا (دي وايي) "يَا رَبِّ يَا رَبِّ يَا رَبِّ" (درې واره وايي. لېکن د دعاء قنوت د ژور یادولو کوشش دي جاري وساتي. د دې لپاره چې دست فضيلت ور حاصل سي).

تشریح: چاته چې دعاء قنوت ياده نه وي، نو د هغه د یادولو کوشش کول پکار دي او تر څو پوري چې ور ته ياده نه سي، تر هغه وخته پوري دي له مذکور د دریو دعاګانو څخه يوه دعاء وايي: ① رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، ② که مخکې دعاء نه سي ويلای. نو کم از کم درې واره دي دا دعاء وايي: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي"، ③ يا دي درې واره "يَا رَبِّ" وايي.

او "رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا... الْخَيْرَ" يوه جامع دعاء ده کوم چې دنيا او آخرت هري ښېګڼې لره شامله ده. دنيا په ښېګڼو کې صحت، عافيت، د ضرورت په اندازه رزق، علم، نبوي، ښه عبادت، نېکه بڼه، فرمانبرداره اولاد او په هره معامله کې توفيق ما ټوله پکښې داخل دي، او د آخرت په ښېګڼو

کي دمحرر دورځي له بيړي څخه نجات، د گناهونو بڅښنه او د جنت داخلېدلو نعمتونه شامل دي (لهنا دا دعاء خپل معمول جوړول پکار دي).

د حنفي کس لپاره په شافعي امام پسي د سهار لمونځ کول

﴿۱۲۲﴾ وَإِذَا اقْتَدَىٰ بِسَنِّ يَقْنُتُ فِي الْفَجْرِ او کله چي اقتداء وکړي په هغه کس (امام)

پسي کوم چي د سهار په لمانځه کي قنوت وايي قَامَ مَعَهُ فَنُ قُنُوتِهِم سَاكِتًا نو دي

درېږي د هغه (امام) سره د هغه په قنوت کي خاموشه (چپ) فِي الْأَظْهَرِ د ظاهر روايت مطابق و

يُرْسِلُ يَدَيْهِ فَنِي جُنْبَيْهِ او ايله دي کړي خپل دواړه لاسونه خپل دواړو بغلو ته (يعني دواړه لاسونه دي غږېلي پرېږدي).

لغات: ﴿سَاكِتًا﴾ د نصر له بابو اسم فاعل دی، مصدر: سکوتا: چپ کېدل، خاموش کېدل.

﴿يُرْسِلُ﴾ د افعال له بابو مضارع معلومه ده، إرسالا: ايله کول، پرېښوول. ﴿جُنْب﴾ اړخ، بغل. جمع: جُنُوب.

تفريخ: د عبارت حاصل دادی چي که حنفي کس د سهار په لمانځه کي په شافعي امام پسي لمونځ وکړي، چي د هغو په نېز د سهار په لمانځه کي قنوت ويل سنت دي، نو کله چي هغه قنوت ووايي، نو حنفي المذهب دي قنوت نه وايي، بلکي لاسونه دي څوړند پرېږدي (لکه څرنگه چي په قومه کي يې څړوي) او هغومره وخت دي خاموش ودرېږي، همدا ظاهر مذهب دی.

په شافعي امام پسي وتر اداء کول

مسئله: دا حنفو په نېز د وتر درې رکعت په يوه سلام سره اداء کول کيږي، حال دا چي دنورو لمعاتو په نېز وتر په دوو سلامونو سره اداء کول کيږي، اوس که يو حنفي کس داسي ځای لمونځ کوي چي هلته شافعي يا حنبلي امام په دوو سلامونو سره وتر اداء کوي، مثلاً په مکه شريفه او مدينه شريفه کي امام په دوو سلامونو سره د وتر لمونځ ورکوي، نو دا حنفي کس به په وتر وکړي د هغو اقتدا کوي. که نه؟ په دې باره کي دا حنفو دوي نظرې دي ① څرنگه چي د زياتره فقهال په نېز د حمايت په لمانځه کي د مقتدي عقيدې او رايې لږه اعتبار دی، او په دوو سلامونو سره وتر اداء کول د حنفي المذهب په نېز صحيح نه دي، لهنا دغه حنفي کس لپاره په دوو سلامونو سره د وتر اداء کولکي امام پسي لمونځ کول نه صحيح کيږي، ② دومه نظريه د علامه ابو بکر جصاص رازي او

علامه هندواني زَجَنُهَا الله ده چي په داسي صورت کي دمقتدي رايي لره اعتبار نسته. بلکهي دامام رايي لره اعتبار دی. نو څرنگه چي دلته په دوو سلامونو والا وترو کي دامام رايه صحيح ده. لهندا کوم مقتدي چي په هغه پسي لمونځ کوي. دهغه وتر هم صحيح کيږي. نن سبا ماشاء الله دروژې پر موقع په مکه او مدينه شريفه کي داحتافو ډېره غټه مجمع وي. دهغو لپاره په دې کي حرج او ستونزه وي چي د وترو جماعت پرېږدي او جلايې اداء کړي. نو ځکه مناسب داده چي په دې اجتهادي مسئله کي دابوبکر جصاص رازي زَجَنُهَا الله په رايه په عمل کولو سره احتافو ته دحرم او مدينې دامام په اقتداء کي د وترو اداء کولو حکم ورکول سي. علامه ابن وهبان زَجَنُهَا الله همدې ته ترجيح ورکړې ده. همداسي دشيخ الهند زَجَنُهَا الله موقف نقل سوی دی. (کتاب العاتل ص: ۴۱۰. انوار رحمت ص: ۶۹. البحر الرائق ص: ۲۲)

که مقتدي دعاء قنوت هېره کړي او رکوع نه ولاړ سي

﴿۶۲۳﴾ وَإِذَا نَسِيَ الْقُنُوتَ فِي الْوُتْرِ أَوْ كَلَهُ جِي په وترو کي قنوت هېر کړي (يعني دعاء قنوت ځني هېر سي) وَتَذَكَّرَهُ فِي الرُّكُوعِ أَوْ الرَّفْعِ مِنْهُ او په رکوع کي ورته يادسي يا له رکوع څخه د پورته کېدلو په وخت کي (يعني په قومه کي) لَا يَقْنُتْ نُو قنوت دي نه وايي وَلَوْ قَنَتَ بَعْدَ رَفْعِ رَأْسِهِ مِنَ الرُّكُوعِ او که له رکوع څخه تر را پورته کېدو وروسته (په قومه کي) قنوت ووايي لَا يَعْبُدُ الرُّكُوعَ نُو رکوع دي نه راغږ ځوي وَيَسْجُدُ لِلَّهِ او سجده سهو دي وکړي لِرِوَالِ الْقُنُوتِ عَنْ مَحَلِّهِ الْأَصْلِيِّ له خپل اصل ځای څخه د قنوت ليري کېدلو په وجه.

لغات: ﴿كسوة﴾ د سمع له باب ه ماضي معلومه ده. نَسِيًا وَنِسْيَانًا: هېرول. له ذهن او حافظې څخه وتل.

﴿تذکر﴾ د تفعل د باب ماضي ده: يادېدل. په ياد راتلل. ﴿محل﴾ مقام، ځای، جمع: محال. **تشرېح:** که يو څوک په هېره قنوت پرېږدي او رکوع ته ولاړ سي. بيا ورته ياده سي چي قنوت خو مي نه دی وړلی. يا کله چي له رکوع څخه سر را پورته کړي. نو بيا ورته ياده سي چي قنوت مي نه دی وړلی. نو حکم دادی چي اوس دي نه په رکوع کي قنوت وایي او نه دي له رکوع څخه تر را پورته کېدو وروسته قنوت وایي. بلکهي سجده سهو دي وکړي او که له رکوع څخه تر را پورته کېدو دلته په قومه کي قنوت ووايي. نو بيا دي بله رکوع نه کوي او په دې وخت کي هم پر هغه سجده سهو واجب ده. ځکه قنوت له خپل محل څخه وځنډول سو.

﴿ ۲۳۵ ﴾ وَلَوْ رَكَعَ الْإِمَامُ قَبْلَ فَرَاعِ الْمُقْتَدِي مِنْ فَرَاعِ الْعَلَمِ
 ركوع وگړي مخکې تر فارغېدلو دمقتدي د قنوت له ويلو څخه أَوْ قَبْلَ شُرُوعِهِ لَيْسَ يا مخکې د
 مقتدي د قنوت له شروع کولو څخه وَحَالَ قُتُ الرُّكُوعِ او مقتدي د رکوع پر
 فوتېدلو (تېرېدلو) وپېرېږي تَابِعَ إِمَامَهُ نو هغه دي دخپل امام اتباع وگړي (يعني د هغه سره دي
 رکوع وگړي).

نکات: شروع: د ضمير مرجع مقتدي دی، فيه: د ضمير مرجع قنوت دی.

تشرېح: په دې عبارت کې دوي مسئلې بيان سوي دي: ① مقتدي که تر اوسه دعاء قنوت پوره
 کړې نه وي چې امام رکوع ته ولاړ سي، نو مقتدي ته پکار دي چې خپله دعاء پرېږدي او دامام سره
 رکوع ته ولاړ سي. (دو مختار ج ۲، ص ۴۲۲)

② مقتدي تر اوسه دعاء قنوت شروع کړې هم نه وي چې امام د رکوع تکبير ووايي، نو که
 مقتدي ته دا اميد وي چې زه دمختصري دعاء تر ويلو وروسته اوس هم رکوع نيولای سم، نو مقتدي
 دي هغه دعاء ووايي او په رکوع کې دي شامل سي او که دامام سره د رکوع دنه نيولو پېره وي، نو دعاء
 قنوت دي پرېږدي. (دو مختار ج ۲، ص ۴۲۲، کتاب المسائل ص ۴۱۱، ص ۴۱۲)

که امام دعاء قنوت هېره کړي او رکوع ته ولاړ سي؟

﴿ ۲۳۶ ﴾ وَلَوْ تَرَكَ الْإِمَامُ الْقُنُوتَ أَوْ كَامَ قُنُوتَ پَرېږدي يَأْتِي بِهِ السُّؤْتُمْ نو مقتدي دي
 هغه ووايي إِنْ أَكُنْتُمْ مُشَارَكَةً الْإِمَامِ فِي الرُّكُوعِ که چيرې دده لپاره ممکنه وي دامام
 سره په رکوع کې شريک کېدل وَالْإِتَابَعَهُ کنې دامام اتباع به کوي.

نکات: (مشاركة) د مفاعلي د باب مصدر دی: ديو چا سره شريک کېدل، شرکت کول.

تشرېح: که امام په هېره دعاء قنوت پرېږدي او رکوع ته ولاړ سي، نو په دې صورت کې هم هغه
 حکم دی چې که مقتدي ته دا پېره وي چې رکوع به دامام سره نه ونيسم، نو دامام سره دي په رکوع
 کې شامل سي او که دا پېره نه وي، نو قنوت دي ووايي او په رکوع کې دي شامل سي، او پر داسې موقع
 دي يو مختصره دعاء درې واړه ووايي لکه "اللهم اغفر لي" او داسې نور.

مسبق به د امام سره دعاء قنوت وايي

﴿ ۲۱۸ ﴾ وَلَوْ أَدْرَكَ الْإِمَامُ فِي رُكْعَتِهِ الثَّالِثَةِ مِنَ الْوُتْرِ أَوْ كَ شُوكَ إِمَامٌ دَوْتَرُو د
 درېیم رکعت په رکوع کې ونیسي كَانَ مُدْرِ كَالِنَقُوتِ نو هغه د قنوت نیونکې
 سو (یعنې ځواکي هغه دعاء قنوت وويله) فَلَا يَأْتِي بِهٖ فَيَسْأَلُ سَبْقَ بِهٖ نو قنوت دي نه وايي په هغه
 رکعتو کې کوم چې مخکې ځني تېر سوي دي.

لغات: ﴿أدرك﴾ د افعال د باب ماضي ده. مصدر: إدراك: موندل، نیول. ﴿سبق﴾ د فتح له باب ماضي
 مجهول ده: مخکې کېدل، مخکې تېرېدل.

تشریح: که څوک د امام سره د ووترو په درېیم رکعت کې شامل سي او له هغه څخه دعاء قنوت تېره
 سوې وي، نو کله چې هغه خپل باقي مانده رکعتونه راځرځوي، په هغه کې به قنوت نه وايي؛ ځکه
 څرنگه چې هغه درېیم رکعت ونیوی، همداسې يې قنوت هم ونیوی (يا بله وينا دا چې کله هغه درېیم
 رکعت ونیوی، نو ځواکي دعاء قنوت يې هم وويله)، نو ځکه اوس په پاته دوو رکعتونو کې د هغه ويلو ته
 ضرورت نسته.

په رمضان کې وتر په جماعت سره کول سنت دي

﴿ ۲۱۸ ﴾ وَيُوتِرُ بِجَمَاعَةٍ فِي رَمَضَانَ فَقَطُّ او وتر به په جماعت سره صرف په رمضان کې
 کوي وَ صَلَاتُهُ مَعَ الْجَمَاعَةِ فِي رَمَضَانَ أَفْضَلُ مِنْ أَدَائِهِ مُنْفَرِّدًا آخِرَ النَّيْلِ او وتر په
 جماعت سره کول په روژه کې افضل دي د هغه له تنها اداء کولو څخه د شپې په آخر کې فِي
اِخْتِيَارِ قَاضِي خَانَ د قاضي خان رحمه الله د اختيار (اختيار سوي قول) مطابق قَالَ: هُوَ
الْقَاضِي قَاضِي خَانَ ويلي دي: همدا صحيح ده وَ صَحَّاحٌ غَيْرُهُ خِلَافُهُ او له قاضي خان
 څخه بغیر نورو د دې خلاف (مخالف قول) صحيح گرځولی دی (یعنې چې د شپې په آخر کې تنها وتر
 لاه کول افضل دي).

تشریح: صورت د مسئلې دا دی چې فقط دروژې په میاشته کې به وتر په جماعت سره کول
 کیږي، له روژې څخه بغیر په نورو میاشتو کې به په جماعت سره نه کول کیږي، لېکن په رمضان
 کې سنت څه دي؟ وتر په جماعت سره کول او که یوازي کول؟

تراويحو څخه وروسته وتر په جماعت سره کول سنت دي، فتویٰ پر همدې قول ده. بعضي حضرات فرمايي چي د وترو لمونځ دي دروژې په مياشته کي تنها په خپل کور کي کول کيږي. همدارنگه بعضي فرمايي چي دروژې په مياشته کي وتر دښې په آخر کي تنها اداء کول افضل دي اوله قاضي خان څخه بغیر نورو حضراتو همدې ته صحيح ويلي دي (چي دښې په آخر کي تنها اداء کول افضل دي). (شامي ج: ۱، ص. ۶۶۵. قاضيخان علي الهندي ج. ۱، ص. ۲۴۴. شفاء الاوصاح ص: ۲۳۹)

مسئله: در وژې په میاشته که له یو چا څخه د ماخوستن جماعت تېر سي او هغه په داسي وخت کي مسجد ته ورسیږي کله چي تراویح په جماعت سره کیږي، نو هغه دي اولاً د ماخوستن فرض وکړي. تر دې وروسته دي په تراویحو کي شریک سي او وتر دي په جماعت سره وکړي او د تراویحو چي څور کتته ځني تېر سوي وي، هغوی دي له وتر و څخه وروسته اداء کړي. (صنیري ص: ۲۱۰، امداد الاحکام ج: ۲، ص: ۲۱۵ - ۲۱۷)

فصل في التوافل

(دا) فصل په (بيان د احكامو د) نفلو كي دي

تشرېح: نوافل جمع د نفل ده، نفل په لغت كي "زياتوب" (زياده) ته وايي او په اصطلاح كي هر هغه عبادت ته وايي چي نه فرض وي او نه واجب، يعني هغه عبادت چي تر لازمي عبادت زائد (اضافي) وي، يا په بله وينا چي له فرضو او واجبو څخه بغير چي څومره هم لمنځونه دي، ټولو ته تطوع يعني نفل ويل كيږي، لهذا دا لفظ سنت مؤكده، غير مؤكده او مستحباتو ټولو لره شاملېږي، سنت مؤكده بېله عذره پرېښوول گناه ده او سنت غير مؤكده بېله عذره پرېښوول خلاف اولي دي يعني ښه نه دي او مستحبات (مندوبات) اداء كول د ثواب موجب دي او په پرېښوولو كي يې هيڅ حرج او كراهت نسته.

د نوافلو ضرورت: د فرائضو او واجباتو سره د نوافلو يعني دستواو نفلو خيال ساتل هم ضروري دي؛ ځكه ډېر ځله له انسان څخه د فرائضو په اداينه كي څه كمې راسي، نو په آخرت كي به ددې كمې تلافي په سنتو او نفلو سره كول كيږي، په حديثو كي ددې صراحت سته (متخب احاديث م ۲۲۳)، نو ځكه هر مسلمان دي محض په فرائضو اكتفاء نه كوي، بلكي په خپل عملنامه كي دي د نوافلو ذخيره له زياتو څخه زياته جمع ساتي، ددې لپاره چي په آخرت كي د قرب الهي او د درجاتو د لوړوالي په نعمتونو سره سر لوړي سي. (انوار الايضاح)

﴿ ۲۴۹ ﴾ سُنُّ سُنَّةٍ مُّوَكَّدَةٍ رَّكَعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ سُنَّتٌ مُّوَكَّدَةٌ (مړخول سوي) دي دوه ركعت د سهار تر لمانځه (فرضو) مخكي وَ رَّكَعَتَانِ بَعْدَ الظُّهْرِ وَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَ بَعْدَ الْعِشَاءِ او دوه ركعت د ماپښين او ماښام او ماخوستن تر لمانځه وروسته وَأَرْبَعٌ قَبْلَ الظُّهْرِ وَ قَبْلَ الْجُمُعَةِ وَ بَعْدَهَا بِتَسْلِيْمَةٍ او څلور ركعت د ماپښين او جمعي تر لمانځه مخكي او د جمعي تر لمانځه وروسته په يوه سلام سره.

تشرېح: په دې عبارت كي څو مسئلو ذكر سوي دي: ① د سهار تر لمانځه مخكي دوه ركعت كول سنت مؤكده دي، نبي كرم ﷺ به په دې دوو ركعتو باندې ډېر تينگار او پابندي كول. ② د ماپښين تر لمانځه وروسته دوه ركعت كول سنت مؤكده دي، ③ د ماښام تر لمانځه وروسته هم دوه ركعت سنت مؤكده دي، ④ همدارنگه د ماخوستن تر لمانځه وروسته هم دوه ركعت سنت مؤكده دي.

④ دامپنين تر لمانځه مخکي څلور رکعت په يوه سلام سره کول سنت دي. ⑤ همدارنگه د جمعې تر لمانځه مخکي څلور رکعت سنت مؤکده دي. همداسې د جمعې تر لمانځه وروسته.

ښکاره دي وي چي په کومو لمنځونو کي څلور رکعت سنت مؤکده دي. په هغوی کي سنت هغه وخت اداء کيږي کله چي څلور سره رکعت په يوه سلام سره وکړي. که بېله عذر هره دوه رکعت جلا، جلا وکړي، نو سنت نه اداء کيږي. (شامي ج ۱، ص ۶۳۰)

فایده: د سنت مؤکده وودااء کولو په هکله په حديثو کي ډېر فضيلتونه وارد سوي دي. په يوه حديث کي دي چي کوم څوک په ورځ او شپه کي له فرائضو څخه بغير ۱۲ رکعت سنت کوي. د هغه لپاره به په جنت کي محل تعمير کړل سي. (رواه مسلم. مراقی الفلاح ص ۲۱۳)

د سنتو نیت

مسئله: په سنتو او نفلو کي مطلق نیت کافي دی، يعني که محض دانیت وکړي چي زه دومره رکعت لمونځ کوم. نو هم دا مذکوره سنت اداء کيږي. په جلا توگه "سنت" ويل يا وخت ذکر کول او داسي نور څه ضروري نه دي. او که څوک دا تفصيلات په نیت کي ذکر کړي، نو هم څه حرج نسته. په بعضي خلکو کي دا خبره مشهوره ده چي فرض لمنځونه د الله لپاره کول کيږي. دا خبره محض پر جهالت مبني ده. لمنځونه خو ټوله صرف د الله لپاره کول کيږي، برابره ده فرائض وي او که سنن او نوافل وي، او سنت لمنځونو ته فقط په دې وجه سنت ويل کيږي چي د هغوی د کولو ثبوت او حکم د نبی کریم ﷺ له طرفه سوی دی. (فتاوی دارالعلوم ج ۴، ص ۲۰۴)

د سنن غیر مؤکده بیان

﴿ ۲۳۰ ﴾ وَتَذَبُّ أَرْبَعًا قَبْلَ الْعَصْرِ وَالْعِشَاءِ وَبَعْدَهَا او مستحب دي څلور رکعت د مازيگر او

ماخوستن تر لمانځه مخکي وَ سِتُّ بَعْدَ الْمَغْرِبِ او شپږ د ماښام تر لمانځه وروسته.

تشریح: ① د مازيگر تر لمانځه مخکي څلور (۴) رکعت سنت غیر مؤکده دي، که د څلورو رکعتو موقع نه وي. نو لږ تر لږه دوه رکعت وکړي، ② د ماخوستن تر لمانځه مخکي څلور (۴) رکعت سنت غیر مؤکده دي. ③ همدارنگه د ماخوستن تر لمانځه وروسته څلور (۴) رکعت سنت غیر مؤکده دي. خو په دې کي اختلاف دی چي په دغه څلورو کي د ماخوستن دوه رکعت سنت مؤکده هم داخل دي او که هغه جلا دي؟ د بعضي حضراتو رايه داده چي په دغه څلورو رکعتو کي دوه رکعت مؤکده هم شامل دي. او بعضو هغوی جلا کړي دي او د شپږو رکعتو قائل دي. دوه رکعت مؤکده او څلور رکعت غیر مؤکده (حلی کيږ: ۲۷۸). ④ د نبی کریم ﷺ فرمان دی چي کوم څوک د ماښام تر

لمانځه وروسته شپږ رکعت (داوایی لمونځ) وکړي او د هغوی په مینځ کې څه غلطه خبره ترخوله نه وباسي. نو دا شپږ رکعت په ثواب کې د هغه لپاره د دولسو کالو عبادت برابر ګرځول کېږي. (ترمذی شریف ج ۱، ص ۹۸)

ناید: د ماښام تر لمانځه وروسته دغه شپږ رکعت نفلو ته "صلوة الأوابین" وایي (یعني الله ته درجوع کونکو خلکو لمونځ) اتوبه او استغفار کونکو لمونځ). دغه لمونځ ټوله په یوه سلام یا په دوو سلامو سره کول هم جائز دي. لېکن په دریو سلامو سره یعني پر هرو دوو رکعتو سلام ګرځول افضل دي. د دې په فضیلت کې ذکر سوه چي د شپږو رکعتو ثواب د دولسو کالو عبادت برابر دي.

او د علماؤ په ښځه صحیح او متحقق داده چي دغه شپږ رکعت له دوه رکعت سنت مؤکده وو څخه بغیر دي. نو ځکه دوه رکعت سنت مؤکده دي په جلا سلام سره وکړي. لېکن د حدیثو په الفاظو کې د دې هم گنجایش سته چي دوه رکعت سنت مؤکده هم په دې لمانځه کې شامل کېږي او د هغه سره شپږ رکعت وشمېرل سي. (شاف، الارواح بحواله عمدة الفقه ودرس ترمذی)

د سنن مؤکده په اوله ناسته (فعدة اولی) کې به درود شریف نه وایي

﴿ ۴۳۱ ﴾ وَيَقْتَصِرُ فِي الْجُلُوسِ الْأَوَّلِ مِنَ الرُّبَاعِيَّةِ الْمُؤَكَّدَةِ عَلَى الشَّهَادِ أَوْ اخْتِصَارِ

کوي د څلور رکعتیز سنت مؤکده وو په اوله ناسته کې صرف پر تشهد وَاَيُّ شَيْءٍ فِي شَيْءٍ

بِدَعَاءِ الْإِسْتِفْتَا حِ او په درېیم رکعت کې دي د ثناء دعاء (حَدَّثَنَا نَهْم) نه وایي بِخِلَافِ

السُّنْدُ وَبِهِ په خلاف (د څلور رکعتیز) مستحب لمانځه.

تشریح: د څلور رکعتیز سنت مؤکده لمونځ (لکه د ماښامین د لمانځه څخه مخکي څلور رکعت او د جمعې د لمانځه څخه مخکي او وروسته څلور رکعت) په اوله ناسته کې به فقط تشهد وایي یعني تر تشهد وروسته به درود شریف او دعاء نه وایي، همدارنگه په درې رکعتیز لمونځونو کې داوایی ناستي دي. همدارنگه د درېیم رکعت په شروع کې به ثناء نه وایي. په خلاف د نفلو چي د نوافلو او سنن غیره مؤکده وو په هر ناسته کې تشهد، درود او دعاء ټوله وبل کېږي. همدارنگه په درېیم رکعت کې ثناء، تَعُوذُ او تسمیه هم وبل کېږي؛ ځکه نوافل او سنن شفعه دي. یعني د دوی هر دوه رکعت یو لمونځ (جلا لمونځ) دی، خو که صرف تشهد ووايي (لکه په فرضي لمانځه کې). نو هم صحیح دي، خو زیاتر خلک په دې مسئله خبره نه دي، هغوی د هر لمانځه په اوله ناسته کې صرف تشهد وایي او درود شریف او دعاء نه وایي حتی که په هره څه ووايي. نو سجده سهو کوي. دا غلط فهمي

ه. (هراقی الفلاح)

یادونه: د مذکور ه مسئلې خاص خیال ساتل پکار دي. و التاس عنها غافلون.

د قعده اولی د پاته کېدلو حکم

﴿وَإِذَا صَلَّى نَافِلَةً أَكْثَرُ مِنْ رَكَعَتَيْنِ وَلَمْ يَجْلِسْ إِلَّا فِي آخِرِهَا أَوْ كَلَهُ فِي نَفْلِي لِمَوْخَلِّهِ دَوْرَ رَكَعَتَوْ خُشْعَ زِيَاةٍ وَكَرِي (مثلاً څلور رڪعت وکړي) او نه كېښي مګر د هغه په آخر كې صَحَّ اسْتِحْسَانًا نو صحيح كېږي داستحسان پر بناء لِأَنَّهَا صَارَتْ صَلَوةً وَاحِدَةً ځكه چې دا (څلور رڪعت نفل) يو لومونځ وګرځېدې وَفِيهَا الْقَرُصُ الْجُلُوسُ آخِرَهَا او په دې (څلور رڪعتيز ناسته) كې فرض (صرف) د هغه په آخر كې كېښتل دي (يعني په دې كې فرض صرف آخره ناسته ده).

تشرېح: كه يو څوك څلور رڪعتيز نفلي لومونځ شروع كړي او پر دويم رڪعت نه كېښي، بلكي په آخر كې پر څلورم رڪعت ناسته وکړي، نو د قياس تقاضا دا ده چې د هغه لومونځ فاسديږي، او همدا امام زفر رحمه الله قول دی: د قياس دليل دا دی چې د نفلي لمانځه هر دوه رڪعت جلا لومونځ دي (يا په بله وينا هره شمع يې مستقل لومونځ دی. همدا وجه ده كه په درېيم يا څلورم رڪعت كې څه دند خبره راسي، نو صرف دا آخري دوه رڪعت فاسديږي چې هغه به راګرځول كېږي، اول دوه رڪعت صحيح پاتېږي، انو كله چې هر دوه رڪعت يې مستقل لومونځ دي او د لمانځه آخره ناسته فرض ده)، لهذا د څلور رڪعتيز نفلي لمانځه هره ناسته فرض سوه، او هغه دلته پرېښوول سوې ده، نو اول دوه رڪعت فاسد سوه، كله چې اول دوه رڪعت فاسد سوه، نو د آخري دوو رڪعتو شروع هم صحيح نه سوه، نو ځكه ټوله لومونځ فاسد سو، خو فتویٰ پر قياس نه ده، بلكي فتویٰ پر استحسان ده، او استحسان تقاضا دا ده چې د هغه لومونځ نه فاسديږي؛ داستحسان دليل دا دی چې كله ده اوله ناسته پرېښووله او د درېيم رڪعت لپاره ولاړ سو، نو ده خپل ټوله لومونځ صلاۀ واحده (يو لومونځ) وګرځوي، لهذا اوس هغه لومونځ د فرضي لمانځه مشابه سو او د هغه د مينځ ناسته (ټوله ناسته) واجب وګرځېده او د آخري دوو رڪعتو ناسته قعده اخيره وګرځېده او فرض سوه، لهذا اوس د سجده سهوي په كولو سره د هغه لومونځ بېله كراهته صحيح كېږي (ځكه په سجده سهوي سره د پرېښوول سوي واجب "اولي ناستي" تللې سوه)، او كه سجده سهو نه وکړي، نو د كراهت تحریمه سره اداء كېږي، لېكن د هغه راګرځول به واجب وي (د قياس او استحسان پوره بحث به د اصولو په كتابونو كې راسي)، (نظام الارواح، انوار الايضاح)

خومره رکعتہ نقل په یوه سلام سره کول افضل دي

﴿ ۶۳۳ ﴾ وَكُرِّهَ الزِّيَادَةُ عَلَى أَرْبَعٍ بِتَسْلِيمَةٍ فِي الشَّهْرِ أَوْ مَكْرُوهَ دِي زِيَاتُوب کول پر
 څلور ورکعتو په یوه سلام سره په ورځ کې وَعَلَى شَمَانٍ لَيْلًا او (زیاتوب کول) پر اته رکعتو د
 شپې وَالْأَفْضَلُ فِيهِمَا رُبَاعٌ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ او افضل په ورځ او شپه دواړو کې څلور.
 څلور رکعت (په یوه سلام سره کول) دي دامام صاحب رَحْمَةُ اللهِ په نېز وَعِنْدَهُمَا الْأَفْضَلُ فِي اللَّيْلِ
 مَثْنِي مَثْنِي او د صاحبینو رَحْمَةُ اللهِ په نېز افضل په شپه کې دوه دوه رکعت دي وَبِهِ يُغْتَسَى
 او پر همدې فتویٰ ورکول کيږي.

لغات: ﴿رُبَاعٌ﴾ غیر منصرف دی دو صفت او عدل په وجه. داله "أَرْبَعَةٌ أَرْبَعَةٌ" څخه معدول دی چې
 هغه معنی ده: څلور، څلور، لکه جَاءَ الْقَوْمُ رُبَاعًا خلک راغله څلور، څلور، ﴿مَثْنِي﴾ دوه، دوه، دوه، دوه
 غیر منصرف دی او د مذکر او مؤنث دواړو لپاره استعمالیږي.
تشریح: دورځي په نقلو کې په یوه سلام سره څلور رکعت کولای سي او له دې څخه زیات کول
 مکروه دي، همدارنګه د شپې په نقلو کې تر اتورکعتو پورې په یوه سلام سره کولای سي، له دې
 څخه زیات په یوه سلام سره کول مکروه دي.

وَالْأَفْضَلُ الْخَمْسُ: خو دامام صاحب رَحْمَةُ اللهِ په نېز افضل دده چې که ورځ وي او که شپه، څلور رکعت
 دي په یو سلام سره کوي؛ ځکه په دې کې (د دوو رکعتو په نسبت) تحریمه تر ډیر وخته پورې پاتېږي.
 نو په دې کې به مشقت زیات وي، لهذا فضیلت به یې هم زیات وي، او د صاحبینو رَحْمَةُ اللهِ په نېز
 افضل دده چې دورځي پر مهال دي څلور رکعت په یو سلام سره کوي او د شپې پر مهال دي دوه
 رکعت په یوه سلام سره کوي او فتویٰ د صاحبینو رَحْمَةُ اللهِ پر قول ده. (شفاء الارواح)

د شپې نقل دورځي له نقلو څخه افضل دي

﴿ ۶۳۴ ﴾ وَصَلَاةُ اللَّيْلِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الشَّهْرِ أَوْ دُشَيْبٍ لِمَوْنَعٍ دورځي له لمانځه څخه
 افضل دي.

تشریح: یعنې د شپې نوافل دورځي له نوافلو څخه افضل او غوره دي. خصوصاً د شپې په آخره
 حصه کې؛ ځکه د دې ډېر فضیلت وارد سوی دی او بل ځکه چې شپه د تنهایی وخت دی. انسان له

ټولو شيانو څخه فارغه وي، د هغه ذهن او توجه برابر وي، همدارنگه هلته بل څوک هم نه وي چي د رباء پيدا كېدلو خطر وي، په خلاف دورځي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

په لمانځه كې زياته ولاړه (درېدل) له زياتو سجودو څخه افضل دي

﴿ ٣٥ ﴾ وَ طُولُ الْقِيَامِ أَحَبُّ مِنْ كَثْرَةِ السُّجُودِ او ولاړه اوږدول د سجود له ډېروالي څخه

خوبش (افضل) دي (يعني په ركعت كې قرائت اوږدول او ډېر وخت درېدل له زياتو ركعتو كولو څخه افضل دي).

لغات: ﴿أَحَبُّ﴾ د نصر له باب ه اسم تفضيل دی: زيات محبوب، خوبش.

تشرېح: د "طول القيام" مطلب دی "قرائت اوږدول" او د "كثرة السجود" مطلب دی "زيات ركعتونه كول" (يعني مختصره قرائت كول او ركعتونه ډېر كول).

مسئله داده چي طول القيام له كثرة السجود والركوع څخه افضل دی؛ ځكه د طول القيام په صورت كې به د قرآن قرائت زيات وي او د كثرة السجود په صورت كې به تسبيحات زيات وي، او ښكاره خبره ده چي د قرآن قرائت له تسبيحاتو ډېر افضل دی، چي د قرآن فضائل د تسبيحاتو په مقابله كې زيات دي، نو ځكه ولاړه اوږدول او كم ركعتونه كول افضل دي له دې څخه چي ولاړه كمه كړل سي او دركعتونو شمېر زيات كړل سي (مثلاً په دوو ركعتو كې زيات قرائت، اوږده ولاړه كول او دومره وخت پكښي صرفول افضل دي چي په هغومره وخت كې څلور ركعت كېدلای سي). (شفا، الارواح، نور افشاخ، تعميل الايضاح)

او صاحب د "انوار الايضاح" صورت د مسئلې داسي بيان كړی دی چي د شپې په نفلو كې طول القيام افضل دی او دورځو په نفلو كې كثرة السجود؛ ځكه له نبي ﷺ څخه دورځي پر مهال اوږده نفلونه كول مقول نه دي، حال دا چي په شپه كې به نبي ﷺ اوږده نفلونه كوله، همدا زمور د اكابرو معمول دی، او د دې وجه داده چي دورځي په مزاج كې انقباض دی، كه بنده اوږد قرائت كوي، نو طبيعت ملگري نه ورسره كوي او د شپې په مزاج كې انبساط دی (همدا وجه ده چي تفريحي مجلسونه لكه مشاعر او داسي نور د شپې كول كيږي)، نو ځكه د شپې په نفلو كې طول قيام افضل دی، خو د يو عارض په وجه د دې برعكس هم كېدلای سي، مثلاً دروژې په مياشته كې يو حافظ يا بل څوك د ورځي په نفلو كې ياده سوې سپاره وايي، نو په طول قيام كې هيڅ حرج نسته، مطلب دا چي د عوارضو خبره جلاده، په عامو حالاتو كې دورځي پر مهال د كثرة السجود په روايت باندي او د شپې پر مهال د طول القيام په روايت باندي عمل كول پكار دي؛ ځكه په رواياتو كې د دواړو فضيلت راغلې دي. (انوار الايضاح)

فصل فی تحية المسجد وصلاة الصلوة وإحياء النيات

(دا) فصل د تحية المسجد، د خاښت د لمانځه او د شپوړو ونولو (ورښدلو اشب بیداری) په بیان کې دی

د تحية المسجد بیان

﴿ ۲۳۶ ﴾ سُنَّ تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ بِرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْجُلُوسِ سنت دي (سنت کړی سوي دي) د مسجد تحية اداء کول په دوه رکعتو سره مخکې تر کښېستلو.

لغات: ﴿تحية﴾ سلام کول، ﴿تحية المسجد﴾ مسجد ته داول داخلېدلو پر مهال په مسجد کې دوه رکعتو لمونځ کول، دې ته تحية المسجد وايي.

تشرېح: مسجد ته د داخلېدلو سره سم مستي دوه رکعت تحية المسجد کول سنت دي (په دې شرط چې هغه مکروه وخت نه وي)، نبي کریم ﷺ د تحية المسجد اداء کولو حکم کړی دی. مسجد ته له داخلېدلو څخه وروسته که یو مانع نه وي، نو تر کښېستلو مخکې تحية المسجد اداء کول پکار دي، دا د بنده له طرفه و رب المسجد ﷻ ته د سلام کولو طريقه ده، یا په بله وینا دا چې تحية المسجد اداء کول د مسجد د تعظیم لپاره دي او د مسجد له تعظیم کولو څخه مراد د رب المسجد تعظیم دی. او کوم کس چې مسجد ته ورسېږي او کښېني، بیا پورته سي او د تحية المسجد دوه رکعتو وکړي، نو دا هم تحية المسجد دی، د کښېستلو په وجه تحية المسجد نه فوتیږي، خو که ډېر کړی کښېني، نو په دې سره د تحية المسجد وخت دلاسه وځي، او دلېر او اوزبات وخت تعیین د مبتلى به رايي ته پرېښوول سوي دي. (مراقی الفلاح مع الطحاوي)

د تحية المسجد قائم مقام لمنځونه

﴿ ۲۳۷ ﴾ وَأَدَاءُ الْفَرَضِ يَنْتَوِبُ عَنْهَا أو فرض لمنځ اداء کول قائم مقام کيږي (پر ځای درېږي) د

تحية المسجد وَكُلُّ صَلَاةٍ أَدَّاهَا عِنْدَ الدُّخُولِ بِلَا نِيَّةٍ التَّحِيَّةُ او هر هغه لمنځ (د تحية المسجد قائم مقام کيږي) کوم چې يې اداء کړي (مسجد ته) د داخلېدلو په وخت کې بېله د تحية المسجد له نيت څخه.

لغات: ﴿ينوب﴾ دنصر له بابه مضارع معلومه ده. ددې باب په صله کي چي عَنْ راسي. نو معنی یې ده: نائب کېدل. قائم مقام کېدل (پر ځای درېدل). ﴿التحية﴾ سلامي، جمع: تحيات، عنها: دضمير مرجع تحية المسجد دی، أذاها: دضمير مرجع صلوة دی.

تشریح: د عبارت حاصل دادي چي که مسجد ته داخلېدلو سره سم دسټي یو لمونځ یعني فرض یا سنت یا نفل وکړي، نو هغه د تحية المسجد هم قائم مقام کېږي (یعني د هغه لمانځه څخه بغير د تحية المسجد ثواب هم ورته حاصلېږي)، که څه هم په هغه کي یې د تحية المسجد نیت نه وي کړی، خو غوره داده چي په زړه کي د تحية المسجد نیت هم وکړي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۵۹)

هسته: له صبح صادق څخه تر لمر راخوټ پوري تحية المسجد او تحية الوضوء یا یو بل نفلي لمونځ کول جائز نه دي، په دې وخت کي دسهار له دوه رکعتو ستو کده څخه بغير بل نفلي لمونځ کول مکروه دي، همدارنگه دماز بکر تر لمانځه وروسته تر لمر لوېدو پوري به هم یو نفل نه کول کېږي. همدارنگه دا خبره هم یاد ساتل پکار دي چي کوم څوک بار، بار مسجد ته ځي، نو صرف دوه رکعت د تحية المسجد په نیت سره د ټولي ورځي لپاره کافي دي. (مراقی الفلاح مع الطحطاوي)

د تحية الوضوء بیان

﴿۳۸﴾ وَذُبْ رَكَعَتَانِ بَعْدَ الْوُضُوءِ قَبْلَ جَفَافٍ او مستحب دي دوه رکعت له اوداسه څخه وروسته مخکي تر وچېدلو داوداسه (داوبو).

لغات: ﴿جفاف﴾ دضرب دباب مصدر دی: وچېدل.

تشریح: تر اودس کولو وروسته داندانونو تر وچېدلو مخکي دوه رکعت تحية الوضوء (یعني داوداس شکرانه) اداء کول مستحب دي، که چیري تر اوداسه وروسته یو فرض یا سنت یا نفلي لمونځ وکړي، نو د تحية الوضوء قائم مقام کېږي او د هغه ثواب ورته حاصلېږي.

د تحية الوضوء فضیلت

په حدیث شریف کي تر اودس کولو وروسته د تحية الوضوء کولو ډېر فضیلت راغلی دی، په یوه حدیث شریف کي د نبی ﷺ فرمان دی چي کوم کس هم په ښه توګه اودس وکړي او بیا په پوره خشوع و خضوع سره دوه رکعت تحية الوضوء وکړي، نو الله تبارک و تعالی د هغه لپاره جنت واجب گرځوي. (مسلم شریف ج: ۱، ص: ۱۲۲، کتاب المسائل ص: ۲۶۰)

د خاښت د لمانځه بيان

﴿۲۳۹﴾ وَأُزْبِعَ فَصَاعِدًا فِى الضُّحَىٰ او (مستحب دي) خلور رکعت يا تر دې زيات د خاښت په وخت کي.

لغات: ﴿فَصَاعِدًا﴾ يا تر دې زيات، زائد، ﴿الضُّحَى﴾ د خاښت وخت (يعني کله چي لمر ښه روښانه سي او ورځ وغوړېږي)، صاحب دمعجم يې داسي تعريف کړى دى: الضُّحَى: انبساط الشمس وامتداد النهار. اول وقت الضُّحَى من ارتفاع الشمس مقدار رمح إلى أن يبقى لاستوائها فى كبد السماء مقدار رمح ويقدر ذلك بنحو عشرين دقيقة. والضحوة الكبرى: منتصف النهار الشرعى من الفجر إلى الغروب. (معجم لغة العلماء).

تشرېح: د خاښت لمونځ له دوو رکعتو څخه تر دوولسو رکعتو پوري ثابت دى، که څوک په دوو رکعتو باندې اکتفاء وکړي، نو هم هغه ته د خاښت د لمانځه ثواب حاصلېږي او افضل داده چي خلور رکعت يا اته رکعت وکړل سي. (در مختار ج: ۲، ص: ۲۶۵)

د خاښت د لمانځه وخت

مسئله (۱): کله چي لمر ښه روښانه سي، بيا تر زوال پوري د خاښت وخت دى. په دې وخت کي دي د خاښت لمونځ اداء کول کيږي (پورتنۍ حواله)، که څه هم د دې اول وخت هلته شروع کيږي کله چي لمر يوه نيزه را پورته سي (تقريباً تر لمر راختلو شل ۲۰ اديقي وروسته)، لېکن غوره وخت يې د ورځې دويمه ربع ده کوم چي غالباً د لسو، يوولسو بج + و له دوران څخه شروع کيږي (مثلاً که ورځ دوولس ساعته (ميټې) وي، مثلاً د سهار لمر په شپږ بجې راخيږي او ماښام په شپږ بجې لوېږي، نو دا وخت د لسو بجو څخه شروع کيږي). (شفاء الارواح)

د خاښت د لمانځه فضيلت

له حضرت انس بن مالک څخه روايت دى چي نبي کریم ﷺ وفرمايل: کوم څوک چي د خاښت دوولس (۱۲) رکعت لمونځ کوي، نو الله تعالى د هغه لپاره په جنت کي يو د سرو زرو محل تياروي. (ترمذی شریف ج: ۱، ص: ۱۰۸)

د خاښت په لمانځه کي کوم سورتونه ويل مستحب دي؟

مسئله (۲): کوم چا ته چي سورة الشمس او سورة الضحى يادوي، نو د خاښت په لمانځه کي دا دوه سورتونه ويل غوره دي، کنې ورته اختيار دى، کوم سورت چي هم ورته يادوي، هغه دي وايي، ان شاء الله په ثواب کي يې هيڅ کمي نه راځي. (شمې ج: ۲، ص: ۲۶۵)

تشریح: داستخارې لمونځ يعني د خير د طلب كولو لمونځ هغه وخت كول مستحب دي كله چي يو چاته كوم جائز مهم كار پېښ سي، مثلاً يوځای د كوزدې كولو يا سفر كولو اراده لري او د هغه په كولو يا نه كولو كي شكمن وي يا په دې باره كي شكمن او متردد وي چي دا كار بايد څه وخت وكړم (نو په دې وخت كي داستخارې لمونځ سنت دی)، ها! د عبادت او د نېك كار مثلاً د حج، جهاد، همدارنگه د فرض، واجب، سنت او مستحب كار د كولو او د حرام او مكروه كار د پرېښوولو لپاره استخاره نه كيږي؛ ځكه د دې كارو لپاره خو هغه ته حكم سوي دی (دركه: خير بچ حاجت استخاره نېست). خو د وخت د تعين ياد مخصوص حالت لپاره په دوی كي هم استخاره كولای سي. مثلاً په دې باره كي شكمن وي چي حج ته په جهاز (طياره) كي سفر وكړم او كه د سمندر دلاري په بېړۍ (كنټي) كي سفر وكړم، يا مثلاً د كمپنۍ دلاري حج ته ولاړ سم او كه د حكومت (سر كار) دلاري. يا مثلاً نن سفر وكړم او كه سبا، يا مثلاً (په جهاد يا حج يا داسي نورو كي) فلانكي كس د سفر ملگري جوړ كړم او كه نه كړم او داسي نور، نبي كرم ﷺ به په دومره اهتمام سره داستخارې د لمانځه تعليم وركوي لكه د قرآن مجيد تعليم (خو افسوس زموږ پر حال! چي نن موږ دغه اهم سنت پرې ايښی دی او ځان ته مو گران كړی دی، حال دا چي د دې طريقه آسانه ده او بيده بدل يا خوب ليدل او داسي نور پكښي شرط نه دي. بلكي محض تر پوره استخاره كولو وروسته چی د زړه د ميلان مطابق كوم كار وكړی. نو ان شاء الله پېښماته به نه سي).

[illegible]

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعِينُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَعِيزُكَ بِعُدَّتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي

فِي وَيُنْفِ وَمَعَايِشَ وَعَاقِبَةَ أَمْرِي (وَ عَاجِلِهِ وَ آجِلِهِ) فَأَقْدِرْ لِي دَلِيلًا وَيَسِّرْ لِي شُئْمَ بَارِئٍ لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَايِشَ وَعَاقِبَةَ أَمْرِي (وَ عَاجِلِهِ وَ آجِلِهِ) فَأَعْرِضْهُ عَنِّي وَأَعْرِضْ عَنْهُ وَأَقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِيتُ بِهِ".

دولړه مخايه د "هَذَا الْأَمْرَ" دولړوپه وخت کي دي خپل کار په زړه کي ياد کړي. يا په ژبه سره دي خپل مقصد ذکر کړي، مثلاً د سفر لپاره دي "هَذَا السَّفَرُ" ووايي، په يو ځای کي د پاتېدلو لپاره دي "هَذَا الْإِقَامَةُ" ووايي، د کوزې او نکاح لپاره دي "هَذَا النِّكَاحُ" ووايي او د يوشې درانيولو يا خرڅولو لپاره دي "هَذَا الْبَيْعُ" ووايي علیٰ هَذَا الْقِيَّاسَ، او غوره داده چي تر اورو ورڅو پوري استخاره وکړي، او که تر اوردور ورڅو وروسته هم يو طرف ته د زړه ميلان نه وي، نو مسلسل دي استخاره کوي (تر دې چي يو طرف ته يې د زړه ميلان برابر سي)، صاحب دشفاء الأرواح (حفظه الله) تر اورو ورڅو پوري د استخاره کولو په هکله دا حديث نقل کړی دی چي نبي کریم ﷺ و حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته وفرمايل "يا أنس إذا هممت بامر فاستخر بهك فيه سبع مراتب. ثم انظر إلى الذي سبق قبلك؛ فإن الخير فيه" (اې انس! كله چي ته يو كار قصد وكړې، نوله رب تعالى څخه دهنه په باره کي اووه واره استخاره وكړه! يا هغه څه ته وگوره! اعلمي به كره! اد كوم څه و طرف ته چي ستازوه وړاندې توب كوي ايا په بله وړنا كوم څه چي ستا په زړه كي لقاء سي اچي په هماغه كي ستا لپاره خير او ښه گڼه ده) (شفاء الارواح. انوار الايضاح)

او كه څوك دا عربي دعاء نه سي يادولای، نو په پښتوي يا په خپله مورنۍ ژبه دي د همدغه مفهوم دهاء خوراي. (شامي ج: ۲، ص: ۲۷۰)

که د لمونځ کولو موقع نه وي، نو استخاره به څنگه کوي؟

که د لمونځ کولو موقع نه وي، مثلاً د وخت د کمالي او تلوار په وجه، يا بله وجه وي مثلاً ښځه د حيض او نفاس په وجه د استخارې لمونځ نه سي کولای، نو صرف د دعاء په ذريعه هم استخاره کېدلای سي. يعني په پوره توجه سره دي د استخارې دعاء ووايي (شامي. شفاء الارواح).

په يوه روايت کي دا مختصره استخاره منقوله ده چي که تلواړيې وي او ډېر وخت انتظار نه سي کولای، نو دا دهاء دي مسله ووايي "اللَّهُمَّ عِزِّ لِي وَ اُخْشِرْ لِي وَلَا تُكِلْنِي إِلَى الْاُخْتِيَارِ" (ان شاء الله خير به وړلو متعين سي). (شفاء الارواح بمقالة عمدة الفقه)

له استخاري څخه وروسته اصل د زړه میلان اورجنان دی

اصل مدار د زړه میلان دی. تر استخاري وروسته دې انسان خپل د زړه میلان ته غوري چې کوم ته طرف ته یې زړه مائل سي. ان شاء الله په هغه کي به یې خیر وي.

بعضي مشايخو لیکلي دي چې تر استخاره کولو وروسته دې مخ پر قبله په اوداسه بیده سي. که په خوب کي سپینوالی یا زرغونوالی (یا په بله ویناسپین شی یا زرغون شی مثلاً روڼي اوبه یا شنبه درختي) وروڼی، نو پوه دي سي چې په دې کار کي زما خیر دی. او که تور یا سور شی وروڼی، نو پوه دي سي چې دا کار ښه نه دی او له دې څخه بچ کېدل پکار دي. خو دا صرف یو اټکلي (تخميني) شی دی، اصل مدار د زړه پسر میلان دی. نه پسر خوښوونو، بلکي خوب د زړه د میلان لپاره معاون ثابتېږي. (کتاب المعائل ص: ۲۷۵، شامي ج: ۲، ص: ۴۷۱)

آیا تر استخاري وروسته یوه طرف ته عمل ضروري دی؟

له استخاره کولو څخه وروسته چې کوم طرف ته د زړه میلان (تلبی رجحان) وي. پر هغه عمل کول غوره دي، لېکن که یو څوک په یوه وجه دهغه په خلاف عمل وکړي، نو شرعاً هیڅ گناه نسته؛ ځکه چې د زړه میلان یو شرعي دلیل نه دی، خو په هر صورت کي له الله تعالی څخه د خیر طالب کېدل پکار دي. (امداد الفتاوی ج: ۱، ص: ۵۹۹)

د استخاري حکمت

د استخاري غټه فایده داده چې انسان فرشته صفت جوړېږي. چې استخاره کونکی له خپل ذاتي رایي څخه وځي او خپله خوښه درب تعالی د خوښي تابع کوي او په پوره توګه درب تعالی طرف ته خپل سر کېږوي (او مخکي موږ وویل چې استخاره ډېره آسانه ده، خو موږ ځان ته گمانه کړې ده او د ځان لپاره مو خاص دښې کول یا په اوداسه بېدېدل او خوب لېدل او داسي نور زائد شیان شرط گرځولي دي. حال دا چې په حدیثو کي دا منقول نه دي صرف بعضي مشايخو غوره گڼلي دي. لهندا که چاته داسي کول مشکل وي. نو دهغه په وجه دي دا اهم سنت نه پرېږدي. بلکي په خپل هر خصوصي کار کي دي استخاره او د خیر دعاء کوي. ان شاء الله په هغه کار کي به یې خیر او ښکته په نصیب سي او خدای تعالی به یې له شر څخه ساتي).

د صلاة الحاجة بیان

﴿ ۶۳۲ ﴾ وَصَلَاةُ الْحَاجَّةِ او (مستحب دي) د حاجت لمونځ.

تشریح: کله چې یو حاجت او ضرورت پېښ سي، برابره ده دهغه تعلق د الله تعالی سره بلا واسطه وي یا بالواسطه وي یعني د یو بنده سره دهغه پوره کېدل متعلق وي مثلاً د یو سرکاري او حکومتی کس په واسطه یو کار کول مطلوب وي (چې هغه زما لپاره دا کار وکړي) یا د یو چا سره نکاح کول غواړي یا له یو چا څخه دغه خدا، د دهغه مال وکړي او دده کتبه

نفل وکړي او له سلام گرځولو څخه وروسته دې حمد او ثناء او درود شریف ووايي. بیا دې دا دعاء ووايي (کوم چي په حاشیه کي هم مذکور ده):

"لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْغَلِيظُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَكَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْغَدَايَيْنِ أَسْأَلُكَ مُجِيبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْلِبَتِكَ وَالْقَنِيسَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ نَافٍ لَمْ يَأْتِ لِسَ دُنَا إِلَّا غَفْرَتُهُ وَلَا هَذَا إِلَّا قَرْنَتُهُ وَلَا حَاجَةٌ مِنْ لَكَ بِرِضَائِهِ إِلَّا قَبِيضَتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ"، تردې وروسته چي کوم څه حاجت ورته پېښ وي، له الله تعالی څخه دې د هغه سوال او خواست وکړي، ان شاء الله تعالی حاجت به يې پوره سي. (شفاء الراضح)

د صلاة الاستخاره او صلاة الحاجة تر مېنځ فرق دا دی چي داستخاري لمونځ دآينده حاجت لپاره دی او د حاجت لمونځ د موجوده حاجت لپاره دی. (مدة الله)

فليده: علامه شامي رحمه الله د "تجنيس" په حواله سره ذکر کړي دي چي د حاجت لمونځ د ماخوستن تر لمونځه وروسته تخلص رکعت دی چي د هغه تر تريب له يوه مرفوع حديث څخه دا معلومېږي چي په اول رکعت کي دې تر سورة الفاتحه وروسته درې واره آيت الكرسي وويل سي او په پاته دريو رکعتونو کي دې تر سورة الفاتحه وروسته سورة الاخلاص او معوذتين يو، يو وار وويل سي. (بعضي) مشايخ فرمايي چي موږ دا لمونځ وکړي، نو زموږ ضرورتونه پوره سول. (شامي ج ۱، ص: ۲۷۳ طبع: زکريا)

د صلاة الحاجة حکمت

کله چي يو بنده له بل بنده څخه د يو حاجت طلب کوي، نو په هغه کي دا احتمال راځي چي (ګواکي) هغه له غير الله څخه استعانت (مدد غوښتل) په يو درجه کي جائز ګڼي. نو دا د حاجت طلب کول د هغه د توحيد او استعانت په عقیده کي خلل اچوي، نو ځکه شريعت دا لمونځ مقرر کړی دی او تر هغه وروسته يې دا دعاء بنوولې ده چي په عقیده کي فساد رانه سي؛ ځکه کله چي حاجت مند تر لمونځ کولو وروسته الله پاک ته دعاء کوي چي زما دا حاجت د فلانکي په ذریعې پوره کړه. نو د هغه دا عقیده او يقين پوخ او مستحکم سي چي کونکی ذات صرف الله تعالی دی. هم هاغه کار ساز دی، بنده محض واسطه ده بلکي د کار يو آګمده. د هغه په اختيار کي هېڅ نسته، ټوله څه د الله جلّ په لاس کي دي. (تحفة الالهي ج ۲، ص: ۳۳۵)

د روزي د مياشي د آخري لسو ورځو فضيلت

﴿ ۶۳ ﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِ الْغَلِيظِ مِنَ الْغَيْبِ مَنْ رَمَّسَانَ او مستحب دي د رمضان آخري لس شپې روڼول (په وېنه تېرول په مېاشت سره).

لغات: ﴿احياء﴾ د افعال د باب مصدر دی، ژوندي کول، مراد ځني شپې روڼول (په وېنه تېرول)، يعني د خوب او بيدېدو پر ځای عبادت کول.

تشرېح: د رمضان المبارک اوله شپره يعني اولي لس ورځي د رحمت نازلېدلو ورځي دي، دويمه شپره يعني دويمې لس ورځي د مغفرت حاجت لپاره دي، درېيمې لس ورځي د غفرانه د لومړۍ شپې دي، د دويمې شپې د

خلاصون او نجات ورځي دي (مشكاة شريف ج ۱، ص ۱۷)، يعنې كه د يو چا نوم په دوږځيانو كې درج وي، نو دا څرې لسو ورځو دا خلاص په عبادت سره يې (ان شاء الله) له دوږځيانو څخه نوم ايرې كول كيږي، نو معلومه سوه دا څرې لسو ورځو فضيلت ټيټې زيات دى، او شېب قدر چي په هغه كې د عبادت كولو دومره اندازه ثواب دى چي په نورو ورځو كې د زرو مياشتو په عبادت كولو سره هم دومره ثواب نه حاصل كيږي، دا مباركه شپه مشايخ فرمايي چي په همدې شپو كې ده، نو ځكه د هغه په اميد سره په همدې شپو كې وربښ پاتېدل او عبادت كول پكار دي او كه ټوله شپه روڼول چاته حاصل نه سي، نو څومره چي يې وس او طاقت وي، هغومره دي وربښ پاته سي، چي د "ما لا يدرك كله لا يترك" كه په مصداق سره څومره اندازه فضيلت حاصلولاى سي، حاصل يې كړي.

د اختر د شپې فضيلت

﴿ ٦٣٣ ﴾ وَإِحْيَاءُ لَيْلَتِي الْعِيدَيْنِ او (مستحب دي) روڼول د دواړو اخترونو شپې.

تشرېح: د کوچني اختر او لوی اختر شپه ډېر زيات فضيلت لري. په يوه روايت كې د نبې ﷺ فرمان چي كوم څوك په اخلاص او احتساب سره د اختر شپه په عبادت تېره كړي، دده زړه به په هغه ورځ ژوندى پاته وي په كومه ورځ چي د ټولو خلگو زړونه مړه وي (ابن ماجه، حديث رقم: ۸۲۱۷)، يعنې په دې شپه كې عبادت كونكي حضرات به د محشر په سخته ورځ مطمئن او بې خوفه وي، او په بعضي رواياتو كې دي چي د اختر شپه په آسمانو كې په "ليلة الجائزة" يعنې د انعام په شپه سره پېژندل كيږي، نو ځكه په دې شپه كې د فضول او عبث شيانو، بې ځايه گرځېدلو او تفريحاتو پر ځاى عبادت كول پكار دي او له دې خيږ څخه نه محرومېدل پكار دي.

د ذى الحجه د اولو لسو شپو فضيلت

﴿ ٦٣٥ ﴾ وَلَيْسَالِي عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ او (مستحب دي روڼول) د ذى الحجه د (اولو) لسو شپو.

لغات:

تشرېح: په حديث كې دي چي د الله تعالى د عبادت لپاره د ذى الحجه د لسو شپو څخه غوره زمانه نسته، په هغوى كې د يوې ورځې روزه نيول د يوه كال دروژو سره برابر دي او د يوې شپې عبادت كول يې د شېب قدر د عبادت سره برابر دي (ترمذى، ابن ماجه بحواله مراعى الافلاج ص: ۲۱۰)، په قرآن كرم كې په سورة الفجر كې الله تعالى په لسو شپو قسم كړى دى، هغه لس شپې د جمهورو په نېز همدا د ذى الحجه لس شپې دي، لهندا دا شپې روڼول او په عبادت مشغولېدل ډېر زيات فضيلت او ذريات ثواب موجب دى.

د برات د شپې فضيلت

﴿ ۲۳۶ ﴾ وَلَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ او (مستحب دي روڼول) د شعبان د پنځلسم د شپې.

تشرېح: همدارنگه د شعبان د پنځلسم په شپه کې عبادت کول مستحب دي، په دې شپه کې له ضعیفو روایاتو څخه درې خبرې ثابتې دي: ① اول دي په دغه شپه کې د ځان لپاره او د مړو لپاره د مغفرت او بخښني دعاء وکړل سي، هديرې ته تلل ضروري نه دي، ② دویم د شعبان په پنځلسمه روژه نیول، او دا صرف مستحب دي، ③ درېیم په دې شپه په انفرادي توګه د خپل وس مطابق یو نیک کار کول، د شمېر له تعین څخه بغیر نفلو نه کول او داسې نور. (فتاویٰ الارواح، انوار الايضاح)

﴿ ۲۳۷ ﴾ وَيَكْرَهُ الْاجْتِمَاعُ عَلَىٰ اخْيَاءَ لَيْلَةٍ مِنْ هَذِهِ اللَّيَالِي فِي السَّجَادِ او مکروه دي جمع کېدل په روڼولو باندې د یوې شپې له دغو شپو څخه په مچدونو کې.

تشرېح: په مذکوره پورتنیو شپو کې محض وېش پاتېدل د ثواب کار نه دی، بلکې ثواب همغه وخت حاصلیږي، کله چې په یو عبادت مشغول سي، او د عبادت هم څه تخصیص نسته. بلکې په کوم عبادت کې چې یې زړه او خشوع او خضوع پاتېږي، هغه اختیارول کېدلای سي، او په دې شپو کې په مچولو کې جمع کېدل، ټولې جوړول او هسې بې ځایه خبرې کول او فضول وخت تېرول، په عبثو کارو اخته کېدل او مېله جوړول محض د خپل وخت ضیاع ده، چې له هغه څخه بچ کېدل ضروري دي. (امداد العفتین ص: ۲۱۰، فتاویٰ محمودیه ج: ۱۲، ص: ۴۰۵)

یادونه: بعضي خلګ دا عذر پېښوي چې که موږ په تنهایی کې عبادت کوو، نو خوب راځي، په مسجد کې شیننه او رڼا وي او د خلکو ټولې جوړه وي چې د هغه په وجه خوب قابو کېدلای سي. اې پر دې خبره یقین وکړه! چې که ته څه ګرې یو ځای په تنهایی کې د الله ﷻ مخ ته ژړا او زاری وکړې او په عبادت مشغول سي، نو دا څه ګرې له هغه ټولي شپې څخه ډېر غوره دی کوم چې یې ته په مېله کې تېر کړې، ځکه په مېله کې چې کوم وخت تېر سو، هغه خلاف سنت تېر سو، او په تنهایی کې چې کوم وخت تېر سو، هغه د سنت مطابق تېر سو او په اخلاص سره بېله رباء تېر سو. (اصلاحی خطبات بشپړ ج: ۴۱)

فَصْلٌ فِي صَلَاةِ النَّفْلِ جَالِسًا وَ الصَّلَاةِ عَلَى الدَّائِبَةِ

(دا) فصل دی په ناسته د نفل کولو او پر سپارلي د لمونځ کولو په بیان کی

نفلي لمونځ په ناسته کول

﴿ ۶۳۸ ﴾ يَجُوزُ النَّفْلُ قَاعِدًا مَعَ الْقَدَرَةِ عَلَى الْقِيَامِ جَائِزٌ دې نفل کول په ناستي د قدرت

لرلو سره پر ولاړي لکن لَهُ نَصْفُ أَجْرِ الْقَائِمِ إِلَّا مِنْ عُدْرٍ لېکن د هغه لپاره د ولاړ نس (په ولاړه لمونځ کونکي) نیم ثواب دی مگر د عذر په وجه (يعني که يو عذري نو د هغه ثواب نه کميږي).

تشریح: د سهار له ستوڅو څخه بغير نور ستونه (که څه هم تراويح وي) بېله عذره په ناستي کول جائز دي، لېکن د سلفو د عمل خلاف دي، او بېله عذره په ناسته کونکي ته د ولاړ (د بېونکي) کس نیم ثواب حاصلیږي، خو د که د يو عذر په وجه په ناسته لمونځ وکړي، نو په ثواب کي يې کمی نه راځي، بلکي د ولاړ کس په اندازه ثواب ورته حاصلیږي. (شفا، ۷۱۰، ارواح)

نفلي لمونځ کونکي به څه ډول کښېني؟

﴿ ۶۳۹ ﴾ وَيَقْعُدُ كَالْمُتَشَهِّدِ او کښېني به د تشهد وېونکي په څېر فِي الْمُخْتَارِ د مختار (اختيار سوي) قول مطابق.

تشریح: علماؤ د نفلو د ناستي په کیفیت کي اختلاف کړی دی: يو قول دادي چي څه ډول د نفل کونکي خوښه وي، هغسي دي کښېني، دويم قول د چارزانو کښېستلو دی، لېکن غوره مذهب همدا دی چي د تشهد پر کیفیت به کښېني. (شفا، ۷۱۰، ارواح)

نفلي لمونځ څه به ولاړه او څه به ناسته کول

﴿ ۶۵۰ ﴾ وَ جَازٍ إِشْمَامُهُ قَاعِدًا أَبْعَدَ اِفْتِتَاحِهِ قَائِمًا بِلَا كَرَاهَةٍ او جائز دي هغه (نفل) په

ناستي پوره کول وروسته د هغه له شروع کولو څخه په ولاړي بېله کراهت (يعني په ولاړي سره د نفلو له شروع کولو څخه وروسته بيا په ناستي نفل پوره کول بېله کراهت جائز دي) عَلَى الْأَصَحِّ د صحيح ترين قول مطابق.

بلکي لاندي شوہ کپدل او پر ٲمکه اداء کول ضروري دي؛ ٲمکه دسهار دستود پر تآکيد راغلی دی. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

د نفل کولو په دوران کي پر يو شي تکیه کول

﴿ ٦٥٢ ﴾ وَ جَازَ لِمَنْ تَطَوَّرَ الْإِتِّكَاءُ عَلَى شَيْءٍ إِنْ تَعَبَ بِلَا كَرَاهَةٍ أَوْ جَازَ دِي دَنْفَلِ كُونَكِي لپاره پر يو شي تکیه کول که چيري ستری سي بېله کراهته وَإِنْ كَانَ بِغَيْرِ عُدْرٍ او که بغیر له عنده وي (يعني مېخ عنده نه وي) كُرَّةٌ فَيُؤْظَهَرُ نَوْمُكَ وَ دِي په ظاهر روايت کي لِإِسَاءَةِ الْأَذْبِ دې ادبي له وجهي څخه.

لغات: ﴿الاتكاء﴾ دافتعال دباب مصدر دی: تکیه کول (تکیه لکول)، ﴿تعبد﴾ دسمع دباب ماضي ده: ستری کپدل، په تکلیف کپدل.
تشریح: که څوک نفلي لمونځ په ولاړه شروع کړي، بیا ستری سي او پر دېوال یا لکړه وغیره باندي تکیه وکړي، نو بلا کراهته جائز دي، او بغیر له سترې کپدو داسي کول مکروه تنزیهي دي؛ ٲمکه چي د ادب خلاف دي.

پر سپارلي د نجاست سره لمونځ کول

﴿ ٦٥٥ ﴾ وَلَا يَنْتَمُ صِحَّةُ الصَّلَاةِ عَلَى الدَّائِبَةِ نَجَاسَةٍ عَلَيْهَا أَوْ نَمَعِ كَوِي دِلْمَانْخَه صَحِيح والی پر سپارلي د نجاست موجود کپدل وَلَوْ كَانَتْ فِي السَّرِيحِ وَ الرِّكَابَيْنِ که څه هم نجاست په زين (څين) او رکابو کي وي عَلَى الْأَصَحِّ دصحيح ترين قول مطابق.

لغات: ﴿السراج﴾ زين (څين)، دلرگي او څرمني څخه جوړه سوې هغه آله چي دانسان د سپر بدلو لپاره د آس په ملا باندي ايښوول کيږي، ﴿رکابون﴾ تشبيه درکاب ده؛ هغه دلو سپني يا بیل څه حلقه (کړۍ) ته وايي کوم چي د آس د زين دواړو خواوو ته را څرگړي چي په هغه کي پښي ايښوول کيږي.
تشریح: يعني که د سپارلی پر څاروي نجاست لگېدلی وي برابره ده په زين باندي وي يا د پښو ايښوولو په ځاي (رکب) باندي وي، نو هم دهغه لمونځ صحيح کيږي، او د دې نجاست او مرطری په

وجه دهنه په لمانځه باندې څه اثر نه پرېوځي، بس! د لمونځ گزار بدن او جامه پاکېدل پکار دي. (شعا.

الارواح، مراقى الفلاح)

د تگ په حالت کې لمونځ کول

﴿ ۶۵۲ ﴾ وَلَا تَصَلُّواْ عَلَى الْمَائِيْ بِاِلْجُمَاعِ او نه صحيح کيږي د پياده تگ کونکي لمونځ په اجماع سره (بالاتفاق).

تشرېح: يعنې د پياده تللو (تگ کولو) په وخت کې لمونځ کول که څه هم نقلي لمونځ وي بالا جماع صحيح نه دی؛ ځکه په لمانځه کې په عمل کېر سره لمونځ فاسديږي، او تگ کول هم يو عمل دی، لهذا په لمانځه کې په زيات تگ کولو سره لمونځ فاسديږي، برابره فرض وي او که نفل، د دواړو حکم يو دی، او په لمانځه کې د عمل قلیل گنجایش ته، لهذا که لږ ولاړ سي، نو لمونځ نه فاسديږي، فقهاؤ داسې بيان کړې ده چې که لمونځ گزار پرله پسې درې قدمه يا تر درې زيات ولاړ سي، نو لمونځ يې فاسديږي او که تر دريو قدمو کم ولاړ سي، يا خلور، پنځه قدمه ولاړ سي خو په وقفه، وقفه سره ولاړ سي، نو لمونځ يې نه فاسديږي، د فرض او نفلو دواړو همدغه حکم دی، خو فرض د الله جل و علا په دربار کې خاص حاضري ده، نو ځکه لږ غوندي هم تلل پکار نه دي او نقلي لمونځ خصوصي معامله ده، نو ځکه دلږ تللو گنجایش ته. (شعا، الارواح، انوار الايضاح بحواله حلي کبير و شامي)

فَصْلٌ فِي صَلَاةِ الْفَرَضِ وَالْوَاجِبِ عَلَى الدَّابَّةِ

(دا) فصل پر سپارلي د فرضي لمانڻه او واجب لمانڻه د اداء

کولو په بيان کي دی

﴿ ۶۵۴ ﴾ لَا يَصِحُّ عَلَى الدَّابَّةِ صَلَاةُ الْفَرَايِضِ نه صحيح کيږي پر سپارلي فرض لمنځونه

وَالْوَاجِبَاتِ كَالْوُسْوَائِ الْمُنْدُورِ واجب لمنځونه لکه و تر او نذر کړی سوی لمنځ.

﴿ ۶۵۸ ﴾ وَمَا شَرَعَ فِيهِ نَفْلًا فَأَقْسَدَهُ او هغه لمنځ کوم چي يې د نفلو په توگه شروع کړي

بيا هغه فاسد کړي (يعني هغه نفلي لمنځ چي تر شروع کولو وروسته يې بيرته مات کړي).

لغات: ﴿المندور﴾ نذر کړی سوی لمنځ، مثلاً يو سري داسي ويلي وي چي د الله تعالیٰ لپاره پر ما خلور رکعت نذر دي چي سبا به يې کوم، نو پر هغه دا خلور رکعت واجب دي.

تشریح: بېله عنره فرضي لمنځ د سپرتيا په حالت کي کول جائز نه دي، بلکي راشوه کېدل او لاندي اداء کول ضروري دي، همدارنگه واجب لمنځ مثلاً و تر او نذر کړی سوی لمنځ پر سپارلي کول جائز نه دي: ځکه په دې کي قيام، رکوع، سجود او استقبال القبلة (منځ پر قبله کېدل) شرط دي. همدارنگه هغه سنت يا نفلي لمنځ چي له شروع کولو څخه وروسته مات کړل سی، نو څرنگه چي د هغه قضاء هم واجب گرځي، نو ځکه هغه هم د سپرتيا په حالت کي اداء کول جائز نه دي (چي په را رولن هېلرت کي به هم دې تذکره وسي). (شاه الارواح، انوار الايضاح)

د فاسد کړل سوي نفلي لمانځه حکم

﴿مَا شَرَعَ فِيهِ﴾ سنت او نفلي لمنځونه په شروع کولو سره واجبيږي، لهندا که څوک په هغه شروع وکړي او بيا په يو وجه هغه مات وکړي، نو وروسته د هغه قضاء واجبيږي. او د واجب لمنځونو حکم پورته ذکر سو چي بېله عنره پر سپارلي اداء کول جائز نه دي. (مراقی الافلاح)

د جنازي د لمانځه صحيح كېدلو شرط

﴿ ٦٥٩ ﴾ وَلَا صَلَوةَ الْجَنَازَةِ اَوْ نَه (صحيح كپري پر سپارلي) د جنازي لمونځ.

تشرېح: د جنازي د لمانځه د صحيح كېدلو خو شرطونه دي، له هغوی څخه يو شرط دادی چي مړی او جنازه به پر ځمكه وي، لهندا كه بېله هډره مړی څلگو پورته كړی وي، يا مړی پر سپارلي وي، نو لمونځ نه صحيح كېږي. (درمختار الشامی ج ۲، ص ۱۰۳، ۱۰۴)

پر سپارلي سجده تلاوت كول

﴿ ٦٦٠ ﴾ وَ سَجَدَتْ ثَلَاثًا آيَتُهَا عَلَى الْأَرْضِ اَوْ هغه سجده تلاوت چي د هغې آيت پر ځمكه تلاوت كړی سوی وي.

لغات: ﴿ثَلَاثًا﴾ دنصر له بابه ماضي مجهوله ده: لوستل (قرآن ويل). تلاوت كول.

تشرېح: مسئله داده چي كه څوك د سجدې آيت پر ځمكه ووايي او تر دې وروسته سپور سي، نو دا سجده تلاوت پر سپارلي نه سي اداء كولاى، خو كه د سپر تيا په حالت كي پر سپارلي د سجدې آيت ووايي، نو دا سجده تلاوت پر سپارلي اداء كول صحيح دي. (محطاوي على مرقى الفلاح)

د عذر په وجه فرض او واجب لمونځ پر سپارلي كول

﴿ ٦٦١ ﴾ إِلَّا لِيَضْرُوكَ مَكْرَ دِيو ضرورت (عذر) په وجه (پر سپارلي فرض او واجب كولاى سي) كَخَوْفٍ

لِيَضْ عَلَى نَفْسِهِ اَوْ دَايَتِهِ اَوْ يَابِهِ لَوْ نَزَلَ لكه د غله بېره (له هغه څخه بېرېدل) پر خپل ځان يا پر

خپل سپارلي يا پر خپلو جامو كه چيري هغه راشوه سي وَ خَوْفٍ سَمْعِهِ او (لكه) د درنده بېره وَ

طِينِ الْمَكَانِ او د ځاى خټي (بني چي ځاى ټوله خټي وي) وَ جُمُوعِ الدَّاهِيَةِ او د سپارلي

سر كېني (تر هېدل) وَ عَذَرٍ وَ جَدَانِ مَنْ يُرْكَبُهُ لِيُعْجِزَهُ او داسي كس نه موجودېدل كوم چي دئ

سپور كړي دده د عاجز والي په وجه.

لغات: ﴿سَمْعٍ﴾ درنده، څيرونكى حيوان لكه زمړى، پرانگ، لېوه، جمع: سَمَاعٌ وَ سَمْعٌ. ﴿جُمُوعٍ﴾

فتح د باب مصدر دى، سر كېنه كېدل، تر هېدل چي د سپور كس له قابو څخه ووځي، ﴿عَجْزٍ﴾ د ضرب د باب مصدر دى، عاجزه كېدل، له يوشي څخه بې وسه كېدل.

تشرېح: د عبارت حاصل فادى چي كه يو عذروي، نوبيا فرائض او واجبات وغيره د سپر تيا په حالت كي پر سپارلي اداء كول صحيح دي، او معقول عذرونه دادي: ① كه دابېره او خطر ه وي چي كه له سپارلي څخه شوه سم، نو غل به مي ووژني، يا زما مال او سامان به يووسي، يا سپارلي به بوځي. ② يا دابېره وي چي يو درنده به پر ما يا زما پر سپارلي حمله وكړي، ③ يا ټوله ځاى او ځمكه لنډه خيسته خټه وي (په دې توگه چي كه سجده پرې وكړل سي، نو سر په ننوځي او جامه په خټو ككړېږي)، او وچ ځاى د لماتڅه لپاره نه پيدا كيږي، ④ يا سپارلي (چارپاي) داسي سر كېنه وي چي كه له هغه څخه شوه سي، نوبيا هغه ته نه سي خټلاى او هلته هيڅ كومكي موجود نه وي.

نو ددې عذرونو په وجه فرض او واجب لمنځونه پر سپارلي كولاى سي او وروسته يې اعاده هم نسته، لېكن حتى الامكان دمخ پر قبله كېدلو خيال ساتل ضروري دي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

﴿ ۲۱۳ ﴾ وَالصَّلَاةُ فِي الْمَحْمِلِ عَلَى الدَّابَّةِ كَالصَّلَاةِ عَلَيْهَا اَوْ لَمَوْنُخْ كَوْلْ په هغه كجاوه كي كوم چي پر سپارلي (پرته) وي داسي دى لكه پر (خودي) سپارلي لمونځ كول سَوَاءٌ كَانَتْ سَائِرَةً اَوْ اَقْفَةً برابره ده سپارلي تلونكې (روانه) وي او كه ولاړه وي.

لغات: ﴿المحمل﴾ كجاوه (مودج)، دلېتواو لرگيو څخه جوړ سوي هغه ځاى كوم چي به پر اوښ د سپرېدلو او كېنېستلو لپاره ايښوول كېدى (چي هغه به د كوچنۍ خونې په ډول وو چي سر به يې د گومبتي په شېر وو. او غالباً په هغه كي به ښځي ازني اسپړول كېدې)، جمع: محامل، ﴿سائرة﴾ د ضرب له بابه د واحد مؤنث فاعل صيغه ده، مصدر: سَيَّرًا، تلل، روانېدل.

تشرېح: مسئله داده چي كجاوه كوم چي پر سپارلي ايښوول كيږي، په هغه كي لمونځ كول داسي دي لكه پر سپارلي لمونځ كول، يعني په دواړو كي هيڅ فرق نسته. (انوار الايضاح)

﴿ ۲۱۳ ﴾ وَلَوْ جَعَلَ تَحْتَ الْمَحْمِلِ خَشَبَةً حَتَّى يَقْسِي قَرَارُهُ إِلَى الْأَرْضِ اَوْ كَهْ لَه كجاوې څخه لاندي يو لرگى ودروي تردې چي د كجاوې قرار پر ځمكه پاته سي (يعني پر ځمكه قرار ونيسي) كَانَ بِمَنْزِلَةِ الْأَرْضِ نوبيا هغه د ځمكه په درجه كي ده قَتَصَهُ الْقَرْيَضَةُ فِيهِ قَائِمًا نو په هغه كي فرضي لمونځ په ولاړه كول صحيح كيږي.

لغات: ﴿خشبة﴾ لرگى (د لرگي تنه يا لويه ټوټه)، ﴿بقسي﴾ د سمع د باب ماضي ده: پاتېدل (باقې پاتېدل).

تشریح: مسئله دا ده چې کجاوه کوم چې پر سپارلي پرته وي که تر هغه لاندي لرغی داسي ودرول سي او پر خمکه تکیه کړل سي چې کجاوه حرکت نه کوي او پر خمکه قرار ونيسي. نو داسي کجاوه د خمکي او د تخت او کت په حکم کي ده چې څرنګه پر خمکه او پر تخت وغيره فرضي لمونځ په ولاړي کول صحيح دي، همداسي په دغه کجاوه کي هم فرضي لمونځ په ولاړي کول صحيح دي. او په دې کي هم بېله عذره فرضي لمونځ په ناستي کول صحيح نه دي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

فصل في الصلاة في السفينة

(دا) فصل دی په کتبی کي د لمونځ کولو په بیان کي

په کتبی کي د لمونځ کولو بیان

﴿۲۲۳﴾ صَلَاةُ الْفَرَسِ فِيهَا وَهِيَ جَارِيَةٌ قَاعِدًا بِإِلَاعِذَرٍ صَحِيحَةٍ په کتبی کي فرض

لمونځ کول په داسي حال کي چې هغه روانه وي بېله عذرې (هم) صحيح دی عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ د

امام صاحب رَحْمَةُ اللَّهِ پهِ نېز بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ په رکوع او سجده سره وَقَالَا: لَا تَصِحُّ إِلَّا

مِنْ عُدْرٍ او صاحبين (ياران) رَحْمَتُهُمَا اللَّهُ فرمايي: چې نه صحيح کيږي مګر د عذر په وجه وَهُوَ

الْظُّهْرُ او همدا اظهر قول دی.

لغات: ﴿جَارِيَةٌ﴾ د ضرب له بابو د واحد مؤنث فاعل صيغه ده، مصلر: جَرِيًا: روانېدل، تلل.

تشریح: که کتبی روانه وي، نو د امام صاحب رَحْمَةُ اللَّهِ پهِ نېز بېله عذرې هم په ناستي فرض او

واجب لمونځ کول صحيح دي، خو په دې صورت کي د ضروري ده چې په رکوع او سجده سره به

لمونځ اداء کوي، يعني رکوع او سجده په اشاره سره نه صحيح کيږي، او صاحبين رَحْمَتُهُمَا اللَّهُ فرمايي

چې بېله عذرې په ناستي لمونځ پکښي کول جائز نه دي او همدا ظاهر مذهب دی. ها! که يو عذر وي.

نو په داسي صورت کي بالاتفاق په ناستي لمونځ کول صحيح دي (عذرې په ډاډون عبارت کي بيان سي).

﴿ ۲۶۵ ﴾ وَالْقُدْرُ كَدُورَانِ الرَّأْسِ او هنر لکه سر گر خېدل (د سر چکر کول) وَعَدَمِ الْقُدْرَةِ عَلَى الْخُرُوجِ او (لکه) قدرت نه لرل (له کښتۍ غځه) پر وتلو.

لغات: ﴿دوران﴾ د نصر د باب مصدر دی: سر گر خېدل (چکر باندې راتلل).

تشریح: او هغه هنر چې د هغه په وجه په کښتۍ کې په ناستي لمونځ کول جائز دي مثلاً په ولاړه د لمونځ کولو په صورت کې د لمونځ گزار سر گرځي، یا د لمونځ گزار پښې پر یوه ځای قرار نه نیسي، او له کښتۍ غځه بهر نه سي وتلای.

﴿ ۲۲۲ ﴾ وَلَا تَجُوزُ فِيهَا بِإِلْيسَاءِ إِنْشَاقًا او جائز نه دي په کښتۍ کې په اشاره سره لمونځ کول (د ټولو) په اتفاق.

تشریح: یعني که لمونځ گزار په رکوع او سجده کولو باندې قادر وي، نو د هغه لپاره په کښتۍ کې په اشاره سره لمونځ کول جائز نه دي (لکه منځي چې موږ ذکر کړه)، دا حکم بالاتفاق دی.

﴿ ۲۶۷ ﴾ وَالْمَرْبُوطَةُ فَيَسَّرُ لُجَّةَ الْبَحْرِ وَتَحْرِكُهَا الرِّيحُ شَدِيدًا كَالسَّائِرَةِ او هغه کښتۍ کوم چې ترل سوې وي د سمندر (دریاب) په مینځ کې اوباد هغې ته سخت حرکت ورکوي (نو) هغه د رواني کښتۍ په څېر ده وَالْأَفْكَالُ وَاقِفَةٌ کنې (یعنې که هغې ته بد حرکت نه ورکوي) نو د ولاړې (درېدلې) کښتۍ په څېر ده عَلَى الْأَصَحِّحِ د صحیح ترین قول مطابق.

لغات: ﴿المربوضة﴾ د نصر له باب د واحد مؤنث مفعول صیغه ده: ترل سوې، مصدر: رَهْبًا؛ ترل (غوښته کول)، ﴿لجة البحر﴾ د سمندر (دریاب) هغه حصه چې هلته اوبه زیاتې وي، ﴿تَحْرِكُ﴾ د تفعل له باب د واحد مؤنث غائب مضارع صیغه ده: حرکت ورکول، بنورول.

تشریح: صورت د مسطحې قادی چې هغه کښتۍ کوم چې د سمندر په مینځ کې درول سوې او ترل سوې وي، خو د باد (هوا) د سمندري څپو په وجه هغه حرکت کوي، نو د هغې حکم د رواني کښتۍ په څېر دی چې په هغه کې د امام صاحب رَجَاءُ الله په نېز بېله هلره هم په ناستي لمونځ کول صحیح دي او د صاحبینو رَجَاءُ الله په نېز صحیح نه دی، او که باد هغې ته حرکت نه ورکوي، بلکې هغه پر خپل ځای ثابت ولاړ وي، نو بیا د هغې حکم د ولاړې او ترل سوې کښتۍ په څېر دی چې د هغه حکم به په راروان عبارت کې ذکر سي.

تشرېح: يعنې کله چې په کښتۍ کې لمونځ شروع کړي، نو د لمونځ گزار مخ پر قبله کېدل ضروري دي، برابره ده فرض لمونځ وي او که نفل وي (څکه په هغه کې عموماً مخ گرځول ممکن دي. په خلاف د چارې لویو په خلاف د موټر وغيره چې په هغه کې په نفلو کې حکم جلا دی کوم چې په ﴿۴۵۱﴾ نمبر مسئله کې تېر سو چې "إلى أي جهة توجهت أئمتنا"، د تفصيل لپاره د هغه عبارت تشرېح وگورئ!، او که د لماتځه په دوران کې کښتۍ وگرځي او د لمونځ گزار مخ له قبلې څخه واوړي، نو هغه دي بېرته خپل مخ د قبلې طرف ته وگرځوي (همدا حکم په طیاره او رېل گاډۍ کې د لمونځ کولو دی... کله چې مخ گرځول ممکن وي).

﴿٦٤﴾ وَكَلَّمَا اسْتَدَارَتْ عَنْهَا أَوْ هَرَّ كَلَهُ جِي هَم كَبْتَى لَه قَبْلَى خُخَه وَگَرځي (له قبلې څخه يې مخ وهرې) اَيَتَوَجَّهَ إِلَيْهَا فِي خِلَالِ الصَّلَاةِ نو لمونځ گزار دي هم د قبلې و طرف ته مخ کوي د لماتځه په مينځ (دوران) کې حَقَّقَ يَتَمَتَّعُهَا مُسْتَقْبِلًا تردې چې لمونځ په داسې حال کې پوره کړي چې هغه مخ پر قبله وي.

لغات: ﴿استدارت﴾ د استعمال له باب ۱۰ د واحد مؤنث غائب ماضي معلومي صيغه ه، مصدر: ﴿اسْتَدَارَ﴾: گرځېدل، ﴿خلال﴾ د دوو شیانو تر مينځ خالي ځای، مينځ، لکه په دې آيت کې چې دى ﴿جَاسُوا خِلَالَ الْبَيْتَارِ﴾ (هغوى د کورونو په مينځ کې وگرځېدل راوگرځېدل، "فى خلال الصلاة") (په مينځ د لماتځه کې يعنې د لماتځه په دوران (جریان) کې).

تشرېح: يعنې که د لماتځه په دوران کې کښتۍ له قبلې څخه واوړي (او لمونځ گزار ته علم وي)، نو لمونځ گزار دي په لماتځه کې دننه د قبلې و طرف ته گرځي، تردې چې لمونځ د قبلې و طرف ته پوره کړي، يعنې کله چې هغه لمونځ پوره کوي، په هغه وخت کې دده مخ پر قبله کېدل ضروري دي، او دا دمخ گرځول لمونځ نه باطلوي، او که بل وجود د علم او قدرت د قبلې و طرف ته مخ نه وگرځوي، نو لمونځ يې نه صحيح کېږي، (همدا حکم د طيارې او رېل گاډۍ دى چې که د لماتځه په دوران کې د طيارې يا رېل گاډۍ وغيره مخ له قبلې څخه واوړي او لمونځ گزار په پوره سې او پر مخ لږولو قادر هم وي، نو هغه دي هم وگرځي او خپل مخ دي د قبلې و طرف ته کړي، خو که د گرځېدلو علم ورته نه وي، نو همدا سې لمونځ صحيح کېږي). (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

يادونه: دا پورتنى حکم (چې په کښتۍ وغيره کې به مخ پر قبله گرځي) په هغه صورت کې دى کله چې د قبلې و طرف ته پر مخ گرځولو قادر وي يا په بله وينا قبلې ته مخامخ کېدل ممکن وي (سمارکرا)، او که هغه پر دې قدرت نه لري او وخت هم ډېر پاته نه وي، نو څرنگه چې ممکنه وي، لمونځ دي اداء کړي (څکه له کښتۍ رېل گاډۍ او طيارې څخه شوه، کېدل ممکن نه دي چې فرض لاندې اداء کړي)، که وخت ډېر پاته وي، نو انتظار دي وکړي، څرنگه چې قادر سي، نو مخ پر قبله دي لمونځ اداء کړي. (مؤمن الفتاح)

فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ

(دا) فصل په (بیان د) تراویحو کې دی

تشریح: جمع د ترویحه ده. د ترویحه معنی ده: ایصال الزاحة آرام رسول (موسا کول). او په اصطلاح کې

ترویحه هرو شلورو رکعتو ته وایي: څرنګه چې لمونځ گزار په تراویحو کې تر هر شلورو رکعتو

وروسته د ځان هوساینې او استراحت لپاره کښېني، نو ځکه هرو شلورو رکعتو ته ترویحه ویل کېږي.

او ټولو شلورو رکعتو ته تراویح ویل کېږي. (عتابه ج: ۱، ص: ۲۸۲)

تراویح د صحیح روایت مطابق سنت مؤکده دی. ځکه خلفاء راشدینو (حضرت ابوبکر.

عمر، عثمان او علي رضي الله عنهم) پر تراویحو همېشې کړې دي. او نبی ﷺ فرمایلي دي:

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمَهْدِيِّينَ الرَّاشِدِينَ» [ابوداؤد شریف، باب فی لزوم السنة، حديث

شعبره: ۱۲۶۰۹]، (پر تاسو لازم دی! زما او د خلفاء راشدینو طریقه)، یعنې زما او د خلفاء راشدینو پر لاره

به ځئ! او زموږ پر طریقه به عمل کوئ! او خلفاء راشدینو پر تراویحو همېشې کړې دي. نو ځکه

سنت مؤکده به وي.

او تراویح زموږ په ټول شل رکعتو دي، دلیل د سائب بن یزید رحمه الله دا رایت دی: «كَانُوا

يَقْرَأُونَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ عَشْرِينَ رَكْعَةً وَعَلَى عَهْدِ عُثْمَانَ وَعَلَى مِثْلِهِ وَكَانُوا

يَتَوَكَّلُونَ عَلَى عَصِيَّتِهِمْ فِي عَهْدِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِنْ شِدَّةِ الْقِيَامِ». [اسنن بیهقي، باب ما جاء فی عدد رکعات

القیام، حديث شعبره: ۱۲۸۰۱]، (یعنې خلګو به د حضرت عمر، حضرت عثمان او حضرت علي رضي الله

عنه په زمانه کې شل رکعت تراویح کولې، او د عثمان رحمه الله په زمانه کې به یې د لاري (درېلو) د

سختۍ په وجه پر لکرو تکیه کوله، ایښي کله چې به په تراویحو کې ولاړه پر خلګو دڼه سوه، نو بیا به یې پر

لکرو تکیه کوله. او مخکې ذکر سوه چې په طلوع لمغه کې پریو شي تکیه کول جائز دي). له دې روایت څخه

معلومه سوه چې تراویح شل رکعت دي.

د تراويحو شرعي حيثيت

﴿ ۶۴۲ ﴾ الشَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ لِلرَّجَالِ وَالنِّسَاءِ تَرَاوِيحُ سُنَّتِ دِي دسريو او بنځو لپاره.

لغات: «تراويح» مخکي يې وضاحت وسو چي تراويح جمع د تَرَوِيحَة ده، اصل معنی يې د استراحت ده کوم چي له راحت څخه مأخوذ دی، له شلورو رکعتو څخه وروسته چي کوم دلېر وخت لپاره ناسته کول کيږي، هغه ناستي ته ترويح وايي، څرنگه چي په شلور رکعتو کي پنځه ترويحې دي، نو ځکه دغه لمناځه ته تراويح وايي.

تشرېح: په رمضان المبارک کي شل (۲۰) رکعت تراويح کول دسريو او بنځو په حق کي بالاجماع سنت مؤکده علی العین دي؛ ځکه مخکي ذکر سوه چي خلفاء راشدينو او عامو صحابه وو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ پر تراويحو همېشېتوب کړی دی، تراويح (په اصل کي) د نبي کریم ﷺ سنت دي او بعضي حضراتو هغه ته د حضرت عمر رضی الله عنه سنت ويلي دي، لېکن اول قول اصح دی، کوم څوک چي هم تراويح پرېږدي، هغه د سنت پرېښوولو گناهکاره کيږي او دمکروه مرتکب کيږي. د تراويحو له سنت کېدو څخه د اسلام هيڅ فرقه منکر نه ده، ماسواله روافضو څخه. (شفا الارواح بحواله عمدة الفقه)

د تراويحو د جماعت حکم

﴿ ۶۴۳ ﴾ وَصَلَوْتُهَا بِالْجَمَاعَةِ سُنَّةٌ كِفَايَةٌ او د تراويحو لمونځ په جماعت سره اداء کول سنت کفايي دی.

تشرېح: په جماعت سره د تراويحو اداء کول هم سنت مؤکده دي بناء پر کفايت، يا په بله وينا کفايي سنت مؤکده دي، حتی که د محلي يو څو خلک په کور کي تراويح وکړي او نور يې په مسجد کي په جماعت سره وکړي، نو د کور والا وو څاره خلاصیږي، او سنت يې اداء کيږي، خو د جماعت له فضيلت څخه يې برخي کيږي، او که د کلي ټوله خلک يې په کورونو کي وکړي او جماعت يې پرېږدي، نو ټوله کلي والا يې د جماعت پرېښوولو په وجه گناهکاره کيږي.

په نارينه امام پسي د بنځو تراويح کول

مسئله (۱): که سړی د تراويحو امامت کوي او شاته يې خلک وي او تر هغو شاته په پرده کي بنځي وي او دا امام د بنځو نيت هم وکړي، نو دا لمونځ شرعاً صحيح دی، په دې کي څه قباحت نه، او که امام يوازې وي او نور ټوله بنځي وي، نو د امامت دنيت کولو سره دا هم ضروري ده چي په

دې اقتداء کونکو بشخو کې به د امام يوه محرره قريه بشخه يا خپله بشخه (زوجه) هم شامله وي. کښې
تنها صرف د اجنبيا توامات کول مکروه دي. (شامي ج ۲، ص: ۳۰۷، کتاب المسائل ص: ۲۸۵)

په يوه مسجد کې د تراويحو دوه جماعتونه

مسئله (۲): په يوه مسجد کې په يوه وخت کې دوه ځايه جلا د تراويحو جماعت کول (مثلاً يو
جماعت لاندې او بل په لوړ منزل کې کول، همدارنگه پرلپسې يعني د جماعت له ختمېدو څخه وروسته بل د تراويحو
جماعت کول) مکروه دي. (فتاویٰ ځايه ج ۱، ص: ۲۳۴، کتاب العمال ص: ۲۸۵)

د تراويحو وخت

﴿ ٦٤٣ ﴾ وَوَقْتُهَا بَعْدَ صَلَوةِ الْعِشَاءِ او د تراويحو وخت د ماخوستن تر لمانځه وروسته دی،
وَيَصِحُّ تَقْدِيمُ التَّرَاوِيحِ عَلَى التَّأْخِيرِ عَنْهَا او صحيح دي د وترو مخکې کول پر
تراويحو او د وترو وروسته کول له تراويحو څخه.

تفريغ ۱: د تراويحو وخت د ماخوستن تر لمانځه وروسته تر صبح صادق (سپېد، چاود) پوري دی.
او په وترو کې افضل داده چې له تراويحو څخه وروسته اداء کړل سي. لېکن که وتر له تراويحو څخه
مخکې اداء کړل سي او بيا تراويح، نو هم شرعاً صحيح دي. (البحر الرائق ج ۲، ص: ۲۳)
فایده: د تراويحو د وخت په سلسله کې درې قوله دي: ① ټوله شپه د تراويحو وخت دی. د
ماخوستن تر لمانځه مخکې او وروسته، له وترو څخه مخکې او وروسته (په دې وخت کې تراويح اداء
کولای سي)، ② د ماخوستن د لمانځه او د وترو په مینځ کې د تراويحو وخت دی، ③ د تراويحو
وخت د ماخوستن تر لمانځه وروسته تر صبح صادق پوري دی. همدا قول صاحب د کتاب زینه الله
غوره کړی دی، وسمخته فی الهدایة والخانیة وال محیط. (البحر الرائق ج ۲، ص: ۲۳)

د تراويحو مستحب وخت

﴿ ٦٤٥ ﴾ وَيَسْتَحَبُّ تَأْخِيرُ التَّرَاوِيحِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ نِصْفِهِ او مستحب دي د تراويحو
ځنډول تر درېیمې حصې د شپې يا نیمې شپې پوري وَلَا يَكْرَهُ تَأْخِيرُهَا إِلَى مَا بَعْدَهُ او
مکروه نه دي د تراويحو ځنډول له دې (نیمې شپې) څخه تر وروسته پوري (هم) عَلَى الصَّحِيح د
صحيح قول مطابق.

تفريغ ۲: يعني تراويح دومره ځنډول چې د شپې درېیمه حصه يا نیمه شپه راسي د مستحب دي او
تر نیمې شپې وروسته په اداء کولو کې به اختلاف وي. بعضو دي ته مکروه ویلي دي. لېکن صحيح

داده چي تر نيمي شپې وروسته هم تراويح کول مکروه نه وي، بلکي د بعضو په نيز مستحب او افضل دي؛ ځکه چي د قيام الليل دي، لېکن کوم چاته چي د تراويحو په ځنډولو سره د تراويحو د فوت کېدلو بېرته وي، نو د هغه لپاره غوره داده چي تراويح نه وځنډوي. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه)

د تراويحو رکعات

﴿ ٦٤٦ ﴾ وَهِيَ عِشْرُونَ رُكْعَةً بَعَثَ تَسْلِيْمَاتٍ او تراويح شل رکعت دي په لسو سلامونو سره.

تشرېح: فرمايي چي د تراويحو شل رکعت دي په لسو سلامونو سره، نه تردې کم او نه تردې زيات، يعني پر هرو دوو رکعتو به سلام گرځول کيږي، لاندې يو څو مسئلې ملاحظه کړئ!:

مسئله (۱): که څوک درې رکعت وکړي، خو پر دويم رکعت کښېني، نو د شروع دوه رکعت صحيح کيږي او آخري رکعت باطليږي، په آخري رکعت کي لوستل سوی قرآن (په راروان رکعت کي) راگرځول لازم دي، او که پر دويم رکعت يې قعده (ناست) نه وي کړې، نو درې سره رکعت باطليږي، په هغوی کي لوستل سوی قرآن به راگرځول کيږي. (ايضاح المسائل ص: ۱۲۹، امداد الفتاوى ج: ۱، ص: ۲۹۸)

مسئله (۲): که په يوه سلام سره څلور رکعت وکړي او پر دويم رکعت قعده وکړي، نو څلور سره رکعت صحيح کيږي او سجده سهو نه لازميږي. (حاشيه امداد الفتاوى ج: ۱، ص: ۲۹۸)

مسئله (۳): که په يوه سلام سره څلور رکعت وکړي او پر دويم رکعت نه کښېني (يا په بله وينا قعده لولې نه وکړي)، نو صرف آخري دوه رکعت معتبر دي او د شروع دوه رکعتونه باطليږي، لهنا په اولو دوو رکعتونو کي لوستل سوی قرآن به راگرځول کيږي، ځکه قرآن کریم به مکمل نه سي؛ ځکه داده رکعت په تراويحو کي شمار نه دي. (امداد الفتاوى، مطبوعه ديوبند ج: ۱، ص: ۲۹۷، کفايت المفتي ج: ۲، ص: ۳۴۹)

تر هر څلورو رکعتو وروسته کښېنستل

﴿ ٦٤٧ ﴾ وَيَسْتَحِبُّ الْجُلُوسُ بَعْدَ كُلِّ أَرْبَعٍ بِقَدْرِهَا او مستحب دي کښېنستل تر هرو څلورو رکعتو وروسته د هغوی (څلورو رکعتو) په اندازه، وَكَذَلِكَ الْتَرْوِيحَةُ الْخَامِسَةِ وَالْيَتِيمُ او همدارنگه (مستحب دي کښېنستل) د پنځمي ترويحې او ترو په مينځ کي.

تشرېح: فرمايي له هرو څلورو رکعتو څخه وروسته دومره وخت کښېنستل مستحب دي په دومره وخت کي چي څلور رکعت سوي دي، که په دومره وخت کښېنستلو کي خلکو ته تکليف

وي او د جماعت د كېدلو بېره وي، نو تر هغه دي كم كېښي، او د پنځمي ترويحې او وترو په مينځ كي هم دومره اندازه كېښتېل مستحب دي، لېكن كه داهم پر خلكو درنه وي، نو نه دي كېښي. او دانستي په دوران كي خلكو ته اختيار دى، برباره ده تسبيح وايي، يا قرآن كړم وايي، يا يو بل ورد وايي، بعضي فقهاؤ ليكلي دي چي درې واړه دي دا تسبيح وايي:

"سُبْحَانَ ذِي الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوتِ سُبْحَانَ ذِي الْعِزَّةِ وَالْقُدْرَةِ وَالْكَرَمِ وَالْجَبَرُوتِ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَلَا يَمُوتُ قُدُّوسٌ وَرَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ نَسْتَغْفِرُ اللَّهَ نَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ". (شفاء الارواح بحواله عمدة الله)

د قرآن ختمولو حكم

﴿۶۷۸﴾ وَ سُنَّ خَتَمَ الْقُرْآنِ فِيهَا مَرَّةً فِي الشَّهْرِ او سنت دي د قرآن ختمول په تراويحو كي

يو وار په مياشته كي عَلَى الصَّحِيح د صحيح قول مطابق.

تشرېح: په تراويحو كي قرآن كړم په ټوله مياشته كي يو وار په ترتيب سره ختمول سنت مؤكده دي. او د خلكو د غفلت او ستی په وجه يو وار ختم نه سي پرېښوول كېدلای او نه د خلكو رعايت په دې كي لازم دی، كه په ټوله رمضان المبارک كي يو ختم كوي، نو د اوور شتم په شپه ختم كړم مستحب او افضل دي. دلته دا خبره هم ياد لرئ! چي په رمضان المبارک كي تراويح مستقل سنت دي او په تراويحو كي لږ تر لږه يو وار قرآن ختمول جلا سنت دی، لهندا "الم تركيف" په تراويحو سره خو پر يوه سنت عمل كيږي، لېكن د دويم سنت ترك لازمېږي.

﴿۶۷۹﴾ وَإِنْ مَلَ بِهِ الْقَوْمُ او كه په تكليف كېدل (تجبد) په دې (يوه وار قرآن رڼو) سره خلك قسراً

بِقَدَرٍ مَا لَا يُوَدِّعِي إِلَى تَغْيِيرِهِمْ نو دومره اندازه دي وايي كوم چي د هغو مستنقر كولو لږه رسول نه كوي (يعني چي د هغو د نفرت او زېه تنگی سبب نه څرخي) فِي الْمُخْتَارِ د مختار (خوښځوړي سړي) قول مطابق.

لغات: ﴿مَلَّ﴾ د سمع له بابه ماضي معلومه ده، مصدر، مَلَّوْا مَلَّالَةً مَلَّالَةً، له يوشي څخه ستري كېدل، په تكليف كېدل، تنجبد (زړه تورېدل)، ﴿تَغْيِيرِهِمْ﴾ د تغْيِيل د باب مصدر دی، نفرت پيدا كول، مستنقر كول.

تشریح: صورت د مشلې ډاډې چې که خلگ دومره اندازه سټ وي چې ډاډېره وي چې که په تراويحو کې ټوله قرآن مجيد ويل کيږي او قرائت اوږدول کيږي، نو خلگ به متنفر سي او تراويح به پرېږدي او جماعت به مات سي، نو بيا غوره ډاډه چې خومره اندازه قرائت پر خلگو نه بوج کيږي، غومره دي ويل کيږي او د قرآن ختمولو سنت دي پرېږدي، يا دي په "آلم ترکيف" سره تراويح ورکول کيږي.

صاحب د "انوار الايضاح" (لغ الله) وايي چې نن سبا چې په تراويحو کې پاؤ بالا يوه سپاره يا يوه نيمه سپاره ويل کيږي، زما په خيال د خلگو زړونه په دومره قرائت سره نه متنفر کيږي: ځکه د ټولو په ذهن کې دا خبره ده چې په (۲۷) درمضان قرآن شريف ختميږي، او که په دومره قرائت سره هم خلگ ستري کيږي، نو بيا دي قرآن ختمولو سنت پرېږدي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

سنت اوراد پرېښوول

﴿ ۲۸۰ ﴾ وَلَا يَشْرُكُ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ لِيُكَلِّمَ تَشْهَدَ مِنْهَا اَوْ نَه دې پرېږدي پر نبی کریم ﷺ درود د تراويحو په هر تشهد (التحيات) کې وَلَوْ مَلَّ الْقَوْمُ که څه هم خلگ په تکليف کيږي عَلَى الْمُخْتَارِ دمختار قول مطابق وَلَا يَشْرُكُ الشَّاءَ وَتُسَبِّحُ الرُّكُوعَ الشُّجُودَ اَوْ نه دي پرېږدي شاء (سبحانك اللهم وبحمدك) او د رکوع او سجده تسبیح وَلَا يَأْتِي بِالدُّعَاءِ إِنْ مَلَّ الْقَوْمُ او (تر درود شريف وروست) دعاء دي نه وايي که خلگ په تکليف کېدل.

تشریح: له تکبير تحریمه څخه وروسته شاء (يعني سبحانك اللهم وبحمدك...) ويل سنت دي او له شاء څخه وروسته او تر سورة الفاتحه مخکې "اعوذ بالله..." او "بسم الله..." ويل هم سنت دي. په رکوع کې لږ تر لږه درې واړه "سبحان ربّ العظیم" ويل سنت دي او په سجده کې لږ تر لږه درې واړه "سبحان ربّي الاعلی" ويل سنت دي او په آخره ناسته کې له التحیات (تشهد) څخه وروسته درود شريف ويل سنت دي، همدارنگه له درود شريف څخه وروسته او تر سلام مخکې ماثوره دعاګانې ويل سنت دي.

مشله ډاډه چې دغه سنتونه به په هېڅ حال کې هم نه پرېښوول کيږي يعني د خلگو د ستري کېدو له بهري څخه به امام دغه شيان نه پرېږدي، ها! دا خبره ياد ساتل پکار دي چې که خلگ

ستري كيږي. نو له درود شريف څخه وروسته دي اوږده دعاء نه ويل كيږي. بلكي يو مختصره دعاء (لكه "رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً") دي ويل كيږي. يادي دعاء پرېښوول كيږي (دې غنجاش ته). (انوار الايضاح. شفاء الارواح)

د تراويحو قضاء نسته

﴿وَلَا تُقْضَى الشَّرَاوِيحُ بِقَوَاتِهَا﴾ او قضاء به نه راوړل كيږي د تراويحو د هغوی په قوت پیلو (تېرېدلو) سره (يعني که له يو چا څخه تراويح پاته او تېري سي. نو نه به راگرځول كيږي) مُنْقِطَةً وَلَا بِجَمَاعَةٍ نه يوازي (انفرادي) او نه په جماعت سره.

تشرېح: که له يو چا څخه د تراويحو پوره لمونځ پاته سي او وخت يې ووځي، نو اوس د هغه قضاء نسته. نه په جماعت سره او نه بغير له جماعته، که يې قضاء راگرځوي، نو هغه محض نفل گرځي. نه سنت تراويح.

د تراويحو بعضي رکعتونه تېرېدل

که له يو چا څخه د تراويحو بعضي رکعتونه تېر سي، نو هغه دي د تروحيه په وقفو کي رکعتونه پوره کړي، که بيا هم پاته سي او امام تر آخري تروحي وروسته د وترو لپاره ولاړ سي، نو د امام سره دي اولاً و تر اداء کړي، تر هغه وروسته دي خپل پاته رکعتونه راوگرځوي. (درمختار ج: ۱، ص: ۲۳۶)

بېلابېلي مسئلې

مسئله (۱): په تراويحو کي د نابالغه کس امامت د مفتي به قول مطابق جائز نه دی. (حلي کبير ص: ۲۰۸)

مسئله (۲): کوم چا چي د ماخوستن لمونځ تنها کړی وي، نو هغه د تراويحو او وترو په جماعت کي شريک کېدلای سي. په دې کي څه شرعي ممانعت نسته. (درمختار ج: ۲، ص: ۲۴۶ ط: بيروت)

مسئله (۳): په کوم مسجد کي چي د ماخوستن لمونځ په جماعت سره نه وي سوی. بلكي ټولو تنها، تنها لمونځ کړی وي، نو اوس که هغوی (فقط) تراويح په جماعت سره کوي، دا د هغو لپاره ښه نه دي. (پورتني حواله)

مسئله (۴): کوم چا چي يو وار تراويح کړي وي، يا يې د تراويحو امامت کړی وي، نو بل ځای که بيا د نفلو په نيت سره د تراويحو په جماعت کي شامل سي، نو په دې کي څه شرعي حرج نسته. (حلي، ج: ۱، ص: ۲۰۸)

مسئله (۵): په ټوله تراويحو کې فقط يو وار بسم الله جهراً (په لوړ آواز سره) ويل لازم دي، کنه قرآن به ناقص پاته سي، خو د هر سورت په شروع کې بسم الله جهراً ويل له نبي کریم ﷺ اوله خلفاء راشدينو څخه ثابت نه دی، نو ځکه دامام صاحب رحمۃ الله په نېز په هر سورت کې بسم الله جهراً ويل سنت نه دي. (انوار الايضاح)

په تراويحو کې د قرآن پر ختم پيسې اخيستل

مسئله (۶): د قرآن کریم تلاوت او د هغه ختم مستقل عبادت دی، د هغه په ذریعه دنيا حاصلول يا په معروفه (مروجه) طريقه باندې د قرآن پر ختم اجرت اخيستل جائز نه دي، صاحب دانوار الايضاح (عز الله له) په دې هکله تفصيلي بحث کړی دی (او کومو حضراتو چې د تراويحو د اجرت جواز د امامت او تعليم پر اجرت قياس کړی دی، هغه يې په دليل سره قياس مع الفارق گرځولی دی) او ويلي يې دي: په اوسني دور کې مشرانو مفتيانو دفتوای جاري کړې ده چې په تراويحو کې د قرآن کریم پر ختم په ټاکلې توگه يا په نا ټاکلې توگه اجرت اخيستل جائز نه دي، په ټوله معتبرو فتاوای وړ کې دې صراحت موجود دی (اوعمرو): فتاوی رشديه ص ۳۹۲، فتاوی مظاهر علوم ج ۱، ص ۴۸۱، امداد الفتاوی ج ۱، ص ۴۸۱، کفايت المفتي ج ۳، ص ۲۶۵، فتاوی دار العلوم ج ۴، ص ۲۲۶، جواهر الفقه ج ۱، ص ۳۸۲، فتاوی محموديه ج ۷، ص ۱۷۱، احسن الفتاوی ج ۳، ص ۵۱۴، فتاوی رحيميه ج ۱، ص ۳۴۹ (په مذکوره فتاوی وړ کې بعضي پښتو ته هم ترجمه سوي دي). (۱)

مسئله (۷): که يو حافظ صاحب ته د يوه وخت يا يوې مياشتې د مسجد امامت وسپارل سي، نو هغه د تراويحو پر ختم اجرت اخيستلای سي، که نه؟ د دې جواب حضرت تهاوتي رحمۃ الله داسې ليکلی دی چې دلته مقصود په تراويحو کې قرآن ويل دي، امامت مقصود نه دی، نو ځکه دا هم جائز نه دي. (امداد الفتاوی ج ۱، ص ۳۲۲، ايضاح المسائل ص ۲۸۱)

مسئله (۸): حافظ صاحب ته د تگ راتگ کرايه ورکول او د حافظ صاحب مېلمتيا کول شرعاً په اجرت کې داخل نه دي، نو ځکه دا جائز دي. (فتاوی دار العلوم ج ۴، ص ۲۹۴، ايضاح المسائل ص ۲۸۱)

بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْكَعْبَةِ

(دا) باب دی (په بیان کي) د لمونځ کولو په کعبه شریفه کي

تشریح: یو لفظ کعبه ده او بل لفظ قبله ده، کعبه د هغه خاص ځای نوم دی کوم چي دمکې په بناړ په مسجد حرام کي واقع دی (او چا پوره دېوال پرې را څرخېدلی دی، کوم چي عموماً په تور مبارک پوښ سره پوښل سوی وي)، او قبله الصلاة د احنافو په نېز په حقیقت کي هغه فضا ده کوم چي دخلورو طرفونو په اعتبار سره د دې کعبې په حد کي محدوده ده او د لاندي او لوړ په اعتبار سره له تحت الشری څخه تر آسمانه پوري ده. (لهذا که دا د کعبې کوټه او دېوالونه پاته نه سي، بیا هم قبله باقي پاتېږي). (در مختار ۱۱۳، ۲۰۱، ۲۰۲)

په کعبه کي دننه یا پر کعبې د پاسه لمونځ کول

﴿ ٦٨٢ ﴾ صَلِّ قَرْنَصًا وَتَقِفْ فِيهَا صحیح دي فرض او نفل په کعبه شریفه کي وَكَذَلِكَ أَتَوْهَا

او همداسي د کعبې شریفې د پاسه (هم صحیح دي) وَإِنْ لَمْ يَتَّخِذْ سُتْرَةً که څه هم ستره یې نه وي درولې لَكِنَّهُ مَكْرُوءٌ لېکن د مکروه دي لِلْإِسَاءَةِ الْأَذْبِ بِاسْتِغْلَائِهِمْ عَلَيْهَا دې ادبې له وجهي پر کعبې شریفې د پاسه ختلو په سبب.

نکات: (لم يتخذ) د افتعال له بابو د واحد مذکر غائب نفی جحد بلم صیغه ده، د دې باب څو معناوي دي چي د صلی په بدلون سره یې معنی هم بدلېږي: دلته په معنی د درولو (قاتولو) سره یې، (استغلاء) پورته کېدل، ختل.

تشریح: په کعبه شریفه کي دننه فرض او نفل هر قسم لمونځ کول بلا کراهت صحیح دي، برابره ده تنها لمونځ کوي یا په جماعت سره، که څه هم خپل مخ ته یې یو ستره نه وي درولې، همدارنگه د کعبې شریفې پر بلم (چت) هم لمونځ کول جائز دي، خو په کراهت تنزیهي سره او بعضو وړلي دي چي په کراهت تحریمي سره، یعنې پر کعبې شریفې د پاسه لمونځ کول مکروه تحریمي دي؛ ځکه دا د کعبې د تعظیم خلاف دي. ښکاره دي وي چي په کعبه شریفه کي دننه یا پر هغې د پاسه تنها لمونځ کونکي هر طرف ته مخ کولای سي، هلته هر طرف د هغه لپاره قبله ده. (فتا، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۳، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۱۷۰۶، ۱۷۰۷، ۱۷۰۸، ۱۷۰۹، ۱۷۱۰، ۱۷۱۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۳، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۱۷۱۶، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۱۷۱۹، ۱۷۲۰، ۱۷۲۱، ۱۷۲۲، ۱۷۲۳، ۱۷۲۴، ۱۷۲۵، ۱۷۲۶، ۱۷۲۷، ۱۷۲۸، ۱۷۲۹، ۱۷۳۰، ۱۷۳۱، ۱۷۳۲، ۱۷۳۳، ۱۷۳۴، ۱۷۳۵، ۱۷۳۶، ۱۷۳۷، ۱۷۳۸، ۱۷۳۹، ۱۷۴۰، ۱۷۴۱، ۱۷۴۲، ۱۷۴۳، ۱۷۴۴، ۱۷۴۵، ۱۷۴۶، ۱۷۴۷، ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰، ۱۷۵۱، ۱۷۵۲، ۱۷۵۳، ۱۷۵۴، ۱۷۵۵، ۱۷۵۶، ۱۷۵۷، ۱۷۵۸، ۱۷۵۹، ۱۷۶۰، ۱۷۶۱، ۱۷۶۲، ۱۷۶۳، ۱۷۶۴، ۱۷۶۵، ۱۷۶۶، ۱۷۶۷، ۱۷۶۸، ۱۷۶۹، ۱۷۷۰، ۱۷۷۱، ۱۷۷۲، ۱۷۷۳، ۱۷۷۴، ۱۷۷۵، ۱۷۷۶، ۱۷۷۷، ۱۷۷۸، ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۱۷۸۱، ۱۷۸۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۴، ۱۷۸۵، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۱۷۸۹، ۱۷۹۰، ۱۷۹۱، ۱۷۹۲، ۱۷۹۳، ۱۷۹۴، ۱۷۹۵، ۱۷۹۶، ۱۷۹۷، ۱۷۹۸، ۱۷۹۹، ۱۸۰۰، ۱۸۰۱، ۱۸۰۲، ۱۸۰۳، ۱۸۰۴، ۱۸۰۵، ۱۸۰۶، ۱۸۰۷، ۱۸۰۸، ۱۸۰۹، ۱۸۱۰، ۱۸۱۱، ۱۸۱۲، ۱۸۱۳، ۱۸۱۴، ۱۸۱۵، ۱۸۱۶، ۱۸۱۷، ۱۸۱۸، ۱۸۱۹، ۱۸۲۰، ۱۸۲۱، ۱۸۲۲، ۱۸۲۳، ۱۸۲۴، ۱۸۲۵، ۱۸۲۶، ۱۸۲۷، ۱۸۲۸، ۱۸۲۹، ۱۸۳۰، ۱۸۳۱، ۱۸۳۲، ۱۸۳۳، ۱۸۳۴، ۱۸۳۵، ۱۸۳۶، ۱۸۳۷، ۱۸۳۸، ۱۸۳۹، ۱۸۴۰، ۱۸۴۱، ۱۸۴۲، ۱۸۴۳، ۱۸۴۴، ۱۸۴۵، ۱۸۴۶، ۱۸۴۷، ۱۸۴۸، ۱۸۴۹، ۱۸۵۰، ۱۸۵۱، ۱۸۵۲، ۱۸۵۳، ۱۸۵۴، ۱۸۵۵، ۱۸۵۶، ۱۸۵۷، ۱۸۵۸، ۱۸۵۹، ۱۸۶۰، ۱۸۶۱، ۱۸۶۲، ۱۸۶۳، ۱۸۶۴، ۱۸۶۵، ۱۸۶۶، ۱۸۶۷، ۱۸۶۸، ۱۸۶۹، ۱۸۷۰، ۱۸۷۱، ۱۸۷۲، ۱۸۷۳، ۱۸۷۴، ۱۸۷۵، ۱۸۷۶، ۱۸۷۷، ۱۸۷۸، ۱۸۷۹، ۱۸۸۰، ۱۸۸۱، ۱۸۸۲، ۱۸۸۳، ۱۸۸۴، ۱۸۸۵، ۱۸۸۶، ۱۸۸۷، ۱۸۸۸، ۱۸۸۹، ۱۸۹۰، ۱۸۹۱، ۱۸۹۲، ۱۸۹۳، ۱۸۹۴، ۱۸۹۵، ۱۸۹۶، ۱۸۹۷، ۱۸۹۸، ۱۸۹۹، ۱۹۰۰، ۱۹۰۱، ۱۹۰۲، ۱۹۰۳، ۱۹۰۴، ۱۹۰۵، ۱۹۰۶، ۱۹۰۷، ۱۹۰۸، ۱۹۰۹، ۱۹۱۰، ۱۹۱۱، ۱۹۱۲، ۱۹۱۳، ۱۹۱۴، ۱۹۱۵، ۱۹۱۶، ۱۹۱۷، ۱۹۱۸، ۱۹۱۹، ۱۹۲۰، ۱۹۲۱، ۱۹۲۲، ۱۹۲۳، ۱۹۲۴، ۱۹۲۵، ۱۹۲۶، ۱۹۲۷، ۱۹۲۸، ۱۹۲۹، ۱۹۳۰، ۱۹۳۱، ۱۹۳۲، ۱۹۳۳، ۱۹۳۴، ۱۹۳۵، ۱۹۳۶، ۱۹۳۷، ۱۹۳۸، ۱۹۳۹، ۱۹۴۰، ۱۹۴۱، ۱۹۴۲، ۱۹۴۳، ۱۹۴۴، ۱۹۴۵، ۱۹۴۶، ۱۹۴۷، ۱۹۴۸، ۱۹۴۹، ۱۹۵۰، ۱۹۵۱، ۱۹۵۲، ۱۹۵۳، ۱۹۵۴، ۱۹۵۵، ۱۹۵۶، ۱۹۵۷، ۱۹۵۸، ۱۹۵۹، ۱۹۶۰، ۱۹۶۱، ۱۹۶۲، ۱۹۶۳، ۱۹۶۴، ۱۹۶۵، ۱۹۶۶، ۱۹۶۷، ۱۹۶۸، ۱۹۶۹، ۱۹۷۰، ۱۹۷۱، ۱۹۷۲، ۱۹۷۳، ۱۹۷۴، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۰، ۱۹۸۱، ۱۹۸۲، ۱۹۸۳، ۱۹۸۴، ۱۹۸۵، ۱۹۸۶، ۱۹۸۷، ۱۹۸۸، ۱۹۸۹، ۱۹۹۰، ۱۹۹۱، ۱۹۹۲، ۱۹۹۳، ۱۹۹۴، ۱۹۹۵، ۱۹۹۶، ۱۹۹۷، ۱۹۹۸، ۱۹۹۹، ۲۰۰۰، ۲۰۰۱، ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴، ۲۰۰۵، ۲۰۰۶، ۲۰۰۷، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱، ۲۰۱۲، ۲۰۱۳، ۲۰۱۴، ۲۰۱۵، ۲۰۱۶، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۱۹، ۲۰۲۰، ۲۰۲۱، ۲۰۲۲، ۲۰۲۳، ۲۰۲۴، ۲۰۲۵، ۲۰۲۶، ۲۰۲۷، ۲۰۲۸، ۲۰۲۹، ۲۰۳۰، ۲۰۳۱، ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۳۴، ۲۰۳۵، ۲۰۳۶، ۲۰۳۷، ۲۰۳۸، ۲۰۳۹، ۲۰۴۰، ۲۰۴۱، ۲۰۴۲، ۲۰۴۳، ۲۰۴۴، ۲۰۴۵، ۲۰۴۶، ۲۰۴۷، ۲۰۴۸، ۲۰۴۹، ۲۰۵۰، ۲۰۵۱، ۲۰۵۲، ۲۰۵۳، ۲۰۵۴، ۲۰۵۵، ۲۰۵۶، ۲۰۵۷، ۲۰۵۸، ۲۰۵۹، ۲۰۶۰، ۲۰۶۱، ۲۰۶۲، ۲۰۶۳، ۲۰۶۴، ۲۰۶۵، ۲۰۶۶، ۲۰۶۷، ۲۰۶۸، ۲۰۶۹، ۲۰۷۰، ۲۰۷۱، ۲۰۷۲، ۲۰۷۳، ۲۰۷۴، ۲۰۷۵، ۲۰۷۶، ۲۰۷۷، ۲۰۷۸، ۲۰۷۹، ۲۰۸۰، ۲۰۸۱، ۲۰۸۲، ۲۰۸۳، ۲۰۸۴، ۲۰۸۵، ۲۰۸۶، ۲۰۸۷، ۲۰۸۸، ۲۰۸۹، ۲۰۹۰، ۲۰۹۱، ۲۰۹۲، ۲۰۹۳، ۲۰۹۴، ۲۰۹۵، ۲۰۹۶، ۲۰۹۷، ۲۰۹۸، ۲۰۹۹، ۲۱۰۰، ۲۱۰۱، ۲۱۰۲، ۲۱۰۳، ۲۱۰۴، ۲۱۰۵، ۲۱۰۶، ۲۱۰۷، ۲۱۰۸، ۲۱۰۹، ۲۱۱۰، ۲۱۱۱، ۲۱۱۲، ۲۱۱۳، ۲۱۱۴، ۲۱۱۵، ۲۱۱۶، ۲۱۱۷، ۲۱۱۸، ۲۱۱۹، ۲۱۲۰، ۲۱۲۱، ۲۱۲۲، ۲۱۲۳، ۲۱۲۴، ۲۱۲۵، ۲۱۲۶، ۲۱۲۷، ۲۱۲۸، ۲۱۲۹، ۲۱۳۰، ۲۱۳۱، ۲۱۳۲، ۲۱۳۳، ۲۱۳۴، ۲۱۳۵، ۲۱۳۶، ۲۱۳۷، ۲۱۳۸، ۲۱۳۹، ۲۱۴۰، ۲۱۴۱، ۲۱۴۲، ۲۱۴۳، ۲۱۴۴، ۲۱۴۵، ۲۱۴۶، ۲۱۴۷، ۲۱۴۸، ۲۱۴۹، ۲۱۵۰، ۲۱۵۱، ۲۱۵۲، ۲۱۵۳، ۲۱۵۴، ۲۱۵۵، ۲۱۵۶، ۲۱۵۷، ۲۱۵۸، ۲۱۵۹، ۲۱۶۰، ۲۱۶۱، ۲۱۶۲، ۲۱۶۳، ۲۱۶۴، ۲۱۶۵، ۲۱۶۶، ۲۱۶۷، ۲۱۶۸، ۲۱۶۹، ۲۱۷۰، ۲۱۷۱، ۲۱۷۲، ۲۱۷۳، ۲۱۷۴، ۲۱۷۵، ۲۱۷۶، ۲۱۷۷، ۲۱۷۸، ۲۱۷۹، ۲۱۸۰، ۲۱۸۱، ۲۱۸۲، ۲۱۸۳، ۲۱۸۴، ۲۱۸۵، ۲۱۸۶، ۲۱۸۷، ۲۱۸۸، ۲۱۸۹، ۲۱۹۰، ۲۱۹۱، ۲۱۹۲، ۲۱۹۳، ۲۱۹۴، ۲۱۹۵، ۲۱۹۶، ۲۱۹۷، ۲۱۹۸، ۲۱۹۹، ۲۲۰۰، ۲۲۰۱، ۲۲۰۲، ۲۲۰۳، ۲۲۰۴، ۲۲۰۵، ۲۲۰۶، ۲۲۰۷، ۲۲۰۸، ۲۲۰۹، ۲۲۱۰، ۲۲۱۱، ۲۲۱۲، ۲۲۱۳، ۲۲۱۴، ۲۲۱۵، ۲۲۱۶، ۲۲۱۷، ۲۲۱۸، ۲۲۱۹، ۲۲۲۰، ۲۲۲۱، ۲۲۲۲، ۲۲۲۳، ۲۲۲۴، ۲۲۲۵، ۲۲۲۶، ۲۲۲۷، ۲۲۲۸، ۲۲۲۹، ۲۲۳۰، ۲۲۳۱، ۲۲۳۲، ۲۲۳۳، ۲۲۳۴، ۲۲۳۵، ۲۲۳۶، ۲۲۳۷، ۲۲۳۸، ۲۲۳۹، ۲۲۴۰، ۲۲۴۱، ۲۲۴۲، ۲۲۴۳، ۲۲۴۴، ۲۲۴۵، ۲۲۴۶، ۲۲۴۷، ۲۲۴۸، ۲۲۴۹، ۲۲۵۰، ۲۲۵۱، ۲۲۵۲، ۲۲۵۳، ۲۲۵۴، ۲۲۵۵، ۲۲۵۶، ۲۲۵۷، ۲۲۵۸، ۲۲۵۹، ۲۲۶۰، ۲۲۶۱، ۲۲۶۲، ۲۲۶۳، ۲۲۶۴، ۲۲۶۵، ۲۲۶۶، ۲۲۶۷، ۲۲۶۸، ۲۲۶۹، ۲۲۷۰، ۲۲۷۱، ۲۲۷۲، ۲۲۷۳، ۲۲۷۴، ۲۲۷۵، ۲۲۷۶، ۲۲۷۷، ۲۲۷۸، ۲۲۷۹، ۲۲۸۰، ۲۲۸۱، ۲۲۸۲، ۲۲۸۳، ۲۲۸۴، ۲۲۸۵، ۲۲۸۶، ۲۲۸۷، ۲۲۸۸، ۲۲۸۹، ۲۲۹۰، ۲۲۹۱، ۲۲۹۲، ۲۲۹۳، ۲۲۹۴، ۲۲۹۵، ۲۲۹۶، ۲۲۹۷، ۲۲۹۸، ۲۲۹۹، ۲۳۰۰، ۲۳۰۱، ۲۳۰۲، ۲۳۰۳، ۲۳۰۴، ۲۳۰۵، ۲۳۰۶، ۲۳۰۷، ۲۳۰۸، ۲۳۰۹، ۲۳۱۰، ۲۳۱۱، ۲۳۱۲، ۲۳۱۳، ۲۳۱۴، ۲۳۱۵، ۲۳۱۶، ۲۳۱۷، ۲۳۱۸، ۲۳۱۹، ۲۳۲۰، ۲۳۲۱، ۲۳۲۲، ۲۳۲۳، ۲۳۲۴، ۲۳۲۵، ۲۳۲۶، ۲۳۲۷، ۲۳۲۸، ۲۳۲۹، ۲۳۳۰، ۲۳۳۱، ۲۳۳۲، ۲۳۳۳، ۲۳۳۴، ۲۳۳۵، ۲۳۳۶، ۲۳۳۷، ۲۳۳۸، ۲۳۳۹، ۲۳۴۰، ۲۳۴۱، ۲۳۴۲، ۲۳۴۳، ۲۳۴۴، ۲۳۴۵، ۲۳۴۶، ۲۳۴۷، ۲۳۴۸، ۲۳۴۹، ۲۳۵۰، ۲۳۵۱، ۲۳۵۲، ۲۳۵۳، ۲۳۵۴، ۲۳۵۵، ۲۳۵۶، ۲۳۵۷، ۲۳۵۸، ۲۳۵۹، ۲۳۶۰، ۲۳۶۱، ۲۳۶۲، ۲۳۶۳، ۲۳۶۴، ۲۳۶۵، ۲۳۶۶، ۲۳۶۷، ۲۳۶۸، ۲۳۶۹، ۲۳۷۰، ۲۳۷۱، ۲۳۷۲، ۲۳۷۳، ۲۳۷۴، ۲۳۷۵، ۲۳۷۶، ۲۳۷۷، ۲۳۷۸، ۲۳۷۹، ۲۳۸۰، ۲۳۸۱، ۲۳۸۲، ۲۳۸۳، ۲۳۸۴، ۲۳۸۵، ۲۳۸۶، ۲۳۸۷، ۲۳۸۸، ۲۳۸۹، ۲۳۹۰، ۲۳۹۱، ۲۳۹۲، ۲۳۹۳، ۲۳۹۴، ۲۳۹۵، ۲۳۹۶، ۲۳۹۷، ۲۳۹۸، ۲۳۹۹، ۲۴۰۰، ۲۴۰۱، ۲۴۰۲، ۲۴۰۳، ۲۴۰۴، ۲۴۰۵، ۲۴۰۶، ۲۴۰۷، ۲۴۰۸، ۲۴۰۹، ۲۴۱۰، ۲۴۱۱، ۲۴۱۲، ۲۴۱۳، ۲۴۱۴، ۲۴۱۵، ۲۴۱۶، ۲۴۱۷، ۲۴۱۸، ۲۴۱۹، ۲۴۲۰، ۲۴۲۱، ۲۴۲۲، ۲۴۲۳، ۲۴۲۴، ۲۴۲۵، ۲۴۲۶، ۲۴۲۷، ۲۴۲۸، ۲۴۲۹، ۲۴۳۰، ۲۴۳۱، ۲۴۳۲، ۲۴۳۳، ۲۴۳۴، ۲۴۳۵، ۲۴۳۶، ۲۴۳۷، ۲۴۳۸، ۲۴۳۹، ۲۴۴۰، ۲۴۴۱، ۲۴۴۲، ۲۴۴۳، ۲۴۴۴، ۲۴۴۵، ۲۴۴۶، ۲۴۴۷، ۲۴۴۸، ۲۴۴۹، ۲۴۵۰، ۲۴۵۱، ۲۴۵۲، ۲۴۵۳، ۲۴۵۴، ۲۴۵۵، ۲۴۵۶، ۲۴۵۷، ۲۴۵۸، ۲۴۵۹، ۲۴۶۰، ۲۴۶۱، ۲۴۶۲، ۲۴۶۳، ۲۴۶۴، ۲۴۶۵، ۲۴۶۶، ۲۴۶۷، ۲۴۶۸، ۲۴۶۹، ۲۴۷۰، ۲۴۷۱، ۲۴۷۲، ۲۴۷۳، ۲۴۷۴، ۲۴۷۵، ۲۴۷۶، ۲۴۷۷، ۲۴۷۸، ۲۴۷۹، ۲۴۸۰، ۲۴۸۱، ۲۴۸۲، ۲۴۸۳، ۲۴۸۴، ۲۴۸۵، ۲۴۸۶، ۲۴۸۷، ۲۴۸۸، ۲۴۸۹، ۲۴۹۰، ۲۴۹۱، ۲۴۹۲، ۲۴۹۳، ۲۴۹۴، ۲۴۹۵، ۲۴۹۶، ۲۴۹۷، ۲۴۹۸، ۲۴۹۹، ۲۵۰۰، ۲۵۰۱، ۲۵۰۲، ۲۵۰۳، ۲۵۰۴، ۲۵۰۵، ۲۵۰۶، ۲۵۰۷، ۲۵۰۸، ۲۵۰۹، ۲۵۱۰، ۲۵۱۱، ۲۵۱۲، ۲۵۱۳، ۲۵۱۴، ۲۵۱۵، ۲۵۱۶، ۲۵۱۷، ۲۵۱۸، ۲۵۱۹، ۲۵۲۰، ۲۵۲۱، ۲۵۲۲، ۲۵۲۳، ۲۵۲۴، ۲۵۲۵، ۲۵۲۶، ۲۵۲۷، ۲۵۲۸، ۲۵۲۹، ۲۵۳۰، ۲۵۳۱، ۲۵۳۲، ۲۵۳۳، ۲۵۳۴، ۲۵۳۵، ۲۵۳۶، ۲۵۳۷، ۲۵۳۸، ۲۵۳۹، ۲۵۴۰، ۲۵۴۱، ۲۵۴۲، ۲۵۴۳، ۲۵۴۴، ۲۵۴۵، ۲۵۴۶، ۲۵۴۷، ۲۵۴۸، ۲۵۴۹، ۲۵۵۰، ۲۵۵۱، ۲۵۵۲، ۲۵۵۳، ۲۵۵۴، ۲۵۵۵، ۲۵۵۶، ۲۵۵۷، ۲۵۵۸، ۲۵۵۹، ۲۵۶۰، ۲۵۶۱، ۲۵۶۲، ۲۵۶۳، ۲۵۶۴، ۲۵۶۵، ۲۵۶۶، ۲۵۶۷، ۲۵۶۸، ۲۵۶۹، ۲۵۷۰، ۲۵۷۱، ۲۵۷۲، ۲۵۷۳، ۲۵۷۴، ۲۵۷۵، ۲۵۷۶، ۲۵۷۷، ۲۵۷۸، ۲۵۷۹، ۲۵۸۰، ۲۵۸۱، ۲۵۸۲، ۲۵۸۳، ۲۵۸۴، ۲۵۸۵، ۲۵۸۶، ۲۵۸۷، ۲۵۸۸، ۲۵۸۹، ۲۵۹۰، ۲۵۹۱، ۲۵۹۲، ۲۵۹۳، ۲۵۹۴، ۲۵۹۵، ۲۵۹۶، ۲۵۹۷، ۲۵۹۸، ۲۵۹۹، ۲۶۰۰، ۲۶۰۱، ۲۶۰۲، ۲۶۰۳، ۲۶۰۴، ۲۶۰۵، ۲۶۰۶، ۲۶۰۷، ۲۶۰۸، ۲۶۰۹، ۲۶۱۰، ۲۶۱۱، ۲۶۱۲، ۲۶۱۳، ۲۶۱۴، ۲۶۱۵، ۲۶۱۶، ۲۶۱۷، ۲۶۱۸، ۲۶۱۹، ۲۶۲۰، ۲۶۲۱، ۲۶۲۲، ۲۶۲۳، ۲۶۲۴، ۲۶۲۵، ۲۶۲۶، ۲۶۲۷، ۲۶۲۸، ۲۶۲۹، ۲۶۳۰، ۲۶۳۱، ۲۶۳۲، ۲۶۳۳، ۲۶۳۴، ۲۶۳۵، ۲۶۳۶، ۲۶۳۷، ۲۶۳۸، ۲۶۳۹، ۲۶۴۰، ۲۶۴۱، ۲۶۴۲، ۲۶۴۳، ۲۶۴۴، ۲۶۴۵، ۲۶۴۶، ۲۶۴۷، ۲۶۴۸، ۲۶۴۹، ۲۶۵۰، ۲۶۵۱، ۲۶۵۲، ۲۶۵۳، ۲۶۵۴، ۲۶۵۵، ۲۶۵۶، ۲۶۵۷، ۲۶۵۸، ۲۶۵۹، ۲۶۶۰، ۲۶۶۱، ۲۶۶۲، ۲۶۶۳، ۲۶۶۴، ۲۶۶۵، ۲۶۶۶، ۲۶۶۷، ۲۶۶۸، ۲۶۶۹، ۲۶۷۰، ۲۶۷۱، ۲۶۷۲، ۲۶۷۳، ۲۶۷۴، ۲۶۷۵، ۲۶۷۶، ۲۶۷۷، ۲۶۷۸، ۲۶۷۹، ۲۶۸۰، ۲۶۸۱، ۲۶۸۲، ۲۶۸۳، ۲۶۸۴، ۲۶۸۵، ۲۶۸۶، ۲۶۸۷، ۲۶۸۸، ۲۶۸۹، ۲۶۹۰، ۲۶۹۱، ۲۶۹۲، ۲۶۹۳، ۲۶۹۴، ۲۶۹۵، ۲۶۹۶، ۲۶۹۷، ۲۶۹۸، ۲۶۹۹، ۲۷۰۰، ۲۷۰۱، ۲۷۰۲، ۲۷۰۳، ۲۷۰۴، ۲۷۰۵، ۲۷۰۶، ۲۷۰۷، ۲۷۰۸، ۲۷۰۹، ۲۷۱۰، ۲۷۱۱، ۲۷۱۲، ۲۷۱۳، ۲۷۱۴، ۲۷۱۵، ۲۷۱۶، ۲۷۱۷، ۲۷۱۸، ۲۷۱۹، ۲۷۲۰، ۲۷۲۱، ۲۷۲۲، ۲۷۲۳، ۲۷۲۴، ۲۷۲۵، ۲۷۲۶، ۲۷۲۷، ۲۷۲۸، ۲۷۲۹، ۲۷۳۰، ۲۷۳۱، ۲۷۳۲، ۲۷۳۳، ۲۷۳۴، ۲۷۳۵، ۲۷۳۶، ۲۷۳۷، ۲۷۳۸، ۲۷۳۹، ۲۷۴۰، ۲۷۴۱، ۲۷۴۲، ۲۷۴۳، ۲۷۴۴، ۲۷۴۵، ۲۷۴۶، ۲۷۴۷، ۲۷۴۸، ۲۷۴۹، ۲۷۵۰، ۲۷۵۱، ۲۷۵۲، ۲۷۵۳، ۲۷۵۴، ۲۷۵۵، ۲۷۵۶، ۲۷۵۷، ۲۷۵۸، ۲۷۵۹، ۲۷۶۰، ۲۷۶۱، ۲۷۶۲، ۲۷۶۳، ۲۷۶۴، ۲۷۶۵، ۲۷۶۶، ۲۷۶۷، ۲۷۶۸، ۲۷۶۹، ۲۷۷۰، ۲۷۷۱، ۲۷۷۲، ۲۷۷۳، ۲۷۷۴، ۲۷۷۵، ۲۷۷۶، ۲۷۷۷، ۲۷۷۸، ۲۷۷۹، ۲۷۸۰، ۲۷۸۱، ۲۷۸۲، ۲۷۸۳، ۲۷۸۴، ۲۷۸۵، ۲۷۸۶، ۲۷۸۷، ۲۷۸۸، ۲۷۸۹، ۲۷۹۰، ۲۷۹۱، ۲۷۹۲، ۲۷۹۳، ۲۷۹۴، ۲۷۹۵، ۲۷۹۶، ۲۷۹۷، ۲۷۹۸، ۲۷۹۹، ۲۸۰۰، ۲۸۰۱، ۲۸۰۲، ۲۸۰۳، ۲۸۰۴، ۲۸۰۵، ۲۸۰۶، ۲۸۰۷، ۲۸۰۸، ۲۸۰۹، ۲۸۱۰، ۲۸۱۱، ۲۸۱۲، ۲۸۱۳

په کعبه کې په جماعت سره د لمونځ کولو یو صورت

۲۸۳ ﴿وَمَنْ جَعَلَ ظَهْرَهُ إِلَى غَيْرِ وَجْهِ إِمَامِهِ فِيهَا أَوْ قَوَّعَهَا أَوْ شَوَّعَهَا أَوْ مَرَّ خَوِي خَيْلَهُ شَادَّ خَيْلَ إِمَامٍ لَهُ مَخْشَعَةً بَغِيرَ وَجْهِ طَرَفٍ تَهْ بِهْ كَعْبَةٍ كِي دَنَنَهْ يَا پَر كَعْبِي د پاسه صَحَّ (نو) ده. لمونځ) صحيح كيږي وَإِنْ جَعَلَ ظَهْرَهُ إِلَى وَجْهِ إِمَامِهِ أَوْ كَهْ مَرَّ خَوِي خَيْلَهُ شَادَّ خَيْلَ إِمَامٍ د مَخْ وَطَرَفٍ تَهْ لَا يَصِحُّ نُونه صحيح كيږي.

تشرېح: د عبارت حاصل دادي چي كه په كعبه كي دننه يا پر كعبې د پاسه په جماعت سره لمونځ داء كول كيږي او خلك په امام پسي داسي ودرېږي چي د كعبې و طرف ته په مخ كولو كي د ټولو مقتديانو مخونه جلا، جلا طرف ته وي، نو په دې صورت كي چي د كوم مقتدي شا د امام د مخ و طرف ته وي، د هغه لمونځ نه صحيح كيږي، له دې څخه بغير نور چي څومره صورتونه جوړېږي. مثلاً د مقتدي شا د امام راسته يا چه طرف ته وي، يا د مقتدي مخ د امام راسته يا طرف ته وي، يا د مقتدي مخ د امام د شا و طرف ته وي او داسي نور، په دې ټولو صورتونو كي بلا كراهته لمونځ جائز صحيح كيږي، صرف په يوه صورت كي كراهت سته او هغه دادي چي د مقتدي مخ د امام د مخ و طرف ته وي. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه)

۲۸۴ ﴿وَصَلَّى الْقِيْدَاءَ خَارِجَهَا بِإِمَامٍ فِيهَا وَالْبَابُ مَفْتُوحٌ أَوْ صَحِيحٌ دِي اِقْتِدَاءِ كُولِ لَهْ كَعْبِي څخه دباندې په هغه امام پسي كوم چي په كعبه كي دننه وي، په داسي حال كي چي (د كعبې شرفي) دروازه خلاصه وي.

تشرېح: اولاً په دې خبره پوهېدل پكار دي چي په يو امام پسي د اقتداء د صحيح كېدو لپاره ډېر شرطونه دي چي له هغوی څخه يو شرط دادي چي مقتدی به دخپل امام په نقل او حرکت خبرېږي چي اوس هغه ولاړ دی یا ركوع یا سجده ته ولاړی...

صورت د مسئلې دادي چي كه امام په كعبه كي دننه وي او دروازه خلاصه وي، نو كوم مقتديان چي له كعبې څخه دباندې په امام پسي ولاړ وي، د هغو لمونځ صحيح كيږي. همدارنگه كه دروازه بنده وي، خو مقتديان د امام په نقل او حرکت خبرېږي، نو په دې صورت كي هم اقتداء صحيح كيږي. معلومه سوه چي د "الباب مفتوح" قيد اتفاقي دی. (مراقی الافلاج)

په مسجد حرام كي مقتدی له امام څخه مخکي کېدل

۲۸۵ ﴿وَإِنْ تَخَلَّقُوا حَوْلَهَا وَالْإِمَامُ خَارِجَهَا أَوْ كَهْ حَالَهُ جَوَّعَهَا (راوېرځي) مقتديان

پر کمې شاوخوا او امام (مه له کمې څخه) دباندې وي. صَاحُّ نو (اقتدا، يې) صحيح کيږي. اَلْاَيْسَرُ
كَانَ اَقْرَبَ اِلَيْهَا فَسِنْ جِهَةِ اِمَامِهِ مگر د هغه کس (اقتدا، نه صحيح کيږي) کوم چي (نه خپل ماته څخه)
 کمې ته زيات نژدې وي دخپل امام په طرف کي.

لغات: ﴿تحلقوا﴾ د تفعل له باب په جمع مذکر غائب ماضي معلومي صيغه ده: حلقه جوړول (حک د حقې
 په توه شاوخوا چاپېره اکېنېستل يا درېدل). ﴿حول﴾ د دې لفظ له معنواو څخه يوه معنی ده: شا
 وخوا (چاپېره)، چار طرفه.

تشرېح: که امام له کمې څخه دباندې ولاړ وي، او مقتديان چار طرفه (شاوخوا) پر کمې راگرځېدني
 وي، نو د ټولو لمونځ صحيح کيږي، ماسوا د هغه مقتدي کوم چي دامام په طرف کي دامام په نسبت
 کمې ته زيات نژدې وي: ځکه داسي کس تر امام مخکي شمېرل کيږي. خو کوم مقتدي چي دامام به
 طرف څخه بغير په بل طرف کي دامام په نسبت کمې ته زيات نژدې وي، نو د هغه لمونځ صحيح
 کيږي؛ ځکه هغه حکماً دامام شاته دی: ځکه چي له امام څخه مخکي کېدل هغه وخت راځي که
 چي د دواړو جهت يو وي او دلته جهت مختلف دی.

بَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِ

(دا) باب د مسافر د لمانځه (د احکامو په بیان) کې دی

تشریح په دې باب کې مصنف زبته الله د مسافر د لمانځه احکام او مسائل بیانوي.

د سفر لغوي او اصطلاحي معنی: د سفر لغوي معنی ده: مسافه او فاصله پرېکول. د سفر اصطلاحي معنی ده: دومره تگ کول چې په هغه سره احکام بدل سي. د مثال په توګه په لمانځه کې د قصر حکم، په روژه کې د روژې ماتولو حکم، د جمعې لمونځ او د اختر لمونځ ساقطېدل، د مسح موده تر درېو ورځو او درېو شپو پورې رسېدل، اوس شرعي سفر چې په هغه سره احکام بدلیږي او سړی د شریعت په نظر کې مسافر ګرځي، هغه به په عبارت کې بیان سي.

د مسافر آداب: صاحب د "انوار الايضاح" دلته د "کتاب المسائل" په حواله سره د سفر شو آداب لیکلي دي چې هغه په لاندې ډول دي:

- ① سهار وختي سفر کول مبارک دي، ② د پنجشنبې (جمرات) په ورځ د سفر شروع کول نه دي، ③ کله چې په سفر کې شو ملګري وي، نو ښه داده چې په هغوی کې یو مناسب کس د سفر امیر جوړ کړي سي، ④ د سفر لپاره له کور څخه تر وتلو مخکې دوه رکعتي نفل کول سنت دي، ⑤ که څه ستونزه او هلر نه وي، نو په سفر کې خپله ښځه د ځان سره بېول سنت دي، ⑥ کله چې کار پوره سي، نو ژر تر ژره له سفر څخه واپس کېدل پکار دي، ⑦ له سفر څخه د واپس کېدلو پر موقع د خپلې ګودنۍ لپاره څه تحفه وړل سنت دي، ⑧ له سفر څخه د واپس کېدلو او رسېدلو په وخت کې معافه سنت ده، ⑨ د واپس کېدلو پر مهال اولاً مسجد ته تلل یا په خپل کور کې دوه رکعتي لمونځ کول سنت دي، ⑩ د سفر په حالت کې په اذکارو، تلاوت او په دیني مشغله کې وخت تېرول پکار دي.

دي، تلک مشر الاکاملة، (کتاب المعامل ص ۵۱۰)

د شوهي سفر اندازه

﴿ ٢٦٢ ﴾ **أَكْلُ سَفَرٍ** تر ټولو کم سفر (یعنې د سفر کمه اندازه) **تَسْفِيرُهُ** الّا حُكْمُ چې په هغه

سره احکام بدلیږي **مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ أَقْصَى أَيَّامِ السَّفَرِ** هغه مسافه (فاصله) د درېو

ورځو د کال له ټولو څخه د کوچنیو ورځو پټیو وسمپټ مآ الا شتر اجات په مینځوي

مزل (تگ) سره داستراحتونو سره وَالْوَسْطُ او مينځوی (ميته) مزل سَيَرُ الْإِبِلِ وَمَسَى الْقَدَامِ
فِي الْبَيْتِ داوبنانو مزل دی او پياده (په پښو) مزل دی په وچه کې وَلَيْسَ الْجَبَلُ بِمَأْتِنًا سَهْ
 او په غرونو کې په هغه مزل سره کوم چې ورسره مناسب وي (د غرنۍ علاقه سره) وَلَيْسَ اُنْهَضِرِ
اِحْتِدَالُ الرِّيحِ او په درباب (سندر) کې د هوا په معتدل کېدو سره (چې هوا معتدله وي).

لغات: تتفقد د تفعل له باب نه د واحد مؤنث غائب مضارع معلومي صيغه ده: بدلېدل، متغير کېدل.
مسيرة د ضرب له باب نه مصدر ميمي دی، تگ، تلل، مراد مسافه ده. سفر د ضرب د باب
 مصدر دی، مزل (تگ)، رفتار، أقصر د نصر له باب نه اسم تفضيل دی، تر ټولو لنډی (کوچنی).
استراحات جمع د استراحة ده کوم چې داستعمال له باب نه مصدر دی، آرام کول، ځان هوساينه او
 بيدېدنه، مشى د ضرب د باب مصدر دی، مشی اقدام، په پښو (پياده) تگ کول.
تشرېح: اصورت د مسئلې دا دی چې په کوم سفر سره احکام بدلېږي او په لمانځه کې قصر په
 ثابتېږي، له هغه څخه مراد مطلق سفر نه دی، بلکې هغه سفر مراد دی چې انسان درې ورځې د تگ
 اراده وکړي (يا په بله رڼا، چې له خپل کور څخه د دومره ليرې تلو په اراده ورځي چې هلته انسان په دريو ورځو
 کې رسېدلای سي). هغه که داوښ په مزل (رفتار) سره وي، يا د پياده تلونکو په مزل سره وي، او په کال
 کې له ټولو څخه کوچنی ورځ معتبره ده (لکه زموږ په هیواد کې چې په سخت ژمي کې تر ټولو کوچنی ورځ
 راځي)، همدارنگه شپه او ورځ (۲۴ ساعته) مزل کول مراد نه دي. بلکې له سهار څخه تر زواله پورې
 تلل مراد دي، هغه هم په دې توگه چې په مینځ کې داستراحاتو (يعني د خوراک، چټک او غير) لپاره
 دومره انداز ودرېږي غومره چې حادثات درېږي، ځکه چې ۲۴ ساعته مسلسل مزل نه د انسان په وس
 کې دی او نه د يو سپارلی په طاقت کې دی، او له مزل (تگ) څخه مراد مينځوی مزل دی او هغه په
 وچه کې داوبنانو او د پياده تلونکو مزل دی.

لنډه دا چې هره روح له سهار څخه تر زواله پورې چې په دريو کوچنيو ورځو کې کومه
 مسافه پرېکړل سي، هغه د سفر مسافه ده. د هغواو د آسانۍ لپاره د سفر مسافه د ميل په اعتبار سره اته
 څلوېښت (۲۸) شرعي ميله ټاکل سوې ده چې د فرسخ په اعتبار سره شپاړس (۱۶) فرسخه کېږي. او د
 انگرېزي ميل په اعتبار سره څلور پنځوس (۵۲) ميله کېږي، ځکه انگرېزي ميل تر شرعي ميل کوچنی دی.
 په يوه ورځ کې په مينځوي مزل سره عموماً شپاړس شرعي ميله مسافه قطع کېږي، نو په دريو ورځو کې اته
 څلوېښت ميله مسافه سوه. له امله که يو څوک اته څلوېښت ميله سفر وکړي، نو د سفر احکام به جاري
 کېږي. (فتا، ۱۷۰ راج، ص ۲۵۵، العار الهدی ج ۲، ص ۲۱۵)

ولی الجبل: او په غرنۍ لاره کې د سفر کولو په صورت کې د هغه غرنۍ لارې د درېو ورځو تگ او مسافې لره اعتبار دی؛ ځکه په غرنۍ لاره کې پورته او کښته ځایونه راځي، یعنې د غره په لاره کې بعضي ځایونه داسې وي چې هلته سړی پورته ځي او په تگ کې زیات وخت لگيږي او بعضي ځایونه داسې وي چې هلته انسان لاندې طرف ته شوه کېدونکی ځي او تېز سې چې مسافه ژر پرېکيږي. لهندا په داسې لاره کې هغه تگ لره اعتبار دی کوم چې وړ سره مناسب وي یعنې چې هلته په مناسب تگ سره په درېو ورځو کې کومه مسافه پرېکېل سي، هغه د سفر مسافه ده او د سفر حکم په ثابتېږي، که څه هم په هواره ځمکه کې هغه مسافه تر درېو ورځو په کم وخت کې پرېکول کيږي.

ولی البحر: که په سمندر کې د کښتۍ (بهرۍ) د لارې سفر کوي، نو درې ورځې د کښتۍ په تگ (رفتار) سره معتبره دي. کله چې هوا معتدله وي یعنې نه ډېره تېزه وي او نه درېدلې وي په داسې صورت کې چې په درېو ورځو کې کښتۍ خومره مسافه پرېکېي، هغه د سمندري لارې د سفر مسافه ده.

خلاصه دا چې په هر ځای کې هغه تگ لره اعتبار دی کوم چې د هغه ځای د حالت لائق وي. لهندا په سمندري سفر او غرنی سفر کې د وچې هوارې ځمکې مزل لره اعتبار نسته، مثلاً یو ښار ته د رسېدلو لپاره دوې لارې دي: یوه د سمندر (اوبو) لاره ده او بله د وچې لاره ده. د وچې د لارې څخه سړی هغه ځای ته په درېو ورځو کې رسیږي او د سمندر د لارې څخه په دوو ورځو کې رسیږي، نو په داسې صورت کې که د وچې لاره اختیار کړي، نو هغه مسافر گرځي او که د سمندري لارې څخه ولاړ سي، نو مسافر نه گرځي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

د شرعي میل، انگریزي میل، میتر او کیلو میتر اندازه د لاس او گز په اعتبار سره

څه شي؟	خومره؟ کیږي
یو شرعي میل	خلور زره (۴۰۰۰) لاسه کیږي
یو شرعي میل	دوه زره (۲۰۰۰) گزه کیږي
یو شرعي میل	تقریباً (څه د پامه) اتلس سوه اته ویشت (۱۸۲۸، ۷۹۸) میتره کیږي
یو شرعي میل	تقریباً (څه د پامه) یو کیلو میتر کیږي
۴۸ شرعي میله	تقریباً اووه اتیا (۷۸۲، ۸۷) کیلو میتره کیږي
یو کیلو میتر	زر (۱۰۰۰) میتره کیږي
یو میتر	له یوه گز څخه لږ زیاتېږي
یو انگریزي میل	درې زره پنځه سوه شل (۳۵۲۰) لاسه کیږي

یوانگریزي ميل	اولس سوه شپيته (۱۷۶۰) گره کيږي
۴۸ شرعي ميله	تقريباً څلور پنځوس (۵۴) انگریزي ميله کيږي

د قصر حکم

﴿ ۶۸۷ ﴾ قَيِّضُ الْقُرْصِ الرُّبَاعِيِّ مَنْ نَوَى السَّفَرَ نَوَ قَصْرَهُ كَوِي په څلور رکتیز فرضي لماتځه کي هغه کس کوم چي د سفر نیت کړی وي

﴿ ۶۸۸ ﴾ وَلَوْ كَانَ عَاصِيًا بِسَفَرٍ ۖ که څه هم هغه په خپل سفر کي گناهکار وي (يعني د جرم لپاره سفر کونکی وي).

لغات: ﴿يقصر﴾ د نصر له بابو د واحد مذکر غائب مضارع معلومي صيغه ده، مصدر: قَصَرَ: قصر کول، د شرعي رخصت پر بناء څلور رکتیز لمونځ دوه رکتونه کول. (انوار الايضاح)

تشریح: يعني کله چي انسان د سفر په نیت سره ووځي، نو د هغه لپاره په څلور رکتیز فرضو (يعني د ماښامین، مازيگر او ماخوستن په لمنځونو) کي قصر کول يعني دوه رکتونه کول واجب دي، که پوره يې وکړي، نو گناهکاره کيږي او له څلور رکتیز لمنځونو څخه بغير په نورو کي (يعني د سهار او ماښام په لمنځونو) کي قصر نسته، همدارنگه په سنتو کي هم قصر نسته، بعضي فقهانو د مسافر لپاره مؤکده سنتونه پرېنيول جائز ليکلي دي، لېکن مختار قول دا دی چي که د تلوار يا د بهري حالت وي، نو سنت دي نه کوي او که دامن او قيام حالت وي، مثلاً پر يو منزل او پر وياړتلي درېدلی وي، نو هغه دي کوي، لېکن د سهار د سنتو دي خاص خيال ساتي دي او هغه دي نه پرېږدي. (شفا، الارواح بحواله عمدة الفقه)

د گناه په اراده سره سفر کونکي لره هم د قصر حکم دی

﴿ ۶۸۹ ﴾ وَلَوْ كَانَ عَاصِيًا بِسَفَرٍ ۖ يعني د سفر په وجه چي کوم د قصر کولو حکم دی، دا حکم د هر مسافر لپاره دی، برابره ده د هغه سفر د طاعت لپاره وي يعني د يو مشروع کار لپاره څي لکه حج او عمره يا تجارت وغيره، يا د معصيت يعني د غير مشروع کار لپاره څي لکه ډاکه ماري، سپنا يا ساقی خاتې ته څي، نو د مسافر احکام د هغه لپاره هم ثابتيږي. (شفا، الارواح)

د سفر د مسافري اعتبار له کومه ځايه کيږي

﴿ ۶۸۹ ﴾ إِذَا جَاوَزَ بُيُوتَ مَقَامِهِ وَجَاوَزَ أَيْضًا مَا اتَّصَلَ بِهِ مِنْ فِئَتَائِهِ كَله چي تېر سي د خپل ځای (سروځي) له کورونو څخه او همدارنگه تېر سي له هغه (ځایونو) څخه کوم چي دده د

خای سره متصل دی یعنې دهغه فناء (اطراف) وَأِنْ انْقَضَى الْفَنَاءُ بِمَزْوَرَةٍ أَوْ قَدَّرَ غَلْوًا او که جلا (لیري) وي فناء دیوه کښت (کټۍ) یا دیوه غلوي په اندازه (تقریباً د خلور سوه شرعي گز په اندازه) لَا يُسْتَرْطُ مُحَازَرَتُهُ نو (د قصر کولو لپاره) له هغه څخه تېرېدل شرط نه دی (بنکې صرف د خپل خای او علاقې له کورونو او وانیو څخه تر تېرېدلو وروسته قصر کولای سي، ځکه اوس فناء د دې خای او علاقې سره متصل پاته نه سوه).

لغات: «جواز» د مفاعلي د باب ماضي معروفه ده؛ تېرېدل، (پورې وتل، اوښتل، عبور کول). «اتصل» د افتعال له باب ماضي معلومه ده؛ متصل کېدل، جوختېدل. «فناء» د یو خای اطراف، په راوړان عبارت کې به دې تفصیلي معنی ذکر سي. «مزرعة» کښت، کټۍ، کرل کېدونکې ځمکه، جمع: مَزَارِعُ، «غَلْوًا» له ۳۰۰ لاسو څخه تر ۴۰۰ لاسو پورې فاصله (یا له ۳۰۰ څخه تر ۴۰۰ ساسو پورې فاصله)، یعنې آخر حد یې خلور سوه (۴۰۰) لاسه یعنې خلور سوه شرعي گزه کیږي، کوم چي داوسني گز په اعتبار سره دوه سوه گزه کیږي، جمع: مَزَارِعُ وَغَلَوَاتُ.

تشریح: یعنې کله چي مسافر د سفر په نیت د خپل استوګنځي له آبادۍ او د هغه له ملحقاتو څخه تېر سي، نو پر هغه د قصر حکم شروع کیږي، محض له کور څخه په وتلو هغه مسافر نه شمېرل کیږي، لهندا تر څو چي د خپل خای په آبادۍ کي دننه روان وي، نو قصر به نه کوي.

وجاز أيضا: یعنې که د استوګنځي فناء (یعنې په اطرافو کي چي کوم ځایونه د دې علاقې د کارو لپاره جوړ سوي وي مثلاً کارخانه، د لویو او بازي میدان، هدیره او داسي نوډ که) متصله وي، نو د قصر کولو لپاره له هغه څخه هم بهر وتل ضروري دي.

وان الفصل الثامن: یعنې که دده د علاقې او فناء تر مینځ یو کښت وي، یا دوی په مینځ کي (داوسني گز په اعتبار سره) دوه سوه گزه یا تر دې زیات خالي خای وي، نو اوس له فناء څخه بهر کېدل ضروري نه دي، او که له دې څخه څمه فاصله وي، نو هغه فناء د علاقې سره د متصل په حکم کي ده او له هغه څخه بهر کېدل شرط دي. (فهاء: الارواح، الوار: الايضاح)

د لویو ښارونو حکم

له لوی ښار څخه چي شوک سفر شروع کړي (یعنې داسي ښار چي د هغه آبادي تر څو میلو پورې پرته وي، لکه نن سبا چي زیاتره ښارونه همدې حد ته رسېدلي دي)، نو هغه وخت مسافر شمېرل کیږي کله چي د دې ښار له حُرْفې او حکومتې حدودو څخه ووځي (یعنې په حُرْف کي یا د حکومت له طرفه چي د دې ښار کوم حدود ټاکل سوي وي لکه نن سبا چي د ښار شروع کېدو پر خای پوره یا داسي داسي حدود سوي وي چي

پر هغه نوشته سوې وي، نو هغه مسافر شمېرل کيږي، که څه هم د ښار آبادي لا ختمه سوې نه وي. مثلاً له يو ولسوالۍ څخه چي انسان و بلې داسي نژدې علاقې ته د سفر په اراده ووځي چي هغه علاقه دده له کور څخه د سفر پر مسافه (يعني ۲۸ ميله ليري) واقع وي، نو هغه مسافر شمېرل کيږي که څه هم د ولسوالۍ آبادي هغه علاقې ته رسېدلې وي. (انوار الايضاح بتغيير بحواله فتاوى رجبیه ص ۳۶۳ - حسن الفتاوى ج ۲، ص ۷۳).

او دا خبره هم ياد ساتئ! چي د ښار سره ملحق هوايي ډگر، يا اډه يا استېشن او داسي نور ټوله د ښار په حکم کي دي، لهندا له ښار څخه سفر کونکي يا ښار ته واپس راتلونکي په هغه اډه وغيره کي قصر نه سي کولای، لېکن که دا ځايونه له ښار او آبادۍ څخه ليري وي، لکه نن سبا چي په بعضي ښارو کي هوايي ډگر له ښار څخه ډېر ليري وي، نو بيا انسان د ښار له حدودو څخه په وتلو مسافر گرځي او هوايي ډگر وغيره کي به قصر کوي. (انوار الايضاح شرح اردو نور الايضاح)

د ښار د فناء تعريف

﴿ ٦٩٥ ﴾ وَالْفِئَاءُ الْمَكَانُ الْمُعَدُّ لِصَالِحِ الْبَيْدِ او فناء هغه ځای دی کوم چي تيار سوی وي د ښار د مصلحتونو (او ضرورتونو) لپاره كَرْكُضِ الدَّوَابِّ وَذُلْنِ الْبُيُوتِ مثلاً د څارويو (آسونو) د ځغلولو او د مېرو (مردگانو) د ښخولو لپاره.

لغات: ﴿الفناء﴾ د دې لفظ څو معنوي نقل سوي دي: ① د يو ځای اطراف، مثلاً "فناء الدار" د کور څنګ والا اطرافو ځمکي ته وايي، ② د يو ځای د مينځ خالي ساحه، مثلاً "فناء الدار" د کور د مينځ خالي ميدان (غولي) ته هم وايي، ③ د يو ځای مخ ته خالي ساحه، مثلاً د "فناء المسجد" معنی ده:

مسجد مخ ته خالي ميدان، جمع: **الْبَيْتَةُ** (معجم لغة الفقهاء)، او دلته مراد معنی به په تشریح کي ذکر سي.

تشریح: د ښار د فناء اطلاق د ښار د اطرافو پر هغه ځايو کيږي چي د هغه سره د ښار ضرورتات متعلق وي مثلاً صنعتي کارخانه، متصل هوايي ډگر، د آس ځغلولو يا د لوري او بازي ميدان، هديره او داسي نور، او د ښار د فناء ساحه د ښار د لوی والي او کوچني والي په اعتبار سره مختلفه کېدلای سي. (خاصي ج ۱، ص ۲۶۹، طبع، مصري، کتاب المسائل ص ۴۴۲)

د سفر د نيت شرائط

﴿ ٦٩٦ ﴾ وَيُسْتَرْطُ لِبَعْضِ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ او شرط دي د سفر د نيت د صحيح والي لپاره درې شيان إِلَّا سَيَحْتَطُلُ بِأَلْعُنِ په حکم کي مستقل کېدل وَالْهُنُومُ او بالغ کېدل وَعَدَمُ

نَقْصَانِ مُدَّةِ السَّفَرِ عَنْ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ او د سفر موده له دریو ورځو څخه نه کمېدل.

لغات: ﴿الاستقلال﴾ د استقلال د باب مصدر دی: مستقل کېدل، خود مختاره کېدل، خود مختاري.

تشریح: د سفر نیت او ارادې د صحیح کېدو لپاره درې شیان شرط دي، که هغه موجود سي، نود سفر نیت معتبر او صحیح دی، کښې اعتبار ور لره نسته: ① یو دا چي سفر کونکي به په خپله اراده کي مستقل او خود مختاره وي يعني د چا تابع نه وي، نو که څوک د یو چا تابع وي، د هغه نیت لره اعتبار نسته، ② سفر کونکي به بالغ وي، نو د نابالغه هلک نیت لره اعتبار نسته، ③ د سفر کونکي اراده به لږ تر لږه د دریو ورځو د سفر کولو وي، لهنا که له دریو ورځو څخه د کم سفر کولو په نیت له کور څخه ووځي، نو مسافر نه ورته ویل کیږي.

﴿ ۶۹۲ ﴾ **فَلَا يَقْصُرُ مَنْ لَمْ يَجَاوِزْ عِمْرَانَ مَقَامِهِ** نو قصر به نه کوي هغه کس کوم چي تېر سوی نه وي د خپل ځای له آبادۍ څخه.

تشریح: مخکي د شرعا مسافر کېدو لپاره څلور شرائط ذکر سول: درې شرطونه په تېر عبارت کي ذکر سول او یو شرط مخکي په "إِذَا جَاوَزَ بَيوتَ مَقَامِهِ إلخ" سره ذکر سو. اوس له دې ځایو د هغه شرائطو تفرعات بیانوي، مذکوره مسئله پر اول شرط "إِذَا جَاوَزَ بَيوتَ مَقَامِهِ إلخ" باندې تفرع ده، نو تر څو چي انسان د خپل استوګنځي له آبادیو (کورونو) او د هغه له محلاتو څخه تېر نه سي. تر هغه وخته پوري نه مسافر کیږي او د هغه لپاره د قصر حکم نه ثابتیږي.

﴿ ۶۹۳ ﴾ **أَوْ جَاوَزَ وَكَانَ صَحِيحًا** یا تېر سوی وي (د خپل ځای له آبادۍ څخه) او هغه بچي وي.

تشریح: دا عبارت پر درېیم شرط "البلوغ" باندې متفرع دی، يعني که یو څوک د خپل استوګنځي له آبادیو او ملحقاتو څخه تېر خو سي، لېکن هغه بچي او نابالغه هلک وي، نو هغه نه مسافر کیږي او که دا نابالغه هلک د سفر په دوران کي بالغ سي، نو په کوم ځای کي چي بالغ سوی وي، له هغه ځایه به د سفر د ځای مسافه ته کتل کیږي، که هغه مسافه د سفر په اندازه وي، نو دا هلک شرعا مسافر کیږي، کښې نه کیږي، (غایة علی الهندية ج ۱، ص ۱۶۸، حلبی کبیر ص ۵۲۲).

﴿ ۶۹۴ ﴾ **أَوْ تَابَعًا لَمْ يَتَوَّجَّهْ السَّفَرُ** یا (تېر سوی وي خو) تابع وي چي نیت نه وي کړی د متبوع د سفر (يعني د چا چي من تبع وي، هغه د سفر نیت نه وي کړی) **كَأَنَّهُ لَا مَرَّةَ رَوْحَهَا** لکه ښځه د

خپل خاوند سره وَ الْعَبْدُ مَعَ مَوْلَاةٍ او غلام دخپل مالک سره وَ الْجُنْدِي مَعَ أَمِيرِهِ او پوځي دخپل امير (مشر) سره.

تشرېح: دا عبارت پر دویم شرط "الاستقلال بالحکم" باندې متفرع دی. یعنې هغه کس هم مسافر نه شمېرل کیږي کوم چي په خپله اراده کي مستقل او خود مختار نه وي. بلکي هغه په حکم کي د یو چا تابع وي مثلاً ښځه دخپل خاوند سره، یا غلام دخپل مالک سره او پولیس یا نوکر دخپل مشر سره سفر وکړي. نو دا خلک په خپل نیت سره نه مسافر کیږي، ترڅو چي ددوی متبوع (یعنې خاوند، مالک او مشر) د سفر نیت نه وکړي.

﴿ ۲۹۵ ﴾ أَوْ تَأْوِيًا دُونَ الثَّلَاثَةِ يَالَهُ دَرِيءٌ وَرَخُوْهُ خُفْهَ د كَمْ نَيْت كُونُكِي وَي.

تشرېح: ددې عبارت تعلق دخلورم شرط سره دی، یعنې چي د سفر موده به له دریو ورځو څخه کمه نه وي، لهذا که د سفر موده له دریو ورځو څخه کمه وي، نو هغه مسافر نه شمېرل کیږي.

﴿ ۲۹۶ ﴾ وَ تُعْتَبَرُ نِيَّةُ الْإِقَامَةِ وَالسَّفَرِ مِنَ الْأَصْلِ دُونَ الشَّبَعِ او معتبر دی د اقامت او سفر کولو نیت له اصل (متبوع) څخه، نه له تابع څخه (یعنې اعتبار د متبوع نیت لره دی. نه د تابع نیت لره) إِنَّ عِلْمَ نِيَّةِ الْمَسْبُوعِ که چیري د متبوع نیت (تابع ته) معلوم سي فِي الْأَصْلِ د صحيح ترین قول مطابق.

تشرېح: یعنې کوم کس چي د یو چا تابع وي او دهغه تابعمداري او پېروي پرده لازمه وي، نو دې دهغه د سفر په نیت سره مسافر کیږي او دهغه د اقامت په نیت سره مقيم کیږي؛ ځکه نیت د اصل یعنې د متبوع معتبر دی، د تابع نیت معتبر نه دی.

إن علم الخ: اوس ذکر سوه چي د تابع مسافر کېدل یا مقيم کېدل د متبوع پر نیت موقوف دي. لهذا کله چي تابع ته د متبوع د سفر نیت یا د اقامت نیت معلوم سي، نو د متبوع سره دا تابع هم مسافر یا مقيم کیږي، لېکن که د اصل (متبوع) نیت تابع ته معلوم نه وي، مثلاً اصل د اقامت نیت کړی وي او تابع ته ددې علم نه وي، نو تابع به قصر کوي، خو پر تابع واجب دي چي د اصل د نیت معلومولو کوښښ به کوي، لېکن ددې باوجود که تابع دهغه نیت معلوم نه کړی سي او بیا د اصل دارادې په خلاف تابع خپل قصر کوي. نو دده لمونځ صحیح دی.

قصر عزیمت دی که رخصت

﴿ ۲۹۷ ﴾ وَالْقَصْرُ عَزِيمَةٌ عِنْدَنَا او قصر زموږ په نیز عزیمت (اصل حکم اصل مشر) دی (یعنې په

سفر کي د شریعت اصل حکم قصر کول دي. لکه څرنګه چې په غیر سفر کي د شریعت حکم پوره لمونځ کول دي).

لغات: ﴿عزيمة﴾ د ضرب د باب مصدر دی. درخصة ضد دی. دعزيمة لغوي معنی ده: پخه اراده (تینګه اراده). اصطلاحی معنی یې ده: اصل مشروع، صاحب د تعریفات یې اصطلاحی معنی داسي ذکر کړې ده: "وفي الشريعة اسم لما هو أصل المشروعات غير متعلق بالعوارض".

تشریح: قصر عزیمت یعنې اصل مشروع او اصلي فریضه ده. یا په بله وینا د سفر د لمناځه لپاره مشروع همدا دوه رکعتي دي یعنې په شریعت کي همدا دوه رکعتي د سفر د لمناځه لپاره ټاکل سوي دي. داسي نه ده چې اول څلورو رکعتونه مشروع وه، بیا وروسته تخفیف پکښي وسو او دوه رکعتونه کم کړل سوه. بلکې په سفر کي د څلورو پر ځای صرف دوه رکعتي فرض دي. لېکن څرنګه چې دا په ظاهره تخفیف دی، نو ځکه مجازاً رخصت ورته ویل کیږي (تفصیل به په نور الانوار کي راسي).

که مسافر څلور رکعتي وکړي، نو څه حکم دی؟

﴿٦٩٨﴾ فَإِذَا أَتَمَّ الرُّبَاعِيَّةَ وَقَعَدَ الْقُعُودَ الْأَوَّلَ بيا کله چې (مسافر) پوره کړي څلور رکعتي لمونځ او کښني په اوله ناسته کي صَحَّتْ صَلَاتُهُ مَعَ الْكِرَاهَةِ نو صحيح کیږي ده. لمونځ د کرامت سره وَالْأَقْلَابُ تَصِحُّ کښي (یعنې که کښني نو) نه صحيح کیږي إِلَّا إِذَا نَوَى الْإِقَامَةَ لِمَا قَامَ لِلشَّائِئَةِ مګر دا چې کله نیت وکړي د اقامت کله چې د درېیم رکعت لپاره ولاړ سي.

تشریح: یعنې که مسافر په څلور رکعتي لمناځه کي قصر نه وکړي، بلکې پوره څلور رکعتي وکړي، نو که په دویم رکعت کي یې د تشهد په اندازه ناسته کړې وي، نو د هغه لمونځ صحيح کیږي او په دې صورت کي اول دوه رکعتي فرض او آخري دوه رکعتي نفل شمېرل کیږي، لېکن قصداً داسي کول مکروه تحریمي دي، او که په دویم رکعت کي د تشهد په اندازه ناسته نه وکړي، نو د هغه دا لمونځ نه صحيح کیږي او باطلیږي. لېکن که درېیم رکعت ته د ولاړېدلو په وخت کي د اقامت (مقیه والي) نیت وکړي، نو لمونځ یې صحيح کیږي او دا څلور رکعتونه اوس د فرضوله طرفه اداء کیږي. (شفا، الارواح)

د قصر حکم تر کومه وخته باقیږي؟

﴿٦٩٩﴾ وَلَا يَزَالُ يَقْصُرُ حَتَّى يَدْخُلَ مِصْرَةً او مسلسل به قصر کوي (قصر به نه پرېږدي) تر

دې چي و خپل ښار ته داخل سي (يعني تر هغه وخته به قصر کوي ترڅو چي خپل ښار ته داخل سي) أَوْ يَسِيرَ
إِلَّا مَتَهُ نِصْفَ شَهْرٍ بِهَلْدٍ أَوْ قَرِيْبَةٍ يا (ترڅو چي) نيت وکړي د نيمې مياشتې (پنځلس ورځو) د
 پاتېدلو په يو ښار يا په يو کلي کي وَقَصَرَ إِنْ تَوَيَّ أَقْلٌ مِنْهُ او قصر به کوي که له دې څخه (د)
 کم وخت) نيت وکړي أَوْ لَمْ يَتَوَيَّ وَ بَقِيَ سِتْرِيْن يا (مرد سره) نيت نه وکړي او څو کاله (مېنلسي)
 پاته سي (يعني د نيت کولو په صورت کي که څه هم څو کاله يو ځای پاته سي، نو هم به قصر کوي).

لغات: الْقَرِيْبَةُ قصبه، لوی کلی او علاقه کوم چي د ښار په اطرافو (صحراء) کي وي، چي هغه ته
 زموږ په اصطلاح کي د صحرا کلی او علاقه وايي.

تشرېح: صورت د مسئلې فادي چي کله سړی د سفر په نيت سره له خپل ښار يا له خپلې آبادۍ
 څخه ورځي، نو اوس به هغه قصر لمونځ شروع کوي او ترڅو چي په سفر کي وي، قصر به مسلسل
 کوي، لېکن کله چي خپل ښار او علاقه ته واپس راسي، نو ترڅو چي آبادۍ ته دننه داخل نه سي، تر
 هغه وخته پوري مسافر پاتېږي او قصر به کوي او کله چي هغه آبادۍ ته داخل سي له کومي آبادۍ
 څخه پر وتلو چي يې قصر شروع کړی وي (يعني دخپل ښار او علاقه آبادۍ ته)، نو هلته مقيم کيږي او
 پر هغه پوره لمونځ کول لازميږي.

اوښوی الـخ: يعني تر هغه وخته پوري به قصر لمونځ کوي، ترڅو چي په يو ښار يا په يو کلي او
 علاقه کي د پنځلسو ورځو يا تر دې دريات پاتېدلو (اوسېلو) نيت نه وکړي، لهندا کله چي د پنځلسو
 ورځو پاتېدلو نيت وکړي، نو د سفر حکم ختمیږي او هغه مقيم گرځي، اوس پر هغه پوره لمونځ
 کول لازميږي.

وقصر الـخ: او که تر پنځلسو ورځو د کم پاتېدلو نيت وکړي، يا هيڅ نيت هم نه وکړي بلکي يو ښار
 ته په دې اراده سره داخل سي چي که په څلور، پنځه ورځو کي زما کار وسي، نو بيرته ځم، لېکن کار
 پوره نه سي، بيا يې همدا خيال وي چي څلور، پنځه ورځي يا مثلاً لس ورځي به نورې واخلي، خو
 بيا هم کار پوره نه سي او په دې ډول پنځلس ورځي يا تر دې زيات وخت تېر سي بلکي که کال يا څو
 کاله تېر سي هم، نو هم به هغه په قصر سره لمونځ کوي.

﴿ ۴۰۰ ﴾ وَلَا تَصِيْحُ دِيْعَةُ الْإِمَامَةِ بِهَلْدٍ تَتَوَيَّ لَمْ يُعَيِّنِ الْمَبِيْتُ بِأَحَدٍ هَذَا او نه صحيح کيږي د
 اقلست (پاتېدلو) داسي نيت په دوو ښارونو کي چي متعين کړی يې نه وي شپه تېرول په يوه ښار کي
 د دې دواړو ښارونو (يعني که په دوو ښارونو کي د پاتېدلو په وخت کي يې په يوه کي شپه تېرول متعين کړي نه

وي اچي ڀڀ به په دې ښار کي کوم، تر هغه وخت پوره ده د اقامت نيت صحيح نه دی).

لغات: ﴿بدلتين﴾ تشيه د بَلَدَده: دوه ښارونه (ښارگوټي)، له دې څخه مراد دوي داسي علاقې او آبادۍ دي کوم چي يوه له بلې څخه جلا شمېرل کيږي، خو که يوه علاقه او آبادي د بلې علاقې حصه شمېرل کيږي، نو هلته دامسئله نه جاري کيږي.

تشرېح: مسئله داده چي که يو سړی په دوو جلا، جلا نژدې ښارونو او علاقو کي د پنځلسو ورځو د پاتېدلو نيت داسي وکړي چي دورځي به په دې ښار کي يم او شپې به په دې بل ښار کي تېروم. نو دا ډول خود اقامت نيت صحيح دی، چي په کوم ښار کي يې د شپې تېرولو اراده ده، د هغه په حساب د پنځلسو ورځو په نيت سره مقيم گرځي او دواړه ځايونه به پوره لمونځ کوي، لېکن که په دوو جلا، جلا ښارونو کي د پنځلسو ورځو د پاتېدلو نيت داسي وکړي چي مستقل په يوه ښار کي هم پنځلس شپې نه پاتيږي، بلکي دواړه ځايونه به شپې تېروي، مثلاً يو ځای لس شپې او بل ځای پنځه شپې، نو په دې صورت کي هغه نه مقيم کيږي بلکي مسافر پاتيږي او قصر به کوي.

د شپې قيام لره اعتبار دی

مسئله: که يو څوک د نيت وکړي چي زه به پنځلس شپې دلته تېروم او د هغه اراده دا وي چي د ورځي به شاوخوا علاقو ته هم ځم، نو داسي کس شرعاً مقيم شمېرل کيږي: ځکه چي د اقامت په نيت کي د شپې قيام لره اعتبار دی. (عالمگیری ج ۱، ص: ۱۴۰، کتاب المسائل ص: ۵۲۲)

په دښت کي د اقامت نيت کول (او د کوچيانو حکم)

﴿٤٠﴾ وَلَا فِی مَفَازَةٍ لِغَیْرِ أَهْلِ الْأَخْبِيَةِ اَوْنَه (صحيح کيږي د اقامت نيت) په دښت کي له خېمو والا (کېرديو والا اکرچيرا) څخه بغير د بل چالپاره.

لغات: ﴿مفازة﴾ دښت، بيابان، ﴿أخبية﴾ جمع د جبا؟ ده، له وريو يا ورځنو او داسي نورو څخه جوړه سوې خېمه، اهل أخبية خېمو (کېرديو) والا کوچيان.

تشرېح: اول په دې پوهېدل پکار دي چي په کوم ځای کي د اقامت او پاتېدلو نيت کول کيږي، هلته به د قيام او اوسېدلو صلاحيت وي (لکه ښار، کلی او علاقه)، لهذا په دښت او بيابان کي د اقامت نيت کول صحيح او معتبر نه دي، لېکن خېمو او کېرديو والا يعني کوچيان کوم چي له آبلې څخه دباندې په دښت او صحرا کي خېمي دروي او پکښي اووسي، نو دا خلک چي په کوم ځای کي هم اوسيږي، هلته مقيم شمېرل کيږي، ها! که دوی د خپل اوسېدلو له ځای څخه داسي ځای ته د تللو

نیت وکړي کوم چي له هغه ځايه د سفر پر مسافه وي، نو مسافر گرځي، بيا که په هغه ځای کي هم پنځلس ورځي يا زيات وخت د اقامت نیت وکړي، نو مقيم گرځي، او که هغه د سفر له مسافې څخه پر کمه فاصله وي، نو مقيم پاتېږي.

به دار الحرب کي د اقامت نیت کول

﴿٤٠٢﴾ وَلَا لِعُسْكَرٍ بَادِرِ الْحَرْبِ اونه (صحيح کيږي د اقامت نیت) زمور د لښکر (جبهدينو) لپاره په دار الحرب کي.

لغات: ﴿عسکر﴾ لښکر، پوځ.

تشرېح: يعنې که اسلامي لښکر دار الحرب ته داخل سي او هلته د پنځلسو ورځو د قيام او پاتېدلو نیت وکړي، نو د هغو نیت هم معتبر نه دی، ځکه د اقامت نیت په هغه ځای کي معتبر دی چيري چي د اقامت (پاتېدلو) صلاحيت او قدرت وي، څرنگه چي د دښمن په ځمکه کي د اقامت او اوسېدلو صلاحيت نسته، چي ممکنه ده همدان به د دښمن غالب سي او اسلامي لښکر به شاته سي يا فتح به حاصله کړي او مخ ته به ولاړ سي، نو ځکه د پنځلسو ورځو د اقامت د نیت کولو باوجود هم حکم دا دی چي اسلامي لښکر به قصر کوي. (البحر الرائق ج: ۲، ص: ۱۲۴)

﴿٤٠٣﴾ وَلَا يَدَارِئَانِي مُحَاصِرَةُ أَهْلِ الْبَغْيِ اونه (صحيح کيږي د اقامت نیت) زمور په دار (د اسلام) کي په (وخت کي د) محاصره کولو د باغيانو.

لغات: ﴿محاصرة﴾ د دفاعي د باب مصدر دی: محاصره کول. له څلورو سره طرفونو څخه نيول.

چاپېره پرې راگرځېدل، ﴿اهل البغي﴾ باغيان، دامام او اسلامي حکومت له اطاعت کولو څخه وتونکي او مخالفت کونکي.

تشرېح: که اسلامي لښکر په دار الاسلام کي له ښار څخه د باندې باغيان محاصره کړي او هلته پنځلس ورځي د پاتېدلو نیت وکړي، نو د هغو د نیت هم معتبر نه دی، لشر د کذا ذکر نافي السئلة السابقة، نو ځکه دلته به هم اسلامي لښکر قصر کوي.

د مقيم کس د اقتداء حکم

﴿٤٠٤﴾ وَإِنْ اقْتَدَى مُسَافِرٌ بِمَقِيمٍ لِمَا لَوْثَتْ اوه که اقتداء وکړي مسافر په مقيم پسي په وخت کي دننه صائم نو صحيح کيږي وَأَتَتْهَا أَزْهَقًا او پوره کوي به مسافر دا لمونځ څلور

رکته وَهَذَا لَا يَصِحُّ او تر وخت وروسته (په اقتداء) نه صحيح کيږي وَبِعَكْسِهِمْ صَحَّ
فِيهِمَا او ددې په برعکس صورت کي په دواړو (يعني په وخت کي دننه او تر وخت وروسته) دواړو
 وختونو کي صحيح کيږي.

تشرېح: که يو مسافر په مقيم امام پسي اقتداء وکړي په وخت کي دننه (مثلاً د ما پښين په وخت
 کي امام د ما پښين لمونځ ورکوي او مسافر د ما پښين په لمانځه کي اقتداء پسي وکړي). نو هغه به د امام
 په اقتداء کي پوره لمونځ اداء کوي. قصر به نه کوي. او که مقيم کس په مسافر امام پسي اقتداء
 وکړي. نو پر دويم رکعت د امام له سلام گرځولو څخه وروسته به مقيم خپل دوه رکعت جلا کوي او
 لمونځ به پوره کوي.

وبعد الايصاح: او که د لمانځه وخت وتلی وي يعني امام او مقتديان د لمانځه قضاء
 راگرځوي (قضائي لمونځ اداء کوي). نو په داسي صورت کي په مقيم امام پسي د مسافر اقتداء صحيح
 نه ده (د ما پښين. مازيگر او ماخوستن په لمونځونو کي. او د سهار او ماښام په لمانځه کي اقتداء پسي کولای سي).

وبعكس الخ: يعني که امام مسافر وي او اقتداء کونکی مقيم وي. نو برابره ده وخت پاته وي او که
 وتلی وي. په دواړو صورتونو کي اقتداء صحيح ده (يعني په اداء او قضاء دواړو کي د مقيم اقتداء په مسافر
 امام پسي صحيح کيږي).

هسته: که مسافر امام په هره څلور رکعت لمونځ وکړي. نو د مقتديانو لمونځ باطليږي. او مسافر
 امام که قعدة اولی (اوله ناسته) کړې وي او په آخر کي سجده سهو هم وکړي. نو خپله د هغه فرض اداء
 کيږي. او که قعدة اولی يې پرې ايښې وي. نو د امام فرض هم نه اداء کيږي. (شامي ج: ۲، ص: ۶۱۲)

مسافر امام ته هدايت

﴿هه﴾ وَذَدَّبَ لِلْمَسَامِرِ أَنْ يَقُولَ او مستحب دي د امام لپاره چي (تر سلام وروسته) ووايي
أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّ مَسَافِرَ چي تاسي خپل لمونځ پوره کړئ! زه مسافر یم وَيَسْمَعِي أَنْ
يَقُولَ ذَلِكَ قَبْلَ شُرُوعِ الصَّلَاةِ او پکار ده چي ووايي دا (چي زه مسافر یم) مخکي تر شروع
 کولو په لمانځه.

تشرېح: که امام مسافر وي. نو د هغه لپاره مستحب دي چي دواړو طرفونو ته له سلام گرځولو څخه
 وروسته سمدست. خپلو قوتونو ته ووايي أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّ مَسَافِرَ تاسي خپل لمونځ پوره کړئ! زه مسافر یم

یم،" او زیاته غوره داده چې د لمانځه له شروع کولو څخه مخکې ناوایې، او که په شروع کې یې وړلي وي، نو بیا هم تر لمانځه وروسته ویل غوره دي، ددې لپاره چې کوم خلک په هغه وخت کې موجود نه وي، هغو ته هم معلومه شي.

په مسافر امام پسي لمونځ کونکی مقیم به په خپل پاته لمانځه کې قرائت نه کوي

﴿٤٠٦﴾ وَلَا يَقْرَأُ الْمُقِيمُ فِيمَا بَيْنَهُ بَعْدَ فَرَغِ إِمَامِهِ الْمُسَافِرِ او قرائت به نه کوي مقیم

په هغو رکعتونو کې کوم چې دخپل مسافر امام تر فارغېدلو وروسته پوره کوي فِي الْأَصْحَد صحیح ترین قول مطابق.

فتوی: کله چې مسافر امام سلام وگرځوي او مقیم کس دخپل پاته دوو رکعتو لپاره ولاړ شي، نو

په هغوی کې به قرائت نه کوي، نه به سورة الفاتحه "الحمد لله..." وایې او نه یو سورت، بلکې په دواړو رکعتونو کې به سورة الفاتحه ویلو په اندازه چې درېږي، پر همدې قول فتوی ده. (فتاوی المعنی

ج: ۳، ص: ۳۳۳). وقال بعض الشائخ: يقرأ أكالسبوق. (مطحاوي علی مرقی الفلاح ص: ۲۳۳)

﴿٤٠٧﴾ وَقَائِمَةُ السَّفَرِ وَالْحَضَرُ تَقْضِي رَكَعَتَيْنِ وَأَرْبَعًا او د سفر او غیر سفر دفوت

سوی (قضائي) لمانځه قضاء به راوړل کېږي دوه رکعت او څلور رکعت وَالْمُعْتَمِرُ فِيهِ آخِرُ

الْوُقُوتِ او معتبر په دې کې آخري وخت دی (يعني د لمانځه د وخت په آخر کې چې پر انسان څومره رکعت لمونځ لازم سوی وي، هغه لږه اعتبار دی، که څلور لازم سوی وي، نو وروسته به هم څلور رکعت راډگرځول کېږي، او که دوه لازم سوی وي، نو وروسته هم دوه لازميږي).

فتوی: په دې عبار کې لفظ و نشر مرتب دی، حاصل د عبارات دادی چې که د سفر په حالت کې رباعي (څلور رکعتیز) لمونځ قضاء سي (مثلاً ماپنښ یا مزیرګر لمونځ قضاء سي)، او په حضر کې دهغه قضاء راوړي، نو دوه رکعت به اداء کوي، او که د حضر په زمانه کې یو رباعي لمانځ قضاء سي او بیا د سفر په حالت کې دهغه قضاء راوړي، نو څلور رکعت به اداء کوي.

والمعتبر إلخ: يعني د قضائي لمانځه د څلورو رکعتو یا دوو رکعتو په واجبېدلو کې آخري دخت لږه اعتبار دی، مطلب دا چې که له یو چا څخه لمونځ قضاء سي، نو اوس ددې لمانځه د وخت په آخر کې که هغه مسافر وو، نو دوه رکعت به قضاء راوړي او که مقیم وو، نو څلور رکعت به قضاء راوړي، مثلاً د ماپنښ په اول کې مقیم وو، بیا یې سفر شروع کړی او د وخت په آخر کې له ښار او آبادۍ څخه

ووتی، نو پر هغه ددوړ رکعتو قضاء واجب ده چي دماپښین لمونځ به دوه رکعته راگرځوي؛ ځکه په آخری وخت کي مسافر سو. (شفا، ۱۶، واج)

وطن اصلي کله ختمیږي؟

﴿ ۴۸۱ 》 وَيَبْطُلُ الْوَطَنُ الْأَصْلِيُّ بِسَبِيلِهِ فَقَطُّ او باطلیږي وطن اصلي فقط په خپل مثل (وطن اصلي) سره.

تشریح: که یو څوک له خپل ښار څخه کوچ او کله وکړي او هلته د مستقل اوسېدلو اراده ختمه کړي او یو بل ځای خپل کور او وطن وگرځوي او دخپلي ښځي او پچیانو سره هلته استوگنه اختیار کړي او خپل ښار او ځای بالکل پرېږدي، نو اوس دابل ښار دده وطن اصلي سو، او اول وطن اصلي یې باطل سویږي اوس هغه دده لپاره پردی وطن سو، لهدا اوس که هغه په سفر خپل دغه اول وطن ته داخل سي، نو مقیم نه پاتیږي، بلکي قصر به کوي، مثلاً دیو سړي وطن اصلي کندهار دی، بیا هغه کندهار پرېښوی، هلمند ته ولاړی او هغه یې خپل وطن جوړ کړی، بیا هغه له هلمند څخه وکندهار ته سفر وکړي، نو اوس به قصر کوي؛ ځکه گندهار اوس دده ویا ته نه سو.

او که له وطن اصلي څخه دخپل اهل و عیال او دخپل کډي او سامان سره بل ښار ته ولاړ سي او هغه خپل وطن وگرځوي، لېکن په وطن اصلي (اول ښار) کي دده کور او جائیداد پاته وي، نو بعضو ویلي چي بیا هم هغه وطن اصلي نه پاتیږي؛ ځکه چي اعتبار اهل لره دی، نه کور لره، او بعضو ویلي دي چي هغه دده وطن باقي پاتیږي او هغه به په دې دواړو ښارونو کي پوره لمونځ کوي. خو محض په سفر کولو یا په بل ځای کي په مقیم کېدلو سره وطن اصلي نه باطلیږي. (شفا، الارواح، انوار الايضاح)

یادونه: د وطن اصلي، وطن اقامت او وطن سکنی تعریفونه به څه وروسته خپله په عبارت کي رښسي.

وطن اقامت کله باطلیږي؟

﴿ ۴۸۲ 》 وَيَبْطُلُ الْوَطَنُ الْإِقَامَةِ بِسَبِيلِهِ وَبِالْأَصْلِيِّ او باطلیږي وطن اقامت په خپل مثل (وطن اقامت) سره او په سفر سره او په وطن اصلي سره.

تشریح: وطن اقامت په سفر کولو سره، یا بل وطن ته په تللو او اقامت کولو سره، یا وطن اصلي ته په واپس تللو سره باطلیږي؛ ځکه په یوه وخت کي دوه وطنه وطن اقامت نه سي کېدای.

له وطن اقامت څخه د نژدې علاقې وطرف ته سفر کول

مسئله: که یو څوک یو ځای خپل وطن اقامت جوړ کړي، بیا هغه یو نژدې علاقې ته ولاړ سي یعني داسي علاقه او آبادي کوم چي د سفر له مسافې څخه پر کمه مسافه واقع وي او اراده یې د واپس

کېدلو او وطن اقامت ته دراتللو وي. نو په دې نژدې سفر سره دهغه وطن اقامت نه باطلېږي او هغه به دواړه ځايونه پوره لمونځ کوي. (شامي ج: ۲، ص: ۶۱۵، کتاب المسائل ص: ۵۳۲)

د وطن اصلي تعريف

﴿١٠﴾ وَالْوَطَنُ الْأَصْلِيُّ هُوَ الَّذِي وُلِدَ فِيهِ اَوْ وَطَنِ اصْلِي هغه وطن دی چي انسان په هغه کي پيدا سوي وي اَوْ تَزَوَّجَ يا (هغه وطن) چي واده يې (پکښي) کړي وي اَوْ لَهُ يَسْرَؤُ وَجْهُ وَقَصْدَ الشَّعِيشَ لَا اِلَّا رَتْحَالَ عَنْهُ يا يې واده نه وي (پکښي) کړي (لېکن هلته يې) د ژوند تېرلو اراده کړې وي. نه له هغه ځای څخه د کوچ کولو (کډه کولو)

لغات: ﴿التعیش﴾ د تفعل د باب مصدر دی: ژوند تېرول، د ژوندي پاتېدلو کوښښ کول.

﴿الارتحال﴾ د افتعال د باب مصدر دی: کوچېدل (کوچ کول، کډه کول)، روانېدل.

تشریح: عامو مشائخو د وطن اصلي درې قسمونه بيان کړي دي: ① وطن اصلي، ② وطن اقامت.

③ وطن سکني.

وطن اصلي هغه وطن ته وايي چيري چي انسان پيدا سوي وي، همدارنگه هغه وطن هم وطن اصلي دی چيري چي انسان واده وکړي، که څه هم هغه خپل وطن نه وگرځوي. يا هلته د پنځلسو ورځو يا د زيات وخت اقامت نيت نه وکړي، همدا اوجه قول دی (عمدة الفقه بحواله شاف، الارواح)، همدارنگه هغه وطن هم وطن اصلي دی چي هلته د ژوند تېرلو قصد وکړي چي اوس به نه دې ځايه نه منتقل کېږم.

مسئله: که خاوند تر واده کولو وروسته ښځه په خپل کور کي مستقل پرېږدي او هلته ورځي راځي، نو د دې خاوند لپاره د ښځي وطن د وطن اصلي په درجه کي دی (چي راسي وطن ته وطن تافل هم وايي)، لهذا هلته که هر وخت ولاړ سي، نو پوره لمونځ به کوي او تر څو چي يې د ښځي پرېښوولو اراده وي، هغه وطن باقي پاتېږي.

همدارنگه کله چي ښځه د خاوند او خسرگني کور ته راسي او هلته استوگنه اختيار کړي، نو د پلار کور د هغې وطن اصلي نه پاتېږي، بلکي د خسرگني کور د هغې وطن اصلي ګرځي. د دې په خلاف هغه ښځه کوم چي د خپل پلار په کور کي اوسېږي او د خاوند (خسرگني) په کور کي يې

مستقل اقامت اختيار کړی نه وي، که هغه دڅه وخت لپاره دځواند کور ته ولاړه سي، نو تر څو چي هلته د پنځلس ورځو د پاتېدلو نيت نه وکړي، قصر به کوي؛ ځکه د پلار په کور کي د مستقل قيام په وجه دځواند کور د هغه لپاره د وطن اصلي په درجه نه دی گرځېدلی. (کتاب المسائل ص: ۵۱۷، الفتاوى التاتارخانيه ج: ۲، ص: ۵۱۰، مسئله: ۲۱۴۵، ط: مکتبه زکریا)

د وطن اقامت تعريف

﴿وَدَوْلُنْ اِلْقَامَةً مَوْضِعٌ سَوَى اِلْقَامَةٍ فِيهِ نِصْفُ شَهْرٍ فَنَافَوْهُ او وِطْنِ اِقَامَتِ هغه ځای دی چي په هغه کي يې نيت د اقامت (پاتېدلو) کړی وي نیمه میاشته یا تر دې د پاسه (زیت وخت).

تشریح: وطن اقامت هغه ځای او وطن ته وایي چي په هغه کي مسافر د پنځلسو ورځو یا تر دې د زیت وخت پاتېدلو نيت کړی وي، په دې شرط چي هغه ځای دده لپاره د وطن اصلي په حکم کي نه وي.

که څوک په یو ځای کي د پنځلسو ورځو د پاتېدلو نيت وکړي او پوره لمونځ شروع کړي، لېکن بیا د هغه اراده بدله سي او تر پنځلسو ورځو مخکي د سفر کولو نيت وکړي، نو تر څو چي هغه سفر شروع کړی نه وي، تر هغه وخته پوري مقيم پاتېږي او پوره لمونځ به کوي.

د نوکړۍ او دندې د ځای حکم

مسئله: داوسني وخت د بعضي محققينو علماؤ او مفتیانو په نېز په موجوده دور کي چي کوم حضرات مستقل په یو اداره کي نوکري کوي، یا په یو ښار کي د تجارت او دندې په غرض سره مقيم وي او د هغو قصد نا وي چي له دې ځايه به له یو خاص سبب څخه بغیر بل ځای ته نه منتقل کیږي، نو دا ځای هم د هغو لپاره د وطن اصلي په درجه کي دی او دلته د پوره لمونځ کولو (اتمام) حکم جاري کیږي (البحر الرائق ج: ۲، ص: ۱۳۹، ط: زکریا)، اصلاً په دې مسئله کي د علماؤ اختلاف دی، په ځيني کتابو کي د نوکړۍ او دندې ځای د وطن اقامت په درجه کي شمېرل سوی دی، لېکن په دلائل فقهیه ورسره د دې خبري تائید کیږي چي د نوکړۍ ځای او دندې او معاش ځای د وطن اصلي په حکم کي دی، او احتیاط هم په همدې قول کي دی. د تفصیل لپاره دي دا کتابونه وکتل سي: (امداد الاحکام، احسن الفتاوى، احکام السفر، کتاب المسائل)

وطن سکنی

﴿۷۱۲﴾ وَلَمْ يَعتَبِرِ الْمُحَقِّقُونَ وَطَنَ السُّكْنَىٰ او اعتبار نه دی کړی محققینو علماؤ د وطن سکنی 'هُوَ مَا يَسُوَّى الْإِقَامَةَ فِيهِ دُونَ نَصْفِ شَهْرٍ او وطن سکنی' هغه وطن دی چي په هغه کي نيت د اقامت (پاتېدلو) وکړي له نیمي میاشتي څخه کم وخت.

لغات: ﴿لم يعتبر﴾ دافتعال له باب به د نفي جحد صیغه ده. مصدر: اعتبارًا: اعتبار کول. یوشي ته اهمیت او حیثیت ورکول.

تشریح: وطن سکنی' هغه ځای او وطن ته وایي چي هلته انسان له پنځلسو ورځو څخه د کم وخت پاتېدلو نیت کړی وي (په دې شرط چي هغه دده د وطن اصلي په حکم کي نه وي). محققینو د وطن سکنی' اعتبار نه دی کړی، یعنی د هغه په وجه نه مسافر مقيم کيږي او نه مقيم مسافر کيږي، بلکي محققینو وطن صرف پر دوو تقسیم کړی دی (یعني وطن اصلي او وطن اقامت): ځکه په وطن سکنی' کي اقامت نه ثابتيږي. (شفاء الارواح. انوار الايضاح)

بَابُ صَلَاةِ الْمَرِيضِ

(دا) باب د ناروغه کس د لمانځه (په بيان کي) دی

تشریح: د مسافر او مريض لپاره په ډېرو احکامو کي تخفيف هم سته او اسقاط هم سته. نو ځکه

له "باب صلاة السافر" څخه وروسته يې د مريض د لمانځه احکام بيان کړي دي.

کوم مريض په ناسته لمونځ کولای سي؟

﴿۱۳﴾ إِذَا تَعَذَّرَ عَلَى الْمَرِيضِ كُلُّ الْقِيَامِ كله چي ناممکنه سي پر مريض پوره ولاړه (درېدل) أَوْ تَعَسَّرَ بِوُجُودِ أَلِيمٍ شَدِيدٍ يا مشكله سي (ولاړه) دستخت تكليف موجودېدلو په وجه أَوْ خَافَ زِيَادَةَ الْمَرَضِ أَوْ إِبْطَاءَهُ يا مريض وېرېږي د مرض پر زياتېدو يا د مرض پر ځنډېدو د ولاړي په سبب (چي د درېدلو په وجه به يې مرض زيات سي. يا د مرض روغتيا به ډېره وځنډېږي) صَلَّى قَاعِدًا بِرُكُوعٍ وَسُجُودٍ نو هغه دي په ناسته لمونځ وکړي په رڪوع او سجده کولو سره.

لغات: «مريض» ناروغ، ناجور، «تعذر» د تفعل د باب ماضي ده، د دې باب دوي معنوي نقل سوي دي: ① مشکل کېدل، ② ناممکن کېدل، دلته همدا دويمه معنی مراد ده، «تعسر» دا هم د تفعل د باب ماضي ده: سختېدل، مشکل کېدل، «ألم» درد، تكليف (جسماني يا روحياتي). جمع: آلام «إبطاء» د افعال د باب مصدر دی: ځنډېدل، ځنډول، (معجم الوسيط)

تشریح: ① که انسان داسي مريض وي چي د هغه لپاره له ځمکي درېدل هم مشکل وي، ② يا د سخت درد او تكليف په وجه د انسان لپاره درېدل مشکل وي، ③ يا اوس څو درېدلای سي. لېکن له هغه څخه د مرض زياتېدلو غالب گومان وي، ④ يا مريض ته د ډېرې وې چي که په ولاړي لمونځ کوم، نو صحت او روغتيا به وځنډېږي (ډېر وخت به په کېښوځي).

نو په دې څلورو سره صورتونو کي هغه ته پکار دي چي قيام (ولاړه) پرېږدي او په ناسته په رڪوع او سجده سره لمونځ اداء کړي. نه په اشاره سره.

﴿٤١٣﴾ وَيَقْعُدُ كَيْفَ شَاءَ فِى الْأَصَحِّحِ او كُنْهِنِي دې څرنگه چې دده خوبه وي. دصحيح ترين قول مطابق (يعني اصح قول دادى چې څه ډول دده خوبه وي. هغسي دې كُنْهِنِي).

تشرېح: داصح قول مطابق داناستي په كيفيت كې پر مريض وغيره هيڅ پابندي نسته. څرنگه چې يې خوبه وي. هغسي دې په لمانځه كې كُنْهِنِي. برابره ده دالتحيات پر هيئت كُنْهِنِي او كه چار زانو كُنْهِنِي. خوالى داده چې كه زيات تكليف نه وي. نو دالتحيات پر هيئت دې كُنْهِنِي. (در مختار مع الشامى ج: ۲، ص: ۲۹۵)

كه څوك لږ وخت پر درېدلو قدرت لري، نو څه حكم دى؟

﴿٤١٤﴾ وَإِلَّا قَامَ بِقَدَرٍ مَا يُمكنُهُ كُنْهِنِي (كه پوره ولاړه مشكله وي. نو) ودي درېږي څومره چې ده لږه ممكنه وي (يعني څومره وخت چې ده په قدرت كې وي).

تشرېح: كه يو څوك په قيام باندي قادر خو وي. لېكن زيات گړى نه سي درېدلای. نو پر هغه لازم دي چې څومره گړى قدرت لري. هغومره دې په ولاړه لمونځ وكړي. بيا دې په ناسته لمونځ پوره كړي. حتى كه صرف دالله اكبر ويلو په اندازه دولاړي قدرت لري. نو تكبير دې په ولاړه ووايي. همدارنگه كه څوك پر يو شي باندي په تكيه كولو سره پر ولاړي قدرت لري مثلاً پر دېوال. لكړه ياد يو خادم په مرسته او تكيه سره په ولاړي لمونځ كولاى سي. نو داسي كس لپاره په ولاړه لمونځ كول لازم دي. په ناسته دهغه لمونځ نه اداء كيږي. (انوار الايضاح بحواله در مختار مع الشامى ج: ۲، ص: ۲۹۵؛ بيروت)

﴿٤١٥﴾ وَإِنْ تَعَذَّرَ الرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ او كه ناممكنه سي ركوع او سجده كول صَلَّى قَاعِدًا

بِالْإِسْمَاءِ نو هغه دې په ناسته په اشاره كولو سره لمونځ وكړي.

﴿٤١٦﴾ وَجَعَلَ إِيَّاهُ لِلْسُّجُودِ أَخْفَضَ مِنْ إِيَّائِهِ لِلرُّكُوعِ او ودي وگرځوي خپل اشاره د

سجده لپاره زياته ټيټه (مېته) له خپل اشارې څخه دركوع لپاره (يعني دسجده لپاره دې دركوع د

اشارې په نسبت ټيټه اشاره كوي) فَإِنْ لَمْ يَخْفِضْهُ عَنْهُ او كه ټيټه (مېته) نه كړي دسجده اشاره د

ركوع له اشارې څخه لَا يَصِحُّ نو (لمونځ) نه صحيح كيږي.

لغات: ﴿إِسْمَاءٌ﴾ دافعال دباب مصدر دى اشاره كول. ﴿أَخْفَضَ﴾ دضرب له باب اسم تفصيل دى؛ زيات ټيټه، مېته.

تشریح: کوم څوک چې په قیام باندې خو قادر وي، لېکن له رکوع او سجده کولو څخه عاجزه وي، یا په قیام، رکوع او سجود یوه باندې هم قدرت نه لري، لېکن پر ناستي قدرت لري، نو هغه دې په ناسته په اشاره سره لمونځ وکړي او داشارې حقیقت سر کېږول دي.

په اشاره سره لمونځ کونکي به رکوع او سجده څنگه کوي؟

وجعل ایاتهُ للسجود إلخ: فرمایي چې د سجدې اشاره دې له رکوع څخه زمانه کښته (ټیټه) کوي، یعنې درکوع لپاره دې لږ کېږي او په سجده کې دې تر هغه زمانه کېږي چې سجده له رکوع څخه بېله سي، لهذا که درکوع او سجدې دواړو لپاره برابره اشاره کوي، نو لمونځ یې نه صحیح کېږي. (فتاویٰ الارواح)

مسئله: کوم څوک چې په رکوع او سجده باندې قادر نه وي، نو د هغه لپاره په ناستي پر بالنت، مېز وغیره باندې د سجده کولو ضرورت نسته (صرف اشاره دې کوي)، بیا هم که پر دې شيانو باندې سجده وکړي نو پهاصل کې په سر کېږلو سره سجده اداء کېږي (یعنې ګواکي هغه په اشاره سره سجده اداء کړه)، (طیبي کیر ص: ۲۶۲ بحواله کتاب المسائل)

مخ نه یو شی را پورته کول او سجده باندې ګڼل

﴿٤١٨﴾ وَلَا يَرْفَعُ لِسُوْجُهُمْ شَيْءً يَّسْجُدُ عَلَيْهِ اَوْ نَهْ دې پورته کوي دخپل مخ و طرف ته یو شی چې پر هغه سجده وکړي فَإِنْ قَعَلَ وَ خَفَضَ رَأْسَهُ نو که داسې وکړي او خپل سر (د سجدې لپاره) ټیټ کړي صَحَّ نو صحیح کېږي وَالْأَلَا کُنْ نه (صحیح کېږي).

تشریح: د عبارت حاصل دای چې د سجدې لپاره بالنت، یا خښته یا تخته یا داسې بل شی را پورته کول او د تندي سره لګول صحیح نه دي، لهذا که یو مریض بالنت را پورته کړي او د تندي سره یې ولګوي، نو له دوو حالو څخه به خالي نه وي: یا خو هغه به درکوع او سجدې لپاره خپل سر هم ګوډ کړي وي یا به نه وي، که سر یې هم ګوډ کړی وي، نو لمونځ یې صحیح کېږي او هغه په اشاره سره سجده اداء کونکی شمېرل کېږي. لېکن دا بد فعل دی، او که بالنت را پورته کړي او پر تندي یې ولګوي او سر بالکل ټیټ نه سي، نو په دې سره سجده او رکوع نه اداء کېږي، لهذا د هغه لمونځ نه صحیح کېږي. (فتاویٰ الارواح)

له ناستي څخه عاجز کس به څنگه لمونځ کوي؟

﴿٤١٩﴾ وَإِنْ تَعَسَّرَ الْقُعُودُ أَوْ كَهِ مَشْكَلُهُ سَيَنَاسِي (يعني په ناستي هم لمونځ نه سي كولاى)
 أَوْ مَا مُسْتَلْقِيًا أَوْ عَلَى جَنْبِهِ نَوَاشِرَهُ دِي كَوِي پِه پِروتي سره ستوني سټخ يا پر خپل بغل ۽
 الْأَوَّلُ أَوَّلِي او اول (ستوني سټخ پړوته) غوره ده وَيَجْعَلُ تَحْتَ رَأْسِهِ وَ سَادَّةً او اړدي به تر خپل
 سر لاندي بالبت لِيَصِيرَ وَجْهُهُ إِلَى الْقِبْلَةِ لَا السَّمَاءِ ددې لپاره چي وگرځي دده مخ د قبلې
 و طرف ته، نه د آسمان و طرف ته وَيَنْبَغِي نَصْبُ رُكْبَتَيْهِ إِنْ قَدَّرَ او مناسب دي دخپلو
 زنگونو درول كه يې قدرت (طاقت) وي حَتَّى لَا يَمُدُّهُمَا إِلَى الْقِبْلَةِ ددې لپاره چي نه وغځوي
 زنگونان (پښې) د قبلې و طرف ته.

لغات: ﴿مُسْتَلْقِيًا﴾ داستعمال له بابۀ اسم فاعل دى، مصدر: اِسْتَلَقَاء: ستوني سټخ پر پوتل.
 ﴿جَنْبٍ﴾ اړخ، څنګ، بغل، ﴿وَسَادَّةً﴾ بالبت، يا د بالبت په توګه تر سر لاندي کونکى بل شى.
 جمع: وِسَادَات، ﴿نَصْبٍ﴾ د ضرب د باب مصدر دى: درول، جګول، ﴿رُكْبَتَيْهِ﴾ تشبیه د رُكْبَةٍ ده:
 زنگون (څنګون)، ﴿يَمُدُّ﴾ دنصر له بابۀ مضارع ده: غوړول (غځول).

تشرېح: د عبارت حاصل دادى چي كه مريض يا معذور كس پر ناستي هم قدرت نه لري. نو په
 پړوته يا پر بغل دي په اشاره لمونځ وكړي، په پورته د لمونځ كولو صورت دادى چي ستوني سټخ
 پر پوځي او خپل دواړي پښي د قبلې و طرف ته كړي، زموږ په هيواد (افغانستان) كي قبله دمغرب
 و طرف ته ده نو ددې مريض سر به دمشرق و طرف ته وي او پښې به يې دمغرب و طرف ته وي. او پر
 بغل د پر پوتلو صورت دادى چي دشمال و طرف ته سر كړي په راسته اړخ باندي پر پوځي. يا د
 جنوب و طرف ته سر كړي په چپه اړخ باندي پر پوځي. لېكن ستوني سټخ پر پوتل اولى او افضل
 دي، او دهغه تر سر لاندي دي يو بالبت كښېږدي، ددې لپاره چي مخ يې د قبلې و طرف ته سي. نه د
 آسمان و طرف ته او ددې لپاره چي دركوع او سجده لپاره اشاره كول هم ممكن سي؛ ځكه بغير له
 بالبت څخه روغ سړى هم اشاره نه سي كولاى مريض خو پرېږده!!!، او كه څه قدرت لري، نو دواړه
 زنگونان دي هم ودروي، ددې لپاره چي پښې يې د قبلې و طرف ته رانه سي؛ ځكه دافعل بېله
 ضرورته مكروه تنزيه ي دى او كه قدرت يې نه وي، نو پښې دي وغوړوي. (شفا، الارواح)

﴿۲۰﴾ وَإِنْ تَعَدَّزَ الْإِسَاءُ أَوْ كَهْ نَامَكْنَه سِي (يا مشكله سي) اشاره كول (يعني په اشاره هم لمونځ نه سي كولاى) أُخْرِثَ عَنْهُ مَا دَامَ يَفْهَمُ الْخِطَابَ نوله ده شخه به لمونځ مؤخر كيږي (يعني نه ده خډه).
 لنگه فرضيت ساطيږي) تردې چي هغه په خبره (الهي خطاب) پوه سي قَالَ فِي الْهَدَايَةِ: هُوَ الصَّحِيحُ په هدايه كي يې ويلي دي: همدا صحيح ده وَجَزَمَ صَاحِبُ الْهَدَايَةِ فِي التَّجْنِيسِ وَالْمَزِيدِ "بِسُقُوطِ الْقَضَاءِ إِذَا دَامَ عَجْرُهُ عَنِ الْإِسَاءِ أَكْثَرَمِنْ خُسُوسِ صَلَوَاتٍ أَوْ قَطْعِي فَيَصْنَعُ يَمْ كَرِي ده (نيكه رنابې كړې ده) صاحب د هدايې (په خپل كتاب) "التجنيس والمزيد" كي د قضاء د ساقطېدلو (لومړنۍ ساقطېدلو) كله چي باقي پاته سي دانسان عاجزه كېدل له اشاره كولو شخه تر پنځو لمونځونو زيات وَإِنْ كَانَ يَفْهَمُ الْخِطَابَ كه شخه هم هغه په خبره پوهيږي وَصَحَّحَهُ قَاضِي خَانَ او قاضي خان همدا صحيح بللي دي وَمَثَلُهُ فِي الْمَحِيطِ او همداسي په محيط كي (ذكر سوي) دي وَاخْتَارَ شَيْخُ الْإِسْلَامِ وَقُحْرُ الْإِسْلَامِ او شيخ الاسلام او فخر الاسلام همدا اختيار كړي (خوښ كړي) دي وَقَالَ فِي الظَّهْيَرِيَّةِ: هُوَ ظَاهِرُ الرِّوَايَةِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى او په ظهير به كي يې ويلي دي: همدا ظاهر روايت دى او پر همدې فتوى ده وَفِي الْخُلَاصَةِ: هُوَ الْمُخْتَرُ او په خلاصه كي (ذكر سوي) دي: همدا مختار قول دى وَصَحَّحَهُ فِي الْيَسَابِيغِ وَالْبَدَائِعِ او په ينابيع او بدائع كي يې همدا صحيح بللي دي وَجَزَمَ بِهِ الْوَلَوُ الْجِسُّ او پر همدې قطعي فيصله كړې ده ولوالجي رَجَحَهُمُ اللهُ اللهُ تعالى دي پر دوى (ټولو) رحم وكړي.

لغات: ﴿ما دام﴾ له افعال ناقصه وو شخه دى، د خپل مابعد والا فعل يا حكم تر بقاء پوري د ماقبل فعل پر نفې يا اثبات باندي دلالت كوي، لكه: لا أجلس ما لم تَأْتِ، زه نه كېنېم تر شو چي ته ولاړ يې. ﴿الخطاب﴾ خبري، ﴿جزم﴾ د ضرب د باب ماضي ده، قطعي گرځول، قطعي فيصله كول. **تقريب:** د هجرت حاصل مادي چي د يو چار مرض كه دومره زيات سي چي په سر باندي اشاره كولو قدرت يې هم نه وي، خو عقل او پوه يې پر ځاى وي چي په خبره پوهيږي، نو په هغه وخت كي له ده شخه د لغاتخه فرضيت ساطيږي او قضاء يې لازميږي، يعني په هغه وخت كي پر ده لمونځ

فرض نه پاتيري او دسترگويا وروغويا زړه په اشاره سره دلمونځ کولو ضرورت نسته؛ ځکه ددې شيانو اشارې لږه اعتبار نه دی ورکول سوی او وروسته پر هغه قضاء لازم ده. برابره ده مریض له پنځو لمنځونو څخه زیات وخت پاته سوی وي او که کم وخت پاته سوی وي (په هر صورت کي پر دې مریض د هغه لمنځونو قضاء لازم ده).

وجزملخ: یعنی صاحب هدایې رحمه الله په خپل کتاب "التجنيس واليزيد" کي ليکلي دي چي که مریض دومره زیات سي چي په سر د اشاره کولو قدرت هم پاته نه سي، نو برابره ده عقل پر ځای پاته وي، که نه، که چيري دامریض له پنځو لمنځونو څخه زیات وخت پاته وي، نو پر دې مریض د هغه لمنځونو قضاء لازم نه ده، او که مریض یې له دې څخه کم پاته سوی وي، نو قضاء لازم ده. څرنگه چي "التجنيس واليزيد" صاحب هدایې رحمه الله له هدایې څخه وروسته ليکلی دی. نو ځکه علامه طحطاوي رحمه الله فرمایي چي کوم قول په "التجنيس واليزيد" کي دی، هغه لږه به اعتبار وي. (فتا، ۱۷۰۲ ج ۱)

﴿۴۲۱﴾ وَلَمْ يُؤْمَرْ بِعَيْنِهِمْ وَقُلُوبِهِمْ وَحَاجِبِهِمْ او اشاره دي نه کوي په خپل سترگو او زړه او وروځي سره.

لغات: ﴿لم يؤمر﴾ د افعال له باب د جحد نفی بلم صیغه ده، مصدر: إيماء: اشاره کول، ﴿حاجب﴾ د سترگو وروځه، دسترگو د پاسه وړبښتن.

تشریح: که یو څوک په سر هم اشاره نه سي کولای، نو هغه ته به دسترگو یا د زړه یا د وروځو په اشاره سره دلمونځ کولو حکم نه ورکول کيږي؛ ځکه ددې شيانو اشارې لږه اعتبار نسته (لکه په تېر عبارت کي چي هم ذکر سو)، لهندا دسترگو یا زړه یا وروځو په اشاره سره اداء سوی لمونځ غیر معتبر دی.

که یو درېدلو قادر وي خو رکوع او سجده نه سي کولای، نو څه حکم دی؟

﴿۴۲۲﴾ وَإِنْ قَدَّرَ عَلَى الْقِيَامِ وَعَجَزَ عَنِ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ او که قادر وي (قدرت لري) په ولاړه باندي او عاجزه وي له رکوع او سجده څخه صَلَّى قَائِدًا بِالْإِسَاءِ نو لمونځ دي په ناسته په اشاره سره وکړي.

تشریح: د عبارت حاصل دای چي که یو څوک داسي مریض وي چي په قیام (ولاړه) باندي قادر وي لېکن په رکوع او سجده کولو باندي قادر نه وي، یا صرف په سجده باندي قادر نه وي، نو د هغه لپاره په ولاړه لمونځ کول لازم نه دي، بلکي هغه دي په ناسته په اشاره سره لمونځ وکړي. همدا افضل

دي او که په ولاړه په اشاره سره لمونځ وکړي، نو بيا هم جائز دي (داسي کس پر کرسی اچوکی ابادي په ناستي سره هم په اشاره لمونځ کولای سي). (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

که روغ کس د لمانځه په دوران کي مريض سي؟

﴿۴۲۳﴾ وَإِنْ عَرَضَ لَهُ مَرَضٌ أَوْ كَـهُ يَبْسُ سَيُفْعَلُ كَزَارَةٍ (په لمانځه کي) يو مريض يُتِمُّهَا بِمَا قَدَرَ نو پوره دي کړي لمونځ په ناستي توگه چي د هغه قدرت لري (يعني په هر ډول چي د لمونځ په پوره کولو باندې قدرت لري. هغسي دي يې پوره کړي) وَلَوْ بِالْإِسْبَاءِ که څه هم په اشاره سره وي فَيُكَمِّلُ الشَّهْرَ د مشهوره قول مطابق.

لغات: ﴿عرض﴾ د ضرب د باب ماضي ده: پېښېدل، مثلاً: عَرَضَ لِلْفُلَانِ أَمْرٌ وَعَرَضَ لَهُ عَارِضٌ: فلانکي ته يو خبره يا يو ضرورت پېښ سو.

تشرېح: يعني که جوړ او روغ کس د لمانځه څه حصه په ولاړه اداء کړي، بيا د لمانځه په دوران کي داسي مريض او غږ ورته پېښ سي چي د قيام (درېدلو) قدرت يې ختم سي او نور لمونځ په ولاړه نه سي کولای، مثلاً يو رگ يې بې ځايه سي، نو اوس پاته لمونځ چي څرنگه ممکنه وي. هغسي دي يې پوره کړي، که په رکوع او سجده کولو باندې قدرت لري، نو پاته لمونځ دي په ناستي په رکوع او سجده سره پوره کړي، او که په رکوع او سجده باندې يې هم قدرت نه وي، نو په ناستي دي په اشاره سره لمونځ پوره کړي او که پر ناستي هم قدرت نه لري، نو ستوني ستخ دي په اشاره سره لمونځ پوره کړي. (شفاء الارواح)

که په ناسته لمونځ کونکی د لمانځه په دوران کي روغ سي؟

﴿۴۲۴﴾ وَلَوْ صَلَّى قَاعِدًا يَزْكُمُ وَيَسْجُدُ أَوْ كَـهُ يَبْسُ سَيُفْعَلُ كَزَارَةٍ (او) رکوع او سجده کوي (يعني که يو چاد غږ په وجه په ناستي په رکوع او سجده سره لمونځ شروع کړی وي) فَصَحَّ بَيَّا (دلته په دوران کي) روغ (جور) سي بَيَّا نو بڼه دي وکړي (يعني هغه لمونځ دي له سره نه شروع کوي. بلکي د هغه لمانځه پاته حصه دي په ولاړه پوره کړي).

تشرېح: که څوک د غږ په وجه په ناستي په رکوع او په سجده سره لمونځ کوي، بيا د لمانځه په دوران کي روغ سي او په قيام باندې قادر سي، نو داسي کس دي پاته لمونځ پر هغه مخکيني لمانځه بڼه کړي يعني پوره دي سي او پاته لمونځ دي په ولاړه پوره کړي. (شفاء الارواح)

که به اشاره سره لمونځ کونکی روغ سي؟

﴿۴۲۵﴾ وَلَوْ كَانَ مُوْمِنًا او که اشاره کونکی وي (يعني په اشاره سره يې لمونځ شروع کړی وي. بيا به لمونځه کي

روغ سي) لَا نُونَه (سي کولای بناء، بلکي له نوي سره به لمونځ کوي).

تشریح: که څوک د عذر په وجه رکوع او سجده په اشاره سره کوي، بيا د لماتځه په دوران کي روغ سي او په رکوع او سجده کولو باندي قادر سي، نو په دې صورت کي به بناء نه کوي، بلکي له نوي سره به لمونځ کوي. (شفاء الارواح)

د لېوني او بېهونه کس د لمونځونو حکم

﴿۴۲۶﴾ وَمَنْ جُنَّ أَوْ أُغْصِيَ عَلَيْهِ خُمُسَ صَلَوَاتٍ او څوک چي لېونی يا بې هونه سي تر

پنځو لمونځو پوري قَضَى نو (د هغو) قضاء به راوړي وَلَوْ أَكْثَرَ او که زيات سي (يعني که لېونتوب

او بې هونې يې د پنځو لمونځونو له وخت څخه واورې) لَا نُونَه (به يې راوړي قضاء).

لغات: ﴿جُنَّ﴾ د ضرب د باب ماضي مجهوله ده: عقل زائلېدل (عقل کله پرېښوول)، لېونی کېدل، ﴿أُغْصِيَ﴾ د افعال د باب ماضي مجهوله ده: بې هونه کېدل (بېهوني)، چي په هغه کي دانسان ټواوي کمزوري کيږي او عقل مغلوبېږي.

تشریح: که د يو چا عقل زائل سي، لېونی سي، يا بېهونه سي او دا د لېونتوب يا بېهونې حالت پنځه لمونځونه (يعني څلور رشت ساعته) يا تر هغه کم وخت پاته سي او بيرته جوړ سي، نو پر هغه د دې لمونځونو قضاء لازم ده، او که له پنځو لمونځونو (څلور رشت ساعته) څخه زيات وخت پاته سي، نو پر هغه د دې لمونځونو قضاء نسته؛ ځکه د حرج په سبب له هغه څخه ساقط سول.

که مريض د لماتځه رکعتونه او سجده ياد نه سي ساتلای؟

مسئله: که د يو چا حافظه دومره کمزورې سي او دې حالت ته ورسېږي چي هغه ته درکعتونو او سجدو شمېر ياد نه وي او دبېهونې غوندې کيفيت باندي طاري وي، نو پر هغه د لماتځه اداء کول لازم نه دي. خو بيا هم که په لمونځ کولو کي يو څوک د هغه سره مرسته وکړي، نو اميدسته چي د هغه لمونځ به صحيح سي. (کتاب المائل ص، ۵۲۶، در مختار مع الشامی ج ۲، ص ۲۹۸)

فَصْلٌ فِي إِسْقَاطِ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ

(دا) فصل دی په (بیان د) ساقطېدلو (معاف کېدلو) کې د
لمانځه او روژې

تشریح: په دې فصل کې مصنف رَجَه الله هغه مثلي بیانول غواړي چې په هغوی کې له مکلف
څخه لمونځ او روژه ساقطیږي.

﴿٤٢٤﴾ إِذَا مَاتَ الْمَرِيضُ كَلَهُ فِي مَرَضِهِ مَرِيضٍ مَرِيضٍ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى الصَّلَاةِ بِإِيْمَاءٍ حَالٍ
دا چې هغه قادر نه وي په اشاره سره پر لمونځ کولو (یعني په اشاره سره هم لمونځ نه سي کولای) لَا يَلْزَمُهُ
الْإِيصَاءُ بِهَا نَوْلَازِمٌ نَدِي پَر هغه وصیت کولو دې (قضائي) لَمَنْخُونُو وَإِنْ قَلَّتْ كَهْ څه هم
هغوی لږ وي وَكَذَا الصَّوْمُ إِنْ أَقْطَرَ فِيهِ السَّافِرُ وَالْمَرِيضُ او همدارنگه روژه ده چې که
یې نه ونیسي په رمضان کې مسافر او مریض وَمَاتَا قَبْلَ الْإِقَامَةِ وَالصَّحَّةِ او (بیا) دوی مړه سي
له مقیم کېدو او روغېدو (روغتیا) څخه مخکي.

تشریح: که یو څوک دومره مریض سي چې دسره په اشاره سره هم په لمونځ کولو قدرت نه لري او په
همدې مرض کې مړ سي، یا دومره مریض وي چې دروژې نیولو قدرت نه لري او په همدې حالت کې
مړ سي، یا یو څوک دومره سفر په اراده سره ووځي چې په شریعت کې دهغه لپاره دروژې نه نیولو
اجازه دوی او بیا له مقیم کېدو څخه مخکي مړ سي، نو اوس پر دې ټولو کسانو دلمانځه او روژو
قضاء نه لازمیږي؛ ځکه پر دوی قضاء هغه وخت واجبیږي کله چې دمرض او سفر له ختمېدو څخه
ودوسته دومره وخت وموندې چې په هغه کې قضائي لَمَنْخُونه او روژې اداء کولای سي. خو دلته
حالت ددی چې دوی ته د قضاء وخت بالکل نه دی تر لاسه سوی، نو ځکه پر دوی نه قضاء سته او نه
وصیت کول باندي لازم دي. ها! که مریض روغ سي، یا مسافر مقیم سي، بیا مړه سي، نو بیا پر دوی
قضاء لازمیږي، مثلاً که له روغېدو یا له مقیم کېدو څخه وروسته دومره ورځي ژوندی پاته سي، د
خومره ورځو لَمَنْخونه او روژې چې ځنې قضاء سوي وي، نو د ټولو قضائي لَمَنْخونو او روژو قضاء
راوړل باندي لازمیږي، او که یو څو ورځي ژوندی پاته سي، نو د هغه ورځو یعنی دروغتیا او اقامت د
ورځو په اندازه د لَمَنْخونو او روژو قضاء راوړل باندي لازمیږي. (انوار الايضاح)

﴿٤٢٨﴾ وَعَلَيْهِ الْوَصِيَّةُ بِمَا قَدَّرَ عَلَيْهِ وَبَقِيَ بِذِمَّتِهِ او پرده لازم دي وصيت كول د هغه مقدار پر کوم چي دئ قادر وي او دده پر ذمه باقي پاته سوي وي فِيْخُرْ عَنْهُ وَلِيْنُهُ مِنْ ثُلُثِ مَا تَرَكَ نوباسي به دده ولي (سرپرست) دده له طرفه د هغه مال (بيرت) له درېيمې حصې خنجه کوم چي ده پرې ايښى وي لِصُّوْمِ كُلِّ يَوْمٍ وَلِصَّلَاةِ كُلِّ وَقْتٍ حَتَّى الْوُشْرِ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ أَوْ قِيَمَتُهُ دهرې ورځي دروژي او دهر يوه وخت د لمانځه په بدله کي تر دې چي د وترو په بدله کي (هم) نيم صاع د غنمو يا د هغه قيمت.

لغات ﴿وصية﴾ لغوي معنى يې ده: نصيحت، او په اصطلاح کي هغه کار ته ويل کيږي چي انسان يې پر خپل مرگ معلق کوي چي مثلاً زما تر مرگ وروسته داسي وکړئ! (انوار الايضاح). ﴿ولي﴾ سرپرست، مشر ميراث خور، ﴿صاع﴾ داوسني وخت په اعتبار د پاکستاني کيلو په حساب سره يو صاع درې کيلو او ۱۴۹ گرامه او ۲۸۰ ملي گرامه کيږي، يا په بله وينا دا چي څه د پاسه درې کيلو (او ځيني علماو داسي لپاره درې کيلو ليکلي دي)، نو نيم صاع يو نيم کيلو او ۷۴ گرامه او ۱۴۰ ملي گرامه کيږي يعنې څه د پاسه يو نيم کيلو، خو په فديه کي دي احتياطاً پاڼو کم يو کيلو يا دوه کيلو غنم ورکوي (څنګه غنم د خرما، کششونو داسي نورو په نسبت ډېر ارزانه پرېوځي، نو په غنمو سره د فديه ورکولو په وخت کي دي احتياطاً څه زياتوب کوي).

تفسير : عبارت حاصل دادی چي که يو څوک د غنم په وجه روژې نه ونيسي مثلاً مريض يا مسافر کس روژې نه ونيسي او بيا دامريض روغ سي، يا مسافر مقيم سي او دوی دومره زمانه وموندي چي په هغه کي دې روژو قضاء راوړلای سي، لېکن بيا يې هم قضاء نه راوړي، نو اوس پر دوی واجب دي چي دروژو د فديې وصيت وکړي، او همدا حکم د هغه کس لپاره هم دی کوم چا چي بغير له څه هنره محض د ستی په وجه روژې نه وي نيولي، اميد سته - پي رب تعالیٰ په خپل فضل سره د هغه فليه قبوله کړي (ايضاح الايضاح)، او فديه به د هغه ولي او وارث (بيرت خور) د هغه د ميراث له ثلث (درېيمې حصې) څخه اداء کړي او دهر ي روژې په عوض کي دي نيم صاع غنم يا د هغه بازاری قيمت ورکړي. همدارنگه د هر قضايي لمانځه مع الوتر په عوض کي دي نيم صاع غنم يا د هغه بازاری قيمت ورکړي. (نيم صاع د پاکستاني کيلو په حساب سره څه د پاسه يو نيم کيلو کيږي احتياطاً پاڼو کم دوه کيلو، يا احتياطاً دي دوه کيلو ورکړي چي سړک د روژې په ميلشت کي د دوه کيلو قيمت ۱۲۰ کللاري کيږي. نو دهر ي روژې په عوض کي دي ۱۲۰ کللاري فديه ورکړي. او صدقه نظر لريداؤي مقر هم نصف صاع کيږي چي د هغه حساب لوس بيان سو).

احقر حبيب الرحمن هدي

بسم الله الرحمن الرحيم

۱۳/ رمضان / ۱۴۲۲ هـ

﴿۴۹﴾ وَإِنْ لَمْ يُؤْمَرْ او که ده وصیت نه وي کړې وَتَبَرَّأَ عَنْهُ وَلِيُّهُ او د احسان په توګه (له خټه) یې اداء کړې دده له طرفه دده ولي جَازَ نَوْ جَائِزَ دِي.

لغات: ﴿تَبَرَّأَ﴾ د تفعل د باب مصدر دی، غیر واجب شی اداء کول، غیر لازم کار کول، د احسان په توګه یو شی اداء کول، بلاعوضه یو شی ورکول.
تشریح: یعنې که مې کېدونکې کس وصیت نه وي کړې، خو وارثان (میراث خوره) له خپل طرفه د احسان په توګه د هغه د قضایي روژو او لمنځونو فدیې اداء کړې، نو جائز دي، او امید سته چې رب تعالیٰ په خپل فضل سره د دوی د فدیې قبوله کړي.

﴿۵۰﴾ وَلَا يَصِحُّ أَنْ يَصُومَ وَلَا أَنْ يُصَلِّيَ عَنْهُ او صحیح نه ده چې روژه ونیسي او نه (دا صحیح دي) چې لمنوع وکړي د مړي له طرفه.

تشریح: یعنې د ولي لپاره دا صحیح نه دي چې دخپل مړي له طرفه لمنځونه یا روژې وکړي؛ ځکه لمنوع او روژه خالص بدني عبادتونه دي چې په هغوی کې نیابت (نائب والی) جائز نه دی (یعنې په هغوی کې یو څوک د بل چاله طرفه نه شي نائب کېدلی). لهندا د میت له طرفه د لمانځه او روژې په اداء کولو سره د میت له غاړې څخه هغه فرض نه ساقطیږي. (شفاء الارواح)

﴿۵۱﴾ وَإِنْ لَمْ يَفِ مَا أُؤْتِيَ بِهِ عَمَّا عَلَيْهِ او که چیرې پوره نه سي (کافي نه سي) هغه مال د کوم چې مړي وصیت کړی دی د هغو فدیو له طرفه (کافي نه سي) کوم چې پر مړي واجب دي يَدْفَعُ ذَلِكَ الْبَقْدَارَ لِلْفَقِيرِ نو (حیلې داند چې) ولي دي هغه مقدار (کوم چې دده سره موجود دی) فقیر ته ورکړي فَيَسْقُطَ عَنِ النَّبْتِ بِقَدَرٍ نو ساقطیږي له مړي څخه د هغه په اندازه فدیې ثُمَّ يَهْبُهُ الْفَقِيرُ لِلْوَلِيِّ بیا دي فقیر هې کړي هغه مال وولي ته وَيَقْبِضُهُ ثُمَّ يَدْفَعُهُ الْوَلِيُّ لِلْفَقِيرِ او قبضه دي کړي (واډي ځلي) ولي هغه مال بیا دي یې فقیر ته ورکړي وَهَكَذَا حَتَّى يَسْقُطَ مَا كَانَ عَلَى النَّبْتِ مِنْ صَلَوةٍ وَصِيَامٍ او همداسې دي کوي تر دې چې ساقط سي هغه لمنځونه او روژې کوم چې پر مړي واجب وه.

لغات: ﴿لَمْ يَد﴾ د ضرب له بابہ د جحد صیغہ ده، مصدر: ولاء: پوره کول، پوه کېدل، کافي کېدل. ﴿أَوْس﴾ د افعال د باب ماضي ده: وصیت کول، یو شوک خپل وصي او خای ناستی جوړول. ﴿يَهَب﴾ د فتح د باب مضارع ده: هبه کول، بېله عوضه (مفت) ورکول، ﴿يَهَبُ لَنْ يَسَاءُ إِنَاءًا وَيَهَبُ لَنْ يَسَاءُ الذُّكُورُ﴾ (سورۍ ۲۹)، ﴿هَكَذَا﴾ له هاء "ه" او "كذا" څخه مرکب دی، په "كذا" کې کاف د تشبیه دی او "ه" اسم اشاره ده په معنی سره د ("مثل"، "همداسي")، او کله بیا پر دې هاء د تنبیه هم داخلېږي یعنې "هكذا" لکه دلته په عبارت کې.

تشریح: عبارت حاصل فادی چي که دمري میراث دومره نه وي چي دهغه ټوله فدیہ په اداء کړل سي، نو څومره مال چي دولي سره وي، هغه دي فقیر ته ورکړي، مثلاً دومره وي چي صرف دخلورو لمنځونو فدیہ په اداء کېدلای سي، نو دا مال چي کله ته فقیر ته ورکول سي، نو دمري له طرفه دخلورو لمنځونو فدیہ اداء سوه، بیا دي فقیر له خپل طرفه هغه مال ولي ته هبه کړي او ولي دي پر هغه قبضه وکړي او وریم وار دي یې فقیر ته ورکړي، نو دمري له طرفه بیا دنورو دخلورو لمنځونو فدیایه اداء سوه، لنډه دا چي فقیر او ولي دي یو بل ته داسي ورکړه راکړه جاري وساتي تر دې چي (په همدې توگه) ټوله کفارہ پوره سي. (شفاء الارواح)

﴿ ۴۳ ﴾ وَيَجْزِيٰ عَطَاءُ فِدْيَةِ صَلَوَاتِ لِيَا حِدٍ جُمْلَةً اَوْ جَائِزٍ دِي دُخُولِ مَنَعُونُو فِدْيَةِ وَرَكُولِ يَوْمِ

کس ته پر یوه خای بِخِلَافِ كَفَّارَةِ الْيَمِينِ په خلاف د قسم د كفاري وَاللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى
أَعْلَمُ او الله تعالى ښه پوه دی، لوړ شان والا دی او ډېر ښه علم والا (خبردار) دی.

لغات: ﴿اعطاء﴾ د افعال د باب مصدر دی: ورکول، ﴿جمله﴾ د دې لفظ څو معناوي نقل سوي دي:

توله، پریوه خای (مجتبأ)، یقولون: اشتراه حمله، أى مجتمعا، غیر مفترق، (معجم لغة الفقهاء)
تشریح: یعنی د ټولو لمنځونو او روږو فدیہ یوازې یوه فقیر ته پریوه خای وړ کول جائز دي (او که
توله فدیہ د نصب له مقدار څخه زیاته وي، نو فدیہ خوا اداء کیږي، لېکن فاسي کول مکروه تحریمي دي)، او د
قسم (یمین) د کفارې دروږو په فدیہ کې یوه فقیر ته له یوې فدیې (نصف ماع) څخه زیات نه سي
وړ کولای؛ ځکه د قسم په کفاره کې الله تعالیٰ د عدد صراحت کړی دی: ﴿فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ

بَابُ قَضَاءِ الْفَوَائِتِ

(دا) باب د پاته سوو لمنځونو د قضاء (په بیان کي) دی
(یا په بله وینا "باب د قضائي لمنځونو د راځړولو په بیان کي) دی

تشریح: صاحب د کتاب زجه الله د "قضاء المتروکات" پر ځای "قضاء الفوائت" وویل: ځکه چي د مؤمن له شان څخه دا خبره ليري ده چي هغه قصداً لمنځ پرېږدي، کله نا کله د خوب، هېري وغيره په وجه له هغه څخه لمنځ فوت سي.

د "قضاء" تعريف: کوم شی چي اولاً واجب سوی وي، هغه له خپل ټاکلي وخت څخه وروسته خپل مستحق ته سپارل، دې ته قضاء وايي. (انوار الايضاح)

﴿۵۳﴾ اَلتَّرْتِيبُ بَيْنَ الْفَائِتَةِ وَالْوَقْتِيَّةِ وَبَيْنَ الْفَوَائِتِ مُسْتَحَقٌّ تَرْتِيبُ يَهْ مِنْهُ كِي د فوت سوي (قضائي) لمانځه او وختي لمانځه او (په مينځ کي) د فوت سوو (قضائي) لمنځونو لازم دی.

لغات: (ترتيب) د تفصيل د باب مصلو دی چي دهغه معنی ده: ثابتول، هر شی د خپلي مرتبې په لحاظ سره (پر ځای) ايښوول، همدا مفهوم دلته دی چي لمنځونه د هغوی د وختونو د ترتيب په لحاظ سره اداء کول. (فائتة) د نصر له بابو د مؤنث اسم مفعول صيغه ده: فوت سوی لمنځ (کوم چي په خپل وخت کي نه وي اداء سوی)، یا په بله وینا: قضاء سوی لمنځ (قضائي لمنځ)، جمع: فَوَائِتُ، (مستحق) د استعمال له بابو مفعول دی: مستحق سوی، واجب او لازم.

تشریح: د عبارت تر حل مخکي اولاً "صاحب ترتيب" تعريف وپېژنئ!، صاحب ترتيب هغه کس دی چي پر هغه هيڅ قضائي لمنځ پاته نه وي، یا صرف پنځه یا تر دې کم لمنځونه د هغه پر زمه پاته وي، برابره ده هغه لمنځونه نوي (قضاء سوي) وي یا پخواني وي یا دواړه ډوله وي. لهذا که د یو کس پر زمه شپې یا تر دې زیات قضائي لمنځونه وي، نو هغه کس صاحب ترتيب نه پاتېږي.

د عبارت حاصل دادی چي د صاحب ترتيب کس لپاره د قضائي لمنځونو په اداء کولو کي د ترتيب خیال ساتل ضروري دي، یعنې کوم لمنځ چي اول ځني قضاء سوی دي، هغه به اول راځړوي او بیا به تر هغه وروسته والا لمنځ راځړوي، همدارنگه د صاحب ترتيب لپاره دا هم ضروري ده چي اول قضائي لمنځونه اداء کړي، بیا وختي، کنې وختي لمنځ یې نه صحیح کیږي، دویم وار به یې کوي. په متن کي له "فوائت" څخه مراد تر شپږو کم لمنځونه دي. او کوم څوک چي

صاحب ترتیب نه وي (يعني شپږيا تر دې زيات لمنځونه ځني قضاء سوي وي)، د هغه لپاره په ترتيب سره قضاء راوړل واجب نه دي، بلکي هغه ته اختيار دی چي هر لمنونځ وغواړي، هغه دي اول راوگرځوي.

ترتيب په کومو شيانو سره ساقطیږي؟

﴿۱۳۳﴾ وَيَسْقُطُ بِأَحَدٍ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءٍ اَوْ ساقطیږي ترتيب په يوه د درېو شيانو سره ضیق الوقت المستحب فی الأصح (۱) د (لمانځه) مستحب وخت تنگېدل، د صحيح ترين قول مطابق.

لغات: «ضیق» د ضرب د باب مصدر دی: تنگېدل (تنگ کېدل).

تشریح: په تېره مسئله کي ذکر سوه چي د قضائي او وختي لمانځه په مينځ کي ترتيب واجب دی، اوس دلته هغه شيان بيانوي چي د هغوی په وجه ترتيب ساقطیږي، يعني که له دغه لاندیني درېو شيانو څخه یو شی موجود سي، نو ترتيب واجب نه پاتیري، بلکي په داسي صورت کي به اول وختي لمنونځ کوي، بيا به تر هغه وروسته قضائي لمنونځ کوي.

①... د وخت د تنگی په وجه د قضائي او وختي لمانځه په مينځ کي ترتيب ساقطیږي، لهذا که وخت تنگ سي او د دې خبري بهر وي چي که د قضائي لمانځه په راگرځولو مشغوله سم، نو وخت به ووځي، نو په داسي صورت کي دي اول وختي لمنونځ وکړي او تر هغه وروسته دي قضائي لمنونځ وکړي.

هسي خود اصل وخت تنگوالي لره اعتبار دی، نه د مستحب وخت، لېکن د مازيگر په وخت کي د شیعینو (امام ابو حنیفه او امام ابو یوسف) رجعتنا الله په نېز اصل وخت لره اعتبار دی، او د امام محمد رجعتنا الله په نېز مستحب وخت لره اعتبار دی او مصنف رجعتنا الله د امام محمد رجعتنا الله قول ته اصح ويلي دي، د دغه اختلاف شمره په هغه صورت کي ښکاره کیږي کله چي له یو چا څخه د ما پښین لمنونځ قضاء سي او د مازيگر په وخت کي په یاد ورسي او وخت صرف دومره پاته وي چي که هغه اول د ما پښین قضائي لمنونځ راگرځوي او بيا د مازيگر لمنونځ اداء کوي، نو د مازيگر لمنونځ یاد هغه څه حصه به په مکروه وخت يعني د لمر د تغیر (سړ کېدو) په وخت کي واقع سي، نو د شیعینو رجعتنا الله په نېز پر هغه ترتيب لازم دی چي اول دي د ما پښین لمنونځ راوگرځوي بيا دي د مازيگر لمنونځ اداء کړي، خو د امام محمد رجعتنا الله په نېز ترتيب ساقطیږي (ځکه د مازيگر لمنونځ له خپل مستحب وخت څخه لږ شي او په مکروه وخت کي اداء کیږي)، نو ځکه اول دي د مازيگر لمنونځ وکړي او بيا دي د ما پښین لمنونځ راوگرځوي، دا اختلاف د یوه روایت پر بناء دی او په بل روایت کي خود د شیعینو او د امام

محمد رَجَنُهُ اَنه ټولو په نهز اصل وخت لره اعتبار دی او اکثر و همدې ته صحيح ويلي دي. (شفا، ۱۷۰ و اوج بعد له عمدة الفقه)

﴿ ۴۳۵ ﴾ وَالنِّسْيَانُ (۲) او هېره (چې قضائي لمونځ ځني هېر سي).

تشرېح: ①... د هيري په وجه هم ترتيب ساقطېږي چې د قضائي لمونځ ځني هېر وي، مثلاً د ما پښين د لمونځ کولو په وخت کې دا ځني هېره وي چې زما څخه د سهار له ونځ قضاء سوی دی او د ما پښين لمونځ وکړي، نو دا وختي د ما پښين لمونځ صحيح کيږي، لېکن که د وختي لمانځه تر سلام گرځولو مخکې قضائي لمونځ ورته ياد سي او په وخت کې گنجائش وي، نو پر هغه ترتيب لازميږي او وختي لمونځ فاسديږي، نو اول به قضائي لمونځ راگرځوي، بيا به وختي لمونځ کوي.

﴿ ۴۳۶ ﴾ وَإِذَا صَارَتِ الطَّوَائِفُ سِتًّا غَيْرَ الْوُتْرِ (۳) او کله چې وگرځي فوت سوي (قضائي)

لمنځونه شپږ بغير له و ترو څخه (يعني په دې صورت کې هم ترتيب ساقطېږي کله چې له و ترو څخه بغير نور ازمني قضاء سوي لمنځونه شپږ ته ورسيږي) فَإِنَّهُ لَا يُعَدُّ مُسْقِطًا ځکه و تر (د ترتيب) ساقطونکي نه شمېرل کيږي وَإِنْ لَزِمَ تَرْتِيبُهُ که څه هم د و ترو خپل ترتيب لازم دی (چې د مانځونن تر لمانځه وروسته کول لازم دي، مخکې کول يې جائز نه دي).

تشرېح: ②... که قضاء سوي (فوت سوي) لمنځونه شپږ ته ورسيږي، نو هم ترتيب ساقطېږي، لهذا تر دې وروسته د قضائي لمنځونو او وختي لمانځه په مينځ کې ترتيب واجب نه پاتېږي، مثلاً له يو چا څخه د يوې ورځې او شپې لمنځونه قضاء سي او په دابله ورځ هم د سهار لمونځ ځني قضاء سي، نو اوس هغه صاحب ترتيب پاته نه سو، لهذا اوس د دې بلي ورځې د ما پښين وختي لمونځ مخکې اداء کولای سي، لېکن د و ترو لمونځ به په دې شپږو لمنځونو کې نه شمېرل کيږي، که څه هم د و ترو او د مانځونستن د لمانځه په مينځ کې خپل ترتيب لازم دی او نه ساقطېږي چې د مانځونستن تر لمانځه وروسته او د سهار تر لمانځه مخکې به و تر اداء کول کيږي، لهذا که و تر ځني پاته سي، نو د سهار تر فرضو مخکې د هغوی اداء کول ضروري دي، که د ياد والي او دوخت د گنجائش باوجود يې اداء نه کړي او د سهار لمونځ وکړي، نو نه صحيح کيږي. (شفا، ۱۷۰ و اوج، انوار الايضاح)

ساقط سوی ترتيب کله راگرځي؟

﴿ ۴۳۷ ﴾ وَلَمْ يُعَدَّ التَّرْتِيبُ بِعَدْوِهَا إِلَى الْقِلَّةِ او ترتيب نه راگرځي په راگرځېدلو سره د قضائي لمنځونو د لې والي و طرف ته (يعني د قضائي لمنځونو په لې دلو سره ساقط سوی ترتيب بيرته نه لازميږي).

لغات: ﴿لم يعد﴾ د نصر له بابۀ د نفی صیغه ده، مصدر: عَوَّذاً، راگرځېدل، واپس کېدل، بحاله کېدل، ﴿القلة﴾ د ضرب له بابۀ اسم مصدر دی: لږوالی، لږ کېدل.

تشریح: د عبارت حاصل دادی چي کله د شپږو یا د زیاتو لمنځونو په وجه ترتیب ساقط سي، نو اوس په هغوی کي د بعضي لمنځونو په راگرځولو سره ترتیب بیرته نه راگرځي، لهذا اوس چي کوم لږ لمنځونه پاته دي، د هغوی د یادوالي باوجود وختي لمونځ کول جائز دي، مثلاً له یو چاڅخه پنځلس لمنځونه قضاء سوي وي او بیا د هغوی قضاء راوړل شروع کړي، تر دې چي له پنځو څخه کم لمنځونه پاته سي، نو په دې سره هغه بیرته صاحب ترتیب نه گرځي، بلکي اوس هم د دې پاته لږ لمنځونو له قضاء راوړلو څخه بغیر وختي لمونځ کول صحیح دي، همدا اصح قول دی.

او د بعضي حضراتو په نیز ترتیب راگرځي، نو د هغو په نیز په پورتنی صورت کي وختي لمونځ پر پاته قضائي لمنځونو مخکي کول صحیح نه دي او صاحب د هدايې رَجَعْنَاهُ همدې قول ته اظهار ويلي دي، او احتیاط په همدې کي دی چي (بیرته) ترتیب ثابت ومنل سي. (شاه الارواح، ایضاح الاماح)

﴿٤٣٨﴾ وَلَا يَفُوتُ حَدِيثُهَا بَعْدَ سِتِّ قَدِيمَةٍ اَوْ نَهْ (ترتیب راگرځي) د نوي لماتڅه په فوت کېلو (قضا کېدو) سره تر شپږو پخوانیو قضائي لمنځونو وروسته (یعني چي تر پخواني شپږو قضائي لمنځونو څخه موده وروسته یو بل نوی لمونځ قضاء سي، نو په هغه نوي قضائي لماتڅه کي ترتیب بیرته نه راگرځي) عَلَى الْأَصَحِّ لِيُهِمَا د صحیح ترین قول مطابق په دواړو مسئلو کي.

لغات: ﴿حديثاً﴾ مؤنث د حديث ده، نوی، جمع: حَدَثَاتٌ، ﴿قديمه﴾ مؤنث د قديمه ده، مخکینۍ، پخوانۍ، ليهېا، په دې کي د تشبیه ضمیر مرجع دغه مذکورۀ مسئله او مخکینۍ مسئله ده.

تشریح: د عبارت حاصل دادی چي که له یو چاڅخه پنخوا شپږ لمنځونه قضاء سوي وي او هغه یې تر اوسه راگرځولي نه وي او بیا څه موده وروسته یو بل لمونځ ځني قضاء سي، نو په دې صورت کي هم ترتیب نه راگرځي، مثلاً له یو کس څخه یو کال مخکي شپږ لمنځونه قضاء سوي وه کوم چي یې تر اوسه اداء کړي نه وه، اوس یو کال وروسته یو بل لمونځ مثلاً د سهار لمونځ ځني قضاء سو، نو څرنگه چي دغه کس له مخکي څخه صاحب ترتیب نه وو (ترتیب ځني ساقط وو)، نو ځکه په نوي قضاء سوي لماتڅه کي هم ترتیب نه لازميږي چي فاد سهار لمونځ به د ما پښین تر لماتڅه مخکي راگرځوي، بلکي که د سهار د لماتڅه له راگرځولو څخه بغیر د ما پښین لمونځ اداء کړي، نو صحیح کېږي. (شاه الارواح)

که صاحب ترتیب نه قضائي (لوت سوی) لمونخ په یاد وي، نو څه حکم دی؟

﴿٢٩﴾ فَلَوْ صَلَّى فَرَضًا ذَا كِرٍّ أَقَابَتْهُ وَلَوْ تَرَا نُو كَه اداء كړي يو فرضي لمونخ په داسي حال كې چې ورته یاد وي قضائي لمونخ كه څه هم هغه (قضائي لمونخ) و تروې فَسَدَ قَرُصُهُ فَسَادًا مَوْقُوفًا نو فاسدېږي دده فرضي لمونخ په موقوف فساد سره (په موقوفه توگه فاسدېږي) فَإِنْ خَرَجَ وَتَتِ الْخَامِسَةَ مِمَّا صَلَّاهُ بَعْدَ الْمَشْرُوكَةِ ذَا كِرٍّ لَهَا بِيَا كَه وروځي د پنځم لماتځه وخت له هغه لمنځونو څخه (يعني د هغه لمنځونو د پنځم لماتځه وخت وځي) كوم چي ده اداء كړي وي له پرېښوول سوي (قضائي) لماتځه څخه وروسته په داسي حال كې چي هغه (پرېښوول سوي لمونخ) ورته یاد وي (په لنډه وينا چي كه دغه كس د متروكه قضائي لماتځه ديډوالي په حالت كې د پنځو وختو لمنځونه اداء كړي) صَحَّتْ جِبَعُهَا نو ټوله لمنځونه يې صحيح كيږي فَلَا تَبْطُلُ بِقَضَاءِ الْمَشْرُوكَةِ بَعْدَهَا نو نه باطلېږي (دا الله كړل سوي لمنځونه) د متروكه لماتځه په قضاء او پرلو سره تر دې وروسته (يعني د پنځه لماتځه د وخت تر وروسته د متروكه قضائي لمونخ په قضاء او پرلو سره بيا هغوی نه باطلېږي) وَإِنْ قَضَى الْمَشْرُوكَةَ قَبْلَ خُرُوجِ وَقْتِ الْخَامِسَةِ او كه قضاء راوړي د متروكه لماتځه مخكې تر وتلو د پنځم لماتځه د وخت (يعني كه د پنځم لماتځه د وخت تر وتلو مخكې هغه قضائي لمونخ راوړغوي) بَطُلَ وَصْفُ مَا صَلَّاهُ مُتَدَكِّرًا قَبْلَهَا نو باطلېږي د هغه لمنځونو وصف (فرضيت) كوم چي يې اداء كړي وي تر متروكه (قضائي) لماتځه مخكې د متروكه لمونخ د یاد والي په حالت كې (يعني فرض نه پاتېږي) وَصَارَ كَقُلَا او هغوی (فرضي لمنځونه) نفل گرځي.

لغات: ﴿ذَا كِرٍّ﴾ د نصر د باب فاعل دی، یادونکی (یادلوونکی)، مصدر: ﴿كُرَّ﴾ او ﴿كُرَّا﴾ یادول، په ذهن کې راوستل، ﴿الْمَشْرُوكَةُ﴾ د نصر له باب ه مفعول دی، پرېښوول سوي لمونخ.

تشریح: دا د ترتیب په واجب کېلو باندې تفریع ده، حاصل یې دای چې که له یو صاحب ترتیب کس څخه یو لمونخ قضاء (لوت) سي که څه هم د وترو لمونخ وي، لوبیا د هغه د یادوالي باوجود وختي لمونخ وکړي، نو هغه وختي لمونخ د فساد موقوف په توگه فاسدېږي، مثلاً یو صاحب ترتیب

کس د مازيگر لمونځ وکړي حال دا چې هغه ته ياد وي چې زما څخه د ماښين لمونځ قضاء سوی دی او هغه مي تر اوسه نه دی کړی، نو د هغه دا د مازيگر لمونځ موقوفاً فاسد يږي.

فان خرج إلخ: له دې ځايه د فساد موقوف (موقوفاً فاسدېدل) مطلب بنيسي چې د هغه حاصل دای چې داسي لمانځه ته به په قطعي توگه فاسد نه ويل کيږي، بلکي د يوه شکل په پيدا کېدو باندې د هغه د فساد او صحت حکم موقوف کيږي، تفصيل يې دای چې دغه کس کوم چې صاحب ترتيب دی او له ده څخه يو لمونځ قضاء سو، بيا ده د هغه قضائي لمانځه د يادوالي باوجود وختي لمونځونه جاري وساتله تر دې چې پنځه لمونځونه يې وکړه، نو څرنگه چې هغه صاحب ترتيب وو او د قضائي لمونځ له راگرځولو څخه بغير يې وختي لمونځونه وکړه، نو ځکه دا وختي لمونځونه ټوله فاسد سو، اوس گواکي ټوله شپږ لمونځونه له ده څخه قضاء سو، او کله چې قضائي لمونځونه شپږ سو، نو په دې وجه ترتيب هم ساقط سو، او د دغه وختي پنځو لمونځونو فساد (فاسدېدل) خو د ترتيب په وجه وو (چې ترتيب پکښي واجب وو)، حال دا چې اوس ترتيب ساقط سو، نو هغه فساد د ترتيب په ساقطېدلو سره ختم سو، نو ځکه اوس هغه پنځه وختي لمونځونه صحيح سو، اوس پر ده صرف يو لمونځ کوم چې حقيقتاً قضاء سوی وو پاته سو.

او که دغه صاحب ترتيب کس د پنځو وختي لمونځونو د وخت له پوره کېدلو څخه مخکي هغه يو قضاء سوی لمونځ راوگرځوي، نو اوس هغه اداء کړل سوي وختي لمونځونه فرض نه پاتېږي. بلکي نفل گرځي او هغوی ټوله به راگرځول کيږي (قضاء به يې راوړل کيږي)، مثلاً زید صاحب ترتيب دی او د سهار لمونځ ځني قضاء سو او زید د هغه له راگرځولو څخه بغير وختي لمونځونه کوله، تر دې چې دويمې ورځې لمر راوختلی او زید هغه قضائي (د سهار) لمونځ د يادوالي باوجود په دې موده کې نه راوگرځوي، نو هغه ټوله وختي لمونځونه صحيح کيږي او که دويمې ورځې د لمر راختلو څخه مخکي زید په يو وخت کې مثلاً د ماخوستن يا مابنام په وخت کې هغه قضائي لمونځ راوگرځوي، نو اوس تر دې مخکي چې شومره وختي لمونځونه يې کړي دي، هغه ټوله نفل گرځي، نو هغوی به هم بيرته راگرځول کيږي.

د قضائي لمونځونو نيت

﴿ ۴۰ ﴾ وَإِذَا كُنْتُمْ الْقَوَائِثُ او کله چې زيات سي فوت سي (قضائي) لمونځونه يُخْتَارُ

لِتَقْيَ بَيْنَ كَلِّ صَلَاةٍ نو محتاج دی د هر لمانځه و متعينولو ته (يعني په دې صورت کې د هر لمانځه و معلومولو ته احتياج دی).

﴿ ۴۱ ﴾ لَإِنْ أَرَادَ تَسْمِيَةَ الْأَمْرِ عَلَيْهِ بيا که چيري و غواړي د دې کار آسانه کېدل پر خپل

حان (چې دا د هر لماتخه متعينولو کار ورته آسانه سي) نَوِيْ اَوَّلَ ظَهْرِ عَلَيْهِ اَوْ اٰخِرَهُ نو نيت دي وکړي د اول هغه ماپښين د لماتخه کوم چې پر ده (واجب) دی يا تر ټولو آخري د ماپښين د لماتخه.

لغات: «تسهيل» د تفهيم د باب مصدر دی: کار آسانه کول.

تشریح: که قضاء سوي لمنخونه ډېر سي، نو د هغوی د قضاء راوړلو په وخت کې د وخت او ورځې تعين ضروري دی چې د فلانکې ورځې فلانکې لمنوخ راگرځوم، صرف دانيت کول چې دسهار يا د ماپښين د لماتخه قضاء راوړم کافي نه دي، په داسي نيت کولو کې اشتباه ده، نو ځکه په راروان عبارت کې د دې لپاره يو آسانه طريقه بيانوي.

فان اراد تسهيل الخ: يعني که پر يو چا د ډېر وخت لمنخونه پاته وي، نو د هغوی د نيت آسانه طريقه داده چې مثلاً داسي نيت وکړي چې پر ما څومره د ماپښين لمنخونه دي (يا زما څخه چې څومره د ماپښين لمنخونه قضاء سوي دي) له هغوی څخه د اول يا د آخري ماپښين قضاء راوړم، په هر قضائي لماتخه کې دي همداسي نيت کوي، نو په همدې نيت سره به د هغه لمنخونه (په ترتيب سره) اداء کيږي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح)

﴿٤٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ السَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ يَنْتَهِىٰ اَوْ هِمْدَاسِي ددو رمضانو روژې (متعينولو ته احتياج دی)

عَلَىٰ أَحَدٍ تَصَحُّحُهُنَّ مُخْتَلِفَتَيْنِ د يوې تصحيح مطابق له دوو مختلفو (بېلابېلو) تصحيح گانو څخه (يعني له دوو مختلفو صحيح قولونو څخه د يوې صحيح قول مطابق د دوو رمضانو روژو متعينول هم ضروري دي).

تشریح: يعني که له يو چا څخه د دوو رمضانو څخه روژې قضاء سوي وي (لکه حائضه ښځه چې صوما پر هغې د څو کلونو روژې پاته وي)، نو د هغوی د قضاء راوړلو په وخت کې هم تعين ضروري دی چې د فلاني رمضان روژو قضاء راوړم، دې قول ته (چې تعين ضروري دی) علامه زلمي رحمه الله صحيح ويلي دي او د بعضو په لېز تعين ته ضرورت نسته او دې قول ته په خلاصه کې صحيح ويل سوي دي، نو په دې توگه تصحيح مختلفه سوي ده. (طلاء الارواح، حاشيه)

﴿٤٢٣﴾ وَيُفْضَلُ مَنْ أَسْلَمَ بِدَارِ الْحَرْبِ اَوْ مَعْلُومَةٍ به گنل کيږي هغه کس کوم چې اسلام

راوړی وي په دار الحرب کې يې کفر اسلام (مدینه منوره، مکه منوره) و خپل ناخبري په وجه سره په شرعي احکامو (يعني له شرعي مسائلو څخه د ناخبري په وجه به هغه معلومه شمرل کيږي).

لغات: «جهل» د سمع د باب مصدر دی، ناخبره کېدل، ناواقف کېدل، «هر ابع» جمع د شريفه ده: د الهي احکامو مجموعه، اسلامي قانون.

تشرېح: يعنې که يو کس د کافرانو په ملک کې مسلمان شي او هلته د اوسېدلو په وجه هغه ته د شرعي احکامو مثلاً د لمانځه، روژې، زکاة او داسې نورو علم او خبر نه وي، نو په دې وجه يې شرعي احکام اداء کړي نه وي، نو هغه معذوره شمېرل کېږي، ترڅو چي دا کس هلته د کافرانو په ملک کې وي، د هغه ورځو د لمنځونو او روژو قضاء نه باندې لازميږي، او که هغه په همدې حالت کې مړ شي، نو سبا د قيامت په ورځ به ان شاء الله نه مأخوذ کېږي، او دار الاسلام ته له راتگ څخه وروسته چي کوم لمنځونه او روژې ځنې فوت سي، د هغوی قضاء باندې فرض ده. همدا حکم د هغه کس دی چي په داسې قبائلي او غرنۍ علاقه کې استوگن وي چي هلته د شرعي احکامو هيڅ بنوونکی او دزده کړې هيڅ لاره نه وي. (انوار الايضاح، شفاء الارواح بتمبر)

بَابُ إِدْرَاكِ الْفَرِيضَةِ

(دا) باب د فرضي لمانځه د نيولو (په بيان کې) دی

که د يوازي لمونځ کولو به وخت کې جماعت ودرېږي؟

﴿۴۴﴾ ذَا شَرَعَ لِي مِنْ فَرِيضَةٍ مُنْفَرِدًا کله چي شروع وکړي په يو فرضي لمانځه باندې يوازي فَأُيِّمَتِ الْجُمَاعَةُ بيا (په دې دوران کې) جماعت ودرول سي قَطْعًا نو (فرض) دي مات کړي (يعنې هغه شروع کړی فرضي لمونځ دې پرېږدي) وَأَقْتَدَىٰ او اقتداء دي وکړي (په امام پسې) إِنْ نَأَىٰ يُسْجَدُ لِشَاطَرَةٍ فِيهِ (په دې شرط) که چيري يې سجده نه وي کړې د هغه لمانځه لپاره چي شروع يې په کړې ده أَوْ سَجَدَ لِمَنْ غَيْرِ رُبَاعِيَّةٍ يا يې سجده کړې وي په غير څلورو رکعتيز لمانځه کې (يعنې سجده خويې کړې وي، لېکن هغه څلور رکعتيز لمونځ نه وي).

تشرېح: که يو چا يوازي (تنها) بفير له جماعت څخه فرضي لمونځ شروع کړی وي او په همدې وخت کې هلته د همدې فرضو جماعت ودرېږي، نو اوس دا يوازي لمونځ کونکی (منفرد) به څه کوي؟ په دې باره کې فقهاو څو صورتونه بيان کړي دي او په دغه عبارت کې صرف دوه صورتونه بيان سوي دي، نور صورتونه به په راوړنو عبارتونو کې ذکر سي.

①... که يوازي لمونځ کونکي (منفرد) د فرضو په اول رکعت کي وي او تر اوسه يې د هغه سجده نه وي کړې چي په همدې ځای کي د همدې فرضو جماعت ودرېږي يعني امام تکبير تحریمه ووايي. نو هغه دي خپل لمونځ مات کړي (پرېږدي) او په جماعت کي دي شریک سي، برابره ده هر فرضي لمونځ وي يعني برابره ده خلور رکعتيز وي لکه د ماپښين، مازيگر او ماخوستن لمونځ، يادې رکعتيز يا دوه رکعتيز وي لکه د ماښام او سهار لمونځ، د ټولو همدغه حکم دی.

②... او سجده ل غېر ربايعه: يعني دا پورتنی حکم په هغه صورت کي هم دی کله چي هغه (منفرد) د اول رکعت سجده کړې وي مثلاً په دويم رکعت کي وي او هغه خلور رکعتيز لمونځ نه وي، يعني د سهار يا ماښام لمونځ وي، نو هم دي هغه مات کړي (پرېږدي) او په جماعت کي دي شرکت وکړي. (ت. ا. رواج)

﴿۵۵﴾ وَإِنْ سَجَدَ فَي رُبَاعِيَّةٍ او که سجده يې کړې وي په خلور رکعتيز لماتځه کي صَمَّ رُكْعَةً ثَانِيَةً نو ورسره يو ځای دي کړي دويم رکعت وَسَلَّمَ او سلام دي وگرځوي (پرېږي دويم رکعت) لِتَصِيرَ الرُّكْعَتَانِ لَهُ ثَانِيَةً ددې لپاره چي وگرځي دوه رکعت دده لپاره نقل ثُمَّ اقْتَدَى مُقْتَرِضًا بيا دي اقتداء وکړي (په امام سي) د فرضو د اداء کولو لپاره.

تشرېح: ②... په دې عبارت کي د دويم صورت بيان دی، دويم صورت دا دی چي که خلور رکعتيز لمونځ وي (لکه د ماپښين، مازيگر او ماخوستن لمونځ)، او يوازي لمونځ کونکي (منفرد) د اول رکعت سجده کړې وي، نو فوراً دي لمونځ نه ماتوي بلکي دوه رکعت دي پوره کړي بيا دي سلام وگرځوي او په جماعت کي دي شریک سي، ددې لپاره چي دا دوه رکعت نقل سي او فرض په جماعت سره اداء سي، او که تر اوسه يې د اول رکعت سجده نه وي کړې، نو فوراً دي په ولاړه سلام وگرځوي (يا په بله رڼا په ولاړه دي په سلام سره لمونځ مات کړي) او په جماعت کي دي شریک سي.

﴿۵۶﴾ وَإِنْ صَلَّى ثَلَاثًا او که اداء کړي يې وي درې رکعت (په خلور رکعتيز فرضي لماتځه کي) أَتَمَّهَا نو هغه (خلور رکعت) دي پوره کړي ثُمَّ اقْتَدَى مُتَّبِعًا لِأَلْفِ الْقَصْرِ بيا دي اقتداء وکړي (په امام سي) د نقلو په نيت سره مگر (نه) د مازيگر په لماتځه کي.

تشرېح: ③... په دې عبارت کي د خلور د صورت بيان دی او هغه دا چي که په خلور رکعتيز لماتځه کي يې درې رکعت پوره کړي وي چي په همدې دوران کي جماعت ودرېږي، نو اوس دي خپل لمونځ نه ماتوي، بلکي هغه دي پوره کړي او وروسته دي د نقلو په نيت د امام سره شریک سي.

خو دا صورت دماز بکر په لمانځه کې نه سي کېدلای؛ ځکه دماز بکر تر لمانځه وروسته نفل کول منع دي.

﴿۴۷﴾ وَإِنْ قَامَ لِثَلَاثَةٍ فَأَقْبَسَتْ قَبْلَ سَجُودٍ ۖ أَوْ كَهْ وَلَا رُيَ سِي دَر بِسَمِ رَكَعَتَ لِبَارِهِ بِيَا

جماعت ودرول سي دده تر سجده کولو مخکې قَطَعَ قَائِمًا بِتَسْلِيْسَةٍ فَيُصَلِّى الْأَصَحَّ نو لمونځ دي مات کړي (پرېږدي) په ولاړي په يوه سلام سره، داصح قول مطابق (يعني په ولاړه دي په سلام وگرځولو سره لمونځ ختم کړي).

تشرېح: ۵) ... پنځم صورت دای چي که منفرد په څلورو رکعتيز لمانځه کې دوه رکعت پوره کړي وي او ددرېيم رکعت لپاره ولاړ سوی وي او تر اوسه يې ددرېيم رکعت سجده نه وي کړې چي په همدې دوران کې جماعت ودرېږي، نو حکم دای چي په ولاړي سلام وگرځوي (يعني په ولاړه دي په سلام سره لمونځ مات کړي) او په جماعت کې دي شریک سي.

يادونه: په مذکوره صورت کې دويم قول دای چي په ولاړه دي سلام نه وگرځوي، بلکې هغه دي کښني او په قعده (ناسته) کې دي سلام وگرځوي (يعني په ناسته دي په سلام سره لمونځ مات کړي) او په جماعت کې دي شریک سي، دا قول دشمس الأئمه سرڅښي رَجَه الله دی، او علامه فخر الاسلام رَجَه الله فرمايي چي په ولاړه دي په تکبير وبللو سره په جماعت کې شریک سي، خواص او مفتي به قول هغه دی کوم چي په تشرېح کې ذکر سو چي هغه ته مصنف رَجَه الله اصح ويلي دي. (مواقف الافلاح ص ۲۲۲۵)

که د نفلو يا سنتو په دوران کې جماعت ودرېږي، نو څه حکم دی؟

مسئله: که يو چا نفلي لمونځ يا سنت شروع کړي وي چي په همدې دوران کې لمونځ ودرېږي، نو د نې درې صورتونه دي: ① که چيري هغه تر اوسه دوه رکعت نه وي پوره کړي، نو فوراً دي لمونځ نه ماتوي بلکې دوه رکعت دي پوره کړي، بيا دي سلام وگرځوي او په لمانځه کې دي شریک سي. ② او که د نفلو يا سنتو ددرېيم رکعت لپاره ولاړ سوی وي او تر اوسه يې ددغه سجده نه وي کړې، نو بيرته دي ناستي ته راوگرځي، سلام دي وگرځوي او په جماعت کې دي شریک سي. ③ او که د درېيم رکعت سجده يې هم کړې وي، نو بيا دي څلورو سره رکعت پوره کړي او په جماعت کې دي شریک سي. (کتاب المسائل ص ۴۸۹، در مختار مع شامی ج ۲، ص ۵۰۷)

که د مابینين د سنتو په دوران کې د مابینين لمونځ يا د جمعې خطبه شروع سي؟

﴿۴۸﴾ وَإِنْ كَانَ فِي سُنَّةِ الْجُمُعَةِ فَخَرَجَ الْخَطِيبُ او که د جمعې په سنتو کې وي او (په دې دوران کې) خطيب راووي (راسي) أَوْ فِي سُنَّةِ الظُّهْرِ فَأُقِيمَتِ يا د مابینين په سنتو کې وي او جماعت ودرول سي سَلَّمَ عَلَى رَأْسِ رُكْعَتَيْنِ نو سلام دي وگرځوي پر سر د دوو رکعتونو (يعني دوه رکعت دي پوره کړي او سلام دي وگرځوي) وَهُوَ الْأَوْجَهُ او همدارازيات مدلل دي (مدا مستند خبره ده) ثُمَّ قَضَى السُّنَّةَ بَعْدَ الْفَرَضِ بيا دي له فرضو څخه وروسته د سنتو قضاء راوړي.

تشریح: که د جمعې تر لمانځه مخکې سړی په څلورو رکعتو سنتو کې وي او په دې دوران کې خطيب راووي يعني خطبه شروع سي، يا د مابینين تر لمانځه مخکې په څلورو رکعتو سنتو کې وي او په دې دوران کې د مابینين جماعت ودرېږي، نو د مصنف رحمه الله په نېز راجع داده چې که سنت کونکی په اولو دوو رکعتو کې وي، نو دوه رکعت دي پوره کړي او سلام دي وگرځوي او بيا دي له فرضو څخه وروسته سنت راوگرځوي (خو که په آخري دوو رکعتو کې وي نو که د درېيم رکعت سجده يې کړې وي نو څلور سره رکعت دي پوره کړي، او که د درېيم رکعت سجده يې نه وي کړې نو د بعضي مشايخو رايه داده چې دناسي و طرف ته دي راوگرځي او پر دويم رکعت دي سلام وگرځوي او په آخر کې دي سجده سهو هم وکړي)، خو د بعضو په نېز صحيح داده چې مطلقاً دي خپل څلور رکعت سنت په مختصره قرائت سره پوره کړي، برابره ده د جماعت درېدلو په وخت کې سنت کونکی په اولو دوو رکعتو کې وي او که په آخري دوو رکعتو کې وي، د دواړو صورتونو گنجائش سته، د موقع مطابق چې کوم صورت مناسب وگڼي. پر هغه دي عمل وکړي. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه، انوار الايضاح)

د سهار د سنتو مسئله

﴿۴۹﴾ وَمَنْ حَضَرَ وَالْإِمَامُ فِي صَلَوةِ الْفَرَضِ او څوک چې حاضر سي په داسي حال کې چې امام په فرضي لمانځه کې وي اِقْتَدَى بِهِ نو په هغه پسي دي اقتداء وکړي وَلَا يَسْتَغْفِرُ عَنْهُ بِالسُّنَّةِ إِلَّا فِي الْقَجْرِ او نه دي مشغوليږي له دې (فرضي لمانځه) څخه په سنتو مگر په (سنتود) سهار کې إِنْ أَمِنَ قَوْتَهُ (په دې شرط) که چيري دهغه (سهار لمانځه) له فوتېدلو څخه په امن وي (يعني

د جماعت نو تېدلو اترېدلو بېرته نه وي) وَإِنْ لَمْ يَأْمَنْ او که په امن نه وي (يعني د جماعت نو تېدلو بېرته وي) تَرَكَهَا نو ست دي پرېږدي.

لغات: ﴿حضر﴾ د نصر د باب ماضي ده: حاضرېدل، راتلل، ﴿يشتغل﴾ مشغولېدل، توجه ليري کېدل، ﴿أَمِنَ﴾ د سمع د باب ماضي ده، أَمْنًا: مطمئن کېدل، بې خوفه کېدل.

توضيح: که يو کس داسې وخت مسجد ته ورسيږي چي جماعت ولاړ وي او تر اوسه هغه کس ست مؤکده نه وي کړي لکه د ما پښين او جمعې په لماتڅه کي، نو په عبارت کي خو مطلق حکم سوی دی چي هغه دي په ستونو مشغوله کيږي بلکي په امام پسي دي قضاء وکړي، لېکن په دې کي څه تفصيل دی لکه په حاشيه کي چي هم ذکر دي چي که د دې کس غالب گومان دا وي چي رکوع ته د امام له تللو څخه مخکي زه ست پوره کولای سم او د جماعت يو رکعت به هم راڅخه تېر نه سي، نو له مسجد څخه دباندې په جلا ځای کي دي هغه وکړي، بيا دي اقتداء وکړي، او که د رکعت تېرېدلو بېرته وي، نو ست دي نه کوي بلکي په جماعت کي دي شريک سي.

آلال الفجر إلى: خو که د سهار په لماتڅه کي داسې وخت مسجد ته ورسيږي چي جماعت ولاړ وي، نو څرنگه چي د سهار ست زيات مؤکد دي چي په ټوله سنن مؤکده وو کي په اوله درجه سره مؤکد دي، نو ځکه د سهار په ستونو کي حکم دا دی چي که دا څيري ناستي دنيولو اميد وي چي امام به په آخره ناسته کي ونيسم، نو مخکي دي ست له مسجد څخه بهر په يو ځای کي وکړي او که ځای نه وي، نو په مسجد کي دننه په يو کونج او گوښه کي دي پي وکړي (ياد کومو مسجدونو په مينځ کي چي پايې (ستني) يعني پيلران جوړ سوي وي، هغه ته دي ودرسيږي او ست دي پوره کړي)، او که دا څيري ناستي (تشهد) دنيولو اميد نه وي، نو ست دي پرېږدي او په جماعت کي دي شريک سي. (شفه الارواح)

د سهار د سنتو قضاء

﴿٥٠﴾ وَلَمْ تُقَضَّ سُنَّةُ الْفَجْرِ إِلَّا بِقَوَّتِهَا مَعَ الْفَرَضِ او قضاء به نه راوړل کيږي د سهار د سنتو مگر د فرضو سره دهنوی د فو تېدلو په صورت کي (يعني کله چي فرض او سنت دواړه فوت اقتضاء سي. نو بيا د سنتو قضاء راوړل کېدلای سي).

لغات: ﴿لم تقض﴾ د ضرب له بابيه د جحد صيغه ده، مصدر: قضاء: اداء کول، د لماتڅه قضاء راوړل (له وخت تېرېدلو څخه وروست واکړنې).

تشریح: د سهار سنت که د فرضو سره قضاء سي، نو تر زوال مخکې د فرضو سره يوځای د سنتو راگرځول هم پکار دي او که تر زوال وروسته يې راگرځوي، نو صرف فرض دي وکړي، او که صرف سنت پاته سوي وي، نو د سنتو قضاء نسته، خو په همدې ورځ داشراق له وخت څخه بيا د زوال تر وخته پورې د هغه سنتو اداء کول ښه دي. (در مختار مع الشامی ج: ۱، ص: ۶۷۲)

د ماپښين د سنتو قضاء

﴿اِنَّهُ﴾ وَقَضَى السُّنَّةَ الَّتِي قَبْلَ الظُّهْرِ فَيُؤْتِيَهَا قَبْلَ شُعْبِهِ او قضاء دي راوړي د هغه سنتو کوم چي د ماپښين تر لمانځه مخکې دي د ماپښين په وخت کي د ماپښين تر دوه رکعتو سنتو مخکې.

لفات: ﴿شفع﴾ جوړه، دوه، هغه شمېر کوم چي پر دوو برابر تقسيم سي، دلته ځني مراد د ماپښين تر فرضو وروسته دوه رکعت سنت دي.

تشریح: که د ماپښين تر لمانځه مخکې خلور رکعت سنت نه وکړل سي، نو د ماپښين تر لمانځه وروسته دي هغه راوگرځوي، اوس به هغه د ماپښين تر دوه رکعتو سنتو مخکې راوگرځوي او که وروسته، نو د امام ابو يوسف رحمه الله مسلك دادي چي اول دي دوه رکعت سنت وکړي، بيا دي هغه خلور رکعت سنت راوگرځوي، او امام محمد رحمه الله فرمايي چي اول دي خلور رکعت سنت راوگرځوي بيا دي دوه رکعت سنت اداء کړي، مصنف رحمه الله د امام محمد رحمه الله قول اختيار کړی دی. لېکن دواړه قولونه مفتي به دي، خو د امام ابو يوسف رحمه الله پر قول عمل زيات دی. (شفاء الارواح بحواله عمدة الفقه)

لمونځ گزار کله د جماعت نيونکي يا د جماعت د فضيلت حاصلونکي شمېرل کيږي؟

﴿اِنَّهُ﴾ وَلَمْ يُصَلِّ الظُّهْرَ جَمَاعَةً بِإِذَارِكِ رُكْعَةٍ او لمونځ يې نه دی کړی د ماپښين په جماعت سره د يوه رکعت په نيولو سره (يعني د يوه رکعت په نيولو سره لمونځ گزار د جماعت نيونکی نه شمېرل کيږي) بَلْ أَدْرَكَ فَضْلَهَا بَلْکي هغه د جماعت فضيلت ونيوی (وموندی).

تشریح: د عبارت حاصل دادي چي کوم څوک د امام سره د فرضي لمانځه يو رکعت ونيسي، نو د يوه رکعت کيږي چي هغه جماعت نه دی نيولی (يا په بله وينا په جماعت سره يې لمونځ نه دی کړی)، خو هغه ته د جماعت فضيلت حاصل کيږي. (شفاء الارواح)

يادونه: د دې مسئلې تعلق په حقيقت کي د قسم سره دی، نو که يو څوک قسم واخلي چي (معاذ الله!) نن به د ماپښين لمونځ په جماعت سره نه کوم، نو داسي څوک که صرف يو رکعت د امام سره

ونيسي (يوړ کمت په جماعت سره وکړي)، نو هغه نه حاث کيږي (يعني قسم يې نه ماتيږي). ځکه د يوه رکعت نيولو ته عرفاً په جماعت سره اداء کول نه وايي او د قسم دار و مدار پر عرف و عادت دی.

او د جماعت د فضيلت حاصلېدلو په هکله په عبارت کي مذکور د امام محمد رحمه الله په نېز دی يعني چي تر څو د امام سره لږ تر لږه په يوه رکعت کي شريک نه سي. د جماعت فضيلت نه حاصلېږي، لېکن د جمهورو احافو موقف دی دا دی چي که د لمانځه په هسې يوه جزء کي د امام سره شريک سي، حتی چي په آخره ناسته کي هم، نو په جماعت سره د لمونځ کولو فضيلت ورته حاصلېږي. (کيږي ص: ۵۱۰، شامي ج: ۲، ص: ۵۱۰. کتاب العائل ص: ۳۸۸)

﴿۵۲﴾ وَ اخْتَلِفَ فِي مُدْرِكِ السَّلَاةِ او اختلاف سوی دی د دريو رکعتو د نيونکي په باره کي.

لغات: ﴿مدرک﴾ د افعال له باب فاعل دی: نيونکی، مونډونکی.

تشرېح: که څوک په څلور رکعتيز لمانځه کي درې رکعت د امام سره ونيسي او يو رکعت ځني تېر سوی وي، نو په دې کي اختلاف دی: يو قول دا دی چي داسي کس ته هم د جماعت نيونکی (په جماعت سره لمونځ کونکی) نه ويل کيږي، همدا اظهر قول دی او پر همدې فتوی ده او د بعضو په نېز داسي کس ته د جماعت نيونکی (مونډونکی) ويل کيږي. (لهنا که څوک قسم واخلې چي په جماعت سره به لمونځ نه کوم او هغه درې رکعت د امام سره وکړي، نو هغه نه حاث کيږي (قسم يې نه ماتيږي): ځکه د اظهر او مفتي به قول مطابق دريو رکعتو په نيولو سره هم د جماعت نيونکی نه ورته ويل کيږي اثناء الاوج: خو څرنگه چي د دې مسئلې مدار پر عرف دی، نو ځکه د حاث کېدلو او نه حاث کېدلو په هکله به عرف ته کتل کيږي چي په عرف کي د شومره رکعتو نيونکی د پوره جماعت نيونکی شمېرل کيږي امدني).

د سنتو او نفلو اهميت

﴿۵۳﴾ وَيَتَطَوَّعُ قَبْلَ الْفَرَضِ اِنْ اَمِنَ قُوَّةَ الْوَقْتِ او نفل به تر فرضو مخکي کوي که چيري په امن وي له وخت فو تهېدلو څخه (يعني دوخت تېرېدلو بهر نه وي) وَإِلَّا فَلَا كُنْهِي نو نه (دي يې کوي).

تشرېح: دا عبارت مجمل دی، تفصيل يې دا دی چي نفل پر دوه قسمه دي: (۱) سنت مؤکده، (۲) سنت غير مؤکده، او لمونځ گزار له دوو حالو څخه خالي نه دی، يا هغه به فرضي لمونځ په جماعت سره اداء کوي يا منفرداً (يوازي) به يې اداء کوي، که هغه په جماعت سره اداء کونکی وي، نو د هغه لپاره لازم دي چي سنت مؤکده وکړي او که منفرد وي، نو د يوه روايت مطابق پر هغه هم لازم دي او بعضو ويلي دي چي هغه ته اختيار دی يعني کوي يې او که يې نه کوي (حاشيې بعواله شاء الاوج)، (خو په اکثره عباراتو کي منفرد او غير منفرد تر مينځ هيڅ فرق نسته، بلکي دوخت د گنجائش په

وخت کې د هر یوه لپاره د ستو خیال ساتل ضروري دي، او ست هم درجه په درجه دي، تر ټولو اعلیٰ مقام د سهار د ستو دی. بیا له ماښین څخه مخکې د څلورو رکعتو ستو دی...، او پاته سو ست غیر مؤکده، نو په هغه کې مطلق اختیار دی چې کوي یې او که یې نه کوي (حاشیه)، لېکن تر فرضو مخکې ست او نفل به هغه وخت کوي کله چې په وخت کې گنجائش وي او که وخت تنگ وي، نو اول به فرضي لمونځ کوي چې هسي نه فرض له خپل وخت څخه واوړي. (شفا، الارواح)

یادونه: علامه طحطاوي رَحْمَةُ اللهِ لَيْكُلِي دي چې که مصنف رَحْمَةُ اللهِ د "فوت الوقت" پر ځای "فوت الجماعة" ويلي وای، نو ښه به وای؛ ځکه کله چې دا معلومه سي چې د جماعت فوتېدلو دبیري په وخت کې نفل او ست پرېښوولای سي، نو د وخت فوتېدلو دبیري په وخت کې به په درجه اولی د هغوی پرېښوول معلوم سي. (انوار الايضاح بحواله طحطاوي علی مراقي الفلاح)

د رکوع نیونکی حکم

﴿مَنْ أَدْرَكَ إِمَامَهُ رَاكِعًا أَوْ خُوفًا وَنِيْسِي (وموندي) خپل امام په رکوع کې فَكَبَّرَ وَقَفَّ حَتَّى رَفَعَ الْإِمَامُ رَأْسَهُ نَدَى تَكْبِيرٍ وَوَابِي أَوْ وَدْرِي تَرَدَّى چي امام (له رکوع څخه) خپل سر راپورته کړي لَمْ يَذْرِكِ الرَّكْعَةَ نو هغه دغه رکعت نه نیوی.

تشریح: صورت د مسئلې دای چې که یو څوک مسجد ته په داسې وخت کې ورسیږي چې امام په رکوع کې وي، او هغه د ولاړي په حالت کې تکبیر ووايي او رکوع ته ولاړ نه سي بلکې همداسې ودرېږي یا لږ غوندي کوبږ سي او امام د هغه له رکوع څخه مخکې سر راپورته کړي، نو په دې دواړو صورتونو کې هغه د رکعت نیونکی نه شمېرل کېږي.

که مقتدی له امام څخه مخکې رکوع ته ولاړ سي، نو څه حکم دی؟

﴿وَأِنْ رَكَعَ قَبْلَ إِمَامِهِ بَعْدَ قِرَاءَةِ الْإِمَامِ مَا تَجَوَّزُ بِهِ الصَّلَاةُ أَوْ كَچیري مقتدی تر خپل امام مخکې رکوع وکړي. دامام له دومره قرائت څخه وروسته چې په هغه سره لمونځ جائز کېږي فَأَذْرَكَهُ إِمَامَهُ فَبَيْنَهُ بیا امام هغه په رکوع کې ونیسي (یعني هغه دامام د رکوع کولو تر وخته پورې په رکوع کې پاتې سي) صَغً نو (د مقتدی رکوع) صحیح ده وَإِلَّا لَا كُنِيَ (صحیح) نه ده.

تشریح: مسئله داده چې که مقتدی له امام څخه مخکې رکوع ته ولاړ سي، نو په دې صورت کې د مقتدی رکوع په دوو شرطونو سره صحیح کېږي: یو دا چې مقتدی دامام د رکوع کولو تر وخته په

ركوع كې پاته سي تر دې چې هغه دامام سره په ركوع كې شريك سي (كه څه هم داسي كول مكروه: تحريمي دي. خو ركوع يې صحيح كيږي)، دويم شرط دادي چې مقتدي به دامام له دومره قرائت كولو څخه وروسته ركوع كړې وي چې په هغومره قرائت سره لمونځ جائز كيږي. لهذا كه مقتدي دامام له "اتجاوز به الصلاة قرائت" څخه مخكې ركوع كړې وي، نو بيا كه څه هم دامام هغه په ركوع كې نيولى وي، نو هم د هغه ركوع نه صحيح كيږي. همدارنگه كه مقتدي له "اتجاوز به الصلاة قرائت" څخه وروسته ركوع كړې وي، خو دامام له ركوع كولو څخه مخكې يې سر پورته كړې وي، نو بيا هم د هغه ركوع نه صحيح كيږي، لهذا داسي مقتدي لپاره ضروري ده چې دوباره دامام سره ركوع وكړي، كه يې نه وكړي، نو لمونځ يې نه كيږي. (شفاء الارواح، حاشيه)

تر اذان وروسته له مسجد څخه د وتلو حكم

﴿٥٦﴾ وَكَرِهًا خُرُوجُهُ مِنْ مَسْجِدٍ اُذُنٌ فِيْهِ او مكروه دي دسړي وتل له داسي مسجد څخه چې په هغه كې اذان سوى وي حَتَّى يُصَلِّيَ تر دې چې لمونځ وكړي إِلَّا اِذَا كَانَ مُقِيمًا جَمَاعَةً آخرى مگر دا چې كله هغه وي درونكى (لمونځ وركونكى) دبل جماعت (يعني بل ځاى امام وي).

لفات: ﴿كِرِهًا﴾ دسمع له باب ماضي مجهول ده: مكروه كېدل، دلته مراد ځنې مكروه تحريمي دي.

توضيح: صورت د مسئلې دادي چې كه يو څوك مسجد ته په داسي وخت كې داخل سي چې اذان سوى وي، يا د هغه تر داخلېدلو وروسته اذان وسي، نو په داسي صورت كې كه هغه د لمونځ كولو څخه بغير له مسجد څخه ووځي، نو ليدونكي كسان به پر هغه دابډ گومانې وكړي چې دا كس گرده لمونځ نه كوي، نو په دې جه له مسجد څخه وتل مكروه تحريمي دي (او له اذان څخه په ظاهره دا مراد دي چې صرف د لمانځه وخت شروع سوى وي او سړى په مسجد كې وي، برابره ده اذان په هغه مسجد كې سوى وي او كه په يوبل مسجد كې، يا هيڅ ځاى هم سوى نه وي احاشيه)، دابډ ماجه وغيره په يوه روايت كې له مسجد څخه وتونكي ته منافق ويل سوي دي، خو هلته ددې خبرې صراحت هم ست چې هغه بلا ضرورت و وځي او دواپس راتللو اراده يې هم نه وي، همدارنگه فقهاؤ نور څه هم مستثنى كړي دي. مثلاً هغه كس په بل مسجد كې دامامت يا د اذان يا د جماعت د انتظام ذمه وار وي، نو د هغه لپاره وتل جائز دي. (شامي ج ۱، ص ۶۸۸)

﴿٥٧﴾ وَإِنْ خَرَجَ تَحْتَ صَلَاتِهِ مُتَغَيِّرًا او كه ووځي وروسته له خپل تنه لمونځ كولو څخه (يعني ځان ته يوازې لمونځ وكړي لوبيا له مسجد څخه ووځي) لَا يَكْرَهُ اِلَّا اِذَا اُقِيمَتِ الْجَمَاعَةُ

قَبْلَ خُرُوجِهِ فِي الظُّهْرِ وَالْعِشَاءِ نو مکروه نه دي، مګر دا چي کله ودرېږي جماعت دهغه له وتلو څخه مخکي په ماښام او مازيګر کي فَيَقْتَدِرُ فِيْهَا مُتَنَفِّلاً نواقتداء دي وکړي په دې دواړو کي دنفلو په نيت سره.

تشرېح: صورت د مسئلې دا دی چي که يو څوک تر اذان وروسته په مسجد کي تنها (يوآزي) لمونځ وکړي، نو بيا له جماعت درېدلو څخه مخکي بېله کراهت وتلاي سي، لېکن که هغه په مسجد کي وي او په همدې دوران کي جماعت ودرېږي، نو اوس به څه کوي؟، نو فرمايي چي که د ماښام يا د ماخوستن د لمانځه جماعت وي، نو هغه دي دنفلو په نيت سره په امام پسي اقتداء وکړي او که د مازيګر يا سهار لمونځ وي، نو دنفلو په نيت سره دي نه ورسره شریک کيږي؛ ځکه د مازيګر او سهار تر لمانځه وروسته نفل ممنوع دي، همدارنګه د ماښام په لمانځه کي دي هم نه ورسره شریک کيږي؛ ځکه نفل درې رکعت نه کيږي. (انوار الايضاح بحواله مراقی الفلاح)

تر لمونځ کولو وروسته د هغسي لمونځ کولو حکم

﴿٥٨﴾ وَلَا يُصَلِّي بَعْدَ صَلَوةٍ مُّثْلُهَا او نه به اداء کول کيږي تر يوه لمانځه وروسته دهغه په څېر (بل) لمونځ.

تشرېح: ددې عبارت څو مطلبونه بيان سوي دي: ① يو مطلب يې دا دی چي د اجر او ثواب په شوق کي دي يو فرض لمونځ بل وار نه کول کيږي، ② بل مطلب يې دا دی چي بلا وجه محض د فاسدېدلو په وسوسه او وهم سره دي هغه لمونځ بيا نه راګرځول کيږي، ③ درېيم دا چي تر جماعت کولو وروسته دي بل جماعت په هغه مسجد کي پر هغه ځای نه کول کيږي (يعني تکرار الجماعة دي پر مخکيني مېنډ په مسجد کي نشته نه کول کيږي)، ④ بل دا چي دوه رکعت په قرائت سره او دوه رکعت بلا قرائت داسي دي نه کول کيږي. (شفاء الارواح، انوار الايضاح)

قد تم الجزء الأول من "فتح الإيضاح لشرح نور الإيمان" ويليه الجزء الثاني، أوله باب سجود السهو

اللهم اغفر لشارحهم ولوالديهم ولأساتذتهم ولمن قام بالأسانيد عليه

ربنا تقبل منا إناك أنت السميع العليم وتب علينا إناك أنت الشواب الرحيم

وصلّى الله تعالى على خير خلقهم محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

فهرست

- ۱..... د پېل خبري
- ۳..... د فتح الايضاح خصوصيات
- ۴..... مباديات (بنیادي خبري)
- ۴..... د فقهې لغوي تعريف
- ۵..... د فقهې اصطلاحي تعريف
- ۵..... د فقهې موضوع
- ۵..... د فقهې غرض او هدف
- ۶..... د فقهې حکم
- ۶..... د "نور الايضاح" د مصنف لندړوند ليک
- ۷..... مصنف رَجَاءُ الله د سترو علماؤ په نظر کي
- ۷..... تصنيفات و تاليفات
- ۸..... د علم الفقه فضيلت
- ۹..... د علم فقه تدین (او د علم فقه ملون او باتي)
- ۱۱..... حُسيني ضروري اصطلاحات
- ۱۲..... بېلابېلي فايدي
- ۱۳..... علامات افتاء
- ۱۳..... وجوه ترجيح
- ۱۴..... د فقهې اصطلاحات (د شرعي احکامو تمونه)
- ۱۸..... د "الله" او "إله" په مينځ کي فرق
- ۱۹..... د "رَحْمَن" او "رَحِيم" په مينځ کي فرق
- ۱۹..... د "حمد" تعريف
- ۱۹..... د "الحمد" الف لام
- ۲۰..... د "مدح" او د "شکر" تعريف
- ۲۲..... د "صلاة" تعريف

- ۲۸..... كِتَابُ الظَّهَارَةِ
- ۲۹..... د كتاب لغوي او اصطلاحي معنی
- ۲۹..... د طهارت لغوي او اصطلاحي معنی
- ۳۰..... په كومو اوبو سره طهارت (پاكی) حاصلول جائز دي؟
- ۳۱..... داوبو قسمونه
- ۳۲..... ماء متعمل
- ۳۲..... داودس د پاسه بل اودس كول
- ۳۳..... اوبه كله مستعملي مگرخي؟
- ۳۳..... داستعمال سوو اوبو حكم
- ۳۳..... په كومو اوبو سره پاكی حاصلول جائز نه دي؟
- ۳۸..... د "ماء نجس" (مردارو لوبو) بیان
- ۳۹..... دماء كثير تعريف
- ۳۹..... دماء قليل تعريف
- ۳۹..... دماء جاري تعريف
- ۳۹..... داوسنۍ زمانې په حساب سره دماء كثير اندازه
- ۴۰..... د "ماء مشكوك" بیان
- ۴۲..... د پسخوردې بیان
- ۴۲..... خلور قسمه پسخورده په يوه جدول كې
- ۴۲..... فَضْلُ (فِي بَيَانِ أَحْكَامِ السُّورِ)
- ۴۲..... د انسان د پسخوردې حكم
- ۴۳..... دمري او بيده كس د نارو (لارو) حكم
- ۴۳..... د سپي وغيره د پسخوردې حكم
- ۴۵..... (۱) د كورنۍ پيشي د پسخوردې حكم
- ۴۵..... (۲) د آزادي چركي حكم
- ۴۵..... (۳) د بنكاري مرغانو حكم
- ۴۶..... د وحشي او ځنگلي پيشي حكم
- ۴۶..... د پيشي د پسخورده خوراك حكم

۴۷	فَضْلٌ (فِي التَّحْرِيزِ).....
۴۷	د تحري بيان.....
۴۹	که څه ته بهيدونکي نجاست (باریکه مرداري) ولوپېري.....
۴۹	فَضْلٌ فِي مَسَائِلِ الْاَبَارِ.....
۵۰	څه ته دخنزير دلوېدلو حکم.....
۵۰	څه ته دانسان، يا د پسه او سپي دلوېدلو حکم.....
۵۱	د جاري څه حکم او تفصيل.....
۵۲	څه ته د چرگي يا پيشي دلوېدلو حکم.....
۵۲	د مورک او مرغی حکم.....
۵۳	که ورلوېدلی نجس شی له څه څخه را کښل ناممکن وي، نو څه حکم دی؟.....
۵۳	داوبو په ماشين سره څه يا تالاب خالي کول.....
۵۴	څه ته د پچو او خوشايو وغيره دلوېدلو حکم.....
۵۵	د مرغيو د گندگۍ (فضلي) حکم.....
۵۵	د ماهي او داوبو د حيوان حکم.....
۵۶	که انسان يا څاروی څه ته ولوپېري او ژوندي راووځي، نو څه حکم دی؟.....
۵۷	که غاټره، خر او داسي نور څه ته ولوپېري او ژوندي راووځي، نو څه حکم دی؟.....
۵۷	که مردار سوی حیوان په اوبو کي وپرسيري نو څه حکم دی؟.....
۵۸	که د شيانو له پرېوللو څخه وروسته معلومه سي چي تالاب مردار دی؟.....
۵۹	فَضْلٌ فِي الْاِسْتِنْجَاءِ.....
۵۹	استبراء ضروري ده.....
۶۰	دوسوې مريض به څه کوي؟.....
۶۱	د استنجاء حکم.....
۶۱	داوسني او پنخواني حساب مطابق د درهم اندازه.....
۶۲	د جنابت د فصل حکم.....
۶۲	د استنجاء اقسام.....
۶۳	د تشاب کاغذ حکم.....
۶۳	په استنجاء کي معين عدد.....
۶۴	د استنجاء طريقه.....

۶۸.....	داستنجاء په وخت کي پرده ضروري ده
۶۸.....	خومره نجاست معاف دی؟
۶۸.....	<u>قَضَلْ (فَيَسَا) يَجُوزُ بِهِ الْإِسْتِنْجَاءُ وَمَا يُكْرَهُ فِعْلُهُ</u>
۶۹.....	په کوم صورت کي بغیر له استنجاء څخه لمونځ صحيح کيږي؟
۶۹.....	داستنجاء په وخت کي دعورت پتولويوه حيله
۷۰.....	په هلوکو او داسي نورو سره داستنجاء کولو حکم
۷۱.....	د قضاء حاجت او بيت الخلاء آداب
۷۲.....	د قضاء حاجت مکروهات
۷۵.....	<u>قَضَلْ فِي الْوُضُوءِ</u>
۷۵.....	داودس فرضونه
۷۷.....	خومره اوبه بهول (بيول) فرض دي؟
۷۷.....	د گټو وروځو حکم
۷۷.....	داودس د فرضيت سبب
۷۸.....	داودس شرائط
۷۹.....	داودس صحيح کېدلو شرائط
۸۰.....	<u>قَضَلْ (فِي تَسَامٍ أَحْكَامِ الْوُضُوءِ)</u>
۸۰.....	د گټي پيري او نا گټي (رنګري) پيري د پرېولو حکم
۸۱.....	د بنو نهانو ښکاره حصه پرېول
۸۲.....	که گوتې سره لگېدلي وي يا نو کان اوږده وي؟
۸۲.....	د خيرو حکم
۸۳.....	تنګه گوتې وغيره ښورول
۸۳.....	د درمل له پاسه داوبو تېرولو حکم
۸۳.....	تر څر بيلو وروسته به مسح او پرېول نه راڅرخول کيږي
۸۴.....	<u>قَضَلْ فِي سُنَنِ الْوُضُوءِ</u>
۸۴.....	داوداسه ستونه
۸۴.....	بسم الله ويل
۸۵.....	که په شروع کي د بسم الله ويل هر سي؟
۸۵.....	که داوداسه ځای په بيت الخلاء کي وي، نو د بسم الله ويلو حکم

- ٨٥..... مسواک وهل
- ٨٦..... د مسواک وهلو طريقه
- ٨٧..... خوله او پزه پرېولل
- ٨٨..... د بربري خلولول
- ٨٨..... د گوتو خلولول
- ٨٨..... درې واړه اندامونه پرېولل
- ٨٩..... د وسوسې مريض به په شک عمل نه کوي
- ٨٩..... د ټوله سرمسح کول
- ٨٩..... د مسح طريقه
- ٩٠..... د غوړونو مسح کول
- ٩١..... نيت کول
- ٩١..... په اندامونو کې د ترتيب خيال ساتل
- ٩١..... له راسته طرف څخه شروع کول
- ٩٢..... تر اوداسه وروسته په پر توگ باندې اوبه پاشل
- ٩٣..... فصل في آداب الوضوء
- ٩٣..... داوداسه ادبونه
- ٩٣..... مخ پر قبله کېښتل
- ٩٤..... له بل چا څخه مدد نه اخيستل
- ٩٤..... دنياوي خبرې نه کول
- ٩٤..... داوداسه په دوران کې دعاگانې ويل
- ٩٥..... د هر اندام د پرېوللو په وخت کې بسم الله ويل
- ٩٦..... خچې گوته د غوړو په سورېدنه کول
- ٩٦..... پراخه گوتمې ښوړول
- ٩٦..... مضغمه او استنشق په راسته لاس کول او په چپه لاس پزه سوږل
- ٩٦..... له وخت داخليدلو څخه مخکې اوس کول
- ٩٧..... تر اوداسه وروسته دعاء کول
- ٩٧..... تر اوداسه وروسته اوبه چيښل

۹۹.....	سَ فِي الْمَكْرُ وَهَاتِ
۹۹.....	داوداسه دمکروها تو بيان
۱۰۰.....	لوبه په زوره پر مخ وهل
۱۰۰.....	نياوي خبري کول
۱۰۱.....	له بل چاڅخه مدد غوښتل
۱۰۱.....	درې واره مسح کول
۱۰۲.....	فَصْلٌ فِي اَوْصَافِ الْوُضُوءِ
۱۰۲.....	داودس قسمونه، فرض اودس
۱۰۲.....	واجب اودس
۱۰۳.....	دمستحب اودس مواقع
۱۰۶.....	فَصْلٌ (فِي نَوَاقِضِ الْوُضُوءِ)
۱۰۶.....	په کومو شيانو سره اودس ماتېږي؟
۱۰۷.....	به ډکه خوله قی وهل
۱۰۸.....	په ناوړه (لاړو) کي د وښي اثر راتلل
۱۰۹.....	په کوم خوب سره اودس ماتېږي؟
۱۰۹.....	د بې هوښۍ، له وتوب او نشې حکم
۱۱۰.....	د خندا حکم
۱۱۱.....	د مباشرت فاحشه حکم
۱۱۲.....	فَصْلٌ (فِي نَقِضِ الْوُضُوءِ)
۱۱۲.....	په کومو شيانو سره اودس نه ماتېږي؟
۱۱۲.....	د غوښي پر پکېدلو حکم
۱۱۳.....	له زخم يا پزي او غوږ څخه د چينجي راوتلو حکم
۱۱۳.....	له پزي يا سترگي څخه راوتونکي اوبه
۱۱۳.....	له غوږ څخه را بهيلونکي مواد، وڼه يا اوبه
۱۱۳.....	خپله شرمگاه يا بنځه مه کول
۱۱۴.....	له ډکي خولې څخه کم قی وهل
۱۱۴.....	د بلغمو قی وهل
۱۱۴.....	د ناستي په حالت کي بیدېدل

- د خوب په حالت کې بیدېدل ۱۱۵
- ښځه د سجدې په حالت کې بیدېدل ۱۱۶
- که مریض کس د ناستې په لمانځه کې بیده سي؟ ۱۱۶
- فَضْلٌ (فَيْسَمَا يُوجِبُ الْإِغْتِسَالَ) ۱۱۷
- مني په شهوت سره وتل ۱۱۷
- حشفه پټېدل ۱۱۸
- دمره یا چارپای سره وطي کول ۱۱۸
- تر خوب وروسته داوبو لیدل ۱۱۹
- د حیض او نفاس پر ختمېدلو غسل واجبېدل ۱۱۹
- مړي ته د غسل ورکولو حکم ۱۲۰
- فَضْلٌ (فَيْسَمَا لَا يَجِبُ الْإِغْتِسَالُ مِنْهُ) ۱۲۱
- د مذې او ودني حکم او تریف ۱۲۱
- یوه مسئله او دهنې شپږ صورتونه ۱۲۱
- له ولادت څخه وروسته ورته نه لیدل ۱۲۲
- د مانع لذت شي حکم ۱۲۲
- د حقنه حکم ۱۲۳
- په سبیلین کې گوته وغیره داخلول ۱۲۳
- د چارپای یا دمړې ښځې سره وطي کول ۱۲۳
- د باکره ښځې سره د کوروالي حکم ۱۲۳
- فَضْلٌ (فِي بَيَانِ الْفُسْخِ) ۱۲۴
- د غسل فرائض ۱۲۴
- د ناسته کس حکم ۱۲۴
- د نوسوړی پرېول ۱۲۵
- په غسل کې د نر او ښځې د کوڅیو حکم ۱۲۵
- د پوړي، برېټو وغیره څښتن ته اوبه رسول ۱۲۶

- ۱۲۷..... فَضْلٌ فِي سُنَنِ الْفُسْطَلِ
- ۱۲۷..... د غل سنت طريقه
- ۱۲۹..... فَضْلٌ (فِي آدَابِ الْإِغْتِسَالِ وَمَكْرُؤِ هَاتِهِ)
- ۱۲۹..... د غل اخځونه او مکروهات
- ۱۳۱..... فَضْلٌ
- ۱۳۱..... مستحب غلونه
- ۱۳۱..... سنت غلونه
- ۱۳۳..... بَابُ التَّيْمَمِ
- ۱۳۳..... د تيمم لغوي او اصطلاحي معنی
- ۱۳۳..... تيمم دامت محمدیه خصوصیت دی
- ۱۳۳..... د تيمم صحيح کېدلو شرطونه
- ۱۳۵..... د نيت صحيح کېدلو شرطونه
- ۱۳۵..... د تيمم د نيت نور وضاحت
- ۱۳۷..... تيمم کله جائز دی؟
- ۱۳۹..... د قبلي (بندي) لپاره د تيمم حکم
- ۱۳۹..... په رېل گاڼۍ (اور گاڼۍ) کي د تيمم حکم
- ۱۳۹..... د غل تيمم داوس لپاره کافي دی
- ۱۳۹..... د کومو لمنځونو لپاره د تيمم خصوصي اجازه سته
- ۱۴۰..... د وقت د تنگی په وجه د تيمم حکم
- ۱۴۰..... پر کومو شيانو تيمم جائز دی؟
- ۱۴۱..... پر گرز (گړد) د تيمم حکم
- ۱۴۱..... پر سمېتي دېوال او فاسي بل شي بلندي د تيمم حکم
- ۱۴۱..... د تيمم طريقه
- ۱۴۲..... په ټوله يا اکثره لاس سره مسح کول، نه په دوو ګوتو سره او د سره مسح او د تيمم د مسح تر مينځ فرق
- ۱۴۳..... د تيمم د نورو شرطونو بيان
- ۱۴۴..... د تيمم سنتونه
- ۱۴۵..... که داوبو تر لاسه کېدلو اميد وي، نو څه حکم دی؟
- ۱۴۶..... که څوک داوبه ولوله

- ۱۴۶..... په پورتنۍ صورت کې د کپړې حکم
- ۱۴۷..... تر څومره ځایه پورې داوبو تلاش واجب دی؟
- ۱۴۷..... له ملګري څخه داوبو طلب کول
- ۱۴۸..... په یوه تیمم سره هر څو لمنځونه کېدلای شي؟
- ۱۴۸..... ډاکټره اندامونو د زخمي کېدو په صورت کې د تیمم حکم
- ۱۴۹..... تیمم په کومو شیانو سره ماتېږي؟
- ۱۵۰..... که دیو چا دواړه لاسونه پرې وي او مخ یې هم زخمي وي
- ۱۵۰..... په بل چا تیمم کول
- ۱۵۱..... بَابُ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ
- ۱۵۱..... د مسح لغوي او اصطلاحی معنی
- ۱۵۱..... د مسح علی الخفین ثبوت
- ۱۵۲..... د موزو د مسح بیان
- ۱۵۳..... د څو جړپو حکم
- ۱۵۳..... پر موزو د مسح صحیح کېدلو شرطونه
- ۱۵۷..... د مسح موده
- ۱۵۷..... د مسح د مذکورې مودې ابتداء له کومه وخته کیږي؟
- ۱۵۷..... مسح کونکی مقیم که مسافر شي؟
- ۱۵۸..... مسح کونکی مسافر که مقیم شي؟
- ۱۵۸..... د مسح فرض مقدار
- ۱۵۸..... د مسح سنت طریقه
- ۱۵۹..... صرف په یوه ګوته سره مسح کول
- ۱۵۹..... د مسح پر ځای په لنډو واښو باندې تلل
- ۱۵۹..... په بل چا مسح کول
- ۱۵۹..... په کومو شیانو سره مسح ماتېږي؟
- ۱۶۱..... پر لنگوټه وغیره باندې د مسح حکم
- ۱۶۲..... فَضْلٌ (فِي الْجَبِيدِ لَا تَخْرُهَا)
- ۱۶۲..... پر زخم د مسح کولو مشلې
- ۱۶۳..... تر پټۍ لاندې د اښافې حصې حکم

- ۱۶۳..... د مسح على الجبيرة او مسح على الخفين تر مينځ فرق
- ۱۶۴..... که د زخم والا لپاره اوبه تاواني وي نو څه به کوي؟
- ۱۶۶..... بَابُ الْخَيْضِ وَالنِّفَاسِ وَالْإِسْتِحَاظَةِ
- ۱۶۶..... حیض په لغت او اصطلاح کي
- ۱۶۶..... نفاس په لغت او اصطلاح کي
- ۱۶۶..... داستحاضه تعريف
- ۱۶۷..... د حیض اقل او اکثر وخت
- ۱۶۸..... د حمل تر اسقاط (نخسان) وروسته دراتلونکي وړني حکم
- ۱۶۸..... د آپريشن په ذريعه د بچي پيدا کېدلو په صورت کي د نفاس حکم
- ۱۶۹..... له نهو کالو څخه په کم عمر کي دراتلونکي وړني حکم
- ۱۶۹..... د پاکۍ (طهر) موده
- ۱۷۰..... د حیض په حالت کي يو مستحب عمل
- ۱۷۰..... د لمانځه په دوران کي حیض راتلل
- ۱۷۰..... د قرآن استاذه بنځه (معلمه) به د حیض په حالت کي څنگه سبق ورته وايي؟
- ۱۷۰..... د حیض په حالت کي د حديثو او د فقهي تدریس
- ۱۷۰..... د تلاوت له نيت څخه بغير قرآني آيتونه ويل
- ۱۷۱..... د حیض په حالت کي قرآني او نبوي دعاګاني ويل
- ۱۷۱..... د حیض او نفاس په حالت کي قرآن کريم ته لاس وروړل
- ۱۷۱..... د حیض په حالت کي مسجد ته تلل
- ۱۷۲..... د حیض او نفاس په حالت کي د طواف حکم
- ۱۷۲..... د حیض او نفاس په حالت کي د جماع حکم
- ۱۷۲..... د حیض او نفاس په حالت کي له بنځي څخه لذت حاصلول
- ۱۷۳..... د حیض په حالت کي له بنځي څخه ځای او بستره جلا کول
- ۱۷۳..... د وړني تر انقطاع وروسته د جماع حکم
- ۱۷۳..... د دوا په ذريعه حیض بندول
- ۱۷۳..... تر لسو ورځو مخکي د حیض تر انقطاع وروسته د جماع حکم
- ۱۷۵..... د حیض او نفاس په حالت کي د لمانځه او روژې حکم
- ۱۷۶..... د جنابت په حالت کي کوم شيان حرام دي؟
- ۱۷۶..... داستحاضه د وړني حکم

- ۱۷۷..... دمعدوره كس حكم
- ۱۷۸..... دمعدورينو اودس كله باطليري؟
- ۱۷۸..... معذور شرعي شو ك دى؟
- ۱۷۹..... داشراق يا خانبت په اوداسه سره د ما پنبين لمونځ كول
- ۱۷۹..... دلما نځه له وخت دا خپلېلو څخه وروسته غږ پېښېدل
- ۱۸۰..... د باد وتلو (خروج رباح) والا مريض اودس په خوب سره نه ماتيري
- ۱۸۰..... د شاخكو د مريض لپاره د طهارت آسانه طريقه
- ۱۸۱..... بَابُ الْأَنْجَاسِ وَالطَّهَارَةِ مِنْهَا
- ۱۸۱..... د نجاست (مردارى) قسمونه
- ۱۸۴..... د نجاست غليظه خومره مقدار معاف دى؟
- ۱۸۴..... د نجاست خفيفه خومره مقدار معاف دى؟
- ۱۸۵..... د متياوزو شاخكي (قطري)
- ۱۸۵..... د پرېولل كېدونكي مرداري جامې د شاخكو حكم
- ۱۸۵..... پر مراره لنده بستره يا ځمكه باندي بدن يا پښه لگېدل
- ۱۸۷..... لنده جامه پر مراره ځمكه هوارول
- ۱۸۷..... د نجاست مرثيه بيان
- ۱۸۸..... د نجاست غير مرثيه بيان
- ۱۸۹..... د لوى فرش، غالى او كارپيټ د پاكولو طريقه
- ۱۸۹..... په كومو شيانو سره نجاست حقيقي ليري كول جائز دي؟
- ۱۸۹..... د چمرې موزې او څپلې د پاكولو طريقه
- ۱۹۰..... د توري او هينداري وغيره د پاكولو طريقه
- ۱۹۰..... د ناپاكه ځمكي د پاكېدلو طريقه
- ۱۹۱..... پر ناپاكه وچه ځمكه تيمم صحيح نه دى
- ۱۹۱..... د سمېتي يا وېرني ځمكي د پاكولو طريقه
- ۱۹۱..... د درختي او وښو حكم
- ۱۹۲..... د فات په بدلېدلو سره د پاكي حكم

۱۹۳.....	فَضْلٌ فِي الدِّبَاغَةِ
۱۹۳.....	په دباغت سره دڅرمني پاکولو بیان.
۱۹۵.....	د مردار څاروي د هلوکو، ورېښتو او داسي نورو حکم.
۱۹۵.....	د پلو حکم.
۱۹۶.....	د مشک حکم.

کِتَابُ الصَّلَاةِ

۱۹۷.....	د صلاة لغوي معنی
۱۹۷.....	د صلاة اصطلاحی معنی
۱۹۷.....	د لماتڅه فرضیت
۱۹۸.....	د فرضیت شرائط
۱۹۹.....	د لماتڅه د وجوب اسباب
۱۹۹.....	د سهار د لماتڅه وخت
۲۰۰.....	د ماپښین د لماتڅه وخت
۲۰۱.....	د اصلي سایې (ظل الاستواء) د پیژندګلوی طریقه
۲۰۱.....	په عربستان کې د مازيګر لمونځ له دوچلنې (مثلینو) څخه مخکې کول.
۲۰۲.....	د مازيګر د لماتڅه وخت
۲۰۲.....	د ماښام د لماتڅه وخت
۲۰۳.....	د ماخوستن د لماتڅه وخت
۲۰۴.....	د وترو د لماتڅه وخت
۲۰۵.....	چیرې چې شپږ میاشتي ورځ او شپږ میاشتي شپه وي، هلته څه حکم دی؟
۲۰۵.....	د دوو فرضونو د جمع کولو حکم
۲۰۷.....	د سهار د لماتڅه مستحب وخت
۲۰۷.....	د روژې په میاشت (رمضان) کې د سهار لمونځ وختي کول.
۲۰۷.....	د ماپښین مستحب وخت
۲۰۸.....	د مازيګر مستحب وخت
۲۰۹.....	د ماښام د لماتڅه مستحب وخت
۲۰۹.....	د روژې په میاشت کې د ماښام لمونځ څه ځنډول

- ۲۰۹..... دماخوستن دلمانځه مستحب وخت
- ۲۱۰..... یادونه
- ۲۱۰..... دو ترو مستحب وخت
- ۲۱۱..... فَضْلُ (فِي الْأَوْقَاتِ الْمَكْرُوهَةِ)
- ۲۱۳..... په مکروه وختونو کې دنفلي لمانځه حکم
- ۲۱۳..... تر صبح صادق وروسته د نوافلو معامعت
- ۲۱۴..... دخطبې په وخت کې دلمانځه حکم
- ۲۱۴..... دسهار د ستو مسئله
- ۲۱۵..... داختر تر لمانځه مخکې نفل کول
- ۲۱۵..... په عرفات او مزدلفه کې د جمع بین الصلاتین په منځ کې نفل کول
- ۲۱۵..... دوقت د تنګوالي په حالت کې نوافل کول
- ۲۱۶..... د قضاء حاجت په وخت کې دلمانځه معامعت
- ۲۱۶..... دلوبړي په وخت کې دلمانځه معامعت
- ۲۱۸..... بَابُ الْأَذَانِ
- ۲۱۸..... داذان اصطلاحی او لغوی معنی
- ۲۱۸..... اذان کله شروع سو؟
- ۲۱۸..... داذان د مشروعیت واقع
- ۲۱۹..... داذان اجر او ثواب
- ۲۱۹..... اذان د شیطان لپاره عذاب
- ۲۲۰..... څوک به مؤذن جوړول کیږي؟
- ۲۲۰..... داذان حکم
- ۲۲۱..... په کور کې د جماعت کولو پر مهال داذان او اقامت حکم
- ۲۲۱..... په مسجد کې د منفرد داذان حکم
- ۲۲۲..... داذان د کلماتو تفصیل
- ۲۲۲..... د ترجیع حکم
- ۲۲۲..... داقلت کلمات
- ۲۲۳..... د "الطَّلَاةُ غَيْرُ مِمَّنِ الْنَوْمُ" بیان لو ثبوت

- ۲۲۳..... کہ "الصلاة خير من النوم" پاتہ سی نو شہ حکم دی؟
- ۲۲۴..... داذان او اقامت سنت طریقہ
- ۲۲۴..... داقامت سنت طریقہ
- ۲۲۴..... داذان یا اقامت یوہ کلمہ پاتہ بدل
- ۲۲۵..... لہ عربی شخہ بغیر پہ بلہ ژبہ اذان او تکبیر وبل
- ۲۲۵..... داذان مستحبات
- ۲۲۶..... پہ غوربو کی دگوتو نیولو حکم
- ۲۲۸..... داذان او اقامت تر مینح د فصل کولو بیان
- ۲۲۹..... د تشوب تعریف او حکم
- ۲۳۰..... پہ اذان کی دلحن بیان
- ۲۳۱..... دہی اودسہ کس داذان او اقامت حکم
- ۲۳۱..... دجنب داذان حکم
- ۲۳۱..... دنا پوہہ کوچنی داذان حکم
- ۲۳۱..... دلپونی او نشہ کس داذان حکم
- ۲۳۲..... دبنھی داذان حکم
- ۲۳۲..... د فاسق داذان حکم
- ۲۳۲..... پہ ناستی داذان کولو حکم
- ۲۳۲..... داذان او اقامت پہ مینح کی خبری کول
- ۲۳۲..... دجمعہ پہ ورخ دما پنبین دلماتخہ لپارہ اذان او اقامت کول
- ۲۳۳..... دقضائی للماتخہ او اذان لپارہ داذان او اقامت کولو حکم
- ۲۳۳..... داذان د جواب حکم او تفصیل
- ۲۳۵..... د "الصلاة خير من النوم" جواب
- ۲۳۵..... داذان دعاء
- ۲۳۷..... بَابُ شُرُوطِ الصَّلَاةِ وَأَرْكَانِهَا
- ۲۳۷..... د "شرط" لغوی او اصطلاحی معنی
- ۲۳۷..... د "رکن" لغوی او اصطلاحی معنی
- ۲۳۸..... دلماتخہ د صحت شرطونہ پہ یوہ جدول کی (مصنف د ترتیب مطابق)
- ۲۳۹..... دلماتخہ د صحت شرطونہ، طہارت

- پر خوشايو تپل سوې ځمکه دلمونځ کولو حکم ۲۴۰
- د عورت پټول ۲۴۰
- مخ پر قبله کېدل ۲۴۱
- له قبلې څخه معمولي انحراف تاواني نه دی ۲۴۲
- لمونځ په خپل وخت کې اداء کول ۲۴۲
- د وخت داخلېدو يقين کېدل ۲۴۲
- دنيت حقيقت ۲۴۳
- تکبير تحریمه ويل ۲۴۳
- دنيت وخت ۲۴۴
- آيا په ټوله لمانځه کې دنيت استحضار ضروري دی؟ ۲۴۴
- د مقتدي نيت او د فرض او واجب د تعيين نيت ۲۴۵
- قيام (په ولاړه لمونځ کول) ۲۴۶
- قرائت (په لمانځه کې قرآن شريف لوستل) ۲۴۶
- رکوع کول او د فرض رکوع حد ۲۴۷
- سجده کول ۲۴۸
- د غلې پر گونۍ سجده کول ۲۴۸
- په سجده کې د تندي او پزي داينبولو حکم ۲۴۹
- صرف پر تندي سجده کول ۲۴۹
- صرف پر زنه يا باړه خوگانو سجده کول ۲۵۰
- د جلسې بيان ۲۵۱
- د وینوالي په حالت کې د لمانځه ارکان اداء کول ۲۵۲
- فَضْلٌ (فِي لَوَاحِقِهَا) ۲۵۵
- پر فاسي کراسته، فرش يا پر فاسي بل پنډشي لمونځ کول چې يو مخ يې مردار وي؟ ۲۵۵
- پر فاسي استرداره (دوه غبرگې) کېړه لمونځ کول چې استريې مردار وي؟ ۲۵۶
- پر فاسي کېړه، فرش وغيره لمونځ کول چې يو سريې مردار وي؟ ۲۵۶
- د فاسي لنگوټې او څادر حکم چې يو سريې مردار وي ۲۵۷
- که د بعضي عورت د پټولو لپاره يوشمير پيلاسي، نو څه حکم دی؟ ۲۵۹
- لڅ کس به څنگه لمونځ کوي؟ ۲۶۰
- د سري د عورت اغلازه ۲۶۰

- د مينځني د عورت اندازه..... ۲۶۱
- د آزادي بنځني د عورت اندازه..... ۲۶۱
- شومره عورت ښکاره کېدل مانع د لمانځه دي..... ۲۶۱
- بېلابېل ځايونه ښکاره کېدل (لڅېدل)..... ۲۶۲
- په لمانځه کي قصداً عورت ښکاره کول..... ۲۶۳
- په تنگه جامه کي لمونځ کول..... ۲۶۳
- په نړۍ (باريکه) جامه او پورني کي لمونځ کول..... ۲۶۳
- که څوک له استقبال القبله څخه عاجزه وي، نو څه حکم دی؟..... ۲۶۳
- که چا ته د قبلې طرف معلوم نه وي، نو څه حکم دی؟..... ۲۶۴
- که د لمانځه په دوران کي معلومه سي چي قبله بل طرف ته ده؟..... ۲۶۵
- بغير له تحرې څخه لمونځ کول..... ۲۶۵
- که مقتديانو ته د امام طرف نه معلومېږي، نو څه حکم دی؟..... ۲۶۶
- آيا د قبلې په تعيين کي د کافر قول هم معتبر دی؟..... ۲۶۷
- د قبلې د طرف معلومولو ذرائع..... ۲۶۷
- په افغانستان او پاکستان کي د قبلې د صحيح طرف معلومولو آسانه طريقه..... ۲۶۷
- فَضْلٌ (فِي وَاَجِبِ الصَّلَاةِ)..... ۲۶۸
- سورة الفاتحه ويل..... ۲۶۸
- د سورة الفاتحه سره بل سورت يوځای کول..... ۲۶۹
- د فرضو په اولو دوو رکعتونو کي د قرائت تعيين..... ۲۶۹
- سورة الفاتحه له قرائت څخه مخکي ويل..... ۲۶۹
- په هر رکعت کي دوي سجده پرله پسې کول..... ۲۷۰
- د تعديل ارکان بيان..... ۲۷۰
- قعدة اولې (اوله ناسته)..... ۲۷۱
- په اوله ناسته کي تشهد ويل..... ۲۷۱
- په آخره ناسته کي تشهد ويل..... ۲۷۱
- تر قعدة اولې وروسته بېله ځنډه درېيم رکعت ته ولاړېدل..... ۲۷۱
- د "سلام" په لفظ سره لمونځ ختمول..... ۲۷۲
- د وترو په لمانځه کي قنوت ويل..... ۲۷۳

- ۲۷۳..... په اخترونو کي تکبيرات زوائد ويل
- ۲۷۳..... په تحریمه کي تکبير (الله اکبر) ويل
- ۲۷۴..... په جهري لمنځونو کي په لوړ آواز سره قرائت کول
- ۲۷۵..... په سري لمنځو کي په کراره قرائت کول
- ۲۷۵..... د فرض په اولو دوو رکعتو کي سورت پرېښوول
- ۲۷۶..... فاتحه پرېښوول
- ۲۷۶..... سورة الفاتحه مکرره ويل
- ۲۷۶..... د لمانځه په اعمالو کي پېله فصله ترتيب باقي ساتل
- ۲۷۷..... فَضْلٌ فِى سُنَنِهَا
- ۲۷۷..... د سنت لغوي او اصطلاحى معنى
- ۲۷۷..... په لمانځه کي څو سنتونه دي؟
- ۲۷۸..... د تکبير تحریمه په وخت کي دواړه لاسونه پورته کول
- ۲۷۸..... د لاسونو د پورته کولو په وخت کي گوټي خلاصې ساتل
- ۲۷۹..... راسته لاس په چپه لاس باندې اېښوول او د نيولو طريقه
- ۲۷۹..... د ښځي د لاس اېښوولو ځاى او طريقه
- ۲۸۰..... څو نور سنتونه
- ۲۸۱..... د تکبير تحریمه په وخت کي به څنگه درېږي؟
- ۲۸۱..... تکبيرات انتقالیه په لوړ آواز سره ويل
- ۲۸۱..... په لمانځه کي د قرائت سنت مقدار
- ۲۸۳..... د سهار په لمانځه کي اول رکعت اوږدول
- ۲۸۶..... د ښځي د سجدهې طريقه
- ۲۸۸..... درود شريف او دعاء ويل
- ۲۸۸..... تر درود وروسته قرآني دعاگانې
- ۲۸۹..... تر درود وروسته نبوي دعاگانې
- ۲۸۹..... د دعاء د قبوليت په هکله د ځينو علماؤ قول
- ۲۹۰..... راسته او چپه طرف ته مخ گرځول
- ۲۹۰..... د سلام گرځولو په وخت کي به امام څه نيت کوي؟
- ۲۹۱..... مقتدی به څه نيت کوي؟
- ۲۹۲..... منفرد به څه نيت کوي؟

- ۲۹۲..... د مسلمان سره د فرشتو شمېر
- ۲۹۳..... مسبوق به دخپل پاته لمانځه د پوره کولو لپاره کله ولاړېږي؟
- ۲۹۴..... تر سلام مخکي د پاته لمانځه د پوره کولو لپاره ولاړېدل
- ۲۹۵..... فَضْلٌ فِي آدَابِهَا
- ۲۹۵..... د ادب لغوي او اصطلاحی معنی
- ۲۹۶..... په ولاړه، رکوع، سجده او سلام ګرځولو کي به لمونځ گزار کوم ځای ته ګوري؟
- ۲۹۶..... توخی وغیره دفع کول
- ۲۹۷..... اړېدمی دفع کول
- ۲۹۷..... مقتديان به کله د جماعت لپاره درېږي؟
- ۲۹۹..... فَضْلٌ فِي كَيْفِيَّةِ تَرْكِيْبِ الصَّلَاةِ
- ۲۹۹..... د لمانځه طريقه
- ۳۰۰..... په "الله اکبر" ويلو سره لمونځ فاسديږي
- ۳۰۰..... له "الله اکبر" څخه بغير بل ذکر ويل يا په بله ژبه ويل يا په بله ژبه قرائت کول
- ۳۰۲..... هر لمونځ گزار به ثناء وايي
- ۳۰۴..... درکوع بيان
- ۳۰۵..... تکبيرات څنګه ويل پکار دي؟
- ۳۰۵..... د قومه بيان
- ۳۰۶..... د سجدې بيان
- ۳۰۷..... د جلسې بيان
- ۳۰۸..... له دويمې سجدې څخه د ولاړېدلو طريقه
- ۳۰۹..... د رفع اليدين بيان
- ۳۱۱..... د تشهد بيان
- ۳۱۲..... د تشهد (التحيات) الفاظ
- ۳۱۳..... د التحيات لغوي څېړنه
- ۳۱۳..... د التحيات اصل او تفصيلي ژباړه

۳۱۶.....	بَابُ الْإِمَامَةِ.....
۳۱۶.....	دامامت مرتبه.....
۳۱۶.....	دجماعت حکم او ارزښت.....
۳۱۷.....	دامامت شرطونه.....
۳۱۸.....	داقتداء شرطونه.....
۳۱۹.....	دامامت نیت.....
۳۱۹.....	داقتداء نور شرطونه.....
۳۲۴.....	دمتیّم اقتداء.....
۳۲۴.....	دمسح کونکي اقتداء.....
۳۲۵.....	دناست کس اقتداء.....
۳۲۵.....	داشاره کونکي اقتداء.....
۳۲۵.....	دجناب په حالت کي امامت.....
۳۲۷.....	فَضْلٌ فِي مُسَقَّطَاتِ الْجَمَاعَةِ.....
۳۲۷.....	دکومو عزرونو په وجه دجماعت پرېښوول جائز دي؟.....
۳۳۳.....	فَضْلٌ فِي الْأَحَقِّ بِالْإِمَامَةِ وَتَرْتِيبِ الصُّفُوفِ.....
۳۳۳.....	دامامت زيات حققدار.....
۳۳۳.....	دصفونو دترتيب اهميت.....
۳۳۳.....	دصفونو دسیده کولو طريقه.....
۳۳۴.....	داول صف فضيلت.....
۳۳۴.....	دامامت زيات مستحق درجه په درجه.....
۳۳۶.....	دلغرزني امامت.....
۳۳۷.....	دغلام امامت.....
۳۳۸.....	دنایینا امامت.....
۳۳۸.....	دصحرايي امامت.....
۳۳۸.....	دحرامي (ارموني) امامت.....
۳۳۸.....	دفاسق امامت.....
۳۳۹.....	دبلهتي امامت.....
۳۳۹.....	لوېدلېمونځ کول.....

- د لخوا خلگو او د بنځو د جماعت حکم ۳۴۰
- د یوه مقتدي حکم ۳۴۰
- د صفونو ترتیب ۳۴۱
- قَضَلْ فِيمَا يَفْعَلُهُ الْمُقْتَدِي بَعْدَ فَرَاحِ إِمَامِهِ مِنْ وَاجِبٍ وَغَيْرِهِ ۳۴۲
- د مقتدي له فارغېدلو څخه مخکې دامام سلام گرځول ۳۴۲
- د مقتدي له تسبیح پوره کېدلو څخه مخکې دامام سر پورته کول ۳۴۳
- که امام په هېره درې سجده کړي یا په آخره ناسته کي ولاړ سي؟ ۳۴۳
- که امام آخره ناسته پرېږدي؟ ۳۴۳
- قَضَلْ فِي الذُّكَّارِ الْوَارِدَةِ بَعْدَ الْقَرَضِ ۳۴۵
- تر فرض لماتڅه وروسته نوافل بل ځای کول ۳۴۶
- تر فرضي لماتڅه وروسته مخ را اړول ۳۴۷
- د مختلفو ذکر و نوبیان ۳۴۸
- بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّلَاةَ ۳۴۹
- په لماتڅه کي خبري کول ۳۴۹
- په لماتڅه کي په انساني کلام سره دعاء غوښتل ۳۴۹
- په لماتڅه کي سلام اچول ۳۵۰
- په لماتڅه کي د سلام جواب ورکول ۳۵۰
- په لماتڅه کي مصافحه کول ۳۵۱
- په لماتڅه کي عمل کثیر کول ۳۵۱
- په لماتڅه کي سینه له قبلې څخه اړول ۳۵۱
- د لماتڅه په دوران کي یو شی خوړل ۳۵۲
- په غلبنو کي بند شی خوړل ۳۵۲
- د لماتڅه په دوران کي یو شی چټیښل ۳۵۲
- بېله عذره ټوخل او غاړه تازه کول ۳۵۳
- په لماتڅه کي أف، أف کول یا پوکل ۳۵۳
- په لماتڅه کي زگېروي کول یا آه وغیره کول ۳۵۳
- په لماتڅه کي ژړل ۳۵۳
- په "یرحک الله" سره د جواب ورکولو حکم ۳۵۴

- د پوښتنې يا دېد خبر يا تعجب والا خبر په جواب کي د ذکر کلمات ويل ۳۵۴
- د قرآن آيت وغيره د جواب پر ځای استعمالول ۳۵۵
- تيمم کونکي لمونځ گزار ته اوبه حاصلېدل ۳۵۶
- دلمانځه په دوران کي د مسحي موده پوره کېدل يا موزه ختل ۳۵۶
- امي کس ته دلمانځه په دوران کي يو آيت يادېدل ۳۵۶
- په لڅه لمونځ کونکي ته جامه حاصلېدل ۳۵۷
- په رکوع او سجده باندي قادر کېدل ۳۵۷
- صاحب الترتيب ته قضاء سوی لمونځ يادېدل ۳۵۷
- نااهل کس نائب جوړول ۳۵۸
- دلمانځه په دوران کي وخت وتل ۳۵۸
- دلمانځه په دوران کي زخم جوړېدل او پټی لوبدل ۳۵۹
- د معذوره عذر ختمېدل ۳۵۹
- دلمانځه په دوران کي بې اودسه کېدل ۳۵۹
- دلمانځه په دوران کي بې هونه يا مجنون کېدل ۳۶۰
- دلمانځه په دوران کي جنابت يا احتلام پېښېدل ۳۶۰
- بنځه د سري راسته يا چپه طرف ته درېدل ۳۶۰
- په مسجد حرام او مسجد نبوي کي به لمونځ گزار څنگه احتياط کوي؟ ۳۶۱
- د هورت ښکاره کېدلو يو صورت ۳۶۲
- ترېې اودميا وروسته داودس لپاره د تگ اوراتگ په وخت کي قرائت کول ۳۶۳
- په لمانځه کي له اودس ماتېدو څخه وروسته بېله عنزه پر خپل ځای درېدل ۳۶۳
- د نژدې اوبو پر ځای ليري اوبو ته تلل ۳۶۴
- د بې اودسيا په گومان سره له مسجد يا صفونو څخه وتل ۳۶۴
- د مسح د مودې ختمېدل يا د نجاست په گومان دلمانځه څخه وتل ۳۶۵
- له خپل امام څخه بغير بل چا ته فتحه ورکول ۳۶۶
- له مقتدي څخه بغير له بل چا څخه فتحه اخيستل ۳۶۶
- د نوي لمانځه د شروع کولو په نيت سره تکبير تعريمه ويل ۳۶۶
- په لمانځه کي له قرآن شريف څخه قرائت کول ۳۶۷
- د هورت دلخوايي او د نجاست د موجودوالي په حالت کي لمونځ کول ۳۶۸
- د مسبوق لپاره په سجده سهو کي د امام پېروي کول ۳۶۹

- ۳۶۹..... قعدہ اخیرہ نہ را اگر کھول
- ۳۷۰..... یورکن د خوب پہ حالت کی اداء کول
- ۳۷۰..... لہ قعدہ اخیرہ شخہ وروستہ دامام عمداً اودس ماتول
- ۳۷۰..... پہ شلور رکعتیز یا درې رکعتیز لمانخہ کی پر دویم رکعت سلام گر کھول
- ۳۷۱..... دلماخہ پہ دوران کی د بچی شیندی رودل
- ۳۷۱..... دلماخہ پہ دوران کی مرگ راتل
- ۳۷۲..... بَابُ زَلَّةِ الْقَارِي
- ۳۷۲..... فَضْلُ مَا لَا يُفْسِدُ الصَّلَاةَ
- ۳۷۳..... دل مونخ گزار مخ تہ پر خومرہ فاصلہ تہر بدل جائز دی؟
- ۳۷۴..... د بخی پر شرمگاہ د نظر لو پدلو حکم
- ۳۷۵..... فَضْلُ فِي الْمَكْرُ وَهَاتِ
- ۳۷۵..... د کراہت قسمونہ
- ۳۷۵..... پہ لمانخہ کی دمکروہ اثر
- ۳۷۶..... دلماخہ پہ دوران کی پہ جامہ یا بدن لاس وھل
- ۳۷۷..... دلماخہ پہ دوران کی د سجدی خای بار، بار صفا کول
- ۳۷۷..... پہ گوتو تکان کول (لہ گوتو شخہ تکان ایستل)
- ۳۷۷..... گوتی پہ گوتو کی اچول
- ۳۷۸..... دلماخہ پہ دوران کی پر تشی لاس اینبول
- ۳۷۸..... پہ لمانخہ کی شا وخوا مخ اړول
- ۳۷۸..... پہ لمانخہ کی پر کوناتو کنبہ نسل او اقامہ کول
- ۳۷۹..... لیشی پر حمکہ غوړول
- ۳۷۹..... دلماخہ پہ دوران کی لستونی پور تہ ساتل
- ۳۸۰..... یوازی پہ پرتوگ کی لمونخ کول
- ۳۸۰..... پہ اشارہ سرہ د سلام جواب ور کول
- ۳۸۰..... پہلہ حذرہ چارزانو کنبہ نسل
- ۳۸۰..... د سرور بیتان سرہ ټولول او ترل
- د سر مینخ لڅ پر ټولول
- ۳۸۱..... جملہ را ټولول

- ۳۸۱..... په سر يا اوږو باندې کپړه څرېدونکې پرېښوول
- ۳۸۲..... په څانډو وغيره کې ځان په پوره توگه پېچل
- ۳۸۲..... اوږه ښکاره ساتل
- ۳۸۲..... له ولاړي څخه بغير په بل حالت کې قرائت کول
- ۳۸۳..... په نوافلو کې اول رکعت اوږدول
- ۳۸۳..... دويم رکعت اوږدول
- ۳۸۳..... د سورت تکرار
- ۳۸۴..... د ترتيب خلاف قرائت کول
- ۳۸۴..... د دوو سورتونو په مينځ کې فصل کول
- ۳۸۵..... په لمانځه کې قصداً خوشبوري بويېول
- ۳۸۵..... په لمانځه کې باد پکه (پیک) وهل
- ۳۸۶..... په سجده کې د پښو د گوټو حکم
- ۳۸۷..... په لمانځه کې اړمۍ کښل
- ۳۸۷..... په لمانځه کې سترگې پټول
- ۳۸۸..... په لمانځه کې سترگې پورته کول
- ۳۸۸..... په لمانځه کې سره غځېدل (ځان کښول)
- ۳۸۸..... د عمل قليل حکم
- ۳۸۸..... په لمانځه کې بېله ضرورته سپړه وغيره وژل
- ۳۸۹..... په لمانځه کې پزه يا خوله پټول
- ۳۸۹..... په خوله کې داسې شې اېښوول کوم چې قرائت لره مانع وي
- ۳۸۹..... د لنگوتې پر وټ يا پر تصوير سجده کول
- ۳۹۰..... يوازې پر تندي سجده کول
- ۳۹۰..... په لاره کې لمونځ کول
- ۳۹۰..... په حمام کې لمونځ کول
- ۳۹۰..... په بيت الخلا کې لمونځ کول
- ۳۹۱..... په هديره کې لمونځ کول
- ۳۹۱..... د بل چا په ځمکه کې لمونځ کول
- ۳۹۱..... نجاست ته نژدې لمونځ کول
- ۳۹۱..... د متيازو يا غاڼطو د تقاضا په وخت کې لمونځ کول

- ۳۹۳..... د کار په خير نو جامو کي لمونځ کول
- ۳۹۳..... په لڅ سر لمونځ کول
- ۳۹۳..... د هوډۍ حاضرېدو په وخت کي لمونځ کول
- ۳۹۴..... د بې اطمینانۍ په ځای کي لمونځ کول
- ۳۹۴..... تسيحات په گوټو سره شمېرل
- ۳۹۵..... امام په محراب کي دننه درېدل
- ۳۹۵..... امام پر لور ځای درېدل
- ۳۹۵..... د داسي صف شا ته درېدل چي په هغه کي خالي ځای پاته وي
- ۳۹۶..... که له نيت ترلو څخه وروسته وروني چي د مخ په صف کي ځای خالي دی
- ۳۹۶..... د شا په نوي صف کي تنها درېدل
- ۳۹۶..... په تصوير داره کي جامه کي لمونځ کول
- ۳۹۶..... د تصوير په ځای کي لمونځ کول
- ۳۹۷..... د لوړ مخ ته لمونځ کول
- ۳۹۸..... تندي صفا کول
- ۳۹۸..... يو خاص سورت متعينول
- ۳۹۹..... په داسي ځای کي ستره نه درول چي هلته د يو چاد تېرېدلو گومان وي
- ۳۹۹..... فَضْلٌ فِي اتِّخَاذِ السُّتْرَةِ وَدَفْعِ الْبَازِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي
- ۴۰۰..... د لمونځ گزار مخ ته څومره اندازه ليري تېرېدل جائز دي دي؟
- ۴۰۰..... د سترې حکم
- ۴۰۱..... د سترې درولو سنت طريقه
- ۴۰۲..... د تېرېدونکي کس د مخ کولو طريقه
- ۴۰۴..... د تېرېدونکي کس سره د جنگ نه کولو حکم
- ۴۰۵..... فَضْلٌ بَيْنَمَا لَا يَكُونُ لِلْمُصَلِّي
- ۴۰۵..... د لمونځ گزار لپاره د ملا ترلو يا پر ځان د يو شي څرولو حکم
- ۴۰۷..... قرآن يا توري وغيره ته مخامخ لمونځ کول
- ۴۰۷..... د لماتڅه په دوران کي مارا لولم وژل
- ۴۰۸..... د لماتڅه په دوران کي له بدن څخه جلمه ليري کول

- ۴۱۱..... قُضِيَ فِيمَا يُوجِبُ قَطْعَ الصَّلَاةِ وَمَا يُجْزِيهِ وَغَيْرِ ذَلِكَ
- ۴۱۱..... په کومو صورتونو کې لمونځ ماتول واجب دي؟
- ۴۱۴..... د تارک الصلاة سزا.....
- ۴۱۶..... بَابُ الْوُثْرِ
- ۴۱۶..... د وترو لغوي او اصطلاحي معنی.....
- ۴۱۶..... د وترو حکم.....
- ۴۱۷..... د وترو د لمانځه طريقه.....
- ۴۱۸..... د "دعاء قنوت" محل.....
- ۴۲۰..... له دعاء قنوت شرايط وروسته بله دعاء.....
- ۴۲۳..... که د چا دعاء قنوت زده نه وي، نوڅه حکم دی؟.....
- ۴۲۴..... د حنفي کس لپاره په شافعي امام پسي د سهار لمونځ کول.....
- ۴۲۴..... په شافعي امام پسي و تر اداء کول.....
- ۴۲۵..... که مقتدي دعاء قنوت هېره کړي او رکوع ته ولاړ سي.....
- ۴۲۶..... که امام دعاء قنوت هېره کړي او رکوع ته ولاړ سي؟.....
- ۴۲۷..... مسبوق به د امام سره دعاء قنوت وايي.....
- ۴۲۷..... په رمضان کې و تر په جماعت سره کول سنت دي.....
- ۴۲۸..... دروژي په مياشته کې د ماخوستن لمونځ تېرېدل.....
- ۴۲۹..... قُضِيَ فِي النَّوَافِلِ
- ۴۲۹..... دنوافلو ضرورت.....
- ۴۳۰..... د سنتونيت.....
- ۴۳۰..... د سنن غير مؤکده بيان.....
- ۴۳۱..... د سنن مؤکده په اوله ناسته (قعدة اولي) کې به درود شريف نه وايي.....
- ۴۳۲..... د قعدة اولي د پاته کېدلو حکم.....
- ۴۳۳..... څومره رکعت نفل په يوه سلام سره کول افضل دي.....
- ۴۳۳..... د شپې نفل دوړځي له نفلو څخه افضل دي.....
- ۴۳۴..... په لمانځه کې زياته ولاړه (درېدل) له زياتو سجودو څخه افضل دي.....

- ۴۳۵..... فَصَلِّ فِي تَحِيَّةِ الْمَسْجِدِ وَصَلَاةِ الضُّحَىٰ وَإِحْيَاءِ اللَّيَالِي
- ۴۳۵..... د تحية المسجد بيان
- ۴۳۵..... د تحية المسجد قائم مقام لمنحونه
- ۴۳۶..... د تحية الوضوء بيان
- ۴۳۶..... د تحية الوضوء فضيلت
- ۴۳۷..... د خابنت د لمانحه بيان
- ۴۳۷..... د خابنت د لمانحه وخت
- ۴۳۷..... د خابنت د لمانحه فضيلت
- ۴۳۷..... د خابنت په لمانحه كي كوم سورتونه ويل مستحب دي؟
- ۴۳۸..... د اشراق او د خابنت وضاحت
- ۴۳۸..... د تهجدو بيان
- ۴۳۸..... د "صلاة الاستخاره" بيان
- ۴۴۰..... كه د لمنوخ كولو موقع نه وي، نواستخاره به څنگه كوي؟
- ۴۴۱..... له استخاري څخه وروسته اصل د زړه ميلان او رجحان دی
- ۴۴۱..... آیا تر استخاري وروسته يوه طرف ته عمل ضروري دی؟
- ۴۴۱..... د استخاري حكمت
- ۴۴۱..... د "صلاة الحاجة" بيان
- ۴۴۲..... د صلاة الحاجة حكمت
- ۴۴۲..... د روژې د مياشي داخري لور وړخو فضيلت
- ۴۴۳..... داختر د شپې فضيلت
- ۴۴۳..... د ندى الحجې داوولو لوشو فضيلت
- ۴۴۴..... د برات د شپې فضيلت
- ۴۴۵..... فَصَلِّ فِي صَلَاةِ النَّفْلِ جَالِسًا وَالصَّلَاةَ عَلَى الدَّائِمَةِ
- ۴۴۵..... نفلي لمنوخ په ناسته كول
- ۴۴۵..... نفلي لمنوخ كونكي به څه ډول كېنېي؟
- ۴۴۵..... نفلي لمنوخ څه په ولاړه او څه په ناسته كول
- ۴۴۶..... د سپر تيا په حالت كي نفلي لمنوخ كول
- ۴۴۷..... نفل كونكي به بناء څنگه كوي؟

- ۴۴۷..... د سهار سنت پر سپارلي کول
- ۴۴۸..... د نفل کولو په دوران کي پر يوشي تکیه کول
- ۴۴۸..... پر سپارلي د نجاست سره لمونځ کول
- ۴۴۹..... د تگ په حالت کي لمونځ کول
- ۴۵۰..... فَضْلٌ فِي صَلَاةِ الْفَرَضِ وَالْوَجِبِ عَلَى الدَّابَّةِ
- ۴۵۰..... د فاسد کړل سوي نفلي لماتڅه حکم
- ۴۵۱..... د جنازې د لماتڅه صحيح کېدلو شرط
- ۴۵۱..... پر سپارلي سجده تلاوت کول
- ۴۵۱..... د غږ په وجه فرض او واجب لمونځ پر سپارلي کول
- ۴۵۲..... فَضْلٌ فِي الصَّلَاةِ فِي السَّفِينَةِ
- ۴۵۲..... په کنبی کي د لمونځ کولو بيان
- ۴۵۷..... فَضْلٌ فِي التَّرَافُوحِ
- ۴۵۸..... د تراروڅو شرعي حیثیت
- ۴۵۸..... د تراروڅو د جماعت حکم
- ۴۵۸..... په نارینه امام پسي د بنځو تراروڅ کول
- ۴۵۹..... په یوه مسجد کي د تراروڅو دوه جماعتونه
- ۴۵۹..... د تراروڅو وخت
- ۴۵۹..... د تراروڅو مستحب وخت
- ۴۶۰..... د تراروڅو رکعات
- ۴۶۰..... تر هر غلور وړو رکعتو وروسته کنبستل
- ۴۶۱..... د قرآن ختمولو حکم
- ۴۶۲..... سنت اوراد پرېښوول
- ۴۶۳..... د تراروڅو قضاء نته
- ۴۶۳..... د تراروڅو بعضي رکعتونه تېرېدل
- ۴۶۳..... بېلابېلي مسئلې
- ۴۶۴..... په تراروڅو کي د قرآن پر ختم پسي اخيستل
- ۴۶۵..... په کعبه کي دننه يا پر کعبې د پسه لمونځ کول

- ۴۶۵..... بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْغُصْبَةِ
- ۴۶۶..... په کعبه کې په جماعت سره د لمونځ کولو یو صورت
- ۴۶۶..... په مسجد حرام کې مقتدی له امام څخه مخکې کېدل
- ۴۶۸..... بَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِ
- ۴۶۸..... د سفر لقوي او اصطلاحی معنی
- ۴۶۸..... د سفر آداب
- ۴۶۸..... د شرعي سفر اندازه
- ۴۷۰..... د شرعي میل، انگریزي میل، میتر او کیلو میتر اندازه د لاس او گز په اعتبار سره
- ۴۷۱..... د قصر حکم
- ۴۷۱..... د گناه په اراده سره سفر کونکي لږه هم د قصر حکم دی
- ۴۷۱..... د سفر د مسافې اعتبار له کومه ځایه کیږي
- ۴۷۲..... د لویو ښارونو حکم
- ۴۷۳..... د ښار دفناء تعریف
- ۴۷۳..... د سفر د نیت شرائط
- ۴۷۵..... قصر عزیمت دی که رخصت
- ۴۷۶..... که مسافر څلور رکعت وکړي، نو څه حکم دی؟
- ۴۷۶..... د قصر حکم تر کومه وخته پاتیږي؟
- ۴۷۸..... د شپې قیام لږه اعتبار دی
- ۴۷۸..... په دښت کې د اقامت نیت کول (او د کوچیانو حکم)
- ۴۷۹..... په فار الحرب کې د اقامت نیت کول
- ۴۷۹..... د مقیم کس د اقتداء حکم
- ۴۸۰..... مسافر امام ته هدایت
- ۴۸۱..... په مسافر امام پسي لمونځ کونکی مقیم به په خپل پاته لمانځه کې قرائت نه کوي
- ۴۸۲..... وطن اصلي کله ختمیږي؟
- ۴۸۲..... وطن اقامت کله ختمیږي؟
- ۴۸۲..... له وطن اقامت څخه د نژدې علاقې و طرف ته سفر کول
- ۴۸۳..... د وطن اصلي تعریف
- ۴۸۴..... د وطن اقامت تعریف

۴۸۴..... دنو کړی او دندې د خای حکم
۴۸۵..... وطن سکني

۴۸۶..... بَابُ صَلَاةِ الْمَرِيضِ

۴۸۶..... کوم مريض په ناسته لمونځ کولای سي؟

۴۸۷..... که شوک لږ وخت پر درېدلو قدرت لري، نو څه حکم دی؟

۴۸۸..... په اشاره سره لمونځ کونکي به رکوع او سجده څنگه کوي؟

۴۸۸..... مخ ته يوشی را پورته کول او سجده باندې کول

۴۸۹..... له ناستي څخه عاجز کس به څنگه لمونځ کوي؟

۴۹۱..... که پر درېدلو قادر وي خورکوع او سجده نه سي کولای، نو څه حکم دی؟

۴۹۲..... که روغ کس د لمانځه په دوران کي مريض سي؟

۴۹۲..... که په ناسته لمونځ کونکي د لمانځه په دوران کي روغ سي؟

۴۹۳..... که په اشاره سره لمونځ کونکي روغ سي؟

۴۹۳..... دلېوني او بېهوښه کس د لمنځونو حکم

۴۹۳..... که مريض د لمانځه رکعتونه او سجده ياد نه سي ساتلای؟

۴۹۴..... فَضْلُ فِي إِسْقَاطِ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ

۴۹۸..... بَابُ قَضَاءِ الْفَوَائِتِ

۴۹۹..... ترتيب په کومو شيانو سره ساقطېږي؟

۵۰۰..... ساقط سوی ترتيب کله راگرځي؟

۵۰۲..... که صاحب ترتيب ته قضائي (فوت سوی) لمونځ په يادوي، نو څه حکم دی؟

۵۰۳..... د قضائي لمنځونو نيت

۵۰۵..... بَابُ إِذْإِلَ الْفَرِيضَةِ

۵۰۵..... که ديوازي لمونځ کولو په وخت کي جماعت ودرېږي؟

۵۰۷..... که دغفلو يا ستړو په دوران کي جماعت ودرېږي، نو څه حکم دی؟

۵۰۸.....

- ۵۰۸..... دسهاردستو مسئله
- ۵۰۹..... دسهاردستو قضاء
- ۵۱۰..... دماپنين دستو قضاء
- ۵۱۰..... لمونځ گزار کله دجماعت نيونکى يا دجماعت دفضيلت حاصلونکى شمېرل کيږي؟
- ۵۱۱..... دستولو نفلو اهميت
- ۵۱۲..... درکوع نيونکى حکم
- ۵۱۲..... که مقتلى له امام څخه مخکي رکوع ته ولاړ سي، نوڅه حکم دى؟
- ۵۱۳..... تر افان وروسته له مسجد څخه دوتلو حکم
- ۵۱۴..... تر لمونځ کولو وروسته دهغسي لمونځ کولو حکم

﴿فتح الايضاح خصوصيات﴾

(۱)...د عربي عبارت د هري جملې تر څنگ آسانه ژباړه او په کوم ځای کې چې جمله او عبارت مشکل وي، په قوسينو کې په آسانه الفاظو سره د هغه وضاحت.

(۲)...د هري مسئلې ته نمبر (رقم) ورکړل سوی دی او په دې توگه له کتاب الطهارة څخه تر کتاب الحج پوري په ټوله کتاب کې (۱۴۸۲) لوقام په وجود کې راغلي دي. په نور الايضاح کې (۱۴۸۲) مسائل دي. خو ځينو اوږدو مسئلو يا څو نورو ضمني مسائلو نه هم جلا نمبر ورکړل سوی دی.

(۳)...د عربي عبارت بشپړ د هر حرف اعراب، په پوره تحقيق او تدقيق سره.

(۴)...د لغاتو پوره، کافي حل او د هغوی صرفي تحقيق.

(۵)...د هري مسئلې تشریح او بشپړ وضاحت.

(۶)...د عنواناتو اضافه.

(۷)...د ضروري مسئلو اضافه، په بعضي عبارتو کې د مسئلې تر تشریح وروسته د هغه

عبارت سره مناسبې مسئلې هم اضافه سوي دي، د دې لپاره چې د عبارت د مسئلې تر څنگ په نورو مسئلو باندې هم علم راسي.